

KURDİSTAN

ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN * İLK KÜRD GAZETESİ

1898—1902

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KURDİSTAN

www.arsivakurdi.org

WEŞANXANA DENG

P. O. Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

DENG YAYINEVÎ

P. O. Box 3050

750 03 Uppsala

Sweden

© M. Emîn Bozarlan, 1991

Tarîxa çapê:

Çirîya Paşîn 1991

*

Baskî tarihi:

Kasım 1991

*

Fyris-Tryck AB

Storgatan 30, Uppsala—Sweden

ISBN 91-88246-02-7

KURDİSTAN

ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN * İLK KÜRD GAZETESİ
1898—1902

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebi
bo tîpên Latîni:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KURDÎSTAN

1315

Heçî
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
Necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg
Sundûqulboste "679"
Bî Mîsr, El-Qahîre
*

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

KÛRDÎSTAN

Adresse: Boite spéciale N. 679
CAIRE (Égypte)

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farsîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahibi
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
Sundûqulboste "679"
Bi Mısır, El-Kahire
*

Her tabı'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır
*

Kürdistan haricinde
her yer için
altı aylığı 50
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Rojê pêncşembe 25 Şabanulmuezzem sene 1317

*

Fi Kânun-ı Evvel 16, sene 1315(1)

(1) Li gora tarîxa Mîladî 29 Kanûna Pêşîn 1899(Milâdî tarihe göre 29 Aralık 1899).

AÇIK MEKTUB SULTAN HAMİD HAN-I SANÎ HAZRETLERİNE

Padişaha,(2)

Bu kerre maatteessüf haber aldığım bir hal-i hayretiştimali şu ceridem marifetiyle enzar-ı Şahanelerine arz ve bendeğânınızla icra buyurduğunuz muamelât-ı gayri layıkadan hasıl olan şu tesirâtı nazar-ı hümayunlarında isbat ile tekrarından ictinabını rica ve bu vesile ile de, millet-i masumemizi cereyan-ı halden haberdar ederim. Şöyle ki:

Malum-ı Şahaneleri olduğu vechile, Transvaal Muharebesinde(3) İngilizlerin "Ladysmith" civarında uğradıkları hezimet hasebiyle, Haşmetli Kraliçe Hazretlerine beyan-ı taziyeti hâvî, taraf-ı Şahanelerinden bir telgrafname keşide buyurulmuş idi.

Devlet-i Osmaniye ile İngiltere devleti arasında minelkadîm carî olan hukuk ve menafi-i müştereke ile muamele-i dostane, Osmanlı kavm-i necîbinde bir hiss-i gayret uyandırmasıyla, biraderim Halid Seyfullah Bey, evvelâ Fetvahaneden istifta ve badehu İstanbul ve civarında toplayabileceği dört-beş bin Kürd ile gönüllü suretiyle Transvaal Muharebesine azîmet için İngiltere devlet-i fahîmesinin Dersaadet'te(4) bulunan Sefirine müracaat etmesiyle, Sefir Hazretleri tarafından mukabeleten beyan-ı memnuniyetle beraber, Sefaret gönüllü. . (5) olmadığından, şu tekliften istifade edemeyeceğini tebliğ ettiği gibi, sırf İstanbullulardan mürekkebin bir cemiyet dahi Transvaal'e gitmek için müracaat etmiş, onlara da o yolda cevap verilmiştir.

Muamelât-ı maruza, taraf-ı Şahanelerinden çekilen telgrafnameye muvafık ve devleteyn beynindeki münasebâtı müekkid ve binaenaleyh bu yolda müracaatte bulunan erbab-ı hamiyet şayan-ı takdir ve tahsin buldukları halde,

- (2) Padişaha: Burada "padişah" sözcüğünün sonuna gelen "a" harfi, Arapça ve Farsçada kullanılan bir ünlem edatıdır, çağrı anlamını taşımaktadır. Adı geçen dillerden Osmanlıcaya da geçen bu harf, Arapçadaki "ey" ünleminin işlevini görmektedir. Böylece buradaki "Padişaha" sözcüğü, "ey Padişah, Padişahım" anlamına gelmektedir.
- (3) Transvaal Muharebesi: Bugünkü Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Transvaal bölgesinde XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında meydana gelmiş olan savaş. "Boer Savaşı" adıyla da anılan bu savaş, bölgeyi elinde tutan İngiliz sömürge yönetimi ile bölgeyi ele geçirmeye çalışan Hollanda asıllı Boerler arasında patlak vermiş ve Boerlerin yenilgisiyle sonuçlanmıştır.
- (4) Dersaadet: "Mutluluk yeri" anlamına gelen bu ad, Osmanlılar döneminde başkent İstanbul için kullanılan adlardan biriydi.
- (5) Burada iki sözcük, gazetenin aslında çok silik duruma düşmüş ve okunmaz hale gelmiştir. Kanımızca o iki sözcük, "toplamaya mezun" sözcükleridir; böylece onlardan önceki iki ve sonraki bir sözcükle birlikte bu tümcecik, "Sefaret gönüllü toplamaya mezun olmadığından," biçimini almaktadır. Bu sözcüklerden "mezun" sözcüğü "izinli" demektir.

her muameleden zat-ı Şahane'ye aleyhine bir hisse çıkarmak menafi-i rezileleri icabından olan ve "asdıka-i bendegân-ı Şahane" namı altında, milletin, şu zavallı milletin, şu mazlum, mağdur millet-i muazzamanın kanını eme eme yaşamayı itiyad eden birtakım canavarlar, bu muamele-i gayretperveraneyi dahi menfaat-ı şahsiyeleri için zat-ı şevketmeabınız aleyhinde tefsir ve bin tevilât ile izam ederek, cümlesinin habs-ü tevkifleri hakkında irade-i seniyye-i adilanelerini tasdir ettirerek, şu ashab-ı hamiyet sekiz-on gün habs-ü tevkif olunmuştur.

Kısmen Mabeyn-i hümayununuzda, yigirmi dört seneden(6) beri nice nice mazlumların feryadını, reng-i zerdini, gözyaşlarını iştirip görmekten usanmayan o Mabeyn-i hümayununuzda ve kısmen dahi "kasab dükkânı", "cellâd yatağı" tabirine sezavar olan Beşiktaş'taki Hasanpaşa Karakolhanesinde devam eden müddet-i tevkif zarfında mevküfîn-i mazluma en büyük canîler gibi, akraba ve ehlibasıyla ihtilâttan ve okuyup yazmaktan men'edildikleri gibi, bazısı şu zulme ve adem-i ihtilâttan hasıl olan tahammülgüdaz can sıkıntısına tahammül edebilmek için reddedilmez ünniyesiyle kıraat-ı Kelâmullah'a(7) müracaat etmek istemişler ise de, vuku bulan rica ve istirhamın hepsi de tesirsiz kalarak, ellerine Kur'an vermekten dahi istinkâf olunmuştur.

*

Eya Halifeyim, Zıllullahım, Deyyanzat!(8) Şu muamele, hükûmât-ı İslâmiyenin değil, hatta ecebî devletlere tabi canî bir Müslümana da icra edilmemiştir. Milleti bitirdin, mahvettin, andan pervan kalmadı; fakat Allah'ın gazabından, Peygamber'in intikamından da mı korkmazsın! Şu icra ettiğin zulümden dolayı, bu taife-i üseranın biri, ki Bahriyeli Doktor Hüsnü Paşa'nın mahdumüdür, tecennün etti ve bir diğeri de işe yaramaz bir halde ahir-i surette malul kaldı.

Nihayet, şu muamele-i müstebidde, İngiltere Sefiri Asaletlu Sir Acir Niwr(9) Hazretlerinin hamiyet ve adaletini tahrik etti, Kur'an'ı okumaktan

(6) Eski Türkçedeki söyleniş biçimiyle "yigirmi dört" diye yazılmış olan ve "24 yıl" demek olan "yirmi dört sene"den maksat, Abdülhamid'in o tarihe kadar tahtta geçirmiş olduğu süredir. Abdülhamid'in tahta çıkış tarihi, 1876'dır.

(7) Kelâmullah: Allah'ın kelâmı, Kur'an.

(8) Halifeyim: Halifem, benim Halifem.

Zıllullah: Allah'ın gölgesi. Osmanlı padişahları kendilerini halife olarak ilân ettikten sonra, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olduklarını iddia ederek, "Allah'ın gölgesi" anlamına gelen "Zıllullah" unvanını kullanmışlardır. Özellikle İkinci Abdülhamid döneminde bu unvanın kullanılması çok yaygınlaşmıştır.

Deyyanzat: Zatı ilâhî bir nitelik taşıyan kimse, bir çeşit Allah'ın vekili ve temsilcisi olan kişi. "Deyyan"; Allah'ın 99 adından biridir. Osmanlı padişahları, Allah'ın vekilleri olduklarını iddia ettikleri için, kendileri hakkında bu unvanı da kullanmışlardır.

Görüldüğü gibi yazar, bu unvanları alaycı bir biçimde kullanmıştır.

(9) Bu adın orijinal yazılış biçimini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimini saptayamadık. Bu nedenle bu adı, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okunduğu biçimde yazmak zorunda kaldık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılıştan farklı olur.

men'ettiğin bîçareleri İngiliz himaye etmeye başladı, Sefir-i müşarünileyh işe müdahaleye ve hatta gördüğü münasebetsizlikler üzerine kat-ı münasebâta ve hemen Dersaadet'i terke kıyam eylemesiyle bîçare salıverildi.

Garabet içinde garabet olmak üzere, mevkufiyette, salıverilmezden evvel, gördükleri işkence ve tazyikten dolayı, hâkipay-ı Zıllullahîlerine takdim olunmak üzere teşekkürname temhîr ettirdiler. Yalnız Halid Seyfullah Bey, teşekkürname yerine şikâyetname, feryadname verilmek lâzım geldiğinden, bi mislihi önüne sürülen teşekkürnameyi mühürlemekten istinkâf etti. Diğerleri salıverildi; fakat Halid Seyfullah Bey, şu surette gösterdiği şehametine mükâfaten habishanede alıkondu. Mülkünüzde İngiltere devletinin carî olan hüküm ve adaletiyle, Sefir-i müşarünileyh hazretlerinin ibram ve ısrarı üzerine, ertesi gece saat sekizde mumaileyh Halid Bey dahi salıverilmiştir.

Padişaha,

Tevkif olunan hamiyetmendân-ı ümmet, tebea-i Şahanelerinden olmak habesiyle, zulmünüzden dolayı uğur-ı hümayununuzda demem, fakat devlet ve millet yolunda her şeyi göze aldırılmış asdika-i fedakâran-ı milletten olmalarıyla, şahıslarına aid haklarında reva görülen zulüm ve itisaf, işkence ve tazyîkatı hazmederler.

Fakat şu bîçarelerin muamelât-ı vakıası, reisi bulunan Salisbury Hazretlerine birkaç sene evvel tazarru' name gönderdiğiniz İngiltere devletine arz-ı hizmet ve münasebet demek olmağla şu suretteki mukabeleniz, devlet-i müşarünileyhanın emniyetini selb etmez mi! Selb-i emniyetten başka, daha bin türlü ahval-ı muzırraya sebebiyet vermez mi!

"Asdika-i bendegân-ı Şahane" yad ettiğiniz(10) erazil, hasbeddenae, zat-ı hümayununuz aleyhinde mutad ettikleri su-i tefsirât ile vehminizi tahrik etmeleri, devleti ta esasından sarsıyor! Bütün Osmanlılık, Müslümanlık, vehminize kurban olup gidiyor! Şu kuruyasıca vehminiz neticesi olarak, Afrika çölleri hamiyetmendân-ı milletle doldu!(11) Bunların analarının, babalarının, aç öksüz kalan çocuklarının, dul kalan muhadderât-ı İslâmiyenin(12) feryadıyla mülkünüzün her tarafı inliyor! Bu feryadlar, şu vaveylâlar hiç size

(10) Buradaki "yad" sözcüğü gazetenin aslında böyle çıkmıştır. Ancak bu sözcük "anma, hatırlama" anlamına gelmekte ve o anlam buraya uygun düşmemektedir. Kanımızca sözcük, yanlışlık sonucu olarak böyle çıkmıştır ve doğrusu, "saydığınız" anlamına gelen "addettiğiniz" olmalıdır.

(11) Öyle anlaşılıyor ki yazarın maksadı, Abdülhamid döneminde, "Batıtrabus" demek olan "Trablusgarb" diye adlandırılan bugünkü Libya'nın güneybatısında yer alan Fizan bölgesine sürülmüş olan rejim muhalifleridir. Bilindiği gibi, çöl bölgesinde yer alan bir vaha olan Fizan, Abdülhamid döneminde sürgün yeri olarak kullanılmış ve birçok rejim muhalifi oraya sürülmüştür.

(12) Muhadderât-ı İslâmiye: İslâmiyetin örtülü ve namuslu kadınları, namuslu ve örtülü Müslüman kadınlar.

tesir etmiyor mu! İstanbul halkı sokakta az bir gürültü işitince, "acaba hane mi basmaya mı geldiler, sıra bana mı geldi?" deyu bir dakika korkudan, yürek çarpıntısından kurtulamıyor! Pek çok kişi illet sahibi olmuş! Çıldırancının hesabı yok!

Peygamber'e itibarınız var ise, "elmüluku mes'ulün alennasi an raiyyetihi"(13) hadis-i şerifinin ahkâm-ı âdilanesine binaen, "bendeğân" namı altında yaşayan zaleminin irtikâb ettikleri zulüm ve itisaf, zat-ı Şahanelerinden mes'ûldür.

Bakî, vird-i zeban-ı millet olan "Cenab-ı Hak, Padişahı ilhamât-ı rabbaniyesine mazhar buyursun da şu millet-i masumeyi kurtarsın" duasını tekrar ederim!

Abdurrahman Bedirhan

(13) Bu hadisin anlamı şudur: "İnsanların başında bulunan padişahlar, uyruğundan sorumludur".

MEQALEË MEXSÛSE⁽¹⁴⁾

Nav vê cerîdeyê, piçekê ez'ê behsa halê dewleta me⁽¹⁵⁾ya berê û halê nuho dikim:⁽¹⁶⁾

Eskerê me, mileta me umrê xwe cîhadê de,⁽¹⁷⁾ muhafeza wetenê xwe, hîmaya namûs û ewladên xwe de îfna dikir.⁽¹⁸⁾ Ecdadên me xewa xwe, riheta xwe terk kirin; wucûdên xwe hedefê hemî new'ê⁽¹⁹⁾ mezahim⁽²⁰⁾ kirin; ji me re welatek mezin, mehsûldar,⁽²¹⁾ xweybereket hîştin; ser seadet û îstîqbala me xwîna xwe fîda kirin; esbabê refaha me tehyie kirin;⁽²²⁾ umrê wan li serheda bûrî; balgehê wan şîrê⁽²³⁾ wan bî; cihê wan ax û berên⁽²⁴⁾ serheda bî.

Îro ehfadên⁽²⁵⁾ wî eskerî, ewladên wan muctehida⁽²⁶⁾ dîsa ew şêr in, dîsa xweyîyê xwîna ecdadên xwe ne. Lakîn îdara hukumeta Ebdulhemîd, ew şêr bêdest û lep hîştine. Ew axa ecdadên me bi hinde fîdakarî, bi hinde zehmet standin, ew erdê li ser bostekê hinde mirova xwîna xwe li ser rijandî, ev wetena babên me bi vî halî ji me re tedarik kirin, îro Sultan Ebdulhemîd li ser kêfê keçek, li ser uzrek yekcar namesrû',⁽²⁷⁾ li ser wehm,⁽²⁸⁾ li ser cebanet⁽²⁹⁾ û zewqa xwe neyara re terk dike. Ew axa ecdadên me ser şehîd bûyin û li bin de medfûn⁽³⁰⁾ mayin, îro ji rûyê cebaneta Ebdulhemîd, binê sima hespên neyara de dimîne; jin û zarûyên wan bûne saqîyatên⁽³¹⁾ neyara; cîsmê

(14) Meqaleê mexsûse: Nivîsara taybetî.

(15) Mexsed ji "dewleta me", dewleta Osmanî ye.

(16) Awayê rast, "bikim" e.

(17) Cîhad: Şerê di rîya dîn da.

(18) Îfna dikir: Tune dikir, dişand mirinê, dida kuştin, fîda dikir.

(19) New': Tewir, cure.

(20) Mezahim: Piranîya "zehmet" e.

(21) Mehsûldar: Berdar, tiştê ku ber dide.

(22) Esbab: Piranîya "sebeb" e, li vir mana wê "rê û awa, wasite" ye.

Refah: Jîyana xweş û di hebûnê da.

Tehyie kirin: Amade kirin, hazir kirin, pêkanîn.

(23) Şîr: Şûr.

(24) Ber: Kevir. Gelek maneyên vê peyvîkê hene, lê li vir mana wê ev e.

(25) Ehfad: Piranîya "hefid" e, ew jî bi mana "nevî" ye.

(26) Muctehid: 1-Xebatkar, cehdkar, kesê ku kar û xebat dike. 2-Zanyarê dîn ê ku ji ayet û hedîsan hin hukmên dînî derdixe û tîne meydanê. 3-Zanyarê huqûqê ye ku li gora bingehokên zanyarî li ser meselên huqûqî dixebite, netîce û dûwayîkan derdixe û tîne meydanê. Bi dîtina me ev peyvîk li vir bi şaşî weha derketîye. Lewra kesên ku nivîskar qala wan dike, "mucahid" in, yanî "şerkarên di rîya dîn da" ne, ne ku "muctehid" in; wisa tê zanîn ku di şûna peyvîka "mucahid" da bi şaşî peyvîka "muctehid" derketîye.

(27) Namesrû': Ne di cîyê xwe da, ne li gora heq û edaletê, bêqanûnî.

(28) Wehm: Guman.

(29) Cebanet: Newêrekî, tirsokî.

(30) Medfûn: Definkirî, veşartî.

(31) Saqîyat: Meygêrên jin û keçî, jin û keçên ku di civatan da mey digêrin û ji haziran ra mey pêşkêş dikin.

wan şehîda binê lingê wan neyara muteezzî(32) û rûhê wan ji vê meskeneta(33) me muteellim e.(34) Em li ser vê axa bi hinde xwîna şehîda ketî destê me de, xefletê de mane. Hîleyên Xunkar, nîşan û rutbeyên wî, çavên me kor kirine; em xefletê de hîştine.

MEM Û ZÎN

HÎŞYARÎYA MEMÊ Û TACDÎN E JÎ BÊHOŞÎ Û MEXMÛRÎYA ŞERABA ÎŞQÊ(35)

Ew dûxiteçêşmê her du şahîn(36)
ew sûxiteper, Memo û Tacdîn(37)

xweş çûne şikarê kebk û qazan(38)
Nagah-1 bi ser ve şubhê bazan(39)

nûrek fetilî li wan ji nageh(40)
êdî qe nema ewan çu ageh(41)

(32) Muteezzî: Azardîtî, kesê ku azar dibîne û ji ber wê azarê dêşe.

(33) Rûh: Gîyan.

Meskenet: Miskînî.

(34) Muteellim: Êşayî, kesê ku dêşe, ji ber nexweşîyek yan jî ji ber derdek êş lê peyda bûye.

(35) Mexmûrî: Gêjî, serxweşî, bêhişî. Di eslê "Mem û Zîn"ê da di vê sernivîsarê da pevekeka di jî heye, ew jî ev e: "Agahî û xebardarîya wan e ji sebeb û wasiteê wemqê". Peyvîka "wemq" a ku di wê pevekê da ye, ew jî bi mana "evîn" e.

(36) Dûxiteçêşm: Kesê ku çavê wî bi derzîyê hatiye dirûtin, kesê çavdirûtî. Mexsed Memê û Tacdîn in. Dema ew rastê Zînê û Sitîyê hatine, ji ber evîna wan gêj û bêhiş bûne; wek ku çavên wan hatibin dirûtin, çavên wan tarî bûne.

Her du şahîn: Mexsed dîsa Memê û Tacdîn in.

(37) Sûxiteper: Perşewitî, baskşewitî, teyrê ku per û baskên wî şewitîne.

(38) Şikar: Nêçîr.

Kebk: Kew.

(39) Nagah: Ji nîşka ve, ji cîyê nedîtî ve.

(40) Nageh: Ji nîşka ve, ji cîyê nedîtî ve.

(41) Ageh: Hay, xeber. Yanî "haya wan ji wan nema".

Hindî ku di hefteya Hemel bûn(42)
ew zêde di wehşî û xebel bûn(43)

Ew hefte li wan ku bûye salif(44)
xewkerdeyê îşqê bûn mualif(45)

rabûne ve rojekê bi yek ve(46)
fikirîne bi reng û rûyê yek ve(47)

Îşqê kiribûn wisa mubeddel(48)
wan yêk û dû nas nekir ji ewwel

Ewwel dikirin ji hev texerrub(49)
paşê ku kirin bi hev teqerrub(50)

dîtin xwe bi paçebend û zengil(51)
perwaz û firîn muhal û muşkil(52)

Uskûfeke zulmetê bi ser da(53)
culfûyeke ulfetê bi ber da(54)

-
- (42) Hefteya Hemel: Hefteya pêşîn a birca Berxê, birca Beran. Ev birc, yek ji 12 bircên Rojê ye, di Newrozê da Roj dikeve vê bircê.
- (43) Wehşî: Kûvî.
Xebel: Şerpeze, perîşan, halxirab.
- (44) Bûye salif: Derbas bûye.
- (45) Xewkerdeyê îşqê: Kesên ku evîne ew xistibûn xewê, ji ber evîne ketibûn xewê û gêj bûbûn, hiş di serên wan da nemabû.
Bûn mualif: Bûn hogirên hev, hînê hev bûn.
- (46) Rabûne ve: Ji nû ve rabûn.
Bi yek ve; Pêkve, bi hev ra, digel hev.
- (47) Bi reng û rûyê yek ve: Bi reng û rûyê hev. Yanî ”li reng û rûyê hev fikirîn, bala xwe dan reng û rûyê hev”.
- (48) Mubeddel: Guhartî.
- (49) Texerrub: Xerîbî, bîyanîti. Yanî ”ji hev xerîbî dikirin, ji hev ra bîyanî bûn, wek bîyanîyan bûn”.
- (50) Teqerrub: Nêzîkayî.
- (51) Paçebend: Linggirêdayî. Yanî ”wek ku lingên wan hatibin girêdan, xwe bêtevger dîtin.
- (52) Perwaz: Firîn, bilindbûn.
Muhal: Bêmikûn.
Muşkil: Alûz, zor.
- (53) Uskûfeke zulmetê: Rûpoşeka tarîtiyê, perdeyeka tarîtiyê, rûpoşeka ku li ser rûyê mirov e û dinê li mirov tarî dike.
- (54) Culfû: Leyî, leyîmişt, leyîya avê, naser.
Ulfet: Hogirî, pêjna hogirîyê û têhdana li ser kesek, ku mirov di dilê xwe da pêjn bike ku mirov têhna xwe daye ser kesek, kesek dievîne. Yanî ”pêjna evîne wek leyîyek ketibû pêşîya wan, hatibû ber wan”.

bêtame û bêşerab û bêçav
bêmeqsed û bêmirad û bêgav

mestane ji rengê çesmê dildar(55)
mexmûr û sîyah û mest û bîmar(56)

manendê dehanê yar-i, dilteng(57)
nalîn ji reha dilî, wekî çeng(58)

Gotin "eceb em ku bûne bîmar?
Ya bûne di kî şerî birîndar?

Ya ne wehe em çira nîkarîn
mecrûh û zêf û dilfîkar în?"(59)

*

Ev renga he wan dikir tefehhus(60)
mahîyyetê halê xwe tecessus(61)

Tacdîn fikirî, di dest birayî
tîsit guherek wekî çirayî(62)

yaqûteke mîslê daneyê nar(63)
meş'el sîfet e jîbo şeva tar(64)

manendê şemalê şem'ê tîsî(65)
hekkak-i bi navê "Zîn" nivîsî(66)

-
- (55) Mestane: Wek mestan, wek kesên mest.
Çesmê dildar: Çavên yaran, çavên dilbiran. Yanî "wek çavên dilbiran mest bûbûn".
- (56) Mexmûr: Serxweş, kesê ku mey vedixwe û serxweş dibe. Yanî "ew jî wek serxweşan bûn".
Bîmar: Nexweş, nesax.
- (57) Manendê dehanê yar: Wek devê yaran, wek devê dilbiran.
- (58) Çeng: Sazek e.
- (59) Mecrûh: Birîndar.
- (60) Ev renga he: Bi vî rengê ha, bi vî awayê ha.
Tefehhus: Lêgerîn.
- (61) Yanî "bi meraq li rewşa xwe dinêriyan û dixwestin ku eslê wê rewşa xwe fam bikin, di-vîyan ku têbigîjin ka rûyê hundirîn ê wê rewşa wan çi ye".
- (62) Tîsit: Diîse, dibiriq, ronayî dide.
Guherek: Gewherek, cewherek.
- (63) Mîslê daneyê nar: Wek teneya hinarê, wek dendîka hinarê.
- (64) Meş'el sîfet e: Wek mêledeyek e.
- (65) Manend: Wek.
Şemalê şem'ê: Pêtîya findê.
- (66) Hekkak: Nivîsvanê li ser kevîran û tiştên madenî, kesê ku li ser kevîran û tiştên madenî navan û tarîxan û wd. dinivîse.

Destê xwe dirêj kir'ê ku bînit
da qenc-i nezer biket, bibînit

Mem jî fikirî, di destê Tacdîn
elmaseke bêbuha û texmîn

lê îsmê "Sitî" kirî kîtabet(67)
ustadekî sahibê meharet(68)

Serraf-i eger bibîte Buqrat(69)
texmîn biketin bi wezn û qîrat(70)

bazar-i biket jibo Felatûn(71)
mecmû'ê xezainêd-i Qarûn(72)

sumna semenêd-i wan nigînan(73)
nabit, bi wuqûfê dûrebînan(74)

Mayin di teeccub û teheyyur(75)
da man û gelek kirin tefekkur

Zanîn ku sewahibê nigînan(76)
herçî kirî, kir Sitî û Zînan

(67) Kirî kîtabet: Nivîsiye.

(68) Sahibê meharet: Xwedîhuner, jêhatî, ehlê karê xwe.

(69) Buqrat: Zanyarekî Yunanî bûye. Berî Mîladê di navbera salên 460-377'an da jîyaye. Di zimanên Ewropî da jê ra tê gotin "Hippocrate".

(70) Qîrat: Weznek bûye, bi wê kevîrên rûmetbilind ên wek elmas û yaqût û wd. hatine wezinandin.

(71) Felatûn: Zanyar û bîrewerê Yunanî yê navdar. Berî Mîladê di navbera salên 427-347'an da jîyaye. Jê ra tê gotin "Eflatûn" jî. Di zimanên Rojava da navê wî "Platon" e.

(72) Mecmû': Hemî, gişt.

Xezain: Piraniya "xezîne" ye.

Qarûn: Di dewra Fir'ewnan da wezîrekî Misrî bûye, bi dewlemendîya xwe hatiye naskirin.

(73) Yanî "heştyeka nêrxên wan gustîlan, ji heştan yekê buhayên wan gustîlan".

(74) Bi wuqûfê dûrebînan: Bi zanîna kesên dûrebîn, bi zanîna kesên ku pêşîya xwe dibînin, bi zanîna kesên dûrdîtin.

(75) Mayin: Man.

Teeccub û teheyyur: Ecêbman û şaşman, ku mirov ecêbmayî û şaşmayî bibe.

(76) Sewahibê nigînan: Xwedîyên gustîlan.

**Sadr-ı Esbak Übhetlu Devletlu Said Paşa Hazretleri tarafından
rûz-ı cülûs-ı hümayunun tebriki vesilesiyle
iki sene mukaddem takdim olunan
muhtıranın suretidir:**

Bendeleri, cülûs-ı hümayunlarını ilk tebrik eden hâdim olduğumdan, sene-i devriyesi geldikçe o yevm-i mes'udun hatıratı kalb-i âcizaneme nasıl tesir eder ise, elbette kalb-i hümayunlarında dahi ana yakın tesirât hasıl olarak, nam-ı kemteranem lisanen olmasa bile kalben zikir buyurulur.

Pek büyük vehametlere maruz olan devlet-i aliyyelerine ve makam-ı Hilâfet-i seniyyelerine ihlas ve sadakatim derece-i ifratta olmasaydı, bugün âdî bir tebrik ile biliktifa, ihtaratta bulunmaktan kemakân ittika eder idim.

Tesir-i şa'şaa-i muzafferiyet ile mest-i gurur olmak zat-ı hümayunlarına göre pek büyük ayıb iken, elyevm o halde bulduklarını ef'al-ı hümayunlarından ve hususen Rusya ile Fransa'nın mülkümüz hakkındaki tasavvurât ve tasmîmâtı ecanibi bile düşündürmekte olduğu halde, zat-ı hümayunlarının madalyalar ibzalı ve zamm-ı maşât gibi ahval-ı hazıra-i maliyemize kat'iyen tevafuk etmeyen iradât ile inkırazımızın isti'cali yolunda manevî ve maddî tahribât-ı seniyyelerinden istihrac ettiğim cihetle, ifadât-ı îkaziyede bulunmayı en münasib tarz-ı tebrik addeyledim.

Servet-i bendegânem, meslek-i kanaatkârî-i âcizaneme mebnî bendelerini ilâ ahirilumr işeye kâfî ise de, "devlet ne hale girerse girsin, ben ferahla yaşarım" mülâhazalarında bulunan hamiyetsizlerden olmadığım gibi, zat-ı hümayunlarına bu yolda fikir ve mülâhaza isnad edenleri ceheleden addederim. Ceheleden olmasalar, cem'i servetle bir mülkü tahrib ettikten sonra mahsul-ı iddiharıyla müreffehen yaşamış bir hükümdar görülmediğini ve halkın pençe-i intikamından kurtulmak bir padişah için pek müşkil ve belki müteazzir bulunduğunu bilmülâhaza, böyle bir fikir ve niyeti zat-ı mealîsmatları gibi bir padişah-ı fatîne isnad etmezler.

Çare-i selâmetimizi düşünmek zamanı bu zaman olup, az vakit sonra te-haddüs edeceği derkâr olan müşkilât-ı gûna-gûn, mani-i tedabîr olacaktır.

Hakk-ı kemteranemde teveccühât-ı aliyyeleri öteden beri hakikî olmaktan ziyade zahirî olup, ahîren gördüğüm tazyîk üzerine İngiltere Sefarethanesine firar etmeğliğim, gerek zat-ı hümayunlarına, gerek o müdahinîn-i kirama pek mükemmel bir rişte-i tarîz olmuşsa da, huzur-ı millette ne vakit olsa tebrîe-i zimmete âmadeyim. Hususen zat-ı Şahaneleriyle, bu dünyada mümkün olmaz ise rûz-ı mahşerde meydan-ı mürafaaya çıkacağım. Devletime ve Makam-ı Hilâfet-i seniyyelerine sadıkane hizmet, abd-i âcizce her zaman en büyük maksad idi.

Zat-ı Şehriyarîleri, mizac ve mişvar-ı hümayunlarına muvafık gelen re'y-i âcizanemden istifade buyurup, devlet ve milletin saadet ve selâmetine tealuk eden âra-i kemteranemi reddetmek veya müdahin vükelâya cerhettirmek mesleğinden inhiraf buyurmamışlardır.

Re'y-i çakeranemce bugünkü günde Kanun-ı Esasî'nin icra-i ahkâmına avdetle Avrupa'nın ve ahalî-i memleketin bais-i hoşnudîsi ve Şark'ın sebab-i beka-i asayîşi olacak vechile ref'i istibdad etmekten başka çare-i selâmet olmayıp; haric ve dahilde celb-i kulûb için ne derecelerde ihtimam ve ikdam edilse, madam ki ahalî ve ecanib nazarında bir heykel-i belâ hükmünde bulunan usul-ı istibdad berdevamdır, kimseye itmi'nân-ı ciddî gelmek muhaldir.

Zîra dahilî temin-i hukuk ve asayîş-i ahalî ve haricen muhafaza-i teva-zün-ı düvelî, Devlet-i Osmaniye'nin cidden mütemeddin devletler sırasına geçmesine muhtac olup, icraâtından kimsenin emin olmadığı mevaîd ile idare-i umûr etmeye ne kadar çalışılsa, şu zamanda hiç bir faide görülemeyeceği, meydan-ı bedahete çıkmıştır.

Yeni Osmanlılarla(77) münasebetim olduğu yolunda öteden beri zat-ı hümayunlarına vuku bulan ihbarât muvafık-ı hakikat olmayıp, o unvan ile maruf olanlar içinde, zat-ı Şahanelerinin dahi malum-ı hümayunları bulunan bir-iki kişiden maada kimseyi tanımam. Saye-i Huda'da kimseden ders-i siyâsî almak ihtiyacında olmadığı malum-ı devletleri olup, "eğer Yeni Osmanlılar meyanında gerçekten usul-ı meşrutiyete vâkif ve hakîmane ve itidalperverane tesisi-i bina-i ma'delete muktedir adamlar var ise, bilâ tereddüd anları ser-i kâra getirmek ve hadaset-i sinn-ü sal ve sair gûna ahvala iltifat etmeksizin anlara tefvîz-i umûr eylemek, muktazayât-ı müsta'cele-i zamaniyeden" derim.

Şahsiyât ile iştigali sevmediğimden, şahıs üzerine bir şey demeyip, fakat heyet-i hazıra-i vükelâ içinde cidden bir kaide-i meşrutiyet ve hiç olmaz ise bir suret-i mazbutiyet tesisine muktedir kimse olmadığını, maatteessüf beyana mecburum.

(Mâbâdı var)

(77) Yeni Osmanlılar: Osmanlı imparatorluğunda yenilikler yapılmasını amaçlayan ve gizli olarak çalışmalarını yürüten bir siyasal topluluk.

İCMAL

İstanbul'da siyasî (ve şimdiiye kadar cereyan eden muamelâta binaen heman da tabîî denilebilir) fırtınalar kopmaya başladı. Fesad yığınlarından kopan toz, zalemenin gözüne girerek havf-ü hayretlerini mucib olmaya başladı.

Evet, memalik-i Osmaniyenin saha-i hunûninden yükselen ah-ü vahlar, zalimlerin döktürmekten usanmadığı yetim, masum, mazlum gözyaşlarından mütehasıl kanlı buharlar, ufuklarda, hükümet-i istibdadiyenin eli yetişemediği yükseklerde kesîf bulutlar hasil etmiş idi. O bulutlar yığıla yığıla bugün kasırga koparmaya başladı.

Rüzgâr istikamet-i cereyanını değiştirmez, intizam kesbetmezse, sıkıştırma sıkıştırma damlatacağı bu rutubetli, bu özlü havayı teneffüs edecek olan yaralı yürekler deşilecek, tedavi görecektir gözler açılacak; işte o vakit tufan kopacak. Hak ve iman namına bargâh-ı adalete çıkan istimdadlar, feryadlar saikalar icad edecek; intikam avazeleri ra'd-ü berk hasil edecek, beyinlerde patlayacak; o vakit hesaplar görülmüş olacak.

Kuvve-i tabîîye îcabâtından çıkıp, önüne sedler çekilse tutulamayacak olan bu seylab, çok şeyleri götürecektir; zalimler ne kadar düşünse, vehmini artırsa, faidesizdir; tabiatın bu feyezânı tevkif edilemez. Çünkü haddülgayesidir; duvarları aşar, zincirleri kırar, yine taşar, yine taşar. Hak namına coşacak olan bu tuğyan ortalığı süpürecek, temizleyecek, haşerâtı (78) mahvedecek; fakat emin olalım ki gayetle münbit, kıymetli bir eser, bir iz bırakacak; dini tezelzülde, mülkü kahttan, ashabını mahvdan kurtaracaklar. (79)

"El-hainu haifün" (80) masadakınca, hainler, bunu bilen zalimler heyecana düşüyor, korkuyor, işin önünü almak istiyor, bu hakikati ihbar eden pîşdarları yakalıyor; bu bir avuc ealînin kimine işkence, kimini habs, kimini nefy ediyor. Fakat bir tuttuğuna yüz zam oluyor, bir öldürdüğüne bedel bin doğuyor. O gafiller düşünmüyor ki bunların âbâ-ü ecdadı bu toprakta medfundur, evlâd-ü ahfadı bu vadîde meskûndür. (81) Ne kadar tecrid edilse, teb'îd edilse, hatta mahvedilse, kat'ı alaka edemez; yine hakkı söyler, eslâfı sever, ahlaflı düşünür. Bilmez mi ki parçalansa dahi akacak bir damla kanından bin nahl-ı maalî yetişir! Hak yolunda habsolunacak bir nefes, bütün hayatı zahiriyyeye değişir; ölse dahi ervahı "intikam" diye bağırsır!

(78) "Haşerât"tan maksat, Abdülhamid döneminde muhalifleri izlemekle görevlendirilen ve "hafiy" diye nitelendirilen gizli ajanlardır. Arapça olan "haşerât" sözcüğü, Türkçede de kullanılan "haşere" sözcüğünün çoğuludur.

(79) Doğrusu "kurtaracaktır" olmalıdır. Çünkü tümcenin başında yer alan özne, "sel, su kabarması" anlamına gelen "tuğyan"dır; o da çoğul değil, tekindir.

(80) Bu bir hadistir, Türkçe anlamı şudur: "Hain korkaktır".

(81) Buradaki "meskûn" sözcüğü bir yanlışlık sonucu olarak kullanılmıştır. Çünkü bu sözcüğün anlamı, "insanların ikamet ettiği, insanların yaşadığı yer" demektir. "Meskûn" yerde yaşayan insanlara ise "sakin" denilir; yani o insanlar o yerin "sakin"leri olurlar. Buna göre, burada, ya "evlâd-ü ahfadı bu vadîde sakindir" denilmeliydi, ya da "bu vadî onların evlâd-ü ahfadıyla meskûndür" denilmeliydi.

Değil mi ki kan aranır, namus îcabındandır; hak aranır, îman îcabındandır! Ve bu nam ile meydan-ı harblere sevk edilen aç, susuz, ilâcsız öldürülen yavru- lar, ne kadar cahil bırakılsa, ahkâm-ı keyfiyeye kurban edilse, —madam ki hakikat gaib olmaz— onlar da nihayet hakikat-i hali hissedecektir. Hak ve hakikat namına ölmeyi âdet bilen o Osmanlılar, tanımadıkları bir düşman üzerine her türlü vesaitten mahrum olarak nasıl atılıyorlarsa, yine öylece aduvv-ı ekber ve bu kadar mezalime, felâkete sebep-i aslî namına teşhis ettik- lerinin üzerine de daha kolay, daha dindarane atılacaklardır.

*

Yine İstanbul'da, hak ve adalet talep etmek için hazırlık görüyorlar diye rical-i devlet ve efrad-ı ümmetten birçok kişileri daha yakalamışlar (şimdilik mevsuk olarak ve elde edebildiğimiz malumata nazaran, fazl-ü istikametiyle meşhur ve herkesin nazar-ı takdir ve ihtiramını kazanmış olan Semahatlu Sa- hib Monla Hazretleri dahi bu meyanda imiş; zevât-ı diğerin esamîsi hakkın- da da mevsuk bir malumata desters olduktan sonra, neşredeceğimiz tabiîdir). Evler basılıyor, cevami-i şerife taht-i tarassuda alınıyor.

Halbuki ne yapılsa bu indifaa nihayet verilemez. Hakka tapan, birkaç dir- hem maden parçasına secde edemez;(82) maalîyi hisseden, edanîye boyun eğmez; ölür, şehid olur, fenaya bekayı tercih edemez. Bu bir hisdir, tağyir edilemez; bu bir güneştir, inkâr edilemez.

(82) "Maden parçası"ndan maksat paradır.

HAVADİS

Damad-ı Padişahî Devletlu Mahmud Paşa Hazretleri de(83) firara mecbur olmuş ve Paris'e muvasalat buyurmuşlardır. Müşarünileyh Hazretleri, ümmetin enzar-ı hürmetini celbetmiş, evsaf-ı âliyeden hissedar, ashab-ı faziletten olmağla muttasıf oldukları mezayayı muhafaza buyuracaklarını ümid ederiz.

*

Şehid-i muhterem merhum Midhat Paşa Hazretlerinin mahdümü Ali Haydar Beyefendi, milletin âsârıyla iftihar ve vak'a-i hayatiyesiyle müteallim bulunduğu peder-i âlîlerinin tercüme-i halleri mukaddimesiyle neşriyâta ve mucib-i istifade âsârın tab'ına mübaşeret etmişlerdir.

"HAK" CERİDESİNDE OKUNMUŞTUR:

Nur-ı müceddidîn Midhat Paşa oğlu Ali Haydar Bey Hazretleri, millet babası cennetmekân şehid pederlerinin "**Memalik-i Osmaniye: Mazîsi-İstikbali**" unvanlı bir eserlerini, taraf-ı necîbanelerinden bir mukaddime ilâvesiyle, suret-i nefisede tab' ve hasılâtını muhtac "Yeni Osmanlılar"a ihda buyurdular. Eser hakkında beyan-ı mülâhazât, bahusus ita-i malumat, âdeta abestir. Yalnız Ali Haydar Beyefendi'ye, muhtacîn-i ihvana vekâleten teşekkürler ve bütün müştakîn-i hak ve hakikat namına tebrikler takdim ve şu kıymetdar yadigârın bilcümle nüshaları şubemize teslim edildiğini, binaenaleyh doğru dan doğruya şubemize, "**Hak**" veya Cenevre'deki —vasıta-i neşriyâtımız— "**Osmanlı**" cerideleri idarelerine müracaatle edinilebileceğini arz-ü tebşîr eyleriz.

Hediyesi: 5 Mısır kuruş sağ — 1 frank 25 santim.

Mısır'da tab'olunmuştur * Li Misrê tebi' bîye

(83) Adının tamamı, Mahmud Celâleddin Paşa'dır.

20'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

AÇIK MEKTUP

SULTAN İKİNCİ HAMİD HAN HAZRETLERİNE

Padişahım,

Bu kez, ne yazık ki haber aldığım şaşkınlık verici bir durumu şu gazetem aracılığıyla siz Padişahlarının gözleri önüne sunacağım ve kullarınızla(84) birlikte yürüttüğünüz yakışsız işlemlerden doğan etkileri siz Padişahlarının gözünde kanıtlayıp, yinelenmesinden sakınılmasını rica edeceğim; ve bu vesileyle de, masum milletimizi,(85) olup biten durum hakkında bilgilendirmiş olacağım. Şöyle ki:

Siz Padişahlarınca da bilindiği gibi, Transvaal Savaşında(86) İngilizlerin Ladysmith dolaylarında uğradıkları yenilgi dolayısıyla, siz Padişahları tarafından Haşmetlu(87) Kraliçe Hazretlerine, taziye bildirimini içeren bir telgraf çekilmişti.

Osmanlı devleti ile İngiltere devleti arasında eskiden beri yürürlükte olan ortak haklar ve çıkarlar ile dostça ilişkiler, soylu Osmanlı halkında bir gayret duygusu uyandırdı. Bu gayretle kardeşim Halid Seyfullah Bey, Müftülükten fetva aldıktan sonra, İstanbul ve dolaylarında toplayabileceği 4—5 bin Kürd ile gönüllü olarak Transvaal Savaşına gitmek için yüce İngiltere devletinin İstanbul'da bulunan elçisine başvurdu. Elçi Hazretleri tarafından karşılık olarak, sevinç belirtilmekle birlikte, Elçiliğin gönüllü toplamaya yetkili olmadığı ve bu nedenle de öneriden yararlanamayacağı bildirildi. Ayrıca, sadece İstanbullulardan oluşan bir dernek de Transvaal'e gitmek için müracaat emiş; onlara da o yolda yanıt verilmiştir.

Arzedilen bu girişimler, siz Padişahları tarafından çekilen telgrafa uygun düşmekte ve iki devlet arasındaki ilişkileri pekiştirmekteydi. Bu nedenle, bu yolda başvuruda bulunan onurlu kişiler, takdir ve övgüye değer kimselerdi.

(84) "Kullarınız"dan maksat, Abdülhamid'in çevresindeki yöneticilerdir.

(85) "Milletimiz"den maksat, Osmanlı yurttaşlarıdır.

(86) Bu sayıdaki 3 numaralı dipnota bakınız.

(87) Haşmetlu: Sözlük anlamı "görmek" olan bu sözcük, Osmanlılar döneminde, Avrupa dillerindeki "majeste" sözcüğünün karşılığı olarak hükümdarlar için kullanılan bir terimdi. Bir terim olduğu için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

Böyle oldukları halde, her girişimden siz Padişahlarının zatına karşı bir pay çıkarmak alçakça çıkarlarının gereği olan ve "Padişahlarının sadık kulları" adı altında milletin, şu zavallı milletin, şu muazzam ve fakat mazlum ve haksızlığa uğramış milletin kanını eme eme yaşamayı alışkanlık durumuna getiren birtakım canavarlar, bu gayretlice girişimleri dahi kendi kişisel çıkarları için siz şevketmeab(88) zatınıza karşı yorumlamışlar ve bin yorumla abartarak, hepsinin tutuklanıp hapse atılmaları konusunda sizin yüce adaletli iradenizi(89) alarak o onur sahiplerini tutuklayıp 8—10 gün hapsedmişlerdir.

Bir bölümü Mabeyn-i(90) hümayununuzda, 24 yıldan beri(91) nice nice mazlumların feryatlarını, sararmış renklerini ve gözyaşlarını işitip görmekten usanmayan o Mabeyn-i hümayununuzda ve bir bölümü de "kasap dükkanı", "cellât yatağı" deyişlerine layık olan Beşiktaş'taki Hasanpaşa Karakolunda devam eden tutukluluk süresi içinde, mazlum tutukluların, en büyük katiller gibi, yakınları ve dostlarıyla görüşmeleri ve okuyup yazmaları yasaklanmıştır. Bazı tutuklular, o zulme ve görüşme yokluğundan doğan dayanılmaz can sıkıntısına dayanabilmek için, "geri çevrilmez" ümidiyle, Allah kelâmı olan **Kur'an**-ı kerimi okuma çaresine başvurmak istemişlerse de, yapılan rica ve istirhamın hepsi etkisiz kalmış ve ellerine **Kur'an** verilmekten dahi çekinilmiştir.

*

Ey zatı ilâhî bir nitelik taşıyan ve Allah'ın gölgesi olan Halifem!(92) Bu işlem, değil İslâm hükümetlerinin, hatta yabancı devletlerin uyruğu olan katil bir Müslümana dahi uygulanmamıştır. Milleti bitirdin, mahvettin, ondan korkun kalmadı; fakat Allah'ın gazabından ve Peygamber'in öcünden de mi korkmazsın! Uyguladığın o zulümden dolayı, o tutsaklar grubundan biri olan Denizci Doktor Hüsnü Paşa'nın oğlu delirmiştir; bir başkası da işe yaramaz bir biçimde sonunda sakat kalmıştır.

-
- (88) Şevketmeab: Görkemli kimse, iktidardan ve güçten doğan görkemi kişiliğinde toplayan, göz kamaştırıcı görkeme sahip olan kimse. Osmanlı padişahları için kullanılan bu sözcük, "şevketlu" biçiminde de kullanılırdı ve aynı anlama gelirdi. Osmanlı padişahları için kullanılan sözcüklerden biri de "azametlu" idi; o da "ulu, yüce, görkemli, göz kamaştırıcı yüceliğe ve görkeme sahip olan kimse" demektir. "Şevketmeab" sözcüğü, Türkçede tek sözcükle tam karşılığı bulunmadığı için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı; ileride de gerek bu sözcük ve gerekse "şevketlu" ve "azametlu" sözcükleri geçtiği takdirde, çeviride aynen kullanılacaktır.
- (89) İrade: Sözlük anlamı "istek, istem" olan bu sözcük, Osmanlıcada bir terim olarak "padişah emri, padişah buyrultusu" anlamında kullanılırdı. Burada kastedilen, bu ikinci anlamdır. Sözcük, Osmanlıcada kullanılan bir terim olduğu için, çeviride aynen kullanıldı.
- (90) Mabeyn: Osmanlılar döneminde padişah sarayı ile hükümet yetkilileri, ordu komutanları ve halkın arasında yer alıp işlev gören makam, kurum. Bazen sadece "Mabeyn", bazen de "Padişah Mabeyni" demek olan "Mabeyn-i hümayun" biçiminde kullanılırdı. Her iki kullanılış biçiminde de Türkçede tam karşılığı bulunmadığı için, çeviride aynen kullanıldı.
- (91) Bu sayıdaki 6 numaralı dipnota bakınız.
- (92) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

Sonunda, o diktatörce işlem, İngiltere Elçisi Ekselans(93) Sir Aqir Niwr(94) Hazretlerinin gayret ve adalet duygularını harekete geçirmiş; Kur'an'ı okumalarını yasakladığını o çaresizleri, İngiliz korumaya başlamış; adı geçen Elçinin işe müdahale etmesiyle ve hatta gördüğü yakışsızlıklar üzerine ilişkileri kesip İstanbul'u hemen terketmeye kalkışmasıyla, o çaresizler salıverildi.

Bir de gariplik içinde gariplik olmak üzere, salıverilmeden önce, tutuklulukta gördükleri işkence ve baskıdan dolayı, Allah'ın gölgesi olan sizin ayaklarınızın önüne sunulmak üzere, kendilerine teşekkür yazısı mühürlentirilmişdir.(95) Yalnız Halid Seyfullah Bey, teşekkür yazısı yerine şikâyet yazısı, feryat yazısı verilmesi gerektiğinden, öbürleri gibi kendisinin de önüne sürülen teşekkür yazısını mühürlmeyi reddetmiştir. Bu nedenle, öbürleri salıverildikleri halde, Halid Seyfullah Bey, gösterdiği öylesine bir yiğitliğin karşılığı olarak, hapisanede alıkonulmuştur. Mülkünüzde(96) İngiltere devletin egemenlik ve adaletinin yürürlükte olması nedeniyle, adı geçen Elçinin üstelemesi ve ısrarı üzerine, ertesi gece saat 8'de sözü edilen Halid Bey de salıverilmiştir.

Padişahım,

Tutuklanan, ümmet sevgisiyle dolu o gayretli ve onurlu insanlar, siz Padişahlarının uyrukları olmaları nedeniyle, zulmünüzden dolayı siz Padişahları uğrunda demem, ama devlet ve millet yolunda her şeyi göze almış olan milletin fedakâr dostları olmalarından ötürü, kişiler olarak kendilerine yöneltilen ve haklarında reva görülen zulüm ve haksızlıkları, işkence ve baskıların içlerine sindirirler.

Ne var ki o zavallıların yaptığı davranış, başında Salisbury(97) Hazretlerinin bulunduğu ve birkaç yıl önce yalvarıp yakarma mektubu gönderdiğiniz

-
- (93) Buradaki "ekselans" sözcüğü, Osmanlıcadaki "asaletlu" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. "Soylu" anlamına gelen "asaletlu" sözcüğü, Osmanlılar döneminde bir terim olarak yabancı elçiler için kullanılırdı. Günümüzde ise, Batı dillerinde "excellent" biçiminde kullanılan ve Türkçeye "ekselans" biçiminde giren sözcük kullanılmaktadır.
- (94) Bu sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.
- (95) Burada sözü edilen "teşekkür yazısı", öyle anlaşılıyor ki, Padişahın kendilerini affetmesi karşılığında yazılmıştır. Böylece onlar, suçlu olduklarını itiraf etmişler ve Padişaha da o suçlarını affettiği için teşekkür etmişler; daha doğrusu, yetkililerce önlerine konulan teşekkür yazılarını imzalamışlardır. Abdurrahman Bedirhan da, "gördükleri işkence ve baskıdan dolayı" diyerek, o senaryoyu alaya almıştır.
- (96) Buradaki "mülk"ten maksat, Osmanlı padişahlarının egemenliği altındaki topraklardır. O dönemde o topraklar padişahların mülkü sayıldıkları için ve Osmanlıcaya bir terim olarak yerleştiği için, biz de çeviride bu sözcüğü aynen kullandık.
- (97) O zamanki İngiltere Başbakanı olduğu anlaşılıyor.

İngiltere devletine hizmet sunmak ve o devletle ilişki kurmaya çalışmak demektir. Durum böyle olunca, o davranışa o karşılığı vermeniz, adı geçen devletin güvenini ortadan kaldırmaz mı! Güveni ortadan kaldırdıktan başka, daha bin türlü zararlı durumlara neden olmaz mı!

”Padişahın sadık kulları” diye adlandırdığınız rezillerin, alçaklıklarının gereği olarak, siz Padişahlarının zatına karşı alışkanlık durumuna getirdikleri, kötü yorumlarla kuşkularınızı kışkırtmaları, devleti ta temelinden sarsıyor! Bütün Osmanlılık, bütün Müslümanlık kuşkularınıza kurban olup gidiyor! Şu kuruyasıca kuşkularınızın sonucu olarak, Afrika çölleri, millet için çalışan gayretli ve onurlu insanlarla doldu!(98) Bunların analarının, babalarının, aç ve öksüz kalan çocuklarının, dul kalan namuslu ve örtülü Müslüman kadınların feryatlarıyla mülkünüzün her yanı inliyor! Bu feryatlar, bu vaveylâlar size hiç etki yapmıyor mu! İstanbul halkı, sokakta az bir gürültü işitince, ”acaba evimi basmaya mı geldiler, sıra bana mı geldi?” diye, bir dakika bile korkudan ve yürek çarpıntısından kurtulamıyor! Pek çok kişi hastalıklı duruma gelmiş! Çıldırınların ise haddi hesabı yok!

Peygamber’e itibarınız varsa, ”insanların başında bulunan padişahlar, uyruğundan sorumludur” anlamındaki yüce hadisin adaletli hükümlerince, ”kullar” adı altında yaşayan zalimlerin işledikleri zulüm ve haksızlıklardan siz Padişahlarının zati sorumludur!

Son olarak, milletin dilinden düşmeyen ”Cenab-ı Allah Padişaha ilâhî ilhamlarını versin de bu suçsuz günahsız milleti kurtarsın” duasını yinelerim.

Abdurrahman Bedirhan

(98) Bu sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

**Daha önceki Sadrazam Übhetlu Devletlu(99) Said Paşa Hazretlerince
Padişahın tahta çıkış yıldönümünün kutlanması dolayısıyla
iki yıl önce sunulan muhtıranın kopyasıdır:**

Ben kulları, siz Padişahlarının tahta çıkışını ilk kutlayan adam olduğumdan, yıldönümü geldikçe, o mutlu günün anıları nasıl ki benim âciz gönlüme etki yapıyorsa, elbette siz Padişahlarının gönlünde de ona yakın bir etki meydana getirir; böylece benim önemsiz adım dilinizce olmasa bile, gönlünüzce anımsanır.

Pek büyük tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalan yüce devletinize ve yüce Halifelik Makamınıza olan içtenliğim ve bağlılığım aşırı ölçüde olmasaydı, bugün sıradan bir kutlama ile yetinirdim ve şimdiye kadarki gibi uyarılarda bulunmaktan sakınırdım.

Zafer kazanmanın görkemli etkisiyle mağrurluk sarhoşu olmak, siz Padişahlarının zatına göre pek büyük ayıp idi. Oysa siz Padişahlarının davranışlarından, ve özellikle Rusya ile Fransa'nın ülkemiz hakkındaki plan ve tasarıları yabancıları bile düşündürdüğü halde, siz Padişahlarının zatının bolca madalyalar dağıtılması ve maaşlara zam yapılması gibi şimdiki ekonomik durumumuza kesinlikle uygun olmayan konularda iradeler çıkarmanızdan ve böylece batıp yok olmamızın çabuklaştırılması yolunda maddî ve manevî yüce tahrifatınızdan,(100) bugün mağrurluk sarhoşu durumunda olduğunuz anlamını çıkardığım için, uyarı taşıyan anlatımlarda bulunmayı en uygun kutlama biçimi saydım.

Ben kullarının serveti, âcizce kanaatkâr tutumumdan dolayı, bendelerini ömrümün sonuna kadar geçindirmeye yetmekte ise de, "devlet ne duruma girerse girsin, ben sıkıntısız ve sevinç içinde yaşarım" düşüncesinde bulunan gayretsiz ve onursuz kişilerden değilim; ayrıca, siz Padişahlarının zatına bu yolda fikir ve düşünce dayandıranları(101) cahillerden sayarım. Cahillerden olmasalar, servet toplamakla bir ülkeyi yıkıntıya çevirdikten sonra biriktirdiklerinin ürünleriyle bolluk içinde yaşamış bir hükümdar görülmediğini

-
- (99) Übhetlu: Heybetli, heybetli görünüşe sahip olan, kendisinden çekinilen bir görünüşe sahip bulunan kimse.
Devletlu: Devlet sahibi olan, refah ve varlık içinde bulunan kimse.
"Übhetlu" ile "Devletlu" sözcükleri, Osmanlılar döneminde, "Sadrazam" diye adlandırılan başbakanlar için kullanılan iki unvanı. Türkçede tek sözcükle karşılıkları bulunmadığı için, çeviride her ikisi de tarafımızdan aynen kullanıldı.
- (100) Buradaki "yüce tahrifatınız" sözcükleri, muhtıranın aslındaki "tahrîbât-ı seniyyeleri" sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Muhtıra sahibinin bu sözcükleri alaycı bir biçimde kullanmış olduğu gözden kaçmamaktadır.
- (101) Buradaki "dayandıranlar" sözcüğü, muhtıranın aslındaki "isnad edenler" sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan "isnad" sözcüğünün anlamlarından biri, "bir sözü ya da görüşü birine ya da birilerine bağlamak, dayandırmak, ona ya da onlara mal etmek, onun ya da onların söylediğini belirtmek"tir. Kanımızca Türkçede ki uygun karşılığı "dayandırmak"tır.

ve halkın öcalma pençesinden kurtulmanın bir padişah için pek güç ve belki de olanaksız olduğunu düşünerek, böyle bir fikir ve niyeti yüce niteliklere sahip zatınız gibi bir zeki padişaha dayandırmazlar.

Esenliğe kavuşmamızın çarelerini düşünmenin zamanı bu zamandır. Az zaman sonra meydana geleceği belli ve açık olan çeşit çeşit güçlükler, önlemler alınmasına engel olacaktır.

Ben âcizleri hakkında yüce ilginiz, öteden beri gerçek olmaktan çok, yüzeyseldi; son zamanlarda gördüğüm baskı üzerine İngiltere Elçiliğine kaçışım da, gerek siz Padişahları için ve gerekse soylu dalkavuklar(102) için satışma konusunda mükemmel bir ipucu olmuştur; bununla birlikte, ne zaman olsa, milletin huzurunda hesap verip aklanmaya hazırım. Özellikle siz Padişahlarının zatı ile bu dünyada mümkün olmazsa kıyamet gününde hesaplaşma meydanına çıkacağım. Devletime ve sizin yüce Halifelik Makamınıza gerçek bir bağlılıkla hizmet etmek, ben âciz kullarınızca her zaman en büyük amaçtı.

Siz Padişahlarının zatı, Padişahlarının mizacına ve tavrına uygun gelen benim âcizce görüşlerimden yararlanmak, devlet ve milletin mutluluk ve esenliğine ilişkin ben âcizlerinin görüşlerini ise reddetmek ya da dalkavuk bakanlara çürüttürmek tutumundan ayrılmamışlardır.

Ben kullarının görüşüne göre, bugünkü günde Kanun-ı Esasî'nin(103) hükümlerini yeniden yürürlüğe koymakla, Avrupa'nın ve ülke halkının memnunluğunu sağlayacak ve Doğu'nun(104) asayişinin kalıcı olmasına neden olacak biçimde baskı yönetimini ortadan kaldırmaktan başka esenliğe kavuşmanın çaresi yoktur. İçte ve dışta gönülleri kazanmak için ne ölçülerde özen gösterilip girişimlerde bulunulursa bulunulsun, ülke halkının ve yabancılara gözünde bir belâ heykeli niteliğinde bulunan baskı yönetiminin temelleri sürüp gittiği sürece, kimsenin ciddî biçimde güven duyması olanaksızdır.

Çünkü içte halkın haklarının ve asayişin, dışta da devletlerarası dengenin korunması, Osmanlı devletinin gerçekten uygar devletler sırasına geçmesine bağlıdır; icraatından kimsenin emin olmadığı dönemsel kararlarla işleri idare etmeye ne kadar çalışılırsa çalışılsın, bu zamanda bundan bir yarar görülemeyeceği açık bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Yeni Osmanlılarla(105) ilişkim bulunduğu yolunda öteden beri siz Padişahlarının zatına yapılan ihbarlar, gerçeğe uygun değildir; Yeni Osmanlılardan olmakla tanınmış olanlar içinde, siz Padişahlarının zatınca dahi bilinen

(102) Burada da kullanılan alaycı biçim hemen göze çarpıyor.

(103) Kanun-ı Esasî: "Temel Kanun" anlamına gelen bu söz, Abdülhamid'in 1876 yılında tahta çıkmasını sağlayan Birinci Meşrutiyet hareketi döneminde ve 1908'de ilân edilen İkinci Meşrutiyet döneminde bir terim olarak "Anayasa" anlamında kullanılmıştır. O dönemlerdeki anayasa bu adla tanındığı için, biz de çeviride "Anyasa" adı yerine bu adı kullanmayı uygun gördük.

(104) Buradaki "Doğu"dan maksadın Kürdistan olduğu anlaşılıyor.

(105) Bu sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

bir-iki kişiden başka kimseyi tanımam. Tanrı sayesinde kimseden siyasal ders almak ihtiyacında olmadığım, siz Padişahlarınca da bilinmektedir. ”Eğer Yeni Osmanlılar arasında gerçekten meşrutiyet kurallarını bilen, akıllıca önlemlerle ve ölçülü bir biçimde adaletli bir yapı kuracak güçte ve yetenekte adamlar varsa, tereddütsüz olarak onları işbaşına getirmek, yaşlarının küçüklüğüne ve başka durumlara bakmaksızın işleri onlara bırakmak, bugünkü durumun âcil gereklerindedir” derim.

Kişiliklerle uğraşmayı sevmediğimden, kişiler üzerine bir şey demeyeceğim. Fakat şimdiki Bakanlar Kurulu içinde, gerçekten meşrutiyetin bir kuralını ve hiç olmazsa bir derli-toplu biçimi kuracak güçte ve yetenekte bir kimsenin bulunmadığını, ne yazık ki bildirmek zorundayım.

(Devamı var)

ÖZET

İstanbul’da siyasal(ve şimdiye dek olup biten işler nedeniyle, hemen doğal da denilebilir) fırtınalar kopmaya başladı. Yaralı yürekler yanardağlar gibi püskürmeye yüz tuttu. Kasırgalar ortalığı karıştırdı. Bozukluk ve çürüklük yığınlarından kopan toz, zalimlerin gözüne girerek korku ve şaşkınlıklarına yolaçmaya başladı.

Evet, Osmanlı ülkelerinin kanlı yüzeyinden yükselen ”ah-ü vah”lar, zalimlerin döktürmekten usanmadığı öksüzlerin, masum ve mazlumların gözyaşlarından oluşan kanlı buharlar, ufuklarda, diktatörlük hükümetinin elinin yetişemediği yükseklerde yoğun bulutlar oluşturmuştu. O bulutlar yığıla yığıla bugün kasırğa koparmaya başladı.

Rüzgâr akış yönünü değiştirmez de düzenlilik kazanmazsa, sıkıştırma sıkıştırma damlatacağı bu nemli, bu özlü havayı soluyacak olan yaralı yürekler deşilecek, tedavi göreceğ gözler açılacak; ve işte o zaman tufan kopacak. Hak ve inanç adına Tanrı’nın adalet katına çıkan yardım dileme çağrıları ve çığlıkları, şimşekler oluşturacak; intikam çığlıkları gökgürültüsü ve yıldırımlar meydana getirerek beyinlerde patlayacak; ve o zaman hesaplar görülmüş olacak.

Doğa gücünün gereği olarak çıkan ve önüne setler çekilse bile tutulamayacak olan bu sel, çok şeyler alıp götürecektir. Zalimler ne denli düşünsürlerse düşünsünler ve kuşklarını ne denli artırırlarsa artırsınlar, yararsızdır; doğanın bu kabarması durdurulamaz. Çünkü kabarma, selin son sınırındır; duvarları aşar, zincirleri kırar, yine taşar, yine taşar. Hak adına coşacak olan bu kabarma ortalığı süpürecek, temizleyecek, haşere(106) yok edecek. Fakat emin olalım ki son derece verimli ve değerli bir yapıt, bir iz bırakacak; dini sarsılmaktan, ülkeyi kıtlıktan, sahiplerini de yok olmaktan kurtaracaktır.

(106) Bu sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

”Hain korkaktır”ın doğru anlamı gereğince, hainler ve bunu bilen zalimler heyecana düşüyor, korkuyor, işin önünü almak istiyor, bu gerçeği haber veren öncülerini yakalıyorlar; bu bir avuç yüce insanın kimine işkence yapıyor, kimini tutukluyor, kimini de sürgün ediyorlar. Ne var ki bir tutukladıklarına yüz ekleniyor, bir öldürdüklerine karşılık bin doğuyor. O gafiller düşünmüyorlar ki bunların babaları ve dedeleri bu topraklarda gömülüdür, çocukları ve torunları da bu düzlüklerde yaşıyor. Ne kadar soyutlansalar, sürülseler, hatta yok edilseler de ilişkiyi kesemezler; yine gerçeği söylerler, geçmişleri severler, gelecek kuşakları düşünürler. Bilmez mi ki parçalansa dahi, akacak bir damla kanından, yücelikler ürünü verecek olan bin tane hurma ağacı yetişir. Hak yolunda tutuklanacak bir soluk, bütün bir yüzeysel yaşama değişir; ölse dahi, ruhu ”intikam” diye bağrışır!

Değil mi ki kan aranır, namus gereğidir; hak aranır, inanç gereğidir! Ve bu adla savaş alanlarına gönderilen, aç, susuz, ilâçsız öldürülen yavrular, ne denli cahil bırakılsalar ve keyfi kararlara kurban edilseler de, —madem ki gerçek kaybolmaz— onlar da sonunda gerçek durumu hissedeceklerdir. Doğru ve gerçek adına ölmeyi gelenek bilen o Osmanlılar, nasıl ki her türlü araçtan yoksun olarak tanımadıkları bir düşmanın üzerine atılıyorsa, en büyük düşman ve bunca zulümlerin, felâketlerin asıl nedeni olarak teşhis ettiklerinin üzerine de öylece ve daha güçlü, daha dindarca bir biçimde atılacaklardır.

*

Yine İstanbul’da ”hak ve adalet istemek için hazırlık görüyorlar” diye devlet adamlarından ve ümmet bireylerinden birçok kişiyi daha yakalamışlar. Şimdilik güvenilir bir biçimde elde edebildiğimiz bilgilere göre, erdem ve dürüstlüğüyle ünlü ve herkesin takdîrî ve saygılı bakışlarını kazanmış olan Semahatlu(107) Sahib Molla Hazretleri de onların arasındaymış. Diğer zatların adları hakkında da güvenilir bir bilgi elde ettikten sonra, doğal olarak onları da yayınlayacağız. Evler basılıyor ve kutsal camiler gözetleme altına alınıyor.

Oysa ne yapılsa bu püskürmeye(108) son verilemez. Hakka tapan kimse, maden parçalarından ibaret olan birkaç kuruş paraya secde edemez; yüce duygular taşıyan kimse, aşağılıklara boyun eğemez; ölür, şehid olur, yaşamayı yok olmaya yeğleyemez. Bu bir duygudur, değiştirilemez; bu bir güneştir, inkâr edilemez.

(107) Semahatlu: Arapça olan ve ”iyi huylu, hoşgörülü, cömert” gibi anlamlara gelen bu sözcük, Osmanlı döneminde din adamları için kullanılan bir unvandı. Türkçede tam karşılığı bulunmadığı ve unvan olduğu için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(108) Buradaki ”püskürme” sözcüğü, Arapça bir sözcük olan ve Osmanlıcada ”yanardağların patlayıp lâv püskürmesi” anlamında kullanılan ”indifa” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Yazar, Abdülhamid rejimine karşı başgöstermiş olan muhalefeti yanardağlardan lâv püskürmesine benzetmiştir.

OLAYLAR

Padişahın damadı Devletlu Mahmud Paşa Hazretleri(109) de kaçmak zorunda kalmış ve Paris'e ulaşmışlardır. Sözü edilen Paşa Hazretleri, ümmetin saygılı bakışlarını üzerinde toplamış, yüce niteliklerden payını almış, erdem sahibi kimselerdendir. Sahip olmakla tanındığı yücelikleri koruyacağını ümid ederiz.

*

Saygıdeğer şehid merhum Midhat Paşa Hazretlerinin oğlu Ali Haydar Beyefendi, milletin eserleriyle kıvanç duyduğu ve yaşamıyla ilgili olayla(110) acıya uğradığı yüce babasının yaşamöyküsüne yazdığı sunuşla yayıncılığa ve yararlanılacak yapıtlar basmaya başlamıştır.

”HAK” GAZETESİNDE OKUNMUŞTUR:

Yenilikçilerin gözbebeği Midhat Paşa'nın oğlu Ali Haydar Bey Hazretleri, milletin babası olan cennetlik şehid babasının **”Memalik-i Osmaniye: Mazîsi-İstikbali”**(111) adlı bir yapıtını, soylu bir evlât olan kendileri tarafından yazılmış bir sunuşu da ekleyerek, nefis bir biçimde bastılar ve gelirini de muhtac ”Yeni Osmanlılar”a bağışladılar. Yapıt konusunda görüş belirtmek ve özellikle bilgi vermek, neredeyse gereksizdir. Yalnız Ali Haydar Beyefendi'ye, ihtiyaç sahibi kardeşler adına teşekkürlerimizi, doğrunun ve gerçeğin tüm özlemcileri adına kutlamalarımızı sunarız. Bu değerli armağanın bütün nüshalarının şubemize teslim edildiğini, bu nedenle doğrudan doğruya şubemize, **”Hak”** gazetesi ya da Cenevre'deki yayın organımız olan **”Osmanlı”** gazetesi yönetimlerine başvurularak edinilebileceğini arzeder ve bu haberi bir müjde olarak sunarız.

Hediyesi: 5 tam Mısır kuruşu — 1 frank 25 santim.(112)

(109) Adının tamamı, Mahmud Celâleddin Paşa'dır.

(110) Burada sözü edilen ”olay”dan maksat, Midhat Paşa'nın Abdülhamid yönetimince Taif zindanında boğdurulması olsa gerektir.

(111) Bu kitabın adının Türkçesi şudur: **”Osmanlı Ülkeleri: Geçmiş-i-Geleceği”**.

(112) Buradaki ”frank” ve ”santim”, öyle anlaşılıyor ki İsviçre para birimleridir.

KURDÎSTAN

1315

Heçî
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
Necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg
Sundûqulboste "679"
Bî Misr, El-Qahîre
*

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

KÜRDÎSTAN

Adresse: Boite spéciale N. 679
CAIRE (Égypte)

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahibi

Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
Sundûkulboste "679"
Bi Mısır, El-Kahire
*

Her tabî'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır
*

Kürdistan haricinde
her yer için
altı aylığı 50
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Rojê pêncşembe fî 10 Remezanulmuezzem sene 1317

*

Fi 29 Kânun-ı Evvel sene 1315(1)

(1) Li gora tarîxa Mîladî 11 Kanûna Paşîn 1900(Miladî tarihe göre 11 Ocak 1900).

İSTANBUL

Eve pêlek e halê İstanbulê gelek mudhiş bîye. Zulma hukumetê her roj zêdetir dibe. Êdî tehemmula xelqê nemaye. Tu roj nînin çend mirovek hebs weya nefî nebin; tu xanî, tu aîle nemane ne matemê de;(2) mabeyn ji mezlûma tijî bîye; kesê re emniyet(3) nemaye. Xunkar vî halî dibîne. Şûna bi edalet hereket bike, ji tirsaxwe yekcar zulma xwe zêde dike; hema ji kî piçekê şubhe bike, bîla muhakeme, bîla tehqîq(4) wî mehkûm dike. Heta nuho, eve çend sal e mirovên ciwan seadeta welatê xwe dixebitin;(5) eve çend heyvek e ne ciwan tenê, xelqên mezin, xwey'aîle jî tehemmul nakin, welat terk dikin, hîcret dikin. Gelek jî nav İstanbulê de dixebitin; ji wan gelek mirovên mezin hatin girtin, îro hebsê de ne; İstanbulê de mehbes(6) hemî ji erbabê hemîyet(7) tijî bîne.

Berî pazde rojekê weq'ek(8) xerîb li İstanbulê de bî. Min ser wî halî kaxizek bi cerîda xwe ya berî vê ji Xunkar re rêkir. Ew weq'e jî ev e:

Berî heyvekê, şerê Transvaal û Înglîza de şerek muhim bûrî bî.(9) Wî şerî de Înglîza gelek xesar kirin. Xunkar teslîyetnamek(10) ji dewleta Înglîz re rêkir. Înhîzama(11) Înglîz ji me re gelek muzir e.(12) Em zanin ku şerê berê de(13) wekî em mexlûbê Rûs bîn, ewî vê(14) İstanbulê bistîne; ji destê me

- (2) Matem: Şîn. Yanî "çu malbatek nemaye ku neketibe şînê, ku şîn bi ser da nehatibe, ku şînî nebûbe".
- (3) Emniyet: Ewletî.
- (4) Bîla muhakeme: Bê mehkemekirin, bê ku wî bide dadgehê û mehkeme bike. Bîla tehqîq: Bê lêgerîn, bê ku di heqê wî da lêgerîn bike, bide kirin.
- (5) Seadet: Bextyarî. Yanî "jibo bextyarîya welatê xwe dixebitin".
- (6) Mehbes: Girtîxane.
- (7) Erbabê hemîyet: Kesên xwedîonur ên ku jibo welatê xwe û gelê xwe dixebitin.
- (8) Weq'e: Bûyer, tiştê ku diqewime û tê meydanê.
- (9) Ev şerê ku nivîskar li vir qala wî dike, di dûwayîya sedsala XIX. da li hêla Transvaalê ya Komara Afrîqa Jêrîn a nuhayîn derketibû û di despêka sedsala XX. da jî dom kiribû. Ew şer bi navê "Şerê Transvaal" û her weha bi navê "Şerê Boer" hatîye naskirin. Lewra aliyekî şer Boerên sipî yên bi eslê xwe Hollandî bûn, aliyê di jî kargêrîya Înglîz a qolonyalîst bû. Boeran dixwest ku kargêrîya Înglîz ji Afrîqa Jêrîn derxin û wî welatî têxin binê destê xwe. Boeran di despêkê da çend car hêzên qolonyalîst ên Înglîz zorbirî kirin û di hin lêkdanan da bi ser ketin. Lê di dûwayîyê da li hevberê hêzên Înglîz şikîyan û bi awayekî qutûbirr zorbirî bûn.
- (10) Teslîyetname: Nameya tesellîyê, nameya tesellîkirinê, nameya dildanê û dilxweşkirinê.
- (11) Înhîzam: Zorbirîtî, zorbirîbûn, mexlûbîyet, ku mirov zorbirî bibe.
- (12) Muzir e: Zirarde ye, zîyande ye, xesarde ye, zirar dide me, zîyan dide me, xesar dide me, me dixesirîne.
- (13) Mexsed ji "şerê berê", ew şer e ku di sala 1877'an da di navbera dewleta Osmanî û Rûs-yayê da derketibû û di sala 1878'an da dûwayî lê hatibû. Ji ber ku hingê di nava Osmanîyan da teqwîma Romî dihat karanîn û li gora wê teqwîmê ew şer di sala 1293'yan da derketibû, di tarîxa Osmanîyan da navê wî bû "Doksanüç Harbî", yanî "Şerê Not û Sisîyan".
- (14) Ewî vê: Wî vîya, Rûs xwest, Rûs daxwaz kir.

mudafee, muqabele(15) nedihat; lakîn wê hingê me muraceetê muaweneta(16) Înglîz kir; ewî jî çiku(17) navê Rûs Îstanbulê zebt bike, ji me re muawenet kir, waporên xwe yên şerî ji me re rêkir; wekî Rûs ev hal dît, ji îstîla(18) Îstanbulê dest kêşa.

Hasil, ji me re îttîfaqa Înglîz her qenc e. Ne ji wî bîya, heta nuho Rûs textê Ebdulhemîd jê standibî. Loma vî şerê Transvaalê de mexlûbîyeta Înglîz ji me re gelek muzir û muhlik e.(19)

*

Birayê min Xalid Begê, çiku ev tehluke dît, çû Fitwaxaneyê ewil fitwa stand; paşê çû nik Sefîrê Înglîz, go wî ku, heger hukumeta wan musaede bike,(20) ew'ê bi çend hezar Kurda ve biçe arî Înglîz bike. Hin lawên Îstanbulê jî eynen holê(21) muraceetê Sefîr kirin. Sefîr ji vê xîreta birayê min Xalid Begê û lawên dî gelek mehzûz,(22) memnûn bî, ji wan re teşekkur kir û vê(23) dawetekê bide wan. Xefîyeyên(24) Xunkar ev hal jûrnal kirin,(25) ev hemîyeta Xalid Begê û mirovên dî sûê te'wîl kirin(26) û hema Xunkar tehrîk kirin.(27) Ewî jî emir kir, ew mirov hemî dan hebskirin. Mîqdara deh roja Serayê de hebs man,(28) ji îxtîlatê men' bîn,(29) heçku(30) ewan qebahetek mezin kirî hebsê de gelek eza(31) dan wan, heta wê dereceyê de ku ewan nedikarî eqrebayên xwe re îxtîlat bikin. Mirovên wan mewqûfên(32) mezlûm cil û

-
- (15) Muqabele: Rawestan û têkoşîna li dij, ku mirov li dijê dijmin raweste û bikoşe, têkoşîn bike. Çend maneyên dî ji vî vî peyvika Erebi ra hene, lê li vir mana wê ev e.
- (16) Muawenet: Alîkarî.
- (17) Çiku: Ji ber ku.
- (18) Îstîla: Dagirkirin, dagirkirina welatek yan hêlek ji aliyê leşkerê dijmin ve.
- (19) Muhlik: Tîştê ku mirov dibe helakê, mirov dimirîne, tune dike.
- (20) Musaede bike: Destûr bide.
- (21) Holê: Welê, wisa.
- (22) Mehzûz: Kêfxweş, dilşa.
- (23) Vê: Vîya, xwest.
- (24) Xefîye: Polêsê nepenî, polêsê ku bi cilên sivil digere û kes wî nas nake, ajan.
- (25) Jûrnal kirin: Îxbar kirin, gilî kirin. Peyvika "jûrnal", ku di eslê xwe da ji peyvika "journal" a Fransîzî hatîye kurtkirin, di dewra Ebdilhemîd da bi mana "îxbar û gilîkirina polêsên nepenî" dihat karanîn û adeta bûbû yek ji nîşanên wê dewrê.
- (26) Sûê te'wîl: Axiftina xirab, manekirina li ser awayekî nebaş, ku mirov li ser peyvek yan tevgerê axiftineka xirab bike, xirab bi axife, maneyeka nebaş bide wê peyvê yan wê tevgerê.
- (27) Tehrîk kirin: Fît kirin.
- (28) Hebs man: Hebskirî man, girtî man.
- (29) Îxtîlat: Têkilî, pêwendî, dayin-standin, ku mirov bi kesna ra têkilî bike, pêwendî dayne, bide û bistîne.
Men' bîn: Qedexe bûn, hatin qedexekirin, rê li wan hat girtin, têkilî û pêwendî û dayin-standina wan bi kesên wan ra hat qedexekirin.
- (30) Heçku: Wek ku, goya ku, hesêb ku.
- (31) Eza: Ezîyet, azar, îşkence.
- (32) Mewqûf: Girtî, tewqîfkirî.

xwarin ji wan re dibir, hukumetê men' dikir. Ji acizîya xwe ewan Qur'an ji hukumetê xwest, da bi tîlaweta kelamullah(33) bêntengîya xwe defi' bikin.(34) Xunkar ew jî nehîşt.

Ev halê wan mezlûma holê dewam kir, heta ku Sefîrê Înglîz Aqnwir(35) ji meselê xeberdar bî; ji vê muamela hukumeta me gelek muteessir bî; ji Xunkar re xeber rêkir; go "ew mirovên we hebs kirî tu curma(36) wan nîne, bîl'ekis hereketa wan şayanê teqdîr e, hebskirina wan mehzê(37) zulm e, heger un zû wan bernedin ez'ê nuho ji welatê we hîcret bikim". Wekî Xunkar ev xeber stand, tirsax; ew mirov hemî berdan. Lakîn berî texlîya wan erzihalek li wan da morkirin;(38) wê erzihalê de cebren(39) li wan da nivîsandin(40) ku ew mirov ji edalet û merhemeta Xunkar gelek razî ne, gelek mutesekkir in.(41) Ewan rebena jî ji tirsax xwe, kerhen(42) kaxizek holê nivîsîn û îmza kirin û holê ji binê zulma hukumetê derketin.

Bes nav wan de birayê min Xalid Begê, ji xîreta xwe, ev teklîfa(43) Xunkar red kir.(44) Yanî cewab da, go "heger we bivê ez'ê şîkayetnamekê binivîsim û îmza bikim, zîra(45) min zulm dît". We(46) bi vê cewabê, ew teklîfa Xunkar hinde qenc(47) qebûl nekir. Xunkar jî ji wê muamela wî yekcar xezeb kir; hemî mewqûf berdan, ew tenê hîşt. Lakîn paş neh-deh seeta Sefîrê Înglîz ew hal bihîşt, Xunkar re xeber rêkir. Xunkar nekarî emrê Sefîr red bike. Nîvê şevê Xalid Beg jî hat berdan. Û holê ew mirov hemî ji destê Evdilhemîd xilas bîn. Lakîn nav wan de lawek, ji tezyîqa(48) nav hebsê dîtî, ji tirsax xwe, ji bêntengîya hebsê dîn bî; nuho dê û babê wî, bi tedawîya lawê xwe yê mezlûmen dîn bûyî, meşxûl in. Ji nav wan lawek dî jî tehemmulê halê hebsê nekir, xwey'îllet bî;(49) zarûyên wî perîşan bîn, îştîrakê felaketa wî dikin.

(33) Tîlawet: Xwendin.

Kelamullah: Peyva Xwedê, Qur'an.

(34) Defi' bikin: Rakin, derbas bikin, hilînin, bavêjin alîyek.

(35) Me ev nav li gora nivîsîna wî ya bi tîpên Erebi nivîsî, lê belê me awayê nivîsîna wî ya orijînal a bi tîpên Latîni nedît. Ji ber vê yekê, dibe ku ev awayê nivîsîna wî şaş be, awayê rast tewirekî dî b e.

(36) Curm: Sûc.

(37) Mehze: Sîrf, tenê.

(38) Awayê rast, "bi wan da morkirin" e.

(39) Cebren: Bi zorê.

(40) Awayê rast, "bi wan da nivîsîn" e.

(41) Mutesekkir in: Sipaskar in, sipas dikin.

(42) Kerhen: Bê dil, ne ji dil, bi awayê ku dilê mirov nexwaze û mirov ji neçarî wisa bike, ji neçarî û bêhavlî.

(43) Teklîf: Pêşnîyaz.

(44) Red kir: Vegerand, zivirand, paş ve da, qebûl nekir.

(45) Zîra: Lewra.

(46) We: Û.

(47) Eşkera ye ku nivîskar bi vî awayî tinazên xwe bi pêşnîyaza Evdilhemîd kirine û bi tinaz salixê wê weha "hinde qenc" daye.

(48) Tezyîq: Zordestî, zordarî.

(49) Xwey'îllet: Xwedînexweşî, nexweşok, kesê ku nexweşî lê peyda dibe.

Gelê Kurdno! De vêca ji meqala(50) ha halê Xelîfeyî texmîn bikin. Ser tune,(51) hinde mirov tên hebskirin; hinde ezîyet didin wan; tesellîya dilê xwe re divên ji kelamullahî îstîmdad bikin;(52) lakîn ew Ebdulhemîdê dibêje "ez Xelîfe me", ew Xunkarê dibêje "ez zillullah im",(53) wan ji tîlaweta Qur'anê men' dike; heta ku Înglîz xeber distîne, wan Musulmanên mezlûm ji destê xedra Xelîfe xilas dike. Darulxîlafetê de,(54) Musulman îltîca hîmayet û edaleta Înglîz dikin.(55)

(50) Meqale: Nivîsar. Mexsed jê ev nivîsara ha ye.

(51) Ser tune: Li ser tişteki tune, li ser tişteki netişt, li ser tişteki bêrûmet.

(52) Îstîmdad bikin: Meded bixwazin, alîkarî bixwazin.

(53) Zillullah: Sîya Xwedê. Padîşahên Osmanîyan îddîa dikirin ku ew xelîfe ne û bi wî awayî li rûyê erdê "sîya Xwedê" ne, Xwedê temsîl dikin, bi navê Xwedê tevdigerin. Ji ber wê yekê jî payeya "Zillullah" li ber navên xwe didan nivîsîn û didan karanîn. Xasma di dewra Ewdilhemîd da karanîna wê payeyê gelek belav bûbû, navê Ewdilhemîd bê wê nedihat gotin û nedihat nivîsîn.

(54) Darulxîlafet: Cîyê Xelîfetiyê, merkeza Xelîfetiyê Mexsed jê bajarê Stanbolê ye, ku serbajarê dewleta Osmanî bû. Di dewra Osmanîyan da çend nav li Stanbolê hatibûn danîn, yek ji wan jî ev nav bû.

(55) Îltîca: Ketina binê parastina kesek yan hin kesan yan jî dewletek û xwestina parastinê ji wan, ku mirov xwe bavêje binê parastina kesek yan hin kesan yan jî dewletek û ji wan parastin bixwaze.

Hîmayet: Parastin. Yanî "Musulman xwe davêjin binê parastin û edaleta Înglîz û jê dixwazin ku wan biparêze".

MEM Û ZÎN

Roja we ku bûyî îdê tehwîl(56)
ew jî gerîyane cametebdîl(57)

Ew bûn ku me go di rojê Newroz
mîslê meh û mihre, alem'efroz(58)

Ew her du ne êd-i dest vemiştin(59)
ew her du ne êd-i xel dikuştin(60)

ew bûne di şehri bûyî cellad
ew bûne ku xel ji dest bi feryad

ew bûne ku van bi dil hebandin
ew bûne li van ceger kewandin

Wan her du biran bi aql û texmîn
bê şaibe qatilê xwe zanîn(61)

*

Tacdîn-i li nik hebû şuûrek
Îşqê, di wî hîştibû qusûrek

Go "rabe bira, ji nav nivînan
bes ah-i bike ji ber birînan

Em şer in, û ew di xwe xezal in
pir eyb e ku em ji dest binalin"

-
- (56) Îdê tehwîl: Cejna vegerê, cejna Rojvegerê, cejna ku tê da Roj vedigere û dikeve birca Beran, bi wê vegerê ra jî Newroz tê.
- (57) Cametebdîl: Cilguhartî, kesê ku cilên xwe guhartine û hin cilên dî wergirtine.
- (58) Mîsl: Wek.
Meh: Hîv.
Mih: Roj.
Alem'efroz: Ronîkroxê alemê, ku alemê ronî kiribûn, ronayî li alemê belav kiribûn.
- (59) Dest vemiştin: Dest şemirandin, ên ku destên xwe û zendên xwe şemirandin. Xanî bi vê peyvê, Sitî û Zîn şibandine bi şerkarên ku destên xwe vedimişin û dikevin şer.
- (60) Xel: Xelk, koma mirovan.
- (61) Bê şaibe: Bê leke, bi awayekî zelal û saya.

Mem puxteyê işqê bû tamamî(62)
Gotî ku ”bira, meger tu xam î

Da zen nebîrî mucsessem im ez(63)
Ser ta bi pîyan muqsessem im ez(64)

Ev cîsm-i li min bûye muxettet(65)
ew xet hemî bûyine muneqqet(66)

Te’sîr-i we reng e işq û wemqan(67)
bît-tûlî di tûl û erz û umqan(68)

yek nuqte nehin ji derd-i xalî
hêja tu dibê çira dinalî?(69)

Dil bûye mehelle işqê hala(70)
vî halî di vî mehelle vala(71)

(62) Puxte: Pehî, pijîyayî.

(63) Mucsessem: Bicîsim, bilaş, xwedîlaş.

(64) Muqsessem: Parçebûyî, parvekirî.

(65) Muxettet: Xêzkirî, tiştê ku xêz tê da tèn kişandin.

(66) Muneqqet: Nuqtekirî. Yanî ”ew xêz jî parçe bûne û bûne nuqte û bi wî awayî laşê min hûr hûr bûye, bûye nuqteyên cuda cuda”.

(67) We reng e: Wisa ye, bi wî awayî ye.
Wemq: Evîn.

(68) Yanî ”bi dirêjî û fireyî û kûrî, evînê di dirêjî û fireyî û kûrîya laşê min da te’sîr kirîye, kar kirîye”.

(69) Hêja: Hêj, hêj jî.

(70) Mehell: Cî.

Îşqê hala: Evîna ku têdikeve wî cîyî, evîna ku dikeve dil û tê da bicî dibe, tê da cî digire, tê da dikunce.

(71) Yanî ”ev evîna ku dikeve dil, ketîye vî cîyê vala; dilê min vala bû, ew evîn hat û ket’ê û tê da cî girt”.

**Sadr-ı Esbak Übhetlu Devletlu Said Paşa Hazretleri tarafından
rûz-ı cülûs-ı hümayunun tebriki vesilesiyle
takdim olunan muhtıranın
sureti, mâbâdîdir:**

Sadaret Makamına nasb için her ne zaman ilhah ve ibram buyurulmuş ise, daima istinkâf ile mukabele eylediğim ve pek çok muhalefetten sonra hatır-ı hümayunlarına riayeten ve hatta bir-iki defa dest-i sadakatpeyvest-i bendegâ-nemi pûs buyurmak gibi bir tenezzül-i hümayunlarından dolayı mahcuben kabul ettiğim, elbette hatırnişan-ı devletleri olduğundan ve hususen şimdi bendelerine tefvîz-i sadaret buyurulması Efendimizce imkânın haricinde olduğu gibi, şayed böyle bir teklif-i hümayunları vuku bulsa bile, kulları tarafından muvafakat bütün bütün müstahîl bulunduğundan, sadrazam olmak arzusu ve şayed sadrazam olur isem mülâhazasıyla bir kapı yapmak tasavvuru hatırlara gelemeyeceğine binaen, "sadrazam olan zata tamamen itimad buyurulmak ve o zatın tedabîrine birtakım müfsidlerin iğfalâtıyla sed çekilmemek, şart-ı âzam-ı idare-i devlettir" demekten çekinmem.

Zamm-ı maaşât yolundaki iradet-i seniyye-i mekârimkârîleri, zamm-ı ma-âşa nail olanları bile duçar-ı beht-ü hayret edecek mevaddan olup, hazine-i celîleleri fevkalâde zarurette olarak en âdî masarıfa karşılık bulmak için türlü türlü meşakkatler çektiği ve tazminat akçesinin(72) kısm-ı kullîsi izaa olunmuşken ciddi bir mahalle sarfiyât vuku bulamadığı halde, birtakım küberaya bilâ lüzum zamm-ı maaşât icrası, kalemimin beyanından bile ictinab edeceği esbaba hamlolunur.

Taraf-ı hümayunlarından umûr-ı maliyenin ıslahına muavenet olunmayınca, kimsenin o cihete sarf-ı efkâr etmeye imkân bulamaması tabiidir. Zann-ı âcizanemce, Mısır vergisi karşılık gösterilerek icra buyurulacak istikrazda dahi gafilâne hareketle, devlet istifade-i ciddiyeden mahrum bırakılmıştır. Umumen erbab-ı vukufun müsellemi olduğu üzre, senevî yedi yüz elli bin lira îrad İngiltere'nin taht-i kefaletinde bulunur ve anıyla bir istikraz akdine kalkışılır ise, huzur-ı itibarımıza belki bütün dünyanın nukudu arz-ü teklif olunacağı, zerrece iştibah götürmez.

Gayetle mühim olan bu maddede rehavetkârane davranılmasından ve da-da doğrusu, Heyet-i Vükelâya itimad buyurulmadıktan başka Saray-ı hümayunlarında bir müşavir-i vâkîf ve kâmil bulunmamasından dolayı, topu altı

(72) Tazminat akçesi: Bir kişinin, bir kuruluşun ya da bir devletin başkasına verdiği zararın karşılığında ödediği para. Kanımızca burada bir dizgi yanlışlığı olmuştur ve doğrusu "teminat akçesi" olmalıdır. Teminat akçesi, bir kişinin ya da bir kuruluşun ya da bir devletin yapmak istediği inşaat gibi bir işi gerçekleştirebileceğine ya da alacağı krediden doğacak borcunu ya da borç alacağı parayı ödeyebileceğine ilişkin verdiği ya da gösterdiği güvence parasıdır. Burada devlet söz konusu olduğundan, anlatılmak istenen de, devlet hazinesinde bulunan ve borçlanma sırasında güvence olarak gösterilen para olsa gerektir.

yüz bin lira ahzıyla iktifa olunmuş ve hayf sad hayf ki bu vesileden politikaca suret-i mahsusada istifade mümkün iken, o yolda hiç bir maharet gösterilememiştir. Fransa'nın aradan çıkması ve mukavele-i istikraziyenin yalnız zat-ı şevketsimatlarıyla İngiltere Kraliçesi tarafından tasdik olunması kararına hiç bir taraftan ses çıkarılmaması, umûr-ı siyasiye-i hazıraca pek büyük mü-lâhazaları mucib olacak hususâtta ise de, böyle şeyleri kim düşünecek? Heyhat! Kulları şu hal-i inzivada tamamen me'yus ve hanemde muhat-ı casus olup dünyada hiç bir emelim kalmamış ve yalnız canımdan eazz bildiğim devlet ve memleketimin hali dilhiraş olarak rûz-ü şeb fikr-ü endişe içinde bırakmakta bulunmuş olduğundan, bu seneki tebriknamemi şöyle bir muhtıra-i muhtasara tarzında yazdım.

Kâffe-i hususâtta entrikalar içinde bulunulduğu cihetle, her varakparemin su-i tefsirâta uğraması mutad ise de, şu ihtarâtımın su-i tefsirine mecal bulunamayacağı ümid-i kavîsindeyim. Ol babda.(73)

Said

”TÜRKİYA'DA ASKERLİK”TEN(74)

Bugün kendimizi yine . . .(75) kiram ile Nizam-ı Cedid(76) halinde teşekkül etmiş bir ordu içinde buluverdik. Mecra-i tabîde zamana takılıp ilerler gibi görünen bazı çıkıntılı nıktattan maada, nümayiş, gözboyacılık ve sahtekârlılığın gayrı, o hayat-ı umumînin esasına acaba ne gibi hidemât-ı ciddiye de bulunduk?

Şu yakınlarda meydan-ı harbde gösterdiğimiz bazı muvaffakiyât, hakikatte, sırf efrad-ı milletin dünyaya birlikte doğduğu ve bu uğurda —fen ve sair vesaitte bedel— çürüttüğü el, ayak gibi tabî bir silâh-ı zatî sayesinde değil midir?

Yine bu zavallıların meydan-ı harbe dahi fenden, libasdan, gıdadan, tedaviden, esbab-ı istirahatın, himayeden, hulasa her türlü vesaitten mahrum olarak sevk edilmeleri, acaba bu menhus idarenin ahval-ı bârahmanesi sebebiyle değil midir?

(73) Ol babda: Osmanlılar zamanında kullanılan ve ”o konuda, o alanda, o sorunla ilgili” demek olan bu söz, ”ol babda emr-ü ferman Padişahımındır” sözünün kısaltılmış biçimidir. ”Padişahımın bu konuda emir ve ferman buyurmasını dilerim” amacıyla kullanılan bu söz, bazen tam yazılırdı; bazen ”ol babda emr-ü ferman” biçiminde, bazen de buradaki gibi sadece ”ol babda” biçiminde kısaltılarak kullanılırdı. Sadece ”ferman” biçiminde kullanıldığı da olurdu.

(74) Öyle anlaşılıyor ki ”Türkiya'da Askerlik”, o dönemde yayınlanmış bir derginin adydı ve bu yazı o dergiden alınmıştır.

(75) Burada üç-dört sözcük, gazetenin aslında çok silik duruma gelmiş olduğundan, okunmaları mümkün olamadı.

(76) Nizam-ı Cedid: Sözlük anlamı ”yeni düzen, yeni sistem” demek olan bu söz, aynı zamanda, Osmanlı Padişahı Selim III. tarafından kurulmuş olan yeni bir ordunun adydı.

Bîçareler, her kaza ve belâya bilâ tereddüd sine-i mutavaatını açmış koşar, yalınayak saldırır; bir yandan düşman-ı mukabiliyle silâh-ı tabiîsi, düşman-ı hakikîsi olan zaleme ile de ruhuyle uğraşır; açlıkla, tesirât-ı havaiye ile pençeleşir; ne yaptığından haberdar, ne yapacağından; bir seylâbe kapılmış gider; neticesinin kendine nef'i olmayan, yine su-i idare neticesi olarak başlanılan bu harbde yaralanır; sahabet istimdad eder, inler; vazifesini îfa edip yere düşen bu nefer, hükümetten hiç olmazsa son vazifeyi bekler; tedavi, bir yudum su diye gözlerini diker. Fakat heyhat! Mütesebbibler işitmek istemez: (*)

— Sıhhiye bahsine aid olan işbu müfredâtı bahs-i mahsusuna talîk ile sade di takib edelim!

*

Selâmet-i umumiye için teşkil olunup bugün keyfî bir nizama tebaan ve bakılmamaktan naşî' yalnız enkazı kalan bu terbiyegâh, bîçare evlâd-ı vatan için bir mezbaha haline inkılab etmedi mi? Bermutad, meşru bir nikab-ı tekelif altında oraya çekilen dindaşlarımız, hizmeti için geldikleri ecza-i muhteremeye lâzım gelen vesaiti edinmek şöyle dursun, bulunduğu üç beş sene zarfında tamamıyla hayatına suikasda alet olduktan, necabet-i hilkatı düzelme-yecek derecede ihlâl ve ifsad edildikten ve bakılmamaktan mütevellid çoğuna da birkaç ağrı, sızı îras edildikten sonra salıverilmiyor mu?

Eminim ki selâmet-i mülk-ü millet için bu Nizam-ı Cedid'i ihdas ve hakikatte pek büyük ve kıymetdar bu yadigârı ihda eden zat-ı muhterem, bu aletin şimdiki halini, vasıta olduğu mesavîyi, kurbanı olduğu hususâtı, hulasa bu kadar da suiistimal edileceğini hatıra getire idi, titrer idi. Müşarünileyh, bunu tesis ve selâmet-ı umumiyyeyi temin için birçok kişiyi mahvetti; fakat bunu hiç bir vakit alet-i mahv olsun diye tesis etmedi.(77)

(*) Evet bizde millet, kurbanı olduğu heyetten, yarasını sarmak için bir sargı parçası bile göremez; zayıf elleriyle yırtık mendilini yırtmağa çalışır, yine kendi kendine bir çare taharrîsine mecbur olur; seylân-ı dem neticesi teslim-i ruh etmez ve kangren olmayacak kadar yarası hafif, talii yaver olur, sürüklenecek iktidarı da bulunursa, o vakit bir tarafa yapışır ve yine zahmetsiz olarak kendini o heyete kazandırır; yani defter-i istibdad yine caba olarak bir kalem zam ettirir. Bu garib gelmemelidir. Çünkü heyet-i sıhhiyenin vücudu ne kadar mühim olduğu malum iken, darbe-i iltimasdan harbe giden taburlar bile kurtulamaz. meselâ, mensubu olduğum Ondördüncü Alayın İkinci Taburu dahi, asıl lâzım olan tabib ve cerrahı büyük kapılar himmeti ve iltimas kuvvetiyle alıkonmuş ve bir Eczacı Yorgi Efendi'yle seferber haline konulmuştu ki, hayat-ı umumiyyeyi teşkil eden efradın hayat-ı hususîlerine kadar "idare-i maslahat!" düstur-ı malumu işlerse, artık ötesi anlaşılmış olur zannedirim.

(77) Öyle anlaşılıyor ki burada sözü edilen ve paragrafın başında "Nizam-ı Cedid"i kurduğu belirtilerek kendisinden "zat-ı muhterem" yani "saygıdeğer zat" diye sözedilen kişiden maksat, "Nizam-ı Cedid" ordusunun kurucusu olan Osmanlı Padişahı Selim III. 'tür. Sözü edilen ve "alet" yani "araç" diye tanıtılan da, "Nizam-ı Cedid" adıyla kurulup kurumlaşan Osmanlı ordusu olsa gerektir. Yazar, bu sözleriyle, Osmanlı ordusunun 2. Abdülhamid döneminde mahvetme, yok etme aracı durumuna geldiğini belirtmek istemiştir.

İşte bütün o eazımın saf ve tabîi bir meyl-i mealîden maada her şeyden mahrum yavruları, i'lâ-i din, muhafaza-i vatan, müdafaa-i hak. . .ilh.(78) gibi hidemât-ı mukaddese emr-i şer'îsi ile toplanıp, aksine, ahkâm-ı keyfiyeye alet, habasete hizmet ettiriliyor.

Ömer Fevzi

İSTANBUL'DAN ŞİRKET-İ BAĞİYE(79) (19'uncu nüshadan mâbâd)

İzah edelim: İdare-i Mahsusa,(80) kendi namına hareket etmek üzere Bahriye Nâzırının nam-ı müstearla idare ettiği bu hususî kumpanyadan bir vapur kiralar. Fakat bu kira, vapurun icra edeceği sefere göre tayin olunmaz. Meselâ ayda beş yüz liraya mukavele edilir, halbuki ayda ancak bir sefer icra ettirilir; yaptığı hasılat ise, yüz-iki yüz lirayı tecavüz etmez. Öbür taraftan Bahriye Nâzırı beş yüz lirayı cebine indirir; her yerde hususî kumpanyalarını ileri sürer, müsabakaya çıkarır; İdare-i Mahsusa'yı şahsının menafiine alet eder. İşte bu suretle de İdare-i Mahsusa'yı soyduktan sonra, zaten halet-i nez'a gelmiş bir vapuru iki misli fiyatla yine İdare-i Mahsusa'ya satar; sonra da bu vapur, İstanbul evrak-ı havadisî(81) sütunlarında Avustralya postalarına meydan okurcasına bir süratle aşağı-yukarı gezer durur.

Hem Bahriye Nâzırı muhasibdir. Birinci sınıftan yeni bir zırhlı yapmaz; çünkü bir buçuk milyona çıkar. Elde bulduğu sefain-i harbiyemize de bakmaz; top, kazgan(82) koymaz; çünkü bu topların atacağı beher topun atımı

-
- (78) İlh.: Arapçada kullanılan ve Osmanlıcaya da geçen bu sözcük, "sonuna kadar" anlamına gelen Arapça "ilâ ahirihi" sözcüklerinin kısaltılmış biçimidir. Bilinen bir sözün ya da bazı sayıların yazılmak istenmesi sırasında, o sözün bir-iki sözcüğü ya da sayılmak istenen şeylerin bir-iki tanesi yazılır ve söz uzatılmadan, "sonuna kadar" anlamındaki "ilâ ahirihi"nin kısaltılmışı olan "ilh." sözcüğü yazılır. Bu sözcük, sadece yazıda kullanılır. Konuşmada ise tam olarak "ilâ ahirihi" denir.
- (79) Şirket-i bağıye: Haksızlık şirketi, hak ve adalet ilkelerine aykırı olarak işletilen ortaklık, haksızlık ve yolsuzluk üzerine işletilen şirket. Aşağıdaki yazıdan da anlaşılacağı gibi, yazar, o dönemde bir bakanlık biçiminde örgütlenmiş olan ve "Bahriye Nezareti" yani "Deniz Kuvvetleri Bakanlığı" diye adlandırılan Osmanlı Deniz Kuvvetleri Komutanlığını bir şirkete benzetmiş ve onu bu başlıktaki ifadeyle nitelemiştir.
- (80) İdare-i Mahsusa: Sözlük anlamı "Özel Yönetim" olan bu ad, o dönemde Devlet Vapur İşletmesi için kullanılırdı.
- (81) Evrak-ı havadis: Gazeteler.
- (82) Kazgan: Kazan, gemi kazanı.

laakal iki-üç liraya çıkacağını ve esna-i harbde ise bu topların binlerle endahat olunacağını ve bir torpidonun da beş yüz liraya mal olacağını nazar-ı itibara alır; bir sefine-i harbiyenin bu millete ne kadar masraf kapısı açacağını tahmin ettiği için çekinir; mülk-ü milletin saadetine sarf-ı mâhasal etmekte bulunan bir heyet-i idareye böyle külfetler arzetmek istemez. Fakat her türlü ihtiyaca karşılık aldığı bahriye varidatından da bu gibi masarıfat-ı zaidenin tenkîhini arzu ve teklif etmez; çünkü bunu, gösterdiği bunca menafia karşılık hakketmiş olur ve ceyb-i mükâfatına indirir.

Sefainin süratsiz olmalarına gelince; vakıa bu gibi ince işlere akıl ermez ve karışmak da "neme lâzım" kaidesine muğayır ise de, hatıra gelen, merhamet ve şefkatte huy kapan Bahriye Nâzırının da, denizdeki balıkları bile enzar-ı merhametnisarlarından dür tutmayacak kadar rahîm ve halîm olmasıdır!

Evet, gemiler süratli olurlarsa, önlerine tesadüf etmesi melhuz olan balıkları ürküteceğinden veyahud çiğneyeceğinden, herhalde süratsiz olmalarını iltizam ve ittifak-ı âra ile ferman buyurmuşlardır! Bunda tahayyür edecek ne var! Millete, mürüvvete, balıklara merhamete endaze mi olur!

Karamanyan, Âsayan namına Köprü üzerindeki kıraathaneler îcar olunur. Gerçi her vakit nam değişirse de hesap değişmez.

Sarraflar veyahud Nâzır-ı müşarünileyhin bendegâni, aç sefil zabitlerin maaşlarını yüzü on beş-yiğirmiye alırlar; alınan maaş nakden, eğer veznede yoksa sergi olarak alır. Bu sergiler, Köprüdeki kıraathanelerin îcarı namına verilir.(83) İşte bu vechile içli-dışlı ticaret edilir!

Biz bunları göre göre bıçağı kemiğe dayattık. Hakikati anlamayan, kendini aldatan da hemen kalmadı. Değil bera-i fazilet, hatta bilmeceburiye yakalara sarılıp iddia-i hak, rü'yet-i hesab, tahlîs-i hayat sıraları geldi! Dini bütün, sütü temiz olanlar, aslını muhafaza etmek isteyenler, tarîk-i hakka koşmalıdırlar; zîra ki bu hale taşlar ağlar!

*

Mahmud Celâleddin Paşa Hazretleri Paris'e geldiklerinden beri, her kalb-i hürriyetperveri medyun-ı menn-ü şükran edecek meşâğıl-ı mühimme-i hamiyetle yorulmakta buldukları şu günlerde, rüfeka-i cihaddan Ahmed Rıza Bey(84) biraderimize de bir iltifatname göndererek, bunda fıktan-ı ricale teessüf ettikten sonra, el-ele yorulmaz bir sebat ile çalışmak tavsiyesinde bulunuyorlar. Biz hisse-i âcizanemize, böyle bir vesika-i vatanperveranenin tahdîsinden izhar-ı acz ederiz. Heman Cenab-ı Rabb-i izzet muvaffakiyât-ı hasene ihsan buyursun!

Li Misrê tebi' bîye * Mısır'da tab'olunmuştur

(83) Burada sözü edilen "sergiler", öyle anlaşılıyor ki o dönemde işleyen bir çeşit tefecilik tezgâhlarıydı.

(84) İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucularından ve liderlerinden. 1908 yılında meşrutiyetin ilân edilmesinden sonra toplanan Osmanlı Meclisinin başkanı olmuştur.

21'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

**Daha önceki Sadrazam Übhetlu Devletlu Said Paşa Hazretlerince
Padişahın tahta çıkış yıldönümünün kutlanması dolayısıyla
sunulan muhtıranın kopyası, devamıdır:**

Sadrazamlık Makamına atanmam için her ne zaman ısrar edilip üstelenmişse, hep çekinmekle ve kabul etmemekle karşılık verdiğim ve pek çok karşı çıktıktan sonra siz Padişahlarının hatırına saygı göstermek için ve hatta bir iki kez, ben kullarının size sadakatle bağlı olan elimi öpmek gibi siz Padişahlarının bir tenezzülünden dolayı utancımın kabul ettiğim, elbette siz Padişahlarınca anımsanmaktadır. Ayrıca ve özellikle, şimdi ben kullarına sadrazamlık görevinin verilmesi Efendimizce olanak dışı olduğu gibi, şayet siz Padişahlarınca böyle bir öneride bulunulsa bile, buna ben kulları tarafından uyulması bütün bütün olanaksızdır. Bu nedenle, sadrazam olmak arzusu ve "şayet sadrazam olursam" düşüncesiyle bir kapı yapmak tasarısı hatırlara gelmeyeceğine göre, "sadrazam olan zata tümüyle güvenilip değer verilmesi ve birtakım bozguncuların aldatmacalarıyla o zatın önlemlerinin önüne engel konulmaması, devlet yönetiminin en büyük koşuludur" demekten çekinmem.

Maaşlara zam yapılması yolundaki siz Padişahlarının cömertçe yüce iradeleri, maaşlarına zam yapılanları bile şaşkınlığa uğratan ve şaşkınlıktan donakalmalarına yolaçan maddelerden biridir. Yüce hazineniz olağanüstü bir sıkıntı içinde bulunduğu ve en olağan masraflara bile karşılık bulmak için türlü türlü güçlükler çektiği ve teminat akçesinin(85) büyük bölümü elden çıktığı ve ciddî bir yere harcama yapılamadığı halde, birtakım ilerigelenlerin maaşlarına gereksiz yere zam yapılması, kalemimin açıklamaktan bile sakınacağı nedenlere dayanır.

Malî durumların düzeltilmesi için siz Padişahları tarafından yardım ve destek sağlanmayınca, kimsenin görüşlerini o yöne yöneltmeye olanak bulamaması doğaldır. Benim âcizce sanıma göre, Mısır vergisi karşılık gösterilerek yapılacak borçlanmada dahi aymazca davranılarak, devlet ciddi bir yarardan yoksun bırakılmıştır. Genel olarak bu işleri bilen kimselerin kabul ettikleri gibi, yıllık 750 bin liralık gelir İngiltere'nin kefilliği altında bulunur ve onunla bir borçlanma antlaşması yapılmaya kalkılırsa, belki bütün dünyanın paralarının itibarımıza sunulup önerileceği, zerre kadar kuşku götürmez.

(85) Bu sayıdaki 72 numaralı dipnota bakınız.

Son derecede önemli olan bu konuda gevşekçe davranılmasından ve daha doğrusu, Bakanlar Kuruluna güvenilmedikten başka siz Padişahlarının Sarayında bu işi tam bilen bir danışmanın bulunmamasından dolayı, topu topu 600 bin lira alınmasıyla yetinilmiş; ve yazık, yüz kere yazık ki bu elverişli durumdan politikaca özel biçimde yararlanmak olanaklı iken, o yolda hiç bir beceri gösterilememiştir. Fransa'nın aradan çıkması ve borçlanma antlaşmasının yalnız şevketli(86) zatınız ile İngiltere Kraliçesi tarafından onaylanması kararına hiç bir yönden ses çıkarılmaması, şimdiki siyasal işler açısından pek büyük düşüncelere yolaçacak konulardan ise de, böyle şeyleri kim düşünecek? Yazık ki ne yazık! Ben kulları, bir köşeye çekilmiş bu halimle, tümüyle ümitsiz ve evimde ajanlarla çevrilmiş olup, dünyada hiç bir beklentim kalmamış ve yalnız, canımdan daha aziz bildiğim devlet ve ülkemin yürek tırmalayıcı durumu beni gece-gündüz düşünce ve kaygılar içinde bırakmaktadır. Bu nedenle, bu yılki kutlama mektubumu böyle bir kısa muhtıra biçiminde yazdım.

Bütün konularda entrikalar içinde bulunulduğu için, elimden çıkan her kâğıt parçasının yanlış yorumlara uğraması alışkanlık haline gelmişse de, bu uyarılarımın yanlış yorumlanmasına olanak bulunamayacağını güçlü bir biçimde ümit etmekteyim. Bu konuda.(87)

Said

(86) 20. sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

(87) Bu sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

”TÜRKİYA’DA ASKERLİK”TEN(88)

Bugün kendimizi yine saygıdeğer . . .(89) ile ”Nizam-ı Cedid”(90) durumunda kurulmuş bir ordu içinde buluverdik. Doğal akışı içinde zamana takılıp ilerler gibi görünen bazı çıkıntılı noktalarından başka, gösteriş ve göz-boyama ile sahtekârlığından başka, o genel yaşamın temeline acaba ne gibi ciddi hizmetlerde bulunduk?

Bu yakınlarda savaş alanında gösterdiğimiz bazı başarılar, gerçekte, salt, millet bireylerinin dünyaya birlikte doğdukları ve bu uğurda tekniğe ve öbür araçlara karşılık çürüttükleri el ve ayak gibi doğal ”özel silâhlar” sayesinde değil midir?

Yine bu zavallıların savaş alanına dahi teknikten, giysiden, besinden, tedaviden, dinlenme olanaklarından, korunmaktan, kısacası her türlü araçtan yoksun olarak sevkedilmeleri, acaba bu uğursuz yönetimin acımasız tutumu nedeniyle değil midir?

*

Zavallılar, her kaza ve belâya uysal göğsünü tereddütsüz olarak açmış koşar, yalınayak saldırır; bir yandan doğal silâhıyla karşısındaki düşmanla, bir yandan da ruhuyla gerçek düşmanı olan zalimlerle uğraşır; açlıkla, hava durumunun yarattığı etkilerle pençeleşir; ne yaptığından haberi vardır, ne de yapacağından; bir sele kapılmış gider; sonucunun kendine yararı olmayan ve yine kötü yönetimin sonucu olarak başlatılan bu savaşta yaralanır; kendisine sahip çıkılması için feryat ederek yardım ister, inler; görevini yerine getirip yere düşen bu nefer, hükümetten hiç olmazsa son görevi bekler; ”tedavi” diye, ”bir yudum su” diye gözlerini diker. Fakat yazık ki ne yazık, onun bu duruma düşmesine yolaçanlar işitmek istemezler: (*)

—Sağlık konusuna ilişkin olan bu ayrıntıyı, ilişkin olduğu konunun görüşülmesine bağlayıp o zamana bırakalım ve görüşmekte olduğumuz konuyu izlemeyi sürdürelim!

(88) Bu sayıdaki 74 numaralı dipnota bakınız.

(89) Bu sayıdaki 75 numaralı dipnota bakınız.

(90) Bu sayıdaki 76 numaralı dipnota bakınız.

(*) Evet bizde millet, kurban olduğu topluluktan, yarasını sarmak için bir sargı parçası bile göremez; zayıf elleriyle yırtık mendilini yırtmaya çalışır, yine kendi kendine bir çare aramak zorunda kalır; eğer kan yitimi sonucu ruhunu teslim etmezse, yarası da kangren olmayacak kadar hafifse, şansı da yaver giderse ve sürüklenecek kadar gücü de bulunursa, işte o zaman bir tarafa yapışır ve zorlanmaksızın kendini yine o topluluğa kazandırır; yani diktatörlük defteri, yine caba olarak bir kalem zammettirir. Bu garip gelmemelidir. Çünkü sağlık kurulunun varlığının ne denli önemli olduğu biliniyor iken, savaşa giden taburlar bile iltimas darbesinden kurtulamazlar. Örneğin, bağlı bulunduğum 14. Alayın 2. Taburu dahi, asıl gerekli olan hekimi ve ameliyâtçı doktoru büyük kapıların himmetiyle ve iltimas gücüyle alıkonmuş ve bir Eczacı Yorgi Efendi’yle savaş durumuna geçmişti. Kamu yaşamını oluşturan bireylerin özel yaşamlarına kadar, bilinen ”iş idare etmek” kuralı işlerse, artık ötesi anlaşılmiş olur sanırım.

Kamunun esenliği için kurulup, bugün keyfi bir düzene bağlı olmasından ve de bakılmamaktan dolayı enkazı kalan bu eğitim kurumu, zavallı yurt evlâtları için bir mezbahaya dönüşmedi mi? Alışılacağı gibi, meşru bir yükümlülük perdesi altında oraya çekilen dindaşlarımız, hizmeti için geldikleri saygıdeğer parçalara(91) gereken araçları edinmek şöyle dursun, bulunduğu 3—5 yıl içinde tümüyle yaşamına suikast edilmesine alet olduktan, yaratılıştan gelen soylu kişiliği düzelemeyecek ölçüde yozlaştırılıp bozulduktan ve bakılmamaktan ötürü çoğuna da ağrı-sızı bir miras gibi bırakıldıktan sonra, salıverilmiyorlar mı?

İnanıyorum ki ülkenin ve milletin esenliği için bu "Nizam-ı Cedid"i kurup, aslında pek büyük ve değerli olan bu armağanı sunan saygıdeğer zat, bu aygıtın şimdiki durumunu, araç olduğu kötülükleri, kurbanı olduğu konuları, kısacası bu denli kötüye kullanılacağını aklına getirseydi, titrerdi. Sözü edilen zat, bunu kurmak ve kamunun esenliğini sağlamak için birçok kişiyi mahvetti; ama bunu hiç bir zaman mahvetmeye alet olsun diye kurmadı.(92)

İşte bütün o yüce insanların saf olan ve doğal bir yücelme eğiliminden başka her şeyden yoksun bulunan yavruları, dini yüceltmek, vatanı korumak, hakkı savunmak vb. gibi kutsal hizmetlerin şeriate uygun emriyle toplanıyorlar; ne var ki tersine, keyfi emirlere alet ve kötülöklere hizmet ettiriyorlar.

Ömer Fevzi

(91) Yazının aslında kullanılan ve Arapça olan "ecza" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan "parçalar"dan maksat, toplumun parçaları olan bireyler, yurttaşlar olsa gerektir.

(92) Bu sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

İSTANBUL'DAN
HAKSIZLIK ŞİRKETİ⁽⁹³⁾

(19. sayıdan devam)

Açıklayalım: İdare-i Mahsusa,⁽⁹⁴⁾ kendi adına işletmek üzere, Deniz Kuvvetleri Bakanının takma adla yönettiği bu özel şirketten bir vapur kiralar. Ama bu kira, vapurun yapacağı sefere göre belirlenmez. Örneğin ayda 500 liraya sözleşme yapılır, oysa ayda ancak bir sefer gerçekleştirilir; getirdiği gelir ise, 100—200 lirayı geçmez. Öte yandan Deniz Kuvvetleri Bakanı 500 lirayı cebine indirir; her yerde özel şirketlerini ileri sürer ve yarışa çıkarır; İdare-i Mahsusa'yı kişisel çıkarına alet eder. İşte bu yöntemle de İdare-i Mahsusa'yı soyduktan sonra, zaten can çekişecek duruma gelmiş olan bir vapuru iki kat fiyatla yine İdare-i Mahsusa'ya satar; sonra da bu vapur, İstanbul gazeteleri sütunlarında, Avustralya postalarına meydan okurcasına bir hızla gezer durur.⁽⁹⁵⁾

Hem, Deniz Kuvvetleri Bakanı hesap-kitap adamıdır. Birinci sınıftan yeni bir zırhlı yaptırmaz; çünkü böyle bir zırhlı bir buçuk milyona mal olur. Elde bulunan savaş gemilerimize de bakmaz ve onlara top, kazan koymaz; çünkü bu topların atacağı her bir top atımının en azından 2—3 liraya çıkacağını, savaş sırasında ise bu topların binlerce atımlık atış yapacağını ve bir torpidonun da 500 liraya mal olacağını göz önüne alır; bir savaş gemisinin bu millete ne kadar masraf kapısı açacağını tahmin ettiği için çekinir; ülkenin ve milletin mutluluğu için elde avuçta bulunan her şeyi harcayan bir yönetim kuruluna böyle yükümlülükler sunmak istemez. Fakat her türlü ihtiyaca karşılık aldığı denizcilik gelirinden de bu gibi fazla masrafların ayıklanmasını arzulayıp önermez; çünkü bunu, gösterdiği bunca yararlılıklara karşılık hakketmiş olur ve ödül niyetine cebine indirir.

Gemilerin hız yapma gücünden yoksun olmalarına gelince; aslında bu gibi ince işlere akıl ermezse de ve bu işlere karışmak "neme lâzım" kuralına aykırı ise de, hatıra gelen, merhametli ve şefkatli davranmayı huy edinmiş olan Deniz Kuvvetleri Bakanının, denizdeki balıkları bile merhamet saçan gözlerinden uzak tutmayacak kadar acımalı ve yumuşak huylu olmasıdır!

Evet, gemiler hızlı olurlarsa, rastlantı sonucu önlerine çıkması olası bulunan balıkları ürkütecekleri ya da çiğneyecekleri için, herhalde hızdan yoksun olmalarını gerekli görmüşler ve oybirliğiyle ferman buyurmuşlardır! Bunda şaşacak ne var! millete, insanlığa ve balıklara acımanın ölçüsü mü olur!

(93) Bu sayıdaki 79 numaralı dipnota bakınız.

(94) İdare-i Mahsusa: Sözlük anlamı "Özel Yönetim" olan bu ad, o dönemde Devlet Vapur İşletmesi için kullanılırdı. Bu, bir özel ad olduğu ve özel ad olarak Osmanlıcaya yerleştiği için, burada çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(95) Anlaşıldığına göre, sözü edilen geminin övülmesi konusunda İstanbul gazetelerine verilen haberler kasedilmektedir.

Karamanyan ve Âsayan adına Köprü üzerindeki kahvehaneler kiralanır. Gerçi her zaman ad değişirse de hesap değişmez.

Sarraflar ya da sözü edilen Bakanın uşakları, aç ve sefil subayların maaşlarını yüzde 15—20'ye alırlar; alınan maaşların karşılığı para olarak ödenir, eğer vezne para yoksa sergi olarak ödenir. Bu sergiler, Köprüdeki kahvehanelerin kirası adına verilir.(96) İşte bu biçimde içli-dışlı ticaret yapılır!

Biz bunları göre göre bıçağı kemiğe dayattık! Gerçeği anlamayan ve kendi kendini aldatan da hemen hemen kalmadı! Erdem için değil de zorunlu olarak yakalara yapışıp hak iddia etmenin, hesap sormanın ve yaşam kurtarmının sırası geldi! Dini bütün ve sütü temiz olanlar ve de aslını korumak isteyenler, hak yoluna koşmalıdırlar; çünkü bu duruma taşlar bile ağlar!

*

Mahmud Celâleddin Paşa Hazretleri Paris'e geldiklerinden beri, her özgürlüksever gönlü minnet ve teşekkür borçlusunu kılacak biçimde önemli yurtseverlik uğraşlarıyla yorulmakta oldukları şu günlerde, mücadele arkadaşlarından Ahmed Rıza Bey(97) kardeşimize de ilgi ve saygı içeren bir mektup gönderdiler. Mektubunda adam kıtlığından duydukları üzüntüyü belirttikten sonra, el-ele yorulmaz bir dirençle çalışma tavsiyesinde bulunuyorlar. Biz kendi âcizce payımıza şunu söyleriz ki, böylesine yurtseverce bir belgenin önemini belirtmekten âciz olduğumuzu bildiririz. Hemen yüce Rabbimiz iyi başarılar versin!

(96) Bu sayıdaki 83 numaralı dipnota bakınız.

(97) Bu sayıdaki 84 numaralı dipnota bakınız.

Heçî
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê

ser kaxizî
weha binivîse:
Necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg
Sundûqulboste "679"
Bî Mîsr, El-Qahîre

*

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

KÜRDİSTAN

Adresse: Boite spéciale N. 679
CAIRE (Égypte)

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farsîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib
ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
Sundûqulboste "679"
Bi Mısır, El-Kahire

Her tabı'da

200 nüsha

Kürdistan

vülât-ı izamına

irsal ve vesatetleriyle

kura ve kasabâta

neşr-ü tamim

olunacaktır

*

Kürdistan haricinde

her yer için

altı aylığı 50

senelik abone bedeli

80 kuruştur

Kürdistan dahilinde

hususî isteyenlere

meccanen gönderilir

Rojê pêncşembe fî 1 Şewwal sene 1317 * Fi 20 Kânun-ı Sanî sene 1315(1)

(1) Li gora tarîxa Mîladî 2 Sibat 1900(Miladî tarihe göre 2 Şubat 1900).

ÎSTÎTRAD(2)

Eve çend heyvek e lawê şehîd Mîdhet Paşa Elî Heyder Beg, ku Îzmîrê nefî bî, nedîkarî ji wê derê biçu tu dera, ji zulm û îstîbdada(3) Padîşah bêzar bî; lew bi qeweta dewletên dî xwe ji welatê Xunkar xilas kir; ew jî revî, hat li Misrê; îro li hir e, silameta welatê xwe re dixebite; îweda(4) xwîna babê xwe ji Ebdulhemîd dixwaze. Berî bîst sala, Xunkar babê wî hinek wezîrên dî ve rêkiribî Taîfê,(5) wê derê nefî kiribî; Paşê du-sê mirovên celad dizî ve rêkir wê derê, ew wezîrê hinde xeyûr(6) şev nav cih de dizî ve da xeniqandin. Îro lawê wî wezîrî Elî Heyder Beg, weq'a babê xwe(7) teferruatî ve(8) neşr û îlan dike, da xelq hemî bizanin ku Xunkar çî mirov e. Da Kurd jî waqîfê wî halê fecî' bibin,(9) min luzûma tercuma wê kitêbê bi cerîda xwe lazim dît. Ez'ê paş nuho, heta tamam bibe vê behsê binivîsim. We mînellahîttewfîq.(10)

Xelq hemî dizanin ku berî bîst û pênc sala, padîşah Ebdulezîz bî. Ew jî çîku(11) gelek musrif û sefîh bî,(12) wezîrên wî îttîfaq kirin, şeyxulîslamê wî zamanî fitwa da, ew padîşah xel' kirin.(13) Ebdulezîz hew qas bi text û tacê xwe mexrûr(14) bî ku, tu cara halek holê nedihat bir'ê.(15) Hetta weqta ku hinek mirovên gelek sadîqên wî, gelek hejê dikirin, ew nîyeta wezîrên wî jê re erz kirin;(16) ew hew qasî ew cur'et(17) musteb'ed(18) didît ku, ewî ew mirov tekdîr kirin. Heta Sedrêazemê(19) wî Mihemed Ruşdî Paşa muhra Sedarê(20) îade nekîr, Ebdulezîz xel'a xwe bawer nedikir.

-
- (2) Îstîtrad: Tiştê ku ne jî babetê bîngêhî ye û têkilîya wî bi babetê bîngêhî tune, lê mirov dixwaze digel babetê bîngêhî qala wî jî bike û cî bide wî jî.
- (3) Îstîbdad: Dîktatorî, rejîma zordest. Ev peyvîk di wê dewrê da wek navek jîbo rejîma Sultan Ebdilhemîd dihat karanîn.
- (4) Îwed: Heq, bedêl, gerew.
- (5) Taîf: Bajarek e li herêma Hîcazê, îro di nava sînorên Erebiştana Suûdî da ye.
- (6) Xeyûr: Xîretkar, bixîret.
- (7) Weq'a babê xwe: Weq'eya bavê xwe, bûyera bavê xwe, bûyera ku hat serê bavê wî.
- (8) Teferruatî ve: Bi teferruat, bi detay, dûr û dirêj û fire, digel bûyerên biçûk ên ku digel wê bûyera mezin qewimîne.
- (9) Yanî "jîbo ku Kurd jî ji wê rewşa dilêşîn û azarde haydar bibin, bi wê rewşê bizanin".
- (10) Yanî "lêkanîn ji Xwedê ye".
- (11) Çîku: Ji ber ku.
- (12) Musrif: Mesrefkarê zêde, kesê ku ji îhtîyacê zêdetir mesref dike, ji îhtîyacê zêdetir dirav xerc dike.
- Sefîh: Kesê ku di kêf û zewqê da dijî, jîyana xwe bi heng û kêfê dibûrîne.
- (13) Xel' kirin: Ji text daxistin, ji padîşahiye derxistin, dûwayî li padîşahiya wî anîn.
- (14) Mexrûr: Qure, nefsmezin, parsûstûr, bi xwe ewle.
- (15) Nedihat bir'ê: Nedihat bîra wî, nedihat aqilê wî.
- (16) Erz kirin: Pêşkêş kirin, jê ra gotin, jê ra qal kirin, pê dan zanîn.
- (17) Cur'et: Xwenezanî, ku mirov hedê xwe nezane û bela xwe di karekî zedeyê hêza xwe bide.
- (18) Musteb'ed: Dûr, dûrê aqil, dûrê îhtîmalê.
- (19) Sedrêazem: Serekwezîr. Di dewra Osmanîyan da ji serekwezîr ra weha dihat gotin.
- (20) Muhra Sedaretê: Mora Serekwezîrîyê ya ku di destê Serekwezîr da bû.

Ebdulezîz hew qas musrif bî ku, zemanê wî de mucewheratê(21) xezîneyê bazara de dihat firotin. Zemanê Ebdulezîz, xeyrê vê sefahetê(22) ku muxerribê(23) millet bî, hinek wezîrê wî jî wek Mehmûd Nedîm û Mehmûd Celaledîn hebîn ku, wan jî ser menfeeta xwe pê li milletî dikir. Loma halê milletî gelek tehlukayê de bî; ji xel'ê pê ve çaryê silamet nemabî. Lakîn heyf sed heyf ku Ebdulezîz çû, Ebdulhemîd hat.

Sultan Ebdulezîz bes xizna dewletê sûê îstîmal dikir;(24) lakîn ji xeyrê wan ehwal û hin gelek halên xirab ên dî, exlaqê milletî hew qas îfsad(25) kir ku, sed-du sed sala de islah nabe.

*

Lakîn ev felaketa Ebdulhemîd bûyî padîşah, ji nesaxîya Sultan Murad tewellud kir.(26) Sultan Murad padîshahek gelek adil bî. Wekî hatî ser textî, mirovên gelek qenc wek Ziya Paşa, wek Kemal Begê(27) anî dor xwe. Lakîn mixabin ku pênc-şeş roja paş culûsê(28) halê wî mutexeyyir bî.(29) Ji weq'a selefê(30) xwe û ji îxtîşaşa(31) tirsabû. Loma aqilê wî gelek reht bî.(32) Hetta tesliyeta Xunkar re,(33) Mîdhet Paşa wî zemanî sê roja pey hev Serayê de mabî.

Xirabîya zêhna wî, çihar-pênc roja paş culûsê zêde xuya bî. Lakîn bi hîmeta Mîdhet û Mihemed Ruşdî Paşa, ew halê Xunkar xef(34) dima; û ji milekî ve jî, bi tewsiya tebîbek navê wî Ledîstrof ji Wiyaneyê, her roj Sultan Murad bi refaqeta(35) Mîdhet Paşa ser behrê digera, tenezzuh dikir(36) û bi vî sûretî(37) tedawî dibî.

-
- (21) Mucewherat: Tiştên zêrîn û zîvîn û kevîrên rûmetbilind ên wek yaqût û elmas û wd. Ev peyvik piraniya peyvika "mucewher" e.
- (22) Sefahet: Jîyana di kêf û zewqê da, jîyana biheng û kêfxweşî.
- (23) Muxerrib: Xirakar, texrîbkar, wêrankar, xirakirox, wêrankirox.
- (24) Sûê îstîmal dikir: Xirab bi kar danîya. Bi dîtina me di vê pevekê da şaşîyek heye û awayê rast weha ye: "ne bes xizna dewletê sûê îstîmal dikir". Lewra hema di pey vê pevekê da qala xirabîyên wî yên dî jî tê kirin. Ji wê yekê jî kifş dibe ku, ne tenê xizna dewletê xirab bi kar anîye; lê gelek xirabîyên dî jî kirine.
- (25) Îfsad: Xirab.
- (26) Tewellud kir: Welidî, hat meydanê, peyda bû.
- (27) Kemal Beg: Hozanê azadîxwaz Namiq Kemal.
- (28) Culûs: Rûniştina padîşah li ser textê padîşahîyê.
- (29) Mutexeyyir bî: Guherî.
- (30) Selef: Kesê ku berî kesek di karê wî da bûye. Li vir mexsed Sultan Ebdulezîz e, ku berî Sultan Murad li ser text bûye.
- (31) Îxtîşaş: Têkilhevî, tevlihevî.
- (32) Reht bî: Westîyabû, reht bûbû.
- (33) Tesliyeta Xunkar re: Jibo tesellîya Padîşah.
- (34) Xef: Veşartî, nepenî.
- (35) Refaqet: Hevalî, hogirî.
- (36) Tenezzuh dikir: Jibo kêfê û hengê û kêfxweşîyê digerîya.
- (37) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.

Sultan Murad ne yekcar dîn bî; lê dehşeta(38) ehwalî te'sîrê asaba,(39) xwîna wî nîjkê ve(40) hucûmê mejîyê wî kiribî. Loma ew tebîb Ledîstrof digo "heger çend heyvekê Xunkarî bi tenezzuh tedawî bikin, wê yekcar qenc bibe"; û heqîqetê hal jî ho bî.(41)

Sultan Murad, wekî(42) birayê xwe Ebdulezîz re çûbî Awrupayê,(43) Padîşahê Fransayê Napoleon(44) aqilê Sultan Murad gelek tehsîn, teqdîr kiribî.(45) Ev teweccuha(46) Napoleon, heseda(47) Ebdulezîz tehrîk kiribî; û çiku welîehd bî,(48) Ebdulezîz qet hejê nedikir, her bi xişm û xezeb fedikirî'yê.(49) Ew cewr û mehabet(50) ha jî Sultan Murad aciz kiribî.

*

Weqta ku bi vî halî Mîdhet Paşa û Mihemed Ruşdî Paşa tedawîya Padîşah dixebitîn, Ebdulhemîd ji halî xeberdar bî; paş Murad dorê seltenet ya wî bî, ew jî ser padîşahîyê dîn dibî. Ewî wê demê dest mefsedetê(51) kir; û neket(52) û bextreşîya vî millet û dewletê jî wê demê ve dest pê kir.

Ebdulhemîd hê kiçik,(53) nav Serayê de û nav birayên xwe yê dî de casûsî, muzewwirî(54) dikir. Hînga(55) Mîdhet Paşa Şehzade(56) Sultan Murad re tedbîrên xel'ê didan, ewî his kir û diçû xeber dida Sultan Ebdulezîz; û ser hurriyetperwerîya(57) Mîdhet û Ruşdî Paşa, hej wan nedikir.

(38) Dehşet: Tîrsa dijwar û giran, qurf.

(39) Asab: Pîraniya "eseb" e, ew jî bi mana "sinir" e.

(40) Nîjkê ve: Ji nîşka ve.

(41) Ho bî: Weha bû.

(42) Wekî: Dema ku, wextê ku.

(43) Nivîskar weha nivîsiye, lê belê ev şaş e. Lewra Ebdilezîz ne birayê Murad bû, apê wî bû. Ebdilezîz kurê Mehmûdê II'yan bû û birayê Ebdilmecîd bû; Murad û Ebdilhemîdê II'yan û Mihemedê V'an(Reşad) û Mihemedê VI'an(Wehîduddîn) jî her çar kurên Ebdilmecîd bûn.

(44) Ev Napoleonê III'yan e, ku di navbera salên 1852-1870'yî da li ser text bûye.

(45) Yanî "qenc dêrebû û teqdîr kiribû, ecibandibû û teqdîr kiribû".

(46) Teweccuha: Dostanî, nêzîkayî.

(47) Hesed: Dexesî.

(48) Welîehd: Warîsê text, kesê ku hatîye tayînkirin ku piştê mirina padîşah yan jî daketina wî ji text, here ser text û bibe padîşah.

(49) Fedikirî'yê: Li wî fedikirî, li wî dinihêrt, lê mêze dikir.

(50) Cewr: Zordestî, azar, cefa, eziyet.

Mehabet: Heybet, saw, tirs.

(51) Mefsedet: Fesadî, xirabî.

(52) Nekbet: Bêşansî, bêtalî, felâket, yeqbala xirab.

(53) Kiçik: Biçûk.

(54) Muzewwirî: Sextekarî, virekî, derewçînî, hîlekarî, fesadî, peygerînî.

(55) Hînga: Dema ku, wextê ku.

(56) Şehzade: Mîrza, kurê mîr, kurê padîşah, prens. Di dewra Osmanîyan da, ji zarûkên malbata Osmanî yên kurîn ra dihat gotin "şehzade"; ji zarûkên wan ên keçîn ra jî dihat gotin "sultan".

(57) Hurriyetperwerî: Azadîxwazî, azadîevînî, piştgirîya azadîyê.

Ebdulhemîd paş îstîxbara nesaxîya birayê xwe, banê Mehmûd û Redîf Paşa kir.(58) Ewî dizanî ku ew her du paşa denî û gelek menfeetperest bîn.(59) Go wan ku,(60) heger arî wî bikin, yanî muwefeq bibin Ebdulhemîd derkeve ser textî, ew'ê yekê bike sedrêazem û yê dî jî bike muşîrê Mabeynê.(61) Ewan jî ser menfeeta xwe, ne fehêt û ne heya,(62) ew teklîf(63) qebûl kirin.

(Mabe'd heye)(64)

-
- (58) Yanî "bang wan kir, ew xundin nik xwe".
 (59) Denî: Nizim, bêrûmet, rûmetnizim, rûmetketî, qedirnezim.
 Menfeetperest: Liştok, kesê ku li pey lişta xwe dibeze û ji bil lişta xwe tiştek nafikire.
 (60) Go wan ku: Ji wan ra got ku.
 (61) Muşîr: Mareşal.
 Mabeyn: Di dewra Osmanîyan da daîreyek bû, di navbera padîşahan û gel da cî girtibû; fermanên padîşahan bi gel û karbidestên dewletê radigîhandin, daxwazên wan jî ji padîşahan ra pêşkêş dikirin. Ji xebatkarên wê ra jî dihat gotin "Mabeyncî"; li serê xebatkarên wê tim paşayek hebû.
 (62) Fehêt: Fedî.
 Heya: Şerm, fedî.
 (63) Teklîf: Pêşnîyaz.
 (64) Mabe'd heye: Dûwayî heye, paşî heye. Yanî "ev nivîsar li vir xilas nebû, dûwayîya wê heye û dê di jimareya hatî da bidome".

ZÎN Û MEM(65)

Nîne eceb er bibêm hulûlê(66)
min maye ji sûretê heyûlê(67)

Şahînşehê işq-i bê xerez hat(68)
Cewher veşirî, dema erez hat(69)

Ev hal û mehell û cîsm û cewher
işqê ji xwe ra kirin musexxer(70)

Can û ceger û dil û hinavan
dest û ser û pê û pişt û çavan

Wellahî yekê nemaye rahet
bîllahî yekê nemaye taqet

-
- (65) Di vê jimareyê da û di jimareyên hatî da, beşên ”Mem û Zîn”ê bi sernivîsarên ”Zîn û Mem” hatine çapkirin; di du jimareyan da jî sernivîsar bi awayê ”Zînê û Mem” hatine nivîsîn. Lê belê awayê rast ”Mem û Zîn” e; navê pirtûkê jî wisa ye. Tê zanîn ku di vê jimareyê da û di jimareyên hatî da, sernivîsar bi şaşî weha hatîye çapkirin.
- (66) Er bibêm: Eger bibêjim, eger ez bêjim.
Hulûl: Ev peyvikeka Erebi ye û di eslê xwe da bi mana ”têketin” e; lê wek termek bûye nav jibo dîtinek, ku dibêje ”kesê ku dimire, gîyanê wî dikeve laşekî dî û dîsa tê dinê, bi wî awayî didome”. Li gora wê dîtînê, gîyan çu caran namire û ”timjîn” e. Zanyarên Îslamê ew dîtîn şaş dêrane û red kirine. Wan gotîye ”dema ku laşek dimire gîyanê wî jî digel wî dimire, ne ku dikeve laşekî dî û di wî laşî da jîyana xwe didomîne”.
- (67) Min maye ji sûretê heyûlê: Ji min ra ji awayê heyûlayê maye, ji şeklê heyûlayê ji min ra maye. ”Heyûla”, li gora dîtinek maddeya pêşîn a gerdûnê ye û gerdûn ji wê zêde bûye. Zanyarên Îslamê ew dîtîn jî qebûl nekirine û şaş dêrane, gotine ”maddeyeka wisa tunebûye, Xwdê gerdûn ji tunebûyê afirandîye û anîye heyîyê”.
Di van her du malikan da Memê weha dibêje: ”Ne ecêb e ku ez dîtina hulûlê qebûl bikim û bêjim ku evîn wek gîyanek hat ket dilê min ê vala û tê da dijî; ev jî ji şeklê û awayê heyûlayê ji min ra maye, heyûla çawa maddeya pêşîn a gerdûnê bûye û gerdûn ji wê zêde bûye, dilê min ê vala jî wisa ji tîketina evîne ra amade bû û evîn hat ketê û ew bi vî awayî guhart”.
- (68) Şahînşeh: Şahê şahan, mîrê mîran. Yanî ”ew eşq û evîna ku wek mîrê mîran xurt û hêzdar e û kes nikare li pêşberê wê xwe ragire, bê xerez û qesteka xirab hat û ket dilê min”.
- (69) Cewher: Tiştê ku bi serê xwe heye û dişê xwe nişan bide, wek maddeyê.
Erez: Tiştê ku bi serê xwe nikare xwe nişan bide û jibo nişandanê muhtacê cewher e, wek reng. Li vir Memê dilê xwe gêraye cewher, evîna Zînê jî gêraye erez û daye zanîn ku dilê wî di binê wê evîne da veşirî, winda bû û êdî tenê ew evîn dixuye; wek ku reng maddeyê dinuxêfe û winda dike, evîne jî dilê wî nuxaft û winda kir.
- (70) Kirin musexxer: Stûxwar kirin, kirin binê fermana xwe.

Bizdandine wan ji min elaiq(71)
bîlcumle dibên ku 'nehnu aşiq'(72)

Napirsî li halê min, tu zalim
Hêja tu dibêjî ez nenalim''

*

Ev renge he wî ku kir tezellum(73)
Tacdîn-i nema jibo tekellum(74)

Ew man û digel evan birînan(75)
Behsa me li ser Sitî û Zînan

-
- (71) Elaiq: Piranîya "elaqe" ye, ew jî bi mana "pêwendî" ye. Yanî "pêwendîyên xwe ji min birîne, qut kirine, ji binê kargêriya min derketine".
- (72) Nehnu aşiq: Em aşiq in, em evîndar in.
- (73) Ev renge he: Bi vî rengê ha, bi vî awayê ha.
Kir tezullum: Gazinc kir, qala derdê xwe kir, rewşa xwe ya dilêşîn da zanîn.
- (74) Tekellum: Peyvîn, xeberdan. Di çapa Stanbolê ya 1919'an da ev malik weha ye:
"Tacdîn qe nema jibo tekellum".
- (75) Di çapa Stanbolê da ev malik weha ye:
"Ew mane digel evan birînan".

”İDARE-İMASLAHAT” VE ”İŞ’AR-I AHÎR”

Malumdur ki her hükümetin gerek haricen ve gerek dahilen hakk-ı hükümrânîsini tahdid ve tayin etmek, tebaalarının ırz ve namus, mal ve canlarını taht-i emniyet ve muhafazada bulundurmak, saadet-i hallerine, vatanlarının imar ve terakkîsine hâdim olmak üzere kavanîn-i medeniye ve hukuk-ı siyasiyesi mevcuddur. Bunlar, terakkîyât-ı hazıra ve icabât-ı zamaniyeye göre, hikmet-i hükümetin hazmedebileceği bir tarzda mahv veya isbat ve yahud tadil olunur. Bilhassa, medeniyetin ilâ-i adalet medarında bulunduğumuz şu devr-i mükemmeliyetinde, kavanîn-i cezaiye o kadar vâsi’, o kadar ince düşünülüyor ki, heyet-i hakime, ”bir masum bi gayri hakkın mahkûm olacağına, on canî kurtulsun” fikr-i melikânesini(76) üss-i hareket ittihaz ediyorlar; Cenab-ı Hak insanların hiç birini canî olarak yaratmadığını ve bu ahval-ı müteessifenin kesbî ve âriz olduğunu rehber-i isticvab addediyorlar. Binaenaleyh, bir canîyi masum olmak itibarıyla muhakeme ve canînin ahval-ı hususiyesini, muhîtini, mürtekb olduğu ef’al-ı cinaiyenin muharrik ve saiklerini gayet amîk bir surette tedkik ettikten sonra, vicdanlarının derece-i kanaatlerine göre hüküm ve kararı tebliğ ederek, adalet-i mutlaka tabakasına kadar yükselmek istiyorlar.

İşte cemiyet-i beşeriyenin efkâr-ı umumiye-i adaletperverîsi, bu vechile minhac-ı hakda suud ediyor. Âfakı velvele-i şikâyetle dolduran ve henüz aks-i sadası kulaklara adalet-i müstakbelenin mana-i metînini fısıldayan Dreyfus meselesi, buna bir şahid-i celîdir.(77)

*

Komşularımız, dostlarımız, düşmanlarımız olan devletler, adalet kuvvetiyle tebaalarının refah ve saadet-i hallerini, maarifin dest-i i’caz-kâranesiyle bünyan-ı hükümetlerini tarsîn etmek üzere tarîk-i terakkî ve tekâmülde koşa koşa kat’ı mesafe ettikleri halde, hükümet-i Hamidiye,(78) bu kadar milyon halkın umûr ve hususâtını, vatanımızın(79) istikbalini, adaletin vech-i tatbikini, ”idare-i maslahat” ve ”iş’ar-ı ahîr” kelimelerinin tazammun ettiği

(76) Fikr-i melikâne: Şahane fikir, şahane görüş, üstün ve yüce görüş.

(77) Dreyfus meselesi: XIX. yüzyılın sonlarında Fransa’yı sarsan adlî olay. Başkîşisi Yahudi asıllı Yüzbaşı Dreyfus olan bu olayda, Dreyfus Almanlar hesabına casusluk yapmakla suçlanmış ve birtakım sahte belgelerle mahkemeye verilip mahkûm edilmiştir. Ancak olayın düzmece olduğunu bilen, başta ünlü yazar Emile Zola, birçok gerçek yanlısı kişinin açtığı kampanya sonucu gerçek meydana çıkmış ve Dreyfus aklanmıştır.

(78) Hükümet-i Hamidiye: Abdulhamid hükümeti.

(79) ”Vatanımız”dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

mana-i bîmanaya terketmiştir. Koca devlet, mazlum millet, bu kelimelerin âsâr-ı tahribiyesiyle mahvolup gidiyor. Bugün idare-i Hamidiyenin herhangi şubesinin mahzen-i evrakına bakılsa, "idare-i maslahat" ve "iş'ar-ı ahîr" kelimelerinin Osmanlıların tarîk-i istikbaline, vatanımızın şehrah-ı terakkîsine, adaletin mecra-i tatbikine dikildiğini görmemek kabil olamaz.

Meselâ merhum Girid'de isyan zuhur eder. Kumandan bir telgraf çeker: "Girid'in ihtilâlini teskîne burada mevcut bulunan asakirin adem-i kifayesi taayyün ettiğinden, serîan şu kadar tabur askerinin sevk ve i'zâmı". Aradan haftalar geçer, bu telgraf tekerrür eder, nihayet bir cevap gelir: "Şimdi asker sevk etmek Avrupa'nın nazarında dağdağayı mucib olacağından, mevcut ile idare-i maslahat ediniz". İğtişaş gittikçe büyür, tevsî-i daire-i sirayet eder; kumandan tarafından asker lüzumu defaatla bildirilir. "İdare-i maslahat ediniz" taburlarından başka hiç bir şey gönderilmez. Sonra işe ecnebler müdahale ve asker sevk ederler. Ve bu vechile, gerek mahsulatça ve gerek harbçe vatanımızın en mühim kısmı olan Girid adası, "idare-i maslahat" yüzünden mahvolup gider.

Yunan hükümeti hududumuza akser sevk ve tecavüz eder. Orada bulunan kumandanımız, vuku-ı hali bildirerek nasıl hareket etmesi lâzım geleceğini sorar. "İş'ar-ı ahîre kadar tecavüzî hareketten kat'iyyen mücanebet olunması" diye bir cevap gelir. İki-üç gün geçer, "iş'ar-ı ahîr"den bir ses yok. Halbuki düşman hududdan birkaç mahal zabt eder. "İş'ar-ı ahîr" ile pabend-i sükûnet olan askerimizin, o şecî, o hamiyetli arslanlarımızın artık sabra takatları kalmaz; "iş'ar-ı ahîr" rabitalarını kopararak düşmana saldırırlar; ve kendileri, Sarayın hainane, canîyane emirlerinden masun bulunsalar, yine o eski Osmanlılar olduklarını ve olacaklarını bütün âleme tasdik ettirirler.

Anadolu'da bir âşar mültezimi,(80) iltizam ettiği köy ve kasabalara gider, zavallı çiftçilerin başlarına kâbus gibi çöker, tarlalarını hadd-i nizamîsinden ziyade tahmin eder. Bîçare köylülerde bir feryad, bir vaveylâdır kopar; Merkez-i Vilâyet veyahud Mutasarrıflığa(81) şikâyetçi, adalet dilencisi gönderirler; vali veya mutasarrıf, mültezimi çağırır ve "sızıltı çıkarma, idare-i maslahat et" der. Sonra mültezim de bu kimsesizleri tehdid veya mevaîd-i kâzibe ile iğfal etmeye çalışır; muvaffak olamazsa, maiyetindeki jandarmalar sopalarıyla iskât eder.

Yeni Osmanlılara(82) mensub olmak töhmetiyle bir kimse tevkif olunur, bâdel'istintak hiç bir şeyden haberdar olmadığı tezahür eder, fezleke Yıldız'a(83) takdim edilir; derhal bir irade gelir: "İş'ar-ı ahîre kadar tevkif ediniz". Aylar geçer, seneler devreder; "iş'ar-ı ahîr" in eyyam-ı bîintihâsı hitam

(80) Âşar mültezimi: Osmanlılar zamanında toprak ürünlerinden alınan "âşar" adlı vergiyi götürü usulüyle toplamakla görevli olan memur.

(81) Mutasarrıflık: Osmanlılar zamanında ilçe ile il arasında yer alan yönetsel birim. İle bağlı olan Mutasarrıflığın başındaki yöneticiye de "mutasarrıf" denirdi.

(82) 20. sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

(83) Yıldız: Abdulhamid'in Sarayı, ünlü Yıldız Sarayı.

bulmaz. Zavallı mevkuf feryad eder, istirhamâtta bulunur; aldırın, ehemmiyet veren olmaz. İçinde bulunduğu ahval-ı muzayyık ile, vatanımızın şu'le-i istikbali olabilmesi melhuz olan bu gencin misbah-ı hayatı sönmeye başlar; en sonra, "iş'ar-ı ahîr" cellâdının nefes-i bâımanıyla, çırağ-ı ömrü ıntıfapezîr olur!

İşte hükümet-i Hamidiyenin ef'al-ı siyasiye ve yiğirmi üç senelik edvar-ı hayatiye-i terakkîsi: "İdare-i maslahat" ve "iş'ar-ı ahîr"!

Bahriyeli Rıza

MÜLÂHAZA(84)

Şehid-i mağdur Midhat Paşa merhumun himmetiyle tesis ve pek az zaman devamdan sonra Sultan Abdulhamid Han Hazretlerinin hiyel ve desais-i mü-lûkâneleriyle lağvedilmiş olan ve felâh-ı mülk-ü milletin sebab-i müstakilli bulunan Meclis-i Mebusan'ın müzakerâtı esnasında, Sultan Abdulhamid Han Hazretlerinin, "bu birkaç edepsiz herif benden ne istiyorlar? Bir canım var, mülk-ü millet uğrunda" ilh.(85) gibi Heyet-i Meclise yanî millete hitaben söylediği sözleri hâvî, Rauf Paşa tarafından Midhat Paşa'ya gönderilen ve Paşa-i müşarünileyhin mahdum-ı necîbi, cemiyetimizin mabihiliftiharî Ali Haydar Beyefendi Hazretlerinin evrakı meyanında mahfuz bulunan, zîrde sureti muharrer mektub, Sultan Abdulhamid'in sözüyle özü arasındaki fark ve tefavütü ve bazı hakayıkı tayin için tarihî bir delil-i sarîh olmağla, ceride-i âcizaneyle aynen neşrolunur:

SURET-İ MEKTUB

Atebe-i ulya-i Cenab-ı Hıdîv-i(86) efhamîleriyle mâruz-ı abd-i nâcîzleridir:

Efendimizin teşvikat-ı celîleleriyle hele bîkonsolid gayrete gelerek, efkâr-ı umumiyeyi celbe muktedir olmağla, İngiliz donanmasının Boğaz'dan girmesi, kongre müzakerâtında, Rusyalıların ısrar edememelerini müeddî olacağı ve İstanbul hakkında dahi her cihetle emniyeti müstelzim olduğu mülâhazâtıyla bu halden memnun olmakla beraber, anlar girer iken Rusyalıların

(84) Mülâhaza: Düşünce.

(85) 21. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

(86) Hıdîv: Osmanlı Padişahı adına yönetimi elinde tutan Mısır Valisi. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan sonra Mısır valiliği onun çocuklarına miras yolu ile kalmış ve krallık gibi babadan oğula geçmiştir. Böylece Mısır bir çeşit özerk yönetime kavuşmuş ve o yönetimin başındaki kişi de "Hıdîv" unvanıyla anılmıştır. Biraz yukarıda bu mektubun Rauf Paşa tarafından Midhat Paşa'ya gönderildiği belirtilmişti. Böyle olunca da, mektubun yazarının Midhat Paşa'ya neden "Hıdîv" dediği anlaşılammaktadır. Belki de mektubun yazarı, Midhat Paşa'ya olan büyük saygısından dolayı kendisini yüceltmek için böyle yazmıştır.

dahi bilmukabele İstanbul'a gelmek üzere vuku bulan teklifleri, birkaç günler hayli telâş ve halecanı davet etti. Bu kongre, Rusyalıların teklifât-ı vakiasını tebdil etmesinden inşallah bir derece istifade olunacağı misillü, ef'al-ı sabıka ve lâhika ile artık bizim ıslah-ı hal etmek ihtimalimiz olmadığı her vehile taayyün ve tahakkuk ettiğinden, bizi hakikî bir tarîk-i necata sokacak bir hale getirmek için dahi kongrede bir karar-ı kat'î verilirse, ahval-ı âtiyemiz temin olduğundan başka, Rusyalıların dahi hırs-ı vâzına(87) bir sed çekilerek nihayet verilmiş olacağına nazaran Avrupa için dahi hayırlı bir tedbir edilmiş olacağından, bu kazıyyenin maalhicab ihtarıyla şunun istihsalına himmet buyurulması mülk-ü millet için pek büyük bir hizmet edilmiş olacağı cihetle, şu fırsatın fevt buyurulmasını min gayri haddin ihtara ictisar ederim. Zîra bu ilâc-ı mesmumdan başka çare kalmamağla, artık çekinmeye ve hukuk muhafazası kaydine mahal kalmadı.

Fakat taht-i temine alınacak kaide yalnız Hristiyanlar hakkında olmayıp, bayağı bilâ tefrîk umuma şumulü olacak ve mevki-i malumun hükmünü ve kuvvetini tahdid eyleyecek surette olması lüzumunu dahi etrafiyle telkîn ve tefhîm buyurmak lâzım gelir, zannederim.

*

Bir müddetten beri pek garib ve acîb haller vukua gelmekte ve devletin hali ağırlaştıkça bunu bir kat daha tezyîd edecek muamelât dahi bir taraftan ilerlemektedir. Ezcümle, hilâf-ı me'mûl, Hamdi Paşa, kablelinsifal-ı Meclis-i Mebusan Said Paşalar ile Serasker Paşadan nahoşnud olmalarıyla, lüzum-ı tebdillerini istid'a etmek tasmîminde bulunuyorlar. "Böyle bir teklif vuku bulmazdan evvel, bunlar azlolunsa münasib olur; böyle zamanlarda efkâr-ı âmme hilâfında hareket, beca olmaz; şu ifadem, kendilerine garaza mebnî değildir; kendilerinin yanında dahi aynıyle bu sözümü îrad ederim" demesi üzerine, "anlar benim eminimdir" denildikte, "anlar kendilerini bile muhafazaya muktedir değildir" demiş ve daha bu yolda hayli doğru sözler îrad etmiş olduğundan, kendisi def edilmiştir.

Bu keşakeş arasında, min gayri me'mûl bir sahih söz îrad buyurulmuş; o da, "enişterin birisi Saray ve birisi devleti batırdı" tabiriyle Mahmud Paşa'dan izhar-ı şikâyet olunması kazıyyesidir. Bunu da Rüşdi Paşa aldığı gibi Mahmud Paşa'ya satmıştır. Gûya Mahmud Paşa, bir müddetten beri eski şağında(88) bulunmamasından dolayı, bazı evza'dan şuna buna ettiği hasbîhale Serasker vâkif olarak veyahud ihtira' ederek, . . .ini(89) ilka ile anı devirip galebe eylemiştir. Rivayet olduğuna göre, bazı mebusları Serasker aleyhine Mahmud Paşa tahrik etmesi sebebiyle, anı Meclise celb eylemek derecesine kadar çıkıştıklarından ve Meclisin bir taraftan bilâ ihtiraz lâzım gelenleri

(87) Hırs-ı vâzına: Kabul edilemez hırsına, kabul edilmesi olanaksız olan ihtirasına.

(88) "Şağ" sözcüğü yazının aslında böyle çıkmıştır. Ancak bunun bir anlamı yoktur. Sözcük, dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olabilir.

(89) Yazının aslında bu sözcüğün sadece üç harfi çıkmış, öbür harfleri ise çıkmamıştır. Ancak, hemen arkasından gelen "ilka" sözcüğü "atmak" anlamında olduğu için, bu sözcüğün de atılacak bir şey olduğu, büyük olasılıkla "kemend" olduğu anlaşılacaktır.

istintak ve isticvab eylemesi hakkında mahremane emirler ve teminler verilerek tebrî-i zimmete çalışılmakta olmasıyla beraber, onların taharrî-i ahvala tasaddüleri ilerisi için iyi çıkmayacağına dair Serasker ve Said'ler tarafından edilen entrikalar dahi tevhiş eylediğinden, Meclisten ürkmek berkemal olduğu halde İngiltere donanmasının gelmesi ve Rusyalıların dahi o halde İstanbul'a girmesi müşkilâtı üzerine, huzurda(90) akdolunan meclise(91) celb olunan birkaç mebus içindeki Astarcılar Kethüdasının, "Rusyalıları reddetmeye istitaat olup olmadığı bahsinde bu meclisler üç ay evvel olmak îcab eder idi" demesi üzerine pek tehevür buyurularak Said Paşa'ya, "maslahatın cereyanı hikâye et" denilmiş ve o söyler iken yine Astarcılar Kethüdası, "benim muradım Efendimize târiz değildir" diyerek, arz-ı mazeret edeyim der iken daha ziyade hiddeti davet edip, "bu birkaç edepsiz herif benden ne istiyorlar; bundan namusumu dava ederim; bir canım var, mülk-ü millet uğruna anı da feda ederek, lazım ise şimdi bizzat harbe giderek ayaklar altında telef olmayı iftihar bilirim; ben de Sultan Mahmud'un oğluyum"(92) gibi sözler söylenmiş ve Bahriye Nâzırı ayağa kalkarak, "artık bunlar hadlerini tecavüz ettiler, te'dîbleri elzemdir" gibi bağırıştır. Bunu müteakiben herif diğer odaya çıkarılarak tevkif edilmiş ve hitam-ı meclisten sonra bilistirham salıverilmiştir.

*

Meclis-i Mebusan'ın vaktinden evvel kapanmasındaki sırr-ü hikmet, sonraki mecnunane hareket icra edilmemiş olsa, belki bir derece setr-ü te'vîl olabilir idi. Fakat bazı âzaların memleketlerine zabtiye marifetiyle derhal tard olunmaları ve ezcümle Edirneli Rasim Bey'in suret-i nefide Bursa'ya i'zamı, artık garaz-ı aslîyi ketm-ü te'vîle mahal bırakmadı. Avrupalıların, asıl bizi, hiç bir ıslahâta hakkıyla teşebbüs etmemekle itham ettikleri meydanda olduğu halde, şöyle bir zaman-ı buhranda bu itirazâtı maaziyyade bu vechile tasdik etmek, akıllara hayret ve cümleye ye's-ü nefret verecek bir vak'a-i mü'limedir.

Devletin giriftar olduğu mezlaka-i hevlnâk nazar-ı ehemmiyette olmayıp asıl aranılan şey, evham-ı malumeden ibaret olup, bazı vukuf-ı tammı olanların kavlince, görülen seyyiâtın yüzde seksenine Edhem Paşa'nın atvar-ı mecnûnane ve efkâr-ı mütelevvinanesi sebep verdikten maada, kendisinden kemaliyle emin etmek(93) ve bu tarîk ile dahi mansıbdâ devamını vucuda getirmek için evhamı takviye ve tezyîdden dahi hâlî olmayarak, o yolda dahi çok fenalık etmiş imiş.

(90) Huzurda: Padişahın huzurunda.

(91) Buradaki meclisten maksat, devlet yöneticilerinin katıldıkları toplantıdır, bir çeşit "güvenlik kurulu"dur.

(92) Burada bir yanlışlık vardır. Çünkü Abdulhamid Sultan Mahmud'un oğlu değil, Abdülmecid'in oğlu ve Sultan Mahmud'un torunuydu.

(93) Yani, "Padişahı kendisinden tümüyle emin duruma getirmek, Padişahı kendisine tümüyle güvenir kılmak, Padişahın güvenini tümüyle kazanmak".

Hasılı, birkaç deli ve bir-iki çapkın, koca bir devletin zeval ve mahvına sebep oldular. Fıkdanî-i kuvvet ile şu hal vukua gelse bu kadar teessüf olunmaz idi. Her şey mevcut olduğu halde, mücerred tedbir ittihazıyla edilen hatalardan mağlub ve münhezim olduğumuz hatıra geldikçe, insan kahrolmak derecesine geliyor. Sebeb olanlara lânet etmekten de bir faide olmayacağından, kişi diyeceğini şaşırıyor. Hele mühacirîn-i bîçaregânın halleri görüldükçe, mukaviller(94) ve sair sebep olanlar bunun cezasını görmezler ise, hâşa vucud-ı ilâhîyi dahi inkâr etmek derecesi bile hatıra geliyor.

Fart-ı ye'sî ve nevmîdîden naşi', aff-ı âlî-i cenab-ı veliyyünnimetlerine güvenerek birtakım kelimât-ı heyezanamîz ile bu suretle mütesaddî olduğum tasdîâtın affını ve bâis-i iftiharım olan teveccühât-ı celîle-i bendeperverîlerinin devamını bilhassa istirham eylediğim, karîn-i ilm-i âlemşümul-ı rahîmaneleri buyuruldukta, herhalde emr-ü ferman Hazreti men lehül-emrindir.(95)

7 Şubat 93(96)

Rauf Kulları

-
- (94) Mukaviller: Sözleşmeciler, sözleşme yapıp imzalayanlar ve böylece yükümlülük altına girenler. Öyle anlaşılıyor ki, "mühacirîn" diye sözü edilen göçmenlerin gereksinmelerinin karşılanması konusunda kendileriyle sözleşme yapılmış olanlar kastediliyor. "Mukaviller" sözcüğü yazının aslında, herhalde dizgi yanlışlığı sonucu olarak, "mukviler" biçimde çıkmıştır. Biz burada doğru biçimini yazdık.
- (95) 21. sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.
- (96) Milâdî tarihe göre 20 Şubat 1878.

HAVADİS

MİLLET GÖZÜNÜ AÇTI

Damad Mahmud Paşa Hazretlerinin ve gayur iki şehzade-i muhteremenin, dar-ı zulm-ü esaretten ferecyab-ı halas oldukları günden beri büsbütün çılgınlaşan "karîha-i ilhamsabîha",⁽⁹⁷⁾ hemen bir meclis-i mühimm-i tahkik teşekkül etmesini ve bilhassa İslâm ahalînin hissolan hoşnudsuzluğu neden ileri geldiğini araştırmasını "irade" buyurmuş!

Artık millet gözünü açtı. Böyle hareketlerin mahiyetlerini pek iyi takdir ediyor ve diyor ki:

—Şevketmeab, hoşnudsuzluğumuzun sebebini bilmiyor musunuz! Kaç bininci olmak üzere bir defa daha tekrar edelim:

Hürriyet isteriz, adalet isteriz, yani hayat isteriz!

SADARET MÜSABAKASI

Dahiliye Nâzırı Memduh Paşa, Sadrazam Halil Rıfat Paşa'yı ne suretle olursa olsun azlettirip o makamı kendisi işgal etmek gayretiyle uğraşmakta imiş! Fakat bu babda "teveccüh-i Şahane", Hariciye Nâzırı Tevfik Paşa'da bulunuyormuş. Bu babda bir rivayet daha var: Sadaretin cihet-i ilmiyeden⁽⁹⁸⁾ bir zata verilerek, ulemayı da avlamak tasavvurâtı varmış. Bakalım hangisi kazanacak.

Hindiye Matbaasında Tab'olunmuştur

- (97) Karîha-i ilhamsabîha: Güzel ilhamlı düşünce, doğru ve isabetli esinle esinlenen düşünce. Osmanlılar döneminde padişahların düşünceleri için kullanılan bu söz, kimi zaman da sadece "karîha-i sabîha" biçiminde kullanılırdı ve "doğru düşünce, isabetli düşünce" anlamına gelirdi. Burada, alaylı bir biçimde Abdulhamid için kullanılmıştır.
- (98) Cihet-i ilmiye: Sözlük anlamı "bilim tarafı" demek olan bu söz, Osmanlılar döneminde bir terim olarak "bilim çevreleri" anlamında din adamları için kullanılırdı.

22'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

”İDARE-İ MASLAHAT” VE ”İŞ'AR—İ AHİR”(99)

Bilindiği gibi her hükümetin gerek dışta ve gerek içte egemenlik hakkının sınırlarını çizip belirlemek, uyruklarının ırz ve namuslarını, mal ve canlarını güven altına alıp koruma altında bulundurmamak, durumlarının mutluluğuna ve yurtlarının bayındırlık ve kalkınmasına hizmet etmek üzere, medenî kanunları ve siyasal hukuku bulunmaktadır. Bunlar, var olan gelişmelere ve zamanın gereklerine göre, hikmet-i hükümetin(100) içine sindirebileceği bir biçimde ya tümüyle yürürlükten kaldırılır ya da olumlu bir duruma getirilir yahut da yeniden düzenlenip değişikliğe uğratılır. Özellikle uygarlığın adaleti yüceltme dönencesinde bulunduğumuz şu mükemmellik döneminde, ceza kanunları o kadar geniş ve o kadar ince düşünülüyor ki, yargıçlar ”suçsuz bir kişi haksız yere mahkûm olacağına, on katil kurtulsun” biçiminde özetlenen üstün ve yüce görüşü hareket noktası kabul ediyorlar; Cenab-ı Hakk'ın hiç bir insanı katil olarak yaratmadığını ve bu üzücü durumların sonradan insanlarca meydana getirildiğini sorgulama kılavuzu olarak sayıyorlar. Bu nedenle, bir katili suçsuz olabileceği olasılığıyla yargılıyorlar ve o katilin özel durumlarını, çevresini, cinayet suçu işlemesine yolaçan kışkırtıcı ve itici etkenleri son derece derin bir biçimde inceledikten sonra, vicdanlarının kanıları ölçüsüne göre hüküm ve kararı bildirerek, eksiksiz adalet katına kadar yükselmek istiyorlar.

(99) İdare-i maslahat: İşi idare etmek, işi herhangi bir biçimde yoluna koymak, işi iyi-kötü yürütebilmek.

İş'ar-ı ahîr: Son bildirim, son kararın bildirilmesi, haber verilmesi, tebliğ edilmesi. Gerek ”idare-i maslahat” ve gerekse ”iş'ar-ı ahîr” sözleri, hem Osmanlı ve hem de Cumhuriyet döneminde bir terim olarak devlet yöneticilerinin diline yerleştikleri için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldılar.

(100) Hikmet-i hükümet: Sözlük anlamı ”hükümetin hikmeti, hükümetin felsefesi” demek olan bu söz, Osmanlılar döneminde bir terim olarak, ”hükümetin halk tarafından bilinmeyen ve nedenleri anlaşılmayan kimi kararları” için kullanılırdı. Bununla denilmek isteniyordu ki ”bu kararın nedenlerini kimse kurcalayıp araştırmamasın, bunda hükümetin bir hikmeti vardır, ancak hükümetin bu işe aklı erer, başklarının aklı ermez ya da başklarının bunu bilmesi doğru olmaz”. Bu söz bir terim olarak Osmanlıcaya yerleştiği ve Türkçede tam karşılığı bulunmadığı için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

İşte insanlık toplumunun adaleti güçlendirip koruyan kamouyu, bu şekilde hak-hukuk yolunda yüceliyor. Ufukları şikâyet velvelesiyle dolduran ve yankıları hâlâ kulaklara gelecekteki adaletin sarsılmaz anlamını fısıldayan Dreyfus sorunu, bunun açık ve parlak bir kanıtıdır.(101)

*

Komşumuz, dostumuz ve düşmanımız olan devletler, adaletin gücüyle yurttaşlarının refah ve mutluluklarını, eğitim-öğretimin mucizeler yaratan eliyle de hükümet yapılarını sağlamalaştırmak üzere gelişme ve evrimleşme yolunda koşu koşu mesafe alıyorlar. Böyle olduğu halde hükümet-i Hamidiye,(102) bunca milyon halkın işlerini ve sorunlarını, vatanımızın(103) geleceğini ve adaletin yerine getirilmesi biçimini, "idare-i maslahat" ve "iş'ar-ı ahîr" sözcüklerinin içerdiği anlamsız anlama bırakmıştır. Koca devlet ve mazlum millet, bu sözcüklerin yıkıcı etkileriyle yok olup gidiyor. Bugün Abdulhamid yönetiminin herhangi bir bölümünün evrak mahzenine bakılsa, "idare-i maslahat" ve "iş'ar-ı ahîr" sözcüklerinin, Osmanlıların geleceğinin yolunda, vatanımızın kalkınması yolunda ve adaletin uygulanması yolunda birer engel olarak dikildiğini görmemek olanaksızdır.

Örneğin rahmetli Girit'te ayaklanma başgösterir. Oradaki komutan bir telgraf çeker: "Girit ayaklanmasını yatıştırırmaya burada var olan askerlerin yetmezliği belirlenmiş olduğundan, acele olarak şu kadar tabur eskerin gönderilmesi". Aradan haftalar geçer, bu telgraf yinelenir, sonunda bir yanıt gelir: "Şimdi asker göndermek Avrupa'nın gözünde gürültü patırtıya yolaçağından, var olanla idare-i maslahat ediniz". Kargaşalıklar gittikçe büyür ve geniş ölçüde yayılır; komutan tarafından asker gönderilmesi gereği birkaç kez bildirilir. Ama "idare-i maslahat ediniz" taburlarından başka hiç bir şey gönderilmez. Sonra da işe yabancılar müdahale eder ve asker gönderirler. Ve böylece, gerek verdiği ürünler bakımından ve gerekse askerî strateji açısından vatanımızın en önemli bölümü olan Girit adası, "idare-i maslahat" yüzünden yok olup gider.

Yunan hükümeti sınırlarımıza asker gönderip saldırıya geçer. Orada bulunan kumandanımız, meydana gelen durumu bildirerek nasıl davranması gerekeceğini sorar. "İş'ar-ı ahîre kadar saldırgan davranışlardan kesinlikle sakınılması" diye bir yanıt gelir. İki-üç gün geçer, "iş'ar-ı ahîr"den bir ses yok. Oysa düşman sınır bölgesinde birkaç yeri ele geçirir. "İş'ar-ı ahîr" ile ayakları bağlanıp durgunlaştırılmış olan askerlerimizin, o yiğit, o vatan sevgisiyle dolu olan arslanlarımızın artık sabretmeye güçleri kalmaz; "iş'ar-ı ahîr" bağlarını kopararak düşmana saldırırlar; ve kendileri, Sarayın haince, canice emirlerinin sınırları dışında bulunsalar, yine o eski Osmanlılar olduklarını ve olacaklarını bütün dünyaya onaylatırlar.

(101) Bu sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

(102) Hükümet-i Hamidiye: Abdülhamid hükümeti.

(103) "Vatanımız"dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

Anadolu'da, "aşar" diye adlandırılan toprak ürünleri vergisini toplamakla görevli tahsildar, vergilerini toplamayı üstlendiği köy ve kasabalara gider, zavallı çiftçilerin başlarına kâbus gibi çöker ve tarlalarını olağan kapasitelerinin ötesinde tahmin eder. Zavallı köylülerde bir çığlık, bir vaveylâdır kopar; İl Merkezine ya da Mutasarrıflığa(104) şikâyetçi gönderip adalet dilenirler; vali ya da mutasarrıf, tahsildarı çağırır ve "sızıltı çıkarma, idare-i maslahat et" der. Sonra tahsildar da bu kimsesizleri tehditle ya da yalan vaatlerle kandırmaya çalışır; bunu başaramazsa, bu kez yanındaki jandarmaların sopalarıyla onları susturur.

Bir kimse, Yeni Osmanlılarla(105) ilişkisi olduğu suçlamasıyla tutuklanır, sorgudan sonra hiç bir şeyden haberi olmadığı ortaya çıkar, hakkındaki soruşturmanın sonucunu içeren yazı Yıldız'a(106) sunulur; derhal bir irade(107) gelir: "İş'ar-ı ahîre kadar tutuklayınız". Aylar geçer, yıllar döner; "iş'ar-ı ahîr" in sonsuz günleri sona ermez. Zavallı tutuklu çığlık atar, istihamlarda bulunur; ne var ki aldırın ve önem veren olmaz. İçinde bulunduğu sıkıcı durumlara, vatanımızın geleceğini aydınlatan bir ışık olabilmesi beklenip umulan bu gencin yaşam çırası sönmeye başlar; en sonunda, "iş'ar-ı ahîr" cellâdının amansız üflemesiyle, ömrünün çırası sönüp gider!

İşte hükümet-i Hamidiyenin siyaset işleri ve 23 yıllık yaşamsal gelişme dönemi: "İdare-i maslahat" ve "iş'ar-ı ahîr"!

Bahriyeli Rıza

DÜŞÜNCE

Mağdur şehid rahmetli Midhat Paşa'nın himmetiyle kurulup pek az zaman çalışmalarını sürdürdükten sonra, Sultan Abdulhamid Han Hazretlerinin padişahça hileleri ve entrikalarıyla kapatılmış olan ve ülke ile milletin esenliğe kavuşmasının başlıbaışna nedeni bulunan Meclis-i Mebusan'ın(108) görüşmeleri sırasında, Sultan Abdulhamid Han Hazretlerinin, "bu birkaç edepsiz herif benden ne istiyorlar? Bir canım var, ülke ve millet uğrunda. . ." gibi, Meclisi temsil eden heyete yani millete seslenerek söylediği sözleri içeren bir mektup aşağıda yayınlanıyor. Rauf Paşa tarafından Midhat Paşa'ya

(104) Bu sayıdaki 81 numaralı dipnota bakınız.

(105) 20. sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

(106) Yıldız: Abdülhamid'in Sarayı, ünlü Yıldız Sarayı.

(107) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

(108) Meclis-i Mebusan: Mebuslar Meclisi, Milletvekilleri Meclisi, Parlamento. Bu ad, Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde toplanan parlamento için kullanıldığından, ona özgü bir ad olup Osmanlıcaya da yerleştiğinden, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

gönderilen ve Midhat Paşa'nın soylu oğlu, derneğimizin(109) kıvancı olan Ali Haydar Beyefendi Hazretlerinin belgeleri arasında saklı bulunan, aşağıda kopyası yazılı mektup, Sultan Abdulhamid'in sözüyle özü arasındaki fark ve çelişkiyi ve bazı gerçekleri belirlemek için tarihsel bir belirgin kanıt olduğundan, ben âcizlerinin gazetesinde aynen yayınlanır:

MEKTUBUN KOPYASI

En yüce Hıdîvlerinin(110) yüce eşiklerine ben değersiz kulun sunusudur:

Efendimizin yüce teşvikleriyle hele çıkarsız gayrete gelerek, kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarabilmekle, İngiliz donanmasının Boğaz'dan girmesi, kongre görüşmelerinde, Rusların ısrar edememesine yolaçacağı ve İstanbul hakkında dahi her yönüyle güvenliği gerektirdiği düşüncesiyle bu duruma sevinmekle birlikte, onlar girerken Rusların da buna karşılık olarak İstanbul'a gelmek üzere yapılan önerileri, birkaç gün oldukça telâş ve heyecana yolaçtı. Bu kongrenin Rusların yapılan önerilerini değiştirmesinden inşallah bir ölçüde yararlanılacağı gibi, daha önceki davranışlarımızla ve onları izleyen öbür davranışlarımızla, bizim artık durumumuzu düzeltmemizin olası olmadığı, her yönüyle belirlenmiş ve gerçek bir durum almıştır. Bizi gerçek bir kurtuluş yoluna sokacak bir duruma getirmek için dahi kongrede bir kesin karar verilirse, gelecekteki durumlarımız güven altına alınmış olacaktır. Bu sorunu utanarak anımsatmakla şunun elde edilmesine himmet buyurulmasının ülke ve millet için pek büyük bir hizmet edilmiş olacağı için, şu fırsatın elden kaçırılmamasını haddim olmayarak anımsatmaya cesaret ederim. Çünkü bu zehirli ilâçtan başka çare kalmadığı için, artık çekinmeye ve hukukun korunması sınırına yer kalmadı.

Ne var ki güvence altına alınacak kuralın, sanırım yalnız Hristiyanlar hakkında olmayıp, bayağı ayırım gözetilmeksizin genel kapsamlı olacak ve bilinen makamın(111) iktidarını ve gücünü sınırlayacak biçimde olması gereğini dahi ayrıntılı ve etkili olarak anlatmak gerekir.

*

Bir süreden beri pek garip ve şaşılacak durumlar meydana gelmekte ve devletin durumu ağırlaştıkça bu garip ve şaşılacak durumları bir kat daha artıracak işlemler dahi bir yandan ilerlemektedir. Örneğin, Hamdi Paşa, Meclis-i Mebusan'dan ayrılmadan önce, umulmadık bir biçimde, Said Paşa ile Savaşışleri Bakanı Paşadan hoşnutsuz olduğu için değiştirilmeleri gereğini dilemek

(109) Buradaki "derneğimiz"den meksat, yazarın da üyesi olduğu "İttihad ve Terakkî Cemiyeti" olsa gerektir. Bilindiği gibi o örgüt, "dernek" anlamına gelen "cemiyet" biçiminde kurulmuş ve çalışmalarını da "İttihad ve Terakkî Cemiyeti" adıyla yürütmüştür. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra iktidarı ele geçiren örgüt, adındaki "cemiyet" sözcüğünü "parti" demek olan "firka" sözcüğüyle değiştirmiş ve "İttihad ve Terakkî Fırkası" adını almıştır.

(110) Bu sayıdaki 86 numaralı dipnota bakınız.

(111) Burada sözü edilen "bilinen makam"ın padişahlık makamı olduğu anlaşılmaktadır.

kararında bulunuyor.(112) ”Böyle bir öneri gerçekleştirilmeden önce, bunlar görevden alınsalar uygun olur; böyle zamanlarda kamuoyuna ters düşebilecek davranışlar, yerinde olmaz; bu sözlerim, kendilerine bir garazım olduğundan dolayı değildir; kendilerinin yanında dahi bu sözlerimi aynen söyleyirim” demesi üzerine, ”onlar benim güvendiğim kimselerdir” denildikte, ”onların kendilerini bile korumaya güçleri yetmez” demiş ve bu yolda daha birçok söz söylemiş olduğundan, kendisi kovulmuştur.

Bu çekişme arasında, hiç umulmadık bir doğru söz söylenmiştir; o da, ”enişterin birisi Sarayı, birisi de devleti batırdı” deyişiyile Mahmud Paşa’dan açıkça şikâyet edilmiş olması konusudur. Bunu da, Rüşdi Paşa aldığı gibi Mahmud Paşa’ya satmıştır.(113) Sözde Mahmud Paşa’nın bir süreden beri eski şağında(114) bulunmamasından dolayı, bazı konularda şununla bununla söyleştiğini Savaşşleri Bakanı haber alarak ya da kendi kendine yudurarak, kemendini atmış ve kendisini devirip yengi kazanmıştır. Söylendiğine göre, bazı milletvekillerini Savaşşleri Bakanına karşı Mahmud Paşa’nın kışkırtması nedeniyle, kendisini Meclise çağrıp getirmek ölçüsüne kadar çıkıştıklarından, ayrıca Meclisin hiç çekinmeden gerekli gördüğü kimseleri sorguya çekmesi konusunda gizli emirler ve güvenceler verilerek aklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, onların durumu araştırmalarının ilerisi için iyi olmayacağı konusunda Savaşşleri Bakanı ve Said’ler tarafından çevrilen entrikalar onları ürkütüştür.

Meclisten ürkmenin doruğunda olduğu bir sırada İngiltere donanmasının gelmesi ve Rusların da o durumda İstanbul’a girmesinin yaratacağı güçlükler üzerine, Padişahın huzurunda yapılan bir toplantıya çağrılan birkaç milletvekillerinin içinde bulunan Astarıcılar Kâhyasının, ”Rusları reddetmeye güç yetip yetmediği konusunda bu toplantılar üç ay önce yapılmak gerekirdi” demesi üzerine, Abdulhamid pek öfkelenerek, Said Paşa’ya, ”işin akışının öyküsünü anlat” demiştir. O bunu söylerken yine Astarıcılar Kâhyası, ”benim amacım Efendimize söz dokundurmak değildir” diyerek özür dileyeyim derken daha çok sinirliliğe çağrı çıkarmıştır. ”Bu birkaç edepsiz herif benden ne istiyorlar; bundan namusumu dava ederim; bir canım var, ülke ve millet uğrunda onu da feda ederek, gerekirse şimdi kendim savaşa giderek ayaklar altında telef olmayı kıvanç bilirim; ben de Sultan Mahmud’un oğluyum”(115) gibi sözler söylenmiştir.(116) Deniz Kuvvetleri Bakanı da ayağa kalkarak, ”bunlar artık hadlerini aştılar, uslandırılmaları çok gereklidir” diye bağırıştır. Bundan sonra herif(117) öbür odaya götürülerek alıkonulmuş ve toplantının sonunda merhamet dileyince salıverilmiştir.

(112) Öyle anlaşılıyor ki o paşaların görevden alınmalarını Abdülhamid’den dilemiş.

(113) Yani ”duyduğu gibi aynen ona anlatmıştır”.

(114) Bu sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

(115) Bu sayıdaki 92 numaralı dipnota bakınız.

(116) Bu sözleri söyleyen Abdülhamid’dir.

(117) Burada ”herif” diye sözü edilen kişinin, Abdülhamid’in öfkelenmesine neden olan Astarıcılar Kâhyası olduğu anlaşılmaktadır. ”Herif” sözcüğü, mektubun aslında aynen kullanılmıştır.

Meclis-i Mebusan'ın zamanından önce kapanmasındaki sır ve hikmet, sonraki delice davranışlara girişilmemiş olsaydı, belki bir ölçüde gizli tutulabilir ve bir ölçüde yorumlanabilirdi. Ne var ki bazı üyelerin(118) çarçabuk kovulup güvenlik güçleri aracılığıyla memleketlerine gönderilmeleri ve örneğin Edirneli Rasim Bey'in sürgün biçiminde Bursa'ya gönderilmesi, artık gerçek amacın gizli tutulmasına ve yorumlanmasına yer bırakmadı. Avrupalıların asıl bizi, hiç bir reforma gerçek biçimde girişmemekle suçlamaları ortada olduğu halde, böyle bir bunalımlı dönemde bu itirazları fazlasıyla böylece haklı çıkarıp doğrulamak, akıllara şaşkınlık, herkese de ümitsizlik ve nefret verecek bir acı olaydır.

Devletin uğradığı ve içine düştüğü korkunç kaygan duruma önem verilmemektedir; asıl aranan şey, bilinen kuşkulardan ibarettir.(119) Tümüyle haberi olan bazı kimselerin söylediğine göre, görülen kötülüklerin yüzde seksenine, Edhem Paşa'nın delice tavırları ve renkten renge giren kararsız görüşleri neden olmaktadır. Bundan başka, Padişahın güvenini tümüyle kazanmak ve bu yolla da görevde kalmayı sürekli kılmak için, kuşkuları pekiştirmekten ve daha da artırmaktan da geri durmayarak, o yolda dahi çok fenalık etmiş imiş.

Kısacası, birkaç deli ve bir-iki çapkın, koca bir devletin çaptan düşüp bozulmasına ve mahvolmasına neden oldular. Güç yokluğu ile bu durum meydana gelmiş olsaydı, bu kadar üzülmüp yazıklanılmazdı. Her şey bulunduğu halde, yalnızca alınan önlemlerle yapılan yanlışlıklar yüzünden ağır yenilgiye uğradığımız anımsandıkça, insan kahrolacak kerteğe geliyor; neden olanlara lânet etmekten de bir yarar olmayacağından, kişi ne diyeceğini şaşırıyor. Hele zavallı göçmenlerin durumları görüldükçe, sözleşmeciler(120) ve bu durumlara neden olan öbürleri bu yaptıklarının cezasını görmezlerse, hâşâ Tanrı'nın varlığını dahi inkâr etmek kertesine bile hatıra geliyor.

Aşırı karamsarlık ve ümitsizlikten dolayı, siz velinimetlerimin yüce affına güvenerek birtakım saçma sapan sözcüklerle bu şekilde meydana getirdiğim rahatsız edici başağrıların affını ve kıvanç duymamı sağlayan, kulları terbiye edici yüce yakınlığınızın sürüp gitmesini özellikle istirham ederim. Dünya çapındaki bilgili ve merhametli kişiliğinizin bir emri olduğunda, herhalde emir ve ferman, emir sahibi Hazretindir.(121)

7 Şubat 93(122)

Rauf Kulları

-
- (118) Buradaki "üyeler"den maksat, Meclis-i Mebusan üyeleridir, yani milletvekilleridir.
(119) "Bilinen kuşkular"dan maksat, o zamanki Osmanlı Padişahı Abdulhamid'in ünlü kuşkularıdır.
(120) Bu sayıdaki 94 numaralı dipnota bakınız.
(121) 21. sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.
(122) Milâdî tarihe göre 20 Şubat 1878.

OLAYLAR

MİLLET GÖZÜNÜ AÇTI

Damad Mahmud Paşa Hazretlerinin ve gayretli, saygıdeğer iki prensin zulüm ve esirlik yerinden(123) kurtuluşa erdikleri günden beri büsbütün çılgınlaşan "güzel ilhamlı düşünce",(124) hemen önemli bir soruşturma kurulu kurulmasını ve özellikle Müslüman halkın sezilen hoşnutsuzluğunun neden ileri geldiğini araştırmasını "irade" buyurmuş!

Artık millet gözünü açtı. Böyle davranışların niteliğini pek iyi değerlendiriyor ve diyor ki:

—Şevketmeab,(125) hoşnutsuzluğumuzun nedenini bilmiyor musunuz! Kaç bininci kez olmak üzere bir kez daha yineleyelim:
Özgürlük isteriz, adalet isteriz, yani yaşam isteriz!

SADRAZAMLIK YARIŞI

İçişleri Bakanı Memduh Paşa, Sadrazam Halil Rıfat Paşa'yı ne şekilde olursa olsun görevden aldırıp o makamı kendisi işgal etmek gayretiyle uğraşmakta imiş! Ne var ki bu konuda Padişahın eğilimi, Dışişleri Bakanı Tevfik Paşa'ya yönelmiş. Bu konuda bir söylenti daha var: Sadrazamlığın din adamları çevresinden bir zata verilerek, o çevreden olan âlimleri de avlama düşüncesi varmış. Bakalım hangisi kazanacak.

(123) Buradaki "prensler"den maksat, sözü edilen Damad Mahmud Celâleddin Paşa'nın oğulları ve Abdülhamid'in yeğenleri olan ünlü Prens Sabahaddin ile Prens Lütfullah'tır.

"Zulüm ve esirlik yeri"nden maksat da, Abdülhamid yönetiminde bulunun Osmanlı topraklarıdır.

(124) Bu sayıdaki 97 numaralı dipnota bakınız.

(125) 20. sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

Heçî
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
Necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg
Sundûqulboste "679"
Bî Misr, El-Qahîre

*

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

KÛRDÎSTAN

Adresse: Boite spéciale N. 679
CAIRE

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişice
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib
ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
Sundûqulboste "679"
Bî Misr, El-Kahire

Her tabı'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
altı aylığı 50
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Rojê în fî 23 Şewwal sene 1317 * Fi 11 Şubat sene 1315(1)

WEQ'EÊ MÎDHET PAŞA

ÎSTÎTRAD
(Mabe'd)

Mahmûd û Redîf Paşa zanîn ku ev şixul zû nabe. Loma ewwelen dînîya Sul-
tan Murad îlan kirin. Hukümet destê Mîdhet Paşa û Ruşdî Paşa maye. Rojên
înê Sultan Murad nedikarî derkeve biçe camîyê. Kes ew nedît. Loma ew
îşaa(2) Mehmûd û Redîf Paşa teyyud kir.(3) Loma qîl û qal ket nav xelqê de.

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 24 Sibata 1900(Miladî tarihe göre 24 Şubat 1900).
- (2) Îşae: Gote-got, belavkirina xeberan.
- (3) Teyyud kir: Xurt bû, zexm bû.

Xelqê dest şikatê(4) kir. Xelqê digo "heger Xunkarê me dîn e bêjin me, eger em destê Mîdhet û Ruşdî Paşa mane bêjin me, da em bizanin". Lakîn Ebdulhemîd dît ku ev şikayeta xelqê zemanek hindik de temirî. Loma muraceetê Sefîrê Rûsyayê "Agnatyef" kir. Ewî jî ev hal firsetek qenc dît. Loma ji zulma Bulgaristanê(5) behs kir û dest îlana şerî kir. Agnatyef muraceetê suferayên dî(6) jî kir. Ji nav wan Sefîrê Îngîltereyê Sir Hanry Lyard(7) hal hemî dizanî. Loma qet guhê xwe neda Agnatyef. Ewî jî dîsa Sultan Ebdulhemîd re îstîşare kir(8) û bi dera ji efendîyê xwe standî, hereket kir; yanî çû Babêalî,(9) go "min divê ez îtîmadname(10) xwe bidim Xunkar, ez'ê ji wî re behsa zulma li Bulgaristanê dibe bêjim, loma min divê ez bibînim". Ebdulhemîd dizanî ku Sultan Murad hal nebî sefîra qebûl bike. Loma ev şîret li Agnatyef kiribî. Bi teşwîqa Sefîrê Rûsyayê, xeyrê Sir Hanry Lyard suferayên dî hemî muttefiq bîn.

*

Mîdhet û Ruşdî Paşa ji vê hereketa ha gelek heyirî mabîn. Paş çend rojekê Mîdhet Paşa rojekê dît ku Mehmûd û Redîf Paşa hatin nik wî, bi vî terzî erzê hal kirin:(11) "We halê xel'ê nîşanê me kir. Îro sufera hemî dizanin ku Xunkar dîn e. Padîşahîya mirovek dîn aqlen, şer'en(12) ne caiz e. Heger we navê un arî me bikin(13), em'ê bi muaweneta(14) sufera Ebdulhemîd îclas bikin".(15)

Wan xeberên her duwa, Mîdhet Paşa nav dehşetê de hîşt. Loma hema wê rojê rabî çû nik Ebdulhemîd. Sultan Ebdulhemîd wê hingê çiftlika(16) xwe

(4) Şikat: Şikayet.

(5) Yanî "zulma ku Rûsyayê digot ji alîyê Osmanîyan ve li Bulgaristanê tê kirn".

(6) Suferayên dî: Sefîrên dî.

(7) Li jêrenota 35'an a jîmareya 21'ê binêrin.

(8) Îstîşare kir: Şewirî. Yanî Agnatyef jî dîsa bi Sultan Ebdulhemîd şewirî.

(9) Babêalî: Mana ferhengî ya vê peyvikê "derê bilind e". Lê belê ev peyvik di dewra Osmanîyan da jibo xaniyê bargaha Serekwezîrîyê dihat karanîn, ku jê ra dihat gotin "Sedaret", ji serekwezîran ra jî dihat gotin "sedrêazem". Bi derbasbûna zeman navê "Babêalî" jibo wê taxa Stanbolê jî hat karanîn ku ew xanî tê da ye; bi wî awayî, navê wê taxê jî bû "Babêalî". Piştê ruxandina dewleta Osmanî û sazkirina Komara Tirkîyê, ew xanî bû bargaha Wîlayeta Stanbolê û di şûna serekwezîrên Osmanîyan da walîyên Stanbolê li wir xebitîn û dixebitin. Lê navê wê taxê dîsa "Babêalî" ma.

(10) Îtîmadname: Ewletîname, nameya ewletîyê. Dema sefîrê dewletek li nik dewleteka dî tê tayînkirin, serekê dewleta wî nameyek digel wî ji serekê dewleta dî ra dihinêre û tê da dide zanîn ku ew sefîr temsîlkarê dewleta wî ye, tika dike ku karbidestên dewleta dî bi wî ewle bin û bawerîya xwe bi wî bînin. Ji wê nameyê ra tê gotin "ewletîname" yanî "nameya ewletîyê". Sefîr jî wê nameyê bi merasim teslîmê serekê dewleta dî dike.

(11) Erzê hal kirin: Rewş jê ra erz kirin, gotin, pêşkêş kirin.

(12) Aqlen: Bi awayê aqil, bi rîya aqil, li gora aqil.

Şer'en: Bi awayê şerîetê, bi rîya şerîetê, li gora şerîetê.

(13) Arî me bikin: Alîkarîya me bikin.

(14) Muawenet: Alîkarî.

(15) Îclas bikin: Li ser textê padîşahîyê bidin rûniştin, bidin daniştin, bikin padîşah.

(16) Çiftlik: Cotgeh.

ya "Muslu" yê de bî. Weqta ku her du paşa çûn huzûra wî, mesele yanî nesaxî-ya Sultan Murad jê re erz kirin, Mîdhet Paşa jê rica kir ku wekaleten(17) derkeve ser textî, heta Sultan Murad îadeê afîyet bike.(18)

Sultan Ebdulhemîd wekîlî qebûl nekir. Ji w(19) Mîdhet Paşa go bila esaleten(20) bibe, lakîn bi wî şertî ku wekî Sultan Murad qenc bî, textî dîsa ji wî re terk bike û zemanê selteneta xwe de Qanûnê Esasî(21) qebûl bike, ji raya wukela(22) dernekeve, Zîya û Kemal Begê mişawir bîne li nik xwe.

Ebdulhemîd fikra xwe îfşa nekir, seltenet bi vî şertî qebûl kir û ser teleba(23) Mîdhet Paşa senedek jî da'yê.

Eve bi vî sûretî xel'a Sultan Muradê Xamis(24) û culûsa Sultan Ebdulhemîd hasil bî.(25)

*

Paş culûsa Ebdulhemîd, dilnexweşî hemî millet îstîla kiribî.(26) Wukela hemî jî ji îstîqbala milletî me'yûs(27) mabîn. Paş bîetê,(28) Kemal Beg û Zîya Paşa muntezir(29) bîn ku Ebdulhemîd wan bibe nik xwe, Sera xwe de bike mişawir. Çunkî ser vê xebera xwe, sened jî dabî Mîdhet Paşa û jê re sond xwaribî. Lakîn wekî Ebdulhemîd dît ku bîet îcra bî û êdî xwe Padîşah zanî, guhê xwe neda tu ehd û peymanên xwe; banê Zîya Paşa û Kemal Begê nekir, şûna wan banê Seîd Paşa kir danî ber rîkaba xwe.(30)

Ev muamela Ebdulhemîd, Mîdhet û Ruşdî Paşa û xelqên dî hemî nav heyretê de hîşt. Çunkî Ebdulhemîd, ewwel roja culûsa xwe îsbat kir ku sondê xwe de xanis e.(31) Paş çend rojekê, wukela hemî xanîyê Mehmûd Paşa de îctîma kir. Ebdulhemîd wukela hemî îfsad kiribî.(32) Loma ewan muzakereyê

(17) Wekaleten: Bi wekîlî.

(18) Yanî "ji nû ve bê ser saxîya xwe, ji nexweşîyê xilas bibe".

(19) Ev peyvîk di eslê nivîsarê da weha bi yek tîpek derketîye. Bi dîtina me, peyvîk "wê" ye; yanî "ji wê, ji wê yekê, ji wî samedî".

(20) Esaleten: Bi esil, eslî, ne bi wekîlî.

(21) Qanûnê Esasî: Qanûna Bingehî, ew qanûna ku jibo kargêriya dewletê dibe bingeh, dewlet li gora wê tê îdarekirin.

(22) Wukela: Pirañîya "wekîl" e, ew jî bi mana "wezîr" dihat karanîn.

(23) Teleb: Daxwaz.

(24) Sultan Muradê Xamis: Sultan Muradê pêncan.

(25) Hasil bî: Hasil bû, hat cî, pêkhat.

(26) Îstîla kiribî: Dagir kiribû, girtibû.

(27) Me'yûs: Bêhêvî.

(28) Bîet: Qebûlkirina padîşahiya padîşahek. Dema padîşahekî nû çûye ser text, karbides-tên dewletê yên wek paşa û wezîran çûne bi destê wî girtine û padîşahiya wî qebûl kirine. Ji wî karî ra hatîye gotin "bîet".

(29) Muntezir: Çavlirê, çavnêr.

(30) Rîkaba xwe: Nik xwe, bal xwe, binê fermana xwe.

(31) Xanis: Sondşikîn, kesê ku sond bixwe û paşê sonda xwe bişikîne, bide ser sonda xwe, karê çewtê sonda xwe bike. Ev peyvîka Erebi di eslê xwe da "hanis" e, wisa tê zanîn ku di nivîsarê da bi şaşî "xanis" derketîye.

(32) Îfsad kiribî: Xira kiribû, xirab kiribû.

de qerar dan ku meşrûtiyetê îdare ne elzem e,(33) hinek îslahat(34) kare sufera îskat bike.(35) Lakîn Mîdhet Paşa wekî dît ku ew wuzera(36) hemî ser menfeeta xwe meşrûtiyetê qebûl nakin, enirî û muzakereyê de îsbat kir ku çi tadîla û tenzîmata(37) çêkin, paş çend rojekê hemî'yê nav îstîbdada Ebdulhemîd zaîl bibe.(38) Loma go "ez'ê îstîfa xwe bidim"(39) û ji meclisê derket.

Ebdulhemîd waqîfê ehwal bî.(40) Weqta ku Mîdhet Paşa çû nik da îstîfa bike, ewî nusxeyên Qanûnê Esasî ji Mîdhet Paşa xwest û bi vê teleba ha umîd da Mîdhet Paşa. Lakîn netîceyê hal, Ebdulhemîd ji îsyana milletî tirsar, loma Qanûnê Esasî îlan kir. Weqta ku Qanûnê Esasî îlan bî, sufera hemî sekinîn. Lakîn Agnatyef, menfeeta dewleta xwe û îdbara(41) dewleta me re, nefî û idama Mîdhet Paşa teleb kir. Çunkî dizanî ku Mîdhet Paşa, fesada wî bêsemere(42) dihêle.

*

Îbtîdayê(43) selteneta xwe de Ebdulhemîd hê hemî wuzera nekiribî binê destê xwe de. Sanîyen(44) ev ehwal û tebeddulat,(45) nav milletî de daîm mûcibê guft û go dibî.(46) Xelqê hemîya digo "Ebdulhemîd bi hîmmeta Agnatyef derket ser textî". Ebdulhemîd ev hemî dizanî, dibihîst; loma ji xeleyanek umumî(47) gelek ditirsar. Wekî Qanûnê Esasî îlan bî, millet hemî gelek şad û xurrem(48) bî. Çiku milletî dizanî ku bi vê qanûnê xelq hemî ji rûhê xwe, malê xwe emîn dibe.

Hukumeta Rûsyayê, bîl'ekis ji meşrûtiyetê îdara me gelek mukedder(49) bî. Çunkî dizanî ku heger dewleta me bi meşrûtiyetê îdare bibe, em'ê xwey-

-
- (33) Meşrûtiyetê îdare: Kargêriya meşrûti, kargêriya ku padîşah û meclis tê da beşdar bin, pêkve çerxa dewletê li gora qanûnan bigerînin.
Ne elzem e: Ne gelek pêwîst e, ne tiştê pêwîsttirin e.
- (34) Îslahat: Başkirin, guhartina li ser xêzeka baş, reform.
- (35) Îskat bike: Huskut bike, muxalefeta wan biwestîne, bişikîne.
- (36) Wuzera: Piraniya "wezîr" e.
- (37) Tadîla: Guhartinan.
Tenzîmata: Vêkxistinan.
- (38) Zaîl bibe: Ji meydanê rabe, tune bibe.
- (39) Îstîfa xwe bidim: Ji wezîfa xwe derkevim, dev ji wezîfa xwe berdim.
- (40) Waqîfê ehwal bî: Ji rewşan haydar bû, haya wî ji wan rewşan hebû.
- (41) Îdbar: Paşveman, paşketin.
- (42) Bêsemere: Bêber, bêfêkî, tewş, pûç, vala, stewr.
- (43) Îbtîda: Despêk.
- (44) Sanîyen: Tiştê diduyan. Yanî "tiştê diduyan ê ku di vî babetî da divê bê gotin, ev bû ku".
- (45) Tebeddulat: Piraniya "tebeddul" e, ew jî bi mana "guherîn" e.
- (46) Mûcibê guft û go dibî: Dibû semedê guft û goyan, rê ji gote-gotan ra vedikir.
- (47) Xeleyanek umumî: Keleka giştî, çoşeka giştî, ku hêrsa gel bikele û çoş bibe, ku gel li dijê tiştekan bê çoşê.
- (48) Xurrem: Kêfxweş, bikêf.
- (49) Mukedder: Xemgîn.

qewet û mîknet(50) bibin. Loma bîlmecebûrîye(51) ultîmatomên şedîdulmeal(52) da hukumeta me. Mutalebatên(53) Rûsyayê Meclisa Umumî de tezekkur kirin.(54) Mîdhet Paşa reîsê wê meclisê bî û bêteref ma. Lakîn Meclis, umûmen(55) teklîfên Rûsyayê red kir û îlanê herb bî.(56) Ebdulhemîd îlan kir ku Mîdhet Paşa divê şerî bike û Ebdulhemîd dizanî ku bi xaîla şerî dikare miletî meşuxûl bike, û bi vê wesîleyê Meclisa Umumî tatîl kir.

Tatîla Meclisê Mebûsan re, ewwela nefya Mîdhet Paşa lazim bî. Vê nuqteyê re Mehmûd, Redîf û Seîd Paşa jî gelek muawenet dikir. Ewan jî ser menfeeta xwe, Mîdhet Paşa nedivîya; loma wesîleyê nekbet teherrî dikirin.(57) Husûlê meqseda xwe re,(58) ewan hîlek tertîb kir; ew jî mesela qaîmeya bî.(59)

(50) Mîknet: Hêz, qewet.

(51) Bîlmecebûrîye: Ji mecbûrî, ji neçarî.

(52) Şedîdulmeal: Dijwarmane, naverokdijwar, ultîmatomên ku maneyên wan û naverokekên wan dijwar bûn.

(53) Mutalebat: Piranîya "mutalebet" e, ew jî bi mana "daxwaz" e.

(54) Meclisa Umumî: Meclisa giştî, parlamento. Tezekkur kirin: Muzakere kirin, li ser wan peyivîn.

(55) Umûmen: Bi giştî, bi awayekî giştî.

(56) Îlanê herb bî: Şer hat îlankirin, şer hat ragîhandin.

(57) Wesîleyê nekbet: Wasite û behaneya ketinê, behaneyek jibo ketina wî, wasiteyek jibo daketina wî ji cîyê wî.

Teherrî dikirin: Digerîyan. Yanî "jibo ketina wî li behaneyek û wasiteyek digerîyan, dixwestin behaneyek têxin destê xwe û bi wê behaneyê wî bixin".

(58) Husûlê meqseda xwe re: Jibo pêkhatina mexseda xwe, jibo ku mexsed û daxwaza xwe pêkbînin, bînin cî".

(59) Qaîme: Diravê kaxidîn, diravê ku ji kaxid tê çêkirin. Ji ber ku ew dirav dikeve şûna diravê zêrîn û zîvîn, di dewra Osmanîyan da jê ra dihat gotin "qaîme", yanî "diravê ku di şûna diravê zêrîn û zîvîn da radiweste û cî digire".

ZÎN Û MEM

MUAWEDETA SÎTÎ Û ZÎNÊ JI SERSAL Û GEŞTÊ Û ÎSTÎTLAA DAYEÊ LI MACERA Û SERGUZEŞTÊ (60)

Ew jî vegerîn bi wî lîbasî(61)
hazir şêlîyan ku kes nenasî(62)

Herçend-i kirin lîbas-i tebdîl
Emma nedibûn ji halê tehwîl(63)

Îşqê kiribûn wisa mubeddel(64)
êdî nediçûne halê ewwel(65)

Qet kes nedigo Sitî û Zîn e
Xelqê we dizanê ecnebî ne

*

Dayîneke wan hebû, zemanî(66)
teşbîhê belayê asîmanî

Zala felekê li ber zebûn bû(67)
Wê nav-i ji pîrê Heyzebûn bû

Ew hatî ji xefletê bi ser da
fîkrî ku cilêd-i wan di ber da(68)

-
- (60) Mana vê sernivîsarê weha ye: "Vegera Sitî û Zînê ji sersal û geştê, û haydarîya dayeyê ji serhatîyê Peyvîka "geştê" di rojnamê da derneketîyê; me ew ji çapa Stanbolê girt.
- (61) Lîbas: Cil.
- (62) Hazir: Tavil, hema di wê gavê da.
- (63) Yanî "ji rewşê nedihatî guhastin, ji wê rewşa ku ketibûn'ê dernediketî û nediguhezîyan".
- (64) Mubeddel: Guhartî.
- (65) Yanî "êdî nediçûn ser halê berê, êdî nediçûn ser rewşa xwe ya berê".
- (66) Dayîn: Daye, pîreka ku wezîfa wê xizmet û terbiye û hevalîya zarûkan e. Zemanî: Kesê ku sal û zeman bi ser ra derbas bûne, gelek sal û zeman dîtine, di çembera felekê ra derbas bûye û gelek tecrube dîtine, gelek zana û serwest bûye.
- (67) Zal: Pîrejîn, pîreka extyar. Zala felekê: Ew feleka pîr, ew feleka ku wek pîrejînek extyar bûye. Zebûn: Bêhêz, qels, ketî, stûxwar.
- (68) Di ber da: Li wan. Yanî "bala xwe dayê ku cilên wan li wan in".

rûniştine bê mezaq û meşreb(69)
winda kirine zeqen di xebxeb(70)

Yanî di teheyur û melal in(71)
Mehpare di haletê webal in(72)

cîlwa bûyî cewcemêd-i taze(73)
rengê semenê bi cayê xaz e(74)

kafûr-i mîsil îzarê qanî(75)
sorgul gerîyane zaferanî(76)

Zanî ku perî di bêlîbas in(77)
mehbûbê mehebbetê unas in(78)

Go "ey hewesa dil û hinavan
her yek ji we rohnîya du çavan

Hafiz ji we ra meger Xwedê bit
canê mi jibo we ra fîdê bit

Hun hinde muqeyyed in di qeydê(79)
Îro bi tenê ku çûne seydê

(69) Meşreb: Vexwarin.

(70) Zeqen: Çene.

Xebxeb: Gilarên binê çenê. Yanî "serên xwe wisa xistine ber xwe ku çeneyên wan di gilarên binê çeneyên wan da winda bûne".

(71) Teheyur: Şaşbûn, şaşman, ku mirov şaş bibe û şaş bimîne.

Melal: Sîstî, bêzarî, bêhtengî, ku mirov sist bibe, bêzar bibe, bêhteng bibe.

(72) Mehpare: Parçeyên hîvê. Mexsed Sîtî û Zîn in.

Di haletê webal in: Di halekî dijwar da ne, di rewşeka zor da ne, rewşa wan dijwar e.

(73) Cîlwa: Zelal, sipî.

Cewcem: Em rastê mana vê peyvikê nehatin. Lê belê wisa tê zanîn ku bi mana "rû" ye. Yanî "dît ku rûyên wan ên teze zelal bûne, sipî bûne, rengê wan ê wek rengê sorgulan çûye".

(74) Rengê semenê: Rengê kulîlka yasemîn, rengê gewr.

Bi cayê xaz e: Di cîyê rengê sor da ye, ketîye cîyê rengê sor.

(75) Kafûr mîsil: Wek kafûr zer. "Kafûr" dermanekî bêhnxweş e.

Îzarê qanî: Cênîgên xwînê, cênîgên sor ên wek xwînê. Yanî "dît ku ew cênîgên wan ên sor ên wek xwînê, zer bûne û ketine rengê kafûr".

(76) Zaferanî: Di rengê zaferan da, wisa zer. Yanî "dît ku rûyên wan ên wek sorgulan zer bûne û ketine rengê zaferan".

(77) Bêlîbas in: Bêkêf in, kêfnexweş in, kêfa wan ne li cî ye.

(78) Yanî "evandîyên evîna hin mirovan in, ji alîyê hin mirovan ve hatine evandin".

(79) Muqeyyed in di qeydê: Girêdayî ne di qeyd û bendan da. Yanî "hun tim li malê ne pey-perde ne".

we zû şemirand jibo çi Sersal?(80)
Hun rast-i bibên ku bûye ehwal?

Bêjin ku muqeddîme çi reng e?(81)
Ev heyret e ya xiyalê beng e?(82)

Hun bo çi hezîn in, ey metaya!(83)
Nînin çu netîce bê qezaya(84)

(80) Şemirand: Avêt alîyek, avêt qeraxek, paş ve da, berda.

(81) Muqeddîme: Pêşbûyer, bûyera ku di pêşîya vê rewşê da li we qewimî û bû despêk, despêka vê bûyerê.

Çi reng e: Bi çi awayî ye, çawa ye.

(82) Xiyalê beng: Xiyala evîna dijwar, xiyala sewdayê.

(83) Hezîn: Xemgîn.

Metaya: Bejnzirav.

(84) Netîce: Dûwayîk, tiştê ku li pey bûyerek di destê mirov da dimîne.

Qezaya: Piraniya "qezîyye" ye, ew jî bi mana "şol, bûyer" e. Yanî "çu dûwayîkek bê bûyer û şol nî ne, her dûwayîkek îlla di dûwayîya bûyerek da tê meydanê, tiştê ku tê serê mirov hemin bi qewimîna bûyerek tê serê mirov".

GARABET-İ HİLKAT(85)

Şu kâinat içinde tesadüf olunan mahlukatın en mükemmeli insanlar olduğu ve Cenab-ı Hakk'ın akıl gibi sebab-i enva-i saadet olan bir cevheri insanlara hayvanat-ı saireden ziyade bahş-ü ihsan buyurduğu, cümleye mâlumdur.

Bazı insanların mensub oldukları şu sınıf-ı hilkatin ulviyetiyle beraber, en âdî bir hayvanın bile yapmadığı bir fi'l-i kabîhi irtikâb ettikleri görülüyor. Buna sebep aranılırsa, insanların e'fal ve harekâtındaki fark ve tefavütü yalnız fitrat ve meşreplerinde aramak değil, bir de içinde buldukları muhîtin tesir ve kuvveti nazar-ı itibara alınmalıdır. Muhîtin, değil yalnız insanlar, hatta hayvanlar üzerinde bile büyük bir tesiri olduğu görülür. Meselâ, köpek âkilülluhûm(86) olduğu halde, bir avcı ufaktan büyüttüğü köpeğini av eti yemekten men'e çalışır ve muvaffak da olur; hatta ol derece ki, o köpeği çok aç kaldığı halde efendisinin ve hatta bir yabancıнын bile urmuş olduğu tuyûrun yanı başında bulunur da yemez. Kedi-köpek hilkaten birbirlerine hasım oldukları halde, ufaktan terbiye edilmiş bir köpeğin evde efendisinin kedisıyla beraber hüsn-i imtizac ile . . .(87) görülmektedir.

İşte kemalât-ı akliye hususunda her hal-ü kârda insanlardan pek dûn bir tabiatta yaratılmış olduklarına iştibah olmayan hayvanat üzerinde muhîtin bu derecelerde tesiri, bâlâda zikrolunan şu iki âdî misallerden pek sarih anlaşılınca, kuvve-i müdrike ve iz'anı hasebiyle gördüğü terbiyeden daha ziyade müteessir olması tabiî olan insanlar üzerine muhîtin ne derecelerde kaviyut-tesir olacağı, ufak bir mülâhaza ile teslim olunur.

İmdi, insanlarda gördüğümüz ulviyet ve redaet-i ahlakı kendisine irsen babasından, ecdadından intikal edecek ahvala atfeylemek ne kadar tabiî, ne kadar fennî ise, içinde yetiştiği muhîtin kendisine ilka ettiği terbiyeye atfeylemek dahi ol kadar tabiî ve fennîdir.

Şu hale nazaran pederi hüsn-i ahlak sahibi olan bir kimse su-i terbiye görmüş ise, babasından irsen intikal eden mehasin-i ahlakı, içinde yetişmiş olduğu muhîte göre, cüz'î veya küllî, kısmen gaib edebilmesi mümkün olduğu gibi, pederi su-i ahlak ile maruf bir kimse babasından irsen intikal eden mesavî-i ahlakı güzel bir terbiye sayesinde küllî tağyir ve tebdil ederek tezyîn-i zat-ü sıfat edebilmesi pek mümkündür.

Ahlak üzerine mütesaviyen icra-i hüküm etmekte olan tabiat ile "terbiye" tesmiye edebileceğimiz şu iki kuvvetten bir şahıs üzerinde her ikisi hüsn-i suretle icra-i tesir etmiş ise, o şahsın her hal-ü kârda ahval-ı seyyieden tecrid-i nefis ederek erbab-ı fazîletten olacağına asla tereddüd olunamayacağı gibi, bilakis tesir-i mukabile maruz kalırsa andan hiç bir vakitte fazail-i ahlak ümid etmek caiz olamaz.

(85) Garabet-i hilkat: Yaratılış garipliği, yaratılıştaki gariplik, acayıplık, tuhaflık.

(86) Âkilülluhûm: Etçil, et yiyen.

(87) Bu sözcük, gazetenin aslından okunamadı. Konunun akışı göz önüne alınır, sözcüğün "geçindiği" ya da o anlama gelen bir Osmanlıca sözcük olduğu anlaşılacaktır.

Ahval-ı mezkûre bütün erbab-ı fenn-ü tecrübe nezdinde malum olduğu halde, şu kaidenin külliyyen hilâfında ve binaenaleyh cidden harikulâde bulunan Abdülhamid Han-ı Sanî, gösterdiği hal ve ahlakıyla bütün âlemi hayret içinde bırakmıştır. Bu hakikati pîş-i nazara alarak, Sultan Abdülhamid Han-ı Sanî'nin yigirmi dört seneden beri işgal etmekte olduğu taht üzerinde ibraz ettiği ahlak ve terbiyesini nazar-ı teemmüle alalım:

Bugün "Büyük" unvanını takınmış olan Sultan Abdülhamid, cennetmekân Sultan Abdülmecid gibi bir sultan-ı zîihtişamdan tevellüd etmiş, Sultan bin'issultan olup, eleyevm, ecdad-ı izamından kalan bir taht-ı saltanat üzerinde bulunuyor. Abdülhamid, babasının oğlu olmak haysiyetiyle, elbette pederinin celâdet ve şehametini tevarüs etmesi tabîi olmasıyla babası gibi şahane bir hilkatte bulunması lâzım gelir idi.

Bu nükte-i tabiiyeye nazaran, Abdülhamid'den, büyüklükten başka bir şey zuhur etmemeliydi. Abdülhamid'in, calis-i serir-i saltanat oluncaya kadar içinde perverişyab olduğu muhît ise, yedi yüz seneden beri satvet ve mehabetleriyle bütün Avrupa'yı titretmiş olan bir hanedan-ı saltanatın perverişyab-ı şevket-ü şan oldukları Saray-ı şevketpîradır. Öyle bir saray ki, içinde yetişen eâzım-ı mülûkün kimisi harîta-i âleme bakarak, küre-i Arz'ı istihfaf ile bir padişaha az görmüş; kimisi, zaman-ı saltanatında daima meydan-ı harbde elinde yalın kılıç, âdî bir neferden tefrik edilmeyecek surette, ordusu önünde çalışmış, çabalamış, icra-i adalet ve tevsî-i memalik etmiştir.

Sultan Abdülhamid Han-ı Sanî, ecdad-ı izamından tevarüs etmesi lâzım gelen şu hilkat-i âliye ile, bunca şahinlerin yuvası demek olan Sarayda terbiye görmüş; daima eslâf-ı zîsatvetinin gayret-i dilîranelerini dinlemiş; tekmil-i müddet-i hayatında amirane hareket ederek, her ne istese, her ne söylese derhal itaatle icra edildiğini görmüş; her dediği, hatta büsbütün hata olsa bile, etrafını alan cahil dalkavuklar tarafından bin türlü yalan sitayişlerle takdir olunarak kibr-ü azameti takviye olunmuş; hasılı, muannid, mütekebbir, müteazzım, cesur, müteceviz, mütesallıt olmak ve cebîn ve miskin olmamak için her ne lâzım ise îfasında hiç kusur edilmemiştir.

*

İşte şu suretle yetiştirilerek tahta geçen Padişahımızın ahvalı ne kadar zalimane, ne kadar hunrîzane olsa bile, hiç olmazsa perde-i riya ve ihtifa altında olmayıp açıktan açığa olması lâzım gelirken, garabet-i hilkate bir numune-i hayretbahşa olmak üzre, maatteessüf "Büyük Abdülhamid" in her hal-ü hareketi, enva-i mezellet ile memzûc bulunuyor. Hem de evvel derecedeki en âdî köle halinde büyümüş köle oğlu köleler içinde bile misli nadir bulunur. Çünkü bir kölezade bile, hatta süfliyetle alûde bir muhît içinde büyümüş olsa, yine bir millete padişah olduğunu görürse, altındaki tahtın, başındaki tacın tesiriyle olsun ef'alında biraz tebeddül, biraz büyüklük müşahede olunur. Ve bu da pek tabîidir.

”Büyük Abdülhamid” ise, ol vakitki vüzeranın elini öperek tahta geçtikten sonra, birinci maksadı, aksa-i emeli milletin saadeti olan Midhat Paşa'nın vücudunu mahvetmek oldu. Bu arzusunu icra için Midhat Paşa'yı karşısına çağırarak bir kılıçla boynunu uraydı, tarih-i âlemde pek çok zalim cellâd padişahlar işidilmiş olduğu gibi, hareketine, ”cahiller elinde terbiye görmüş kötü padişahlara mahsus zulüm” denilir ve yalnız Paşa-i müşarünileyhin zıyana teessüf edilir, ağlanır idi. Lâkin Abdülhamid tahtında olduğu halde her gün Midhat Paşa'yı sarayına çağırır, elini öper ve diğer taraftan dahi kendisini itham için birine on beş ve diğerine yigirmi bin lira itasıyle, ”Abdülaziz'in katilidir” iftirasını irtikâb edecek iki yalancı şahid bulur. Bu suretle o vezir-i âlîhimmeti mahkûm ve Taif'e teb'îd ettikten sonra, ”yalancı şahidler belki bir gün boşboğazlık eder de iş patlak verir” mütalâasıyle anları dahi nefyettikten sonra, Midhat Paşa'ya yaptığı gibi, İstanbul'dan gönderdiği cellâdlar vasıtasıyla anları da gece yataklarında iplerle boğdurdu. Bu yalancı şahidler ceza-i sezalarını buldular —dinsizin hakkından imansız gelir—. Fakat Abdülhamid'in cezası ne vakit verilecek? Her Firavun'un bir Musası vardır, o Musa da bu millet-i mazlume olsa gerek.

*

Hasılı, kimsenin hatırına hayaline gelmeyecek surette mahirane desiselerle ”Büyük Abdülhamid”, birçok gayur vüzerasını birer suretle teb'îd ve idam etmiş ve hatta Rusya ile vuku bulan muharebe-i ahîrede(88) Süleyman Paşa'nın bazı muvaffakiyetle millet nezdinde kazandığı hüsn-i sît ve şöhet, vehmine dokunmasıyle, Paşa-i müşarünileyhi bir mevki-i harbde mağlub ve şu suretle kazandığı hüsn-i şöhetini izale ettirmek istemiş ve bunun için dahi, müşarünileyh Kumandanın maiyetinde bulunan mahir, muallim-i harb, uzma(89) kırk bin askeri alıp, birtakım döküntü efrad ile tebdil ettikten sonra, Rusya'nın en büyük bir kuvvetiyle çarpıştırmış ve bu suretle kendinin, tebasının, tac-ü tahtının ve hatta ırz ve namusunun muhafazası için düşmanla uğraşmaya giden kumandan ve zavallı efrad-ı askerini binlerle telef ve esir olmasına ve âkıbet hudud boyunda ordunun hezîmetine sebep olmuştur. Bunu işiden Padişah mahzûz, mesrûr olmuştur —ordularının mağlubiyetiyle kendisini galib gören bir padişah—. İlâhi, ne garabet-i hilkat!

Ermenilerin ihtilâli zamanında Padişahın uğradığı tahkîrât, en sefil bir kölenin bile tahammülü haricinde olmağla beraber, Osmanlılar Padişahı olan ”Gazi Büyük Abdülhamid”, İstanbul içinde tahassun eden usata selâm-ı Şahane tebelluğ ettirmek ve bunların cümlesi bin hakaretle reddedildiği halde, ertesi günü tavuk etiyle çorba ve francala göndermek gibi garabet-i ahvalda

(88) ”Son savaş” demek olan ”muharebe-i ahîre”den maksat, 1877 yılında patlak veren Osmanlı-Rus savaşı. O dönemde kullanılmakta olan Rumî takvime göre 1293 yılına rastladığı için, ”Doksanüç Harbi” diye adlandırılmıştır.

(89) Bu sözcük yazının aslında böyle çıkmıştır. Kanımızca sözcüğün doğru biçimi ”uzman”dır ve bir dizgi yanlışlığı yüzünden böyle çıkmıştır.

bulunmuştur. Bir taraftan orduları acından ölür, diğer tarafta usata francala gönderir ve anlardan elde ettiklerini hapisnede hafiyen boğdurmak gibi cinayette bulunur. Usata şu yolda muamele eden Abdülhamid, "adalet isteriz" diyen bir Türkü görürse, "vay, Jön Türktür" diyerek, değil yalnız kendisini, hatta görüştüğü ne kadar ehlibba ve eviddası varsa, cümlesini Afrika Fizan çöllerine(90) nefyeder; çok defalar da yolda Bahr-i Sefîd(91) dalgalarına teslim ettirir.

*

Saray içine girildikde, ayrıca garib ahvala tesadüf olunur. Çünkü görülür ki Padişah birtakım uşak makulesi herifleri ve hatta Ebülhüda gibi Kıbtîleri etrafına almış, hiç iken en büyük rütbelere mazhar etmiş ve sonra da bir çocuğun, evvelâ eliyle kendisine bir bebek yaptıktan sonra ertesi günü o bebeğin şekil ve heyetinden korkması gibi, Padişah dahi büyüttüğü uşaklardan korkmaya başlar, ödü patlar. Padişahın şu cinnetini gören Saray halkı, "aman fırsattır, istifade edelim" diyerek, jurnallerle(92) zavallı esir Padişahı birer türlü korkutarak, ceblerini doldurmaya çalışırlar; hatta "Saray halkı" denilen eşirra, Babîâlî'yi(93) ele almışlardır.

Umum memurîn Yıldız'a yani Halife-i Müslimîn olan Abdülhamid'e müracaat ettiriliyor. Erbab-ı müracaati kabule memur olan da, Padişahın tercümanı, vekili demek olan Başkâtib Tahsin Bey'dir. Efrad-ı milletin, erbab-ı ihtiyacın temenniyât ve tazarruâtını istima' ile Halifeye arz ve îsal etmeye memur ve binaenaleyh makamının ne kadar mühim olduğu aşikâr olan Tahsin Bey, Efendisinden aldığı evamir ve tenbihâta binaen, bilâ istisna herkese yalan söylemek, en âdî bir iş için en ufak bir kimseyi senelerle iğfal ile Yıldız Kasr-ı hümayununa taşıtırmaktan usanmaz. Bazen bunlar meyanında bir kanlı(94) bulunur ki şu iğfalâta her nasılsa hiddet eder ve hatta Tahsin Bey'i şetmetmek derecelerine kadar ilerler. Tahsin Bey böylesini cezaya çarpmak değil, hatta hiddet etmez ve yine "ertesi günü gel, işini bitiririm" der. Herif ertesi günü "bir son nefes" diyerek bir daha gider. Tahsin Bey, masasının

(90) 20. sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

(91) Bahr-i Sefîd: Akdeniz.

(92) Jurnal: Fransızca olan ve "gazete, resmî görevlilerin işe başlarken ve paydos ederken imzaladıkları günlük çalışma listesi, herhangi bir olay hakkında polisin düzenlediği rapor, günlük anı defteri" gibi anlamlarda kullanılan bu sözcük, Abdülhamid döneminde bir terim olarak, "Saraya ya da başka bir resmî makama birileri hakkında gizli ajanlarca yazılı ihbar" anlamında kullanılmıştır. Fransızcada "journal" biçiminde yazılan bu sözcük, Türkçede "jurnal" biçiminde yazılır. Abdülhamid döneminde ihbarcılık yapan kimselere de "jurnalcı" ve "hafiyecî" denirdi. "Hafiyecî" sözcüğü, "gizli ajan" anlamında kullanılırdı.

(93) Babîâlî: Sözlük anlamı "Yüksekkapı" olan bu ad, Osmanlı hükümetinin yönetim merkezi olan ve Osmanlı sadrazamlarının makamının da bulunduğu bina için kullanılırdı. Bu binanın bulunduğu İstanbul'un semti de, zamanla aynı adla adlandırılmış ve bu ad günümüze kadar kullanılmagelmiştir.

(94) Buradaki "kanlı"dan maksadın "sıcakkanlı" olduğu anlaşılmaktadır.

üzerinde bulunan bir keseyi çıkarıp kemal-i hürmet ve tevazula, ibadet edercesine öpüp başına koduktan sonra, "buyurun, Efendimizin ihsan-ı Şahaneleridir" diyerek uzatır. Bu adam iki seneden beri sürünen işinin o günü bitirmesini ümid ederken, kendisine bir sadakanın uzatıldığını görünce daha ziyade hiddet eder ve bu ihsanı alıp yere atar ve hatta Padişah hakkında itale-i lisanda bulunarak odadan çıkar. Tahsin Bey bunu da yutar, gider, Efendisine işi anlatır; o da müteessir olmaz.

Şu ahvalı gördükçe, adamlarını intihab hususunda Sultan Abdülhamid'in cebaneti nisbetinde mahareti olduğu teslim edilir. Sarayın bu yoldaki ahvalı yazılmak icabetse, kitablar teşekkül eder. Fakat fitratı ve muhîti âlî olan Abdülhamid'in fenn-ü tecrübe haricindeki muamelâtını tarif için zikrolunan misaller kâfî görülmele, cümlemizi dilhun eden seyyiât-ı Şahanenin bu kadar tâdadıyla iktifa olundu. "Allah şu garabet-i hilkatî şu milletin başından ref' etsin de, vatanın, babaları Afrika çöllerinde ölen çocuklarını, sokaklarda kalan sefil dul kadınlarını halas etsin" duasıyla hatm-ı kelâm olunur.

Hindiye Matbaasında tab'olunmuştur

23'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

YARATILIŞ GARİPLİĞİ

Şu evren içinde rastlanılan yaratıkların en mükemmellerinin insanlar olduğu ve Cenab-ı Hakk'ın her çeşit mutluluğun nedeni olan akıl gibi bir cevheri, öbür hayvanlardan ayrı olarak, iyilik olsun diye insanlara bağışladığı, herkesçe bilinmektedir.

Kimi insanların, bu yüksek yaratılışlı türün içinden gelmiş olmakla birlikte, en bayağı bir hayvanın bile yapmadığı bir çirkin işi yaptıkları görülüyor. Bunun nedeni aranırsa, insanların eylem ve davranışlarındaki ayırım ve uyumsuzluk yalnız yaratılış ve yaşam biçimlerinde aranmamalı, bir de içinde buldukları çevrenin etki ve gücü göz önüne alınmalıdır. Çevrenin, değil yalnız insanların üzerinde, hatta hayvanların üzerinde bile büyük etkisi olduğu görülür. Örneğin, köpek etçil olduğu halde, bir avcı, küçüklükten büyüttüğü köpeğini, avladığı hayvanın etini yemekten alıkoymaz ve bunda başarıya da ulaşır; hatta o kadar ki, o köpek aç kaldığı halde, efendisinin ve hatta bir yabancıнын bile vurmuş olduğu kuşların yanı başında bulunur da etlerini yemez. Kedilerle köpekler yaratılış bakımından birbirlerine düşman oldukları halde, küçüklükten beri terbiye edilmiş bir köpeğin, evde efendisinin kediyle birlikte iyi uyuşup geçindiği görülür.

İşte akıl erginliği konusunda her durumda ve her işte insanlardan pek aşağı bir doğal özellikte yaratılmış olduklarına kuşku olmayan hayvanlar üzerinde çevrenin bu ölçülerde etkisi, yukarıda anlatılan sıradan bu iki örnekten pek açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Böyle olunca, kavrama gücü ve anlayışı dolayısıyla gördüğü terbiyeden daha çok etkilenmesi doğal olan insanlar üzerine çevrenin ne ölçülerde güçlü etki yapacağı, ufak bir düşünmeyle kabul edilir.

İmdi, insanlarda gördüğümüz ahlak yüceliğini ve ahlak düşüklüğünü, kendilerine babalarından ve atalarından geçecek özelliklere bağlamak ne kadar doğal ve ne kadar bilimsel ise, içinde yetiştikleri çevrenin kendilerine aşıladığı terbiyeye bağlamak da o kadar doğal ve bilimseldir.

Bu duruma göre, babası iyi ahlak sahibi olan bir kimse kötü terbiye görmüşse, babasından irsî olarak geçen ahlak iyiliklerini, içinde yetişmiş olduğu çevreye göre, az ya da çok, kısmen yitirebilmesi olanaklı olduğu gibi, babası kötü ahlakla tanınan bir kimsenin de, babasından irsî olarak geçen ahlak kötülüklerini güzel bir terbiye sayesinde tümüyle değiştirip, güzel ahlakla kişiliğini ve niteliklerini süsleyebilmesi pek olanaklıdır.

Ahlak üzerine eşit bir biçimde etki yapan doğa ile "terbiye" diye adlandırabileceğimiz bu iki gücün her ikisi de bir kişi üzerine iyi bir biçimde etki yapmışsa, o kişinin her durumda ve her işte kötü tavırlardan kendini arındırarak erdemli kişilerden olacağına asla tereddüt edilemeyeceği gibi, tersine, karşıt etkiye uğrarsa ondan hiç bir zaman ahlaksal erdem ummak doğru olmaz.

*

Sözü geçen durumlar tüm bilim adamları ve deneyimli kimseler tarafından bilindiği halde, tümüyle bu kurala ters düşen ve bu nedenle de gerçekten eşi görülmemiş olağanüstü bulunan İkinci Abdülhamid Han, gösterdiği tavır ve ahlakıyla bütün dünyayı şaşkınlık içinde bırakmıştır. Bu gerçeği göz önüne alarak, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın 24 yıldan beri işgal etmekte olduğu taht üzerinde gösterdiği ahlak ve terbiyesini gözden geçirelim:

Bugün "Büyük" unvanını takınmış olan Sultan Abdülhamid, yeri cennet olan Sultan Abdülmecid gibi görkemli bir sultanın oğludur ve böylece Sultan oğlu Sultan olup, bugün, yüce atalarından kalan sultanlık tahtının üzerinde bulunuyor. Abdülhamid, babasının oğlu olması dolayısıyla ve babasının yiğitlik ve cesaretinin irsî olarak kendisine geçmesinin doğal olmasıyla, elbette ki babası gibi şahane bir yaratılışa bulunması gerekirdi.

Doğal olan bu ince anlama göre, Abdülhamid'den, büyüklükten başka bir şey görülmemeliydi. Abdülhamid'in, sultanlık tahtına oturuncaya kadar içinde yetiştirilip terbiye edildiği çevre ise, 700 yıldan beri sindirici güçleri ve heybetleriyle bütün Avrupa'yı titretmiş olan bir sultanlık hanedanının görkemli güç ve şanlar üzerine yetiştirilip terbiye edildikleri, görkemli güç ve şanlarla süslenen Saraydır. Öyle bir saray ki, içinde yetişen en büyük padişahların kimisi Dünya haritasına bakarak, Yerküre'yi küçümseyip bir padişaha az görmüş; kimisi de, sultanlığı zamanında daima savaş alanında elinde yalın kılıç, sıradan bir neferden ayırt edilmeyecek biçimde, ordusunun önünde çalışmış, çabalamış, adaleti yerine getirip ülkelerini genişletmiştir.

Sultan İkinci Abdülhamid, yüce atalarından irsî olarak almış olması gereken bu yüce yaratılış ile, bunca şahinlerin yuvası demek olan Sarayda terbiye görmüş; sindirici güce sahip geçmişlerinin yiğitçe gayretlerini daima dinlemiş; yaşamının tüm süresince emredici biçimde davranarak, her ne istese, her ne söylese derhal itaatle yerine getirildiğini görmüş; her dediği, hatta büsbütün yanlış olsa bile, çevresini alan cahil dalkavuklar tarafından bin türlü yalan övgülerle takdir edilerek büyüklük ve ululuk duyguları pekiştirilmiş; kı-sacası, inatçı, kibirli, ulu, cesur, saldırgan, sataşkan olması ve korkak, uyuşuk olmaması için her ne gerekirse yerine getirilmesinde hiç kusur edilmemiştir.

İşte bu şekilde yetiştirilerek tahta geçen Padişahımızın tutum ve davranışları ne denli zalimce ve ne denli kan dökücü biçimde olsa bile, hiç olmazsa ikiyüzlülük ve gizlilik perdesi altında değil de açıktan açığa olması gerekirken, yaratılış garipliğinin şaşkınlık veren bir örneği olmak üzere, ne yazık ki "Büyük Abdülhamid" in her tutum ve davranışı, her çeşit alçaklıkla karıştırılmış bulunuyor. Hem de birinci derecedeki en bayağı köleler çevresinde büyümüş olan köle oğlu köleler içinde bile benzeri az bulunur. Çünkü bir köle çocuğu bile, hatta aşağılık şeylerin bulaştığı bir çevre içinde büyümüş olsa da, yine bir millete padişah olduğunu görürse, altındaki tahtın ve başındaki tacın etkisiyle olsun yaptıklarında biraz değişiklik, biraz büyüklük gözlemlenir. Ve bu da pek doğaldır.

"Büyük Abdülhamid" ise, o zamanki vezirlerin elini öperek tahta geçtikten sonra, birinci amacı, ideali milletin mutluluğu olan Midhat Paşa'nın varlığını ortadan kaldırıp yok etmek oldu. Bu arzusunu yerine getirmek için Midhat Paşa'yı karşısına çağırıp bir kılıçla boynunu vursaydı, dünya tarihinde pek çok zalim cellât padişahlar iştirilmiş olduğu gibi, o davranışına, "cahilin elinde terbiye görmüş olan kötü padişahlara özgü zulüm" denilir ve yalnız adı geçen Paşanın yok olmasına üzülnür, ağlanırdı. Ne var ki Abdülhamid tahtında olduğu halde her gün Midhat Paşa'yı sarayına çağırır, elini öper; bir yandan da kendisini suçlamak için, birine 15 bin, öbürüne de 20 bin lira verip "Abdülaziz'in katilidir" iftirasında bulunacak iki yalancı tanık bulur. Böylece o yüce himmetli Veziri mahkûm ettikten ve Taif'e sürdükten sonra, "yalancı tanıklar belki bir gün boşboğazlık eder de iş patlak verir" düşüncesiyle onları da sürgüne gönderdikten sonra, Midhat Paşa'ya yaptığı gibi, İstanbul'dan gönderdiği cellâtlar aracılığıyla onları da gece yataklarında ipe boğdurdu. Bu yalancı tanıklar hak ettikleri cezayı buldular(dinsizin hakkından imansız gelir). Fakat Abdülhamid'in cezası ne zaman verilecek? Her Firavun'un bir Musa'sı vardır, o Musa da bu mazlum millet olsa gerektir.

*

Kıscası, "Büyük Abdülhamid", kimsenin hatırına hayaline gelmeyecek biçimde becerikli oyunlarla, birçok gayretli vezirlerini birer şekilde sürgün ve idam etmiştir. Hatta Rusya ile meydana gelen son savaşta(95) Süleyman Paşa'nın bazı başarılarla millet arasında kazandığı iyi itibar ve şöhret Abdülhamid'in kuşkularına dokununca, sözü edilen Paşayı bir savaş alanında yenik düşürtüp, böylece kazandığı iyi şöhreti ortadan kaldırtmak istemiş; bunun için de, adı geçen Komutanın emrinde bulunan usta, savaş üzerine eğitilmiş, uzman olan 40 bin askeri alıp, birtakım döküntü erler ile değiştirdikten sonra Rusya'nın en büyük güçlerinden biriyle çarpıştırmış ve böylece, kendisinin, uyruklarının, taç ve tahtının, ırz ve namusunun korunması için düşmanla uğraşmaya giden komutan ve zavallı erlerin binlerle telef ve esir olmalarına ve sonunda da ordunun sınır boylarında yenilgiye uğramasına neden

(95) Bu sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

olmuştur. Bunu işiten Padişah hoşnut olmuş, sevinmiştir (ordularının yenilgiye uğramalarıyla kendini galip gören bir padişah)! Tanrım, ne yaratılış garipliği!

Ermenilerin ayaklanması sırasında Padişahın uğradığı hakaretler, en düşük düzeydeki bir kölenin bile tahammülü dışındaydı. Bununla birlikte, Osmanlıların Padişahı olan "Gazi Büyük Abdülhamid", İstanbul içinde kapanıp pusulanan isyancılara "padişahlık selâmları" nı yollamış; bu selâmların tümü bin hakaretle reddedildiği halde, ertesi gün tavuk etiyle çorba ve francala göndermek gibi bir garip tavırda bulunmuştur. Bir yandan orduları açlıktan ölüyor, öbür yandan isyancılara francala gönderir ve fakat onlardan ele geçirdiklerini de hapishanede gizlice boğdurmak gibi cinayette bulunur. İsyancılara bu yolda işlem yapan Abdülhamid, "adalet isteriz" diyen bir Türkü görürse, "vay, Jön Türktür" diyerek, değil yalnız kendisini, hatta görüştüğü ne kadar ahabları ve sevdikleri varsa, topunu Afrika'nın Fizan çölleri-ne(96) sürgün eder; çok kez de onları yolda Akdeniz'in dalgalarına teslim ettirir.

*

Sarayın içine girildiğinde, ayrıca garip durumlarla karşılaşılır. Çünkü görülür ki Padişah, uşak türünden birtakım herifleri(97) ve hatta Ebülhüda gibi Çingeneleri çevresine almış, birer hiç iken onları en yüksek rütbelere yükseltmiştir. Sonra da, tıpkı bir çocuğun, önce kendi eliyle kendine bir bebek yaptıktan sonra ertesi günü o bebeğin biçim ve görünüşünden korkması gibi, Padişah da, büyüttüğü uşaklardan korkmaya başlamış, ödün patlar duruma gelmiştir. Padişahın bu deliliğini gören Saray halkı, "aman fırsat bu fırsattır, yararlanalım" diyerek, jurnallerle(98) zavallı esir Padişahı her biri bir türlü korkutup, ceplerini doldurmaya çalışır olmuştur; hatta "Saray halkı" denilen o şirretler, Babîâlî'yi(99) de ele geçirmişlerdir.

Bütün memurlara, Yıldız'a yani Müslümanların Halifesi olan Abdülhamid'e müracaat ettiriliyor. Müracaat sahiplerini kabul etmekle görevli olan da, Padişahın sözcüsü ve vekili demek olan Başkâtip Tahsin Bey'dir. Millet bireylerinin, ihtiyaç sahiplerinin dilek ve yakarışlarını dinleyip bunları Halifeye iletme ve arz etmeyle görevli olan ve bu nedenle de makamının ne kadar önemli olduğu ortada olan Tahsin Bey, Efendisinden aldığı emir ve tenbihlere uygun biçimde, ayrımsız olarak herkese yalan söylemekten ve en sıradan bir iş için en ufak bir kimseyi yıllarca kandırıp Padişahlık Sarayına taşıtırmaktan usanmaz. Bazen bunlar arasında bir sıcakkanlı kişi bulunur

(96) 20. sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

(97) Buradaki "herifler" sözcüğü yazının aslında kullanılmıştır. Biz de çeviride aynen kullandık.

(98) Bu sayıdaki 92 numaralı dipnota bakınız.

(99) Bu sayıdaki 93 numaralı dipnota bakınız.

ki bu kandırmacalara her nasılsa sinirlenir ve hatta Tahsin Bey'e sövecek kadar ileri gider. Tahsin Bey böylelerini cezaya çarptırmak şöyle dursun, hatta onlara sinirlenmez bile; yine "ertesi günü gel, işini bitiririm" der. Herif(100) ertesi günü "bir son soluk" diyerek bir daha gider. Tahsin Bey, masasının üzerinde bulunan bir keseyi çıkarıp büyük saygı ve alçakgönüllülükle, taparcasına öpüp başına koyduktan sonra, "buyurun, Efendimizin padişahça iyiliğidir" diyerek uzatır. Bu adam, iki yıldan beri sürüncemede bırakılan işinin o gün bitirilmesini umarken, kendisine bir sadakanın uzatıldığını görünce daha çok sinirlenir ve bu "iyiliği" alıp yere atar, hatta Padişah hakkında da dil uzatıp odadan çıkar. Tahsin Bey bunu da yutar ve gider, Efendisine işi anlatır; o da etkilenip üzülmez.

Bu durumlar görüldükçe, adamlarını seçmek konusunda Sultan Abdülhamid'in korkaklığı oranında becerikli de olduğu kabul ve itiraf edilir. Sarayın bu yoldaki durumlarının yazılması gerekirse, bunlardan kitaplar oluşur. Fakat yaratılışı ve çevresi yüce olan Abdülhamid'in bilim ve deneyimlerin kapsamının dışında kalan işlemlerini tanımlamak için anlatılan örnekler yeterli görüldü ve hepimizin yüreğini kanatan "padişahça kötülükler"inden bu kadarının sayılmasıyla yetinildi.

"Allah şu yaratılış garipliğini bu milletin başından kaldırsın da, babaları Afrika çöllerinde ölen vatan çocuklarını ve sokaklarda kalan perişan dul kadınları kurtarsın" duasıyla bu sözlere son verilir.

(100) Buradaki "herif" sözcüğü de yazının aslında kullanılmıştır.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
Necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg
*
Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
ayda bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Address:
ABDULRAHMAN
BEDRIKHAN
75, Prince Square
Bagswater W.
LONDON

*
Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamina
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*
Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 6 Cemadîlewwel sene 1318 * Fi 19 Ağustos sene 1316(3)

ÎLAN

Eve pêlek e min ji Cenewreyê neqlê Londrayê kir. Loma min nekarî cerîda xwe neşir bikim(4) Ji nuho pê ve umîd dikim ku her heyv carekê muntezemen cerîda xwe ez'ê neşir bikim.

- (1) Ev jimare di eslê rojnamê da "25" hatîye nivîsîn. Lê belê eşkera ye ku ew bi şaşî wisa hatîye çapkirin. Lewra ev jimare, jimareya 24'an e û ya 25'an li pey wê tê. Ji ber vê yekê me jimare bi awayê rast "24" nivîsî.
- (2) Ev peyvik di eslê rojnamê da weha derketîye. Em rastê mana wê nehatin. Tê zanîn ku bi şaşî weha derketîye.
- (3) Li gora tarîxa Mîladî 1 Îlon 1900(Miladî tarihe göre 1 Eylül 1900).
- (4) Neşir bikim: Biweşînim, belav bikim.

WEQ'EÊ MÎDHET PAŞA

ÎSTÎTRAD

(Mabe'd)

Ebdulhemîd teksîsata(5) xwe bi qaîma nedistand. Wezîrê di wî Mîdhet Paşa jî digo "heger Padîşah xwe îtîbar li qaîma neket, gelek xirab e". Loma mani'(6) dibî. Dizî Mîdhet Paşa(7) Nazîrê Malîyeyê Xalib Paşa, teksîsata Xunkar bi zêr rêdikir. Mîdhet Paşa ev bihîst, çû Mabeynê cem Xunkar, ezla Xalib Paşa û îada(8) teksîsatê teleb kir.(9) Ev teleba Mîdhet Paşa îs'af nebî.(10) Lakîn Sedrêazem(11) çû mala xwe, îstîfa xwe teleb kir; heft roja ji mala xwe derneket. Vî zemanî de gelek cara Xunkar jê re xeber rêkir, da biçê ser şixulê(12) xwe. Lakîn Mîdhet Paşa hemî red kir. Paş du roja Xunkar xeber ji Mîdhet Paşa re şand ku metlebên(13) wî qebûl kirîye, bila biçê Mabeynê. Mîdhet Paşa bawer kir, çû, lâkîn dît ku ev davik bî. Zîra(14) weqta ku çû Mabeynê, ket mezelekê(15) de, yawerek çû nik, muhra Sedaretê(16) jê xwest. Wê hingê ewî zanî Xunkar çî hîle lê kir. Derxist muhur da, û paş du saeta li waporê(17) siwar kirin û ji Îstanbulê derêxistin.

*

Xunkar ji nefya Mîdhet Paşa gelek ditirsa. Loma gelek îtîna dikir.(18) Weqta ku Xunkar dît millet deng nake, gelek dilxweş bî û Mîdhet Paşa jî rêkir nav Înglîz. Mîdhet Paşa li nav Awrupayê jî mezherê teqdîr bî.(19) Loma her(20)

-
- (5) Teksîsat: Diravên veqetandî, diravên ku jibo meaşek yan karek tên veqetandin. Li vir mexsed meaş e.
- (6) Manî': Rêgir, kes yan tiştê ku rê li tiştekan yan karek digire.
- (7) Dizî Mîdhet Paşa: Ji Mîdhet Paşa bi dizî, bê xebera wî, bê haya wî.
- (8) Îade: Vegerandin.
- (9) Teleb kir: Daxwaz kir, xwest.
- (10) Îs'af nebî: Nehat cî, pêknehat, nehat qebûl kirin.
- (11) Sedrêazem: Serekwezîr. Di dewra Osmanîyan da ji serekwezîran ra weha dihat gotin.
- (12) Şixul: Kar.
- (13) Metleb: Daxwaz.
- (14) Zîra: Lwera.
- (15) Mezel: Ode. Ev peyvîk ji peyvîka "menzel" a Erebi hatîye kurt kirin.
- (16) Sedaret: Serekwezîrê.
- (17) Wapor: Gemî.
- (18) Îtîna dikir: Dîqet dikir, bi hezîr tevdigerîya.
- (19) Mezherê teqdîr bî: Gîhabû teqdîrê, hatibû teqdîr kirin, qedrê wî hatibû girtin.
- (20) Her: Tim, her dem.

Xunkar jê ditirsa. Hetta, heqê sukût, jê re îhsan rêdikir;(21) lakîn ewî nedistand, red dikir. Ebdulhemîd ji vî halî yekcar aciz dibî. Ebdulhemîd nîhayet(22) xwe hew girt,(23) banê Mîdhet Paşa kir; ewî jî îcabet kir,(24) çû Girîdê sakin bî.(25)

Mîdhet Paşa wê derê jî xizmet ji wetenê xwe re dikir. Xelqên wê derê gelek ji Mîdhet Paşa memnûn bîn, Musulman û File hemî dost û mutefiq bîn. Paş du heyva Mîdhet Paşa têtgrafek ji Xunkar stand ku bibe sedrêazem, paş du sa-eta dîsa têtgrafek stand ku bibe walîyê Şamê. Nîhayet çû Şamê.

ZÎN Û MEM

(Ma be'd)

Hun bêjine min, ku bû qezîyye?(26)
Kengê li me xef dibit xebîyye!(27)

Ez dê nuhe remlekê birêjim(28)
îsmî û zemîrî ez bibêjim(29)

yan şûşe û mendila xwe danim
mahîyyetê halî dê bizanim”(30)

Wan gotine dayeyê nîhanî:(31)
”Em sibhê ku çûne der ji xanî

-
- (21) Heqê sukût: Heqê huskutîyê, uceta huskutîyê, heq û uceta ku hukumetek yan jî yek ji kargêrên wê hukumetê dide muxalîfên xwe, da ku ew huskut bibin û dev ji muxalefê tê berdîn, bêdeng bimînin.
Îhsan rêdikir: Qencî dişand, wek qencîyek jê ra dirav dişand.
- (22) Nîhayet: Di dûwayîyê da, di paşîyê da, paşîya paşîn.
- (23) Xwe hew girt: Hew xwe ragirt, hew tehemmul kir, hew bi xwe karî.
- (24) Îcabet kir: Banga wî qebûl kir, daweta wî qebûl kir, bersîva erîn da.
- (25) Sakin bî: Bicî bû, îqamet kir, hêwirî, li wir hêwir girt.
- (26) Ku bû: Li ku bû, li kêderê qewimî.
- (27) Xef dibit: Vêşîre, wînda dibe, tê veşartin, tê poşan.
Xebîyye: Tiştê veşartî, tiştê nepenî, tiştê nexuyayî.
- (28) Nuhe: Nuha, vê demê.
Reml: Fala sîlikê, fala qûmê, fala ku bi sîlikê tê avêtin. Peyvîka ”reml” a Erebi bi mana ”sîlik” e. Ji ber ku tewîrek fal jî bi sîlikê hatîye avêtin, ew peyvîk bûye navê wê falê jî.
- (29) Îsm: Nav. Yanî ”navên wan kesên ku we ew evandîne”.
Zemîr: Tiştê veşartî, tiştê ku di nava tiştêkî dî da yan jî di binê tiştêkî dî da veşartî ye.
Yanî ”ew tiştê veşartî û nepenî yê ku di vê bûyerê da ye”.
- (30) Mahîyyetê halî: Esl û esasê rewşê, xwetîya vê rewşê.
- (31) Nîhanî: Bi dizî, dizîka, bi dengêkî nizim.

herçî li me bû duçar û peyda(32)
hazir gerîya cunûn û şeyda(33)

Axir ku ji heddî çûye der cewr(34)
cewrê li me aqîbet numa dewr(35)

em jî gerîyan melûl û mexbûn(36)
hatîne ve em xefîf û mecnûn”(37)

Dayîn bi teennî-yû tewella(38)
çû b'alî ve, daye wan tesella(39)

Go ”hun bi cemalê şehriyar in(40)
her yek ji we şah û xundekar in(41)

Kî bit ku nebit mutî'û muhtac!(42)
Kî bit ku nedit we bê teleb bac!(43)

Herçî we hebandî, ey perîzad
husna we diket jibo we munqad(44)

Xasma di vî şehri bit we dildar
ez dê wî bikim nuha xerîdar(45)

Bêjin kî ye, da biçim bibînîm
hazir bikirim, jibo we bînîm”

-
- (32) Duçar: Kes yan tiştê ku li mirov rast tê. Li vir mexsed kes in. Yanî ”herçî kesên ku li me rast hatin û li ser rîya me peyda bûn”.
- (33) Cunûn: Dîn.
Şeyda: Bêhişê evînê, gêjê evînê, kesê ku ji ber evînê bêhiş û gêj bûye.
- (34) Cewr: Azar, ezîyet, zordestî. Yanî ”ew êş û azara ku me da kesên ku li me rast hatin, axir ji sînor derket û zêde bû”.
- (35) Aqîbet: Paşê, di paşiyê da, di dûwayiyê da.
Numa dewr: Dewr nîşan da, dora xwe nîşanê me da. Yanî ”dora wê êş û azarê hat ser me, ew êş û azar li me vegeyîya û berê xwe da me”.
- (36) Mexbûn: Bêhiş, gêj, sews.
- (37) Hatîne ve: Em paş ve hatine, em vegeyîyane.
Mecnûn: Dîn.
- (38) Teennî: Hêdî, tevgera hêdî.
Tewella: Nêzîkayî.
- (39) Tesella: tesellî.
- (40) Şehriyar: Padîşah, mîr. Yanî ”hun bi rindîya mîranî ne, husn û cemala we mîranî ye, rindîya we rindîya dotên mîran e”.
- (41) Xundekar: Padîşah, mîr.
- (42) Mutî’: Stûxwar, îtaetkar, binferman.
- (43) Bac: 1-Bêş, xerac. 2-Bêşa rê, heqê derbasbûna di rîyek da. ”Bacerê” jî tê gotin. Peyvîka ”bac” di eslê rojnamê da bi şaşî ”tac” derketibû, me ew bi awayê rast ”bac” nivîstî.
- (44) Munqad: Stûxwar, binferman, îtaetkar.
- (45) Xerîdar: Mişterî.

İLÂN

Ahîren Cenevre'den Londra'ya nakletmek münasebetiyle, bir müddettir ceride-i âcizanemi tatile mecbur olduk ise de, bu kerre matbaa mürettebatının ikmaline muvaffak olunmakla, bundan böyle ayda bir defa olmak üzere, muntazaman "Kürdistan"ın tab' ve neşrolunacağı ilân olunur.

CÜLÛS-I ŞEAMETME'NÛS(46)

Ya Rabbim! Senin hikmet-i ilâhiyen, idrak-i beşerin haricindedir. Bunun teşrih ve tahliline çalışmak, zat-ı "Hakk"ına bir tecavüz olur. Hâşa, sümme hâşa, sana karşı böyle bir mevki-i isimde bulunmaktan hazer ederiz. Fakat derya-i rahmet ve mağfiretinden katreçîn olacağımızdan şübhe etmeyerek, bargâh-ı izzetine, "Abdülhamid'i niçin yarattın?" feryad-ı istifhamîsini îsala cür'etyab oluyoruz. Bu kütle-i hûn'alûdü, bu cism-i nuhûsetme'lûfü, kudret-i ulûhiyetinin insan şeklinde belânisar olabileceğini göstermek için mi halk ettin? Böyle bir vücud-ı mezalim'efzûdü Makam-ı Hilâfette bulundurmaktaki ferman-ı ilâhiyenin sırrı nedir? Ve yigirmi beş sene bu millet-i mazlumenin başına musallat etmekteki mana-i hafî ne oluyor?

Allah'ım! Senin zat-ı pâk-i mukaddesin şeytanlara melce, yılanlara mahrec mi olsun? Bu ruh-ı leîm senin "Âdil" sıfat-ı celîline tecavüz etsin de, yine icra-i habaset kudreti bakî mi kalsın? Bu kalb-i pürhıyanet, senin din-i azametnisarını tahkîr, habîbini tezlîl eylesin de, yine o kürsî-i mel'anette kan içmekle iktisab-ı hayat fırsatına mı nail olsun? Bu dest-i hûnâşam, Kâbeni taşlasın, mahlûkatını yaksın da, senin kudret-i intikamın seyirci mi bulunsun?

Ya Kahhar-ı Zülcelâl! Yerdeki enîn-i mazlûmanenin gökteki aks-i müsterhimesi, elbette sem'i ilâhiyene vâsıl oluyor! Tîr-i cevr-ü kahr ile terk-i hayat eden zevclerin kanlı yaşlar döken zevcelerini, açlık ve sefalet ile yüzleri solmuş, gözleri çökmüş, dudaklarında bir feryad-ı masumane asılmış yetimlerin figan-ı ciğersûzlerini, bu levha-i bükâmîzi, şübhesiz meleklerin sana

(46) Sözlük anlamı "oturmak" olan "cülûs" sözcüğü, aynı zamanda bir terim olarak, "padişahın tahta çıkması, tahta oturması, padişahlık görevine başladığı zaman törenle tahta geçmesi" anlamında da kullanılmıştır. "Şeametme'nûs" bileşik sözcüğü ise, "uğursuzluğu alışkanlık haline getiren, uğursuzluk getiren, uğursuzlukla birlikte olan" demektir. Böylece bu başlığın bir bütün olarak anlamı şöyle oluyor: "Padişahın tahta uğursuz çıkması". Şöyle de olabilir: "Padişahın uğursuzluk getiren padişahlığı". Kısaca "uğursuz cülûs" da denebilir. Yazarın bu başlığı kullanması, Abdülhamid döneminde kullanılan bir kalıplaşmış deyim karşılık olarak rejime yöneltilen bir taşlama niteliğindedir. O dönemde Abdülhamid'in tahta çıkışı, resmî söz ve yazılarda, sansür altındaki basında "cülûs-i meymenetme'nûs" deyimıyla anılır ve yazılırdı ya da anlatılırdı. O deyimdeki "meymenetme'nûs" bileşik sözcüğü, "uğurluluğu alışkanlık haline getiren, uğur getiren, uğurlu" anlamına gelmektedir.

ihbar ediyor! Mahbeslerde inleyen gençlerin evlerinde ağlayan validelerini, menfalarda sürünen zulümdâdelerin nale-i sitemengîzleri, bargâh-ı Ehadiyetine kadar yükseliyor! Bunları bîşek görüyor, işitiyorsun da, yine bu mel'ûnun kan içmesine müsaade ediyorsun! Allah'ım! Bu habîsin ruhunu kabzetmemekteki âmâl-ı hafiyeye ilâhiyene secdeber-i hayretim! Ya Rab-bim! Ya Rabbim! Bu Yezid'in canını al!(47) Bütün millet, umum insaniyet, dest-i intikamının tecellîsine enzar-ı kerîhbarlarıyla muntazırdır!

Bu insan-ı leîm, bu cism-i recîm, Osmanlıların meskenetinden, Müslümanların hal-i dalaletlerinden hâsıl olmuş bir heykel-i belâdır! Ba ne zaman akvam-ı Osmaniye zincir-i kahr-ü esareti sürüklemekten bıkararak, bir azm-i metînane ile kıyam ederlerse, işte o zaman adalet-i ilâhiye tecellîyab olur!

(47) Buradaki Yezid'den maksat, Emevîlerin ikinci hükümdarı olan Yezid'dir ki zulüm ve ahlaksızlığıyla tanınmıştır. Muaviye'nin oğlu olan Yezid'in en büyük suçu, Peygamber'in torunu olan Hazreti Hüseyin'i ve çocuklarını Irak'ın Kûfe bölgesinde katliam etmesidir. Yazar burada Abdülhamid'i Yezid'e benzetmiştir.

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER

”Bir insan ne kadar sahib-i iktidar bulunursa bulunsun, zemin ve zamanın müsaadesine, tali’ denilen bazıçe-i kudretin saye-i feyyazanesine mazhar olmazsa, neşv-ü nema bulamaz; yani terakkî eyleyerek cemiyet-i beşeriye içinde lâyıık olduğu mevki-i ihtiramı ihraz edip de hizmet-i cemiyete muvaffak olamaz” diyen lisan-ı hikmetbeyan, şüun-ı âleme ne derin vukuf göstermiştir!

Hakikat, bazen insanlar içinde öyle dühâta tesadüf olunur ki, efkâr-ı saibe, mütalâât-ı müteammikaneleriyle mecra-i insaniyeti bir cihet-i kemale tevcih edecek bir istidad-ı Hudadad görülür. Fakat içinde bulunduğu derd-i muzayyık-ı maîşetten, akvat-ı yevmiye tedarikinden âzadeser bulunup da cihan-ı kemali kendine medyun-ı şükran bırakacak olan istidad-ı havarika-sıyla measir-i bergüzîde ibrazından mahrum kalarak, bir mefturiyet-i elîme içinde ruberah-ı adem olur gider.

İşte aynı anasırın heyet-i ictimaiyesinden başka bir şey olmayan milletlerden bazılarının da, taliinden ru-i iltifat görmeyen dâhî gibi, pertev-i ikballeri saha-i mevcudiyetlerini tenvîr edemez ki, halihazırda bunun bir numunesi de Kürd milletidir.

Kürdler, zekâ ve dirayet, şecaat ve faaliyet, civanmerdlik ve istihkar-ı hayat, perestîşkârî-i hürriyet gibi hasail-i bergüzîde-i insaniyenin cümlesine malik olmalarına rağmen, tarih-i âlemden namlarına nadiren tesadüf olunduğu gibi, medeniyetin zirve-i kemali olan bu asr-ı marifethasırdan, milel-i saire, bu necîb kavmin ahval-ı umumiyesinden cidden gafil bulunmaktadır.

*

Bugün Kürdler, İran’ın Loristan eyaletinden bed’ile Harput’a(48) ve Fırat, Dicle nehirlerinin mültakasını teşkil eden Kurna kasabasına kadar imtidad eden cesîm arazinin sahibidirlen. Anadolu ile İran’ın mevaki-i muhtelifesinde ve hatta Belucistan ve Rusya ile Afganistan’da müteferrik Kürd kabileleri mevcuttur. İngiliz erbab-ı vukufunun tahminine göre Kürdler dört milyon nüfustur. Kürdlerin hudud-ı siyasiyeleri lâyııkıyla tayin olunamamış ise de, bugün kadîm Asuristan ile Midya’nın(49) bir kısmını işgal etmektedirler. Erzurum, Diyarbakir, Musul ve Acemistan’a aid olan Erdelan hattasıyla Kermaşah arazisi, Zab-ı Efel ile Bitlis ve Batman şehirleri havzasıyla Van gölü havâlîsi, bu millet-i şecîa’nın cevelângâh-ı ezelîsidir.

(48) Harput: Bu kentin adının Kürdçesi ”Xarpêt”tir; Batı dillerinin telâffuz biçimine göre ”Kharpêt” biçiminde okunur. Bileşik bir sözcük olan bu ad, ”xar” ve ”pêt” sözcüklerinden oluşmuştur. Bunlardan ”xar” sözcüğü, Kürdçede ”sönmüş olan” demektir; ”pêt” ise Kürdçede ”alev” anlamındadır. Böylece ”Xarpêt” adının tümü, ”sönmüş alev” anlamına gelmektedir. Öyle anlaşılıyor ki oradaki dağ çok eskiden bir yanardağmış ve söndükten sonra Kürdler tarafından ”sönmüş alev” anlamında ”Xarpêt” diye adlandırılmıştır.

(49) Midya: Medya, Med ülkesi.

Kürdlerin buralarda mebd-i iskânlarına irca-i nazar etmek istersek, vâsefa ki ellerinde, tahsil-i malumâta kâfi bir eser-i mühimme tesadüf edemeyiz. Bu mecburiyet îcabındandır ki, mücavirlerinde bulunup da vaktiyle medeniyetin o bâlâsına irtika eyleyen ve teakub-ı ezman ile müteferrik olarak, bugün erbab-ı fenn-ü marifetin himmetiyle hâk-i siyah altından çıkarılan muhteşem binalar ve âlî saraylarıyla medeniyette ihraz etmiş oldukları kemali cihan-ı insaniyete tasdik ettiren Asurîlerle Keldanîlerin metrûkât-ı tarihiyelerine müracaate mecburuz.

Tarihlerde, Asurîlerin düşmanları meyanında "Kardu" ismiyle bir millete tesadüf olunur ki, bunların bugünkü Kürdler olduğu, Acem desatîr-i kadîmesiyle de isbat olunur. Acem desatîr-i kadîmesinde Kürdler, "Kardik" ve "Kardyen" namıyla müstehirdir. Gerek "Zend" lisanında ve gerek bu lisanın maderi bulunan "Sanskrit"te "Kardu" ve "Kardyen" kelimeleri, bugünkü "Kürd" lafzının aslıdır; "kahraman" ve "bahadır" manalarına delâlet ettiklerinden, bu milletin şecaat-ı fitriyeleri miras-ı ezeli olduğuna, mezkûr kelimelerin vech-i tesmiyesi büyük bir delildir.

*

İngiliz seyyahlarından Rikh,(50) seyahatnamesinde Kürdleri şu suretle tavsif etmiştir:

"İlâhe-i hürriyete perestîş etmek, onun uğruna feda-i can eylemek, Asya akvamı içinde en ziyade bu millete has tabayi-i âliyedendir. Kürdler namuslu, misafirperver oldukları gibi, güzel bir sîmaya da malik olup, melâhat ve sabahat-ı vücudiye itibarıyla de Yunistan-ı kadîm ahalîsiyle hemdedir".

İngiliz eâzımından Sir Hanry Lyard(51) dahi:

"Kürdler ahval-ı ictimaiyece iki büyük kısma ayrılır ki, biri aşayir suretinde imrar-ı eyyam, diğeri ziraatle meşgul olarak taht-i hükmünde buldukları hükümete az-çok râm olanlardır. Garibdir, meskûn(52) ve meşgul olanlar halîm ve lâtif bir secaya, siyah gözlere malik oldukları gibi, aşayir halinde ve âzadeser olanların kısm-ı âzamı da elâ yahud maî gözlü, kumral saçlıdır; bu kısmın diğelerinden en büyük farkı, gözlerinin ufak olmasıdır.

Kürdler, a'sâr-ı medîdeden beri sîma ve âdetlerini muhafaza etmişlerdir. Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde 'kelek' denilen vesait-i nakliye birinci defa olarak Kürdler ihtira' eylemiştir. Bu ihtira'ları el'an bakî olup, 'kelek' de sîmaları gibi bunca asırdan beri tebeddülâta mazhar olamamıştır".

(50) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(51) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(52) Kanımızca "meskûn" sözcüğü, burada yanlışlıkla böyle kullanılmıştır. Çünkü "meskûn" sözcüğü "kalınan yer, ikamet edilen yer, bina, ev, oda" demektir. Oysa burada anlatılmak istenen, "ikamet eden" anlamına gelen "sakin"dir; yani "yerleşik olan, ikamet eden, gezgin olmayan Kürdler". Bu nedenle, burada "sakin" denilmesi gerekirdi.

Kürdler dahil-i İslâm olduktan sonra, Hilâfet-i Abbasiyenin sukutunu müteakib, "Eyyubîler", "Mervanîler" gibi hükümetler de teşkil etmişlerdir. Payitahtları Diyarbekir olmak üzere, Emîr-i şuca' "Bad"ın teşkil etmiş olduğu Mervaniye yahud Humeydiye Hükümeti, medeniyet-i İslâmiyeye hayli hizmetâta muvaffak olmuştur.(53)Bahusus bu hanedandan Sultan Ebusaid'in(54) devrinde pek çok meşahîr-i ulema ve fuzala yetişmiş ve hatta bugün, o zamanki şa'aa-i ikbaline tahassürle libas-ı siyah-ı mateme bürünmüş zannolunan "Amed" yani "Diyarbakir" şehri, o zamanlar merkez-i ulûm ve fûnûn olmuştur; bugün ise, sair vilâyât-ı şahane gibi, idare-i Hamidiyenin(55) zulmü altında günden güne mahvolmaktadır.

- (53) Burada iki önemli yanlışlık göze çarpmaktadır. Birincisi, söz konusu olan Mervanî devletin başkentiyle ilgilidir. O devletin başkenti, burada yazıldığı gibi Diyarbakir değil, bugün Diyarbakir ili içinde yer alan ve tarihsel bir kent olan "Farqîn" ya da eski adıyla "Meyyafarqîn" kentiydi. Bu kentin yer aldığı yörenin adı ise "Sîlvân"dır. Ancak Türk devleti, Kürdistan'daki birçok kent, kasaba ve köy adlarını değiştirdiği gibi, çok eski bir Kürd aşiretinin adı olan ve o nedenle söz konusu yöreyi belirleyen "Sîlvân" adını "Silvan" biçiminde değiştirmiş ve bu adı Farqîn kentine de vermiştir. Asıl ve eski adı "Amed" olan Diyarbakir kenti ise, Mervanî devletin egemenliği altındaydı, ancak başkent değildi; başkent, Farqîn kentiydi. İkinci yanlışlık ise, söz konusu devletin ikinci adıyla ilgilidir. O devlet tarihte iki adla anılmıştır. Bunlardan biri "Mervanî devleti", ikincisi de "Dostikî devleti"dir. Devletin kurucusu olan Bad, Dostik adlı bir kişinin oğlu olduğu için, o devlete "Dostikî devleti" denilmiştir; Bad'dan sonra devletin yönetimi yeğenlerine geçmiş, onların da babasının adı Mervan olduğundan, o devlete "Mervanî devleti" adı da verilmiştir. Ama o devlet, hiç bir zaman "Humeydiye" adıyla anılmamıştır(bu devletin tarihiyle ilgili geniş bilgi edinmek için, "Mervanî Kürdleri Tarihi" adlı esere bakılabilir. Yazan İbn'ül-Ezrak, Türkçeye çeviren M. Emin Bozarlan, İstanbul-1975, üçüncü baskı, Köln-Almanya-1989).
- (54) Burada da bir yanlışlık vardır. Çünkü söz konusu olan Sultan Nasruddevle, "Ebu Nasr" sanıyla tanınmıştır. Gerçi Said adında bir oğlu vardı ama, kendisi "Ebu Said" diye anılmamıştır. 1011 yılında hükümdar olan Nasruddevle'nin asıl adı Ahmed'dir. Yönetimi zamanında ülkesi büyük bir istikrar ve huzur görmüştür. Komşu ülkelerle dostluk ilişkileri kuran ve ülkesinde birçok cami, medrese, köprü gibi eserler yaptıran Nasruddevle, 51 yıl hükümdarlık etmiş ve 1062 yılında vefat etmiştir.
- (55) İdare-i Hamidiye: Hamidiye yönetimi, Abdülhamid yönetimi.

HAVADİS

Kudret-i siyasiyesi, idare-i usul-ı hükümete vukuf-ı tammı, salabet-i hamiyeti, ilim ve fazlı ile Osmanlılar içinde bihakkın teferrüd eden İsmail Kemal Beyefendi Hazretleri, Londra'ya vâsıl olmuştur.

Mîr-i müşarünileyh Hazretleri, Avrupa siyasiyûnu nezdinde haiz olduğu mevki-i ihtiramdan, bu millet-i mazlume hakkında bir vasıta-i tahlisiyeye teşebbüs buyuracaklarına olan itimadımız, bizde bir sürur-ı amîk hasıl ediyor. Allah muvaffak buyura!

*

Kiel'deki Cermanya(56) destgâhlarında altı kıta kruvazör inşasını kararlaştırmak üzere muhabere ve müzakere olunması hususu için bir irade çıkmıştır. Müzakere hitama resîde olmuş olmalı ki, Avrupa ve Amerika destgâhlarını gezmek üzere seyahate çıkarılan Bahriye cevasıs ferîkanından hiç bir şey bilmez Ahmed Paşa, geriye çağrılmıştır.

*

Bahriye Nâzırı, Ansaldo(57) Fabrikasıyla, destgâh-ı inşaada bulunan iki torpido muhribini almak üzere, suret-i kat'iyye kontrato akdetmiştir. Eğer canlı menfaat var ise belki, yoksa pek şübheli.

*

Abdülhamid, süferaya, Kral Humbert'in(58) cenaze alayı günü sefir gemilerinin top endaht etmemeleri için suret-i hususiye ve zelîlânede rica etmiştir. Buna sebep de, ahalînin mucib-i heyecanı olmamak için imiş!

(59)

(56) Cermanya: Almanya.

(57) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(58) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(59) Bu sayının ve bundan sonraki 25, 26 ve 27. sayıların sonlarında, gazetenin basıldığı matbaanın adı yazılmamıştır.

24'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

DUYURU

Son zamanlarda Cenevre'den Londra'ya taşınma dolayısıyla, bir süredir ben âcizlerinin gazetesinin yayınıni durdurmak zorunda kaldıksa da, bu kez dizgi işlerinin tamamlanması başarılıdığı için, bundan böyle ayda bir kez olmak üzere, "Kürdistan"ın düzenli olarak basılıp yayınlanacağı duyurulur.

UĞURSUZ CÜLÛS(60)

Ya Rabbim! Senin tanrısal hikmetin, insanın kavrama yeteneğinin dışındadır. Bunu ayrıntılı bir biçimde açıklamaya ve çözümlemeye çalışmak, Hak zatına karşı haddi aşmak olur. Hâşa, yine hâşa, sana karşı böyle bir günah işlemek durumuna düşmekten sakınırsınız. Ne var ki senin rahmetinden ve günahları bağışlama denizinden bir damla alacağımızdan kuşku duymayarak, senin yüce katına, "Abdülhamid'i niçin yarattın?" çığlıklı soruyu iletmeye cesaret ediyoruz. Kana bulaşmış bu kütleyi, uğursuzluğu alışkanlık haline getiren bu cismi, tanrılık gücünün insan biçiminde belâ saçabileceğini göstermek için mi yarattın? Zulümleri gittikçe çoğalan böyle bir vücudu Halifelik Makamında bulundurmaktaki tanrısal buyruğunun sırrı nedir? Ve 25 yıl bu mazlum milletin başına musallat etmekteki gizli anlam ne ola ki?

Allah'ım! Senin kutsal ve pâk zatın, şeytanların sığınağı ve yılanların çıkış kaynağı mı olsun? Bu aşağılık ruh, senin yüce "Âdil" sıfatına saldırınsın da, yine kötülüklerini yürütme gücü sürüp gitsin mi? Hıyanet dolu bu yürek, senin yücelik saçan dinine hakaret etsin ve senin sevgili Peygamberini küçük düşürsün de, yine o lânet olası koltukta kan içmekle yaşam kazanma fırsatına mı kavuşsun? Bu kanlı el, Kâbeni taşlasın ve yaratıklarının yaksın da, senin intikam gücün seyirci mi kalsın?

Ey kahredici ulu Tanrı! Yerdeki mazlumca iniltilerin merhamet dilemesinin gökteki yansıması, elbette senin tanrısal işitme sıfatına ulaşıyordur! Kahredici zulmün oklarıyla yaşamlarını yitiren kocaların kanlı gözyaşları döken karılarını, açlık ve sefaletle yüzleri solmuş, gözleri çökmüş, dudaklarına bir masumca çığlık asılmış öksüzlerin yürekler yakan acıklı bağırsıklarını, ağlamanın işlendiği bu tabloyu, kuşku yok ki meleklerin sana haber veriyorlar-

(60) Bu sayıdaki 46 numaralı dipnota bakınız.

dır! Hapishanelerde inleyen gençlerin evlerinde ağlayan analarının ağlayışları ve sürgün yerlerinde sürünen zulüm altındakilerin acıklı iniltileri, senin şeriksiz-ortaksız katına yükseliyordur! Kuşku yok ki bunları görüyor, işitiyorsun da, yine bu lânetlinin kan içmesine müsaade ediyorsun! Allah'ım! Bu pis aşağılığın canını almamaktaki gizli tanrısal isteğinin önünde hayret ederek secdeye varırım! Ya Rabbim, ya Rabbim! Bu Yezid'in canını al!(61) Bütün millet, tüm insanlık, nefret saçan bakışlarla senin intikam elinin kendini göstermesini bekliyor.

Bu aşağılık insan, bu taşlanası lânetli cisim,(62) Osmanlıların uyuşukluğundan ve Müslümanların doğru yoldan ayrılma durumlarından meydana gelmiş bir belâ heykelidir! Ta ki ne zaman Osmanlı halkları kahredici tutsaklık zincirini sürüklemekten bıkararak, sarsılmaz bir istençle ayaklanırlarsa, işte o zaman tanrısal adalet ortaya çıkacaktır!

(61) Bu sayıdaki 47 numaralı dipnota bakınız.

(62) Buradaki "taşlanası lânetli cisim" sözcükleri, yazının aslındaki "cism-i recîm" sözcüklerinin karşılığında kullanılmıştır. Yazar, burada Abdülhamid'i şeytana benzetmiş ve hakkında, "lânetlenip taşlanan" anlamına gelen ve aslında şeytan için kullanılan "recîm" sözcüğünü kullanmıştır. Türkçede bu sözcüğün karşılığı tek sözcük bulunmadığı için, biz de çeviride o sözcüğün karşılığında "taşlanası lânetli" sözcüklerini kullandık.

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER

”Bir insan ne denli güç sahibi olursa olsun, yer ve zamanın müsaadesini, bir de talih denilen kudret(63) oyuncağının alabildiğine dolup taşan koruyucu ve gözetici gücünü elde etmezse, gelişip büyüyemez; yani gelişerek insan topluluğu içinde lâyıık olduğu saygın konumu elde edip de topluma hizmet etmeyi başaramaz” diyen ve böylece bir hikmeti ortaya koyan dil, dünyanın durumu hakkında ne derin bilgi göstermiştir!

Gerçekten, bazen insanlar içinde öyle dâhîlere rastlanılır ki, onlarda, isabetli düşünceleri ve derin görüşleriyle insanlığın akışını bir erginlik ve evrimleşme yönüne yöneltecek bir Tanrı vergisi yetenek görülür. Ne var ki içinde buldukları sıkıcı geçim derdinden ötürü, günlük yiyeceklerini kazanmaktan kurtulmuş olup da evrim ve gelişme dünyasını kendilerine teşekkür borçlusu bırakacak olan olağanüstü yetenekleriyle güzel ve seçme yapıtlar ortaya koymaktan yoksun kalarak, acı bir bezginlik içinde yok olma yoluna yönelip giderler.

İşte aynı unsurların toplumsal biçimlerinden başka bir şey olmayan uluslardan bazılarının da, talihlerinden gülyüz görmeyen dâhî gibi, ikballerinin parıltıları varlık alanlarını aydınlatamaz; şimdiki durumda, bunun bir örneği de Kürd ulusudur.

Kürdler, zekâ ve kavrayış, yiğitlik ve çalışkanlık, cömertlik ve fedakârlık,(64) özgürlüğe tapınma derecesinde tutkunluk gibi seçme insanlık niteliklerinin tümüne sahip olmalarına karşın, dünya tarihinde adlarına pek az rastlanılmaktadır; ayrıca, uygarlığın evrimleşmede doruğa ulaştığı ve bilgilenmenin toplanıp yoğunlaştığı bu çağda, diğer uluslar, bu soylu halkın genel durumlarından gerçekten habersiz bulunmaktadır.

*

Bugün Kürdler, İran’ın Loristan eyaletinden başlayarak Harput’a(65) ve Fırat ile Dicle ırmaklarının rastlaşıp birleştikleri yer olan Kurna kasabasına kadar uzanan büyük toprakların sahibidirler; ayrıca, Anadolu ile İran’ın değişik bölgelerinde ve hatta Belucistan, Rusya ve Afganistan’da da dağıntık

- (63) Kudret: 1-Güç, kuvvet, erk. 2-Tanrı gücü, ilâhî güç. 3-İnsan eli değmeksizin meydana gelen herhangi bir iyi nesne, bazı bitkilerin yapraklarında oluşan ve ”kudret helvası” denilen tatlı madde gibi. Burada kastedilen, üçüncü anlamdır. Yazar, talihî böyle bir güzel nesneye benzetmiştir.
- (64) Buradaki ”fedakârlık” sözcüğü, yazının aslındaki ”istihkar-ı hayat” sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bunların tam karşılığı ”yaşamı küçümseme, yaşamı hor görme” demektir. Osmanlıcada ”yaşamla ilgili çıkarlarından vazgeçebilme, bu konuda özveride bulunma, fedakârlık yapma” anlamında kullanılan ”istihkar-ı hayat”ın tam karşılığı olan ”yaşamı küçümseme” ya da ”yaşamı hor görme” sözleri Türkçede kullanılmadığı için, çeviride ”istihkar-ı hayat”ın karşılığında ”fedakârlık” sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.
- (65) Bu sayıdaki 48 numaralı dipnota bakınız.

Kürd kabileleri vardır. Durumlar hakkında eksiksiz bilgilere sahip olan İngiliz bilim adamlarının tahminine göre, Kürdlerin nüfusu dört milyondur. Kürdlerin siyasal sınırları gereği gibi belirlenmemiş ise de, bugün eski Asuristan ile Medya'nın bir bölümüne yerleşmiş bulunmaktadırlar. Erzurum, Diyarbakir, Musul, Acemistan'a bağlı olan Erdelan bölgesi ile Kermansah toprağı, Aşağı Zab, Bitlis ve Batman kentlerini içine alan bölge ile Van gölü çevresi, bu yiğit ulusun ezeli dolaşım yerleridir.

Kürdlerin buralara yerleşmelerinin başlangıcına bakışlarımızı çevirmek istersek, ne üzücüdür ki ellerinde, bilgi edinilmesine yetecek bir önemli yapıta rastlayamayız. Bu zorunluluktan dolayıdır ki, yakın komşuları olup da uygarlığın o yüksek düzeyine yükselen ve birbirini izleyen zamanların geçmesiyle dağılarak, bugün teknik ve bilim adamlarının himmetiyle kara toprak altından çıkarılan görkemli binaları ve yüksek saraylarıyla uygarlıkta ulaştıkları yüksek düzeyi insanlık dünyasına onaylattıran Asurlularla Keldanlıların tarihsel kalıntılarına başvurmak zorundayız.

Tarihlerde, Asurluların düşmanları arasında "Kardu" adıyla bir ulusa rastlanılmaktadır; bunların bugünkü Kürdler olduğu, eski Acem resmî kaynaklarıyla de kanıtlanmaktadır.(66) Eski Acem kaynaklarında Kürdler, "Kardik" ve "Kardyen" adıyla tanınmışlardır. Gerek Zend dilinde ve gerekse bu dilin anası olan Sanskrit dilinde kullanılmış olan "Kardu" ve "Kardyen" sözcükleri, bugünkü "Kürd" sözcüğünün aslıdır; bu sözcükler "kahraman" ve "yiğit" anlamlarına geldiklerinden, bu ulusun yaratılıştan gelen yiğitliğinin ezeli bir miras olduğuna, adı geçen sözcüklerin ad oluşları büyük bir kanıttır.

*

İngiliz gezginlerinden Rikh,(67) gezi kitabında Kürdleri şu şekilde nitelmiştir:

"Özgürlük tanrıçasına tapmak ve onun uğrunda can vermek, Asya halkları içinde en çok bu ulusa özgü yüce niteliklerdendir. Kürdler namuslu, konuksever oldukları gibi, güzel bir yüz görünüşüne de sahiptirler. Sevimlilik ve vücut güzelliği yönünden de eski Yunistan halkıyla aynı düzeydedirler".

İngiliz ilerigelenlerinden Sir Henry Lyard(68) da şöyle demiştir:

(66) Buradaki "resmî kaynaklar" sözcükleri, yazının aslındaki "desatır" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Farsça "düstür" sözcüğünün Arapça dilbilgisi kurallarına göre yapılmış çoğulu olan "desatır" sözcüğü, çeşitli anlamlarının yanı sıra, bir de şu anlama gelmektedir: "Devletin kanun ve tüzüklerinin, asker adları ve rütbeleri ile maaşlarının kaydedildiği defterler". Kanımızca Türkçede bu anlam, en iyi "resmî kaynaklar" sözcükleriyle verilebilmektedir. Bu nedenle biz de çeviride, "resmî kaynaklar" sözcüklerini kullandık.

(67) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(68) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

”Kürdler, sosyal durumlar yönünden iki büyük bölüme ayrılırlar. Bir bölümü aşiret düzeninde günlerini geçirir; öbür bölümü ise tarımla uğraşır ve egemenlikleri altında bulunduğu hükümete az-çok boyun eğer. Gariptir, yerleşik durumda olan ve çalışanlar yumuşak ve ince bir karaktere, bir de siyah gözlere sahiptirler; aşiret düzeninde ve özgür, tasasız olanların büyük bölümü ise elâ ya da mavi gözlü, kumral saçlıdır; bu bölümün öbüründen en büyük farkı, gözlerinin ufak olmasıdır.

Kürdler, uzun yüzyıllardan beri yüz biçimlerini(69) ve geleneklerini korumuşlardır. Dicle ve Fırat ırmakları üzerinde ”kelek” denilen taşıma aracını, ilk kez Kürdler icat etmiştir. İcat ettikleri bu taşıma aracı şimdi de varlığını korumaktadır ve kelek de, yüz biçimleri gibi bunca yüzyıldan beri herhangi bir değişikliğe uğramamıştır”.

Kürdler İslâm dinine girdikten sonra, Abbasî Halifeliğinin düşmesinden sonra, Eyyubîler ve Mervanîler gibi hükümetler de kurmuşlardır. Yiğit bir komutan olan Bad’ın kurmuş olduğu ve başkenti Diyarbekir olan Mervaniye ya da Humeydiye Hükümeti, İslâm uygarlığına hayli hizmetler yapmayı başarmıştır.(70) Özellikle bu hanedandan olan Sultan Ebusaid(71) döneminde pek çok ünlü bilginler ve erdemli kimseler yetişmişlerdir. Hatta, sanki o zamanki göz kamaştırıcı ikbalinin hasretine, bugün kara matem elbisesi giymiş gibi gözüken Amed yani Diyarbekir kenti, o zamanlar bir bilim ve sanat merkezi olmuştu; bugün ise, Padişahlığın diğer illeri gibi Abdülhamid yönetiminin zulmü altında günden güne mahvolmaktadır.

(69) Buradaki ”yüz biçimleri” sözcükleri, yazının aslındaki ”sîma” sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Farsça olan ”sîma” sözcüğünün Türkçede tam karşılığı tek sözcükle bulunmadığı için, çeviride, bu sözcüğün taşıdığı ve belirlediği anlam olan ”yüz biçimleri” sözcüklerini kullandık.

(70) Bu sayıdaki 53 numaralı dipnota bakınız.

(71) Bu sayıdaki 54 numaralı dipnota bakınız.

OLAYLAR

Siyasal gücü, hükümeti yönetme yöntemleri konusundaki eksiksiz bilgisi, sarsılmaz yurtseverliği, bilgi ve erdemiyle Osmanlılar içinde gerçekten benzersiz olan İsmail Kemal Beyefendi Hazretleri, Londra'ya ulaşmıştır.

Adı geçen Bey Hazretlerinin, Avrupa siyaset adamları yanında sahip olduğu saygın konumdan ötürü, bu mazlum millet(72) hakkında bir kurtuluş çaresi için girişimde bulunacağı konusundaki güvenimiz, bizde derin bir sevinç oluşturmaktadır. Allah başarılı kılsın!

*

Kiel'deki Almanya atölyelerinde altı tane kruvazör yapılmasını kararlaştırmak üzere haberleşme ve görüşme yapılması konusunda bir irade(73) çıkmıştır. Görüşmeler sona ermiş olmalı ki, Avrupa ve Amerika atölyelerini gezmek üzere geziye çıkarılan ve ajanlardan olan Deniz ferîklerinden(74) hiç bir şey bilmez Ahmed Paşa, geriye çağrılmıştır.

*

Deniz Kuvvetleri Bakanı, yapım atölyesinde bulunan iki torpido muhribini almak üzere, Ansaldo(75) Fabrikasıyla kesin biçimde sözleşme yapmıştır. Eğer canlı çıkar varsa belki, yoksa pek kuşkulu.

*

Abdülhamid, Kral Humbert'in(76) cenaze alayı günü elçilerin gemilerinin top atışı yapmamaları için, elçilerden özel biçimde ve aşağılanarak rica etmiştir. Bunun nedeni de, halkın heyecana gelmesine yolaçmamak için imiş!

(72) Buradaki "mazlum millet"ten maksat, Osmanlılardır.

(73) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

(74) Deniz ferîklerinden: Koramirallerden.

(75) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(76) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

Sahib ve
Muharriri:
Bedirhan Paşaoğlu
Abdurrahman

KURDÎSTAN

1315

Address:
Year Bay Crescent
5 Fast Cliff
FOLKSTONE
Angleterre(2)

*
Derc
olunmayan
evrak
iade
olunmaz

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi havî
ayda bir neşrolunur

*
Her tabî'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal olunur

*
Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kürdistanê,
de belaş
bidin xelkê

Kürdçe ve Türkçe gazetedir

KURDÎSTAN

Gazetenin mesleğine muvafik
Arabça, Türkçe, Farisçe mektublar
Kürdçeye bittercüme veya aynen neşrolunur

*
Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 6 Cemadîlaxir sene 1318 * Fi 18 Eylöl sene 1316(3)

WEQ'EÊ MÎDHET PAŞA

ÎSTÎTRAD
(Mabe'd)

Li Şamê jî Mîdhet Paşa, bi hîmmet û xîreta xwe li xelqê hemîya da hejêkirin.(4) Loma Xunkar dîsa ji vî halî reht bî.(5) Loma du cara da jehrkin. Lakin Mîdhet Paşa her du cara jî xilas bî. Xunkar êdî nekarî wî li Şamê bihêle. Tayînê Îzmîrê kir. Paş çend heyvekê, Xunkar, Hîlmî Paşa û hinek yawer rêkir Îzmîrê, da Mîdhet Paşa û jin û zaruyên wî bide girtin. Nîhayet, şevkê saet şeş, Hîlmî Paşa, gelek esker û yawera re, xaniyê Mîdhet Paşa muhasere

- (1) Di eslê rojnamê da bi şaşî "sala sês" hatibû nivîsîn, me ew bi awayê rast "sala sisê" nivîsî.
- (2) Angleterre: Îngiltere, İnglistan.
- (3) Li gora tarîxa Mîladî 1 Çiriya Pêşîn 1900(Mîladî tarihe göre 1 Ekim 1900).
- (4) Yanî "xwe bi xelkê hemî da hezkirin, da evandin, evîna xalkê qazanc kir".
- (5) Reht bî: Reht bû, nehêsa bû, qilqilî, arama wî revîya, bêaram bû.

kir.(6) Mîdhet Paşa, derekî pişt xanî re derket, çû Sefareta Fransayê.(7) Weqta ku Hîlmî Paşa bihîst ku Mîdhet Paşa ne li mal e, emir da eskerî, hemî ketin xanî de nav jin û zarûya. Hîlmî Paşa, şîr(8) kişand ser jina Mîdhet Paşa. Ji şîrê Hîlmî Paşa netirsa, ewê bi ezmanê xwe(9) Hîlmî Paşa tahqîr kir. Hasil,(10) wê şevê ew xanî ji mehşerê numûneyek bî.

Weqta ku hukumetê bihîst Mîdhet Paşa li Sefareta Fransayê de ye, hukumetê ji Fransayê rica kir; Xunkar gelek wadên xweş ji Fransayê re kir, da Mîdhet Paşa teslîm bike. Nîhayet, Mîdhet Paşa hat teslîmkirin. Mîdhet Paşa çend rojekê li qişla(11) Îzmîrê mewqûf(12) ma, paşê rêkirin li Îstanbulê. Wê derê Xunkar ew bi qetla Sultan Ebdulezîz îtham kir;(13) mehkeme teşkîl kir, ew muhakeme kir. Her yekê re deh hezar zêr da, du şahidên derewker peyda kir. Ewan her du şahida li mehkemeyê, bi temea perê Ebdulhemîd, derew sond xwar. Bi vî sûretî,(14) mehkema Ebdulhemîd pê casûs û erazilên(15) dor xwe teşkîl kirî, Mîdhet Paşa bi idamê mehkûm kir. Paşê Ebdulhemîd jê re rêkir ku "bila bê destê min maç bike, ji min efû bixwaze, ez'ê wî efû bikim û hetta dîsa bikim Sedrêazem". Lakîn Mîdhet Paşa tenezzul nekir destê xunkarekî holê denî(16) maç bike. Lakîn Xunkar nedikarî wî li Îstanbulê de idam bike; ji îxtîlalê(17) ditirsa. Loma nefyê Taîfê kir. Wê derê salekê hebs ma.

*

Wî zemanî de reîsê eşiretek Erebi hebî, navê wî Îbnurreşîd. Ewî, ciwanî de Paşayî dizanî(18) û dostê wî bî. Loma rojekê hinek xulamên xwe ve çû qel'eya(19) Mîdhet Paşa li tê de mewqûf, muhasere kir. Divîya wî xilas bike. Lakîn qel'eyê de gelek gelek esker hebî. Meîyeta wî kifayet nedikir.(20) Lakîn weqta ku ewî Mîdhet Paşa ji pencereyê dît, jê gazî kir da xwe ji pencereyê bavêje, da wî xilas bike. Lakîn Mîdhet Paşa ji dinê destê xwe şûştibî; loma ev teklîfa(21) Îbnurreşîd qebûl nekir.

(6) Muhasere kir: Dora wî girt.

(7) Divîya ku bigota "Qonsolosxana Fransayê". Lewra sefaretên dewletên bîyanî, tenê li serbajarê dewleta mazûvan dimînin. Li hinek bajarên dî, qonsolosxane tîn vekirin; ji wan ra nayê gotin "sefaret".

(8) Şîr: Şûr.

(9) Bi ezmenê xwe: Bi zimanê xwe.

(10) Hasil: Bi peyva kurt.

(11) Qişle: Leşkerxane, cîyê ku leşker tê da dimîne.

(12) Mewqûf: Girtî, tewqîfkirî.

(13) Îtham kir: Berguman kir, sûcdar kir, ew sûc avêt stûyê wî.

(14) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.

(15) Erazil: Piranîya "rezîl" e.

(16) Denî: Bêrûmet, rûmetketî, qedirnezim.

(17) Îxtîlal: Şoriş.

(18) Paşayî dizanî: Paşê dinasî, Mîdhet Paşa nas dikir.

(19) Qel'e: Kele.

(20) Meîyeta wî: Kesên di binê fermana wî da.

Kîfayet nedikir: Qîm nedikir, ne bes bû.

(21) Teklîf: Pêşnîyaz.

Hereketa Îbnurreşîd, gelek Xunkar tirsand. Loma Safvet Paşa ji walîtiya Hîcâzê ezil kir, Osman Paşa rêkir şûna wî û qet'î(22) emir da'yê ku zû rojekê Mîdhet Paşa bide kuştin. Ewî jî paş pêlekê, ew masûm bi emrê Xunkar û bi mirovên Ebdulhemîd ji Îstanbulê rêkirî, nav cih de(23) da xeniqandin.

Nîhayet, Ebdulhemîd ew mirovê dewletê re hinde xizmet kirî, bi wî sûretî yanî bi hinde hîle da kuştin. Mirov muteheyyir(24) dimîne, çawa padîshahek dikare hinde tenezzul bike.(25)

Xwedê rehmê li wî Paşayî bike û Xwedê cezayê Xunkarî bide, Xwedê wî zû ji serê vî milk û miletî hilîne, da Musulman hemî jê xilas bibin!

ZÎNÊ Û MEM

(Ma be'd)

Wan gotine Heyzebûnê sahir:(26)
”Derdê li me, ey tebîbê mahir(27)

bê şubhe dewa ji dest te têtin(28)
teqrîr-i eger ji dest me bêtin(29)

Teqrîr û edakirin muhal e(30)
tedbîr û dewakirin betal e

Hindî hene kêj û kur di Bohtan(31)
belkî di cemîê bejn û bohtan(32)

kes nîne bi lutf û husnê meşhûr
îlla ku di deftera me mestûr(33)

(22) Qet'î: Qutûbîrr.

(23) Nav cih de: Di nava nivînan da.

(24) Muteheyyir: Şaşmayî, şaşbûyî.

(25) Hinde tenezzul bike: Ew qas dakeve, ew qas rûmetketî û nizam bibe.

(26) Sahir: Sêrbaz.

(27) Tebîbê mahir: Doktorê pîspor, doktorê ku di karê xwe da pêşketî ye.

(28) Dewa: Derman.

(29) Teqrîr: Gotin, qalkirin, salixdan.

(30) Edakirin: Qalkirin, salixdan.

Muhal: Bêmikûn, nemimkun.

(31) Kêj: Keç.

(32) Bohtan: Şaxên ku ji eşîran vediqetin, qebîleyên ku şaxên eşîran in. Li vir mana wê ev e. Di malika berîn da mexsed jê hêla Botan e, herêma Botan e.

(33) Mestûr: Rêzkirî, nivîsî.

Yanî hemî rû bi rû me dîne
hindî di vî şehîrî ademî ne

Îro he du keç xerîqê şîba(34)
ser ta bi qedem debîq û dîba(35)

zîbende ji şeklê şahê xawer(36)
tabende ji rengê mahê enwer(37)

nageh li me bûn duçar û zahir(38)
gêr bûne ji dûr ve her du nadir(39)

Em çûne bi ser, binên ku kî ne
Fikrîn, ne wekî me ademî ne

Tehqîq-i melek we ya perî bûn(40)
Lewra ku ji av û gil berî bûn(41)

Gava ku me dîtin ew perîzad
em jî gerîyan ji aqlî azad

-
- (34) Xerîq: Nûqbûyî, kes yan tiştê ku di tiştekan da nûq bûye.
Şîba: Rindî, xweşikî. Yanî "wisa rind û xweşik bûn ku, mirov digot qey di rindî û xweşikîyê da nûq bûne".
- (35) Ser ta bi qedem: Ji serî heta lingan.
Debîq: Dara ku "dibq" bi serê wê ve hatîye zeliqandin. "Dibq" maddeyeka zelqok e, ji gîyayek tê derxistin, jibo nêçîrkirina teyran bi serê daran ve tê zeliqandin, dema teyr li wir vedinişin, lingên wan pê ve dizeliqin û wisa dimînin, êdî nikarin bifirin, paşê ji aliyê mirovan ve tên girtin. Aha ew dara ku "dibq" bi serê wê ve tê zeliqandin, jê ra tê gotin "debîq". Li vir jî her du keçên ku qala wan tê kirin, bi wê darê hatine şibandin. Yanî "ew dar çawa lingên teyran digire û bernade, ew jî wisa dilkêş bûn û dilên mirovan nêçîr dikirin, êdî bernedidan".
Dîba: Hevrîşim. Yanî "cilên hevrişmîn li wan bûn".
- (36) Zîbende: Xemilandî, rind, xweşik.
Şahê xawer: Şahê rojhilat, şahê ku ji aliyê rojhilat ve derdikeve, hiltê. Mexsed jê Roj e. "Yanî wek Rojê bûn".
- (37) Tabende: Ronayîde, ronî.
Mahê enwer: Hîva ronayîde, hîva ronî, hîva birqok. Yanî "wek hîva birqok ronayî didan, ronî bûn".
- (38) Nageh: Ji nîşka ve.
Li me bûn duçar: Li me rast hatin, pêşkarê me bûn, hatin pêşîya me.
Zahir: Eşkera, xuyayî. Yanî "li me eşkera bûn, ji me ve xuyayî bûn".
- (39) Her du nadir: Ew her du keçên ku hevtayên wan kêman in, ên wek wan kêman peyda dibin û tên dîtin.
- (40) Tehqîq: Hemin, bê guman, ekîd, muheqqeq.
- (41) Peyvika "lewra" di eslê rojnamê da bi şaşî "loma" derketibû. Lê di çapên dî da "lewra" ye, awayê rast jî ew e. Lewra mana peyvika "loma" li vir nayê. Ji ber vê yekê, me li gora çapên dî awayê rast "lewra" nivîsî.
Gil: Herf. Ev peyvik, bi zimanê Farisî ye.

Ew her du wekî du camê Cimşîd(42)
Em her du mîsalê mah û xurşîd(43)

Gava we ku pêkve bûn muqabil(44)
mîsbah û zucac-i bûn muadil(45)

Qarûre ji necmê mun'ekis bû(46)
nûrek me bi qelb-i muqtebis bû(47)

Qendîl û fitîle ger ji wan bû
agir ji ruxê me her duwan bû(48)

Zeytê me û agirê me dîsa(49)
ber bû me, dilê me pê eyîsa(50)

Sohtîn xwe bi xwe, nizan çi hal e(51)
hişyarî ye, xewn e ya xiyal e”.

-
- (42) Camê Cimşîd: Qedeha Cimşîd, ku şahê Ecem bûye û jê ra hatîye gotin ”Cem” jî. Li gora efsaneyan, kesê ku mey îcat kirîye ew Cimşîd bûye û qedeha wî ya meyê qedeheka efsûnkirî bûye, wek dûrbînek cîhan nîşan daye û wek telesqopek stêr gişt anîne ber çavan. Ji ber wî semedî, ji wê qedehê ra hatîye gotin ”camê cîhannuma”, yanî ”qedeha cîhannumîn, qedeha ku cîhanê dinumîne, qedeha ku cîhanê nîşan dide, qedeha ku dinyayê tîne ber çavan”. Li vir jî her du keçên ku qala wan tê kirin, bi wê qedehê hatine şibandin.
- (43) Mah û xurşîd: Hîv û Roj.
- (44) Bûn muqabil: Bûn hevber, hatin pêşberê hev, hatin ber hev, ber bi hev bûn.
- (45) Mîsbah: Çira.
Zucac: Şûşe.
Bûn muadil: Hatin çeqê hev, hatin hîzayek, hatin tenga hev. Yanî ”çira û şûşe dema ku tên çeqê hev û tenga hev, çawa şûşe ji çirayê ronayî distîne û bi wê ronî dibe, rewşa me û wan jî wisa bû”.
- (46) Qarûre: Şûşe.
Necm: Stêr.
Mun'ekis bû: Wêne stand, ronayî stand.
- (47) Muqtebis bû: Hat standin, hat girtin. Yanî ”dema mirov şûşeyek bide ber stêrek, çawa ew şûşe ji wê stêrê wêne distîne û ronayîya wê stêrê dide wê şûşeyê, nûr û ronayîyek jî wisa bi dilê me hat standin, ronayîyek ji alîyê dilê me ve hat girtin, ronayîyek ket dilê me”.
- (48) Rux: Rû.
Her duwan: Her duyan.
- (49) Zeyt: Don, donê ku ditevişte û pêtî dide, agir jê tê dadan.
- (50) Eyîsa: Biriqî, ronayî da.
- (51) Sohtîn: Em şewitîn.

İLÂN

Gazetemizin neşr-ü tamimince hissolunan fevaide mebnî, "Kürdistan" idaresi bâlâda muharrer mahalle naklolunduğundan, müracaâtın oraya hitabedilmesi rica olunur.

KÜRDLERE

Ey ihvan-ı necîb! Samîm-i dilden cûşan olan ve pek çok vukuf-ı dilhıraşaneyeye mebnî bulunan şu sözlerimi sımah-ı can ile dinlemenizi rica ederim. Şahs-ı naçizanem hakkında size temhîd-i teminata hacet görmem. Yalnız sizin, yani o necîb ve ferîd olan kavmimizin hıfz-ı âzadî ve saadeti yolunda bir zaman kılıcına ittikâ ile feda-i can etmiş bir babanın bugün gurbet-i Garb'de aynı maksadla çalışan bir oğlu olduğunu söylemekle iktifa ederim.

Avrupa'da beni, biliftihar mensub olduğum milliyetim hasebiyle, vukuf-suz Avrupalıların serzenişleriyle rencûr eden bir şey vardır ki o da Ermeni kıtalarıdır. Bu kıtaların ve sizce halk nazarında müstelzim-i töhmet olan talan ve garetlerin sebepleri nedir? Emin olunuz ki bu esbab bence kâmil malumdur. Ermenilerin, heyet-i külliye-i Osmaniyeden ayrılarak, vatan-ı pâki olan Kürdistan'ı(52) kendilerine bir cevelângâh, her çi bad abad, etmek istedikleri ve bu yolda nasıl çalıştıkları, Avrupa'da neler yaptıkları, Kürdistan'da nasıl haydud çeteleri gezdirdikleri, sadedilân-ı dehkana ne yolda ilka-i fikr-i mefsetet ettikleri, yegân yegân malumumdur.

Fakat bunların kâffesi, size, kıtala teşebbüs zımınında bir hakk-ı sarîh vermez. Hükümetin icraatına emniyet, asla caiz değildir. Ve Türkiya'da her ferd, kendi hakkını kendisi ihkak edebilirse, bir şey kazanmış olur. Fakat bu hususta esasa emniyet edilmelidir. Yani Ermenistan namıyla bir hükümet teşekkülüne asla kani olmamalıdır. Eğer iş bizim hükümete kalsa idi, simdiye kadar değil Kürdistan'ın heyet-i mecmuasıyla, hatta tamamen Türk ve Arnavud bulunan vilâyetlerden dahi bazı yerler vererek böyle bir hükümet teşkil edilir ve bu cihet kimsenin umurunda olmazdı. Lâkin olmadı. Hükümet-i merkeziye,(53) Rusya ile bu hususta bir ittifak-ı fikr-ü nazar peyda eyledi. Rusya'nın Hristiyanlığa karşı olan şeytanî sahabetini(54) Ermeniler hakkın-da bildiğimiz ve bildiğiniz derecede tuttu; ileri getirmede.

(52) Öyle anlaşılıyor ki burada dizgi yanlışlığı sonucu olan bir eksiklik vardır ve doğrusu, "ayrılarak, Kürdlerin vatan-ı pâki olan Kürdistan'ı" olmalıdır.

(53) "Merkezî hükümet" demek olan "Hükümet-i merkeziye"den maksat, Osmanlı hükümetidir.

(54) Bu tümcedeki "karşı" sözcüğü "yönünde, yönelik" anlamındadır. Yani "Rusya'nın Hristiyanlığa yönelik olan şeytanca sahiplenmesini".

İmdi, Kürdistan'da zuhur eden birkaç haydud çetesi veya mefsedet yüzünden, hükümetin icraatına zamîmeten bir de sizin tarafınızdan gayri marzî bir kıyam ve te'dib veya eser-i intikam görülürse, o pamuk ipliğiyle tutulan Rusya'nın fiilî bir müdahalesi ve tekmil Avrupa'nın azîm ve bîpayan nefreti hasıl olur. Emin olunuz ki bu hal Padişahı güldürür. Ve Huda âlîm, hükümet-i merkeziye, yani Abdülhamid, bu âda-i din-ü millete bir kurşun endahtı için bir emir vermez; tekmil Kürdistan, Rusya'nın pâmal-ı hunharî-i istibdadı olur. Çünkü size ve bütün Osmanlılara yâr-ü yaver kalmadı; cihan-ı medeniyet ve siyasette yetim kaldık. Abdülhamid, her fırsattan istifade ile her birimizin mahv-ü harabîsi esbabından başka bir şeye mütevevvel değildi. Ve bu tevessülün âsâr-ı fiiliyesi ise, Kürdistan ve bütün Osmanlı mülkünün bir zamanki umran-ü saadetiyle bugünkü harabî ve felâketini mukayese ile anlaşılabilir.

*

Ey asîl ve faal olan Kürdler! Size, kendi başınıza, medeniyet-i âlemin bugünkü mucibâtını icra etmeyi ve bu maksadla hiç görmediğiniz, yani size hiç gösterilmeyen âsâr-ı medeniyeyi husûle getirmek gibi bir emr-i duşvarı tavsiye etmem. Bu iş, her yerde hükümetlere mürettebdir. Bizim hükümet ise, mâmureler harab etmek üzere sîne-i insaniyete dikilmiş bir heykel-i zulüm olduğundan, bundan, bu yolda measir-i âliye beklemek pek abes ve sadedillik olur.

Fakat sizin cenah-ı himayetinize dahîl olan ve erbab-ı fesad ile bir gûna iştirak-i efkâr-ü ef'alı bulunmayan birçok Ermeni acezesine musallat olmaksızın ise, sizi kâffe-i muktazayât-ı hayatiyeden mahrum ve sizin şan-ü hamaset-i asaletinize lâyıık bir tarz-ı ictimâiden ilelebed mahrumiyetinize saî bir heyetin(55) kesr-i mezalimine gayret eylemek daha müfid ve daha meşru değil midir? Kat'iyen mutmain olunuz ki, siz nazar-ı hakikatte o mazlum Ermenilerden elli kat daha mazlumsunuz. Ermenilere ara sıra bazı sebükmağzan-ı efrad musallat oluyor. Size ve tekmil ehl-i İslâma karşı ise, koca bir hükümet-i zalime, yani kendi hükümetiniz topuyle, tüfeğiyle, parasıyla, casuslarıyla, cellâdlarıyla yigirmi beş seneden beri musallat olmuş yâr-i bîaman-ıdır.(56)

Kürdler! Bizim ecdadımız böyle değildi. Anlar şan-ı diyanet ve insaniyete zerre kadar taarruz olduğuy vakit, en elîm fedakârlıklarla o taarruzu def'ederlerdi. Bugün ise, değil Kürdlerin, bilcümle akvam-ı İslâmiyenin diyaneti, bir-iki Avrupa diplomatının entrikalarına, daha doğrusu Abdülhamid'in sefahet ve cinnetine kurban oluyor. Bu babda bildiğimiz vesaik-i siyasiyeyi tafsîlden hem teeddüb, hem ictinab ederiz. İnsanlar ve anların en merd ve necîblerinden olan Kürdler indinde ne kadar mukaddesât varsa, hepsinin pâmal-ı huyûl-ı âda olması esbabı tehyie edilmiş, duruyor.

(55) Buradaki anlamı "kurul" olan "heyet"ten maksat, Abdülhamid hükümeti, Abdülhamid yönetimidir.

(56) Yâr-i bîaman: Amansız yâr, amansız dost, dost görünüp de amansız bir biçimde düşmanlık yapan, görünüşte dost olup gerçekte amansız düşman olan.

Evet, tafsîl edemem. Zira anları tafsîl ve tahatturdan kalbler pürhun, kalemlemler lerzan olur.

Kürdler! Emin olunuz ki, bugün Bahr-i Sefîd(57) ile Karadeniz arası Rusya'ya ve andan ötesi İngiltere'ye geçmek için, rical-i düvelin bazı meşâğılı ve aktar-ı âlemde tek tük zuhur eden birtakım hadisât-ı cüz'iyenin bertaraf olmasından başka bir mani kalmamıştır. Bu hallere nisbeten Ermenilerin Kürdistan'daki taaddiyâtına mukabele etmek pek hafif kalır.

Diyanet-i İslâmiyenin hücum ve mahvdan vikayesi için biz en mütediyyin ve en salâbetkâr bir millet olduğumuz halde, bir şey yapmadık. **"Buharî"**ler tahrîf olundu;(58) ehadîs-i Nebeviyenin ahkâm-ı celîlesine riayet edilmedi. Aceze ve fukaradan başka kimseden asker alınmıyor; din ve cihad, bir emr-i mübhem haline geçti. Siz hâlâ Ermeni kıtalarında hükümetin vasıta-i zulmü memurların alet-i sirkatı oluyorsunuz!

Kürdler! Elhâletü hazîhi, sizin derece-i ıttılanız, muhat bulunduğunuz cibâl ile mahduddur. Evvelki büyüklüğünüzü tahattur edemezsiniz. Bugün ise, millet-i sairenin bi hakkın büyük itlak ettiği şeyleri göremiyorsunuz. Büyüklük, şan ve şeref, Zeki Paşa maiyetinde Hamidiye efradından(59) olmakla mahdud değildir. Belki bu hal, sizi, her büyüklüğe ve büyüklüğün muktazâyâtından olan bir kadiriyyet-i muhikkaya bîgâne kılar. Siz şeref ve saadetinizi bizzat istihsal etmelisiniz. Sizi kıtala sevk eden memurîn-i hükümet, bir gün o kıtal yüzünden size bir mes'ûliyyet-i kanuniye teveccüh ederse, o anda her birinizi Kürdistan'ın bir dağında salbetmekten ve efrad-ı ailenizi aç bırakmaktan çekinmez.

*

Heyet-i hükümette hiss yoktur; o heyet, hacir ve şecer kabîlindedir. Edilen kıtallardan, talanlardan sizin elinizde ne var? Bir zaman en mes'ûd ve zengin bir millet iken, bugün fakr-ü sefalet içinde umum Osmanlılar gibi sürünüyorsunuz. Bu kıtallarla birkaç hunharın kesesini doldurmaktan başka ne yaptınız? Siz yine bir çarığa muhtacsınız. Bir-iki seffak-i müflis ise, Ermenilerin servet-i umumiyesini ığtısab ile, fikirlerince mes'ûd oldular. Sizin şan-ı asaletinize muktaza olan, Şeriatın her ihtarını noktası noktasına icra etmektir. Dininizin, hafazanallah, pâmâl-ı âda-i din olmasına imkân vermemelisiniz. Ermenilerin âcizlerini, masum olanlarını himaye etmelisiniz.

(57) Bahr-ı Sefîd: Akdeniz.

(58) **Buharî**: Peygamber'in hadislerini içinde toplayan ve en doğru hadis kitaplarından biri olarak kabul edilen bir kitap. Kitabın asıl adı **"Doğru Derleme"** demek olan **"El-Camiu's-Sahîh"** tir. Ancak, içindeki hadisleri derleyip düzenleyen ve yayınlayan Buharalı Muhammed El-Cafi **"Buharî"** sanıyla tanındığı için, kitap da **"Buharî"** adıyla tanınıp ünlenmiştir. Söz konusu hadisleri derleyip bu kitapta yayınlayan Buharî, 810-870 yılları arasında yaşamıştır.

(59) **"Hamidiye neferleri"** anlamına gelen **"Hamidiye efradı"** ndan meksat, ilerdeki sayılarda anlatılacak olan **"Hamidiye Süvari Alayları"** nda görev yapan kişilerdir. Bilindiği gibi o alaylar Abdülhamid döneminde Kürdistan'da Kürd aşiretlerinden oluşturulmuş ve başlarına da paşalık rütbesi verilen Kürd aşiret reisleri getirilmiştir.

Bir-iki müfsid yüzünden bir-iki milyon halkın harab edilmesine razı olmalısınız. Ermenilere karşı olan te'dibâtınızda adaveti şahsa hasredip tek millete hasretmemelisiniz.

Kürdler! Bugün Abdülhamid, Eremilerin en hain ve habîslerine karşı mükerreren afv-ı umumî ilân ettiği halde, "dinimiz, mülkümüz harab oluyor" diyen efrad-ı milletin kâffesini Trablusgarb'ın(60) kızgın kumları içinde mahvediyor. İstid'a-i adalet etmek ihtimali cezm olunanlar,(61) mukaddir-i hakikî olan zat-ı Zülcelâl(62) bile ef'al-ı beşerden sual ile adalet-i bîgayetini mahşer halkına göstermek şiarında iken, hükümet-i Osmaniye sual ve cevaba lüzum görmeksizin eşedd-i ukubât ile işkenceler altında öldürüyor. Bunların ref'i, uhde-i İslâmiyete has vecaib-i ulviyedendir. Bunlara nisbeten Ermeni vukuâtı hiç mesabesindedir.

*

Siz, memurîn-i hükümetin iğvaâtıyla muktazayât-ı insaniyeti unutmak derecesine varıyorsunuz. O memurîn, daima fenalık yapmak, fenalık görmek, fenalık işitmek ister. Çünkü, eşkıyanın karanlıktan müstefîd olmaları kabîlinden olarak, fenalıktan istifade ederler. Siz buna alet olmayınız. Anlar sizi sirkate, kıtala teşvik ederler. Siz, mallarını talana sevk edildiğiniz acezeye malınızden bir mikdarını veriniz; katillerine iğva edildiğiniz bedbahtanın muhafaza-i hayatları zımında hayatınızı siper ediniz ki, o utanmaz, Allah'tan korkmaz memurîn-i hükümet, sizin o vakar-ı insaniyetinizden şerm-sar(63) olsun da yerlere geçsin. Zeki Paşa teşvik etti diye Erzurum Valisinin çadırını sirkat etmek size düşmez. Zeki Paşa bir gün olup da sizin üzerinize top sevk ettiği zaman elini göğsüne kor.(64) Biriniz bir Hamidiye sergerdesi iseniz, Zeki Paşa'nın bir himaye-i naçîzinden şımararak birçok halkı himayeye muhtac etmek cür'etinde bulunmayın; siz daima o halk ile kaimsiniz. İçinizde rîzvîkâr-ı kolancan(65) bulunmasını namus-ı millînize muğayır addediniz.

Vakıa, medeniyet-i hazıranın insanlara tehyie ettiği vesail-i adîde-i sühuletten siz hiç bir şeye malik değilsiniz. Siz mükerreren bir hükümet tarafından dolandırıldığınız halde, şoseleriniz yok, arabalarınız, şemendüferleriniz,(66) mektebleriniz yok. Olanca mektebleriniz, yalnız resm-i küşadı bîçare efrad-ı milleti iğfal etmek için Padişahın emriyle İstanbul ceridelerine yazılan muhayyel binalardır; anlar arsa-i hayale mebnîdir ve duvar-ı hiça

(60) 20. sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

(61) Doğrusu "cezm olunanları" yani "kesin gözüyle bakılanları" olmalıdır.

(62) Zat-ı Zülcelâl: Allah, Tanrı.

(63) "Utanan, mahcup" demek olan bu sözcük, gazetenin aslında "sermsar" biçiminde çıkmıştı. Biz doğru biçimi olan "şerm-sar" yazdık.

(64) Yani "sevincinden yüreğini oğuşturur, oh olsun diyerek elini göğsüne koyar ve böylece sevincini belirtir".

(65) Öyle anlaşılıyor ki bu sözcük, "kolaçan eden, çevreyi gözetleyen" anlamındadır.

(66) Şemendüfer: Demiryolu.

hiçten yapılmış, gayet yüksek, adem-i mutlak binalardır. Ve lehülhamd, sizin içinizde, kendi kesbiyle, zekâsıyla yetişmiş mehère-i ulema var. Anlardan okuyacağınız ve dinleyeceğiniz hakayık ile, saadet-i halin suret-i iktisabını, tarihinize ziynet olan edvar-ı maziyenizin iade-i ikbali esbabını düşününüz. Münferiden, müctemian ne yaparsanız yapınız. Ve ne yapar iseniz kendiniz yapacağınızı biliniz!

Sana senden gelir bir işde ancak, dad lâzımsa
Ümidin kes zaferden, gayriden imdad lâzımsa(67)

HAVADİS

Aydın Vilâyeti Tercümanı Abdülhalim Memduh Bey, on iki senedir bigayri hak mukayyed olduğu menfalardan tahlîs-i can ederek, lehülhamd velminne, salimen ve bil'afiye Londra'ya gelmiştir.

Mumaileyh, memalik-i Osmaniyenin her tarafını dolaşmış ve ahval-ı mülke suver-i muhtelifeye tesir olan(68) birçok ekâbir ile kesb-i ülfet etmiş zevattan ve elsine-i muhtelifeye iktidar-ı tahrir ile maruf duhattan olmağla, Avrupa'da vatan ve milletimize(69) aid malumâtından vücuhla istifade olunacağı derkârdır. Netekim Londra'ya vuruduyle beraber, çok erbab-ı siyaset tarafından mazhar-ı hüsn-i kabul olmuştur. İftihar ederiz.

(67) Bir şiirden alındığı anlaşılan bu beytin bugünkü Türkçesi şöyledir:

”Sana senden gelir bir işte ancak, yardım gerekliyse
Ümidini kes zaferden, başkasından yardım gerekliyse”

Bu beytin bir dizesi de, Kürd şehidi Kemal Fevzi'nin ”Jîn” dergisinin 14. sayısında yayınlanmış olan ”Gözler kör, kulaklar sağır mıdır” başlıklı yazısında şöyle yer almıştır: ”Sana senden gelir âlemde ger imdad lâzımsa”(bakınız ”Jîn”, cild III, sayfa 601, Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarlan, Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç, 1986).

- (68) Burada bir yanlışlık göze çarpmaktadır. Kanımızca doğrusu, ”ülkenin durumlarına değişik biçimlerde etkisi olan” anlamına gelen ”ahval-ı mülke suver-i muhtelifede tesiri olan” olmalıdır.
- (69) Buradaki ”vatan”dan maksat Osmanlı toprakları, ”milletimiz”den maksat da Osmanlı yurttaşlarıdır.

25'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

DUYURU

Gazetemizin yayın ve dağıtım yönünden duyumsanan yararlılardan dolayı, "Kürdistan"ın yönetimi yukarıda(70) yazılı yere taşınmış olduğundan, başvuruların oraya yöneltilmesi rica olunur.(71)

KÜRDLERE

Ey soylu kardeşler! Gönlümün ta içinden kaynayıp kabaran ve pek çok yürek tırmalayıcı bilgilere dayanan şu sözlerimi can kulağıyla dinlemenizi rica ederim. Önemsiz(72) kişiliğim hakkında size peşin bir güvence vermeye gerekirim görmem. Yalnızca, sizin, yani o soylu ve benzersiz olan halkımızın özgürlük ve mutluluğunu korumak yolunda bir zamanlar kılıcına dayanarak canını feda etmiş olan bir babanın bugün Batı'daki gurbette aynı amaçla çalışan bir oğlu olduğumu söylemekle yetiniyorum.

Avrupa'da, mensup olmakla kıvanç duyduğum milliyetim dolayısıyla, durumlar hakkında bilgisi olmayan Avrupalıların sitemleriyle beni rahatsız edip inciten bir şey vardır; o da Ermeni vuruşmalarıdır.(73) Bu vuruşmaların, bir de insanların gözünde sizin suçlanmanıza yolaçan talan ve yağmaların nedenleri nedir? İnanın ki bu nedenler, bence tümüyle bilinmektedir. Ermenilerin, Osmanlı bütünlüğünden ayrılarak, Kürdlerin temiz vatanı olan

-
- (70) "Yukarı"dan maksat, gazetenin bu sayısının başlığında gösterilen yeni adrestir.
- (71) "Yöneltilmesi" sözcüğü, gazetenin aslında kullanılan "hitabedilmesi" sözcüğünün yerinde kullanılmıştır. "Hitabedilmesi", aslında "seslenilmesi" anlamına gelmektedir. Ancak o sözcük buraya uygun düşmemektedir. O nedenle, "yöneltilmesi" sözcüğünü çeviride daha uygun gördük.
- (72) Buradaki "önemsiz" sözcüğü, yazının aslındaki "naçizane" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Farsça olan ve Osmanlıcaya da geçen "naçiz" ve ondan türetilen "naçizane" sözcükleri, aslında "hiç bir şey" demektir. Alçakgönüllülüğün belirtisi olarak kullanılan bu sözcüğün Türkçedeki en uygun karşılığı, kanımızca "önemsiz" sözcüğüdür.
- (73) Buradaki "vuruşmalar" sözcüğü, yazının aslındaki "kıtallar" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapça olup Osmanlıcaya da geçen "kıtal" sözcüğünün asıl anlamı "öldürüşme" demektir. Ancak Türkçede öyle bir sözcük kullanılmadığı için, çeviride "vuruşma" sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.

Kürdistan'ı her ne pahasına olursa olsun kendilerine dolaşım yeri durumuna getirmek istedikleri ve bu yolda nasıl çalıştıkları, Avrupa'da neler yaptıkları, Kürdistan'da nasıl haydut çeteleri gezdirdikleri, saf köylülere ne yolda bozguncu fikirler aşıladıkları, tarafımdan tek tek bilinmektedir.

Ne var ki bütün bunlar, vuruşmaya girişmek konusunda size açık bir hak vermez. Hükümetin iş ve uygulamalarına güvenmek, asla doğru değildir. Ve Türkiye'de her birey kendi hakkını kendisi yerine getirebilirse, bir şey kazanmış olur(74) Bununla birlikte, bu konuda işin aslına ve temeline güvenilmelidir. Yani "Ermenistan" adıyla bir hükümetin kurulmasına asla inanılmamalıdır. Eğer iş bizim hükümete kalsaydı, şimdiye dek değil Kürdistan'ın tümünü, hatta tümüyle Türk ve Arnavud bulunan illerden dahi bazı yerler vererek böyle bir hükümet kurulurdu ve bu konu kimsenin umurunda bile olmazdı. Fakat olmadı. Merkezî hükümet,(75) Rusya ile bu konuda bir fikir ve görüşbirliği meydana getirdi. Rusya'nın Hristiyanlığa yönelik olan şeytanca sahiplenmesini Ermeniler hakkında bildiğimiz ve bildiğiniz ölçüde tuttu; ileri getirmedi.

O halde, Kürdistan'da ortaya çıkan birkaç haydut çetesi ya da bozgunculuk yüzünden, hükümetin uygulamalarına ek olarak bir de sizin tarafınızdan hoşnutsuzluk yaratan bir kalkışma ya da tepeleme ya da oç alma belirtileri görülürse, pamuk ipliğiyle tutulan Rusya'nın eylemli bir müdahalesi ve tüm Avrupa'nın büyük ve sonsuz nefreti gerçekleşmiş olur. İnanın ki bu durum Padişahı güldürür.(76) Ve Allah bilir ki merkezî hükümet, yani Abdülhamid, bu din ve millet düşmanlarına bir tek kurşun sıkılması için emir vermez; ve tüm Kürdistan, Rusya'nın kanlı despotizminin ayakları altında çiğnenir. Çünkü size ve bütün Osmanlılara dost ve ahbab kalmadı; uygarlık ve siyaset dünyasında öksüz kaldık. Abdülhamid, her fırsattan yararlanarak her birimizin yıkımı ve yok olmasıyla sonuçlanacak yollardan başka bir girişimde bulunmamaktadır. Ve bu girişimlerinin fiilî izleri ise, Kürdistan'ın ve bütün Osmanlı ülkesinin bir zamanki bayındırlık ve mutluluğu ile bugünkü yıkılmışlık ve felâketinin karşılaştırılmasıyla anlaşılabilir.

*

Ey soylu ve çalışkan olan Kürdler! Size, kendi başınıza, dünya uygarlığının bugünkü gereklerini yerine getirmek ve bu amaçla hiç görmediğiniz, yani size hiç gösterilmeyen uygarlık yapıtlarını meydana getirmek gibi bir güç işi tavsiye etmem. Bu iş, her yerde hükümetlerin yapması gereken bir görevdir. Bizim hükümet ise, bayındır olan yerleri yıkıntıya çevirmek üzere insanlığın göğsüne dikilmiş bir zulüm heykeli olduğundan, uygarlık yolunda ondan yüce ve güzel yapıtlar beklemek pek anlamsız ve saflık olur.

(74) Anlaşıldığına göre şunu demek istiyor: Hükümetin iş ve uygulamalarına güvenilmediği için, her birey kendi hakkını kendisi yerine getirmek durumunda kalmıştır; hükümet yurttaşların haklarını korumadığı için, her birey kendi hakkını kendi eliyle koruyup yerine getirebilirse kazançlı çıkar, yoksa hakkını yitirir.

(75) "Merkezî hükümet"ten maksat Osmanlı hükümetidir.

(76) Yani "Padişahın sevinmesine, sevincinden gülmesine neden olur".

Ne var ki, sizin koruyucu kanatlarınızın altına sığınmış olan ve bozguncuların görüş ve eylemlerine herhangi bir biçimde katılmayan birçok güçsüz Ermeniye musallat olmaksızın, sizi yaşamın tüm gereklerinden yoksun bırakan ve soyluluğunuzun şanına, doğuştan olan yiğitliğinize lâıyk bir sosyal durumdan sonsuza dek yoksun kalmanız için uğraşan bir kurulun(77) zulümlerini kırmaya çaba harcamak, daha yararlı ve daha meşru değil midir? Kesinlikle kuşkunuz olmasın ki gerçekte siz, o mazlum Ermenilerden elli kat daha mazlumsunuz. Ermenilere ara sıra bazı beyinsiz ve akılsız bireyler musallat oluyor. Size ve tüm Müslümanlara karşı ise, koca bir zalim hükümet, yani kendi hükümetiniz topuyla, tüfeğiyle, parasıyla, ajanlarıyla ve celâtlarıyla 25 yıldan beri musallat olmuş, dost görünümündeki amansız bir düşmandır.

*

Kürdler! Bizim atalarımız böyle değildi. Onlar, din ve insanlığın şanına zerre kadar saldırıda bulunulduğu zaman, en acı fedakârlıklarla o saldırıyı savuştururlardı. Bugün ise, değil yalnız Kürdlerin, aynı zamanda tüm Müslüman halkların dini, bir-iki Avrupa diplomatının entrikalarına, daha doğrusu Abdülhamid'in eğlence düşkünlüklerine ve deliliklerine kurban oluyor. Bu konuda bildiğimiz siyasal belgeleri ayrıntılı biçimde anlatmaktan hem utanır, hem de sakınıyoruz. İnsanlarca ve onların en mert ve soylularından olan Kürdlerce kutsal bilinen ne kadar varlıklar varsa, hepsinin düşman atlarının ayakları altında çiğnenmesinin yol ve yöntemleri hazırlanmış durumdadır.

Evet, ayrıntılı biçimde anlatamam. Çünkü onların ayrıntılı biçimde anlatılmasından ve anımsanmasından yürekler kanlanır, kalemler titrer.

Kürdler! İnanın ki, bugün Akdeniz'le Karadeniz arasındaki toprakların Rusya'ya ve ondan ötesinin İngiltere'ye geçmesi için, devletleri yöneten devlet adamlarının bazı uğraştırıcı işlerinden ve dünyanın kimi yörelerinde tek tek başgösteren birtakım olayların ortadan kaldırılmasından başka bir engel kalmamıştır. Bu durumlara oranla, Ermenilerin Kürdistan'daki saldırılarına karşılık vermek pek hafif kalır.

Biz en dindar ve en sağlam bir millet olduğumuz halde, İslâm dininin saldırıya uğramaktan ve yok olmaktan korunması için bir şey yapmadık. "Buharî"ler(78) tahrif edildi;(79) Peygamber'in hadislerinin yüce hükümlerine uyulmadı. Güçsüzlerden ve yoksullardan başka kimse askere alınmıyor; din ve cihad,(80) belirsiz bir iş durumuna geldi. Siz hâlâ Ermeni vuruşmalarında hükümetin zulmünün aracıları olan memurların hırsızlık yapmalarının aracı oluyorsunuz!

(77) Buradaki "kurul"dan maksat, Abdülhamid hükümeti, Abdülhamid yönetimidir.

(78) Bu sayıdaki 58 numaralı dipnota bakınız.

(79) Tahrif: Bir kitabın, bir yazının ya da herhangi bir metnin üzerinde kalem oynatarak bazı yerlerini değiştirmek. Bu sözcük, Türkçede tam karşılığı bulunmadığı için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(80) Cihad: Din uğrunda yapılan savaş. Bu sözcük, Türkçede karşılığı bulunmadığı için çeviride aynen kullanıldı.

Kürdler! Şimdiki durumda, sizin bilgilenme düzeyiniz, çevrili bulunduğunuz dağlar ile sınırlıdır. Geçmişteki büyüklüğünüzü anımsayamıyorsunuz. Bugün ise, diğer ulusların "büyük" diye niteledikleri şeyleri göremiyorsunuz. Büyüklük, şan ve şeref, Zeki Paşa'nın emri altında Hamidiye neferlerinden(81) biri olmakla sınırlı değildir. Tersine bu durum, sizi, her büyüklüğe ve büyüklüğün gereklerinden olan haklı güçlenmeye yabancılaştırır. Siz onurunuzu ve mutluluğunuzu kendiniz elde etmelisiniz. Sizi vuruşmaya iten hükümet memurları, bir gün o vuruşma yüzünden size bir yasal sorumluluk yöneltile, o anda her birinizi Kürdistan'ın bir dağında asmaktan ve aile bireylerinizi aç bırakmaktan çekinmezler.

*

Bir kurul olarak hükümette duygu yoktur; o kurul, taş ve ağaç türündendir. Yapılan vuruşmalardan, talanlardan sizin elinizde ne kaldı? Bir zamanlar en mutlu ve zengin bir ulus iken, bugün tüm Osmanlılar gibi yoksulluk ve sefalet içinde sürünüyorsunuz. Bu vuruşmalarla birkaç kan içicinin keselerini doldurmaktan başka ne yaptınız? Siz yine bir çarığa muhtaçsınız. İflâs etmiş bir-iki kan dökücü ise, Ermenilerin bütün servetini gassetmekle, akıllarınca mutlu oldular. Sizin soyluluğunuzun şanının gereği olan, Şeriatın her uyarısını noktası noktasına yerine getirmektir. Dininizin, Allah korusun, din düşmanlarının ayakları altında çiğnenmesine olanak vermemelisiniz. Ermenilerin güçsüz olanlarını, masum olanlarını korumalısınız. Bir-iki bozguncu yüzünden bir-iki milyonluk halkın yıkıma uğratılmasına razı olmamalısınız. Ermenilere karşı olan bastırma hareketlerinizde düşmanlığı kişiyle sınırlı tutmalısınız ve bütün bir milleti düşmanlığın kapsamına almalısınız.(82)

Kürdler! Bugün Abdülhamid, Ermenilerin en hain ve kötülerini(83) için genel af çıkardığı ve bunu birkaç kez yinelediği halde, "dinimiz, ülkemiz yıkıntıya dönüyor" diyen millet bireylerinin tümünü Trablusgarb'ın(84) kızgın kumları içinde yok ediyor. Her şey hakkında gerçek yazgıyı çizen ulu Tanrı bile insanın yaptıkları konusunda soru sorarak, kıyamet halkına sonsuz adaletini göstermek şiarında olduğu halde, Osmanlı hükümeti, adalet isteme olasılıklarına kesin gözüyle bakılanları, soru ve yanıtı bile gerek görmeksizin en sert cezalarla işkenceler altında öldürüyor. Bu uygulamaların ortadan kaldırılması, Müslümanlık sorumluluğuna özgü yüce görevlerdendir. Bunlara oranla Ermeni olayları hiç düzeyindedir.

(81) Bu sayıdaki 59 numaralı dipnota bakınız.

(82) Demek istiyor ki "sadece suç işleyen kişileri bastırma hareketlerinizin kapsamına alın, bastırma hareketlerinizi yalnız suç işleyen kişilerle sınırlı tutun, bir milleti düşmanlığın kapsamına almayın, suç işleyen kişiler yüzünden bir millete düşmanlık yapmayın".

(83) Buradaki "kötü" sözcüğü, yazıdaki "habîs" in karşılığında kullanıldı.

(84) 20. sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

Siz, hükümet memurlarının saptırmalarıyla(85) insanlığın gereklerini unutmak derecesine varıyorsunuz. O memurlar, sürekli olarak fenalık yapmak, fenalık görmek, fenalık işitmek isterler. Çünkü, haydutların karanlıktan yararlanmaları türünden, onlar da fenalıktan yararlanırlar. Siz buna araç olmayın. Onlar sizi hırsızlığa, vuruşmaya teşvik ederler. Siz, mallarını talan etmeye itildiğiniz güçsüzlere kendi malınızdan bir miktar verin; kendilerini öldürmeye kışkırtıldığınız talihsizlerin yaşamlarını korumak için kendi yaşamınızı siper edin. Böyle davranın ki o utanmaz, Allah'tan korkmaz hükümet memurları, sizin o insanlık onurunuzdan utansınlar da yerlerin dibine geçsinler. Zeki Paşa kışkırttı diye Erzurum Valisinin çadırını çalmak size düşmez. Zeki Paşa, bir gün olup da sizin üzerinize top gönderdiği zaman elini göğsüne koyar.(86) Biriniz bir Hamidiye elebaşısı iseniz, Zeki Paşa'nın değersiz ve önemsiz bir korumasından şımararak, birçok kişiyi korumaya muhtaç etmek gibi kendini bilmezlik etmeyin; siz her zaman o halk ile ayakta durabiliyorsunuz. İçinizde, çevreyi gözetleyip kolaçan eden kısıntı yiyicilerin bulunmasını ulusal namusunuzda aykırı sayınız.

Aslında, şimdiki uygarlığın insanlar için hazırladığı çeşitli kolaylık araçlarından siz hiç bir şeye sahip değilsiniz. Siz tekrar tekrar bir hükümet tarafından dolandırıldığınız halde şoseleriniz yok, arabalarınız yok, demiryollarınız yok, okullarınız yok. Var olan okullarınızın tümü, milletin zavallı bireylerini kandırmak için Padişahın emriyle açılış törenleri yalnız İstanbul gazetelerinde yazılan hayalî binalardır; onlar hayal arsalarına kurulmuş ve hiçlik duvarlarından yapılmış, gayet yüksek, kesinlikle var olmayan binalardır. Ve Allah'a şükür, sizin içinizde, kendi çabalarıyla ve kendi zekâlarıyla yetmiş üstat bilginler vardır. Onlarda okuyacağınız ve onlardan dinleyeceğiniz gerçeklerle, mutlu durumun elde edilmiş yöntemini ve tarihinizi süsleyen geçmişteki dönemlerinizin ikbalini geri getirmenin yollarını düşünün. Bireysel olarak, toplu olarak ne yaparsanız yapın. Ve ne yaparsanız kendinizin yapacağını bilin!

Sana senden gelir bir işte ancak, yardım gerekliyse
Ümidini kes zaferden, başkasından yardım gerekliyse(87)

(85) Buradaki "saptırma" sözcüğü, yazının aslındaki "iğva" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan ve Osmanlıcada da kullanılan "iğva" sözcüğü, "birisini ya da birilerini baştan çıkarma, ayartma, kışkırtıp herhangi bir amaca yöneltme, doğru yoldan saptırıp yanlış yola yöneltme, şaşırtma" anlamlarına gelir. Kanımızca burada en uygun karşılığı "saptırma"dır.

(86) Bu sayıdaki 64 numaralı dipnota bakınız.

(87) Bu sayıdaki 67 numaralı dipnota bakınız.

OLAYLAR

Aydın İli Çevirmeni Abdülhalim Memduh Bey, 12 yıldır haksız olarak tutulduğu sürgün yerlerinden canını kurtarıp, Allah'a hamd ve şükür, selâmetle ve sağlıklı Londra'ya gelmiştir.

Adı geçen, Osmanlı ülkelerinin her tarafını dolaşmış ve ülkenin durumlarına değişik biçimlerde etkisi olan birçok ilerigelenle yakınlık kurmuş zatlardandır ve değişik dillerde yazma gücüne sahip olmakla tanınan dâhîlerdendir; bu nitelikleriyle, Avrupa'da vatan ve milletimize(88) ilişkin bilgilerinden her yönden yararlanılacağı açıktır. Nitekim Londra'ya varmasıyla birlikte, birçok siyaset adamı tarafından kendisine iyi kabul gösterilmiştir. Kıvanç duyarız.

(88) Bu sayıdaki 69 numaralı dipnota bakınız.

Sahib ve
Muharriri:
Bedirhan Paşaoğlu
Abdurrahman

KURDİSTAN

1315

Address:
Year Bay Crescent
5 Fast Cliff
FOLKSTONE
Angleterre

*

Derc
olunmayan
evrak
iade
olunmaz

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

*

Her tabî'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal olunur

*

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kürdistanê,
de belaş
bidin xelkê

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fînûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
ayda bir neşrolunur
Kürdçe ve Türkçe gazetedir

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

KURDİSTAN

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişice mektublar
Kürdçe neşrolunur

Roja yekşembê de 22 Remezan sene 1318 * Fi 1 Kânun-ı Evvel sene 1316(1)

SULTAN ABDÛLHAMİD-İ SANÎ HAZRETLERİNE

Padişahım,

İrade-i Şahaneleriyle teşekkül etmiş bir mahkeme-i hususiyenin hakkımda ısdar ettiği hükm-i giyabîyi, İstanbul evrak-ı havadisinde okudum. İnsanı vicdanen tazîb edecek ahkâm, ashab-ı namus ve hamiyeti müteessir edeceği gibi, namus ve hamiyet yolunda, vatan ve millet uğrunda lahik olacak bu gibi hükümler ise, bilakis mucib-i mefharet olur.

(1) Li gora tarîxa Mîladî 14 Kanûna Pêşîn 1900(Milâdî tarihe göre 14 Aralık 1900).

Memalik-i Osmaniyelerde ecdad-ı izamınızın velâyet ve himayeti tahtinde senelerce icra-i ahkâm etmiş hanedan-ı kadîm efradından olduğum ve mücerred hak ve hakikate hizmet edebilmiş olmak üzere salah-ü felâh-ı mülk hevesiyle zat-ı Şahanelerini irşad ettiğim için âcizlerini cezaya müstahak ve milleti soymak, vatanı tahrib etmek için yaratılmış gibi ortalığı —inzimam-ı kuvvetinizle— enva-i mezalimin icrasıyla yakıp kavuran, o etrafınıza aldığınız eşirrayı her türlü saadete lâyıık görmek, "Halifetullahım" diyerek kendisini beşeriyetin zirve-i âlâsına çıkarmak isteyen siz gibi bir padişaha ne derece küçüklük olduğunu düşünebilir misiniz?

Padişahım,

Sarayınızı dolduran haşerâtın,(2) ser-i kâra geçirmiş olduğunuz zaleminin ve hatta nefis-i nefîs-i hümayununuz şerrinden tahlîs-i can kasd-ı masumanesiyle terk-i dar-ü diyar ile Avrupa'ya çıkan ve çıktıktan sonra ümid-i adaletle feryad eden gadirdîdegânı bir de mahkûm etmekle de rencûr etmeniz, emin olunuz ki sizi evvelden ziyade hedef-i ta'n-ü hakaret etmek için hayırhah sandığınız bedhah bendegânınızın sizi sülûküne iğfal ettikleri bir tarîk-i nâsavabdır.

Her ki zahmeti hurd, elbette figani dared(3)

düstur-ı hakîmanesi, malum-ı Şahaneniz olsa gerektir. Bu kaide-i tabiiyenin emsal-i kesîresini tarih gösteriyor. Zulümden feryad etmemek mümkün olmaz; tesir-i mezalimle cerîhadar olan, bittabı' istimdad eder. Bu hali re'yül'ayn görecek âlem-i insaniyet ise, bittabı' imdad-ü istihlas-ı mazlûmîn fikr-i Hudapesendiyile dest-i muaveneti o biçaregâna uzatır. Lâkin umum tebaalarının bugün silâh-ı zulm-ü istibdadla urulmuş ve her biri ayrı ayrı yaralar almış olduğunu ve her birinin de bu tesirle gözünü âkîbet-i hale dikip durduğunu unutmayınız. Bunları birdenbire tahrik ise, zulmün bir derece daha tezyîdine mütevakıftır. O halde, emin olunuz ki şu hareketinizle kendiniz için bir hafîre-i helâk istihzar etmiş oluyorsunuz.

Âcizleri, sultanî ve mülkî mekteblerinde ikmal-i tahsil ile şehadetname aldıktan sonra, Maarif Nezaret-i Celîlesi Mekâtib-i İdadiye İdaresi başkitabetine tayin olundum; orada altı-yedi sene hizmet ettim. Ahass-ı âmâlım, millitime karşı bir yararlıkta bulunmak idi. Ne çare ki yılanları, çiyenları bile bîzar edecek mezaliminiz, âmâlıma mani oluyordu. İstanbul'da durmağa benim için imkân kalamayınca, memuriyetimi, maaşımı marrul'arz maksad-ı mukaddesime feda ile kendimi ağış-ı hürriyete attım. Şimdi zulm-ü cevriniz eseriyle ecanibe iltica etmiş ahrar içinde, malının haczolunacağı havfiyle kendisini pençenize düşürecek hiç bir ferd tasavvur edebilir misiniz?!

(2) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

(3) Farsça olan bu dizenin Türkçesi şöyledir:
"Her kim ki zahmet çekerse, elbette çığlık atar".

Padişahım,

Zat-ı Şahaneleri, min kıbelirrahman sıyanet-i hak ve adalete memur, milletin bir hizmetçisi olmak itibarıyla, taleb-i adalet vadisinde ref'i âvaze-i şikâyet eden hakperestanı fesad ile itham etmeniz, devam-ı zulme arzunuzu îma ediyor; ki bunun da nezd-i ilâhîdeki mes'ûliyetini tavsîfden ise, yalnız "leanella-hu men rea mazlûmen ve lem yensurhu"(4) hadis-i şerifini zikretmekle iktifa ederim.

Lâkin belki bir gün olur da hayırhahan-ı vatan hakkında reva gördüğünüz şu hâlât-ı cansûzîden feragat eder ve yine belki bir gün olur da şu mücahidlere lüzum-ı kat'î hisseder, mazînidan nadim olarak haya edersiniz; lâkin emin olunuz ki o zaman hizmet için mekân ve imkân kalmamış olacaktır. Mama-fih, şu ümid-i zaife tebaan da hükm-i vakii reddeder ve perestişkârı olduğum vatanım namına zat-ı Şahanelerini tarîk-i adl-ü merhamete davet ederim. Ferman.(5)

Abdurrahman Bedirhan

(4) Bu hadisin Türkçe çevirisi şöyledir: "Bir mazlumü görüp de ona yardım etmeyene Allah lânet etsin".

(5) 21. sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

KURDA RE(6)

Gelî Kurdno! Van pêla min ji Kurdistanê hin xeber standin, ku ez gelek muteellim bîm.(7) Loma min vê(8) ez ji we re çend rêzekê binivîsim.

Un dizanin ku ez lawê wî mirovî me ku bi şîrê xwe, seadeta we re gelek xîret kir. E jî muqtezayê zeman,(9) îro bi qelesa xwe wê xizmetê îfa dikim.

Ez hire(10) daîma ji mesela Ermenîya marûzê serzenîş mame.(11) Waqia(12) ez dizanim ku hinek Ermenî divên Kurdistanê ji xwe re bikin wîlayetek û ji milkî(13) cuda bikin. Ji vî sebebî, ez dizanim ku gelek ji wan van welatên bîyanîya eleyha me de(14) dixebitin; gelek jî Kurdistanê de fesad û qîtal îcra kirin.(15) Lakîn un qenc bizanin ku ev halên ha tu cara, tu zemana heqê qîtalek umûmî(16) nade we. Ji curmekî daîma divê mucrim mutecezza bibe;(17)lakîn nav mirovên we kuştin, qismê kullî masûm in.(18) Ez dizanim ku yên vî halî dikin, ew Kurdên ku meclûbê îhsan û keremên Ebdulhemîd bîne.(19) Lakîn un qenc bizanin ku çend mirovek nav we de îcrayê qîtal dikin, un hemî marûzê ta'n û sîtemên neyara dibin.(20)

(6) Kurda re: Ji Kurdan ra.

(7) Muteellim bîm: Azardîtî bûm, êşam, xemgîn bûm.

(8) Min vê: Min vîya, min xwest; yan jî min divê, ez dixwazim.

(9) E jî: Ez jî.

Muqtezayê zeman: Li gora daxwaza demê, li gora xwestina demê.

(10) Ez hire: Ez li vir.

(11) Ji mesela Ermenîya: Ji ber mesela Ermenîyan, ji rûyê şola Ermenîyan.

Marûzê serzenîş mame: Bergazîna mame, rastê gazîna hatîme, ji gazîna ra bûme amanc û mame, gazîna pêşkarê min bûne.

(12) Waqia: Bi rastî, di eslê xwe da.

(13) Mexsed ji "milk", axa binê kargêriya dewleta Osmanî ye.

(14) Eleyha me de: Li dijê me.

(15) Fesad: Xirabî, têkilhevî.

Qîtal: Hevkuştin, lêkdan, şer.

Îcra kirin: Pêkanîn, anîn cî, meşandin.

(16) Umumî: Giştî.

(17) Curm: Sûc.

Mucrim: Sûcdar.

Mutecezza bibe: Bê cezakirin, ceza bixwe.

(18) Qismê kullî: Beşê piranî.

Masûm in: Bê sûc in, êrî ne.

(19) Meclûb: Kêşayî, kişandî, kes yan tiştê ku ji aliyê kesek ve yan tiştê ve tê kêşan, tê cezbkirin.

Îhsan: Qencî, çeyî.

Kerem: Merdî, ciwamêrî, comerdî. Yani "Kurdên ku ji aliyê qencî û ciwamêriya Evdilhemîd ve hatine kêşan, qencî û ciwamêriya Evdilhemîd ew ber bi xwe kişandine, ew cezb kirine, Kurdên ku ketine ber bayê qencî û ciwamêriya Evdilhemîd, Kurdên ku ketine davika qencî û ciwamêriya Evdilhemîd".

(20) Ta'n: Çêr, qalkirina bi xirabî, zem.

Sîtem: Gazîna dijwar a digel rexneyan.

Erê, divê un tu zemana razî nebin ku ji wetenê we Ermenistanek peyda bi-bit. Lakîn divê un cîranên xwe yên masûm muhafeze bikin.(21) Waqia ez dizanim ku heger Ebdulhemîd ji hemîyet û hemaseta(22) Kurda netirsaya, ji kengê ve welatê we dabî Ermenîya. Lakîn ji tirsaya xwe nekarî. Ebdulhemîd ji we hew qas muteneffir e ku,(23) îro Kurdistan hemî bikeve destê Rûsyayê, ew qet ehemîyet(24) nad'ê. Ebdulhemîd van qîtala îqa' dike,(25) da bêje dewletên ecnebî ku un wehşî ne, naqabilê terbiye ne;(26) bi vê rê xezeb û nefreta dewleta ji we re celb dike,(27) da xwe masûm û mazûr nîşan bike. Weqta ku ecanib(28) dibêjin'ê "çire milletên binê destê te cahil, xeyrê mutemeddin(29) mane?", ew dibêje ku zîra(30) milletên binê destê wî wehşî ne, naqabilê temeddun in.(31) Eve bîst û pênc sal e ev Xunkar ser textî. Hinga nû culûs kirî,(32) wus'eta wetenî(33) du cara li ya nuho bî; nîsfek(34) jê ket destê neyara de. Îro Kurdistan jî wek sair memalikê Osmanîye,(35) bûye merkezek qîtal û cîdalê.(36) Qet emn û asayiş(37) nemaye. Me' mûrên Ebdulhemîd, wek teyrên laşexwar ketine ser piçîka mayî, bel' dikin.(38)

*

Gelî Kurdno! Ez dizanim ku heta serê we ev hukumet e, hingî un destê me' mûrên Ebdulhemîd bimînin, un tu cara ji vî halî xilas nabin. Lakîn un, şûna un islahê halê xwe de bixebitin, un bêçarekanên cîranên xwe Ermenîya dikujin. Ev hal ji namê necabet û ciwanmerdîya we re şeyn e.(39) Ya dikeve

- (21) Muhafeze bikin: Biparêzin.
 (22) Hemîyet: Pêjna welatevînîyê, xîreta welatevînî û neteweevînîyê.
 Hemaset: Mêrxasîya tebîî.
 (23) Muteneffir e: Nevîndar e, ji we nevîn dike, nefret dike.
 (24) Ehemîyet: Giringî.
 (25) Îqa' dike: Diqewimîne, pêktîne.
 (26) Wehşî: Hov, kûvî.
 Naqabil: Nehêgin, kesê ku ji tiştek ra nehêgin e, bi kêrê tiştek nayê.
 (27) Ji we re celb dike: Dikişîne ser we, ber bi we dikişîne.
 (28) Ecanib: Piranîya "ecnebî" ye, ew jî bi mana "bîyanî" ye.
 (29) Xeyrê mutemeddin: Ne medenî, li derê medenîyetê.
 (30) Zîra: Lewra.
 (31) Temeddun: Medenîbûn, hatina ser rîya medenîyetê, qebûlkirina medenîyetê û tevgera li gora awayên wê. Yanî "ne hêgin in ku medenî bibin, bèn ser rîya medenîyetê û li gora awayên wê tevgerin".
 (32) Culûs kirî: Li ser text danîşt, çû ser text, bû padîşah.
 (33) Wus'et: Fireyî.
 Weten: Welat. Mexsed jê axa binê kargêrîya dewleta Osmanî ye.
 (34) Nîsf: Nîv, nivê tiştek.
 (35) Memalikê Osmanîye: Welatên Osmanî, welatên ku di binê kargêrîya dewleta Osmanî da ne.
 (36) Cîdal: Pevçûn, kêşmekêş.
 (37) Emn: Ewletî.
 Asayiş: Hêsayî, amoşî.
 (38) Bel' dikin: Dadiqurtînin.
 (39) Nam: Nav.
 Necabet: Nejadpakî, esilzayî.
 Şeyn: Neng, leke, eyb, kêmayî, qusûr.

derîyê semaheta we(40) ew e ku divê un Ermenîyên masûm û dexîlê we,(41) hîfz û hîmaye bikin.(42) Ew jî weke we mezlûmên Ebdulhemîd in. Loma divê un pêkve îttîfaqê bikin, xwe ji destê vê hukumeta zalim texlîs bikin,(43) bîl'îttîfaq seadeta wetenê xwe re bixebitin.(44) Un îstîqbal(45) xwe nabînin û îlla ev rîya we girtî, we îsalê xirabîyê dike.(46)

Belê, nav Ermenîya de hinek hene ku neyarê we ne. Lakîn ev mîqdar gelek qelîl e;(47) Ermenî jî ji wan ne razî ne. Lakîn qenc bizanin ku esil neyarê we Xunkarê we ye; ew Xunkar e ku eve bîst û pênc sal e bi perê xwe ve, bi casûsên xwe ve xirabîya we dixebite.

Gelî Kurdno! Ecdadên we ne ho bîn.(48) Ew, weqta ku yekê teerruz(49) li şanê dîn û însanîyeta wan fikir, ew teerruz def' dikirin;(50) wê rê de rûhê(51) xwe fîda dikirin. Îro irzê we, namûsa we maye di destê(52) sûtare(53) me'mûrên Ebdulhemîd de. Xunkarê un dibêjin'ê "Xelîfe", we difiroşe Mosqof, we ha ji xwe nîne.(54) Loma, qenc bizanin ku neyarê we yê mezin Ebdulhemîd e; divê un li ser wî qiyam bikin,(55) ne li ser Ermenîya.

*

Gelî Kurdno! Un îstîqbala xwe nabînin, halê xwe yê berê jî nizanin; un nizanin şan û şeref çî ye, çawa dibe. Heysîyeta, necabeta we(56) ne ew e hema un meiyeta(57) Zekî Paşa de bimînin; şerefa we ne nîşan û rutbeyên Xunkar in. Bîl'ekis,(58) ev tiştên ha qedr û îtîbara we tenzîl dike.(59) Ew mirovên we

-
- (40) Semahet: Ciwamêrî, qencîkarî, mêranî. Yanî "tiştê ku dikeve ber derê ciwamêrî û mêranîya we, tiştê liyaqê qencîkarî û mêranîya we, tiştê ku ji ciwamêrîya we ra dest dide".
- (41) Dexîlê we: Ewên ku xwe avêtine bextê we, di binê baskên we da ne, di binê parastina we da ne.
- (42) Hîfz û hîmaye bikin: Biparêzin.
- (43) Texlîs bikin: Rizgar bikin, xilas bikin.
- (44) Bîl'îttîfaq: Bi tefaq, bi hev girtin, bi hevkarî, pêkve. Seadet: Bextyarî. Wetenê xwe re: Li vir mexsed ji "weten" Kurdistan e.
- (45) Îstîqbal: Pêşedem, dema ku li pêşîya mirov e.
- (46) We îsalê xirabîyê dike: We digîjîne xirabîyê, we ber bi xirabîyê dibe.
- (47) Qelîl: Hindik.
- (48) Ne ho bîn: Ne weha bûn.
- (49) Teerruz: Hucûm, êrîş.
- (50) Def' dikirin: Paşve davêtin, dûrdixistin.
- (51) Rûh: Gîyan.
- (52) Ev her du peyvik di eslê rojnamê da bi şaşî "dest dirê" derketibû. Me ew bi awayê rast "di destê" nivîstî.
- (53) Sûtar: Qeşmer, beradayî.
- (54) We ha ji xwe nîne: We hay ji xwe nîne, haya we ji we tune.
- (55) Divê un li ser wî qiyam bikin: Divê hun li dijê wî rabin.
- (56) Yanî "heysîyeta we û necabeta we".
- (57) Meiyet: Li nik, di binê fermana kargêrekî dewletê da.
- (58) Bîl'ekis: Çewtê vê yekê.
- (59) Tenzîl dike: Dadixe, nizim dike.

teşwîqê qîtalê dikin, neyarên we ne; wekî(60) rojekê ji vê rû(61) belayek hat we, Xunkar muhazeza we re yek eskerî rênake.

Gelî Kurdno! We hew qas kuşt, talan kir, destê we de çi maye? Memleketê we ji berê feqîrtir bî, eyb û gunehê masûma ser we ma. Me'mûrên Ebdulhemîd ji Ermenîya rişwet(62) standin, malên wan zebt kirin; ewan kêf kir, we guneh. Divê un masûmên Ermenîya muhazeza bikin; kîn û xereza we, sewdayê întîqama we(63) divê li mufside mexsûs bimîne;(64) muqtezayê însanîyet(65) ev e.

Ebdulhemîd hinde Ermenîyên mufsid, qatil efû kir; lakîn wekî Musulmanek dibêje "min edalet divê", wî nefî dike,(66) dikuje

Gelî Kurdno! Zirara me'mûrên Ebdulhemîd îrasê we dike, kî îras nake.(67) Neyarê we ew e, ne masûmên Ermenîya ne. Muqtezeyatê necabeta we(68) ew e ku un masûma muhazeza bikin; divê un hemî muttefiq bin,(69) esbabê hurrîyet û edaletê tehyîz bikin.(70)

(60) Wekî: Eger.

(61) Ji vê rû: Ji rûyê vê yekê, ji rûyê vî tiştî.

(62) Rişwet: Bertîl.

(63) Sewdayê întîqama we: Pêjn û daxwaza we ya tolestandinê, daxwaz û pêjna we ya di heqê tolestandinê da.

(64) Li mufside mexsûs bimîne: Taybetê xiraban bimîne, tenê di heqê kesên xirab da sînorkirî bimîne, tenê ber bi xeraban be.

(65) Muqtezayê însanîyet: Daxwaza mirovîyê, tiştê ku mirovî ji mirov daxwaz dike, dixwaze.

(66) Nefî dike: Cîhil dike, tengezar dike, ji cîyê wî radike û diguhêze cîyekî dî û li wir bicî dike.

(67) Îrasê we dike: Ji we ra tîne, digîjîne we. Kî îras nake: Awayê rast, "kesek îras nake" ye. Yanî "zirar û zîyana ku me'mûrên Ebdulhemîd digîjînin we, kesek nagîjîne we".

(68) Muqtezeyat: Piranîya "muqteza" ye, ew jî bi mana "daxwaz" e. Necabeta we: Nejadpakîya we, rehpaqîyîya we, esilzayîya we. Yanî "daxwazên nejadpakîya we, tiştên ku rehpaqîjî û esilzayîya we ji we dixwaze".

(69) Muttefiq bin: Hevgirtî bin, pêkve bin, digel hev bin.

(70) Yanî "rê û wasite û awayên azadîyê û edaletê amade bikin; tiştên ku jibo azadîyê û edaletê pêwîst in, wan amade bikin".

ZÎN Û MEM

TEKRAR ÎSTÎXBARA DAYEÊ JI KUNHÊ MACERAYÊ TESRÎHÊ TEQRÎRA WAN E JI KEYFIYETA TE'SÎRA HEWAYÊ (71)

Dayîn heyirî ji macerayê(72)
Go "ey ruh û qalibêd-i dayê!(73)

Hun çûne teferruca ruwalan(74)
farix ji teeşsuqa xezalan(75)

Şeklê ku we dîtî bêmeal e(76)
meyla we bi qismê jin muhal e(77)

Meyla beşerî beşer divêtin(78)
Emma we keçan, puser divêtin(79)

Keç qet li keçan dibin xerîdar!(80)
Bê neqdê kuran muhal e bazar(81)

-
- (71) Mana vê sernivîsarê weha ye: "Careka dî xeberstandina dayeyê ji eslê serhatîyê, eşkerakirina qalkirina wan e ji rewşa te'sîra evînê". Di eslê rojnamê da ev sernivîsar wek du malikên "Mem û Zîn"ê derketibû. Me li gora çapa Stanbolê ya 1919'an, ew bi awayê sernivîsarê nivîsî.
- (72) Macera: Serhatî, tiştê ku tê serê mirov, tiştê ku bi serê mirov da derbas dibe.
- (73) Ruh: Gîyan.
Qalib: Laş.
- (74) Teferruc: Temaşe.
Ruwal: Kur, law.
- (75) Farix: Vala.
Teeşsuq: Evîn.
Xezalan: Mexsed ji xezalan keç in. Yanî "hun ji evîna keçan vala ne, ji ber ku hun keç in hun nikarin keçan bievînin û li wan bibin aşiq".
- (76) Bêmeal: Bêmane, tewş, vala.
- (77) Muhal: Bêmikûn, tiştê ku ne mimkun e.
- (78) Beşer: Mirov, însan. Yanî "divê ku meyla mirovan li ser mirovan be".
- (79) Puser: Kur, law. Yanî "ji we keçan ra kur pêwîst in, divê ku hun keç lawan bievînin, li lawan bibin aşiq".
- (80) Xerîdar: Kirîdar, mişterî.
- (81) Neqd: Dirav, pere. Yanî "di bazara evînê da jibo keçan kur wek diravan in, bê kuran bazara evînê nabe, bêmikûn e".

Kur ayîneyê cemalê zat in(82)
keç mezherê pertewa sifet in(83)

Bê zatî, sifet erez mîsal e(84)
Cewher nebitin erez betal e(85)

Qaim dibitin erez bi cewher(86)
Bê şemsê, qemer dibit munewwer!(87)

Meyla ji ruxê kuran berî bit
sed car-i ku horî û perî bit

ew meyl-i ku dê biket we meftûn!(88)
ew Leyl-i ku dê biket we Mecnûn!(89)

Mecnûn ku nebit edîlê Leylê(90)
Leylê ku diket bi leyl-i meylê!(91)

-
- (82) Zat: Tiştê ku bi serê xwe heye û xwe nîşan dide, cewher, madde. Çend maneyên dî jî ji vê peyvîkê ra hene, lê li vir mana wê ev e. Yanî "kur neynika rindîya zat in, bi serê xwe rindîya cewher û maddeyê nîşan didin".
- (83) Mezher: Xuyageh, cîyê xuyabûnê.
Pertew: Çirûsk, ronayî.
Sifet: Piranîya "sifet" e, ew jî li vir bi vê manê tê: "Tiştê ku bi serê xwe nikare hebe û xwe nîşan bide, di hebûn û nîşandanê da muhtacê zatek e, muhtacê cewher û maddeyek e; wek reng. Reng bi serê xwe nikare xwe nîşan bide, divê li ser maddeyek be, li ser cewherek be". Yanî "keç cîyê xuyabûna ronayîya sifetan in, divê ku evîna kuran li wan bide, da ku wek çirûskew ew evîn bibiriqê, ronayî bide; ku kur tunebin, evîn li keçan nade û ji rûyên wan naxuye, nabiriqê".
- (84) Erez: Tiştê ku bi xwe ser neşê hebe û xwe nîşan bide, di hebûn û nîşandanê da muhtacê maddeyek û cewherek e; wek reng. Reng, divê li ser cewherek be, yan na neşê xwe nîşan bide. Yanî "bê zat, sifet wek erez e, neşê hebe û xwe nîşan bide; her weha, di babetê evînê da jî keç neşên bê kuran bibin aşiq".
- (85) Cewher: Tiştê ku bi xwe ser dişê hebe û xwe nîşan bide, di vê yekê da ne muhtacê tiştêkî dî ye; madde.
- (86) Qaim dibitin: Radiweste, disekine, tê xuyakirin, li ser lingan dimîne.
- (87) Şems: Roj.
Qemer: Hîv.
Dibit munewwer: Ma ronî dibe!
- (88) Ku: Çawa, li ku, bi çi awayî!
Meftûn: Dilketî, aşiq.
- (89) Leyl: Mexsed jê Leyla ya navdar a yara Mecnûn e. Yanî "Leyla dê çawa we bike aşiq û wek Mecnûn dîn bike!"
- (90) Edîl: Hevber, beraber.
- (91) Leylê: Leyla.
Leyl: Şev. Yanî "ku kur tunebin bazara evînê wek şeva tarî ye, Leyla dê çawa meyla şeva tarî bike!"

Gul qet li gulan dibête aşiq!
Ezra xwe bi xwe dibête Wamiq!

Xusro nebûya siwarê şebdîz(92)
Şîrîn çu şekir dibû li Perwîz!(93)

Ferhad-i cûwa sirişkê pirxûn(94)
nîna, nedidî siwarê gulgûn(95)

J'ew çende he alema rîcalan(96)
begzade û sade û ruwalan(97)

dil qet we nebit bi yek ve mail(98)
gêj in û edanî û erazil(99)

Bê nam û nîşan û xeyrê marûf(100)
qelbê we bi wan ku bûye meşxûf(101)

ev emr-i bi min qewî muhal e(102)
ev xewn e we dîtî ya xiyal e”

-
- (92) Şebdîz: Navê hespê Xusro ye.
(93) Ev malik di eslê rojnamê da weha derketibû: "Şîrîn bi şekir ve bûye Perwîz". Lê ev awa şaş e. Ji ber vê yekê, me li gora hin çapên dî, wek çapa Urmîyê ya 1985'an, bi awayê rast weha nivîstî. Yanî "Şîrîn qet li Perwîz dibû şekir!" Yan jî "ma Şîrîn çu caran li Perwîz dibû şekir!"
(94) Sirişk: Histirên çavan.
(95) Gulgûn: Gulreng, di rengê gulan da.
(96) Rîcalan: Mêran.
(97) Begzade: Mîrza, kurên mîran.
Sade: Kesên ji rêzê, kesên adetî.
Ruwal: Kur, law.
(98) Mail: Meyldar. Di hin çapên dî da "bi kes ve mail" e.
(99) Edanî: Piranîya "edna" ye, ew jî bi mana "rûmetketî, nizim û kêmqedr" e.
Erazil: Piranîya "rezil" e.
(100) Xeyrê marûf: Nenas.
(101) Meşxûf: Gêjê evînê, tijî evîn.
(102) Ev emr: Ev kar, ev tişt.

KÜRDLER VE ERMENİLER

Suhuf-ı tarihiyeyi —a'sâr-ı salifenin hilâfı olarak— tezyân ve tebcîl edecek şu on dokuzuncu asr-ı medeniyetin bir cihetten de rub'u karn-ı Hamidî(103) ile televvüsü, o Padişah-ı hunâşamın mezalim-i Haccacanesiyle(104) —müstakbelen— tezekkürü, hadiman-ı âdemiyet, hâmiyan-ı insaniyet olmakla kendilerini tanıttırmak isteyen rical-i asrın, siyasiyun-ı zamanın bu yoldaki iddia-i mukaddes ve muazzezleriyle sezavar-ı tevfiik ve tatbik olmasa gerektir.

Şevketmeab Efendimizin temin-i menafi-i zatiye-i hümayunları yolunda irtikâb buyurdıkları mezalimle beraber, "ferrik, tesüd" mesel-i meşhur-ı nâhemvarına tebaan, her gördüğü iki şahs-ı mütehabbın, iki ah-ı mutââdın dahi arasını bozmak zemîmesine tenezzülleri, emsal-i adîdesiyle müsbet ve müberhen olduğu gibi, Kürdler ve Ermeniler gibi iki kavm-i mütehabbın —aralarına ilka ettiği tuhm-ı fesad neticesiyle— bu iki vatandaşın —elyevm gördüğümüz derecede— yekdiğerinden nefret etmelerinden büyük bir delil olamaz.

Birkaç seneden beri, Padişah Efendimizin âmâl-ı hunrîzane ve cinayetkâranesine —eser-i cehl-ü tegafül ile— ne canların, ne hanümanların, ne hanelerin, ne kanların dökülüp mahv-ü feda edildiğini düşünelim!

Ermeni, Kürd'den bir fenalık mı görmüştü? Hayır! Ya Kürdler Ermenilerden ne gördü? Hiç!

Mahasal, müteellimane bir düşünecek olursak, her iki cihetin de, mücerred bir şahs-ı mudillın(105) iğvaât-ı şeytanpesendanesine tebaan bir zulmet-i kesîfe içinde kör-körüne gittiğini, önlerinde kendilerini fena-i ademe vardırarak ne müdhîş uçurumların, ne mühlik girdabların bulunduğunu —hatır ve hayallerine getirmeksizin— mükemmel(106) ilerilemeye çalıştıklarını göreceğiz.

*

Şimdi, bittabı', bizim bu sözlerimize itiraz edecek birtakım menfaatperestan bulunacak; lâkin ona da mahal kalmamak için, delâil ve berahîn-i katıa ile teyid-i müddea lüzumunu hissettik. Şöyle ki:

-
- (103) Karn-ı Hamidî: Hamidî dönemi, Sultan Hamid dönemi, Sultan Hamid'in padişahlığına rastlayan dönem.
- (104) Mezalim-i Haccacanesi: Haccac'ın zulümlerine benzeyen zulümleri, Haccac'ın yaptığı zulümler gibi zulümleri.
Haccac: Asıl adı Yusuf bin Sakafî olan ve fakat "Haccac-ı Zalim" adıyla bilinen Irak Valisi. Emevî Hükümdarı Abdülmelik bin Mervan tarafından Irak valiliğine atanan ve 694-714 tarihleri arasında bu görevde kalan Haccac, özel olarak Peygamber'in soyundan gelenlere ve genel olarak da tüm bölge halkına görülmemiş biçimde zulmetmekle ün yapmış ve o nedenle "Haccac-ı Zalim" adıyla tanınmıştır.
- (105) "Doğru yoldan saptıran kişi, dalalete götüren kişi" anlamına gelen "şahs-ı mudill"dan maksat, o dönemin padişahı Abdülhamid'dir.
- (106) Mükemmel: Tam hızla, tam yol. Bu sözcük gazetenin aslında çok silik duruma geldiği için iyi okunamadı; "mükemmel" olabileceği gibi, "dört nal" da olabilir.

Ermeni mezabihinin bidayetinde itirazâta kalkışan Avrupa hükûmâtına karşı, Zillullah'ın,(107) "Kürdler vahşidir, cahildir, bana da karşı duruyorlar; mamafih terbiyelerine bakacağım" yolunda bir cevabda buldukları, malumulbeyandır.

Şimdi hakkulinsaf, mülk-ü milleti seven bir padişahın böyle bir cevabda bulunması lâzım mıydı! Bununla beraber, bu cevab-ı mülkmuharribîleri hilâf-ı hakikat değil miydi! Kürdler, cülûs-ı Şehinşahîlerinden evvel âlim, mütemeddin adamlardı da Ermenilere taarruzdan . . .(108) anlarla kardaşçasına geçiniyorlardı; sonra Efendimiz tahtın üzerine . . .(109) anların medeniyeti vahşete, o ilimleri cehle tebeddül mü etti ki ihtilâller ihdasına kalkıştılar?!

*

Kürdistan taraflarında îka-i mezalim eder, taraf-ı eşref-i Şahanelerinden teslîh olunmuş, nam-ı namî-i hümayunlarına intisabla mütefahir Hamidiye Alayları efradından başka kimler var?!

Meselâ Diyarbekir vilâyeti dahilinde "Mîran" aşireti reisi Mustafa Paşa var. Bu adam, müntesibi bulunduğu aşirette bundan on veya on beş sene evvel koyun çobanı idi, ki kendisine Kürd tabirince "Misto Keçelo"(110) derlerdi. Her ne yaptıysa yaptı, kendisini Efendimizin(111) gözüne girinceye kadar sayıları(112) sürdü. Bir de irtikâb-ı rezaildeki mahareti Padişahın hoşuna gitmiş olmalı ki, sefk-i dimada, ızrar-ı ibadullahda kendine pek büyük bir muîn olacağını hissederek, üstüne bir pašalık takmakla Hamidiye Alayı Reisi namıyla ortaya koydu. Şimdi, böyle bir adam ne yapmaz?! Oğlu bile kendisine düşman, dest-i taarruzunu gelininin damen-i ismetine bile uzatan bir hain, Ermeniye mi kesmez, Müslümanı mı yağma etmez?!

Bunun ve başka reislerin taaddî ve mezaliminden bîzar kalan ahâlî, Mabeyne(113) müracaat ederler. Mabeyn haşerâtı(114) tarafından müştekîlere, "nam-ı namî-i Hilâfetpenahîye mensub olanlar her hatadan masûndur, mensubunileyhleri gibi melâike nevinden olmaları tabiîdir, şikâyet-ı vakianız mucib-i iğbirar-ı Padişahî oluyor" yolunda cevaplar verilir. Şimdi, teşek-

(107) 20. sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

(108) Bu sözcük gazetenin aslında çok silik duruma geldiği için okunamadı. Tümcenin akışına göre, bu sözcüğün, "sakınarak" anlamına gelen "ictinabla" olduğu tahmin edilmektedir.

(109) Bu sözcük de çok silik duruma geldiği için okunamadı. Tümcenin akışına göre, bu sözcüğün, "oturunca" olduğu tahmin edilmektedir.

(110) "Kel Misto, Kel Mustafa" demektir.

(111) "Efendimiz"den maksat, Abdülhamid'dir.

(112) Doğrusu "sürüleri" olmalıdır.

(113) 20. sayıdaki 90 numaralı dipnota bakınız.

(114) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

kîyi tekrar etmek kimin haddine düşer?! Padişah olacak bu adamın reyiyile "lâ yüs'el amma yef'al"(115) olan bu gibi adamlar, ne yapmaz?!

Sözümüze bir şahid daha:

Vaktiyle "El-Müeyyed" gazetesinde, Ermeni mezabihinde zîmedhal olmağla habs-i müebbedle mahkûm ve mevkuf, Van vilâyeti dahilinde mukîm Haydaran aşireti reisi Emin Paşa'nın affolunduğu yazılmıştı. Teemmül olunacak olursa, şayan-ı merhamet görülen o bîçarenin(!) affı haftası idi ki, Sason mezbahası kan vak'ası zuhuruyla, matbuât-ı ecnebiye feryada başladı.

*

Şimdiye kadar da, hâlâ eşkıyanın te'dibi taleb olunuyor ki, arada Efendimizden başka şayan-ı te'dib görülecek bir şakî tasavvur edemiyoruz! Çünkü bu Emin Paşa affa kesb-i istihkak edecek derecede masum idiyse, onu senelerce mazlumen habsettiren heyet-i hakimeye ne için bir sual terettüb etmiyor? Hayır, hükmünde muhik idiyse, o mahkûm neye affolundu? İlcaât-ı merhamet ise mümkün değil. Zira Emin Paşa gibi bir katili, bir şakîyi, bir canîyi affettirecek bir merhametin dünyada vücudu mümkün olsaydı, yigirmi beş seneden beri —her türlü hakkından mahrum olarak— mazlumen, masumen, mağduren Çırağan'da(116) habsedilmiş Sultan Murad-ı Hâmis Efendimiz Hazretleri affolunurdu. Kardaşına acımayan "Kabil", Emin Paşa'ya mı merhamet eder?!(117)

Ondan da sarfınazar, bir katili, bir canavarı, velhasıl müezzî olmak itibarıyla şer'an katli tecvîz olunan bir canîyi affedecek yerde, mahbeslerde, menfalarda sefil-ü giryan kalmış, teverrüm etmiş, çürümüş, Marmara'ya(118) atılmış ve atılmakta bulunmuş nevrêdegân-ı vatana, nevnihalan-ı millete acılırdı.

Bir canînin nida-i nefretamîzine merhamete gelecek bir kalb, bittabî' o canînin şerik-i cinayeti olmakla itham olunur; ve bu suretle de, o kalb sahibi olacak insan da, âlem-i insaniyet nazarında hunrîz, cellâd olmakla tanılır.

-
- (115) Kur'an ayetlerinden birinin bir parçası olan bu söz, "yaptığından sorulmaz" demektir ve "sorumsuzluk" belirtir. Ayette Allah için ve Allah'ın yaptıklarından sorumsuz olduğunu belirtmek için kullanılan bu sözün "sorulmaz, sorumsuz" anlamındaki "lâ yüs'el" bölümü, Osmanlıcada bir terim olarak, "kanun ve düzen tanımayan, başına buyruk biçimde davranan kimseler" için kullanılırdı.
- (116) Çırağan: İstanbul'daki Osmanlı saraylarından biri.
- (117) Yazar, burada Abdülhamid'i Adem Peygamber'in ikinci oğlu Kabil'e benzetmiştir. Bindiği gibi Kabil, kendisinden büyük olan kardeşi Habil'i öldümele ve böylece hem ilk katil, hem de ilk kardeş katili olmakla ünlüdür. Öyle anlaşılıyor ki Abdülhamid de, kardeşi Murad'ı onca uzun süre Çırağan Sarayında hapsedtiği için burada yazar tarafından Kabil'e benzetilmiştir.
- (118) Marmara: İstanbul Boğazı ile Çanakkale Boğazı arasında yer alan ve bir iç deniz olan Marmara Denizi.

Şimdi, Şevketmeab Efendimiz, kendilerinin cidden merhametli ve hakikaten insan olduklarını heyet-i ictimaiyeye göstermek isterlerse, saye-i âtıfetlerinde(!) olarak evlâdını gaib etmiş anaların, babaların, zevcinden olmuş dulaların, babalarından mahrum kalmış yetimlerin bükâ-i matemefzasına, feryad-ı takatfersasına karşı müteessir ve müteellim olduklarını —ne lâzımsa yapmakla— isbat buyursunlar!

*

Mahasal, Ermenilere taaddî eden bu gibi adamlardır, ki bunlar da bendegân-ı hassa-i Padişahîdendir; Müslümanlar hakkında dahi icra ettikleri fazayı' ve şenayi', Ermenilere edilenden aşağı değildir. Ermeniler olsun, Kürdler olsun, bu hallerden, bu zulümlerden kurtulmak isterlerse, ittihad ve ittifak etmekle muvaffak olabilirler. El-ele verip kardaşçasına lâzime-i saadetlerini ararlar; bulunca da, o saadete mazhariyetle refah ve rahatlarını temin edebilmiş olmak için, üzerlerindeki bar-ı giran-ı esareti ref'ü def'e yine elbirliğiyle bezl-i cehd-ü gayret ederler. Yoksa, bu halden kurtulmanın gayri mümkün olduğuna kanaat hâsıl buyursunlar da her cewre, her cefaya mütehammil olsunlar. Yoksa mücessem-i hevl-ü masaib olan şu heykel-i zulm-ü istibdadın(119) ilâ maşaallah karşılarında duracağına hükmetsinler ve o mezalimden müteleziz olarak rahat buyursunlar!

(119) "Zulüm ve despotluk heykeli" demek olan "heykel-i zulm-ü istibdad"dan maksat, Abdülhamid'dir.

26'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAZRETLERİNE

Padişahım,

Siz Padişahlarının iradesiyle(120) kurulmuş olan bir özel mahkemenin benim hakkımda verdiği gıyabî hükmü, İstanbul gazetelerinde okudum. İnsana vicdan bakımından üzüntü ve acı verecek olan hükümler, yurtseverlik duygusuna sahip olan namuslu insanları üzeceği gibi, namus ve yurtseverlik yolunda, vatan ve millet uğrunda çarpıtılacak(121) bu gibi hükümler ise, tam tersine kıvanç duyulmasına neden olur.

Osmanlı ülkelerinde yüce atalarınızın yönetim ve korumaları altında yıllarca hüküm sürmüş köklü bir hanedanın bireylerinden biri olduğum, ve yalnızca hakka ve gerçeğe hizmet edebilmiş olmak üzere, ülkenin iyiliği ve selâmeti isteğiyle siz Padişahlarının zatına doğru yolu gösterdiğim için ben âcizlerini cezaya müstahak görmenin, ve fakat milleti soyup vatani yıkıntıya çevirmek için yaratılmış gibi her çeşit zulmü yaparak ve sizin gücünüzü de bunlara ekleyerek ortalığı yakıp kavuran, o çevrenize aldığınız şirretleri de her türlü mutluluğa lâıyk görmenin, "Allah'ın Halifesiyim" diyerek kendi kendini insanlığın en yüksek doruğuna çıkarmak isteyen sizin gibi bir padişah için ne denli küçüklük olduğunu düşünebilir misiniz?!

Padişahım,

Sarayınızı dolduran haşerelerin,(122) iş başına getirmiş olduğunuz zalimlerin ve hatta siz Padişahlarının değerli zatınızın şerrinden canını kurtarmak gibi masum bir amaçla evlerini ve yurtlarını terk edip Avrupa'ya çıkan ve

(120) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

(121) Buradaki "çarpıtılacak" sözcüğü, yazının aslındaki "lahik olacak" sözcüklerinin karşılığında kullanılmıştır. Arapça olan ve Osmanlıcada da kullanılan "lahik" sözcüğü, birkaç anlamının yanı sıra bir de "izleyen, ardından gelen, peşini bırakmayan" anlamına da gelmektedir ve burada da kastedilen anlamı budur. Ancak bugünkü Türkçede, cezalandırma konusunda bu gibi sözcükler kullanılmamaktadır. Bu nedenle, biz de çeviride, o anlamı en iyi veren ve bugünkü Türkçede ceza konusunda bir terim olarak kullanılan "çarpıtılacak" sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.

(122) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

çıktıktan sonra adalet ümidiyle feryad eden mazlum insanları bir de mahkûm etmekle ayrıca incitmeniz, inanın ki, iyiliğinizi istediklerini sandığınız ve fakat aslında kötülüğünüzü isteyen çevrenizdeki kullarınızın, eskisinden daha çok saldırılara ve hakaretlere hedef olmanızı sağlamak amacıyla, yürümeniz için sizi kandırdıkları bir yanlış yoldur.

”Her kim ki zahmet çekerse, elbette çığlık atar”

hikmetli kuralı, siz Padişahlarınca biliniyor olsa gerektir. Bu doğal kuralın birçok örneğini tarih gösteriyor. Zulümden çığlık atmamak olanaklı değildir; zulümlerin etkisiyle yaralı olan kimse, doğal olarak yardım ister. Bu durumu gözleriyle görecektir insanlık dünyası ise, doğal olarak, Tanrı tarafından da beğenilen, mazlumların yardımına koşup onları kurtarmak düşüncesiyle, o çaresizlere yardım elini uzatır. Ne var ki, sizin tüm uyruklarınızın, bugün zulüm ve diktatörlük silâhiyle vurulmuş ve her birinin ayrı ayrı yaralar almış olduğunu ve her birinin bu etkiyle gözünü durumun sonucuna dikip durduğunu unutmayınız. Bunları birdenbire harekete geçirmek ise, zulmün bir kerte daha artırılmasına bağlıdır. O halde, inanın ki şu davranışınızla, kendiniz için bir yok olma çukuru hazırlamış oluyorsunuz.

Ben âcizleri, liselerde ve siyasal bilgiler okullarında öğrenimimi tamamladıktan sonra, yüce Eğitim Bakanlığı Liseler Yönetimi başkâtipliği görevine atandım ve 6—7 yıl hizmet ettim. En özel arzum ve idealim, milletime bir yararlıkta bulunmaktı. Ne çare ki, yılanları ve çıyanları bile bezdirecek olan zulümleriniz, bu isteklerimi yerine getirmeme engel oluyordu. İstanbul’da durmaya benim için olanak kalmayınca, memurluğumu ve maaşımı, arz edilen kutsal amacıma feda ettim ve kendimi özgürlüğün kucığına attım. Şimdi, zulüm ve zorbalığınızın etkisiyle yabancılara sığınmış olan özgürlükseverler içinde, mallarına elkonulacağı korkusuyla kendisini pençenize düşürecek hiç bir fert düşünebilir misiniz?!

Padişahım,

Siz Padişahları, Tanrı tarafından hak ve adaleti korumakla görevlendirilmiş olmanız ve böylece milletin bir hizmetçisi olmanız dolayısıyla, adalet istemek konusunda yüksek sesle yakınan hakseverleri bozgunculukla suçlamamız, zulmü sürdürmekteki arzunuzun belirtisidir. Bunun da Tanrı katındaki sorumluluğunu nitelemektense, sadece ”bir mazlumü görüp de ona yardım etmeyene Allah lânet etsin” yüce hadisini anımsatmakla yetiniyorum.

Fakat belki bir gün olur da, vatanın iyiliğini isteyenler hakkında reva gördüğünüz şu canlar yakan durumlardan vazgeçersiniz; ve yine belki bir gün olur da, şu mücahitlere(123) kesin olarak gereklilik duyarsınız ve geçmişiniz-

(123) Buradaki ”mücahit”lerden maksat, Abdülhamid rejimine karşı mücadele eden kimselelerdir.

den pişman olarak utanırsınız. Ama inanın ki o zaman hizmet için yer ve olanak kalmamış olacaktır. Bununla birlikte, zayıf olan bu ümide uyararak, hakkımda verilmiş olan mahkeme hükmünü reddederim ve tapınırcasına tutkunu olduğum vatanım adına siz Padişahlarını adalet ve merhamet yoluna çağırırım. Ferman.(124)

Abdurrahman Bedirhan

KÜRDLER VE ERMENİLER

Geçmiş yüzyılların tersine olarak tarih sayfalarını süsleyip yüceltecek olan şu XIX. uygarlık yüzyılının bir yandan da dörtte birinin Sultan Hamid dönemiyle kirlenmesi, o kan içici Padişahın gelecekte Haccac'ın zulümlerine benzeyen zulümleriyle(125) anımsanacak olması, insanlığın hizmetçileri ve insanlığın koruyucuları olmakla kendilerini tanıtmak isteyen çağın adamlarının ve zamanın siyasetçilerinin bu yoldaki kutsal ve yüce iddialarıyla bağdaşmaya ve o iddialara uygun düşmeye lâıyk olmasa gerektir.

Şevketmeab(126) Efendimizin kişisel padişahlık çıkarlarını güvence altına almak yolunda işlediği zulümlerle birlikte, bir de, ibret alınacak ünlü "böl, yönet"(127) çarpık sözüne uygun olarak, her gördüğü birbirini seven iki kişinin ve birbirine destek olan iki kardeşin dahi arasını bozmak kötülüğüne tenezzül etmesi, birçok örnekle tanıtılmış ve kanıtlanmış bulunuyor. Bu konuda, Kürdler ve Ermeniler gibi birbirini seven iki halkın, aralarına ektiği bozgunculuk tohumunun sonucu olarak bu iki yurttaşın bugün gördüğümüz gibi birbirinden nefret etmelerinden daha büyük bir kanıt olamaz.

Birkaç yıldan beri, Padişah Efendimizin kan dökme ve cinayet işleme arzusuna, bilgisizlik ve aymazlığın etkisiyle, ne canların, ne ev ve barkların, ne ailelerin feda edilip yok edildiğini, ne kanların döküldüğünü düşünelim!

Ermeni, Kürd'den bir fenalık mı görmüştü? Hayır! Ya Kürdler Ermenilerden ne gördü? Hiç!

Sonuç olarak, acı acı şöyle bir düşünecek olursak, her iki tarafın da, sadece, doğru yoldan saptıran bir kişinin(128) ancak şeytan tarafından beğenilen

(124) 21. sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

(125) Bu sayıdaki 104 numaralı dipnota bakınız.

(126) 20. sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

(127) "Böl, yönet" sözü, yazının aslındaki "ferrik, tesüd" sözünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında, Arapça olan ve Osmanlıcaya geçen "ferrik, tesüd" sözünün Türkçedeki tam karşılığı "ayır, egemen ol"dur. Ancak Türkçede bu söz kullanılmamakta, buna karşılık "böl, yönet" sözü bir siyasal terim olarak Türkçeye yerleşmiş bulunmaktadır. Bu nedenle biz de, çeviride bu sözü kullanmayı uygun gördük. Kolonyalist yönetimlerce uygulanan bir yönetim formülü olan bu sözün İngilizcesi de şöyledir: "Divide and rule".

(128) Bu "kişi"den maksat, o dönemin padişahı Abdülhamid'dir.

kışkırtma ve azdırmalarına uyarak koyu bir karanlığın içinde körü körüne gittiklerini ve önlerinde, kendilerini yok olmaya vardırarak ne müthiş uçurumların, ne yok edici girdapların bulunduğunu hatırlar ve hayallerine bile getirmeksizin, tam yol ilerlemeye çalıştıklarını göreceğiz.

*

Şimdi, tabii ki, bizim bu sözlerimize itiraz edecek birtakım çıkarıcılar bulunacaktır. Ne var ki buna yer bırakmamak için, kesin kanıtlarla iddiamızı kanıtlamak gereğini duyduk. Şöyle ki:

Ermeni kısımlarının başlangıcında, bu kısımlara karşı çıkan Avrupa hükümetlerine karşı, Zıllullah'ın(129) "Kürdler vahşidir, cahildir, bana da karşı duruyorlar; bununla birlikte, terbiyelerine bakacağım" yolunda bir yanıtta buldukları, açıkça bilinmektedir.

Şimdi, insaf hakkı için, ülke ve milleti seven bir padişahın böyle bir yanıtta bulunması mı gerekirdi! Bundan başka, ülkeyi yıkıntıya götüren bu yanıtı gerçeğe aykırı değil miydi! Kendisi padişah olup tahta çıkmadan önce Kürdler bilgili ve uygar adamlardı ve Ermenilere saldırmaktan sakınarak onlarla kardeşçesine geçiniyorlardı da, Efendimiz tahtın üzerine oturunca onların uygarlığı vahşiliğe, bilgileri de cahilliğe mi dönüştü ki ayaklanmalar çıkarmaya kalkıştılar?!

Kürdistan yörelerinde zulümler meydana getiren, Padişah tarafından(130) silâhlendirilmiş olan ve Padişahlarının ünlü adına bağlı olmakla övünen Hamidiye Alaylarındaki kişilerden başka kimler vardır?!

Örneğin, Diyarbekir ili içinde "Mîran" aşireti reisi Mustafa Paşa var. Bu adam, bireylerinden biri olduğu aşirette bundan 10 ya da 15 yıl önce koyun çobanıydı ve kendisine Kürdçe deyişle "Mısto Keçelo"(131) derlerdi. Her ne yaptıysa yaptı, kendisi Efendimizin(132) gözüne girinceye kadar sürüleri sürdü. Bir de, rezillikler yapmaktaki becerikliliği Padişahın hoşuna gitmiş olmalı ki, kan dökmekte ve Allah'ın kullarına zarar vermekte kendisine pek büyük bir yardımcı olacağını duyumsayarak, üstüne bir "paşalık" taktı ve onu "Hamidiye Alayı Reisi" adıyla ortaya koydu.

Şimdi, böyle bir adam ne yapmaz?! Oğlu bile kendisine düşman olan ve saldırgan elini gelininin ırzına bile uzatan bir hain, Ermeni mi kesmez, Müslümanı mı yağma etmez?!

(129) 20. sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

(130) Yazının aslında, o zamanki uygulamaya göre ve fakat alaylı bir biçimde, "taraf-ı eşref-i Şahanelerinden" denilmiştir. Bu da, o zaman, Abdülhamid'i yüceltmek için resmî yazışmalarda ve basında kullanılması zorunlu olan kalıplaşmış birçok deyimden biriydi. Bu söz Türkçeye tam olarak çevrildiğinde, "Padişahlarının şerefli tarafından" anlamına gelir. Oysa bugünkü Türkçede böyle bir söz kullanılmaz. Bu nedenle, biz de o deymi sadece "Padişah tarafından" biçiminde çevirmekle yetindik.

(131) Mısto Keçelo: Kel Mısto, Kel Mustafa.

(132) "Efendimiz"den maksat, Abdülhamid'dir.

Bunun ve başka reislerin saldırı ve zulümlerinden bıkip usanan halk, Mabeyne(133) başvurur. Mabeyn haşereleri(134) tarafından şikâyetçilere, "Hilâfetpenahînin(135) ünlü adına bağlı olanlar her hatadan arıtılmışlardır, bağlı buldukları zat gibi melek türünden olmaları doğaldır, yapılan şikâyetiniz Padişahın gücenmesine neden oluyor" yolunda yanıtlar verilir. Şimdi, yakınmayı yinelemek kimin haddine düşer?! Padişah olacak bu adamın görüş ve düşüncesiyle "yaptığından sorulmaz"(136) durumuna getirilmiş olan bu gibi adamlar, ne yapmazlar?!

Sözümüze bir tanık daha:

Bir zamanlar "El-Müeyyed" gazetesinde, Ermeni kıyımlarına katıldığı için ömür boyu hapis cezasına çarptırılıp tutuklanmış, Van ili sınırları içinde ikamet eden Haydaran aşireti reisi Emin Paşa'nın affedildiği yazılmıştı. Düşünülecek olursa, acınmaya lâyık görülen o zavallının(!) affedilmesinin haftasıydı ki, Sason kıyımının kanlı olayı meydana geldi ve yabancı basın feryada başladı.

*

Şimdiye kadar da, şimdi de eşkıyanın bastırılması isteniyor; oysa ortada, Efendimizden başka bastırılmaya müstahak görülecek bir şakî düşünemiyoruz! Çünkü bu Emin Paşa affedilmeyi hakkecek derecede suçsuz idiyse, onu mazlum olarak yıllarca hapsedtiren yargıçlar kuruluna niçin bir soru yöneltilmiyor? Yok, eğer yargıçlar kurulu hükmünde haklı idiyse, o zaman o mahkûm niye affedildi? Acıma duygusunun zorlamasıyla affedilmiş olması olanaklı değildir. Çünkü Emin Paşa gibi bir katili, bir şakîyi, cinayet işlemiş birini affettirecek bir acımanın dünyada varlığı olanaklı olsaydı, 25 yıldan beri her türlü hakkından yoksun olarak ve mazlum, suçsuz, gadre uğramış olarak Çırağan Sarayında hapsedilmiş olan Sultan Beşinci Murad Efendimiz Hazretleri affedilirdi. Kardeşine acımayan "Kabil", Emin Paşa'ya mı acır?!(137)

Bundan da vazgeçtik; bir katili, bir canavarı, kısacası eziyet verdiği için Şeriata göre öldürülmesi uygun olan bir cinayet işleyicisini affedecek yerde, hapisanelerde, sürgün yerlerinde sefil ve ağlamaklı durumda kalmış, verem hastalığına yakalanmış, çürümüş, Marmara Denizine atılmış ve atılmakta olan vatanın yeni yetişenlerine, milletin taze fidanlarına acınırdı.

(133) 20. sayıdaki 90 numaralı dipnota bakınız.

(134) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

(135) Hilâfetpenahî: Halifeliğin dayandığı yer, Halifeliğin sığınıp korunduğu yer. Osmanlılar döneminde padişahlar için kullanılan bu unvan, bazen de "Hilâfetpenah" biçiminde kullanılırdı; onun da anlamı, "Halifeliğin dayanağı, Halifeliğin koruyucusu" demektir. Arapça "Hilâfet" ile Farsça "penah" sözcüklerinden oluşan "Hilâfetpenahî" sözcüğü, Türkçede karşılığı bulunmadığından, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(136) Bu sayıdaki 115 numaralı dipnota bakınız.

(137) Bu sayıdaki 117 numaralı dipnota bakınız.

Bir cinayet işleyicisinin nefretli çağrısına acıyan bir yürek, doğal olarak, o cinayet işleyicisinin cinayet ortağı olmakla suçlanır; ve böylece o yüreğin sahibi olan insan da, insanlık dünyasının gözünde bir kan dökücü, bir cellât olmakla tanınır. Şimdi, Şevketmeab Efendimiz, kendisinin gerçekten acımalı ve gerçekten insan olduğunu topluma göstermek istiyorsa, kendisinin acıması(!) sayesinde evlâtlarını yitirmiş olan ana ve babaların, kocalarından olmuş olan dul kadınların, babalarından yoksun kalmış olan öksüzlerin yaşlı ağlayışlarından ve insan gücünü aşan feryatlarından etkilenip acı duyduğunu, ne gerekirse yapmakla lütfen kanıtlasınlar!

*

Sonuç olarak, Ermenilere saldıran bu gibi adamlardır ve onlar da Padişahın has kullarındandır; Müslümanlar hakkında dahi yaptıkları çirkinlik ve iğrençlikler, Ermenilere yapılandan aşağı değildir. Ermeniler olsun, Kürdler olsun, bu durumlardan, bu zulümlerden kurtulmak istiyorlarsa, bunu, birleşip dayanışmakla başarabilirler. El-ele verip mutluluklarının gereklerini kardeşçe ararlar; bulunca da, o mutluluğa kavuşmakla refah ve rahatlıklarını güvence altına alabilmiş olmak için, üzerlerindeki ağır tutsaklık yükünü kaldırıp atmaya yine elbirliğiyle çalışıp çaba harcarlar. Yoksa, bu durumdan kurtulmanın olanaksız olduğuna lütfen inansınlar da her zorbalığa ve her sıkıntıya tahammül etsinler. Ve yoksa, korku ve felâketlerin somutlaşmış bir gövdesi olan bu zulüm ve despotluk heykelinin(138) Tanrı dileyinceye kadar karşılarında duracağına kesinlikle inansınlar ve o zulümlerden zevk ve tat almış olarak rahat buyursunlar!

(138) "Zulüm ve despotluk heykeli"nden maksat, Abdülhamid'dir.

Sahib ve
Muharriri:
Bedirhan Paşaoğlu
Abdurrahman

KURDİSTAN

1315

Address:
Year Bay Crescent
5 Fast Cliff
FOLKSTONE
Angleterre

Derc
olunmayan
evrak
iade
olunmaz

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî

Her tabî'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal olunur

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

ayda bir neşrolunur
Kürdçe ve Türkçe gazetedir

KURDİSTAN

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişice mektublar
Kürdçe neşrolunur

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja yekşembê de 22 Zîlqe'de sene 1318 * Fi 28 Şubat-ı Evvel sene 1316(1)

KÜRDÇE KISIM(2)

Gelî Kurdno! Un dizanin ku çi qasî millet hene, hemî li qencîya xwe re dixebitin. Ev gelek xirab e ku Kurda, her(3) xizmeta bîyanîya kirîye. Eve hev qasî sal e un xizmeta Tirka dikin, we çi qencî dît? Muqabilê hev qasî zulma hukümetê, wekî we nîşanek an rutbeyek stand, un mexdûrîyeta xwe ji bîr dikin. Rîya vê hukümetê de hinde Kurd şerî de hatin kuştin; lakîn heta nuho tu cara

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 13 Adar 1901; (Milâdî tarihe göre 13 Mart 1901; burada "Birinci Şubat" demek olan "Şubat-ı Evvel" denilmişse de, "evvel" sözcüğünün yanlışlıkla yer aldığı anlaşılmaktadır; çünkü Birinci Şubat ve İkinci Şubat yoktur, bir tek Şubat vardır).
- (2) Kürdçe kısım: Beşê Kurdî, pişka Kurdî. Nivîskar, ev sernivîsar bi Tirkî nivîşîye.
- (3) Her: Tim, her dem, tim û tim.

yek mirovek Kurd, wetenê xwe re tu xîret serf nekir. Goya ku(4) em ser xizmeta bîyanîya xelq bîne.(5) Berî pênc sed sala tu Tirkek li welatê me de nebî. Ev Tirk hemî ji Tûran(6) hatin welatê me, û welatê me de hakimîyê li me dîkin. Padîşahên wan, ku hemî xwînrej mustebid in,(7) unwanê "Xelîfe" li xwe datînin û bi vî halî, çi qasî new'ê zulm heye îcra dîkin.(8) Lakîn heqîqetê hal de(9) ew ne xelîfe ne; ew, wacibulxel'(10) padîşahên zalim in. Un vî halî nizanin. Zîra(11) un cahil in; hukumetê her un cahil hîşt, da un waqîfê hal nebin.(12)

*

Tirk û Xunkar çi nam(13) û unwan bivên, bila bidin xwe; lakîn Xwedê Kurd ji xizmeta wan re xelq nekirîye. Xunkarê nuho, qet'en(14) xwe li miletî nake xweyî. Hetta(15) berî çend salî, vê(16) bajarekî ji welatê Arnawudistanê(17) bide neyara. Lakîn Arnawuda ev hal qebûl nekir, dest birin ser şîr,(18) îtaetê îrada Xunkar nekirin û bi vî halî welatê xwe, dîn û namûs û jin û zarûyên xwe muhazeze kirin. Min mewsûq(19) bihîstîye ku Ebdulhemîd un, yanî welatê Kurdistanê ji Rûsyayê re wa'd kirîye. Vêca eger un nuho ve(20) nexebitin, paş çend salek dê bikeve binê lingê eskerê Mosqof.

Şûna un te'mînê heyat û namûsê re bixebitin, un xwe xwe dikujin, jin û zarûyên Ermenîyên masûm qetil dîkin. Pêxember gotîye "beşşîrulqatîle bîlqetlî".(21) Dewama vî halê we, nîhayet wê bibe mûciba qîtala we hemîya. Un îtaetê emrê Ebdulhemîd dîkin, Ermenîya dikujin. Ma emrê Ebdulhemîd ji hedîsa Pêxember mestir e,(22) ji emrê Xwedê teala eqdemtir e!(23) Ebdulhe-

-
- (4) Goya ku: Wek ku, mirov dibêje qey ku, ji mirov we ye ku.
 (5) Xelq bîne: Afirîne, çêbûne, hatine afirandin.
 (6) Tûran: Welatê Tirkan ê eslî yê li Asya Navîn.
 (7) Mustebid: Dîktator, despot, hukumdarê ku heqê azadîyê nade kesên binê kargêrîya xwe.
 (8) Îcra dîkin: Pêktînin, tînin çî.
 (9) Heqîqetê hal de: Di rewşa eslî da, di rewşa rastîn da, di eslê xwe da, bi rastî.
 (10) Wacibulxel': Hukumdarê ku daxistina wî ji text wacib e, serekê ku derxistina wî ji serekîyê pêwîst e.
 (11) Zîra: Lewra.
 (12) Waqîfê hal nebin: Haydarê rewşê nebin, ji rewşê haydar nebin.
 (13) Nam: Nav.
 (14) Qet'en: Qutûbirr, bê guman, hemin.
 (15) Hetta: Tewr, ew qas ku.
 (16) Vê: Vîya, xwest.
 (17) Arnawud: Neteweyekî Ewropî. Ji welatê wî ra tê gotin "Arnawudistan", ku li jêrê Ewropayê, li qeraxê deryaya Adrîyatîk dikeve. Di hin zimanan da ji wî neteweyî ra tê gotin "Alban", ji welatê wî ra jî tê gotin "Albanya".
 (18) Şîr: Şûr.
 (19) Mewsûq: Ewle, bi awayekî ku mirov pê ewle dibe û bawer dike.
 (20) Nuho ve: Ji nuha ve.
 (21) Mana vê hedîsa Pêxember weha ye: Mizgîna kuştinê bidin kesê qatil, kesê ku mirovan bikuje bila bizane ku ew jî dê bê kuştin.
 (22) Mestir: Mezintir.
 (23) Eqdemtir: Pêştir.

mîd dibêje ku ”Ermenî neyarên we ne”, we vê xeberê îxfal dike.(24) Ma un nizanin ku Ermenî nikarin neyarîya we bikin! Neyarê we ew Xunkar e, ku we hemîya welatê we ve Mosqof re wa’ d dike.

Ez dizanim ku berî çend sala Wanê(25) meclis tertîb bî,(26) da Ermenîya li Kurda bidin qetilkirin.(27) Wê meclisê de Şêx Ubeydullah merhûm hazir bî.(28) Şêxê merhûm mirovek gelek alim û mutteqî bî.(29) Îtirazê vî emrê Xunkar kir, cewab da ku: ”Heger îro em Ermenîya bîlasebeb bikujin, rojekê bêt ku miletek dî wê bê me bikuje”.

*

Êdî zeman e, divê em silameta xwe û zarûyên xwe re bixebitin. Şerm e ku Kurdên hinde bi mêranî û semahet(30) meşhûr in, xizmetkarîya hukumetek zalim bikin. Berî çend zemanekî em jî xweyhukumet bîn, sahiburre’y(31) bîn. Lakîn heyf ku me ew seadet(32) ji destê xwe revand, nuho em ketin destê sûtara de.(33) Bêtefaqîya me jî gelek dibe sebeb. Ku em Kurd neyarê hevdu ne, Tirk jî ji vî halê me îstîfade dikin, . . . weha . . . dikin.(34) Nav me de haki-mên qenc, muhib,(35) adil hene; bila reîsê me Kurd bit; çire(36) em binê destê Tirka de bimînin!

(24) We vê xeberê îxfal dike: We bi vê xeberê dixapîne.

(25) Wanê: Li Wanê, li bajarê Wanê.

(26) Tertîb bî: Sererast bû, hat civandin, hat amadekirin.

(27) Li Kurda bidin qetilkirin: Bi Kurdan bidin kuştin.

(28) Ev, Şêx Ubeydullahê Nehrî ye. Kurê Seyid Tahayê Nehrî ye. Di sala 1831’ê da li hêla Şemdînan hatîye dinê. Di serê Osmanîyan û Rûsyayê yê 1877—1878’an da beşdar bûye û li dijê Rûsyayê bi mêrxasî şer kirîye. Piştê şer ji Kurdistanê ra serxwebûna hundurîn daxwaz kirîye. Lê belê dewleta Osmanî daxwaza wî vegeandîye. Li ser wê yekê Şêx Ubeydullah di sala 1880’yî da dest bi şorişê kirîye û li dijê dewleta Osmanî ketîye şer. Hêla Şemdînan û Hekariyê rizgar kirîye; paşê, ji ber ku dewleta Îranê li Kurdistana Rojhilat gelek zulm li gelê Kurd kirîye, berê xwe daye wê hêlê û li dijê Îranê ketîye şer, heta Mehabadê standîye. Li ser wê yekê, Osmanîyan û Îranê li dijê wî hevkarî kirine. Ji neçarî vegeyîyaye Şemdînan. Hukumeta Osmanî li wir ew girtîye û ji Kurdistanê dûr xistîye, şandîye Stanbolê. Lê belê ji wir revîyaye, dîsa çûye Şemdînan. Osmanî tirsane ku careka dî dest bi şorişê bike. Di sala 1883’yan da ew girtine û şandine bajarê Taîfê, ku li hêla Hîcazê dikeve. Şêx Ubeydullah di sala 1900’î da li wir wefat kirîye. Seyid Ev-dilqadir, ku di sala 1918’an da bûye serokê Komela Pêşketina Kurdistanê(Kürdistan Te-alî Cemiyeti) û di sala 1925’an da ji aliyê rejima Kemalîst a qolonyalîst ve li bajarê Amed(Dîyarbekir) hatîye idamkirin, kurê Şêx Ubeydullah e.

(29) Mutteqî: Kesê ku xwe ji gunehan diparêze, li gora fermana dîn tevdi gere.

(30) Semahet: Ciwamêrî, qencîkarî, mêranî.

(31) Sahiburre’y: Xwedîdîtin, xwedîpeyv, xwedîyê dîtin û peyva xwe, bi serê xwe.

(32) Seadet: Bextyarî.

(33) Sûtara: Qeşmer, beradayî.

(34) Li vir du peyvîk, di eslê rojnamê da xira bûne, nehatin xwendin.

(35) Muhib: Xwedîevîn, dilgerm, kesê ku ji mirovan hez dike, kesê dilovan ê ku dilê wî bi mirovan dişewite.

(36) Çire: Çima, jibo çî.

Kurda tu cara mirovên aciz nekuştine. Lakîn me'mûrên Tirka un îxfal kirin.(37) we çû ecezeyê(38) Ermenîya kuşt; we nam û namûsa xwe, şuhreta hemaset(39) ecdadên xwe reş kir.

Ev hal, ev cahilî êdî bes e; aqilê xwe bînin serê xwe. Min hin axa û beglêra(40) re nivîsîye, da îttîfaq bikin, dermanekî ji vî derdî re bibînin. Ez pê vê cerîda xwe jî ji we re dibêjim, divê un hemî tefaq bikin. Ermenî jî wî halî de we re îttîfaq dikin. Un hemî hev re îstîqbalek qenc tehyie bikin,(41) hemî hev re xwe ji binê zulma Tirka xilas bikin. Ez'ê carna ji we re hin mirova bişînim. Divê un îtaet li wî re bikin. Ez xwe jî, înşallah firset bibînim, rojekê bêm ser hudûdê Kurdistanê li nav Ecem. Bi îzna Xwedê, wê hingê ez'ê Kurda ji xulamîya Romê(42) xilas bikim û ez'ê nîşanê alemê bikim ku Kurd, wek Ebdulhemîd îlan dike ne mirovên zebûnkuş in.(43) Ez'ê îsbat bikim ku waqia(44) Kurda rebenên Ermenîya qetil kirin, lakîn ev ji teşwîqa Ebdulhemîd hasil bî.

Ez ji alim û feqîhên Kurdistanê rica dikim ku her(45) bi Kurda re camîya de, mescida de van hala muzakere bikin. Muweffeqiyet ji Xwedê.

(37) Un îxfal kirin: Hun xapandin.

(38) Eceze: Piranîya "aciz" e, ew jî bi mana "bêcare, reben, bêhêz" e.

(39) Hemaset: Mêrxasî û fêrisîya ku di eslê mirov da heye.

(40) Begler: Mîran.

(41) Tehyie bikin: Amade bikin.

(42) Rom: Dewleta Tirkan, dewleta Osmanî. Ji ber ku berê di nava Kurdan da ji dewleta Osmanî ra hatiye gotin "Rom", nivîskar jî di vê nivîsara xwe da bi navê "Rom" qala wê dewletê kirîye. Semedê ku Kurdan ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom" ev bûye ku, ew cîyê ku dewleta Osmanî tê da hatiye saz kirin, yanî Anadol, wextek di destê împêratoriya Romayê da bûye û herêmek ji herêmen wê dewletê bûye. Hingê Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Paşê ew împêratorî parçe bûye û li hêla wê ya Rojhilat împêratoriya Bîzans hatiye saz kirin, ku jê ra hatiye gotin "Roma Rojhilat" jî û Anadol jî beşek ji wê bûye; hingê jî navê wê dewletê di nava Kurdan da "Rom" bûye. Paşê li herêma Anadolê dewleta Osmanî hatiye saz kirin û ketîye şûna împêratoriya Bîzans; hingê jî Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Ehmedê Xaniyê nemir jî di "Mem û Zîn"ê da ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom". Yek ji peyvên Xanî yên di heqê dewleta Osmanî da weha ye:

"Emma ji ezel Xwedê wisa kir
ev Rom û Ecem li ser me rakir"

Piştê ku dewleta Osmanî hatiye hilweşandin û di şûna wê da "Komara Tirkîyê" hatiye saz kirin jî, navê "Rom" di nava Kurdan da jibo wê dewletê hatiye karanîn. Li hin hêlên Kurdistanê jî ji dewleta Tirkan ra hatiye gotin "Roma reş" û gelê Kurd bi peyvika "reş" zulm û zordestîya wê dewletê daye zanîn. Di peyveka pêşîyan a Kurdî da jî tê gotin "bextê Romê tune". Di straneka gelî ya Kurdî da jî tê gotin "Rom xayin e".

(43) Zebûnkuş: Rebenkuj, kesê ku mirovên reben û bêhêz dîkujê û bi kuştina wan dipesine, doza mêrxasîyê dike.

(44) Waqia: Di eslê xwe da, bi rastî.

(45) Her: Tim, her dem.

KÜRDLERE

Kürdler! İnsan şahıs itibarıyla temin-i hayat-ı hususiyesi için lâzım olan esbabin tehye ve ihzarına nasıl ki mecburdur, münferiden yaşamak insan için mümkün olamamasına ve bir cemiyete intisabla yaşamanın mecburiyet-i tabiiyeden bulunmasına nazaran, her ferdin hayatı, menfaati, saadeti, mensubu bulunduğu cemiyet ile olacak. Binaenaleyh, insan olan için de, en evvel o cemiyetin devam-ı bekasına çalışmakla, hayattan eazz olan namus ve şerefini muhafaza etmek ve o cemiyetin hayatı ise, üzerinde yetişip büyüdüğü, ictima edebildiği toprağın —ki vatandır— zîr-i pa-i a'dada çiğnetilmemesinde olabileceğinden, o halde insan-ı hakikî olan adam, her şeyden evvel, üzerinde yetiştiği ve sayesinde tegaddî ve havasıyla teneffüs ettiği vatanının muhafazasına cansiperane ve fedakârane gayret eder ve ikinci derecede olarak, mensubu bulunduğu cemiyetin bekasına gayret ederek her türlü menfaatını o cemiyetin saadetinden bekler ve üçüncü derecede olarak, o daire hududunu aşmaksızın efrad-ı âilesinin temin-i istikbaline bakar.

İşte bu yüzdendir ki, her millet, daima menafi-i milliyesini narzar-ı itibara alarak hareket eder ve menafi-i şahsiyesini menafi-i umumiye-i milliyesinde bulur.

*

Hal bu merkezde iken, sizler ise, sizi her türlü terakkiyât-ı medeniyeden, saadet-i maariften, nimet-i hürriyetten mahrum bırakan, menafi-i şahsiyesini temin ve makasid-ı gayri meşruasını tervic edinebilmiş olmak için, ifsadâtıyla nihayet birtakım Ermeni vatandaşlarımız acezesini ve hatta etfal-ü nisvanını size katliam ettirerek, her iki dünyada bile sizi menfur ve bednam eden Abdülhamid ve zaleme-i memurîn ve avenesine çalışıp hizmet etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz.

Padişahın aksa-i âmâlî, sizin içinde bulunduğunuz zulmet-i cehl-ü nâdânîden bilistifade, irtikâb ettiği bunca fenalıkları sizin bu gibi hareketlerinizle setretmek ve ona mukabil, içinizden intihab ettiği birkaç pespayeyi —artık köpeklerin bile kabulüne tenezzül etmediği— iki rütbe veya birkaç nişan parçasıyla avutup umumunuzun gözünü boyamaktır.

Kürdler! Emin olunuz ki saika-i cehl-ü nâdânî ile gözlerinizi hakaikin rü'yetinden men'eden perde-i hırs-ü tama'ın size mucib-i şeref-ü izzet gösterdiği şu rütbe ve nişan denilen şey, fanûs-ı millînizi söndürmekten, ikbal-ü istikbalinizi mahvetmekten başka bir şeye yaramıyor. Bilmiyorsunuz ki şu maden parçalarıyla(46) âbâ ve ecdadınızın hayatlarını, huzur ve rahatlarını feda ederekten size edindikleri, temin ettikleri şeref-ü haysiyet-i zatînizi satıyorsunuz.

(46) "Maden parçaları"ndan maksat, Abdülhamid'in kendisine bağlı olan kişilere verdiği rütbe işaretleri ve nişanlardır.

Kürdler! Siz ki akvam-ı Şarkiyenin en şecî', en zeki, en faalısınız; üzerinde perverişyâb olduğunuz hâk-i mukaddesin muhafazası yolunda bugüne kadar ne iş gördünüz! En büyük arzusu sizi ifna etmek olan Padişahın âmâl ve makasid-ı nâmeşruası yolunda bunca canlar yaktığınız halde, Kürdistan'ın saadeti namına ne harekette bulundunuz!

Memleketinizi birtakım hırsız memurlara me'kel edip her türlü zahmetinizi, sa'y-ü ictihadınızı bir hükümet-i müstebiddenin harekât-ı kanunşikenanesine feda ediyorsunuz; sonra da her fenalık gözünüz önünde olduğu halde görmemezlikten gelerek şu haşerâta(47) hâdim ve muavin oluyorsunuz.

Halifedir deyu kendisine itaat etmek istediğiniz Padişahın, vacibulhal'(48) bir sultan-ı zalim olduğunu hâlâ idrak edemediniz mi! Padişahın, halifelik nam-ı mukaddesini telvîs ederekten o nam altında irtikâb ettiği mezalim, bugün Cengiz'lere, Timur'lara rahmet okutur oldu; buralarını herkes anlayıp gördüğü halde, siz henüz görmediniz mi! Farzedelim ki halifedir, acaba bu sıfat, bizleri, onun bunca mezalimine koyun gibi boyun eğmeye, başımıza musallat ettiği zalim memurlarına hâdim olmaya mecbur eder mi!

Bunca küçük milletler var ki, mütamadî sa'y-ü gayretleri neticesiyle nihayet kendilerini hükümet-i metbualarının gadr-ü itisafından kurtardılar, mes'ûd bir hale geldiler. Siz ise, bu gibi milletleri taklid ile saadetinizi, rahatınızı, namusunuzu, haysiyetinizi muhafaza ve temin edecek yerde, birbirinizi öldürmek ve bu suretle kuvvetinizi kesretmekle, düşman-ı sahîh olan Padişahın mezalimine daha ziyade meydan vermek gibi bir hareket-i amyanede bulunmakla elinizdeki hançeri kendi elinizle kalbinize sokar gibi bir cinayette bulunuyorsunuz. Ermenileri katlettiniz. Bunları katletmek, meşhur olan şan-ı semahat ve şecaatinize sığar mı! Sığsa bile onların rahat ve refahlarını muhafaza eden ve kendileriyle şu kadar senelerden beri kardaşçasına geçinen ecdadınızdan mahcub olmayacak mısınız! Acaba "bizim vatandaşlarımıza ne için eziyet ettiniz?" yolunda bir sual sorsalar, ne cevap verirsiniz! Yüzünüz kızarmaz mı!

Şu halinizle sizi âlem-i insaniyete vahşi göstermek isteyen Padişahın bu derece ifsadâtına kapılmak insanlığa yakışır mı! Birtakım Ermeni acezesini katliâm etmek, kendi vatanınızı, hanenizi tahrib etmek değil midir! Sizi yağmakerliğe sevk eden memurlar, valiler, mutasarrıflar,(49) kaimmakamlar, ellerinizde bir şey bıraktılar mı! Ellerinizekilerle beraber namusunuzu da almış olmadılar mı! Allah'ın, Peygamber'in nehy buyurdıkları kıtaldan, yağmadan istifade sevdasına düşecek kadar cahil mi kaldınız! Bununla ahretinizi de mahvetmiş olmuyor musunuz!

*

Birkaç sene evvel Van'da Padişahın emriyle in'ikad eden bir mecliste, Kürdleri Ermenilerin katliâmına sevk ve teşvik için karar verildikte, o mecliste

(47) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

(48) Vacibulhal': Tahttan indirilmesi gerekli olan padişah, görevden uzaklaştırılması gerekli olan hükümdar.

(49) 22. sayıdaki 81 numaralı dipnota bakınız.

mevcud bulunan Şeyh Ubeydullah merhum,(50) Ermenilerin bu suretle katlinin evamir-i ilâhiye hilâfında bulunmasına nazaran, böyle bir iradeyi isdar eden padişah ise zalim ve âsî olacağından ve zalim ise vacibulhal' olacağından, bu gibi iradenin Padişah hakkında hayırlı olmayacağını bilbeyan meclisten çekilmiş idi.

Kürdler! Şeyh-i müşarünileyhin şu hareket-i merdanesi, ne için size bir hüsn-i misal olmuyor! Mucib-i şeyn-ü nekbet olacak şu hareketleriniz, elvermedi mi! Ecdadınızın cehd-i cehîd ile kazandığı şan-ü şerefi kanlı lekelerle lekeletmeyi, vicdanınız nasıl kabul ediyor! Vasıta-i hayatınız olan hâk-i mukaddes-i vatanın düşman ayağı altında çiğnendiğini görmek, hamiyetinize sığar mı! Hürriyet-i kadîmenizin iadesine ve bu vasıta ile namus ve haysiyetinizin muhafazasına artık gayret etmelisiniz, ki eslâfınıza lâyük hayrulhalef olduğunuzu isbat etmiş olasınız! Başınızdaki memurlar elinde alet-i gasb-ü nehb, vasıta-i katl-ü tahrib olmaktansa, kurtulmak çarelerini düşünüp o yolda kanınızı dökünüz, ki marrulbeyan ahval ve harekât-ı mü'lîmeden mütevellid âr-ü lekeyi silmiş olasınız, bununla da âbâ ve ecdadınız, sizin kendilerinden olan tenasülünden mahcub olacak yerde, iftihar etmiş olsunlar!

Maahaza diyebilirim ki, bu babda îcab eden sa'y-ü himmet, Kürdlerin ekâbir ve meşayihinden beklenir olmağla, Kürdistan'da îka' edilegelen bunca fenalıklardan her du cihanda mes'ûl anlardır. Küçükler, cehleri itibarıyla herhalde mazur görülebilirler; lâkin ahvalın netaic-i vahîmesini derke muktedir olduğu halde adem-i îkâna çalışmayanların, büyük bir kabahati irtikâb etmiş olacakları tabiidir. Hele Abdülhamid'in rütbe ve nişanına tamaan şu tarîk-i muharribe bilerek sülûk edenlerin ise kabahati, cidden affı gayri kabil cinayâtandır. Görülen mezalime netice verilmek için, Ermeni vatandaşlarınızın dahi muavenette bulunmaya müheyya bulunacakları tabiidir. El-ele verip kardaşçasına geçinmeye gayret etmelisiniz. İttifak ve ittihadı himmet ediniz. Bir iş ki hüsn-i niyete makrundur, tevfik-i Huda refik-i gayri mufarıkıdır.

(50) Bu, Şeyh Ubeydullah-ı Nehri'dir. Sayyid Taha-i Nehri'nin oğluydu. 1831 yılında Şemdînan(Şemdinli) yöresinde dünyaya gelmiş, 1877—1878 Osmanlı-Rus Savaşına katılmış ve Ruslara karşı kahramanca savaşmıştır. Savaştan sonra Kürdistan için iç bağımsızlık istemiş, ancak bu isteği Osmanlı devletince reddedilmiştir. Bunun üzerine silâhlı harekete başlayan Şeyh Ubeydullah 1880 yılında Osmanlı devletine karşı savaş açmış ve Şemdînan ile Hakkâri yöresini kurtarmıştır. Sonra, İran devleti tarafından Doğu Kürdistan'da Kürd halkına çok zulmedildiği için o tarafa yönelmiş ve İran'a karşı savaş girmiş, Mehabad'a kadar olan bölgeyi ele geçirmiştir. Bunun üzerine Osmanlılar ile İran kendisine karşı işbirliği yapmışlardır. Şemdînan'a çekilmek zorunda kalan Şeyh Ubeydullah, Osmanlı hükümeti tarafından yakalanmış ve Kürdistan'dan uzaklaştırılarak İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak oradan kaçıp yine Şemdînan'a gelince, Osmanlılar, bir kez daha silâhlı harekete başlayacağından korkmuşlar ve 1883 yılında kendisini yakalayıp Hicaz bölgesinde yer alan Taif kentine göndermişlerdir. Şeyh Ubeydullah, 1900 yılında orada vefat etmiştir. 1918'de kurulan Kürdistan Tealî Cemiyeti'ne başkan olan ve 1925'te kolonyalist Kemalist rejim tarafından Amed(Diyarbakir) kentinde idam edilen Seyyid Abdülkadir, Şeyh Ubeydullah'ın oğludur.

İNTİŞAR-I REZALET

Abdülhamid'in bin hile ve desise ve hiç bir şehzadenin, ne hatta en zalimlerinin bile irtikâbına tenezzül edemeyeceği muamelât-ı haysiyetşikenane ile gasbına muvaffak olduğu taht-ı Osmanîye çıktığı günden beri, temin-i hayat ve saltanat hususunda hikmet-i hükümet diyerek ibraz edegeldiği ef'al ve harekât, hayretbahş-ı ukuldur. Yiğirmi beş seneden beri idare-i hükümette görülen fenalıklardan insanlık haya ediyor. Ne hiç bir akıl ve hikmete müstenid olamayacak olan rezalât, artık Avrupa gazetelerinde de kemal-i hayretle görülmeye başladı. Ez an cümle, geçenlerde, Cenevre'de çıkan "Suiss" gazetesinde pek garib ve mucib-i hacalet bir fıkraya tesadüf olunmuştur, ki politika âlemindeki kuvve-i maneviyemizin, bir zamanlar tek mil Avrupa'yı titreten şevket-ü satvet-i Osmaniyenin Avrupa nazarında ne derecelere tenezzül etmiş olduğunu ve Abdülhamid'in şu bîçare millet-i masumeyi —değil yalnız kendi aralarında— avam nazarında bile ne kadar şermsar bir hale koyduğunu tafsîl için bir misal olmak üzere, kari'lerimizin enzar-ı ibretine arz ederiz. Şöyle ki:

Abdülhamid, zulmünden yakasını kurtaranların Cenevre'de ictimainı görürnce, bittabı' bunların ahvalına tamamen kesb-i vukuf etmeyi akdem-i umûrdan görmüş ve İsviçre hükümetine yalvara yaltaklana, nihayet İsviçre'nin pâyıtahtına değil, fakat mecma'i ahrar olan Cenevre'ye bir konsolos tayinine muvafakatını alır. Cenevre'yi kendi sarayının dahili gibi zanneden Padişah, gönderdiği konsolosların bir iş göremediğini gördükçe, hiddetinden küplere biner ve her gün birini değiştirir; nihayet, Alman Yahudilerinden olup, Cenevre'de şiddet-i ihtiyac ve zaruretten nefesi kokan Richtoven(51) isminde bir mendebur, Abdülhamid'in cinnetinden istifade emeliyle her ne yaparsa yapar, kendisini Cenevre konsolosluğu vekâletine tayin ettirir. Bu herif, hükümetimiz tarafından vekâleten tayin edilip asaleti İsviçre hükümeti tarafından kat'iyen tasdik olunmamışken, kendini Konsolos diye ilân eder ve o suretle de icra-i vazifeye başlar. Ne îfa etmekte olduğu vazifesinin hükümetimizi, milletimizi ecanib nazarında terzîl ve Abdülhamid'in vehmini tahrik edecek yalanlarla kendisinden ihsanlar, nişanlar koparmaktan başka bir şey olmadığı büyük büyük teessürlerle görülüyordu.

Nihayet Abdülhamid bunu da yaşatmaz ve Cenevre'ye, İtalya'nın "Jelve"(52) Konsolosu Haydar Bey'i —isimlerdeki müşabeheti bir münasebeti siyasiye addederek— bundan iki mah mukaddem tayin eder. Heyhat ki, Cenevre'ye konsolos tayin etmek, yalnız "Büyük Abdülhamid" in emr-ü iradesiyle olmayıp, Richtoven'in dahi inzimam-ı re'yiyle(!) olmalı ki, Haydar Bey, evrak-ı resmiesi elinde olduğu halde gidip kendisini selefine takdim edince kemal-i hakaretle reddolunur. Neye uğradığını anlayamayan Haydar

(51) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(52) Doğrusu "Cenova" diye okunan "Genova" olmalıdır.

Bey, vuku-ı hali Padişaha yazar. Lâkin bir taraftan milyonları itlâf eden merhamet-i Şahane, Avrupa'daki bir medeniyet-i sarayda memurlarının böyle sızıltı çıkardığını vahşet nev'inden bildiği için ve daha doğrusu Richtoven'den korktuğu için, hiç bir cevap almaz.

Haydar Bey ise, artık —Paris Sefiri olup mesavî-i ahvalına mükâfaten İsviçre sefaretini dahi uhde-i liyakatına tevdi' olunan— Münir Bey'e müracaat eder. Münir Bey ise, Abdülhamid'in iradesine istinaden, Haydar'a îcab eden emirnameyi vererek bir mübaşire terfikan gönderir. Haydar bu sefer yine gider, sefelinin evinde görünür. Lâkin Abdülhamid'i tanımayan koca Richtoven, Münir'i bittabî' bütün bütün tanımayacağından, Haydar'ı bu sefer daha fena bir surette tahkîr edip koğar ve ilâveten de, devam eden memuriyeti esnasında sarfettiği sekiz bin frank verilmedikçe mühr-i resmîyi halefine vermeyeceğini ve o para mukabilinde Konsoloshane eşyasını zabtettiğini söyler. Haydar ise vak'ayı mufassalan tekrar İstanbul'a yazar. Fakat "lâ hayate li men tenâdâ".(53) Merhamet-i Şahane hiç bir memurun azlini arzu etmez olmalı ki, Haydar Bey, gerek Efendisinden ve gerek Sefir Münir'den aldığı emirnameleri hamilen, bir buçuk aydan beri Cenevre kahvelerinde me'yus ve mahzun pinekleyip duruyor. Beri tarafta ise, Abdülhamid'in "azlettim" dediği Richtovan cebren, kahren memuriyeti başında oturuyor.

Şu ahvalı kemal-i hayretle müşahade etmekte olan ecanib, acaba, idaresini bu derecelere îsal eden bir şahs-ı menfur ve münferidin(54) yigirmi beş sene beri rebeka-i itaat-ü esaretinde zebun kalan bir millete(55) ne nazarla bakar! Tabiat-ı hürriyetle meftûr olan otuz milyona karîb efradın,(56) rub'ı asırdan beri böyle bir adamın elinde kendisini mahveden millete acaba Avrupalılar ne der! Millet'in şu meskenetine nefrîn hân olmayacak bir ferd-i aferîde tasavvur olunur mu! Heyhat!

(53) Arapça olan bu sözün anlamı şöyledir: "Bağırıp çağırın kimseye yaşam yoktur". Galipa, Haydar durumu Padişaha yazdığı için kendisine hak verilmediğini anlatmak istemiştir.

(54) "Kendisinden nefret edilen ve tek başına davranan kişi" anlamındaki "şahs-ı menfur ve münferid"den maksat, Abdülhamid'dir.

(55) Buradaki "millet"ten maksat, Osmanlı yurttaşlarıdır.

(56) "Otuz milyona yakın kişiler" demek olan "otuz milyona karîb efrad"dan da maksat, Osmanlılardır.

SULTAN MURAD-I HÂMÎS HAZRETLERİ LİSANINDAN

Feyz alırken iltifatımdan esîr-i kâinat
bekler oldum hâr-ü hasstan bir nigâh-ı iltifat

Söyleyin Allah için, meşrut-ı zilletse vücud
istemem, lâzım değil, ben hürre zincir-i hayat

Lütf-ü kahrından şikâyet, kerm-i verdinden figan
elverir, dehr-i denînin cevrine ettim sebat

Günde yüz bin kerre ölmektense, yeğdir bir ölüm
Can verip üftaden oldum, neredesin şehd-i memat!

Ağlasın sevdiklerim, gülsün aduvv-ı nâbekâr
Elveda ey ehl-i dünya, işte ben ettim vefat

Öyle bir terk et cihanın bezmini, hakan-ı zar
çıkmasın rû-yi zemine hâk-i kabrinden nebat

Bir Ciğerhun

27'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDLERE

Kürdler! İnsan kişi olarak özel yaşamını sağlamak için nasıl ki gerekli yol ve yöntemleri hazırlamak zorunda ise, tek başına yaşamak insan için olanaklı olmadığına ve bir topluma bağlanarak yaşamak doğal bir zorunluluk olduğuna göre, her bireyin yaşamı, çıkarı ve mutluluğu, bağlı bulunduğu toplumla olacaktır. Böyle olunca da, insan olan kişi için, her şeyden önce, o toplumun yaşamının sürekli olmasına çalışmak ve yaşamdan daha aziz olan namus ve onurunu korumak gelir; toplumun yaşamı ise, üzerinde yetişip büyüdüğü ve toplandığı, "vatan" olan toprağın düşmanların ayakları altında çiğnetilmemesinde olabilir.

O halde gerçek insan olan adam, her şeyden önce, üzerinde yetiştiği ve sayesinde beslendiği, havasıyla soluklandığı vatanının korunmasına canını siper ederek ve fedakârlık yaparak gayret eder; ikinci olarak, bağlı bulunduğu toplumun kalıcı olmasına gayret ederek, her türlü çıkarını o toplumun mutluluğundan bekler; üçüncü olarak da, o çerçevenin sınırlarını aşmaksızın aile bireylerinin geleceğini sağlamaya bakar.

İşte bu yüzdendir ki, her ulus, her zaman ulusal çıkarlarını göz önüne alarak hareket eder ve kişisel çıkarlarını genel ulusal çıkarlarında bulur.

*

Durum böyle iken, siz ise, sizi her türlü uygarlık gelişmelerinden, bilginin mutluluğundan ve özgürlük nimetinden yoksun bırakan, kişisel çıkarlarını sağlamak ve meşru olmayan amaçlarını yürürlüğe koymak için, çıkardığı bozgunculuklarla zavallı birtakım Ermeni vatandaşlarınızı ve hatta çocuklarınızı ve kadınlarınızı size katliam ettirerek her iki dünyada da sizi nefret edilen insanlar durumuna getiren ve adınızı kötüye çıkaran Abdülhamid ve onun zalim memurları ile yandaşlarına çalışıp hizmet etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz.

Padişahın en büyük arzusu, sizin içinde bulunduğunuz bilimsizlik ve bilgisizlik karanlığından yararlanarak, işlediği bunca fenalıkları sizin bu gibi davranışlarınızla örtbas etmek ve ona karşılık, içinizden seçtiği birkaç alçağı, artık köpeklerin bile kabul etmeye tenezzül etmediği iki rütbeyle ya da birkaç nişan parçasıyla avutup, hepinizin gözünü boyamaktır.

Kürdler! inanın ki bilimsizlik ve bilgisizliğin itici gücüyle gözlerinizi gerçekleri görmekten alıkoyan açgözlülük ve düşkünlük perdesinin, size onur getirici ve yüceltici olarak gösterdiği şu rütbe ve nişan denilen şeyler, ulusal ışığınızı söndürmekten, talih ve geleceğinizi mahvetmekten başka bir şey yapamıyor. Bilmiyorsunuz ki şu maden parçalarıyla,(57) babalarınızın ve dedelerinizin, yaşamlarını, huzur ve rahatlarını feda ederek sizin için edindikleri, sağladıkları öznel(58) şeref ve haysiyetinizi satıyorsunuz.

Kürdler! Siz ki Doğulu(59) halkların en yiğidi, en zekisi, en çalışkanısınız; üzerinde büyüüp yetiştiğiniz kutsal toprakların korunması yolunda bugüne kadar ne gibi çalışmalar yaptınız! En büyük arzusu sizi yok etmek olan Padişahın meşru olmayan istek ve amaçları yolunda bunca canlar yaktığınız halde, Kürdistan'ın mutluluğu adına ne gibi davranışlarda bulundunuz!

Yurdunuzu birtakım hırsız memurlara arpalık(60) durumuna getirip, her türlü zahmetinizi, çaba ve çalışmanızı despot bir hükümetin kanunları çiğneyen davranışlarına feda ediyorsunuz; sonra da, her fenalık gözünüzün önünde olduğu halde görmezlikten gelerek şu haşerelere(61) hizmetçi ve yardımcı oluyorsunuz.

"Halifedir" diye kendisine itaat etmek istediğiniz Padişahın, tahttan indirilip görevden uzaklaştırılması gereken zalim bir sultan olduğunu halâ anlamadınız mı! Padişahın, halifeliliğin kutsal adını kirleterek o ad altında işlediği zulümler, Cengiz'lere ve Timur'lara rahmet okutur oldu; onun bu yönlerini herkes görüp anladığı halde, siz henüz görmediniz mi! Varsayalım ki halifedir; acaba bu nitelik, bizleri, onun bunca zulümlerine koyun gibi boyun eğmek ve başımıza musallat ettiği zalim memurlarına hizmetçi olmak zorunda bırakır mı!

Bunca küçük uluslar var ki, sürekli çalışma ve gayretlerinin sonucu olarak, bağlı buldukları hükümetlerin acımasızlık ve zulmünden kendilerini kurtardılar ve mutlu bir duruma geldiler. Siz ise, bu gibi uluslara uyup mutluluğunuzu, rahatınızı, namusunuzu, haysiyetinizi koruyup güvence altına alacak yerde, birbirinizi öldürmek ve böylece gücünüzü kırmakla, gerçek düşman olan Padişahın zulümlerine daha çok meydan vermek gibi körcesine bir davranışta bulunmakla, elinizdeki hançeri kendi elinizle kalbinize sokar gibi bir cinayette bulunuyorsunuz. Ermenileri öldürdünüz. Onları öl-

(57) Bu sayıdaki 46 numaralı dipnota bakınız.

(58) Buradaki "öznel" sözcüğü, yazının aslındaki "zâtî" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır ve "bir kişiye, bir halka, bir ulusa özgü olan, onun yapısında bulunan ve nesnel olmayan nitelikler" anlamına gelmektedir. Arapça olan ve Osmanlıcada da kullanılan "zâtî" sözcüğünün anlamı da budur.

(59) Buradaki "Doğu"dan maksat, "Doğu ülkeleri"dir.

(60) Buradaki "arpalık" sözcüğü, yazının aslındaki "me'kel" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapça olup Osmanlıcada da kullanılan "me'kel" sözcüğünün tam Türkçesi, "yiycek yeri, yemekhane" demektir. Ancak bugünkü Türkçede bu gibi durumlarda "arpalık" sözcüğü kullanıldığı ve bu sözcük Türkçeye bir deyim olarak yerleştiği için, biz de çeviride "arpalık" sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.

(61) 20. sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

dürmek, ün salmış bulunan iyilikseverliğinizin ve babayığitliğinizin şanına sığar mı! Sığsa bile, onların rahat ve refahlarını koruyan ve şu kadar yıllardan beri kendileriyle kardeşçesine geçinen atalarınızdan utanmayacak mısınız! "Bizim vatandaşlarımıza niçin eziyet ettiniz?" yolunda bir soru sorsalar, acaba ne yanıt verirsiniz! Yüzünüz kızarmaz mı!

Bu durumunuzla sizi insanlık dünyasına "vahşi" göstermek isteyen Padişahın bozgunculuklarına bu ölçüde kapılmak, insanlığa yakışır mı! Birtakım Ermeni güçsüzlerini katliâm etmek, kendi vatanınızı ve kendi evinizi yıkmak demek değil midir! Sizi yağmacılığa iten memurlar, valiler, mutasarrıflar,(62) kaymakamlar, ellerinizde bir şey bıraktılar mı! Ellerinizdekilerle birlikte namusunuzu da almış olmadılar mı! Allah'ın ve Peygamber'in yasakladıkları vuruşmadan yararlanmak sevdasına düşecek kadar cahil mi kaldınız! Bununla, ahretinizi de mahvetmiş olmuyor musunuz!

*

Birkaç yıl önce Van'da Padişahın emriyle düzenlenen bir toplantıda,(63) Kürdleri Ermenilerin katliâmına itip kışkırtmak için karar verildiğinde, o toplantıda bulunan rahmetli Şeyh Ubeydullah,(64) "Ermenilerin bu şekilde öldürülmelerinin Tanrı'nın emirlerine aykırı olduğundan, böyle bir iradeyi(65) çıkararak bir padişahın ise zalim ve Tanrı'nın emirlerine karşı gelmiş olduğundan, zalim bir padişahın ise tahttan indirilip görevden uzaklaştırılmasının gerekli olduğundan, bu gibi iradenin Padişah hakkında hayırlı olmayacağını" bildirerek toplantıdan çekilmişti.

Kürdler! Sözü edilen Şeyhin bu yiğitçe hareketi, niçin size bir iyi örnek olmuyor! Lekelenip ayıplanmaya ve felâkete yol açan bu davranışlarınız yetmedi mi! Atalarınızın çok büyük çabalarla kazandıkları şan ve şerefi kanlı lekelerle lekelemeyi, vicdanınız nasıl kabul ediyor! Yaşamınızın aracı olan kutsal vatan topraklarının düşmanın ayağı altında çiğnendiğini görmek, yurtseverlik duygularınıza sığar mı! Eski özgürlüğünüzü geri almaya ve onun aracılığıyla namus ve haysiyetinizi korumaya artık gayret etmelisiniz ki, geçmişlerinize lâıyk hayırlı evlâtlar olduğunuzu kanıtlamış olasınız! Başınızdaki memurların elinde gasp ve talan aleti, öldürme ve yıkım aracı olmaktansa, kurtulmanın çarelerini düşünüp o yolda kanınızı dökünüz ki, sözü geçen acıklı durum ve davranışlardan doğan utanç ve lekeyi silmiş olasınız ve bununla da, babalarınız ve atalarınız, sizin kendilerinden üremiş olduğunuzdan ötürü utanacak yerde, kıvanç duymuş olsunlar!

(62) 22. sayıdaki 81 numaralı dipnota bakınız.

(63) "Düzenlenen bir toplantı" deyişi, yazının aslındaki "in'ikad eden bir meclis" deyişinin karşılığında kullanılmıştır. Arapça olan "meclis" sözcüğü, Osmanlıcada hem "parlamento ve daha alt düzeydeki resmî kurullar" anlamında, hem de "toplantı" anlamında kullanılmıştır. Ancak günümüz Türkçesinde bu sözcük "toplantı" anlamında kullanılmadığı için, biz çeviride onun yerine "toplantı" sözcüğünü kullanmayı uygun gördük.

(64) Bu sayıdaki 50 numaralı dipnota bakınız.

(65) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

Bununla birlikte diyebilirim ki, bu konuda gereken çaba ve himmet, Kürdlerin ilerigelenlerinden ve şeyhlerinden beklenir; bu nedenle, Kürdistan'da yapılagelen bunca fenalıklardan her iki dünyada da sorumlu olan, onlardır. Küçükler, bilgisizlikleri dolayısıyla herhalde mazur görülebilirler; ne var ki durumların vahim sonuçlarını kavrama yetenek ve gücünde olduğu halde bu fenalıkların yapılmaması için çalışmayanlar, doğaldır ki büyük bir suç işlemiş olacaklardır. Hele Abdülhamid'in rütbe ve nişanlarına göz dikerek ve bilerek bu yıkıcı yolda yürüyenlerin suçu ise, gerçekten, affedilmesi olanaksız olan cinayetlerdendir. Görülen zulümlere son verilmesi için, Ermeni vatandaşlarımızın da yardımlaşmaya hazır bulunacakları doğaldır. El-ele verip kardeşçesine geçinmeye gayret etmelisiniz. İttifak etmeye ve birleşmeye himmet ediniz. Bir iş ki iyi niyetle birliktedir, Allah'ın başarısı ayrılmaz arkadaşısı olur.

REZALETİN YAYGINLAŞMASI

Abdülhamid'in bin hile ve entrika ile ve hiç bir şehzadenin,(66) hatta en zalimlerinin bile girişmeye tenezzül edemeyeceği onur kırıcı davranışlarla gasp etmeyi başardığı Osmanlı tahtına çıktığı günden beri, yaşam ve saltanatını sağlayıp güvence altına almak konusunda, "hikmet-i hükümet"(67) diyerek ortaya koyageldiği eylemler ve davranışlar, akıllara şaşkınlık verir. 25 yıldan beri hükümetin yönetiminde görülen fenalıklardan insanlık utanç duyuyor. Hiç bir akıl ve hikmete dayanamayacak olan rezaletler, artık Avrupa gazetelerinde de tam bir şaşkınlıkla görülmeye başladı. Bunlara örnek olarak, Cenevre'de yayınlanan "Suiss" gazetesinde geçenlerde pek garip ve utanç verici bir habere rastlanılmıştır. Politika dünyasındaki moralimizin ve bir zamanlar tüm Avrupa'yı titreten Osmanlı heybeti ve büyüklüğünün Avrupa'nın gözünde ne derecelere kadar alçalmış olduğunu, ayrıca Abdülhamid'in şu çaresiz ve masum milleti,(68) değil yalnız kendi aralarında, sıradan insanların gözünde bile ne kadar utanacak bir duruma koyduğunu ayrıntılı olarak göstermesi bakımından bir örnek olmak üzere, o haberi okuyucularımızın ibret alacak olan gözlerinin önüne sunarız. Şöyle ki:

Abdülhamid, zulmünden yakalarını kurtaranların Cenevre'de toplandıklarını görünce, doğal olarak, bunların durumları konusunda tümüyle bilgi

(66) Şehzade: Padişah soyundan gelen erkek çocuklarına Osmanlılar zamanında verilen unvan. Sözlük anlamı "şah çocuğu, padişah çocuğu" olan bu sözcük, gerçi günümüz Türkçesinde kullanılmamakta ve aynı anlamı veren Fransızca "prens" sözcüğü kullanılmaktadır; ancak Osmanlılar döneminde ve Osmanlı prenslerine özgü olarak bu sözcük kullanıldığı ve bir deyim durumuna geldiği için, çeviride onu kullanmayı uygun gördük.

(67) 22. sayıdaki 100 numaralı dipnota bakınız.

(68) Buradaki "millet"ten maksat, Osmanlı yurttaşlarıdır.

elde etmeyi en öncelikli işlerden biri olarak görür ve İsviçre hükümetine yalvara yaltaklana, sonunda İsviçre'nin başkentine değil de, özgürlükseverlerin toplandığı yer olan Cenevre'ye bir konsolosun atanması konusunda onayını alır. Cenevre'yi kendi sarayının içi gibi sanan Padişah, gönderdiği konsolosların bir iş görmediğini gördükçe, hiddetinden küplere biner ve her gün birini değiştirir. Sonunda, Alman Yahudilerinden olup, Cenevre'de büyük ihtiyaçtan ve sıkıntıdan ötürü nefesi kokan Richtoven(69) adında bir mendebur, Abdülhamid'in deliliğinden yararlanmak isteğiyle her ne yaparsa yapar, kendinin Cenevre Konsolos Vekili olarak atanmasını yaptırır. Bu herif,(70) hükümetimizce vekil olarak atanıp İsviçre hükümetince asıl konsolos olarak henüz kesinlikle onaylanmamışken, kendi kendini "Konsolos" diye ilân eder ve öylece de görev yapmaya başlar. Ne var ki, yapmakta olduğu görevin, hükümetimizi ve milletimizi yabancıların gözünde rezil etmekten ve Abdülhamid'in kuşkularını kıskırtacak yalanlarla kendisinden iyilikler, nişanlar koparmaktan başka bir şey olmadığı, büyük büyük üzüntülerle görülüyordu.

Sonunda, Abdülhamid onu da yaşatmaz ve bundan iki ay önce İtalya'nın Jeve(71) Konsolosu Haydar Bey'i —adlardaki benzerliği bir siyasal ilişki sayarak— Cenevre konsolosluğuna getirir. Ama ne yazık ki Cenevre'ye konsolos atamak, yalnız "Büyük Abdülhamid" in emir ve iradesiyle olmayıp, Richtoven'in de görüşünün bu emre eklenmesiyle(!) olmalı ki, Haydar Bey, elinde resmî kâğıtları olduğu halde gidip kendini selefine(72) tanıtınca, büyük bir hakaretle geri çevrilir. Neye uğradığını anlayamayan Haydar Bey, olup biten durumu Padişaha yazar. Ne var ki, bir yandan milyonları boşu boşuna harcayan Padişahın merhameti, Avrupa'daki bir uygarlık sarayında(73) bulunan memurlarının böyle sızıltı çıkardığını bir tür uygarsızlık saydığı ve daha doğrusu Richtoven'den korktuğu için, Haydar Bey kendisinden hiç bir yanıt almaz.

Haydar Bey, Paris Elçisi olup da kötülüklerine ödül olarak İsviçre elçiliği de başarısının sorumluluğuna bırakılan Münir Bey'e başvurur. Münir Bey de, Abdülhamid'in iradesine dayanarak gereken emir yazısını Haydar'a verir ve bir hizmetçiyle(74) gönderir. Haydar Bey bu kez yine gider ve selefinin

(69) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(70) Buradaki "herif" sözcüğü, yazının aslında kullanılmıştır.

(71) Doğrusu "Cenova" diye okunan "Genova" olmalıdır.

(72) Selef: Bir görevi yapan kimseden önce o görevi yapan görevli. Arapça olan bu sözcük, Türkçede tek sözcükle karşılığı bulunmadığı için, çeviride aynen kullanıldı.

(73) Yazının aslında "medeniyet-i saray"ın karşılığı olarak kullanılan "uygarlık sarayı"ndan maksat, İsviçre olsa gerektir.

(74) Buradaki "hizmetçi" sözcüğü, yazının aslında "mübaşir" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Aslında "mübaşir" sözcüğü, "adliyede evrak getirip götürün ve duruşması olan kimseleri mahkeme salonuna çağırın görevli", bir de "merkezden gönderilen ve bir emri uygulama yetkisi bulunan görevli" anlamına gelmektedir. Ancak günümüz Türkçesinde "mübaşir" sözcüğü kullanılmadığından, onun karşılığında "hizmetçi" sözcüğünü kullanmayı uygun gördük. Belki de "görevli" sözcüğü daha uygun düşer.

evinde görünür. Ne var ki Abdülhamid'i tanımayan koca Richtoven, Münir'i doğal olarak bütün bütün tanımayacağından, Haydar'a bu kez daha fena bir biçimde hakaret eder ve kendisini kovar, ayrıca da, devam eden memurluğu sırasında harcadığı 8000 frank kendisine ödenmedikçe resmî mühürü halefine(75) vermeyeceğini ve o paranın karşılığında Konsolosluk eşyasına el koyduğunu söyler. Haydar da olayı ayrıntılı biçimde yine İstanbul'a yazar. Ne var ki, "bağırıp çağırın kimseye yaşam yoktur". Padişahın merhameti hiç bir memurun görevden alınmasını arzu etmez olmalı ki, Haydar Bey, gerek Efendisinden ve gerekse Elçi Münir'den aldığı yazılı emirleri üzerinde taşıyarak bir buçuk aydan beri Cenevre kahvelerinde ümitsiz ve üzüntülü bir biçimde pinekleyip duruyor. Beri yanda ise, Abdülhamid'in "görevden aldım" dediği Richtoven, zorla ve zorbalıkla memurluğunun başında oturuyor.

Bu durumları tam bir şaşkınlıkla görüp gözlemekte olan yabancılar, kötü yönetimini bu ölçülere vardırın, kendisinden nefret edilen ve tek başına davranan bir kişinin(76) itaat ve tutsaklığının ilmekli ipinde 25 yıldan beri güçsüz bir biçimde düşkün kalan bir millete(77) acaba ne gözle bakar! Özgürlük niteliğini yapısında taşıyan 30 milyona yakın kişiye,(78) çeyrek yüzyıldan beri böyle bir adamın elinde kendi kendini yok eden millete, Avrupalılar acaba ne derler! Milletin şu uyuşukluğuna sövüp saymayacak bir yaratılmış kişi düşünülebilir mi! Yazık ki ne yazık!

(75) Halef: Bir görevi yapan kimseden sonra o görevi yapacak olan görevli. Arapça olan bu sözcük, Türkçede tek sözcükle karşılığı bulunmadığı için, çeviride tarafımızdan ayrı ayrı kullanıldı.

(76) Sözü edilen kişiden maksat, Abdülhamid'dir.

(77) Buradaki "millet"ten maksat, Osmanlı yurttaşlarıdır.

(78) "30 milyona yakın kişi"den maksat da, Osmanlılardır.

SULTAN BEŞİNCİ MURAD HAZRETLERİNİN DİLİNDEN

Feyz alırken yakınlığımdan evrenin esîri(79)
bekler oldum çer-çöpten dahi yakınlık gösteren bir bakış

Söyleyin Allah için, alçalmaksa eğer varlığın koşulu
istemem ben, gerekmez özgür kişiye yaşam zinciri

Yeter artık Şu alçak dñyananın zulmüne göğüs gerdiğim
lütuf ve kahrından yakınıp gülünün dikeninden çığlık attığım

Günde yüz bin kez ölmektense, yeğdir bir ölüm
Can verip âşık oldum sana, neredesin ey bal gibi ölüm

Ağlasın sevdiklerim ve gülsün ahlaksız düşman
Elveda ey dünya insanları, işte öldüm ben

Öyle bir terk et ki dünya sevincini, ey inleyen padişah
çıkmasın yeryüzüne mezarının toprağından bir bitki dahi

Bir Ciğèrhun(80)

(79) Esîr: Elektrik ve ışık gibi, her yere nüfuz eden ve evrendeki boşluğı dolduran ve fakat ağırlığı olmayan varlık. Isının ve ışığın yayılma aracı olarak kabul edilen buradaki "esîr" sözcüğünün "savaş tutsağı" anlamındaki "esir" sözcüğüyle bir ilgisi yoktur. Buradaki "esîr" sözcüğünde bulunan "s" harfi, Arapçaya özgü olduğı için Latin alfabesinde karşılığı yoktur. Arapçada bu harf, dilin ucu üst dişlere değdirilerek sert biçimde okunur. İngilizcede bu ses, "th" harfleri bir araya getirilerek verilir. Yunancadan Arapçaya, Arapçadan da Osmanlıcaya geçen "esîr" sözcüğü, Türkçede karşılığı bulunmadığı için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(80) Ciğèrhun: Ciğeri kanlı olan kimse, ciğeri kanlanan kimse. Bu sözcük dertliliğı anlatmaktadır.

(1)

Sahib ve
Muharriri:
Bedirhan Paşaoğlu
Abdurrahman

KURDİSTAN

1315

Adress:
Kurdistan
FOLKSTONE
Angleterre

Derc
olunmayan
evrak
iade olunmaz

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
ayda bir neşrolunur
Kürdçe ve Türkçe gazetedir
KURDİSTAN

Her tabî'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal olunur

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Farisçe mektublar
aynen derc olunur

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja sibte 1 Cemazîlaxir sene 1319 * 1 Eylöl sene 1317(2)

ÎTÎZAR(3)

Eve eyamek e(4) min nekarî cerîda xwe neşir bikim.(5) Zîra gelek ewariz û mewani'ê teb'ê tesaduf kir.(6) Ez efwa wan kî cerîda min dixwînin, gazî dikim.(7)

- (1) Ev jimare, jimareya 28'an e; lê belê di serê wê da wek jimareyên berîn jimara wê, her weha peyvikên "sala sisê" û "rûper 1" nehatine nivîsîn(bu sayî, 28. sayıdır; ancak önceki sayılar gibi bunun numarası, "üçüncü yıl" demek olan "sala sisê" ve "sayfa 1" demek olan "rûper 1" sözcükleri burada yazılmamıştır).
- (2) Li gora tarîxa Mîladî 14 Îlon 1901(Milâdî tarihe göre 14 Eylül 1901).
- (3) Îtîzar: Xwestina uzir, ku mirov ji ber qusûrek uzir bixwaze.
- (4) Eyamek: Demek, pêlek.
- (5) Neşir bikim: Biweşînim, belav bikim.
- (6) Zîra: Lewra.
Ewariz: Tiştên ne di hesab da, tiştên ku mirov hesaba wan nekirîye û qewimîne.
Mewani': Piranîya "mani" e, ew jî bi mana "rêgir" e.
Teb'ê: Çapê, çapkirinê.
Tesaduf kir: Rast hat, qewimî, pêşkar bû. Yanî "gelek tiştên ne di hesab da û gelek rêgirên çapkirinê qewimîn û pêşkarê min bûn".
- (7) Gazî dikim: Dixwazim, tika dikim.

ALAYÊN SIWARÊN HEMÎDÎ(8)

Ev Alayên Siwarên Hemîdî, wek hemî îcraatên Xunkar, bi nîyetek fasid(9) hatine danîn. Ez'ê vê cerîda xwe de wê meselê teşrîh bikim.(10) Ser vê xeberê,(11) ez'ê ewwela ji ehemmiyeta cihê Kurdistanê behs bikim.

Kurdistan ji dewleta me re ser hudûda Rûs û Ecem de minteqek(12) gelek fire û muhim teşkîl dike. Ser îdama(13) heyata hukumeta me, muhafaza Kurdistanê gelek lazim e. Em Ecem berdin alîyekî. Zîra ew jî wek hukumeta me ji rûyê sefahet û bekaetê, mailê înhîdam bîye.(14) Lakîn em divê ji Rûsyayê bitirsîn; ew, neyarê me yê kevn e.

Ew şerê paşayikê(15) me Rûs re kirî, darulhereketa(16) me ser Tûnayê(17) Qeredeniz,(18) Kurdistan û Qafqasya bû. Paş wî şerî, Bulgaristan teşekkul kir.(19) Loma êdî hucûma Rûsyayê li wî milî ve munqetî' bî.(20) Eve bîst û pênc sal e ev şer bî; vî zemanî de, me beqaya(21) hukumeta xwe re tu xîret nekir.

Ev aşîkar e ku Kurdistan ê rojekê bibit meqtelek mezin mabeyna(22) Rûs û me de.(23) Rûsya, şerê bûrî de nekarî meqseda xwe îcra bike.(24) Ewê divê biçe ser Behrê Muhîte Hindî.(25) Loma divê wadiyê(26) beynê Ferat û Dicleyê taqîb bike, biçe ser Cizîrê, Bexda û Besrayê zebt bike, wê derê eskerê xwe

-
- (8) Alay: Yekîtiyeka eskerî ye. Bi Erebi jê ra tê gotin "lîwa", bi Înglîzî jî tê gotin "regiment".
Alayên Siwarên Hemîdî: Alayên çekdar ên ku Sultan Evdilhemîdê 2'yan ji eşîrên Kurdan saz kiribûn. Evdilhemîd, bi sazîkirin û karanîna wan alayan, ji alîyek ve dixwest ku kargêriya xwe li ser Kurdistanê zexm bike, ji alîyek ve jî divîya ku wan alayan di şeran da li dijê Rûsyayê wek hêzeka çekdar û lêde bi kar bîne.
- (9) Fasid: Xirab.
- (10) Teşrîh bikim: Eşkera bikim, vekim, bînim ber çavan.
- (11) Ser vê xeberê: Li ser vê yekê, ji ber vî semedî.
- (12) Minteqe: Hêl, herêm.
- (13) Îdame: Domandin.
- (14) Sefahet: Jîyana di kêf û zewqê da.
Bekaet: Kêmayî, karnehatî, bêkêrî.
Mailê înhîdam bîye: Nêzê hilweşînê bîye, dike hilweşe.
- (15) Paşayikê: Paşîn, dûwayîn.
- (16) Darulhereket: Cîyê tevgerê, merkeza tevgerê.
- (17) Tûna: Çemekî Ewropayê ye. Ji naveka Ewropayê dizê, di Macaristanê, Yugoslavyayê, Bulgaristanê û Romanyayê ra derbas dibe, dirije Deryaya Reş.
- (18) Qeredeniz: Deryaya Reş.
- (19) Teşekkul kir: Pêkhat, saz bû.
- (20) Munqetî' bî: Qut bû.
- (21) Beqa: Mayin, domandina jîyanê.
- (22) Meqtel: Kuştêgeh, cîyê kuştinê.
Mabeyn: Navber.
- (23) Mexsed ji "me", dewleta Osmanî ye.
- (24) Îcra bike: Bîne cî, pêkbîne.
- (25) Behrê Muhîte Hindî: Oqyanosa Hindî.
- (26) Wadî: Panav.

re lîmanekê te'sîs bike.(27) Û ser vê nîyetê ye ku eve eyamek e li wan dera nufûza(28) Rûsyayê gelek zêde bîye. Rûsya, fikrek dî jî heye; ew jî, ji Erzeromê bêt ser Sêwasê, ji wê derê bikeve ser naveka Anadolîyê û bi vî sûretî(29) dewleta me(30) ji esas ve hilweşîne.

Aha ew Kurdistanana eve çend salek e bûye mezbehek(31) însana, mewqien(32) hew qasî nazik e. Nav van bîst û pênc salên bûrî de, divîya me gelek derên Serhedê tehkîm bikira, emeddê şedda eskerî re şemendufêr(33) teşkîl bikira û mudafea hucûma Rûsye re heçiyê lazim e me çekira. Tu hukumet, he ta muhafaza xwe bi halên lazim te'kîd(34) neket, naçe ser neyarî, tesellutê neyarî nake û lewazimatên(35) hucûmê tehyie(36) nake.

*

Kurdistanê de îro tiştêk nîne. Berî hezar sala çawa bî, îro dîsa we ye. Rê, kele, bûr(37) nînin; hemî der ji rûyê zulma Ebdulhemîd xirab û metrûk in.(38) Destê eskerê me de(39) tertîbat û techîzat nîne. Îro şerek biqewimit, em nikarin xwe mudafee bikin. Siwarên Hemîdî, zemanê hucûmê de û hin dîger halên ho de(40) lazim in. Te'sîsa van alaya ji luzûmê bêtir, ser numayîşê ye. Me divê em xwe nexapînin.(41) Xunkar divê her miletî îxfal bike.(42) Lakîn hukumetên Ewropayê gelek ji me zêdetir me tehqîq dikin.(43) Te'sîsa van alaya de nîyet qenc bîya jî, dîsa ev halê em tê de, ev hîmmet nuho hîmmetek zêde ye. Zîra ji hemî hala ewweltir, esbabê(44) mudafee lazim e; ji wan esbaba tu tişt destê hukumeta me de nîne.

-
- (27) Lîman: Cîyê ku gemî rêwî û bar jê digirin û lê datînin.
Te'sîs bike: Ava bike.
- (28) Nufûz: Hêza ku dikare peyva xwe bide qebûlkirin û birewîne.
- (29) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.
- (30) Mexsed ji "dewleta me", dewleta Osmanî ye.
- (31) Mezbehe: Qesabxane.
- (32) Mewqien: Li gora cîyê xwe.
- (33) Emeddê şedda eskerî: Dirêjkirin û firekirina hêza eskerî bi awayekî tewr zêde, firekirina hêza eskerî li her derê.
Şemendufêr: Rîyên hesinî, rîyên trêne.
- (34) Te'kîd: Zexm, pît.
- (35) Tesellutê neyarî nake: Bela xwe di dijmin nade, misaletê neyêr nabe.
Lewazimat: Tiştên lazim, tiştên pêwîst.
- (36) Tehyie: Amade.
- (37) Bûr: Derbasok, cîyê derbasbûnê, cîyê bûrinê. Wisa tê zanîn ku mexsed jê "pir" e. Belkî jî peyvîk di şûna "pir" da bi şaşî "bûr" derketîye.
- (38) Metrûk: Berdayî, terkkirî, licîmayî, bêxwedî.
- (39) Mexsed ji "eskerê me", eskerê dewleta Osmanî ye.
- (40) Hin dîger halên ho de: Di hin rewşên dî yên weha da.
- (41) Yanî "divê em xwe nexapînin, lazim e em xwe nexapînin".
- (42) Îxfal bike: Bixapîne.
- (43) Me tehqîq dikin: Li ser me lêgerîn dikin, di heqê me da lêgerîn dikin.
- (44) Esbab: Wasite û alêtên pêwîst.

Ev siwar lazim in; lakîn wekî me muhafa za welatî te' mîn kir, wekî me vê(45) em tewsiê memalik bikin,(46) wê hingê lazim in. We îlla, holê hukumet lazimî tercihê elzem dike.(47)

Esil meqsed ji te' sîsa van siwara ev e ku, weqta ku Ermenî ji zulma hukumetê gelek bêzar bîn, edalet xwestin, Zekî Paşa tirsu ku Kurd jî ji zulma hukumetê xwe bidin milê Ermenîya û her du millet bi tefaq dest hilînin. Loma erzê Xunkar kir,(48) te' sîsa wan alaya re îzin xwest. Xunkar jî her divê(49) nîfaqê bike mabeyna mîlel(50) û efradên binê destê xwe de. Loma, fikra Zekî Paşa gelek munasib dît, û da Kurda celbê xwe û ji Ermenîya dûr bike,(51) zû te' sîsa van siwara ferman kir.

Ev îrada(52) Xunkar hew qas xîlafê menafiê hukumet bî ku,(53) meqamê Sereskerî(54) heyirî ma. Lakîn heyf ku nav milletî wezîrek nemaye ku xwe ber îstîbdada Ebdulhemîd bigire;(55) îcaba îstîbdadê jî ew e ku hin îmtî-yazên(56) zêde bide hinên dî, da nîfaq û hesed û fesadê(57) dane mabeyna unsurê millet.

*

Eve çend salek e ku ev alay te' sîs bîn, vî zemanî de mezerreta(58) ewan li welat û millet kirî, naqabilê tarîf e.(59) Ne Kurd û Ermenî tenê, lakîn îro Kurdistan bîye sê mil: Ermenî, Siwarên Hemîdî û Kurdên ne Hemîdî. Îro Kurdistanê de ev sê mil bîne neyarên hevdû; hevdû talan dikin, dikujin; welat bîye mezbehek însana. Hetta gelek Kurd û Ermenîyên waqîfê hal bûyin,(60) îttîfaq dikin, zulm û îstîbdadê hukumetê re çarekê digerin. Kurdistanê de tu

(45) Wekî me vê: Wextê me vîya, dema ku me xwest.

(46) Tewsiê memalik bikin: Welatan fire bikin, hin welatên dî jî bidin ser axa xwe.

(47) We îlla: Yan na, eger na, eger ne wisa be.

Holê: Weha, bi vî awayî.

Lazimî tercihê elzem dike: Tiştê lazim dixê pêşîya tiştê lazimtir, tiştê pêwîst bi ser tiştê pêwîsttir ra digire.

(48) Erzê Xunkar kir: Ji Padîşah ra pêşkêş kir, pêşnîyaz kir.

(49) Her divê: Tim divê, tim dixwaze.

(50) Nîfaq: Dubendî, pevçûn, berahevdan.

Mîlel: Pîraniya "millet" e, ew jî bi mana "neteweyê" ye.

(51) Yanî "da Kurdan ber bi xwe bîne û ji Ermenîyan dûr bixe, jibo ku Kurdan bi alîyê xwe ve bikişîne û ji Ermenîyan dûr bixe".

(52) Îrade: 1- Vîn, daxwaza xexm û pît. 2- Vîn û daxwaza mîr û padîşahan di heqê şolek da û bûyerek da. Li vir mexsed mana 2'yan e.

(53) Xîlafê menafiê hukumet: Li dijê menfeetên hukumetê, li dijê liştên hukumetê.

(54) Seresker: Serleşker, fermandarê giştî yê hêzên çekdar.

(55) Yanî "xwe li ber dîktatorîya Evdilhemîd ragire".

(56) Îmtîyaz: Hin heq û liştên ku tenê ji hin kesan ra tên dayin.

(57) Hesed: Dexesi.

Fesad: Xirabî.

(58) Mezerret: Zîyan, zirar, xesar.

(59) Naqabilê tarîf e: Nayê salixdan, wisa pîrr e ku mirov neşê salix bide.

(60) Waqîfê hal bûyin: Ji rewşê haydar bûn.

qunc(61) nemane ku sed feryadên elîm jê mesmu' nebit,(62) tu der nemane ku ji xwîna masûma sor nebit. Kes ji rûhê(63) xwe, malê xwe ne emîn e.(64) Eve hew qas sal e Kurd û Ermenî bitefaq bîn. Lakîn îro Ebdulhemîd nîfaqek we(65) avêt nav van her du unsura de ku tarîx jê fehêt dike. Xeyrê van xirabîya xirabîyek dî gelek mezin heye, ku ew jî tenaqusa quwwê nîzamîye ye.(66)

Nav destên efradên Siwarên Hemîdî de çek hene, feramîn(67) û îmtîyazên Xunkar hene. Ev efrad bi îstînad û e'zara van îmtîyazê,(68) diçin ser gund û pazarên ne Hemîdî,(69) wan talan dikin. Kurdên mezlûm û mexdûrê(70) wan bûyin, muracetê hukumetê dikin, gazî li Xunkar dikin, heqê xwe dixwazin, îstîd'ayê edalet dikin.(71) Lakîn ev îstîd'a wan tu cara îs'af nabe;(72) zîra munafîyê îstîbdada Xunkar e.(73) Loma, çi qa erzêhal(74) vê rê de erzê Xunkar bîne,(75) hemî betal mane. Loma Kurd, ser muhafaza rûh û malên xwe(76) rica dikin, da wan jî qeydê Siwarên Hemîdî bikin; bi vî halî ew jî xwey'îmtîyaz dibin û ji teselluta(77) yên xwey'îmtîyaz mehfûz dimînin.(78) Bi vî halî çi qa Kurd hene, divên xwe qeyd bikin. Ev hal bîttebî'(79) mîqdara efradên qur'eyê kêr dike.(80) Ev nuqte, meşhûdê erbabê danîş bî;(81) ev hal

- (61) Qunc: Kunc.
 (62) Elîm: Azarde, tiştê ku azar û eş dide mirov.
 Mesmû' nebit: Nehatibe bihîstin.
 (63) Rûh: Gîyan.
 (64) Emîn: Ewle.
 (65) We: Wisa.
 (66) Tenaqus: Kêmayî.
 Quwwê nîzamî: Hêzên dûzenî yên eskerî, hêzên dûzenî yên ku leşkerê dewletek pêk-tînin, hêzên bidûzen.
 (67) Feramîn: Pîranîya "ferman" e.
 (68) Îstînad: Paldan, ku mirov pala xwe bide kesek yan tiştêk û xwe bispêre wî kesî yan wî tiştî.
 E'zar: Behane, destik, ku mirov tiştêk ji xwe ra bike behane û destik. Yanî "ew ferdên Siwarên Hemîdî, pala xwe didin wan îmtîyazên ku di destê wan da ne û wan îmtîyazan ji xwe ra dikin behane û destik, pişt ji wan digirin".
 (69) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "pazaran", bajar in. Belkî jî peyvika "bajar" bi şaşî "pazar" derketîye.
 (70) Peyvika "mexdûr" di eslê rojnamê da bi şaşî "mehfûr" derketibû, me ew bi awayê rast "mexdûr" nivîsî.
 (71) Îstîd'ayê edalet dikin: Daxwaza edaletê dikin, edalet dixwazin.
 (72) Îs'af nabe: Nayê çî, pêknayê.
 (73) Munafîyê îstîbdada Xunkar e: Ji dîktatorîya Padîşah ra çewt e.
 (74) Erzêhal: Daxwazname, kaxidê ku ji karbidestên resmî ra tê nivîsîn.
 (75) Yanî "di vê rê da ji Padîşah ra hatine pêşkêşkirin".
 (76) Ser muhafaza rûh û malên xwe: Jibo parastina gîyan û malên xwe.
 (77) Tesellut: Zordestî.
 (78) Mehfûz dimînin: Parastî dimînin, tên parastin.
 (79) Bîttebî': Tebîî, jixwe.
 (80) Qur'e: Kesên ku di navkişandinê da navên wan derdikevin, da ku biçin eskerîyê. Yanî "ji ber ku her kes divê xwe di nava Siwarên Hemîdî da qeyd bike, kesên ku biçin eskerîya dûzenî kêr dibin".
 (81) Meşhûdê erbabê danîş bî: Ji kesên xwedîzanînxwîyê, ji alîyê kesên xwedîzanînxwîyê ve dihat dîtîn, kesên haydar ew didîtîn.

û mehazîr(82) gotin Xunkar. Lakîn ew mustebid,(83) ew zalimê mezin, ehemmiyet neda van xebera. Pêş dehşetê îstîbdada wî, ev feryadên holê nafiê milk û millet, meqhûr û meskût dimînin.(84)

*

Zekî Paşa, xirabîya bi vî rûyî Kurdistanê îrs kirî, îktîfa nekir;(85) erzê Xunkar kir ku siwarên holê ji eşîretên Ereba jî te'sîs bikin. Xunkarê me, ku ji tewsi'ê(86) zulm û îstîbdadê îhtîraz nake,(87) ev re'y teswîb kir(88) we îttîfaqek mezin danî nav wan eşîreta de; li ordûya eynê emir kir, da wê derê ew jî Siwarên Hemîdî te'sîs bikin. Lakîn erbabê daniş wê derê ev mesele şerh kirin,(89) mehazîrên wê beyan kirin. Muşîrê(90) wê derê jî welê bi ezmanek(91) munasib Xunkar re erz kir. Lakîn ev fikra Muşîr, ku muxayirê(92) îstîbdad û nîfaqperestîya(93) Xunkar bî, qebûl nebî. We(94) Xunkar, ser îcrayê meqseda xwe(95) ferman kir ku çî qas Ereban hene, hemî tabîê Zekî Paşa kir. Nuho ji Ereban jî Zekî Paşa yê(96) Alayên Siwarên Hemîdî teşkîl bike. Merkeza Zekî Paşa ji cîyê van Ereban hew qas dûr e û wesaitê neqlîye û muxabere hew qas mefqûd e ku,(97) rabîte û îltîhaq, îxtîşaşên mezin tewlîd bike.(98)

Aha meqseda Xunkar ji siwarên Kurda, Ereba ev e. Ev hal, qeweta eskerê hukumetê re zu'fek(99) mezin e. Lakîn hemî qeweta qurbana kêfa xwe dike.

- (82) Mehazîr: Piranîya "mehzûr" e.
 (83) Ew mustebid: Ew dîktator. Mexsed Evdilhemîd e.
 (84) Nafiê milk û millet: Mefadeyê welêt û netewe, tiştê ku mefa dide welêt û netewe. Meqhûr: Qehrkirî, perçiqandî, binling. Meskût: Huskut, bêdeng, dengbiriyaî.
 (85) Bi vî rûyî: Bi vî awayî, ji rûyê wan siwaran, ji rûyê wî karî. Kurdistanê îrs kirî: Ji Kurdistanê ra mîras hîşt. Îktîfa nekir: Bes nekir, qîma xwe nanî.
 (86) Tewsi': Firekirin, belavkirin.
 (87) Îhtîraz nake: Xwe dûr nade, xwe neparêze.
 (88) Ev re'y teswîb kir: Ev dîtin qenc dît, qenc dêra, eciband.
 (89) Şerh kirin: Vekirin, îzah kirin, dan famkirin, dan zanîn.
 (90) Muşîr: Mareşal.
 (91) Ezman: Ziman.
 (92) Muxayir: Çewt.
 (93) Nîfaqperestî: Hewes û xwestina xistina dubendîyê di navbera mirovan da.
 (94) We: Û.
 (95) Ser îcrayê meqseda xwe: Li ser cîanîna mexseda xwe, jibo pêkanîna daxwaza xwe, jibo ku daxwaza xwe bîne cî.
 (96) Yê: Dê.
 (97) Wesaitên neqlîye: Wasitayên guhastinê. Muxabere: Dayin-standîna xeberan, haydarî. Mefqûd e: Tune.
 (98) Rabîte: Pêwendî, hevgerêdan. Îltîhaq: Girêdana bi cîyek ve, bi hêzek ve, têkilbûn. Îxtîşaş: Têkilhevî, gengêşe, kêşmekêş. Tewlîd bike: Biwelidîne, bîne meydanê.
 (99) Zu'f: Qelsî, kêmhêzî.

Rûsyayê siwarên Qazaq hene. Lakîn Rûsyayê lewazimatên ewwelîye(100) hemî tehyie kirine; Qazaqa jî hucûma dihêle. Siwarên me wî halî wê xizmetê îfa bikin.(101) Meqamê Sereskerî gelek îtîraz kir. Lakîn Xunkar û wuzera-yên(102) wî, ser rûh û malê xwe tenê dixebitin; welat û millet ji wan re tiştên ecnebî ne.

ZÎN Û MEM

Zînê ku bihîstin ew meanî(103)
ev nexme ji perdeê deranî(104)

Ev renga he gote dayeya pîr:
"Xalib te nemaye aql û tedbîr(105)

Te d'go ku 'bi dawet û ezaim(106)
halê ku xefî bitin dizanim'(107)

Şeklê ku me dî ne bêmeal e
tehqîq-i ne xewn e, ne xiyal e(108)

Wan ger melek û eger beşer bûn(109)
ger qismê nîsa'û ger puser bûn(110)

enguşterîyêd-i wan evan e(111)
înane me ew, jibo nîşan e(112)

(100) Lewazimatên ewwelîye: Tiştên lazim ên bingehî, tiştên ku di despêkê da pêwîst in û dibin bingeh.

(101) Yanî "ma siwarên me dê bi vî halî wê xizmetê bînin cî!"

(102) Wuzera: Pîranîya "wezîr" e.

(103) Meanî: Stran. Mexsed jê peyva dayeyê ye.

(104) Nexme: Stran. Mexsed jê peyva Zînê ye.

(105) Xalib: Qey, wisa tê texmînkirin ku.

(106) Dawet: Bangkirin, xundin.
Ezaim: Fal.

(107) Xefî bitin: Veşartî be, nepenî be.

(108) Tehqîq: Bê guman, hemin, muheqqeq, ekîd.

(109) Beşer: Mirov.

(110) Nîsa': Jin, pîrek.

(111) Enguşterî: Gustîl.

(112) Înane me ew: Me ew anîne.

Remlê tu bi rast eger dizanî
xatem ev e, dê bizan xwedanî”(113)

Wê şehleê hîlekarê cazû(114)
go ”bîne jibo me xateman zû

da îşve remlekê birêjim
hetta sibe sahiban bibêjim”(115)

Hazir Sitîyê nigîn deranî(116)
da destê ecûzeyâ zemanî(117)

Zînê wehe gote Heyzebûnê:
”Min dil bûye werteyek ji xûnê(118)

Gava we ku werte tete coşê
weqtê ku diket biket xuroşê(119)

teskîn diket ev nigîn, dilê jar(120)
dem dem ku didim bi çeşmê xwînbar(121)

Zînhar-ı eger dibî nigînê
zû bîne ve bo me dilhezînê

Lewra bi wê ye me sebr û saman(122)
Ew bo min e xatema Silêman”(123)

(113) Xatem: Gustîl.

Xwedan: Xwedî.

(114) Şehle: Çavzer.

(115) Sahiban: Xwedîyan.

(116) Hazir: Tavil, di wê gavê da, bê ku bipê.

Nigîn: Gustîl.

(117) Ecûzeyâ zemanî: Pîrejîna zemanan. Mexsed jê daye ye.

(118) Werte: Avzê.

(119) Xuroş: Keldan û fûrîna bi ser firaqê ra, ku tişteki ron ê wek avê bikele û kel bide û bi ser firaqê ra bifûre.

(120) Teskîn diket: Amoş dike, digîhîne aramê, hêsa dike.

(121) Çeşmê xwînbar: Çavê ku xwîn jê dibare.

(122) Saman: Saxî.

(123) Xatema Silêman: Gustîla Silêman Pêxember.

İTİZAR

Bir müddettir matbaaca tesadüf olunan müşkilât hasebiyle, "Kürdistan" neşrolunamıyordu. Bu babda beyan-ı mazeretle, kariûn-i kiramın afv-ü müsamahaları rica olunur.

HAMİDİYE SÜVARİ ALAYLARI(124)

Münhasıran vatanımızın bir köşesindeki yani Kürdistan mıntıkasındaki zulüm ve işkencelerin istiknahı, kıtallar fail-i hakikîsinin vesaikiye birlikte âlem nazarında teşhirini vazife bilmiş "Kürdistan" gazetesinin meslek-i muayyenine müteallik ve muvafık olup, o vasıta ile neşri arzu edilen Hamidiye Süvari Alaylarının garaib teşkilâtı, kalb-i ümmeti tahrîş edecek derecelerde bedbin niyetlerle doludur.

Bunun için evvelemlerde, Kürdistan mıntikasının sevkulceyşce ehemmiyetini teşrîh etmek îcab eder.

*

Kürdistan, Devlet-i Aliyye'nin(125) hudud-ı şarkiyesinde Rusya ile İran devletlerinin mücaveretinde ve askerlikçe vatanımızın en nazik cihetinde, geniş, derin bir mıntakadır.

Bugün hükümetimizin tamamî-i mülkiyesi ve idame-i hayat-ı siyasiyesi için Rumeli'nin(126) elde bulundurulmasına ne derecelerde mübrem bir ihtiyac mevcudsa, Kürdistan mıntikası için de aynı ehemmiyet ve ihtiyac mahsûstür.(127)

Hayatı tıbbi bizimki gibi sefahet ve israf seyyiesiyle mail-i zeval olmuş İran bir tarafa bırakılarak, mevcudiyetimizin a'sârlık düşmanı Rusya nazar-ı dikkate alınacak, ona göre bast-ı makal edilektir.

-
- (124) Hamidiye Süvari Alayları: Abdülhamid'in Kürdistan'da Kürd aşiretlerinden kurduğu askerî birlikler. Abdülhamid, bu alayları kurup kullanmakla, bir yandan Kürdistan üzerindeki egemenliğini pekiştirmek, bir yandan da savaşlar sırasında bu alayları Rusya'ya karşı özel bir askerî güç olarak kullanmak istiyordu.
- (125) Devlet-i Aliyye: Yüce Devlet. Bu ad, Osmanlılar döneminde Osmanlı Devleti için kullanılırdı. Bazen kısaca böyle denirdi, bazen de "Yüce Osmanlı Devleti" anlamına gelen "Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" denirdi.
- (126) Rumeli: Sözlük anlamı "Rum ülkesi" olan bu ad, Osmanlılar döneminde Osmanlı topraklarının Avrupa'daki bölümü için kullanılırdı.
- (127) Buradaki "mahsûs" sözcüğünün, "özgü" anlamındaki "mahsus" sözcüğüyle ilgisi yoktur. "Duyu" anlamındaki "hiss" kökünden gelen "mahsûs" sözcüğü, "duyulan, hissedilen" anlamına gelmektedir.

Ruslarla yigirmi dört sene evveline degin vuku bulmus bütün muharebatimizda, darülharekâtımız Tuna boyu, Karadeniz, Kürdistan ve Kafkasya havâlsi idi. Berlin Kongresinde(128) Dobruca Romanya'ya verilerek, Tuna ile Balkanlar arasında da bir Bulgaristan vücuda getirildikten sonra, Rumeli'de doğrudan doğruya Rusya ile müsadememiz ihtimaline meydan verecek temas munkati' olmuş ve fakat İslâv(129) âmâlına hâdim olmaları istib'ad edilmeyen Balkan hükûmât-ı sağıresinin Ruslarla birlikte hareket ederek İstanbul'u tehlikeye koymaları imkânı, sabıkı gibi yine kalmış idi.

Hükûmât-ı mezkûrenin böyle ittihadkârane hareketleri bertaraf edilerek, yalnız bir müstakil Rus muharebesi vukuunda İstanbul'un ve sevahil-i Osmaniyenin muhafazaları için yigirmi dört seneden beri birinci derecede gayret ve himmetimizi kuvvetli bir donanma teşkiline sarf edecek; ve yine aynı himmetle Kürdistan mıntakasının tahkîm-ü tarsîniyle, mahvımız zamanına kadar bizimle dost olamayacağı tarihle muhakkak Rusya'nın müdhiş bir istilâ-i hunrîzine karşı koyacak vesait-i harbiyeyi vaktinden evvel ikmale çalışacak idik.

Donanmasızlık yüzünden Karadeniz'de düşmanla çarpışmak değil, düşman karşısına çıkmak bile nasîb olmayacak. Herkesçe malum bu hakikati bir de şu makalede teşrîh, sadedin haricindedir.

Asıl maksad, Kürdistan'ın ehemmiyet-i sevkulceyşiyesini beyan ile, Hamidiye Alaylarının kadr-ü derecelerini anlatmak idi.

*

Kürdistan, Rusya'nın iki nokta-i nazardan tahassul edecek istilâ-i müstakbeline mecra olacak, bir harb-i müdhişin herhalde sahne-i fecayiini teşkil edecektir. Rusya, Balkanlar'dan Akdeniz'e uzanmak istediği halde, Avrupa'nın müdahalâtıyla maksadına nail olamamış, döktüğü kanların ufak hükümetler teşkilinden başka bir şeye yaramamış olduğunu bildiği halde, Bahr-i Muhî-i Hindî'ye inmek için sakladığı fikri kadîmden el'an ferağat etmemiştir. İşte şu maksada vusul ve İngiltere'nin Hind müstemlekesine Türkistan'dan(130) olacak hecemâtını bahren de takviye için Dicle ve Fırat vadîleri-

(128) Berlin Kongresi: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Berlin'de toplanan kongre. Osmanlı sınırları içinde kullanılan Rumî takvime göre 1293 yılında patlak verdiği için "Doksanüç Harbi" adıyla tarihe geçen söz konusu savaştan sonra Osmanlı devleti, Rusya ve Balkan ülkeleri arasında barış görüşmelerinin yapılması için 1878 yılında toplanan Berlin Kongresinde Osmanlı devleti, Balkanlar bölgesindeki topraklarının bir bölümünü yitirmiş, Müslüman olmayan azınlıklara eşit haklar tanımış ve Bulgaristan'a özerklik vermiştir.

(129) İslâv: En kalabalık bölümünü Rusların oluşturduğu ve içinde Ukraynalıların, Beyaz Rusların, Bulgar ve Sırp gibi Balkan halklarının yer aldığı Slâvlar, Slâv ulusları topluluğu.

(130) Buradaki "Türkistan"dan maksat, Orta Asya'da yer alan ve çoğunlukla Türklerin yaşadığı topraklardır.

ni tâkîb ile Elcezîre'ye(131) yerleşmek ve bu tarîk ile Bağdad ve Basra'ya malik olarak, mühim ve mahfuz bir askerî liman tesisine muvaffak olmak, en muazzez emelidir. Son zamanlarda bu havalîde Rusya nüfuz ve tahakkümü-nün pek açığa çıkarılmasındaki hikmet, bundan neş'et etmiştir.

Diğer cihetten, birinci fikrin icrasında suûbet ve usret görülerek vazgeçilse bile, Erzurum'dan Sivas'a ve böyle asırlarca harb kokusu duymamış Anadolu'nun göbeğine yürümek ve şu suretle devletimizi ta esastan sarsmak hususuna bi eyyi halin müracaat edilecektir.

Hayli zamandan beri insaniyet mezbahasından başka bir şey ile tavsîfe lâ-yık olmayan Kürdistan'ın ehemmiyet ve nezaket-i mevkiiyesi, bundan ibarettir.

Bugün ıslah ve imarı vatanımızın selâmet ve saadetini de kâfil şu mıntaka-i vesîanın bir istilâ-i vahîmden vikayesi için, rehavetle, ataletle geçen senelerimizde Rusya hududuna her şeyden ziyade nasb-ı enzar ederek, mevaki-i lâzimenin tahkîmi, sevkulceyş şemendüferlerinin inşalarıyla bir mevcudiyet gösterilecek ve Rus taarruzâtına mukavim bir kuvve-i tedafüiyenin bütün vesait-i mühimmesi kuvvede bırakılmayarak mevki-i fiile çıkarılacak idi. Hiç bir hükümet, dehşetli hücumları iktiham edecek tedabîr-i tahaffuziyyeyi icra ve ikmal etmezden evvel, taarruz ve istilâ fikr-i hamına düşmek cehaletinde bulunmaz.

*

Vatanımızın her tarafında olduğu gibi Kürdistan cihetlerinde de yollar, şemendüferler yok; fazla olarak kaleler, geçitler, sahiller hemen bir metrukîyet-i mühînane tesiriyle harab'âlûd, tedafüî ordumuzun bütün techîzat ve tertibatı seyiyie-i tesamüh ve ihanetle kâmilten mefkud iken, taarruz ve istilâ devrinden başka zamanlarda pek o kadar faidesi mevcut olmayan Hamidiye Süvari Alaylarının nevakis-ı saireye tercihan îlâd-ü îcadlarıyla derin bir gaflet ve cehalete mahkûm milletimizi nümâyişlerle avutmak ve bizi bizden daha müdekkik nazarlarla seyr-ü temaşa eyleyen Avrupalıları ca'lî alâyiş ve ihtişamlarla tehdid etmek, vatanperverlik sevda-i şedidinin en büyük hâdimi olmakla muvazzaf bir hükümdarı mes'ûliyetten tebriye edemez. Bu alayların teşkillerinde hüsn-i niyetle de işe başlanılmış olsa idi, yine o mes'ûliyet mevcut bulunacak idi. Çünkü ehemme mühimmin tercihi gibi bir vazifenaşinaslık, affedilir cürüm ve kabahatler sırasında bulundurulamaz. Askerlikçe bunlardan fevaid-i külliye intizarı kabil-i inkâr değilse de, vücudlarına olan ihtiyac, munazzam ve muallem bir orduya pîşdar olmaları suretiyledir. "Temel olmayınca, bünyan bekapezîr olmaz".

Hamidiye Alaylarının teşkili fikri, vatanımızın her noktasında feveran eden zulüm ve istibdada karşı koymak mecburiyetini hissederek, bu babda, vatandaşları olan Kürdleri de müstakbelen kendi fikr-i ihtilâlcularına teşrik

(131) Elcezîre: Mezopotamya. Bu bölge Dicle ve Fırat ırmaqları arasında yer aldığı için, eskiden, Araplar tarafından "ada" anlamına gelen "Elcezîre" adıyla adlandırılmıştır.

edeceklerinde şübe edilmeyen Ermeni kavminin ilk kıyımlarını müteakib, Dördüncü Ordu Müşîri Zeki Paşa tarafından Mabeyn-i hümayuna arz edilmiş ve bittabî' anasır-ı muhtelif arasında ebedî bir nifak bulundurmamak istidadını muhtevî böyle bir fikir nezd-i Şahane memduh görülerek ve menafi-ü mahazîri kat'iyen düşünülmezsizin, hemen bilkâbul, mer'iyeti için iradeler ısdar olunarak, esas-ı meseleden lâyıkıyla haberdar olmayan Makam-ı Seraskerî hayrete düşürülmüştür.

İstibdad kuvvetle daim olduğu, ve hususiyle bir unsurun(132) ifnasına çalışabilmek için diğer unsura hak ve kanunundan fazla imtiyazlar bahş-ü ih-san etmek, icra-i istibdad için şart-ı âzam bulunduğu cihetle, Mabeynin bu babdaki isti'caline taaccüb edilmez.

Emr-ü kanun-ı hükümete her suretle mutî' olmağa mecbur bir unsur-ı mahkûmü büsbütün tâzîb ve ifna için elde müessir ve kavî bir alet-i intikam olmak üzere teşkil edilmiş şu alayların on seneden beri Kürdistan mıntakasında îka' ettikleri cinayetler, fazahatler, bütün cihanın nazar-ı dikkatini celbedecek dereceyi bulmuş, Osmanlı ümmet ve vatani için dahilen pek büyük zarar ve rahneler tahaddüsüne sebep-i yegâne olmuştur. Ermeni kıtalarında düvel-i muazzama tebaasının zarar ve ziyalarını tazmin için hazine-i maliyeden nâhak yere verilen binlerce liralara istihlâki gibi maddî zararları hiç mesabesinde gösterecek zayıf-ı maneviye pek çoktur.

Vatan umran ve saadetten tecrid edilerek her köşede kanlı bir harabe vücudaya getirilmesi, binlerce ferd-i beşer hiç bir hükm-i kanun önünde zebun edilmeksizin ifna olunarak şanlı Osmanlı kılıcının ismet-i kanlarıyla buluşturulması, Hamidiye namını taşımayan bilcümle ümmet-i Osmaniye hayat ve hürriyetinin tehlikeye maruz bulundurulması, asırlarca bir imtizac-ı uhuvetkârî ile yaşamış muhtelif anasır-ı yekdiğerine düşürmesi, vatanın müdafaa-sı için esas teşkil eden kuvve-i nizamiyeye za'f îras edilmiş olması.

İşte Hamidiye Alaylarının şekl-i hazırlarındaki lâyezal fenalıklar!

Bu mesavînin kâffesi hemen her gün çeşm-i rikkat-ü intibaha çarpmakta ise de, son maddenin yani kuvve-i nizamiyenin duçar-ı za'f olması, iğmaz edilir şeylerden olmayacağından, biraz tafsîle muhtacdır.

Hamidiye Alaylarında silâhlar, Şahane fermanlar var. Bunlar, mulga Yeniçeri Ocağından(133) sanki kendilerine intikal ettirilmiş zorbalıkları şu devr-i medeniyette icraya meydan bularak köylere, kasabalara hücum eder birer müfreze-i eşkıya teşkili ile Kürdistan'ı halecanlara, şekavetlere gark ettiklerinden, mutî' ve medenî ahalî-i sairenin Mabeyne ve Makam-ı Seraskerîye birçok şikâyet telgrafları yağdırmalarına bais olmuşlardır. Bazen

(132) Burada sözü edilen unsurdan maksadın Ermeniler olduğu anlaşılıyor.

(133) Yeniçeri Ocağı: Osmanlı Padişahı İkinci Mahmud'un emriyle 1826 yılında dağıtılan Osmanlı ordusu. Osmanlı fetihleri döneminde çok saldırgan ve vurucu bir güç olan ve "acemi oğlanlar" denilen devşirmelerden oluşturulan bu ordu, birçok kez padişahlara karşı ayaklanmış, talanlara ve yağmalara girişmiştir. Üçüncü Selim döneminde "Yeni Düzen" anlamına gelen "Nizam-ı Cedid" adlı yeni ordunun kurulmasından ve giderek genişletilmesinden sonra, Yeniçeri Ocağı 1826'da İkinci Mahmud'un emriyle ve kanlı bir biçimde dağıtılmıştır.

yüze karîb imzayı hâvî olan bu şikâyetnameler, hemen daima aynı mealde; ya bu alayların zabt-ü rabt altına alınmaları veyahud Hamidiye namından kendilerinin de müstefîd olmaları için ayrıca alaylar teşkiline müsaade olunmasını müsterhim bir tarzda buldukları, ve halbuki zabt-ü rabtın icrasıyla âsâyiş-i umumîyi zamin bir tarz-ı müstahsenin is'afı devr-i Hamidîye nasib olamayacağı cihetle, müracaat edenlerin ekserîsi Hamidiye alaylarına kayd-ü kabul edilmiş ve şu suretle kur'a efradının(134) mikdarına tari' noksandan âtiyen tevellüd edecek mehazîri hissedenden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi, şimdiye kadar ihtimal ki küflenmiş dosyalarla da sabit bazı mücmel ve ruhlu(135) lâyhalarla Mabeyni ikaz etmek istemişse de, dehşet-i istibdad karşısında makhuren sâmit kalmaktan başka bir şey istihsal edememiştir.

*

Esası bir maksad-ı mühimm-i askerî üzerine mevzu olmayıp, mücerred âsâyiş-i mahallîyi tehdid ve anasır arasında şu devr-i menhûste bile muhafaza olunabilen ravabıt-ı muhadeneti teşviş ve ihlâl etmek salahiyet ve iktidarını irade-i mülûkânelerle haiz bulunmuş olan Dördüncü Ordu dairesindeki Kürd aşiretlerinin icraât-ı şakavetkârîleri teveccüh ve takdir-i hümayunu celb ederek, askerlik namına şeynaver bu alaylar teşkilâtının Beşinci Ordu dairesindeki Araban ve aşaire de tatbiki emr-ü ferman edilmiş ve fakat tatbikat esnasında mahzurları aynıyle gören Erkân-ı Habiye zabitleri tarafından Beşinci Ordu Müşîrlîğine takdim edilen raporlarla Araban ve aşairin emri-iskân ve temdînlerinin teminiyle Ahz-ı Asker Kanunnamesine tabi bulundurulmaları daha muvafık olacağı ve aksî takdirde menfaattan ziyade mazarat tahsil edeceği, bir lisan-ı muvafıkla arz ve isbat olunmuşsa da, âlâyiş-ü nümayişe temas etmeyen böyle sathî bir fikir nazar-ı Şahane mazhar-ı hüsn-i kabul olmamış ve şu sebebden, Beşinci Orduya tabi Araban da Hamidiye Alaylarına idhal edilmek için Dördüncü Ordu Müşîri Zeki Paşa'nın kumandası altına tevdi' edilmişlerdir; ki içtişâş içerisinde ihtilâli andırır bu tarz-ı sakîmden, ordular dairelerini ancak bir fikr-i istibdad için birbirine katmaktan ne faide beklenilebilir!

Askerlerimizin mabihilhayatı kuvve-i nizamiye tankîs edilecek de, mutlak maksad-ı Şehriyare muvafık gelen Hamidiye Alaylarının adedi ziyadeleştirilecek; müdafaa-i vatanla mükellef bir uzv-ı mühimme darbe urmak Sultanımızı zerre kadar dilgîr etmeyecek ve bilakis vahşet-i Şahanelerinin vasıta-i icraiyesi Hamidiyelilerin mezalimi, tenşît-i hümayuna badî olacak. Ne mâkes-i iftihar!

Hamidiye Süvari Alayları hakkında Sarayın umuma tebliğinde mahzur değil, belki de faide mevcut bazı esrar-ı garibesi bunlardır.

(134) Kur'a efradı: Ad çekme yöntemiyle askerliğe alınıp düzenli orduda askerlik yapan erler. Sözlük anlamı, "ad çekme erleri" demektir. Yazıda demek isteniyor ki, herkes Hamidiye Alaylarına girince, ad çekme yöntemiyle düzenli orduda askerlik yapacak olanların sayısında eksilme başgösterdi.

(135) Buradaki "ruhlu"dan maksat, "içerikli, içerik bakımından canlı"dır.

Teessüf olunur ki, Rus kazaklarının tertibat ve teşkilâtına takliden tesis edilen bu alaylardan beklenilecek istifade, bütün levazım-ı askeriyemizin istikmalinden sonra düşman mülküne olacak taarruzda istikşaf, ordunun seferberliğini ikmal için vakit kazanmak iken, şekl-i hazırlarına, tesislerindeki maksad-ı hümayuna göre serhadlerde igtışaşât ve ihtilâlâtın temadîsine alet olmakla Rusları dahil-i vatana mıknatısî bir tesirle çekecekler ve bütün ordunun perişanîsini mucib olacaklardır.

Bu mahzurlar, mükemmel bir ordunun bile inzibatının berbadîsini intac edecek bütün bu mazarratlar, Makam-ı Seraskerî ve bilhassa Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesince tezahür etmişse de, Abdülhamid'le mes'ûliyyette müşterek Seraskerle Erkân-ı Harb Reisinin nazarlarında şu tezahürü görmek, mü'lim levhaları okumak meziyetleri kalmamıştır. Onlara, felâket-i vatani mucib ahvalı arz, muhal ve belki de daî-i nekâldır. Mağlub-ı hırs olanlarca hubb-ı vatan da bir leke imiş!

HAVADİS

Geçen ay zarfında Kürdistan'ın her cihetinde feci kıtallar olmuş, cehalet ve idaresizlik yüzünden bütün vatandaşlar yekdiğerine girmişlerdir. Eski Sason vukuatının mecrası olan aynı topraklar, bugün yine nifak kanlarıyla boyanmış; kıyamda bulunan ahâlî, askerle ihata olunmuştur. Bu havalîde bulunan düvel-i muazzama(136) konsoloslarının İstanbul'daki mercilerine Ermeni vukuatına dair gönderdikleri mektublar, hükümet-i Osmaniye memurları tarafından gasbolunmuş ve idare-i örfiye ilân edilmiştir.

Yalnız kıyam ve ihtilâller zamanında şiddet icrasıyla ortalığı yatıştırmak bir hükümet-i mütemeddine için kâfi olmayıp, yatıştırılan kıyıamların tekerürünü men' için akıl ve insaf dairesinde idare-i hükümet etmenin yolunu bulmak, insan olarak yaratılmış ibadullaha insancasına muameleye teşebbüs etmek lâzımdır.

İntikam Matbaasında tab'olunmuştur

(136) Düvel-i muazzama: Sözlük anlamı "büyük devletler" olan bu sözler, Osmanlılar zamanında bir deyim olarak Almanya, Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya için kullanılırdı.

28'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

ÖZÜR DİLEME

Bir süredir matbaaca karşılaşılan güçlükler dolayısıyla, "Kürdistan" yayınlanamıyordu. Bu konuda mazeret bildirilir, saygıdeğer okuyucuların af ve hoşgörülerini rica olunur.

HAMİDİYE SÜVARİ ALAYLARI(137)

Yalnızca vatanımızın(138) bir köşesindeki yani Kürdistan bölgesindeki zulüm ve işkencelerin içyüzünü ve kökenini araştırmak, vuruşmaların gerçek failini belgeleriyle birlikte dünyanın gözleri önünde teşhir etmeyi görev bilmiş olan "Kürdistan" gazetesinin belirlenmiş olan tutumuna ilişkin ve uygundur; bu gazetenin aracılığıyla yayınlanması arzu edilen Hamidiye Süvari Alaylarının garipliklerle dolu örgütlenmeleri, ümmetin yüreğini tırmalayacak ölçülerde kötümser niyetlerle doludur.

Bunun için ilk iş olarak, Kürdistan bölgesinin askerî strateji açısından önemini ayrıntılı biçimde açıklayıp anlatmak gerekir.

*

Kürdistan, Yüce Devlet'in(139) doğu sınırlarında Rusya ile İran devletlerinin komşuluğunda ve askerlik açısından vatanımızın en nazik tarafında bulunan, geniş ve derin bir bölgedir.

Hükümetimizin toprak bütünlüğü ve siyasal yaşamının sürekliliği için bugün Rumeli'nin(140) elde bulundurulmasına ne ölçüde zorunlu bir gereksinim varsa, Kürdistan bölgesi için de aynı önem ve gereksinim duyulmaktadır.

Yaşamı tıpkı bizimki gibi aşırı eğlence düşkünlüğü ve savurganlığın yolaçtığı kötülükler yüzünden yıkılmaya yüz tutmuş İran bir yana bırakılarak, yüzyıllardan beri varlığımızın düşmanı olan Rusya göz önüne alınacak ve ona göre söz edilecektir.

(137) Bu sayıdaki 124 numaralı dipnota bakınız.

(138) Buradaki "vatanımız"dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

(139) Bu sayıdaki 125 numaralı dipnota bakınız.

(140) Bu sayıdaki 126 numaralı dipnota bakınız.

Ruslarla 24 yıl öncesine değin patlak vermiş bütün savaşlarımızda, harekât merkezlerimiz Tuna boyları, Karadeniz, Kürdistan ve Kafkasaya dolayları idi. Berlin Kongresinde(141) Dobruca Romanya'ya verildikten ve Tuna ile Balkanlar arasında da bir Bulgaristan kurulduktan sonra, Rumeli'de Rusya ile doğrudan doğruya çatışmamız olasılığına meydan verecek ilişki kesilmişti; ne var ki Slâv isteklerine hizmet etmeleri uzak bir olasılık olmayan Balkan küçük hükümetlerinin Ruslarla birlikte hareket ederek İstanbul'u tehlikeye düşürmeleri olanağı, eskisi gibi yine kalmıştı.

Sözü edilen hükümetlerin böyle birlikte hareketleri bir yana, yalnızca tek başına bir Rus savaşının patlak vermesi durumunda İstanbul'un ve Osmanlı deniz kıyılarının korunması için 24 yıldan beri birinci derecede gayret ve himmetimizi güçlü bir donanma kurmaya sarfetmeliydik; ve yine aynı himmetle Kürdistan bölgesinin tahkimine(142) ve güçlendirilip sağlamlaştırılmasına, bizi yok edinceye kadar bizimle dost olamayacağı tarihle gerçeklik kazanmış olan Rusya'nın korkunç ve kanlı bir işgaline karşı koyacak savaş araçlarının vaktinden önce tamamlanmasına çalışmalıydık.

Donanmasızlık yüzünden, Karadeniz'de değil düşmanla çarpışmak, düşmanın karşısına çıkmak bile nasip olmayacak. Herkesçe bilinen bu gerçeği bir de bu yazıda ayrıntılı biçimde açıklamak, konumuzun dışındadır.

Asıl amaç, Kürdistan'ın askerî açıdan stratejik önemini açıklamak ve Hamidiye Alaylarının değerlendirmesini yapıp konumlarını anlatmaktır.

*

Kürdistan, Rusya'nın iki açıdan başgösterecek olan gelecekteki işgaline meydan olacak, baş döndürücü bir savaşın mutlaka acılıklarla dolu sahnesini oluşturacaktır. Rusya, Balkanlar'dan Akdeniz'e uzanmak istediği halde, Avrupa'nın müdahaleleri nedeniyle amacına ulaşamamıştır ve döktüğü kanların ufak hükümetlerin kurulmasından başka bir şeye yaramamış olduğunu bilmektedir. Ama Hint Okyanusuna inmek için sakladığı eski fikrinden hâlâ vazgeçmemiştir. İşte bu amaca ulaşmak ve İngiltere'nin Hindistan sömürmesine Türkistan'dan(143) gerçekleştirilecek olan saldırılarını deniz yönünden de takviye(144) etmek için Dicle ve Fırat vadilerini(145) izleyerek Elcezîre'ye(146) yerleşmek ve bu yoldan Bağdad ve Basra'yı ele geçirerek önemli

(141) Bu sayıdaki 128 numaralı dipnota bakınız.

(142) Tahkim: Bir yeri düşman saldırısına karşı koyabilecek biçimde hazırlayıp, hem silâh ve araç-gereçlerle donatma ve hem de hendek, mevzi, siper gibi konumlarla sağlamlaştırıp pekiştirme işi. Arapça olan ve askerî bir terim olarak Türkçeye de geçen bu sözcük, Türkçede karşılığı bulunmadığı için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

(143) Bu sayıdaki 130 numaralı dipnota bakınız.

(144) Takviye: Pekiştirme, güçlendirme. Arapça olup Osmanlıcaya ve oradan da bugünkü Türkçeye geçen bu sözcük, askerî bir terim olarak Türkçeye yerleştiği için, çeviride tarafımızda aynen kullanıldı.

(145) Vadi: 1- İki dağ arasında yer alan ve Kürdçede "panav" denilen engin arazi. 2- İrmak boyu. Burada kast edilen, ikinci anlamdır.

(146) Bu sayıdaki 131 numaralı dipnota bakınız.

ve korunabilir bir askerî liman kurmayı başarmak, en büyük isteğidir. Son zamanlarda bu dolaylarda Rusya'nın etkinliğinin ve egemen olma girişimlerinin pek açığa çıkarılmasındaki hikmet, bundan kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, birinci fikrin yürütülmesindeki çetinlik ve güçlük görülerek o fikirden vazgeçilse bile, Erzurum'dan Sivas'a ve böylece asırlarca savaş konusu duymamış Anadolu'nun göbeğine yürümek ve bu şekilde devletimizi ta temelden sarsmak işine her ne olursa olsun başvurulacaktır.

Uzun zamandan beri "insanlık kasaphanesi" niteliğinden başka bir şeyle nitelendirilmeye lâyık olamayan Kürdistan'ın konumunun önem ve nazikliği, işte bundan ibarettir.

Durumu düzeltilip bayındır duruma getirilmesi vatanımızın(147) esenliğini ve mutluluğunu da güvence altına alacak olan bu geniş bölgenin çok tehlikeli bir işgalden korunması için, gevşeklikle ve tembellikle geçen bunca yıllarımızda, her şeyden çok Rusya sınırına gözlerimizi dikerek, gerekli yerlerin tahkim edilmesiyle ve askerî açıdan stratejik önemi olan demiryollarının yapılmasıyla bir varlık gösterilmeliydi; ve Rus saldırılarına karşı koyacak bir savunma gücünün tüm önemli araçları düşünce ve tasarıda bırakılmayıp somut gerçek durumuna çıkarılmalıydı. Hiç bir hükümet, baş döndürücü saldırıları göğüsleyecek olan koruyucu önlemleri yerine getirmeden ve tamamlamadan önce, saldırı ve işgal gibi ham fikirlere düşmek bilgisizliğinde bulunmaz.

*

Vatanımızın her tarafında olduğu gibi, Kürdistan yörelerinde de yollar ve demiryolları yoktur; fazla olarak da kaleler, geçitler, sahiller hemen hemen ihanet edici bir terk edilmişliğin etkisiyle yıkılmaya yüz tutmuştur. Savunma durumundaki ordumuzun bütün donatım ve düzenlemeleri ilgisizlik ve ihanetin yarattığı kötülük nedeniyle yok derecesinde iken, saldırı ve işgal döneminden başka zamanlarda pek o kadar yararı olmayan Hamidiye Süvari Alaylarının diğer eksikliklere yeğlenerek ortaya çıkarılıp icat edilmeleriyle derin bir aymazlık ve bilgisizliğe mahkûm edilmiş olan milletimizi gösterişlerle avutmak ve bizi bizden daha incelemeci gözlerle seyredip gözeten Avrupalıları düzmece gösterişler ve debdebelerle tehdit etmek, üst düzeydeki yurtseverlik aşkının en büyük hizmetçisi olmakla görevli bir hükümdarı sorumluluktan temize çıkaramaz. Bu alayların kurulmasında iyi niyetle de işe başlanmış olsaydı, yine o sorumluluk var olacaktı. Çünkü önemlinin en önemli tercih edilmesi gibi bir görevbilmezlik, affedilir suçlar ve kabahatler arasında bulundurulamaz. Askerlik açısından bu alaylardan büyük yararlar beklenmesinin yadsınması olanaklı değilse de, varlıklarına olan gereksinim, muazzam ve eğitilmiş bir orduya öncü olmaları biçimindedir. "Temel olmayınca, yapı kalıcı olmaz".(148)

(147) Buradaki "vatanımız"dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

(148) Başkasından alınmış olduğu anlaşılabilir, belki de bir şiir dizesi olan bu söz, yazının aslında tırnak içinde yazıldığı için, biz de çeviride tırnak içine aldık.

Hamidiye Alaylarının kurulması konusundaki düşünce, vatanımızın her noktasında dolup taşan zulüm ve diktatörlüğe karşı koymak zorunluluğunu duyarak, bu alanda, vatandaşları olan Kürdleri de ilerde kendi ihtilâlcı fikirlerine katacaklarından kuşku duyulmayan Ermeni halkının ilk ayaklanmalarından sonra, Dördüncü Ordu Müşiri(149) Zeki Paşa tarafından Padişahın Mabeynine(150) sunulup önerilmiştir. Doğal olarak değişik unsurlar arasında sonsuza dek sürüp gidecek bir nifak bulundurmak niteliğini içeren böyle bir düşünce Padişah katında övülmeye değer görülmüş ve yararları ile sakıncaları kesinlikle düşünülmezsizin, hemen kabul edilmiş ve yürürlüğe konulması için hemen iradeler(151) çıkarılmıştır. Sorunun içyüzünden gerektiği gibi haberi olmayan Başkomutanlık Makamı(152) şaşkınlığa düşürülmüştür.

Diktatörlük güç kullanmak sayesinde varlığını sürdürdüğünden, ve özellikle bir unsurun(153) yok edilmesine çalışabilmek için öbür unsura hakkından ve kanunun tanıdığından fazla ayrıcalıklar vererek iyilikte bulunmak, diktatörlüğü sürdürmenin en büyük koşulu olduğundan, Mabeynin bu konudaki aceleciliğine şaşılmaz.

Hükümetin emirlerine ve kanunlara her bakımdan boyun eğmek zorunda olan ve baskı altında bulunan(154) bir unsurü büsbütün işkence altına almak ve yok etmek için elde etkili ve güçlü bir intikam aygıtı olmak üzere kurulmuş olan bu alayların 10 yıldan beri Kürdistan bölgesinde işledikleri cinayetler ve çıkardıkları rezaletler, bütün dünyanın dikkatini çekecek ölçülere varmış, Osmanlı ümmeti ve vatanı için içerde pek büyük zararların ve gediklerin meydana gelmesinin tek nedeni olmuştur. Ermeni vuruşmalarında büyük devletlerin yurttaşlarının uğradıkları zarar ve ziyanlara karşılık, tazminat olarak maliye hazinesinden haksız yere verilen binlerce liralardan elden gitmesi gibi maddî zararları hiç niteliğinde gösterecek manevî kayıplar pek çoktur.

(149) Müşir: Mareşal. Bu unvan Osmanlılar döneminde "mareşal" için kullanıldığından ve bir askerî terim olarak Osmanlıcaya yerleşmiş olduğundan, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı. Osmanlı ordusunda müşirin sahip olduğu askerî rütbeye de "müşirlik" denirdi, o da "mareşallik" demekti. Gerek "müşir" ve gerekse "müşirlik" sözcükleri, Osmanlıcada birer askerî terim olarak kullanıldığından, bundan sonra da geçtiği takdirde her ikisi de çevirilerde tarafımızdan aynen kullanılacaktır.

(150) 20. sayıdaki 90 numaralı dipnota bakınız.

(151) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

(152) Buradaki "Başkomutanlık Makamı", yazının aslındaki "Makam-ı Seraskeri"nin karşılığında kullanılmıştır. Osmanlıcada "Makam-ı Seraskeri" deyimini, bir dönemde "Genelkurmay Başkanlığı", bir dönemde de "Savunma Bakanlığı" için kullanılmıştır. Burada ikinci anlamın kastedildiği anlaşılmaktadır.

(153) Buradaki "unsur"dan maksadın Ermeniler olduğu anlaşılmaktadır.

(154) "Baskı altında bulunan" sözcükleri, yazının aslındaki "mahküm" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapçadan Türkçeye geçen "mahküm" sözcüğünün anlamlarından biri, "başkasının hükmü altında bulunan"dır. Ermenilerin kastedildiği bu sözcüğün buradaki anlamına en uygun düşen karşılık, kanımızca "baskı altında bulunan"dır.

Vatan bayındırlıktan ve mutluluktan uzak tutularak, her köşede kanlı bir yıkıntı meydana getirilmesi, binlerce insan bireyinin hiç bir kanun hükmü önünde mahkûm edilmeksizin yok edilerek şanlı Osmanlı kılıcının masum kanlarıyla bulaştırılması, "Hamidiye" adını taşımayan tüm Osmanlı ümetinin yaşam ve özgürlüğünün tehlikeye uğratılması, yüzyıllarca kardeşçesine işleyen bir uyum içinde yaşamış değişik unsurların birbirlerine düşürülmesi, vatanın savunması için temel oluşturan düzenli güce zaaf getirilmiş olması.

İşte Hamidiye Alaylarının şimdiki niteliklerindeki bitip tükenmez fenalıklar!

*

Bu kötülüklerin tümü, hemen hemen her gün acımalı ve uyanık gözlere çarpmakta ise de, son madde yani düzenli gücün zaafa uğratılması, göz yumulacak şeylerden olmayacağından, biraz ayrıntılı biçimde anlatılması gereksinimi vardır.

Hamidiye Alaylarında silâh ve Padişahın emirleri vardır. Bunlar, ortadan kaldırılmış olan Yeniçeri Ocağından(155) sanki kendilerine miras olarak bırakılmış zorbalıkları şu uygarlık döneminde yapmaya meydan bularak köylere ve kasabalara saldıran birer eşkıya müfrezesi oluşturup Kürdistan'ı paniklere ve eşkıyalıklara boğduklarından, uygarlık içinde hükümete itaat eden diğer halk kesimlerinin Mabeyne ve Başkomutanlık Makamına birçok şikâyet telgrafları yağdırmalarına neden olmuşlardır. Bazen yüze yakın imzayı içeren bu şikâyet telgrafları, hemen hemen her zaman aynı fikre yöneliktir: Ya bu alayların düzen ve disiplin altına alınmaları ya da "Hamidiye" adından kendilerinin de yararlanmaları için ayrıca alayların kurulmasına izin verilmesi, istirham edici bir biçimde isteniyor. Oysa düzen ve disiplinin sağlanması ile genel güvenliğin istenilip beğenilecek biçimde yerine getirilmesi "Devr-i Hamidî"ye(156) nasip olamayacaktır. Bu nedenle, başvuranların çoğu, Hamidiye Alaylarına kaydedilip kabul edilmişlerdir. Böyle olunca da, ad çekme yöntemiyle askerliğe alınan erlerin(157) sayısında meydana gelen eksiklikten ilerde doğacak sakıncaları hisseden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi,(158) şimdikiye dek küflenmiş olması olası bulunan dosyalarla da kanıtlanan bazı özlü ve içerik bakımından canlı incelemelerle Mabeyni uyarmak istemişse de, diktatörlüğün yarattığı korku karşısında ezilerek suskun kalmaktan başka bir şey elde edememiştir.

(155) Bu sayıdaki 133 numaralı dipnota bakınız.

(156) "Devr-i Hamidî": Hamidî dönem, Sultan Hamid dönemi. Bu deyim, gerek Sultan Hamid döneminde rejime muhalif çevrelerce ve gerekse Sultan Hamid'in tahttan indirilmesinden sonra tüm siyasal çevrelerce ve basınca yaygın bir biçimde kullanıldığı için, biz de çeviride onu orijinal biçimiyle yazmayı uygun gördük.

(157) Bu sayıdaki 134 numaralı dipnota bakınız.

(158) Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi: Genelkurmay Dairesi, Genelkurmay Başkanlığı. Bu ad Osmanlı dönemine özgü olduğu için, çeviride eynan kullanmayı uygun gördük.

Temeli önemli bir askerî amaç üzerine kurulu olmayıp, sadece yöresel güvenliği tehdit etmek ve bu uğursuz dönemde(159) bile unsurlar arasında korunabilen dostluğu bulandırıp karışıklığa uğratmak ve bozmak yetkisini ve gücünü Padişahın iradesiyle elinde bulunduran Dördüncü Ordu bölgesindeki Kürd aşiretlerinin eşkıyalık girişimleri padişahın beğenisini ve takdirini çekerek, askerlik adına yüzkarası olan bu alaylar örgütünün Beşinci Ordu bölgesindeki Araplara ve aşiretlere de uygulanması emir ve ferman edilmiştir; ne var ki uygulama sırasında sakıncaları gözleriyle gören Erkân-ı Harbiye subayları tarafından Beşinci Ordu Müşirliğine sunulan raporlarla, Arapların ve aşiretlerin yerleşik yaşama geçirilip uygarlaştırılmaları işinin gerçekleştirilmesiyle Asker Toplama Kanununa bağlı bulundurulmalarının daha uygun olacağı, tersi durumda yarardan çok zarar getireceği, uygun bir dille arzedilip kanıtlanmıştı; ancak debdebe ve gösterişe değinmeyen böyle "yüzeysel bir fikir" Padişahın gözünde iyi kabul görmemiş ve o nedenden ötürü, Beşinci Orduya bağlı(160) Araplar da, Hamidiye Alaylarına alınmak için Dördüncü Ordu Müşiri Zeki Paşa'nın komutası altına verilmişlerdir; oysa kargaşalık içindeki bir ihtilâli andıran bu sağlıksız ve yanlış yöntemden, orduların buldukları bölgeleri yalnızca bir diktatörlük fikri için birbirine katmaktan ne yarar beklenebilir!

Askerlerimizin(161) yaşam kaynağı olan düzenli güç eksiltilecek de, Padişahın amacına tamı tamına uygun gelen Hamidiye Alaylarının sayısı çoğaltılacak; böylece vatan savunmasıyla yükümlü bir önemli organa(162) darbe vurmak Sultanımızın gönlüne zerre kadar sıkıntı vermeyecek; tersine, padişahça vahşetinin yürütme aracı olan Hamidiyelilerin zulümleri, Padişahlarının neşelenmesine neden olacak! Ne kıvanç verici şey!

Hamidiye Süvari Alayları hakkında Sarayın kamuoyuna bildirilmesinde sakınca değil de yarar bulunan bazı garip sırları, işte bunlardır.

*

Ne yazık ki, Rus kazaklarının düzenlenme ve örgütlenmeleri taklit edilerek kurulan bu alaylardan beklenilecek yarar, tüm askerî gereçlerimizin tamamlanmasından sonra düşman ülkesine yapılacak saldırıda bilgi toplamak için keşifte bulunmak ve ordunun seferberliğini tamamlaması için zaman kazanmak iken, şimdiki şekillerine ve Padişahın kurulmalarındaki amacına göre sınır boylarında kargaşalıkların ve düzensizliklerin sürüp gitmesine alet olmaktadır; böylece de, bir mıknaş etkisiyle Rusları vatanın içlerine çekecekler ve bütün ordunun perişan olmasına yolaçacaklardır.

Bu sakıncalar, eksiksiz bir ordunun bile düzen ve disiplininin berbat olması sonucunu doğuracak bütün bu zararlar, Başkomutanlık Makamınca ve

(159) Buradaki "uğursuz dönem"den maksat, Sultan Hamid dönemidir.

(160) Beşinci Orduya bağlı: Beşinci Ordunun bulunduğu bölgede bulunan, orada yaşayan.

(161) Buradaki "Askerlerimiz"den maksat, Osmanlı askerleridir.

(162) Sözü edilen "önemli organ"dan maksat, Osmanlı düzenli ordusudur.

özellikle Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesince ortaya konulmuşsa da, Abdülhamid'le sorumlulukta ortak olan Başkomutanın ve Erkân-ı Harbiye Başkanının gözlerinde bu görüntüyü görmek ve bu acıklı tabloları okumak erdemleri kalmamıştır. Vatanın felâketine yolaçacak olan durumları onlara arz etmek olanaksızdır ve belki de cezalandırılmanın nedenidir. Hırslarına yenik düşmüş olanlarca vatan sevgisi de bir leke imiş!

OLAYLAR

Geçen ay içinde Kürdistan'ın her tarafında feci vuruşmalar olmuş, bilgisizlik ve yönetimin beceriksizliği yüzünden bütün yurttaşlar birbirlerine girmişlerdir. Eski Sason olaylarının geçtiği yerlerdeki aynı topraklar, bugün yine nifak kanlarıyla boyanmış ve ayaklanmada bulunan halk, askerlerle kuşatılmıştır. Bu dolaylarda bulunan büyük devletler(163) konsoloslarının Ermeni olayları konusunda İstanbul'daki makamlarına gönderdikleri mektuplara Osmanlı hükümetinin memurları tarafından el konulmuş ve sıkıyönetim kurulmuştur.

Yalnız ayaklanma ve ihtilâller zamanında şiddet kullanarak ortalığı yatıştırmak uygar bir hükümet için yeterli değildir; yatıştırılan ayaklanmaların yinelenmelerini önlemek için akıl ve insaf sınırları içinde hükümeti yönetmenin yollarını bulmak ve insan olarak yaratılmış Tanrı kullarına insanca davranmaya girişmek gereklidir.

(163) Bu sayıdaki 136 numaralı dipnota bakınız.

Sahib ve
Muharriri:
Bedirhan Paşaoğlu
Abdurrahman

KURDİSTAN

1315

Adress:
Kurdistan
FOLKSTONE
Angleterre

Derc
olunmayan
evrak
iade olunmaz

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

Her tabı'da
200 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal olunur

Her car
du sed
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî

ayda bir neşrolunur
Kürdçe ve Türkçe gazetedir

KURDİSTAN

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Farisîce mektublar
aynen derc olunur

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Duşemb 2 Recebê Şerîf sene 1319 * 1 Teşrin-i Evvel sene 1317(2)

WEZÎYETA HAZİR Û MUSTEQBEL A KURDİSTANÊ⁽³⁾

Van zamanên paşayikê⁽⁴⁾ nav û dor Kurdistanê hew qas xirabî dibin, nufûz û hakimîyeta dewleta me⁽⁵⁾ hew qas tune bîye ku, xelq hemî hêvîya belake mezin mane. Loma ez'ê vê cerîda xwe de hinek ji vî halî behs bikim.

- (1) Sala çiharê: Sala çaran, sala 4'an. Peyvika "çar" di zimanê Farisî da bi awayê "çihar" tê karanîn. Nivîskar jî li vir ew peyvik bi awayê Farisî nivîsiye.
- (2) Li gora tarîxa Mîladî 14 Çirîya Pêşîn 1901(Milâdî tarihe göre 14 Ekim 1901).
- (3) Wezîyeta hazir û musteqbel a Kurdistanê: Rewşa nuha û pêşedemê ya Kurdistanê, rewşa Kurdistanê ya nuha û ya pêşedemê.
- (4) Paşayik: Paşîn, dûwayîn.
- (5) Nufûz: Hêza ku dişê peyva xwe bide qebûlkirin û birewîne, bimeşîne. Hakimîyet: Fermanrewayî, ku fermana dewletek li cîyek birewe, bimeşe. Dewleta me: Mexsed jê dewleta Osmanî ye.

Eve deh sal e ji îfsad(6) û teşwîqa Xunkar, qîtalên mezin li Kurdistanê dibin. Huzûr û asayîş(7) li kes nemaye. Êdî kes tu umîda qencîyê nake. Xelq hemî muntezir in(8) ku îdara(9) hukumetê biguhere. We îlla,(10) silameta me re tu rê nemaye.

Ji milekî(11) ew Kurdên hinde zeman e ji rûyê hukumetê nav cehl û nadanîyê(12) mayin, bi tehrîka(13) Xunkar heçî Ermenîyê rast tî, dikujin. Ji xeyrê van, heçî Kurdê muxayirê van qîtala(14) hebin, ew jî wek Ermenîya dijmin texmîn dibin û marûzê teselluta Siwarên Hemîdîye ne.(15) Ji vî sebebî, bî xeyrî heq(16) Kurdistan hemî nefretê amme celb kirîye.(17) Ji alîyekî jî hin Ermenî hene ku îstîqlala xwe teleb dikin.(18) Zalimê xwe, ku Xunkar û hukumeta wî ye, vedişêrin û eleyha(19) Musulmanîyê û milletî hereket dikin û ser meqşeda xwe gelek ehwalên xîlafê însanîyet û muruwwet îcra dikin.(20) Ew ji zulma hukumetê dibînin, îstîd'ayê edaletê de(21) gelek xweyheq in.(22) Lakîn hin ji vî hudûdî dibûrin, halên mezmûm(23) dikin.

Ji alîyekî ve jî Rûsya ser îstîqbal û seadeta(24) xwe, vî şer û nîfaqa,(25) nav her du unsurên heta nuho birayî û hevalî umir kirin, îxlal û îfsad dike,(26) her du milan neyar nîşanê hevûdû dike,(27) qîtala mabeyna wan zêde dike.

-
- (6) Îfsad: Xirabkirin.
 (7) Huzûr: Aram, amoşî.
 Asayîş: Hêsayî, ewletî.
 (8) Muntezir: Çavîrê, çavnêr.
 (9) Îdare: Kargêrî.
 (10) We îlla: Yan na, eger na.
 (11) Ji milekî: Ji alîyek ve.
 (12) Cehl û nadanî: Her du jî bi mana "nezanî" ne.
 (13) Tehrîk: Fît, fîtîkirin.
 (14) Muxayir: Muxalîf, dijkar, li dij.
 Qîtal: Lêkdan, hevkuştin. Yanî "Kurdên ku li dijê van lêkdanan in".
 (15) Yanî "ji desdirêjî û zordestîya Siwarên Hemîdîye ra dibin hedef, dibin amanc".
 (16) Bî xeyrî heq: Bê ku heq hebe, bê ku heq kiribe.
 (17) Nefretê amme: Nefreta giştî, nevîna giştî.
 Celb kirîye: Kişandîye, ber bi xwe anîye.
 (18) Îstîqlal: Serxwebûn, xweserî.
 Teleb dikin: Dixwazin.
 (19) Eleyha: Li dijê.
 (20) Ehwalên xîlafê însanîyet û muruwwet: Rewşên çewtê mirovîyê û ciwamêrîyê, rewşên ku ji mirovî û ciwamêrîyê ra çewt in.
 Îcra dikin: Tînin cî, pêktînin.
 (21) Îstîd'ayê edaletê de: Di xwestina Siwarên Hemîdîye da, di daxwazkirina edaletê da.
 (22) Xweyheq in: Xwedîheq in, heqdar in, heqê wan heye.
 (23) Halên mezmûm: Rewş û karên xirab û nefretkirî.
 (24) Îstîqbal: Pêşedem.
 Seadet: Bextyarî.
 (25) Nîfaq: Dubendî, pevçûn. Yanî "bi vî şerî û bi vê dubendîyê".
 (26) Îxlal û îfsad dike: Xîra dike. Yanî "Rûsya jibo pêşedema xwe û bextyarîya xwe, bi vî şerî û bi vê dubendîyê, navbera her du gelên ku heta nuha bi biratî û hevalî bi hev ra umir kirine, xîra dike, pêwendîyên di navbera wan da xîra dike".
 (27) Her du milan neyar nîşanê hevûdû dike: Her du alîyan wek neyar nîşanê hev dide, wek ku dijminên hev bin nîşanê hev dide.

Van ehwalên ha de çihar nuqte hene ku şayanê tedqîq:(28)

Bêqeydîya hukumeta me(29) û minafiqîya Ebdulhemîd, bi bela cehaletê wesateta Kurda bi qîtal û talanê,(30) bêtedbîrîya Ermenîya û sewdayê îstîqlala wan, her hala de mudaxela Rûsyayê.

*

1- Paş qîtalên salên bûrî zuhûr kirin,(31) şûna hukumet bi tedabîrên muessir(32) tekrara wan men' bike, bi îdareê meslehet hîşt(33) û loma heta nuho agirê fesadê dewam dike. Hukumet, da qusûr û nuqsana(34) xwe ketim bike,(35) fesad avêt nav her du unsura û ser masûmiyeta xwe nezera Ewropayê de Kurd îtham kir.(36) Ser vê meqsedê Xunkar her îlan kir ku ewî divê milkê xwe islah bike; lakîn Kurd asî ne,(37) divên wehşeta(38) xwe de bimînin. Xunkar, îsbatê muddea re,(39) gelek hiyel û desais tertîb kir,(40) ev fikir li Ewropayê da qebûl kirin. Qîtalên heta nuho li Kurdistanê dibin, hemî te' sîra va tedabîrên Ebdulhemîd in.

Loma, gelî Kurdno, êdî qîtal û talanê berdin, Ermenîya re îttîfaq bikin. He ger un vê nîfaqê terk nekin û Ermenîya re bîl'îctîma,(41) zelemeê me'mûrên(42) Ebdulhemîd rêdike ser we def' nekin,(43) muheqqeq bizanin ku un û Ermenî hemî un'ê yekcar paymal bibin.(44)

-
- (28) Şayanê tedqîq: Liyaqê hûrnêrîne ne, liyaq û hêja ne ku mirov hûr li wan binêre û wan di çavê xwe ra derbas bike.
- (29) Bêqeydî: Sersarî, guhnedan, tevgera bêberpirsyarî. Hukumeta me: Mexsed jê hukumeta Osmanî ye.
- (30) Yanî "ji bela cehaletê ku Kurd bûn wasite û alet jibo lêkdanê û talanê, ji rûyê nezanîyê Kurd di destê hukumetê da bûn alet û wasite jibo lêkdanê û talanê, hukumetê ji nezanîya wan îstîfade kir û ew bi kar anîn û berê wan da lêkdanê û talanê". Peyvîka "cehalet" di eslê nivîsarê da bi şaşî "cehatî" hatibû çap kirin. Me ew bi awayê rast "cehalet" nivîsî.
- (31) Zuhûr kirin: Derketin, peyda bûn. qewimîn.
- (32) Tedabîrên muessir: Tedbîrên te'sîrkar, tedbîrên ku te'sîr dikin.
- (33) Îdareê meslehet: Ev îdyomek e, di dewra Osmanîyan da di nava kargêrên dewletê da hatîye gotin, bi mana "ku mirov karan îdare bike û ji hinek tiştan ra çavê xwe bigire, tiştan li ser rewşa wan bihêle" hatîye karanîn. Li vir jî bi wê maneyê hatîye nivîsîn. Yanî "hukumetê, ew lêkdanên berê li ser rewşa wan hîştin, tedbîr nestandin".
- (34) Nuqsan: Kêmayî.
- (35) Ketim bike: Veşêre, bipoşe, nepenî bigire.
- (36) Ser masûmiyeta xwe: Li ser bêsûcîya xwe, di heqê bêsûcî û êrîtîya xwe da. Nezera Ewropayê de: Di çavê Ewropayê da, li ber çavê Ewropayê. Îtham kir: Gunehkar kir, sûcdar nişan da.
- (37) Asî ne: Serhilde ne, îsyankar in.
- (38) Wehşet: Hovîtî.
- (39) Îsbatê muddea re: Jibo îsbat kirina doza xwe, jibo ku peyva xwe îsbat bike, jibo îsbat kirina doza xwe ya di heqê Kurdan da.
- (40) Hiyel û desais: Dek û dolab, hîle û xurde, fen û fût. Tertîb kir: Lêkanî, li hev anî.
- (41) Bîl'îctîma: Bi tevayî, pêkve, digel hev.
- (42) Zelemeê me'mûr: Me'mûrên zalim
- (43) Def' nekin: Paş ve navêjin, neqewitînin, ji serê xwe navêjin.
- (44) Paymal bibin: Bikevin binê ligan, di ber ligan da biçin.

2- Kurd van qîtala îcra dikin, lakîn ne çiku Kurd meyyalê qetl û zulm in.(45) Heger Kurd teb'en(46) meyyalê van hala bêya, eve hew qas esr e(47) ew û Ermenî hev re umir dikin, ezmanê sabiqe jî emsalên qîtalên holê bêya.(48) Lakîn bîl'ekis,(49) heta nuho eve hew qas zeman e Kurd û Ermenî her bi hevalî û bi biratî hev re bûrandine. Lakîn îro jî wek hemî zemana, Kurd Xunkarî xelîfe nas dikin, emr û îradeyên(50) wî muqeddes dizanin, îcrakirina îrada Xunkar ferz dizanin. Bi cehl û nadanîyê, nizanin ku ev Xunkar sultanek xasib e(51) ku şev û roj îngîraza(52) mileta xwe û hîmaya nefis û textê xwe dixebite.(53)

3- Va mesailên(54) qîtala de hin Ermenî jî hene ku gelek şayanê muaxeze ne.(55) Ew jî ew qismê Ermenî ne ku îsyane xwe de sebaba zulma dibînin, îsnadê Musulmanîyê kirin(56) û bi vî sûretî(57) çî qas Musulman hene, Tirk û Kurd hemî ji xwe tebrîd kirin;(58) holê nîfaqek, kînek mezin danîn nav xwe û heval û birayên xwe. Tu wîlayet nînin ku Ermenî ji miletên dî yanî an ji Kurda an ji Tirka zêdetir bin. Loma, sewdayê îstîqlala Ermenîya xiyalek mustehîl e; û ser husûla sewdake holê,(59) îftîrayên wan ser Musulmanîyê û miletî, tişteke gelek fehêt e.(60) Heger Ermenî ji ewil Kurda re îttîfaq kiribêya, bê şubhe(61) heta nuho mezherê edaletê bîbîn(62) û hew qas Ermenî jî qetil nedibîn.

Îbtîdayê halî de(63) heta Înglîz tesewwur kir(64) ku ev îsyana umûmî ye.(65) Çiku Înglîz qewet û islahaya me divî, îlane(66) Ermenîya re kir. Înglîz

-
- (45) Çiku: Ji ber ku.
Meyyal: Heweskar. Yanî "ne ji ber ku Kurd heweskarên kuştinê û zulmê ne".
- (46) Teb'en: Bi tebetê xwe, bi xwîyê xwe.
- (47) Hew qas esr e: Ev qas sedsal e.
- (48) Ezmanê sabiqe: Zemanên bûrî, zemanên çûyî.
Emsalên qîtalên holê: Numûneyên lêkdanên weha.
- (49) Bîl'ekis: Çewtê vê yekê.
- (50) Îrade: Fermana Padîşah.
- (51) Xasib: Xesbkar, keleş, kesê ku tişteke bi zorê distîne.
- (52) Îngîraz: Tunebûn, rabûna ji meydanê.
- (53) Yanî "jibo tunebûna miletê xwe û jibo parastina şexsê xwe û textê xwe dixebite".
- (54) Mesail: Piranîya "mesele" ye.
- (55) Şayanê muaxeze ne: Liyaqên lêgirtinê ne, liyaq in ku mirov li wan bigire û li qusûrên wan binêre, wan heq kirîye ku mirov wan gunehkar bike û sûcdar bidêre.
- (56) Îsnadê Musulmanîyê kirin: Sipartin Musulmanîyê, avêtin stûyê Musulmanîyê, îddîa kirin ku ew zulm ji rûyê Musulmanîyê tê serê wan.
- (57) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.
- (58) Tebrîd kirin: Sar kirin, dûr xistin, dilgiran kirin.
- (59) Ser husûla sewdake holê: Li ser desketina sewdayeka weha, jibo ku sewdayeka weha bikeve destê wan, jibo ku xwe bigîhînin sewdayeka weha.
- (60) Fehêt e: Fedî ye, şerm e, neng e.
- (61) Bê şubhe; Bê guman.
- (62) Yanî "heta nuha dê bigîhana edaletê, heta nuha dê edalet bidîtina".
- (63) Îbtîdayê halî de: Di despêka rewşê da.
- (64) Tesewwur kir: Fikirî, da hişê xwe.
- (65) Umûmî: Giştî.
- (66) Îlane: Alîkarî.

we(67) tesewwur dikir ku ev îsyan eleyha hukumetê Xunkar de be. Lakîn weqta ku dît Ermenî eleyha miletî de ne, destê wan berda.

4- Rûsya dizane ku îxtîlâl û nîfaq, welatekî zeîf dike. Loma, hinek islahatên hukumetê divîya çêke, bi her hîle Rûsyayê men' kir. Ew Ermenîyên diçûn Rûsyayê îltîca dikir, Rûsyayê teslîmê hukumeta me dikir. Xunkar çi qa zulm dikir, ewê tehsîn û teqdîr dikir.(68) Emir dikir qonsolosên xwe yê wîlayetên me, bi îhsan û îkrama(69) û bi teşwîqa hedîya, Kurda eleyha Ermenîya de teşwîq dike; û ji milek dî ve jî dibêje Ermenîya ku ew destê hukumeta Xunkar de gelek mezlûm in, divê îltîca dîne "Ortodox"(70) bikin, da ew bikaribe wan bibe binê hîmaya xwe de.

Lakîn divê Ermenî bizanibin ku daîma Rûsya gelek bi qencî îbtîdar dike,(71) heta milkê welatekî dike destê xwe de. Weqta ku ket lepê wî de, hemî sûreta(72) milîyet û usbetîya(73) wî miletî meh wî îfna dike, tu hurriyet destê wan de nahêle.(74) Ev heqîqetek aşîkar e ku tu cara Rûsyayê navê hukumetek musteqilek(75) Ermenîya ber milê wî de teşekkul bike.(76)

Ermenî, nîhayet divê bi dewleta me re seadeta xwe teherrî bikin.(77) We îlla, destê Rûsyayê de tu seadetê nabînin. Heger dewleta me baqî bimîne(78) Ermenî jî baqî dimînin. Heger ne, Ermenî yekcar meh wî dibin. Heger Ermenî ji dewleta me înfîkak bikin(79) dewleta me dîsa bi serê xwe kare dewam bike; bes teessufek(80) ji me re dimîne; ew jî ew teessuf e ku, ew Ermenîyên ji hinde zemanî ve me re umir kirin, wê ji me veqetin.

(67) We: Wisa.

(68) Tehsîn: Qencdêran, ku mirov tişteke qenc bidêre, qenc bibîne, biçibîne.

(69) Îhsan û îkram: Qencîkirin, dayîna dîyarîyan, ku mirov li hinekan qencî bike, xelat û dîyarîyan bide wan.

(70) Ortodox: Mezhebekî Filetîyê ye. Yunanî û gelên Silavî li ser wî mezhebî ne. Gerçî nivîskar li vir gotîye "dîne Ortodox", lê bi rastî Ortodox ne dîne, mezhebek ji mezhebên dîne Filetîyê ye.

(71) Îbtîdar dike: Dest davêje kar û şolan, di kar û şolan da însîyatîfê digire destê xwe.

(72) Hemî sûreta: Bi hemî awayan.

(73) Milîyet: Netewetî, qewmîyet.

Usbetî: Esil, nejad, kok, reh.

(74) Meh wî îfna dike: Tune dike, ji holê radike, ji meydanê hiltîne. Hurriyet; Azadî.

(75) Musteqil: Serbixwe, xweser.

(76) Teşekkul bike: Saz bibe.

(77) Seadeta xwe teherrî bikin: Li bextyarîya xwe bigerin.

(78) Baqî bimîne: Jîyana xwe bidomîne, jîndar bimîne.

(79) Înfîkak bikin: Veqetin.

(80) Teessufek: Xemgînîyek, tişteke ku dibe semedê xemxwarinê.

ZÎN Û MEM

TEFEHHUS Û TEFAULA DAYEÊ JÎ REMMALÎ JÎ KEŞFA HEQÎQETA WÎ EHWALÎ(81)

Wê delleê bêfesalê muhtal(82)
sibhê xwe gîhande pêşê remmal(83)

Zêrek-du birin di dest xwe bo pîr
Ev renga he kir zemîr-i teqrîr(84)

Go "min du kurik heyin di masûm
bêbab û yetîm û jar û mehrûm

Roja we ku bûye îd û sersal(85)
ew jî bi terîqê teb'ê etfal(86)

rabûne ve her du çûne geştê(87)
xûlan xelitandibûn li deştê(88)

Îro he dema ku bûna peyda
dîn in, teles in, cunûn û şeyda(89)

-
- (81) Mana vê sernivîsarê weha ye: "Lêgerîn û hêvîya dayeyê ji falavêj, jibo eşkerakirina rastî-ya wê rewşê". Peyvika "remmal", ku bi mana "falavêj" e, di kovarê da bi şaşî "sersal" derketibû. Me li gora çapên dî, wek çapa Stanbolê ya 1919'an, ew bi awayê rast "remmal" nivîsî.
- (82) Delle: Jina tol a çavlider. Li vir mexsed jê daye ye.
Bêfesal: Bêpîvek, a ku çu pîvek jê ra tunin, li ber sînoran naweste.
Muhtal: Hîlekar, dekzan, xasûk.
- (83) Remmal: Falavêj.
- (84) Zemîr: Tiştê veşartî û nehênî. Li vir mexsed jê nîyeta dil e.
Teqrîr: Qalkirin, gotin. Yanî "bi vî rengê ha û bi vî awayê nîyeta dilê xwe jê ra qal kir, jê ra got".
- (85) Îd: Cejn.
- (86) Bi terîqê teb'ê etfal: Bi rîya tebiyetê zarûkan, li gora xwîyê zarûkan, bi te'sîra xwîyê zarûkîyê.
- (87) Geşt: Ger.
- (88) Xûl: Pîrhevok.
Xelitandibûn: Şaş kiribûn.
- (89) Teles: Sermest, gêj.
Cunûn: Bêaqil, dîn.
Şeyda: Gêjê evînê.

Hatîne ve bêlîbas û tazî
Geh geh dikirin fîxan û gazî

Bêhiş dikevin, gelek dimînin
gava we ku radibin di dîn in

Ev xateme ne ewan di dest in
goya tu dibê bi van di mest in

Ey waqîfê remz û kaşîfê raz(90)
bêçare me ez, tu çareperdaz(91)

Îhsan bike, qenc-i jê xeber de
kanê biçûkanê min çi derd e(92)

mecnûnî ye, ser'e ya hewa ye(93)
çawa merez e, çi bo dewa ye?(94)

Ey murşîd û pêşewayê muqbil!(95)
hellalê uqûd û hellê muşkil(96)

sirrek heye wê di van nigînan
peyda ye li nik we dûrebînan

Eshabê nigîn, bibêje kî ne(97)
cinnî ne, perî ne, ademî ne?"

-
- (90) Waqîfê remz: Haydarê ji îşaretan, zanayê bi îşaretan, kesê ku haya wî ji îşaretan heye û bi wan dizane.
Kaşîfê raz: Eşkerakiroxê razan, kesê ku razan eşkera dike, kesê ku siran derdixê meydanê û eşkera dike.
- (91) Çareperdaz: Çarezan, havilzan, havilbîn, kesê ku bi çare û havila şolan dizane, ji şolan ra havil dibîne.
- (92) Di çapên dî da ev malik weha derketîye: "Kanê sebîyêd-i min çi derd e".
- (93) Mecnûnî: Dînîtî.
Ser': Nexweşîya ser'ayê ku carna li hin kesan peyda dibe û wan bêhiş dixê.
Hewa: Evîn, eşq.
- (94) Merez: Nexweşî.
Dewa: Derman.
- (95) Murşîd: Rêzan, rênas.
Pêşewayê muqbil: Pêşewayê pêşbîn, pêşewayê ku pêşedemê dibîne û dizane ku di pêşedemê da dê çi biqewime.
- (96) Hellal: Veristox, bişkaftox, kesê ku dikare girêkan verêse û bibişkêfe.
Uqûd: Piranîya "eqd" e, ew jî bi mana "girêk" e.
Hellê muşkil: Veristina alûzîyan, bişkafîna alûzîyan. Yanî "ey falavêjê ku tu dikarî girêkan verêse û bibişkêfî û alûzîyan verêse".
- (97) Eshab: Piranîya "sahib" e, ew jî bi mana "xwedî" ye.

KÜRDİSTAN'IN VAZİYET-İ HAZIRA VE MÜSTAKBELESİ

Bu son haftalarda Kürdistan'ın dahil ve muhîtinde vuku bulan ahval ve fecayîin tahammül olunamayacak dereceyi bulmuş ve Devlet-i Aliyye'nin(98) havalî-i mezkûredeki hakimiyet ve nüfuzunun hiçlik hükmüne tenezzül etmiş olması, başımıza büyük ve mühlik bir belânın inmek üzere olduğunu îma ve işrab ediyor; ki bu münasebetle vukuatın menşe' ve masdarına yeneden göz gezdirmek lüzum ve mecburiyeti hiss olunmuştur.

On seneden beri Kürdistan'da bilâ inkita devam eden kıtalların, Kürdler ve Ermeniler arasına "lütf-ı mahsus-ı Şehriyarî olmak üzere" serpilene tuhm-ı nifakın ihlâl ettiği huzur ve âsâyiş artık kat'iyen mahv olmuş ve idare-i hükümette bir tebeddül-i azîm olmadıkça saadet-i mülkiyenin avdet edemeyeceğine kanaat-i kâmile hâsıl edilmiştir.

Bir taraftan mana-i tammiyle cehl-ü gaflette pûyan olarak ancak memurîn-i Hamidiyenin iğvaât-ü tahrikâtıyla vatandaşları aleyhine silâha sarılan Kürdler, rast geldikleri Ermenileri ve fikr-i ihtilâlcûlarına muarız efrad-ı saire-i Osmaniyeyi ezerek, çiğneyerek nefret-i umumiyeyi her zamandan ziyade üzerlerine bi gayri hak celb etmekte devam; diğer cihetten, fikr-i istiklal-ü infirada nasılsa saplanmış Ermeniler, hükümetten gördükleri mezalimi saklayarak, İslâmiyet ve Osmanlılık aleyhine hareketle insaniyete şeynâver etvar-ı bağıye ile Kürdlere ve saireye hücum eylemek suretiyle fenalığın, zulmün, şu hepimizi yakıp kavuran şikak-ü buğz-ı menfurun ne taraftan geldiğini anlamamakta ibram gösteriyorlar. Aynı vatanda asırlarca arkadaşlık, kardaşlık etmiş bu iki unsurun yekdiğerini anlamamazlık, dinleme mezlik yüzünden mütehassıl mücadelât-ü mukatelâtına, iş görmek için bütün cihanın fesadlar içerisinde karışıp gitmesini arzu eden Rusya'nın müdahâlât-ü ifsadâtı munzam olarak, mevcut buhran-ü teşviş büsbütün vüs'at ve vahamet kesb edip gidiyor.

Şu tarifât-ı mücmeleye göre, nazar-ı dikkate alınacak dört şey vardır: Devlet-i Aliyye'nin kayıtsızlığı ve Sultan Abdülhamid'in nifakçılığı, Kürdlerin zulüm ve istibdada seyyie-i cehaletle alet ve vasita olmaları, Ermenilerin kısa düşünmek ve tecrübe-i tali' kabîlinden olan münferiden hareket ve kıyıamları, Rusya'nın her vak'ada başka türlü arz-ı mevcudiyet etmesi.

*

1- Hükümet-i Osmaniyenin, ciddî ve hakikî bir himmet ve gayretle vukuât-ı maziyeeyi teskin ve itfa etmesi elzem ve bunu müteakib ahalînin

(98) 28. sayıdaki 125 numaralı dipnota bakınız.

hüsn-i muaşeret ve imtizacı noktasından bir idare-i âdile tesis ve tanzimi aklen vacibeden ve mümkinâtattan iken, iyilik cihetine külliyyen imale-i ehemmiyet etmeyerek, vakayi-i haziranın sathîce def'ü ref'inden sonra, gûya ilerde daha dehşetli ve şiddetli musîbetlerin zuhur etmeyeceğine hükmolunarak, idare-i maslahatla iktifa etmesi, her zaman takbîh ve teşnî'e sezadır.

Hususiyle Zat-ı Şahane, mücerred hükümetin bozukluğundan münbais ihtilâl ve fenalıkları setr-ü ihfa maksadıyla iki unsuru yekdiğerine katarak,(99) Avrupa nazarında beraet kazanabilmek için kendi measî ve metayibini(100) Kürdlere atfetmek ve "ne yapalım! Biz ıslahât yapmak ister ve bütün cihan-ı medeniyetin sitayiş ve takdirine seza görülecek teşebbüsât-ı insaniyeyi kuvveden fiile çıkarmak arzu ederiz. Lâkin şu mutaassıb ve vahşî Kürdler, kanun ve nizam tanır insanlardan olmadıkları cihetle, hükümetin men'ü icbarına rağmen Ermenileri katl-ü itlâf ile hem âsâyışı ihlâl ediyorlar ve hem de dağlara iltica ederek hükümeti aylarca muharebât-ı dahiliye ile duçar-ı ta'b-ü meşak eyliyorlar" demek için hud'alar, iftiralar tasnî' etmek hıyanetinden hazer etmiyor; ve bilakis mülkün, bütün ahalînin hürriyet ve hayatını temin edecek bir hükümet-i muhikka ve mâkule teşkiline yanaşmamak üzere a'vec-i turuk ve hiyel-i siyasiye takib ederek, anasır-ı muhtelifi arasına serpilmiş kin-ü buğzları yekdiğerini hurdahaş edecek derecede artırmaktan bir zevk-i mahsus hissediyor.

Fecayi-i maziyenin bekayası olan bugünkü fenalıklar, vicdandüz kıtallar, hep bu fikr-i fesad ve şenaatle hükümet-i Hamidiyenin meslek-i sahîf ve nâmeşruundan tevellüd edip, bir an evvel beynelanasır hak tezahür ettirilerek, menba-i fazayih olan memurîn-i zalimeye ve bilhassa bâr-ü iz'an memurlar istihdamıyla mukaddes vatanımızı(101) mezbaha-i beşeriyet etmeye ahd-ü peyman etmiş Saray-ı Şahane aleyhine ref'i sada-i hak ve hürriyet etmedikçe işlerimizin daha müessir ve muvahhiş bir raddeye sukut edeceğine, müzebzeb halimizin karanlık ve ümitsiz bir istikbale müncer olacağına kani olmak zarurîdir. Mazîden bilâ ıslah akıp gelen fenalıklar, hatta cereyan-ı tabîiye de terk edilmeyerek hissedilir bir zulm-ü itisaf tesiriyle teşeddüd eder ve şimdiki müzahrefât idareyi sürükleyip giderse, geçmiş zamanı değil, bu sâât-ı menfureyi bile arattırarak matemrîz günler göreceğimize teessüf etmemek, bugünden ağlamamak gayri kabildir.

2- Kürdlerin kan dökmeye olan inhimakları, şayi olduğu gibi cibillî ve fitrî bir şey olmayıp, yukarıda da tasrih olunduğu üzere hükümetin ve Padişahın

(99) İki unsuru yekdiğerine katarak: İki unsuru birbirine düşürerek, birbiriyle çarpıştırarak. Sözü edilen "iki unsur"dan maksat, Kürdlerle Ermenilerdir.

(100) Metayib: Kanımızca doğrusu, "güçlükler" anlamına gelen Arapça "metaib" olmalıdır. Ondandır önceki "measî" sözcüğü de "günahlar" demektir. Böylece yazar demek istiyor ki "Abdülhamid, Avrupa'nın gözünde kendini temize çıkarabilmek için, kendi günahlarını ve karşılaştığı güçlükleri Kürdlerin üzerine atmak, onların yüzündenmiş gibi göstermek istiyor".

(101) Buradaki "mukaddes vatanımız"dan maksat, Kürdistan'dır.

kim ve ne demek olduğundan bîhaber şu biçareler, ezmine-i sabıkadaki safvet ve uluvv-ı cenablarını yalnız bu devr-i menhusta telvîs etmişler ve çünkü emr-i hükümeti emr-i hâtif makamında telâkkî ettikleri cihetle, irade-i seniye ile katliâm edercesine olan bu hunharlıklardan mazarrat ve vahamet tevellüd edeceğini düşünmekten sarfınazar, Halife Makamına kaid bir muharrik-i cinayâtın heves ve keyfine liyakat kesbedebilmek ümidiyle her şeyi göze aldirmaktan mütehasıl bir gafletle icra-i fazayih eylemişlerdir; ki emr-i mücbir mevcudken bu kabîl vasıtaları mes'ûl tutmak, vicdan-ı beşere giran gelir. "Ennasu alâ sulûki mülûkihim"(102) kavli marufu medeniyet-i hazıracı mer'iyühüküm olamazsa da, henüz ilm-ü irfanın ziyapâş olamadığı manatik-ı hâb'âlûdda tamamıyla ve aynıyle kabîl-i tatbik olduğu, biz Şarklılarca(103) itiraz kabul etmez bir hakikattir. "Cahil kavimler, koyun sürüsü gibi çoban arkasından yürürler".

3- Ermenilerden bir kısmının isyan etmelerini müteakib gösterdikleri mesleksizlik ve hele şu asr-ı insaniyete yakışmaz bir kizb-ü mefsedetle, bilcümle fazayih Müslümanlık ve Osmanlılık üzerine tahmîl ederek vatandaşlarını kendilerinden tebrid etmelerindeki mantıksızlık, şiddetle taaccüb ve tenkide çarpacak bir hareket-i gayri makbuledir. Devlet-i Aliyye'nin asr-ı ahîrki za'f-ü aczinden milel-i saire gibi istifade ederek, hiç bir hak ve salahiyet-i siyasiyeleri olmadığı halde, mücerred cihan-ı beşeriyeti velveleye düşürmek ve efkâr-ı umumiyeyi iğlak ederek, hükümât-ı hazıra arasına bir de Ermenistan karıştırmak sevda-i hamına duçar olmaları da ayrıca bir nakîsedir. Anadolu'daki vilâyât-ı Osmaniyenin hiç birisinde nüfusça unsur-ı İslâma galib ve faik olamadıkları bedihiyattan ibaret olmasına göre, bir Ermenistan'ın teşkili müstahîl görülmeli ve şu kadar var ki bütün tebaasına zulüm ve cebir kullanan idare-i zalime(104) aleyhine tevcih-i hecemât ederek, adalet ve hakkaniyet talebi için ümmet-i Osmaniyenin nazar-ı istihsanı kazanılmalı idi.

Bidayeten bu harekât-ı ihtilâliyyeye zahîr gibi görünen İngiliz rical-i siyasiyesi, Kürdistan'da islahâtın sür'at-i tatbikini istilzam fikriyle Ermenilere oldukça imdad ve muavenette bulunmuş idi. Bu babda İngiltere, Ermenilerin saadetini düşünmekten ziyade, kendi menafi-i müstakbelesini düşünmek mecburiyetinde idi. Herkesçe malum olduğu üzre, Rusya'nın cenuba doğru istilâsiyle kendi âtîsinin de vahîm ve fenapezîr olacağını vaktiyle teyakkun etmiş ve mülk-i Osmanînin hey'et-i umumiyesinde göremediği teâlî ve tekemmülü hiç olmazsa Kafkasya hududunda görmek ve muntazam-ü müstahsen bir idare teşkiline hâdim mevadd-ı ıslahiyyeyi kuvveden fiile çıkarmak için her şeyi fedaya hazırlanmış idi. Kürdistan'da intizam olunca, bittabî' mücavir olan Rusya'nın müdahalesine meydan kalmayacak ve şu yüzden bizimle birlikte İngiltere de tehlikeden kurtulmuş olacaktı.

(102) "İnsanlar, krallarının yolları üzerindedir" demektir.

(103) Buradaki "Şarklılar"dan maksat, Doğu halkları, Doğu ülkelerinin insanlarıdır.

(104) "Zalim yönetim" demek olan "idare-i zalime"den maksat, Abdülhamid yönetimidir.

Ne faide ki Ermeniler bir hatt-ı hareket-i makul takib ederek zulmü yıkmaktan ziyade, insaniyet ve İslâmiyeti tahribe çalıştıkları ve istinadgâhları olan İngiltere mahafil-i siyasiyesi ve matbuâtı zalim-i hakikî olan Abdülhamid’i mes’ûl tutarken, onlar, anasır-ı umumiyeye-i İslâmiyeye hücum edebilmek için Sultanı berîyüzzimme tanıdıkları cihetle âkıbet İngiltere’nin himayesinden mahrum oldular. Ve şu suretle, o cihetten ümid olunan selâmet ve sıyanet, kâmilen tayeran etti gitti.

Halbuki Berlin Ahdnamesindeki madde-i mahsusaya(105) istinaden altı sene evvel vukua getirilen kıyıamları hüsn-i niyet ve safvet ile takib etselerdi, va’d olunan ıslahâtı şimdiye kadar istihsal ederek, anasır-ı saireye bu cihetten hakk-ı takaddüm kazanacaklar ve ihtimal ki hemşerileriyle(106) birlikte şimdi saadetagîn bir toprakta yaşayacaklardı. O fırsatlar kaçırıldı. Ve İslâmiyet ve Osmanlılık pay-i tahkîr altında tezlîl edilmek suretiyle, İngiltere himayesinden istiğna getirilerek Petersburg(107) mahafiline atf-ı enzar-ı ümid edilmeye başlandı; ki bugünkü ahval, bu tebeddül-ü tahavvulun sermâtıdır.

4- İslâv(108) kuvve-i imdadiyesinden istihsal edilebilecek neticeleri zikretmezden evvel, Rusya’nın mevzu-ı bahsimiz olan kıt’a(109) hakkında kullandığı politikayı nazar-ı im’ana almak lâzımdır.

Hükümet-i mezkûrenin talî’ ve ikbali asr-ı ahîrde pek şa’şadar olduğundan, her noktada teşebbüs ettiği işleri muvaffakiyetle hitama erdirmesine güvenerek, evvelce yapmak istediğimiz ıslahattan bizi men’etmiş ve memalik-i Osmaniye den firar ederek kendi cenah-ı sıyanetine iltica eden Ermeni ihtilâlcilerini İstanbul’a, ”alın öldürün, hakk-ı hakimiyetinizdir, dilediğiniz gibi muamele edin” tarzında mütebasısane sözlerle iadeten teslim eder ve Saray-ı Şahanenin cinayâtını alkışlar; Kürdistan’da Rus konsolosları, mükâfatlar tevzi, va’dler nisarıyla nîk-ü bedi tefrikten âciz bazı rüesa-i Ekradı Ermeniler ve hükümet aleyhine teşvik ederek, bir an evvel iğtişâş ve tuğyanların taaddüd ve tekessürüyle Kürdistan’ı emvac-ı isyan ile bulandırır; ve ayrıca da, Ermenilere, Ortodoks Kilisesine perestîşten başka çare-i selâmet olamayacağını, Rumeli’de(110) istiklâl kazanmış hükümât-ı sağîrenin ahval-ı hazıraları

(105) Berlin Ahdnamesindeki madde-i mahsusaya: Berlin Antlaşmasındaki özel madde. Sözü edilen bu antlaşma, 1877—1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra 1878 yılında toplanan Berlin Kongresi sonucunda imzalanan antlaşmadır. Söz konusu antlaşmaya eklenen bir özel madde ile, Osmanlı sınırları içindeki Müslüman olmayan azınlıklara ve o arada Ermenilere eşitlik temeline dayalı birtakım haklar tanınmış ve bu amaçla gerekli reformların yapılması öngörülmüştür.

(106) Buradaki ”hemşehrileri”nden maksat, Kürdlerdir.

(107) Petersburg: Rusya’nın o zamanki başkenti. Rus Çarı Büyük Petro tarafından kurulduğu için hem bu adla ve hem de ”Petrograd” adıyla anılan bu kente 1924’ten sonra ”Leningrad” adı verilmiştir.

(108) İslâv: Slâv.

(109) Burada sözü edilen ”kıt’a”dan maksat, Kürdistan’dır. Kürdistan çok geniş bir ülke olduğu için, burada ”kıt’a” diye nitelendirilmiştir.

(110) Rumeli: Osmanlıların Avrupa’daki toprakları.

misal gösterilerek merci-i insaniyet ve re'fet olmak üzere Petersburg intihab olunursa, artık bu desaisin menbaından hayır ve salah beklemek için son derece bir kûtehbînlik icab eder.

Fakat Rusya'nın ıslahâtın adem-i tatbiki hususundaki meva'di, sefahet ve istibdattan baş kaldırmayan Saray-ı hümayunun tab'ı zelîline fevkalhad muvafık gelmiş ve bu suretle Balkan hükümetlerine müşabih bir Ermenistan teşkili ümidi de Ermenileri pek güzelce avutmuş olduğundan, işler arzu edilirdiği gibi gitmiş ve şimdi Avrupa'nın teveccüh ve rikkatinden mahrum Ermeni vatandaşlarımız, Ortodoks Kilisesine tabi olmak üzere tebdil-i mezhebi bile göze aldirmışlardır; ki Rusya himayesine olan bu derece itimad, sezavar-ı hayrettir.

Rusya, mahkûm-i istibdadı olacak milel ve anasır-ı muhtelifeyi bidayeten tatlı va'dlerle oyalayarak, birer birer pençe-i dehşet-ü şiddetine aldıktan sonra milliyetlerini kâmilen imha ve ifnaya çalışmakta olduğu, hakayık-ı bahirenden bulunduğu cihetle, Ermenilerin o taraftan istiklâl ve hürriyet-ü saadet beklemeleri şiddetle takbih ve ta'yib olunur.

Vakıa, eyyam-ı ahîrede Kürdistan'daki ahvaldan naşi' hükümet-i Hamidiyeyi mes'ûl ve muateb tutan bir heyet-i kavîmenin(111) himayesine mazhariyet, giriftar-ı azab-ü esaret olanlarca badî-i tesliyet ise de, vaktiyle İslâv muavenetiyle nail-i nimet-i istiklâl bulunan ve aynı familyeye(112) mensub olan bugünkü Sırbistan,(113) Karadağ(114) ve Bulgaristan Rusya hududunda bulunsalardı, şimdi bile idare-i dahiliyelerini teşevvüs ve iğtişâşa uğratan Rusya hükümetinin pençe-i tahakkümüne munkad olmak mecburiyetini hissedeceklerdi. Hatta Balkan şüb-hi cezâresinin birer köşesine sıkışmış bu hukumât-ı sağîre, Rusya'dan mevkien pek uzak oldukları halde bile onun nüfuz ve cebrinden âzade kalamadıklarına bakılırsa, Petersburg mahafil-i insaniye ve medeniyesinin teşvikiyle Kafkasya hududunda bir Ermenistan teşkil etmek isteyenlerin maruz olacakları belâ-i müstakbeli şimdiden görmemek, istiğrab olunur.

*

Hulasa, Osmanlılık liva-i hürriyet ve istiklâli altında sair unsurlarla birlikte ihraz-ı saadet için çalışılmazsa, Ermeniler, bugünkü hal-ü şanlarından daha bedterine giriftar olarak, Sibiryâ menfa-i mu'limini karargâh ittihaz etmeye şimdiden âmade olmalıdırlar. Osmanlılık mazhar-ı adl-ü aman olursa,

-
- (111) Heyet-i kavîme: Ayakta duran topluluk, sağlam kurul, ayakta durup güven ve güç veren kurul, topluluk. Maksat, güçlü bir devlet ve hükümettir. "Kavîme" sözcüğü, dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış ve doğrusu "kaviyye" de olabilir; o da "güçlü" anlamına gelmektedir. O takdirde de her iki sözcüğün birlikte anlamı, "güçlü kurul, güçlü topluluk" olur. Yine maksat güçlü devlet ve hükümettir.
- (112) Buradaki "familye"den maksat, aynı kök, aynı soy, aynı uluslar topluluğudur.
- (113) Sırbistan: Bugünkü Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten en büyüğü.
- (114) Karadağ: Bugünkü Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biri. Batı dillerindeki adı "Montenegro"dur.

Ermenilik yaşayabilir. Fakat Rusların va'd-i kâziblerine aldanarak Kürdistan'ı İslâv efkâr-ı müteğallibe ve zalimesinin makhuru etmek isterlerse, hürriyet yerine maruz kalacakları, lâyezal bir beliyeye-i esarettir. Ermenilik, Osmanlılık olmazsa sönebilir. Halkbuki Osmanlılar, Ermenileri elden kaçırmakla hayat-ı siyasiyeden mahrum olmazlar; ancak, a'sârlık bir kavmi gaib ettiklerinden, kalblerinde acı bir keder-i iftirak duyarlar.

MESAIL-İ MÜZ'İCE

Sultan Abdülhamid, mıknatısâsâ, bütün fenalığı memalik-i Osmaniyyeye celb-ü cezb ederek anasır-ı muhtelif-i Osmaniyyenin zarar ve ziyânına Avrupa devletlerine müsaadâta bulunuyor. Verilen imtiyazların istikbalde îka' edecekleri hatar ve tehlikeler nazar-ı intibaha alınmadığından, ecnebilerin vatanımızın servet-ü sâ mânından istifadelerine son derece haifane bir tesâmüh gösterilmekte ve âdeta denilebilir ki keyf-i hümayunun sekteden vika-yesi maksadıyla, "varsın ecnebiler kazansın, meskenet ve acimizden millet haberdar olmasın, nefis-i Şahane müsterih bulunsun da isterse bütün cihan-ı İslâmiyet yansın" gibi nefretengîz bir hatt-ı hareket takib olunmaktadır.

*

İşte bu meslek-i sakîm, son aylarda başımıza iki müz'ic ve mühim vak'a-i siyasiye çıkardı. Efrad-ı ümmet, sefalet ve mazlumiyet yüzünden mahv-ü tebah olmakta iken, ellerinden gasb olunan hukuk-ı mülkiye kâmilen Padişahımızın emr-ü iradesiyle harice bahş-ü ihsan edilmek Saray-ı hümayunun kaide-i kat'ıyyesi olduğundan, bu iki vak'anın da bizim zararımıza hall-ü fasl edileceği, daha bidayet-i huduslarında anlaşılmıştır.

Birincisi, beş sene evvel İstanbul rıhtımları imtiyazını alarak ikmal-i inşaat etmiş olan bir Fransız şirketine mezkûr rıhtımların tapu senedâtının verilmesiyle hukuk-ı tasarrufiyelerinin tasdik edilmesi ve aks-i takdirde hükümet-i Osmaniye tarafından mubayaa olunması hususâtını beyan eden Fransa'nın Dersaadet(115) Sefiri Mösyö Fonstan'ın(116) bu matalibe, Lorando ve Tobini(117) gibi bankerlerin vaktiyle ikraz ettikleri paraların bugün fahiş faizleriyle bâliğ oldukları büyük yekünlerin mutlaka tesviye edilmelerini ve daha bunlara mümasil menafi-i şahsiyeyi de ilâve ederek, ticarî bir

(115) 20. sayıdaki 4 numaralı dipnota bakınız.

(116) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(117) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

vak'aya bir hadise-i siyasiye rengi vermekten ibarettir. Sefir-i müşarunileyhin, bir ay kadar İstanbul'da Saray ile Babıâlî'yi(118) tehdid eyledikten sonra, daha mühlik ve zehirnak imtiyazlar alabilmek için kat'ı münasebet suretiyle Efrenci 26 Ağustosta Paris'e çekilmesi, işe büsbütün ehemmiyet vermiş ve ahvalın suret-i cereyanından, zararımıza neticeleneceği hissedilmekte bulunmuştur.

İkincisi, İngiltere tarafından Basra Körfezi sahilinde vaki Kuveyt Sultanlığı üzerine hakimiyet iddia olunmasıdır ki, Alman kumpanyasına imtiyazı ih-san edilen Bağdad Şemendüferinin müntehasına müsadif ve ileride büyük bir bendergâh olacak bu kasaba, otuz sene mukaddem tabiiyetimize alınmışken, bu ana kadar ehemmiyet verilmemesi, İngiltere'nin şu iddiasını intac etmiştir.

İntikam Matbaasında tab'olunmuştur

(118) 23. sayıdaki 93 numaralı dipnota bakınız.

29'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDİSTAN'IN ŞİMDİKİ VE GELECEKTEKİ DURUMU

Şu son haftalarda Kürdistan'ın içinde ve dolaylarında meydana gelen durumların ve acıklı olayların dayanılamayacak ölçülere varmış olması ve Yüce Devlet'in(119) söz konusu olan yörelerdeki egemenlik ve etkisinin hiçlik niteliğine inmiş olması, başımıza büyük ve öldürücü bir belânın inmek üzere olduğunun işaretini vermekte ve bunu sezdirmektedir. Böyle olunca, olayların kökenine ve kaynağına yeniden göz gezdirmeye gerek ve zorunluluk duyulmuştur.

On yıldan beri Kürdistan'da aralıksız olarak sürüp giden vuruşmaların ve Kürdlerle Ermenilerin arasına "Padişahın özel bir iyiliği olmak üzere" serpilerek nifak tohumunun bozduğu huzur ve güven artık kesin olarak yok olmuş ve hükümet yönetiminde büyük bir değişiklik olmadıkça ülkenin mutluluğunun geri gelemeyeceği konusunda tam bir inanç meydana gelmiştir.

Bir yandan, tam anlamıyla bilgisizlik ve aymazlıkta uyuklayarak ancak Sultan Hamid'in memurlarının kandırmacaları ve kışkırtmalarıyla vatandaşlarına karşı silâha sarılan Kürdler, rastladıkları Ermenileri ve karışıklık çıkarmaya yönelik görüşlerine karşı çıkan öteki Osmanlı bireylerini ezerek ve çiğneyerek, her zamankinden çok genel nefreti, buna hakları olmadığı halde, üzerlerine çekmeye devam ediyorlar; öbür yandan, bağımsızlık ve ayrılma(120) fikrine her nasılsa saplanmış olan Ermeniler, hükümetten gördükleri zulümleri saklayarak, Müslümanlığa ve Osmanlılığa karşı harekete geçip insanlık için yüzkarası olan cinayet işleme tavırlarıyla Kürdlere ve başkalarına saldırarak, fenalığın ve zulmün, hepimizi yakıp kavuran şu bozuşmanın ve herkesin nefretini kazanan kinin, düşmanlığın ne taraftan geldiğini anlamamakta can sıkıcı bir biçimde ısrar ediyorlar. Aynı vatanda yüzyıllarca arkadaşlık, kardeşlik etmiş olan bu iki unsurun birbirini anlamazlık ve dinlemezlik yüzünden meydana gelen çekişip vuruşmalarına, işini yürütmek için bütün dünyanın kargaşalıklar içinde karışıp gitmesini isteyen Rusya'nın müdahaleleri ve karıştırıcılıkları da eklenerek, var olan bunalm ve karışıklık büsbütün genişliyor ve vahim bir durum kazanıp gidiyor.

(119) 28. sayıdaki 125 numaralı dipnota bakınız.

(120) Buradaki "ayrılma" sözcüğü, yazının aslındaki "infrared" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapça olan ve Osmanlıcada da kullanılan "infrared" sözcüğü, "tek başına olma, topluluktan ayrılıp yalnız başına kalma, başkalarının yanında olmama" anlamlarına gelmektedir. Kanımızca burada, Türkçedeki en uygun karşılığı "ayrılma"dır.

Özet olarak yapılan bu tanıtılmaya göre, göz önüne alınacak dört etmen vardır: Yüce Devlet'in kayıtsızlığı ve Sultan Abdülhamid'in nifakçılığı, Kürdlerin kötü bilgisizlik nedeniyle zulüm ve diktatörlüğe alet ve aracı olmaları, Ermenilerin kısa düşünmek ve talihlerini denemek türünden olan tek başlarına hareket edip ayaklanmaları, Rusya'nın her olayda başka türlü varlık göstermesi.

*

1- Osmanlı hükümetinin, ciddî ve gerçek bir himmet ve gayretle geçmiş olayları yatıştırıp söndürmesi en gerekli görev iken ve ondan sonra da halkın iyi geçinip uyum içinde yaşaması noktasından hareket ederek adaletli bir yönetim kurup düzenlemesi akıl yoluyla gerekli ve olanaklı iken, iyilik yönüne tümüyle önem vermeyerek mevcut olayları yüzeysel bir biçimde savuşturup ortadan kaldırdıktan sonra, sözde ileride daha korkunç ve şiddetli felâketlerin meydana gelmeyeceği yargısına vararak, idare-i maslahatla(121) yetinmesi, her zaman kınanmaya ve kötülenmeye lâyıktır.

Özellikle Padişah, yalnızca hükümetin bozukluğundan kaynaklanan karışıklık ve fenalıkları örtbas edip gizlemek amacıyla iki unsuru(122) birbirine düşürerek, Avrupa'nın gözünde kendi kendini temize çıkarmak için kendi günahlarını ve ayıplarını Kürdlerin üzerine atmak ve "ne yapalım, biz reform yapmak istiyoruz ve tüm uygarlık dünyasının övgü ve takdirine lâyık görülecek olan insanî girişimleri düşünce ve tasarı durumundan çıkarıp somut gerçek durumuna getirmeyi arzu ediyoruz; fakat şu bağınaz ve vahşî Kürdler, kanun ve düzen tanır insanlardan olmadıkları nedeniyle, hükümetin yasaklamasına ve zor kullanmasına karşın Ermenileri öldürüp yok ediyorlar ve böylece hem güvenliği bozuyorlar ve hem de dağlara sığınarak hükümeti aylarca iç savaşlarla yorgunluklara ve güçlüklerle uğrattıyorlar" demek için aldatmacalar, iftiralar uydurmak hıyanetinde bulunmaktan sakınmıyor. Ve tersine, ülkenin, bütün halkın özgürlük ve yaşamını güvence altına alacak, adalet ve akıl yolunda işleyecek bir hükümetin kurulmasına yanaşmamak için en eğri yolları ve siyasal entrikaları izleyerek, değişik unsurlar arasına serpilmiş kin ve düşmanlıkları birbirlerini hurdahaş edecek ölçüde artırmaktan özel bir zevk duyuyor.

Geçmiş faciaların kalıntıları olan bugünkü fenalıklar ve vicdan sızlatan(123) vuruşmalar, hep bu bozgunculuk ve iğrenç fikirlerle Sultan Hamid

(121) 22. sayıdaki 99 numaralı dipnota bakınız.

(122) Buradaki "iki unsur"dan maksat, Kürdlerle Ermenilerdir.

(123) Buradaki "vicdan sızlatan" sözcükleri, yazının aslındaki "vicdandûz" bileşik sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Bu sözcük Arapça olan "vicdan" ile Farsça olan "dûz" sözcüklerinden oluşmuştur. "Dûz" sözcüğü, "bir şeyi diken, dikici" demektir. Örneğin, Farsça olup "Türkçeye "çuvaldız" biçiminde geçen "çuvaldûz" sözcüğü, "çuval diken, çuval dikmekte kullanılan" anlamına gelmektedir. Buna göre, buradaki "vicdandûz" sözcüğünün Türkçedeki tam karşılığı "vicdan diken" olmaktadır. Ancak Türkçede böyle bir söz kullanılmadığı için, çeviride bu anlamı en iyi veren "vicdan sızlatan" sözcükleri kullanıldı.

hükümetinin meşru olmayan akılsızca tutumundan doğmaktadır. Bir an önce unsurlar arasında(124) hak ve adalet kurulup belirgin duruma getirilerek, kötülüklerin kaynağı olan zalim memurlara karşı ve özellikle utanmaz ve anlayışsız memurlar kullanmakla kutsal vatanımızı(125) insan mezbahasına çevirmeye ant içmiş olan Padişah Sarayına karşı hak ve özgürlük isteyen sesimizi yükseltmedikçe, işlerimizin daha dokunaklı ve korkutucu bir düzeye düşeceğine ve kargaşalık içindeki durumumuzun karanlık ve ümitsiz bir geleceğe doğru sürükleneceğine inanmak zorunludur. Düzelmeye uğramaksızın geçmişten akıp gelen fenalıklar, hatta doğal akışına da bırakılmayarak hissedilir bir zulüm ve zorbalığın etkisiyle daha da şiddetlenirse ve şimdiki süprüntüler yönetimi sürükleyip giderlerse, geçmiş zamanı da değil, nefret edilen bugünkü saatleri bile aratacak matem saçan günler göreceğimize yazıklanmamak ve bugünden ağlamamak olanaksızdır.

2- Kürdlerin kan dökmeye olan düşkünlükleri, yaygın biçimde söylendiği gibi huylarından ve yaratılışlarından gelen bir şey değildir. Yukarıda açıklandığı gibi hükümetin ve Padişahın kim ve ne demek olduğundan bile habersiz olan bu zavallılar, geçmiş zamanlardaki temiz karakterlerini ve yüce mertliklerini yalnız bu uğursuz dönemde(126) kirletmişlerdir. Çünkü hükümetin emrini, görünmeden sesi işitilen meleğin emri(127) düzeyinde anladıkları için, yüce irade(128) ile yapılan ve katliâm edercesine gerçekleştirilen bu kan dökücülüklerden doğacak zarar ve tehlikeleri düşünmeleri şöyle dursun, Halife Makamında oturan bir cinayet kışkırtıcısının(129) heves ve keyfine lâıyk olabilmek ümidiyle her şeyi göze almaktan ileri gelen bir gafletle o iğrençlikleri meydana getirmişlerdir; böyle olunca ve zorunlu kılan emir de varken bu tip araçları sorumlu tutmak, insan vicdanına ağır gelir. "İnsanlar, krallarının yolları üzerinedir" ünlü sözünün etkisi şimdiki uygarlıkça yürürlükte bulundurulamazsa da, bilim ve bilginin henüz ışıklarını saçamadığı uykudaki bölgelerde tümüyle uygulanabilir olduğu, biz Doğulularca(130) itiraz kabul etmez bir gerçektir. "Bilgisiz halklar, koyun sürüsü gibi çobanın arkasından yürürler".(131)

3- Ermenilerin bir bölümünün isyan ettikten sonra gösterdikleri usulsüzlük ve hele şu insanlık çağına yakışmaz bir yalan ve bozgunculukla, tüm iğrençlikleri Müslümanlığın ve Osmanlılığın üzerine atarak vatandaşlarını kendilerinden soğutmalarındaki mantıksızlık, şiddetli bir şaşkınlığa ve eleştiriye çarpmak kabul edilemez bir davranıştır. Yüce Devlet'in son yüzyıldaki güçsüzlüğünden ve çaresizliğinden öbür uluslar gibi yararlanarak, hiç bir

(124) Unsurlar arasında: Halklar arasında.

(125) Buradaki "kutsal vatanımız"dan maksat, Kürdistan'dır.

(126) Buradaki "uğursuz dönem"den maksat, Abdülhamid dönemidir.

(127) "Görünmeden sesi işitilen meleğin bildirdiği Tanrı'nın emri" demek istiyor.

(128) 20. sayıdaki 89 numaralı dipnota bakınız.

(129) Buradaki "cinayet kışkırtıcısı"ndan maksat, Abdülhamid'dir.

(130) Buradaki "Doğulular"dan maksat, Doğu halkları, Doğu ülkelerinin insanlarıdır.

(131) Bir yerden alındığı anlaşılan bu son tümce, yazının aslında turnaklar içinde yazıldığı için, biz de çeviride onu turnaklar içinde verdik.

siyasal hak ve yetkileri olmadığı halde, yalnızca insanlık dünyasını velveleye düşürmek ve kamuoyunun önünü kapatarak, şimdiki hükümetlerin arasına bir de Ermenistan katmak ham sevdasına kapılmaları da ayrıca bir eksiklik- tir. Anadolu'daki Osmanlı illerinin hiç birinde nüfusça Müslüman unsurlardan üstün ve çoğunlukta olmadıkları açıkça bilinen gerçeklerden olduğuna göre, bir Ermenistan'ın kurulması olanaksız görülmeliydi; ve şu kadar var ki bütün uyruklarına karşı zulüm ve zor kullanan zalim yönetime(132) saldırılar yönelterek, hak ve adalet istemek için Osmanlı ümmetinin beğeni- si kazanılmalıydı.

Başlangıçta bu ihtilâlcî hareketleri destekleyici gibi görünen İngiliz siyaset adamları, Kürdistan'da reformların hızla uygulanmasını gerektireceği düşün- cesiyle Ermenilere oldukça destek sağlamış ve yardımda bulunmuşlardı. Bu konuda İngiltere, Ermenilerin mutluluğunu düşünmekten çok, gelecek- teki kendi çıkarlarını düşünmek zorundaydı. Herkesçe bilindiği gibi, Rusya'nın güneye doğru istilâsıyla kendi geleceğinin de çok tehlikeli bir du- ruma düşeceğine ve yok olacağına çok eskiden inanmış olan İngiltere, Os- manlı ülkesinin genelinde göremediği gelişme ve evrimleşmeyi hiç olmazsa Kafkasya sınırında görmek ve düzgün, beğenilir bir yönetimin kurulmasına hizmet edecek reform işlerini tasarı durumundan çıkarıp somut gerçek du- rumuna getirmek için her şeyi fedaya hazırlanmıştı. Kürdistan'da düzen sağ- lanınca, doğaldır ki komşu olan Rusya'nın müdahalesine meydan kalmaya- cak ve bu nedenle bizimle birlikte İngiltere de tehlikeden kurtulmuş olacaktı.

Ne fayda ki Ermeniler akıl yoluna uygun bir hareket çizgisi izleyerek zul- mü yıkmaktan çok, insanlığı ve Müslümanlığı yıkmaya çalıştıkları ve day- nakları olan İngiltere'nin siyasal çevreleri ve basını gerçek zalim olan Abdül- hamid'i sorumlu tutarken, onlar, tüm Müslüman unsurlara saldırılabilmek için Sultanı suçsuz günahsız tanıdıkları için, sonunda İngiltere'nin koruma- sından yoksun kaldılar. Ve böylece, o yönden umulan kurtuluş ve koruma, tümüyle uçup gitti.

Oysa Berlin Antlaşmasındaki özel maddeye(133) dayanılarak altı yıl önce meydana getirilen ayaklanmaları iyi niyetle ve temiz tutarak izleselerdi, ya- pılacağına söz verilen reformları şimdiye dek elde ederek, öbür unsurlar kar- şısında bu yönden öncelik hakkını kazanmış olacaktardı ve olasılıkla hem- şehrileriyle(134) birlikte şimdi mutluluk dolu bir toprakta yaşıyor olacak- lardı. O fırsatlar kaçırıldı. Ve Müslümanlık da, Osmanlılık da hakaretle ayaklar altına alınarak ve küçük düşürülerek, İngiltere'nin korumasına ge- reksinmezlik tavrı gösterildi ve ümit dolu bakışlar Petersburg'a(135) çevril- meye başlandı. Bugünkü durumlar, işte bu değişikliğin ve bu dönekliğin meyveleridir.

(132) Buradaki "zalim yönetim"den maksat, Abdülhamid yönetimidir.

(133) Bu sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

(134) Buradaki "hemşehri"nden maksat, Kürdlerdir.

(135) Bu sayıdaki 107 numaralı dipnota bakınız.

4- Slâvlar imdada çağrılarak onların gücüyle elde edilebilecek sonuçları anlatmadan önce, sözümüze konu olan geniş toprak parçası(136) hakkında Rusya'nın kullandığı politikayı dikkatle ve inceden inceye gözden geçirmek gerekir:

Sözü edilen hükümetin(137) talihi ve şansı son yüzyılda pek parlak olduğundan, her noktada giriştiği işleri başarıyla sona erdirmesine güvenerek, önceleri yapmak istediğimiz reformlardan(138) bizi alıkoymuştur. Bir de, Osmanlı ülkelerinden kaçarak kendisinin koruyucu kanatlarının altına sığınan Ermeni ihtilâlcilerini, "alın öldürün, egemenliğinizin hakkıdır, dilediğiniz gibi işlem yapın" biçiminde dalkavukça sözlerle İstanbul'a geri verip teslim eder ve Padişahın Sarayının cinayetlerini alkışlar. Kürdistan'da Rus konsolosları, dağıttıkları ödülleri ve saçıkları vaatlarla, iyiyi ve kötüyü ayırt etmekten âciz olan bazı Kürd reislerini(139) Ermenilere ve hükümete karşı kışkırtarak, kargaşalıkların ve taşkınlıkların bir an önce büyük sayılara ulaşip çoğalmasını ister ve böylece Kürdistan'ı ayaklanma dalgalarıyla bulandırır. Ayrıca da, Ermenilere, Ortodoks Kilisesine tapınarak bağlanmaktan başka kurtuluş çaresinin bulunamayacağını, Rumeli'de(140) bağımsızlık kazanmış küçük hükümetlerin şimdiki durumlarını örnek göstererek "başvurulacak insanlık ve merhamet yeri olan Petersburg seçilirse" der.(141)

Bu entrikaların kaynağından artık hayır ve iyilik beklemek için son derecede kısa görüşlü olmak gerekir.

Ne var ki Rusya'nın reformların uygulanmaması konusundaki uyarıları, zevk içinde yaşamaktan ve diktatörlükten başını kaldıramayan Padişahın Sarayının aşâğılık karakterine olağanüstü biçimde uygun gelmiş olduğundan, bir de bu şekilde Balkan hükümetlerine benzer bir Ermenistan'ın kurulması ümidi Ermenileri pek güzel avutmuş olduğundan, işler istendiği gibi gitmiş ve şimdi Avrupa'nın ilgisinden, yürek yumuşaklığından yoksun kalan Ermeni vatandaşlarımız, Ortodoks Kilisesine bağlanmak üzere mezhep değiştirmeyi bile göze almışlardır.

Rusya'nın korumasına olan bu ölçüde bir güven, şaşkınlık vericidir.

Rusya, despotizminin egemenliği altına girmeye mahkûm olacak ulusları ve halkları başlangıçta tatlı vaatlarla oyalayarak, birer birer korkunç ve şiddetli pençesine aldıktan sonra, milliyetlerini tümüyle yok edip ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu, apaçık ortada olan gerçeklerden olduğuna göre, Ermenilerin o taraftan bağımsızlık, özgürlük ve mutluluk beklemeleri, şiddetle kınanır ve ayıplanır bir davranıştır.

(136) Yazının aslındaki "kıt'a" sözcüğünün karşılığında kullanılan "geniş toprak parçası"ndan maksat, çok geniş bir ülke olan Kürdistan'dır.

(137) Rus hükümetini kastediyor.

(138) Osmanlı hükümetinin uygulamak istediği reformları kastediyor.

(139) "Kürd reisleri"nden maksat, Kürd aşiret liderleridir.

(140) Rumeli: Osmanlıların Avrupa'daki toprakları.

(141) Yani "Rus hükümeti, Ermenilere, başvurulacak bir insanlık ve merhamet yeri olarak gösterdiği başkenti Petersburg'u seçip oraya başvurdukları takdirde kurtulacaklarını öne sürer".

Gerçi, son günlerde Kürdistan'da meydana gelen durumlardan dolayı Sultan Hamid hükümetini sorumlu tutup azarlanmaya müstahak bulan bir sağlam kurulun(142) korumasını kazanmak, işkence ve tutsaklığa yakalanmış olanlarca avunma gerekçesidir; ne var ki, bir zamanlar Slâv yardımıyla bağımsızlık nimetine kavuşan ve aynı soydan gelen bugünkü Sırbistan,(143) Karadağ(144) ve Bulgaristan Rusya sınırında bulunsalardı, şimdi bile iç yönetimlerini karışıklık ve kargaşalıklara uğratan Rusya hükümetinin zorbaca egemenliğine boyun eğmek zorunluluğunu duyacaklardı. Hatta, Balkan yarımadasının birer köşesine sıkışmış olan bu küçük hükümetlerin, Rusya'dan konum olarak pek uzak oldukları halde bile onun etkisinden ve baskısından yakalarını kurtaramadıklarına bakılırsa, "Petersburg'un insancıl ve uygar çevreleri"nin teşvikiyle Kafkasya sınırında bir Ermenistan kurmak isteyenlerin gelecekte uğrayacakları belâyı şimdiden düşünmemeleri, garipsenen bir şeydir.

Özet olarak, Osmanlılığın özgürlüğü ve bağımsızlığı bayrağı altında diğer unsurlarla birlikte mutluluk kazanmak için çalışılmazsa, Ermeniler, bugünkü durumlarından ve şanlarından daha beterine yakalanarak, Sibiryadaki acıklı sürgün yerini karargâh edinmeye şimdiden hazır olmalıdırlar. Osmanlılık adalet ve güvenliğe kavuşursa, Ermenilik yaşayabilir. Fakat Rusların yalancı vaatlarına aldanarak Kürdistan'ı zalim ve zorba Slâv fikirlerinin ezilmişi ve yenilmiş durumuna düşürmek isterlerse, özgürlük yerine uğrayacakları şey, hiç bir zaman sona ermeyecek olan bir esaret belâsı olacaktır. Osmanlılık olmazsa, Ermenilik sönebilir. Oysa Osmanlılar, Ermenileri elden kaçırmakla siyasal yaşamdan yoksun kalmazlar; ancak, yüzyıllarca birlikte oldukları bir halkı kaybettiklerinden, yüreklerinde bir ayrılık üzüntüsü duyarlar.

CAN SIKICI SORUNLAR

Sultan Abdülhamid, bütün fenalığı Osmanlı ülkelerine mıknaş gibi çekecek değişik Osmanlı unsurlarının zarar ve ziyanına olarak Avrupa devletlerine müsaadelerde bulunmaktadır. Verilen imtiyazların gelecekte meydana getirecekleri tehlikeler dikkate alınmadığından, yabancıların vatanımızın(145) zenginliklerinden yararlanmalarına son derece korkakça bir hoşgörü gösterilmektedir. Bayağı denilebilir ki Padişahın keyfinin bozulması amacıyla, "varsın yabancılar kazansın, uyusukluğumuzdan ve beceriksizliğimizden milletin haberi olmasın, Padişahın gönlü rahat olsun da isterse bütün İslâm dünyası yansın" gibi, nefret edilecek bir hareket çizgisi izlenmektedir.

(142) Bu sayıdaki 111 numaralı dipnota bakınız.

(143) Bu sayıdaki 113 numaralı dipnota bakınız.

(144) Bu sayıdaki 114 numaralı dipnota bakınız.

(145) Buradaki "vatanımız"dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

İşte bu sağlıksız tutum, son aylarda başımıza can sıkıcı ve önemli iki siyasal olay çıkardı. Ümmet bireyleri yoksulluk ve zulüm altında olmak yüzünden yok olup tükenirken, ellerinden gasp edilen mülk edinme haklarının(146) Padişahımızın emir ve iradesiyle, iyilik olarak tümünden dışarıya bağışlanması Padişah Sarayının kesin kuralı olduğundan, bu iki olayın da bizim zararımızla sonuçlanacağı, meydana gelişlerinin daha başlangıcında anlaşılmıştır.

Birincisi, beş yıl önce İstanbul rıhtımları imtiyazını alarak inşaatını tamamlamış olan bir Fransız şirketine söz konusu rıhtımların tapu senetlerinin verilmesiyle kullanım haklarının onaylanması, eğer bu gerçekleşmezse rıhtımların Osmanlı hükümetince satın alınması konularını belirten Fransa'nın İstanbul Elçisi Mösyö Fonstan'ın(147) bu isteklere, Lorando ve Tobini(148) gibi bankerlerin bir zamanlar ödünç verdikleri paraların bugün yüksek faizleriyle birlikte ulaştıkları büyük tutarların da mutlaka ödenip kapatılmasını ve bunlara benzer daha başka kişisel çıkarları da ekleyerek, ticarî olan bir olaya siyasal bir olay rengini vermesinden ibarettir. Adı geçen Elçinin, İstanbul'da bir ay kadar Saray ile Babıâli'yi(149) tehdit ettikten sonra, daha öldürücü ve zehirli imtiyazlar alabilmek için ilişkileri keserek Milâdî takvime göre 26 Ağustosta Paris'e çekilmesi, işi büsbütün önemli kılmıştır. Durumların oluş biçiminden, bunun zararımızla sonuçlanacağı sezinlenmektedir.

İkincisi, Basra Körfezi kıyısında yer alan Kuveyt Sultanlığı üzerine İngiltere tarafından egemenlik iddia edilmesidir. Alman şirketine imtiyazı iyilik olarak bağışlanan Bağdad Demiryolunun bitimine rastlayan ve ilerde büyük bir liman olacak olan bu kasaba, 30 yıl önce egemenliğimizin altına alındığı halde, şu ana kadar önem verilmemesi, İngiltere'nin bu iddiasına yolaçmıştır.(150)

(146) Buradaki "mülk edinme hakları" sözcükleri, yazının aslındaki "hukukî mülkiye" sözcüklerinin karşılığında kullanılmıştır. Arapça olup Osmanlıcaya geçen "mülkiye" sözcüğü, ayrıca "sivil" anlamında da kullanılmıştır. Eğer yazar o anlamı kasetmişse, o zaman Türkçe çevirisi "sivil hakları" olur.

(147) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(148) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(149) 23. sayıdaki 93 numaralı dipnota bakınız.

(150) Yazar burada Kuveyt'in ilerde büyük bir liman olacağını belirtmekle, bu küçük ülkenin önemini daha o zaman görmüştür. Irak'ta iktidarda bulunan Arap faşizmi, Kuveyt'in petrollerini ele geçirmek ve nüfuzunu bölgeye yaymak için 2 Ağustos 1990 tarihinde bu ülkeyi işgal edince tüm dünya büyük bir bunalımın içine düştü. Batılı ülkeler ve Mısır, Suriye gibi bazı Arap ülkeleri, Kuveyt'i kurtarmak için Suudi Arabistan'da askerî yığınak yaptılar. Biz bu satırları yazarken, Ortadoğu kanlı bir savaşın eşliğinde gözüküyor.

Sahib

KURDÎSTAN

Adresse:

ve

"KURDÎSTAN"

Muharriri:

1315

GENÈVE

Bedirhan Paşaoğlu

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî ye

(Suisse)

Abdurrahman

*

*

Kürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder

Kürdistan haricinde

nasayih ve edebiyat-ı

her yer için

Kürdiyeyi hâvî

Derc

ayda bir neşrolunur

senelik abone bedeli

olunmayan

Kürdçe ve Türkçe gazetedir

80 kuruştur

evrak

KURDÎSTAN

Kürdistan dahilinde

iade

Gazetenin mesleğine muvafık

hususî isteyenlere

olunmaz

Arabça, Farişî mektublar

meccanen gönderilir

aynen derc olunur

În 4 Zîlhîcce sene 1319 * 1 Mart sene 1318(1)

KURDÎSTANÊ DE ESASA NÎFAQÊ

Ev malûm e ku rahibên Jezwîta,(2) ser fesad û nîfaqa neşr û tamîm dikin(3) ji hemî memleketên Ewropayê nefî û teb'îd bîn;(4) eve zemanek e mustewlî-yê Şerqê bîne.(5) Xirabîya wan mirova li welatê me de jî gelek zêde ye. Lakîn

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 14 Adar 1902(Mîladî tarihe göre 14 Mart 1902).
- (2) Rahibên Jezwîta: Papasên Jezwîtan, keşeyên Jezwîtan, keşeyên mezhebê Jezwîtan. Gerçi navê wî mezhebî di vê nivîsarê da "Jezwî" hatîye nivîsîn, lê di hin serçavîyan û ferhengên da wî navî bi awayê "Cîzwî" cî girtîye. Mezhebê Cîzwîtan, di sala 1540'î da ji alîyê Keşe Îgnatyus de Loyola ve hatîye sazîkirin. Ji ber tevgerên xirab ên keşeyên wî mezhebî, li welatên Ewropayê zêde pêgirtî peyda nekirine û bi awayekî fire cî negirtîye. Paşê keşeyên wî mezhebî berê xwe dane welatên Rojhilat û li gelek cîyan dêr ava kirine, propagandeyên mezhebê xwe kirine û xebitîne ku pêgirtîyên xwe li wan welatên zêde bikin. Navê mezhebê wan bi mana "Îsayîyan" tê.
- (3) Ser fesad û nîfaqa neşr û tamîm dikin: Li ser xirabî û dubendî û pevçûna ku belav dikin, ji rûyê xirabî û dubendî û pevçûna ku derdixin û belav dikin.
- (4) Nefî û teb'îd bîn: Nefî û dîr bîn, hatin dîrxistin, hatin qewitandin.
- (5) Mustewlîyê Şerqê bîne: Li Rojhilat belav bûne, welatên Rojhilat îstîla kirine, welatên Rojhilat dane ber xwe.

ewwela, da ez qenc mahîyeta wan tayîn bikim, ez'ê hinek ji fesada wan a li Çîné îcra kirî,(6) behs bikim.

Eve hemane(7) du sal e Çîné(8) gelek qîtal û yexma îqa' bîn,(9) gelek zulm û xedir li xelqê Çîné kirin. Hemî weq'enivîsa,(10) xasma Baron Bazanqor,(11) nav esera xwe ya ser vî şerî teb' û neşir kirî,(12) temamen îtîraf dike(13) ku sebaba felaketa Çîné dudu ne.(14) Yek jê Înglîz e, ku ser menfeeta(15) xwe ya maddî, her pêlekê wî memleketî dide ber top û tifinga. Sebaba dî jî ew rahib in ku bi hîmaya Franseyê(16) hinde ehwalên xîlafê edl û însanîyet(17) li wî welatî îcra dikin. Hinga eskerê dewletên muttefiq(18) xebebe li Çînyê kir,(19) berî hemî kesa rahiba dest yexmayê kir. Weqta ku eskerî dît ku rahib Çînyê talan dikin, ewan jî dest pê kir.

Mîsyoner(20) ji berê ve li wê derê ne. Loma ewan dizanî ku malê zêde li ku dera veşartî ye; bi delalet(21) û qeweta eskerên xwe û bi wan eskerên Çînî ku bi telqînatên(22) xwe kiribîn File, paş şerî ketin nav bajêr; esker emwal(23) talan dikir û rahiba re tanî;(24) ewan we îtîqad dikir(25) ku emelek(26) xêr dikirin.

Nav eskerên Fransîz ên çûyî Çîné de, yek rê de mir; eşayayên wî teftîş kirin,(27) çekek şêst hezar zêr li ser dîtin; ev mîqdar bedela eşayayê mesrûqe

-
- (6) Fesada wan a li Çîné îcra kirî: Xirabîya wan a ku li Çîné anîne cî, xirabîya wan a ku li Çîné pêkanîne.
- (7) Hemane: Hema hema.
- (8) Çîné: Li Çîné.
- (9) Qîtal: Lêkdan, hevkuştin.
Yexma: Talan. Ev peyvikeka Tirkî ye, ketîye zimanê Kurdî.
Îqa' bîn: Qewimîn, hatin qewimandin.
- (10) Weq'enivîs: Bûyernivîs, kesê ku bûyeran dinivîse û qeyd dike.
- (11) Ev nav, li gora nivîsîna wî ya bi tîpên Erebi hatîye wergerandin bo tîpên Latîni û weha hatîye nivîsîn. Dibe ku awayê wî yê orjînal ê bi tîpên Latîni jî vî awayî cuda be jî.
- (12) Teb' û neşir kirî: Çap û belav kirî, esera xwe ya ku çap kirîye û belav kirîye, esera xwe ya ku çap kirîye û weşandîye.
- (13) Temamen: Bi tevayî.
Îtîraf dike: Li xwe tê mikurê.
- (14) Dudu ne: Didu ne, du tişt in.
- (15) Menfeet: Lişt.
- (16) Bi hîmaya Fransayê: Bi parastina Fransayê, di binê parastina Fransayê da.
- (17) Xîlafê edl û însanîyet: Çewtê edaletê û mirovîyê, li dijê edaletê û mirovîyê.
- (18) Dewletên muttefiq: Dewletên hevgerî. Mexsed dewletên Ewropayê ne.
- (19) Xebebe li Çînyê kir: Zora Çînyan bir, Çînî zorbirî kirin.
- (20) Mîsyoner: Belavkarên dîne Fîletîyê, kesên ku diçin hin welatên ne File û dixebitin ku dîne Îsa di nava gelên wan welatan da belav bikin.
- (21) Delalet: Rêbirî, rênişandan.
- (22) Telqînat: Piranîya "telqîn" e, ew jî bi mana "îqna'kirin" û "propagande" ye.
- (23) Emwal: Piranîya "mal" e.
- (24) Tanî: Danîya.
- (25) We îtîqad dikir: Wisa bawer dikir.
- (26) Emel: Kar.
- (27) Eşayayên wî: Tiştên wî.
Teftîş kirin: Qontrol kirin.

bî.(28) Hasilî, gelek emsal û ehwalên(29) dî kifş kir ku mîsyoner, van wuqûatê mu'lîme de sebebek musteqil bîn.(30)

Ew tefsîlat tayîn dike ku(31) ev mîsyonerên ha, meqseda wan a eslî ew e menfeeta xwe digerin; dewletên Ewropayê jî, meqsedên xwe yê nameşrû(32) re wan dikin alet.

*

Gelek wuqûatên dî îsbat dike ku muamelatên(33) mîsyonera temamen bi musaada wuzerayên(34) wan dibe. Îxtîlafa nav hukumeta me û Fransayê de teheddus kirî,(35) bi sûretek we netîcepezîr bî(36) ku, ew pênc şeraitên(37) li me dayin qebûlkinin,(38) paşayika halê Kurdistanê de gelek muzir e.(39) Ew pênc şerait jî ev in:

1- Qebûlkirina hemî mektebê(40) Fransîz ên li milkê me mewcûd(41) û muafiyeta wan ji bacê(42)

2- Qebûlkirina hemî mebanîyuddîn û xestexaneyên(43) mewcûd û muafiyeta wan ji gumrikê.

3- Tamîra(44) hemî mekteb, xestexane û emakinên saîre(45) yên li salên 1894, 95, 96'ê de weq'a Ermenîya texrîb û an zererdîde bûyîn.(46)

(28) Mesrûqe: Dizîkirî, tiştê ku hatîye dizîn.

(29) Hasilî: Dûwayîka peyvê, bi peyveka kurt.
Emsal: Piranîya "mîsal" e, ew jî bi mana "numûne" ye.
Ehwal: Piranîya "hal" e, ew jî bi mana "rewş" e.

(30) Wuqûatê mu'lîme: Bûyerên azarde, bûyerên ku azar didin mirov, bûyerên ku mirov dêşîn.

Musteqil: Serbixwe, xweser.

(31) Tefsîlat: Qalkirina hin bûyeran bi awayekî dirêj û fire.
Tayîn dike: Nîşan dide, kifş dike, tîne ber çavan.

(32) Nameşrû: Nebicî, neheq.

(33) Muamelat: Piranîya "muamele" ye, ew jî bi mana "deskarî, tevger, kar" e.

(34) Wuzera: Piranîya "wezîr" e.

(35) Teheddus kirî: Peyda bû.

(36) Bi sûretek we: Bi awayekî wisa.

Netîcepezîr bî: Netîcede bû, dûwayîkde bû, netîce û dûwayîk da.

(37) Şerait: Piranîya "şert" e, ew jî bi mana "merc" e.

(38) Li me dayin qebûlkinin: Bi me dane qebûlkinin.

(39) Paşayik: Paşî, dûwayî.

Muzir e: Zîyande ye, zîyan dide, zîyan tîne.

(40) Mekteb: Dibistan.

(41) Milkê me: Welatê me.

Mewcûd: Heyî, tiştê ku heye.

(42) Muafiyet: Azadkinin.

Bac: Bêş, diravên ku dewlet ji hin sazgehan û kesan distîne.

(43) Xestexane: Nexweşxane.

(44) Tamîr: Veavakirin, veçêkirin, ku mirov avayîyek yan jî tiştêkî dî yê ku hinek cîyên wî xira bûne, ji nû ve ava bike yan çêke.

(45) Emakinên saîre: Cîyên dî.

(46) Zererdîde: Zirardîtî, xesardîtî.

4- Her car wekî(47) hukumeta Fransayê dest kir bînanê însa û an bike mewcûd tamîr û an tewsi' bike,(48) heger heta şeş heyva hukumeta me tu îtîraz teblîx nekir,(49) êdî tu heqê îtîraz ji me re namîne.

5- Wek Fransayê divê, tesdîqa întîxaba(50) Emanuel rahibîya Keldanîya re.(51)

*

Ji van her pênc madda kifş dibe ku, ew mesleka(52) Fransa li Kurdistanê ta-qîb dike, îstîqbalê de Kurdistanê de wê gelek mudhiştir(53) bibe û mîsyonerên wê derê, yekcar bi van şeraita mutlequl'înan(54) dibin. Fransiza, mîsyoner ji welatê xwe derkirin. Lakîn ew muhsid nuho çûn li milkê me, wê derê bi hîmaya Fransiza de ne. Bînaen'eleyh,(55) Fransiza tu qencî însanîyetê re nekir. Ew bela rêkirin ser çavê masûmên Anadolîyê; û Fransayê bi quwwe-tulbehra(56) xwe hew qas îmtîyaz(57) da mîsyonera ku, paş nuho qîtalên gelek xwînrejî zuhûr bikin.(58) Çi qas muessesatên(59) Fransayê welatê me he-ne, hemî destê mîsyonera de ne. Ew jî ya wê xelqên cahil bînin ser dîne xwe, û an yên neyên ser dîne wan, wê bi îfsad û teşwîqa wan(60) bi destê tewabiên wan bèn qetilkirin.(61)

Hasilî, Kurdîstana reben, mehza bi tedabîrên(62) Fransayê û bi îttîfaqa

(47) Wekî: Dema ku, wextê ku.

(48) Li vir têkilhevîyek heye, wisa tê zanîn ku ev têkilhevî ji şaşîya rêzîkirinê qewimîye. Bi dîtina me, awayê rast weha ye: "Her car wekî hukumeta Fransayê dest pê kir ku bîna-yek însa û an a mewcûd tamîr û an tewsi' bike". Mana wê jî bi Kurdeyîka xwerû weha ye: "Her car dema ku hukumeta Fransayê dest pê kir ku avayîyek ava bike û yan yeka heyî veava bike û yan jî fire bike".

(49) Teblîx nekir: Neda zanîn, neda dîyarkirin.

(50) Tesdîq: Qebûlkirin û qencdêrana tiştek, karek, tevgerê; ku tiştek, karek, tevgerê ji alîyê meqamên resmî ve yan ji alîyê kargêrê ve bê qebûlkirin û qenc bê dêran, ew me-qamên resmî yan jî ew kargêr ji wî tiştî ra yan ji wî karî ra yan ji wê tevgerê ra bêje "erê" û qebûl bike, qenc bidêre.

Întîxab: Bijartin.

(51) Rahibîya Keldanîya: Keşetîya Keldanîyan, keşetîya Fileyên Keldanî.

(52) Meslek: Rê, awa, tevger.

(53) Îstîqbalê de: Di pêşedemê da.

Mudhiştir: Zêdetir bitirs, zêdetir azarde, zortir.

(54) Mutlequl'înan: Serberadayî, serazad, serbest.

(55) Bînaen'eleyh: Li ser vê yekê, ji ber vî semedî.

(56) Quwwetulbehr: Hêza deryayî ya ku ji gemîyên eskerî pêktê.

(57) Îmtîyaz: Girtina bi ser hinekên dî ra, ku mirov kesek yan hin kesan yan jî hêzek yan jî hin hêzan bi ser ên dî ra bigire, bixe pêşîya wan.

(58) Zuhûr bikin: Dîyar bibin, peyda bibin, biqewimin.

(59) Muessesat: Piranîya "muessese" ye, ew jî bi mana "sazgeh" e.

(60) Îfsad: Xirabkirin, şopandin, avarêkirin, derxistina ji rîya rast.

Teşwîq: Fîtkirin, hewisandin, ku mirov hin kesan jibo tiştek fît bike û hewes têxe dilê wan, wan jibo wî tiştî bihewisîne, hewes bide wan.

Wan: Mîsyoneran.

(61) Tewabiên wan: Pêgirtiyên wan, pêgirtiyên mîsyoneran, hevalbendên wan.

Bèn qetilkirin: Bèn kuştin.

(62) Mehza: Tenê, sirf.

Tedabîr: Piranîya "tedbîr" e.

Rûsyayê, qîtalên gelek mudhiş re musteqbelen muheyya maye.(63) Û ji vî rûyî, ew Ermenî û Kurdên hinde zemana wek bira îmtîzac kirin,(64) paş nuho heta hevdû xilas bikin wê ji mîsyonera re xizmet bikin.

Mîsyonerên welatê me, mirovên îxfal kirîn(65) her teşwîqê herekatên we(66) dikin ku, nîhayetê de(67) faîdeyek ji hukumetên wan re derkeve. Wekî mirovên wan de(68) dest tecawuzê(69) kir, mileta li ser wan hakim bîttebi'(70) wê heqaretê tehemmul nake; ew jî dest davêje çek û bi saiqa(71) ern û şiddetê, ji luzûmê zêdetir digire dikuje. Loma namê me(72) bê heq zalim û xeddar derdikeve. Lakîn esil mutesebbib(73) hinên dî ne; yanî mîsyoner û eşxasên îxfalkirî ne.(74) Çi qasî qîtal bîne, her wekî em tehqîq(75) bikin em'ê bibînin ku nav meseleyê de mîsyoner û murewwicên efkarên wan xwe îzhar dikin.(76)

*

Ev hucûm û ev xedra mîsyonera û hukumetên wan, hemî ser wî xelqî ye ku ji rûyê zulma Ebdulhemîd ji berê ve jar û reben mane. Lakîn benîadem xilqeten întîqamcû ye.(77) Ne mirovên wek Kurda bi pirrî cahil, hetta eqwamên sahibmarîfet jî(78) nikarin binê tehqîrê de bimînin. Loma Kurda jî heyfa xwe kir.(79) Hew qas zeman e Ermenîya tecawuz li Kurda nedikir. Bînaen'leyh Kurda jî wan re qenc îmtîzac dikir. Eve çend salek e îmtîzacê qedîm(80) temamen muxtel bîye.(81) Bînaen'leyh sebebek heyê, ew sebeb jî fesda mîsyonera ye.

-
- (63) Musteqbelen: Di pêşdemê da.
Muheyya ye: Amade ye, hazir e.
- (64) Îmtîzac kirin: Pêkve jîyan, digel hev jîyan, pêkve bûn.
- (65) Îxfal kirin: Xapandin, kesên ku mîsyoneran ew xapandin.
- (66) Herekatên we: Hereketên wisa, tevgerên wisa.
- (67) Nîhayetê de: Di paşîyê da, di dûwayîyê da.
- (68) Mirovên wan de: Bi dîtina me peyvika "de" zêde ye û bi şaşîya rêzkirinê li vir derketîye, awayê rast "mirovên wan" e. Yanî "mirovên mîsyoneran, pêgirtî û hevalbendên wan".
- (69) Tecawuz: Desdirêjî.
- (70) Bîttebi': Tebîî, jixwe, bi awayekî tebîî.
- (71) Saiq: Hêza pêjnî ya ku ji dilê mirov dikele û mirov ber bi tiştek daf dide.
- (72) Namê me: Navê me, navê Kurdan.
- (73) Mutesebbib: Kesê ku dibe sebebê tiştek, rê dide karek, şolek.
- (74) Eşxasên îxfalkirî: Kesên xapandî, kesên ku hatine xapandin.
- (75) Tehqîq: Lêgerîn.
- (76) Murewwicên efkarên wan: Kesên ku dîtînin wan direwînin, dimeşînin, belav dikin, kesên ku jibo cigirtina fikrên wan dixebitin.
Xwe îzhar dikin: Xwe eşkera dikin, xwe nîşan didin, derdikevin meydanê û dîyar dibin.
- (77) Întîqamcû: Tolexwaz, kesê ku dixwaze tole bistîne.
- (78) Sahibmarîfet: Xwedîmarîfet, xwedîzanîn, serwest, zana.
- (79) Heyfa xwe kir: Heyfa xwe stand, toleya xwe stand.
- (80) Îmtîzacê qedîm: Jîyana pêkve ya berîn, jîyana wan a digel hev a berîn.
- (81) Muxtel bîye: Xilxilîye, verisîye, bişkifîye, xira bûye.

Zemanê Teymûr Leng(82) Rûsyayê divîya ji Qafqasyayê tecawuzê Kurdistanê bike; Ermenîya ji hevalên xwe yê Musulman zêdetir Kurdistan mudafea kir. Eve ji van delîla jî malûm dibe ku ev nîfaqa îro, ne ji sebebek dîger e;(83) netîca meseleyê de, wekî hukumetên Ewropayê dawa dikin, em dibînin ku her merkeza teleba wan, ser menfeeta xwe, tebee û mîsyonerên xwe ye,(84) ne xwîna Ermenîya ye.

Paş şerê dewleta me û Rûsyayê, ew muaheda li Berlînê hat eqidkirin,(85) Rûsyayê şeraitên we dan qebûlkirin ku, eve bîst sal e ji rûyê wan şeraita li hemî derê milkê me de eve bîst sal e qîtal kê m nabe. Paş wî şerî, paş wê muahedeyê, me Qanûnê Esasî(86) îlan û qebûl kiribî. Lakî Rûsyayê dizanî ku ew heqê me de xêr e, loma li Xunkarê me da lexûkirin.(87) Muaheda Berlînê de hin şerait hene ku, heger me ehkamê(88) wan temamen îcra bikira,(89) welatê me de nîfaq û fesadê zêdetir bibîya. Gelek mewaddên(90) wê muahedeyê, sebaba fesada nav xelqê dewleta me de ye. Hingî ev halê nîfaqê dewam bike, em'ê bê-tir kê m bikevin.

Vê carê Fransayê jî ev rîya Rûsyayê ji xwe re girt.(91) Mesela paşayikê de ewê jî pênc şertên dî li hukumeta me da qebûlkirin. Ji rûyê wan şeraita, zemanekî yi(92) ew Asyaya weqtekî me'hedê tefeyyuz,(93) wê bîye mezbehek, melhemek we(94) ku dinê hê emsal nedîtî.

-
- (82) Teymûr Leng: Padîşahê Moxol bû. Nevîyê Cengîz bû. Di sala 1336'an da li Tirkistanê li bajarê Keş hat dinê. Piştê ku çû ser text, dest bi dagirkirina welatan kir. Îran, Sûriye, Misir, Îraq dagir kirin, di 1386'an da Bexda wêran kir, paşê Mosqwa dagir kir û berê xwe da dewleta Osmanî, di 1402'yan da di şerê Enqerê da Padîşahê Osmanîyan Bayezîdê 2'yan ê bi navê "Birûsk" naskirî, zorbirî kir û dîl girt. Serbajarê dewleta wî Semerqend bû. Di sala 1405'an da li wir mir. Gora wî li wir e.
- (83) Sebebek dîger: Sebebek dî, semedekî dî.
- (84) Yanî "tim merkeza daxwaza wan, giranîya daxwaza wan li ser menfeeta wan e, li ser pêgirtîyên wan e û li ser mîsyonerên wan e".
- (85) Şerê dewleta me û Rûsyayê: Şerê Osmanîyan û Rûsyayê yê ku di salên 1877—1878'an da qewimî. Muaheda li Berlînê hat eqidkirin: Peymana ku li Berlînê hat pêkanîn, hat îmzakirin. Ew peyman di sala 1878'an da, hema piştê kutabûna şer pêkhat.
- (86) Qanûnê Esasî: Serqanûn, qanûna bingehî ya ku awayê kargêrîya dewletek, heq û wezîfeyên hevvelatên wê sererast dîke û kifş dîke. Di dewra Osmanîyan da ji serqanûnê ra dihat gotin "Qanûnê Esasî".
- (87) Li Xunkarê me da lexûkirin: Bi Xunkarê me da lexûkirin, da hilanîn, da rakirin.
- (88) Ehkam: Piranîya "hukm" e.
- (89) Îcra bikira: Pêkbanîya, banîya cî.
- (90) Mewadd: Piranîya "madde" ye.
- (91) Di eslê nivîsarê da ev peyvika "girt" û peyvika "kirin" a di paşîya peveka pey vîya da, bi şaşî cî bi hev guhartine; li vir "ji xwe re kirin", li wir jî "qebûlgirt" derketîye. Me ew şaşî rast kir û her du peyvik jî bi awayê rast nivîstîn; me li vir "ji xwe re girt", li wir jî "qebûlkirin" nivîstî.
- (92) Zemanekî yi: Zemanekî ye, demek e.
- (93) Me'hedê tefeyyuz: Cîyê feyzê bû, cîyekî wisa bû ku bi feyza xwe, bi xêr û bêra xwe hati-bû naskirin.
- (94) Wê bîye mezbehek, melhemek we: Wa ye bîye qesabxaneyeka wisa.

Hasilî, çara van bela hemîya Qanunê Esasî ye. Weqta ku welatê me de ev qanûn teessus kir,(95) êdî wê hingê xelq hemî ji huqûqên xwe emîn dibe, teselluta Xunkarê mustebid(96) û me'mûrên wî namîne û êdî mîsyoner jî îfsada xelqê re tu çara nabînin, hetta duwelê ecnebîye(97) jî mudaxele muamelatên me(98) nakin.

Berî sih û pênc sala dewleta Japonyayê jî marûzê mudaxelatên duwelê ecnebîye bî.(99) Lakîn ji wê hingê ve îdara xwe kir binê întîzamê û bi vî sûretî xwe ji teerruza ecaniba xilas kir.(100) Îro ji xunkarê wan heta kêmtirê wan, hemî ber qanûnê wekhev, musawî ne.(101)

Divê em jî wek wan bikin, da em xwe ji neyarên xwe xilas bikin. Çara vê jî ew e, xwe divê em zulma xwe îzale bikin,(102) da sebebê mudaxeleye nemîne.

(95) Teessus kir: Saz bû, bicî bû.

(96) Tesellut: Desdirêjî, zordestî.

Xunkarê mustebid: Padîşahê dîktator.

(97) Duwelê ecnebîye: Dewletên bîyanî.

(98) Mudaxele muamelatên me: Têkilîya karên me, têkilîya şolên me.

(99) Marûzê mudaxelatên duwelê ecnebîye bî: Li pêşberê têkilîyên dewletên bîyanî bû, ji têkilîyên dewletên bîyanî ra bûbû amanc.

(100) Îdara xwe kir binê întîzamê: Kargêrîya xwe kir binê dûzenê, kargêrîya xwe xist dûzenê, îdara xwe bi dûzen û qanûnê ve girêda.

Bi vî sûretî: Bi vî awayî.

Xwe ji teerruza ecaniba xilas kir: Xwe ji êrîşa bîyanîyan rizgar kir, xwe ji hucûma bîyanîyan filitand.

(101) Musawî ne: Wekhev in, di navbera wan da wekhevî heye.

(102) Yanî "divê ku em bi xwe zulma xwe ji meydanê hilînin, rakin, dûwayî li zulma xwe bînin".

ZÎN Û MEM

DEWLET Û TEQRÎRA REMMALÎ JÏBO PÎRÊ(103)

Ew warisê ilmê Daniyalî(104)
gava fikirî di şeklê falî

fîlhal-i di rehmê ummehatan(105)
bê wez'ê tewelluda benatan(106)

lehyan û neqîyyê pêkve dîtin(107)
Tacdîn û Sitîyyê pêkve dîtin

şeklê ferehê digel xemê dît(108)
bê perde wî Zîn digel Memê dît

Ev renga he gote qasida pîr:
"Meqsûd-i bi mekr û kîzb û tezwîr(109)

ma qet dibitin jibo te hasil!(110)
Bê rasterewî muhal e menzil(111)

-
- (103) Yanî "dewlet û qalkirina falavêj jibo pîrê". Mexsed ji "pîrê", dayeya Sitî û Zînê ye. Ev, nivê sernivîsara vî beşî ye; temamê sernivîsarê, li gora çapa Stanbolê ya 1919'an weha ye: "Dewlet û teqrîra remmalî jibo pîrê, muwafiqê ma fîddamîr û muxalifê teqrîrê". Mana wê jî weha ye: "Dewlet û qalkirina falavêj jibo pîrê, li gora nîyeta dilê wê û li çewrê qalkirina wê".
- (104) Warisê ilmê Daniyal: Warisê zanyariya Danyal. Danyal, pêxemberekî Cihudan bûye. Tê gotin ku fal ji wî maye.
- (105) Fîlhal: Tawil, di wê gavê da, hema wê gavê. Ummehat: Piraniya "umm" e, ew jî bi mana "dê, dayik" e.
- (106) Yanî "berî welidîna keçikan, berî ku keçik welidîbûn". Mexsed ji "keçikan", her du xuşk Sitî û Zîn in.
- (107) Lehyan: Her du alîyan. Neqîyy: Paqij.
- (108) Fereh: Kêfxweşî.
- (109) Meqsûd: Tiştê daxwazkirî, amanc, tiştê ku mirov wî daxwaz dike û divê wî bi destê xwe bigîhîne. Mekr: Dek, hîle. Kîzb û tezwîr: Derew.
- (110) Hasil: Desketî, tiştê ku dikeve destê mirov. Mana wê malikê digel malika berîn pêkve weha ye: "Ma bi dek û derewan daxwaza te qet bi destê te dikeve!"
- (111) Rasterewî: Rewîna rast, meşa rast a bê fetl û fitûl. Muhal e menzil: Bêmikûn e gîhaneke, ne mimkun e ku mirov bigîje gîhanekek. Yanî "eger mirov rasterê neçe û rast li rê nemeşe, bêmikûn e ku mirov bigîje gîhanekek".

Te d'go ku kurêd-i min di dîn in
Nabêjîye min Sitî û Zîn in

Roja we ku çûne geşt û seyran
wan dîne li rê du dîdeheyran(112)

Yanî du kurêd-i serweqamet(113)
Rabûye li wan kuran qiyamet

Fîlhal-i evan du afîtaban(114)
dil çûye ve bal du mahîtaban(115)

Ew bûne ji îşqê van di bêhûş(116)
ev bûne ji husnê wan di medhûş(117)

Ev şîfeteê belayê îşq in(118)
ew teşneê Kerbelayê îşq in(119)

Ev xatemeşêd-i wan kuran in
van jî du nigîn di destê wan in

Çawa xemilîne ev kuranî(120)
ew jî gerîyane cilkeçanî”(121)

(112) Dîdeheyran: Kesê ku mirov ji çavê wî ra heyran dimîne, çavxweşik.

(113) Serweqamet: Kesê ku bejna wî wek bejna dara serwê zirav û dirêj e, bejnzirav.

(114) Afîtab: Roj. Mexsed Sitî û Zîn in.

(115) Mahîtab: Tavehîv. Mexsed Tacdîn û Memê ne.

(116) Îşq: Evîn, eşq.

Bêhûş: Bêhiş.

(117) Medhûş: Gêj, serlêgerîyayî.

(118) Şîfete: Nexweşê evînê, kesê ku ji ber evînê nexweş ketîye. Eslê peyvikê ”şîfte” ye, jibo wezna helbestê li vir bûye ”şîfete”.

(119) Teşne: Tî.

(120) Kuranî: Wek kuran, wek lawan, bi awayê kuran, kurkî.

(121) Cilkeçanî: Di cilên keçan da, bi cilên keçan, wergirtîyên cilên keçan, kesên ku cilên keçan wergirtine.

KÜRDİSTAN'DA ESAS-I NİFAK

Süt-re-i riya ve insaniyete bürünmüş Jezvit(122) papaslarının, Avrupa'nın cihât-ı muhtelifesinde bâis oldukları fesad-ü şikak mülabesesiyle hemen her memleketten koğuldukları halde, gerek Aksa-i Şark'ta ve gerekse Şark'ta ve hususiyle Okyanus adalarında nüfuz-ü tahakkümü dest-i inhisara aldıkları, hakayık-ı sabitedendir. Maksud-ı aslîleri, cahil ve gafil yaşayan hemcinslerini serair-i diniyeye agâh etmeyerek pençe-i istibdad-ü tagallüblerinde ezmek ve bu suretle semere-i mesaîlerini zerre kadar ta'b-ü meşakkate duçar olmaksızın hazine-i esrarengizlerine cem'etmekten ibaret olan bu kabîl memurîn-i ruhaniyenin mülk-i Osmanîde insaniyet ve medeniyet namıyla îka' ettikleri fazayıhtan evvel, haklarında daha kat'î ve celî malûmat verebilmek azmiyle, kıtaât-ı meskûnenin en baîdlerinde çevirmekte oldukları dolab-ı fesad ve intifai tasvir ve izah, herhalde faidesiz addolunmaz.

Çin muharebâtının misyonerlerin tahrikâtıyla vaki olduğu ve neticenin de yalnız onların menafi-i keyfiyelerine muvafık surette takarrur ettiği, birçok muharrirler tarafından yazılıp durmakta ve meselâ bu muharebelerde vakanüvislik memuriyet-i resmiyesiyle bulunmuş olan Baron Bazan-kor,(123) "Çin ve Kuşanşin Muharebâtı" namıyla yazdığı eserde, "hükümet-i semaviyenin(124) kapılarını lâyenkatı' sarsan iki müdhiş düşmandan birisi menafi-i ticariyenin temini için İngiltere tarafından edilen tazâyık-i maddî, diğeri de Fransa himayesiyle devam ve icra olunan neşriyât-ı diniyedir" mukaddimesiyle başladığı sahifelerde, misyonerlerin ne insaniyetşiken menfaat ve denaetler irtikâb etmekte olduklarını beyan ediyor ki Fransa generallerinden Waro'nun(125) raporu da bu beyanatı aynıyle, anane-siyle tasdik etmektedir:

"Çin'de ahalînin kıymetli emval ve eşyasını ilk yağma ve garet ve bu hususta askerlere rehberlik eden, misyonerlerdir. Bunlar müddet-i medîde Pekin'de oturdukları cihetle, altun külçelerinin mevzu oldukları bankaları tanyıyorlardı. Muhasara kalkar kalkmaz askerlerimizi bizzat sevk ettiler ve Hristiyan dinine idhal ettikleri Çinlileri bunların yanlarına katarak en gizli

(122) Jezvit: Hristiyanlığın bir mezhebi. Türkçede "Cizvit" biçiminde yazılır. 1540 yılında İgnatius de Loyola adlı bir papas tarafından kurulan bu mezhep, mensubu bulunan papasların yaptıkları kötülükler yüzünden Avrupa'da fazla mensup bulamamış ve fazla yayılamamıştır. Sonra, mezhebe bağlı papaslar Doğu ülkelerine yönelmişler ve birçok ülkede kiliseler yapmışlar, mezheplerinin propagandasını yaparak o ülkelerdeki mensuplarını çoğaltmaya çalışmışlardır. Mezheplerinin adı, "İsacılar" anlamına gelir.

(123) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(124) Hükümet-i semaviye: Semavî hükümet, göksel hükümet. O hükümetin neden böyle nitelendirildiği konusunda elimizde bir bilgi yoktur. Belki de "semaviye" sözcüğü yazının aslında yanlışlıkla böyle çıkmış ve doğru biçimi, "Çin hükümeti" anlamına gelen "hükümet-i Siniye"dir.

(125) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

köşeleri araştırtılar. Bu Çinliler, misyonerlere yardım ederek ve gasb-ü sirkat ettikleri emvalı ruesa-i ruhaniyenin ellerine teslim eyleyerek, Cenab-ı Hak indinde hayırlı ve mukaddes bir iş yaptıklarına kani idiler.

İşte bizim askerlerimiz ve bahriyelilerimiz, bu sayede zengin oldular. Kıymetli şeyleri mahallerinde satarak, Fransa'ya Pekin'de aldıkları büyük miktarda çeklerle avdet eden bu yağmacılardan birisinin yolda vefat etmesi, hayli esrarın meydana çıkmasına yardım etti. Muharebe hitamında Fransa'ya dönen kıtaâttan birisine mensub bu neferin vefatını müteakib alelusul evrakı araştırılırken, Fransa'da tediye olunmak üzere Pekin Piskoposu Fawye(126) tarafından mumza, altmış bin franklık bir çek çıkar; ki bu sayede, tarîk-i hakî irae maksadıyla neşriyât-ı muğfilede bulunan papasların, Çinlilerin hukuk ve servetine edilen taarruzdan başka, askerlerde ve umumiyet üzere insanlarda mevcudiyeti elzem hakşinaslığı ve dolayısıyla ahlak-ı fâzılayı ifsad ettikleri, bu halleri bîtarafane görenler nazarında tamamen tezahür etti”.

Okayanus adalarındaki istibdad-ü ifsadları Aksa-i Şark'takinden daha fena olup, âdeta oralarda yaşayan zavallıları emr-ü nehyelerinin mahkûmü etmekte ve toprağı feodalite devrindeki cebr-ü şiddetin daha müdhiş bir tarîkiyle sürdürmekte oldukları, Jorj Peren(127) namındaki muharrir-i dakikaşınasın raporları ile müeyyed ve musaddaktır.

*

Bu mukaddimâtı serd etmekten maksad, Avrupa'nın ekser-i hükümetleri arazisinden bir buğz-ü nefret ile tard edilen misyonerlerin, cihanın kıtaât-ı sairesine şerare-i fesad gibi yayıldıklarını anlatmak ve insaniyet-ü medeniyet namıyla hareket eden Avrupa hükümetlerinin eydi-i siyaset ve nüfuzlarında nameşru bir vasıta-i müdahale ve intifa' olduklarını izah etmektir. Misyonerlerin ızrar-ı ibaddaki meslek-i sakîmleri, kendi dindaş ve vatandaşları tarafından nazar-ı dikkate alındığı halde, Avrupa'dan başka mahallerdeki insanları ifsad etmek fikr-i sahîfini yine o vatandaşların meclis-i mebusanlarda, umumî ve hususî konferanslarda saklayamadıkları, matbuâtın her gün ifşa ettiği dosyalardan, delillerden mütezahir olmasına nazaran, Devlet-i Aliyye(128) ve Fransa beyninde, mütekevvin rıhtımlar ve sair ihtilâfâtın misyonerlerin menfaatına muvafık olarak Osmanlı şeref ve şanını muhill, aşağıda muharrer beş madde ile 10 Teşrin-i Sanîde(129) hitam bulmuş olması, Kürdistan'ın âtîsi noktasından pek mühliktir:

1-Osmanlı toprağındaki Fransız mekâtib-i hazırasının mevcudiyet-i kanuniyelerinin tanınması ve mer'iyül'icra muahede ve kanunlar mucibince gümrük resminden muafiyetlerinin muteber tutulması.

(126) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(127) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(128) 28. sayıdaki 125 numaralı dipnota bakınız.

(129) Teşrin-i Sanî: Kasım ayı.

2- Fransız hastahaneleriyle ebniye-i diniyesinin mevcudiyet-i kanuniyelerinin tanınması ve keza mer'ıyyül'icra muahedât ve mukavelât mucibince arazi ve gümrük resimlerinden muaf tutulması.

3- 1894, 95, 96 senelerinde memalik-i Osmaniye'nin muhtelif cihetlerinde ve İstanbul'da tahaddüs eden Ermeni vak'alarında harab olan veya zarara uğratılan Fransız mekteb, hastahaneler ile emakin-i diniyenin inşa, tamir ve tevsî'lerine müsaade olunması.

4- Fransa hükümetinin âtiyen îcabına göre yapmak isteyeceği müessesâtın tevsîat, inşaat ve tamiratın başlangıcından itibaren geçecek altı ay esnasında hükümet-i Osmaniyece mucib-i şübhe bir şey hissolanarak şayed itiraz edilmeyecek olursa, bu teşebbüsâtın da re'sen müsaadeli add-ü itibar olunması.

5- Keldanî(130) patrikliğine müntahab Emanuel'in memuriyet-i ruhaniyesinin Fransa'nın arzu ve talebi vechile bil kabul tasdiki.

Fransa'nın Şark'ta kapitülasyonların(131) kabul ettirilmesinden beri takib ettiği meslek-i siyasî-i dinînin şüun-ı Kürdistan'da istilzam eylediği müdahalâtın müstakbelde daha müdhişleri îka' edileceğini vazihan isbat eden şu beş maddenin hemen her noktasından Katolikliğin, misyonerlerin son derece bir sahabet ve himayete mazhar edilmiş oldukları hiss-ü derk olunur.

Serbestî-i vicdanın umumen muteber tutulduğu şu asr-ı medeniyette Ak-sa-i Şark ve Okyanus cezairi gibi dinî müdahalât ve münakaşâta makarr-ü memerr olan vatanımızda da Jezvitlerin kanun-ı mahallî fevkına bir kuvve-i bahriye vasıtasıyla ı'sad edilmeleri, üçüncü maddede zikredilen, 1894 tarihinde başlamış dehşetli kıtaların bundan böyle daha şiddetle zavallı Şark ahalisine cebren taslît edileceğini işrab ediyorum.

Fransa'dan koğulan misyonerler, başka yerlerde icra-i mefsedet ettikten sonra insaniyete bir hizmet edilmiş olmaz. Anadolu'da Fransa himayesindeki mekteb, hastahane, emakin-i diniye gibi müessesâtın kâffesi misyonerlerin zîr-i nezaret ve idarelerine tevdi' edilmiş olduğu ve bâdema da istenildiği zaman ve mekânda müceddeden tevsîatın müsaadeli tanınması, şerait-i sulhiyeden bulunduğu cihetle, buna istinaden Fransız papaslarının cehl-ü gaflette bulunan insanları, ya "bu dini kabul edin, dediğimizi tutun" gibi tahrik ve teşviklerle muhakeme-i vicdaniyelerinden inhiraf ettirecekleri veya kabul etmeyenleri imha için kendi taraftarlarına, "Katolik olmayanların mal ve mülkü helâldir, hususiyile hâmîmiz Fransa'dır, darb ve tahkîr edin, tarziye ve tazminat diğer taraftan yani mağlub ve muhakkar olan cihetten verilir" gibi nahak ve nameşru sözlerle, asırlarca kardaş ve hemşehri yaşamış anasır-ı muhtelif arasına nifak tuhmunu maa ziyadetin serpecekleri şübhesizdir.

Ecnebler, Garb'da mazhar olamadıkları müsaadât ve imtiyazâtın kâffesi-

(130) Keldanî: Mezopotamya asıllı bir Hristiyan topluluğu.

(131) Kapitülasyonlar: Bir ülkede o ülkenin ve o ülke insanlarının zararına olarak yabancılara verilen haklar ve ayrıcalıklar. Fransızcadan Osmanlıcaya geçen "kapitülasyon" sözcüğü genellikle çoğul olarak "kapitülasyonlar" biçiminde kullanılırdı. Osmanlıcada "kapitülasyonlar"a ayrıca, "yabancıların ayrıcalıkları" demek olan "imtiyazât-ı ecnebiye" de denilirdi.

ni Şark'ta elde etmiş olduklarından, ahalî-i Müslime maruz olduğu esaret ve isaeti kayıdsızlıkla görerek, yalnız Hristiyan olan unsurları hürriyet ve medeniyete îsal ümid-i muğfili ile teşvik etmekten ve bu suretle edyan-ı muhtelifeye mensub akvam arasına büyük bir rekabet-i nifakkârî ilka eylemekten hiç bir zaman boş kalmamışlardır.

Misyonerler, gerek müesseselerinde ve gerekse mahall-ı sairede âlûde-i fikr-i nifakları olmuş insanları daima Avrupa'nın nazar-ı dikkat-ü rikkatini celbedebilecek vak'aları ihdasa tahrik ve sevk edip, bittabî bu tarîkle hecemât ve savelâta uğrayan anasır-ı hakime zillet-ü hakarete tahammül getirmeyerek, bidayeten def'i saıl ve sonra da tevsî-i kıtal ve tahribatta cahilâne ve mağrurane devam ettiklerinden, sahaif-i matbuât ve mahafil-i siyasyede mes'ûliyeti pek o kadar haklı olmayarak üzerlerine alıyorlar. İyice tedkik edilsin; Kürdistan'da ve sair cihetlerde siyaset noktasından vukua getirilmiş fazayihın ilk sahnelerinde misyonerlerle bunların meftun-ı fikir ve fatanetleri olan ahalînin bir kısm-ı masumu görülmektedir; ki bu kuvve-i muhacimenin icraat ve ifadesi, kâmilen âsûdeğ-i gaflete bürünmüş ve bilhusus hükümet-i zalime-i Hamidiyenin en tahammülgüdaz bar-ı cebr-ü itisafı altında inlemekte bulunmuş olan ahalî-i İslâmiye aleyhine tevcih edilmiştir. Tab'ı beşer daima intikama meyyal bulunduğundan, ikinci sahne, Kürdlerin ve sair anasır-ı İslâmiyenin gerek Kürdistan'da ve gerekse payitahtta Ermeniler aleyhine kıyam ve hareketleriyle hitam bulmuştur. Sebebsiz hücum ve tahrib olamayacağı ve kaide-i külliye olmak üzere hücumu maruz olanlar da sahife-i muhakmeden uzak bulundurulamayacağı malum olmasına göre, esas-ı nifak ve cinayetin ne olduğunu araştırmak tabîidir.

Kürdistan'a misyonerlerin duhulünden, Rusya ve Fransa konsoloslarının menafi-i ticariye ile iştiğal yerine Hristiyan ahalîye kıyam ve ihtilâli telkîne başlamazdan evvel ne Kürdistan'da, ne da sair cihetlerde hiç bir Ermeninin burnu kanamadığı gibi, umur-ü muamelât-ı ticariyeyi taht-i inhisara alacak derecelerde kendilerine umum tarafından bir emniyet-i kâmile verilmiş ve hatta bugün Osmanlılıktan bîzar tanınan Rusya'nın muharebât-ı maziyesinde Kafkasya hududunda büyük bir geçidi, vaktiyle Timurlenk'le gelerek Sıvas'ta kalmış olan bir unsur-ı İslâmîdan yani Karatatar aşiretinden daha kahramanane müdafaa etmişlerdi.

Bu gibi ahval-ı maziye ve hakayık-ı tarihiye beş-on senelik nifak ve ihtilâllerle unutulurak, Ermenileri son ferdine kakadar mahv-ü itlâf, hangi dine mensub olursa olsun hiç bir kavmin mizac-ı takdirîsine tevafuk edemeyecek garaibdendir.

Zaten son zamanlardaki vak'alarda en ziyade zarardîde olan ecnebi tebaa yüzünden hükümet-i Osmaniye-i âcizeden musırran taleb ve istihsal edilen tazminatın mevzuları da tedkik edilse, tahakkuk eder ki hecemât-ı müntakımaneyi kendilerine bir kuvve-i anilmerkeziye gibi cezb eden, misyonerler müesseseleridir. Sebebsiz intikam alınmaz.

(Mâbâdı var)

ZIYA-İ AZİM

Serfirazan-ı ahrar-ı Osmaniyeden, yar-i mukaddes ve muhteremimiz, Diyarbekirli İshak Sükûtî Efendi, milleti, vatanı maruz kaldığı tehlikeden istihlas fikr-i gayretperveranesiyle ittihaz ettiği meslek-i âlâm ve meşakkatı neticesi olarak giriftar olduğu illetten ruhayâb olamayıp, İtalya'da vaki San Remo şehrinde teslim-i ruh eylemiştir. Rahmetullahi aleyhi rahmeten vasiaten.

Merhum, cemiyet-i ahrara(132) hakikaten hidemât-ı mühimmede bulunmuştur. O zalim, gaddar hafiyeler arasında harikulâde bir zekâ ve cesaretle maksadına bütün akranından ziyade îfa-i hizmete muvaffak olurdu. Fıtratında merkûz zekâ, vefa, fütüvvet, cesaret gibi mahasın-ı ahlak, bütün ecanib nezdinde dahi kendisini en mümtaz bir mevkide bırakmıştır. Bin beş yüz frank maaşla İtalya Sefareti tababetini kabul etmekle kendisini itham etmek isteyen bazı erbab-ı hased nezdinde dahi malumdur ki merhumun kabul ettiği o memuriyet, öteden beri takib eylediği meslek-i hamiyetperveranesine devam edebilmekten başka bir sebebe mübtenî değil idi. Kendisinin daima sefalet içinde yaşaması ve mustağrık-ı düyun olarak vefat etmesi, buna pek büyük bir delildir. Hasılı, İshak Sükûtî merhum, cidden milletimiz için tazmini müşkil zayıâtandır. O, milleti için can verdi. Millet de bugün onun yad-ı haziniyle eşkrîz-i derd-ü elemidir.

İntikam Matbaasında tab'olunmuştur

(132) Cemiyet-i ahrar: Özgürlükçüler topluluğu, özgürlük için çalışanların oluşturdukları topluluk. Bu topluluktan maksat, İshak Sükûtî'nin de kurucuları ve aktif üyeleri arasında yer almış olduğu "İttihad ve Terakkî Cemiyeti"dir. Buna göre ve "cemiyet" sözcüğü aynı zamanda "dernek" anlamında da kullanıldığı için, "cemiyet-i ahrar" sözcükleri, "Özgürlükçüler Derneği" anlamında da kullanılabilir ve o takdirde sözcüklerin baş harfleri büyük olarak şöyle yazılır: "Cemiyet-i Ahrar". Maksat yine "İttihad ve Terakkî Cemiyeti"dir. Yani "özürlükçülerin oluşturdukları dernek".

30'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDİSTAN'DA NİFAKIN TEMELİ

Riyakârlık ve insanlık perdesine bürünmüş olan Cizvit papaslarının,(133) Avrupa'nın değişik yörelerinde yolaçtıkları bozgunculuk ve bölücülükler dolayısıyla hemen hemen her ülkeden kovuldukları halde, gerek Uzakdoğu'da ve gerekse Doğu'da(134) ve özellikle de Okyanus adalarında etki ve zorbalığı tekellerine aldıkları, kanıtlanmış gerçeklerdendir. Asıl maksatları, bilgisiz ve dünyadan habersiz olarak yaşayan türdeşlerini(135) dinin sırlarından haberli kılmayarak kendi despotluklarının ve zorbalıklarının pençesinde ezmek ve böylece emek ürünlerini zerre kadar yorulup zahmete katlanmaksızın, akıl sır ermeyen hazinelerinde toplamaktan ibarettir. Bu tip din görevlilerinin Osmanlı ülkesinde insanlık ve uygarlık adına meydana getirdikleri kötülükleri anlatmadan önce, haklarında daha kesin ve açık bilgiler verebilmek isteğiyle, barınılan toprakların en uzak köşelerinde çevirmekte oldukları bozgunculuk ve çıkarıcılık dolaplarını ayrıntılı biçimde anlatıp açıklamak, herhalde yarasız sayılmaz.

Çin'deki çarpışmaların misyonerlerin kışkırtmalarıyla meydana geldiği ve sonucun da yalnız onların keyfî çıkarlarına uygun biçimde karara bağlandığı, birçok yazar tarafından yazılıp durmaktadır. Örneğin bu çarpışmalarda olayları saptayıp yazmakla resmî görevli olarak bulunmuş olan Baron Bazankor,(136) "Çin ve Kuşanşin Çarpışmaları" adıyla yazdığı eserde, "göksel hükümetin(137) kapılarını kesintisiz biçimde sarsan iki müthiş düşmandan biri, ticarî çıkarlarının güvence altına alınması için İngiltere tarafından yapılan maddî baskı, öbürü de Fransa'nın koruması altında yapılan ve sürüp giden dinsel yayınlardır" girişiyle başladığı sayfalarda, misyonerlerin insanlığı çiğneyen ne çıkarıcılıklar ve alçaklıklar yapmakta olduklarını açıklıyor. Fransız generellerinden Waro'nun(138) raporu da bu açıklamaları aynen ve zincirleme olarak onaylamaktadır:

(133) Bu sayıdaki 122 numaralı dipnota bakınız.

(134) Buradaki "Doğu"dan maksat, Doğu ülkeleridir.

(135) Türdeşler: Aynı türden gelenler, aynı türden ve kökenden olanlar. Burada maksat, insanlardır. "Türdeşler" sözcüğü, yazının aslındaki "hemicinsler" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır.

(136) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(137) Bu sayıdaki 124 numaralı dipnota bakınız.

(138) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

”Çin’de halkın değerli mallarını ve eşyasını ilk yağma ve talan eden ve bu alanda askerlere öncülük eden, misyonerlerdir. Onlar uzun süre Pekin’de oturdukları için, altın külçelerinin konulmuş oldukları bankaları biliyorlardı. Kuşatma kalkar kalkmaz askerlerimizi kendileri sevk ettiler ve Hristiyan dinine girmelerini sağladıkları Çinlileri de yanlarına katarak en gizli köşeleri araştırttılar. Bu Çinliler, misyonerlere yardım ederek ve gasp ettikleri ya da çaldıkları malları dinî liderlere teslim ederek, Allah katında hayırlı ve kutsal bir iş yaptıklarına inanıyorlardı.

İşte bizim askerlerimiz ve denizcilerimiz, bu sayede zengin oldular. Değerli şeyleri yerlerinde satarak, Pekin’de aldıkları büyük tutarlı çeklerle Fransa’ya dönen bu yağmacılardan birisinin yolda ölmesi, birçok gizli şeyin meydana çıkmasına yardım etti. Çarpışmaların bitmesinden sonra Fransa’ya dönen askerî birliklerden birine bağlı bu erin ölümü sonunda olağan olduğu gibi kâğıtları araştırılırken, Fransa’da ödenmek üzere Pekin Piskoposu Fawye(139) tarafından imzalı, 60 bin franklık bir çek çıktı. Bu sayede, hak yolu göstermek amacıyla kandırıcı yayınlarda bulunan papasların, Çinlilerin haklarına ve zenginliklerine saldırdıklarından başka, askerlerde ve genel olarak bütün insanlarda var olması en gerekli olan haktanırılığı ve dolayısıyla erdemli ahlakı bozdukları, bu durumları görenlerin gözünde tümüyle belirgin bir duruma geldi”.

Okyanus adalarındaki despotlukları ve bozgunculukları Uzakdoğu’dakinden daha fenadır. Oralarda yaşayan zavallıları emir ve yasaklarına bayağı mahkûm etmekte ve toprağı feodalite dönemindeki zorbalık ve şiddetin daha müthiş bir yöntemiyle işletmekte oldukları, Jorj Peren(140) adındaki incelemeci yazarın raporları ile pekişmekte ve onaylanmaktadır.

*

Bu girişlere yer vermekten maksat, Avrupa’nın çoğu hükümetlerinin topraklarından öfke ve nefretle kovulan misyonerlerin, dünyanın öbür bölgelerine bozgunculuk kıvılcımları gibi yayıldıklarını anlatmak ve insanlık adına, uygarlık adına hareket eden Avrupa hükümetlerinin siyaset ve nüfuzlarının ellerinde kanunsuz bir müdahale ve çıkar aracı olduklarını açığa çıkarmaktır. Misyonerlerin, Tanrı’nın kullarına zarar vermek konusundaki yanlış tutumları, kendi dindaşları ve vatandaşları tarafından göz önüne alındığı halde, Avrupa’dan başka yerlerdeki insanlar arasında kargaşalıklar çıkarmak doğrultusundaki akılsızca düşünceleri, yine o vatandaşların parlamentolarında, genel ve özel konferanslarda saklayamadıkları, basınının her gün açığa vurduğu dosyalardan ve kanıtlardan ortaya çıkmaktadır. Böyle olunca da, Yüce Devlet(141) ile Fransa arasında, oluşmuş rıhtımlar anlaşmazlığının ve

(139) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(140) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(141) 28. sayıdaki 125 numaralı dipnota bakınız.

başka anlaşmazlıkların misyonerlerin çıkarına uygun olarak, Osmanlı şeref ve şanını çığneyici biçimde, aşağıda yazılı beş madde ile 10 Kasım'da son bulmuş olması, Kürdistan'ın geleceği açısından pek tehlikelidir:

1- Osmanlı topraklarındaki var olan Fransız okullarının yasal varlıklarının tanınması ve yürürlükteki antlaşma ve yasalar gereğince gümrük vergisinden bağışlanmasının geçerli tutulması.

2- Fransız hastaneleriyle dinsel yapılarının yasal varlıklarının tanınması ve yine yürürlükteki antlaşmalar ve sözleşmeler gereğince arazi ve gümrük vergilerinden bağışık tutulması.

3- 1894, 95, 96 yıllarında Osmanlı ülkelerinin değişik yörelerinde ve İstanbul'da meydana gelen Ermeni olaylarında yıkılan ya da zarara uğratılan Fransız okullarının, hastanelerinin ve dinsel yerlerinin yapım, onarım ve genişletilmelerine müsaade edilmesi.

4- Fransa hükümetinin gelecekte gereksinime göre oluşturmak isteyeceği kurum ve kuruluşların genişletilme, yapım ve onarımlarının başlangıcından itibaren altı ay içinde Osmanlı hükümetince şayet kuşkuyu gerektirecek bir şey duyulmayacak ve itiraz edilmeyecek olursa, bu girişimlerin de kendiliğinden müsaadeli sayılıp geçerli kılınması.

5- Keldanî(142) patrikliğine seçilmiş olan Emanuel'in dinsel görevinin Fransa'nın arzu ve istemi doğrultusunda kabul edilip onaylanması.

Fransa'nın, kapitülasyonların(143) kabul ettirilmesinden beri Doğu'da izlediği siyasal ve dinsel tutumun Kürdistan'la ilgili işler konusunda öngördüğü müdahalelerin gelecekte daha müthişlerinin meydana getirileceğini açıkça kanıtlayan bu beş maddenin hemen hemen her noktasından, Katolikliğe ve misyonerlere son derece sahip çıktığı ve bunların koruma altına alındıkları duyulup anlaşılmaktadır.

Vicdan özgürlüğünün genellikle geçerli olduğu bu uygarlık çağında, Uzakdoğu ve Okyanus adaları gibi dinsel müdahalelere ve tartışmalara karragâh ve geçit olan vatanımızda da Cizvitlerin, bir deniz gücünün aracılığıyla yöredeki kanunların üstüne çıkarılmaları, üçüncü maddede belirtilen, 1894 tarihinde başlamış korkunç vuruşmaların bundan böyle daha şiddetli biçimde zavallı Doğu halkına zorla musallat kılınacağını üstü kapalı olarak anlatmaktadır.

Fransa'dan kovulan misyonerler, başka yerlerde bozgunculuk yaptıktan sonra insanlığa bir hizmet yapılmış olmaz. Anadolu'da Fransa'nın korumasındaki okul, hastane, dinsel yerler gibi kurum ve kuruluşların tümü misyonerlerin denetim ve yönetimi altına verilmiştir; bundan böyle de istendiği zaman ve istendiği yerde bunların yeniden genişletilmesinin müsaadeli olarak tanınması, barış koşullarındandır. Bu nedenle, buna dayanan Fransız papaslarının, bilgisizlik içinde bulunan dünyadan habersiz insanları, ya "bu dini kabul edin, dediğimizi tutun" gibi kışkırtmalar ve özendirmelerle vicdanî

(142) Keldanî: Mezopotamya asıllı bir Hristiyan topluluğu.

(143) Bu sayıdaki 131 numaralı dipnota bakınız.

düşüncelerinden saptıracakları, ya da kabul etmeyenleri ise imha etmek için kendi yandaşlarına, "Katolik olmayanların mal ve mülkü helâldir, özellikle koruyucumuz Fransa'dır, vurun ve hakaret edin, özür dilemek ve tazminat ödemek karşı tarafa yani yenilgiye ve hakarete uğratılan tarafa düşer" gibi haksız ve kanunsuz sözlerle, yüzyıllarca kardeş ve hemşehri olarak yaşamış olan değişik unsurların arasına nifak tohumunu fazlasıyla serpecekleri kuşkusuzdur.

Yabancılar, Batı'da elde edemedikleri müsaade ve ayrıcalıkların tümünü Doğu'da elde etmiş olduklarından, Müslüman halkın uğradığı tutsaklığı ve kötülüğü umursamazlıkla görerek, yalnız Hristiyan olan unsurları özgürlük ve uygarlığa kavuşturmanın kandırıcı ümidiyle teşvik etmekten ve böylece değişik dinlere bağlı halkların arasına nifak sokucu büyük bir rekabet sokmaktan hiç bir zaman boş kalmamışlardır.

*

Misyonerler, gerek kurum ve kuruluşlarında ve gerekse başka yerlerde nifakçı fikirlerine bulaşmış olan insanları, her zaman Avrupa'nın dikkatini ve merhametini çekebilecek olaylar çıkarmaya kışkırtıp itiyorlar. Böylece saldırılara ve şiddete uğrayan egemen unsurlar, küçük düşürülmeye ve hakarete uğramaya dayanamayarak, başlangıçta saldırıyı püskürtürler ve sonra da vuruşmayı ve yıkımı bilgisizce ve böbürlenerek sürdürdüklerinden, gazete sayfalarında ve siyasal çevrelerde pek o kadar hak etmedikleri biçimde sorumluluğu üzerlerine alırlar.(144) İyice gözden geçirilip incelenir; Kürdistan'da ve başka yörelerde siyasal açıdan meydana getirilmiş olan kötülüklerin ilk sahnelerinde misyonerlerle onların fikirlerine ve zekâlarına tutkun olan halkın masum bir bölümü görülmektedir. Bu saldırgan gücün eylemleri ve sözleri, tümüyle aymazlık rahatlığına bürünmüş olan ve özellikle Sultan Hamid'in zalim hükümetinin tahammül gücünü en büyük ölçüde yok eden şiddet ve baskısının yükü altında inlemekte bulunan Müslüman halka karşı yöneltilmiştir. İnsan yaratılışı her zaman öç almaya eğilimli bulunduğundan, ikinci sahne, Kürdlerin ve öbür Müslüman unsurların gerek Kürdistan'da ve gerekse başkentte(145) Ermenilere karşı ayağa kalkmaları ve harekete geçmeleriyle son bulmuştur. Nedensiz saldırı ve yıkım olamayacağı ve genel kural(146) olduğu üzere saldırıya uğrayanlar da yargılama sayfasından uzak bulundurulamayacağı bilindiğine göre, nifak ve cinayetin temelini ne olduğunu araştırmak doğaldır.

Kürdistan'a misyonerlerin girmesinden, Rusya ve Fransa konsoloslarının ticarî çıkarlarla uğraşacakları yerde Hristiyan halka ayaklanma ve kargaşalık

(144) Yani "gazete sayfalarında ve siyasal çevrelerde sorumlu duruma düşerler, sorumluluk onların üzerinde kalır, onlar sorumlu gösterilirler" demek istiyor.

(145) Buradaki "başkent"ten maksat, Osmanlı başkenti olan İstanbul'dur.

(146) Buradaki "genel kural" sözcükleri, Arapça olan ve Osmanlıca bir hukuk terimi olarak kullanılan "kaide-i külliye"nin karşılığında kullanılmıştır.

çıkarmayı öğütlemelerinden önce ne Kürdistan'da, ne de başka yörelerde hiç bir Ermeninin burnu kanamadığı gibi, ticarî işleri ve işlemleri kendi tekelleri altına alacak ölçülerde çoğunluk tarafından kendilerine eksiksiz bir güven verilmişti. Hatta, bugün Osmanlılıktan bezmiş olmakla tanınan Rusya'nın geçmiş savaşlarında Kafkasya sınırında yer alan büyük bir geçidi, bir zamanlar Timurlenk'le birlikte gelerek Sivas'ta kalmış olan Müslüman bir unsurdan yani Karatatar aşiretinden daha kahramanca savunmuşlardı.

Bu gibi geçmiş durumlar ve tarihsel gerçekler beş-on yıllık nifak ve kargaşalıklarla unutulurken, Ermenileri son bireylerine kadar yok ve telef etmek, hangi dine bağlı olursa olsun hiç bir halkın değerbilir karakterine uygun düşmeyecek garipliklerdendir.

Zaten son zamanlardaki olaylarda en çok zarar gören yabancı uyruklar yüzünden güçsüz Osmanlı hükümetinden ısrarla istenip elde edilen tazminatın konuları da incelense, şu gerçek ortaya çıkacaktır ki, öç alıcı saldırıları kendilerine bir merkezkaç güç(147) gibi çeken, misyoner kurumlarıdır. Nedensiz olarak öç alınmaz.

(Devamı var)

(147) Merkezkaç güç: Bir merkez çevresinde hareket eden bir cismi o merkezden uzaklaştıran güç. Bir fizik terimi olan "merkezkaç güç", yazının aslında kullanılan "kuvve-i anilmerkeziye" teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan ve Osmanlıcada bir fizik terimi olarak kullanılan "kuvve-i anilmerkeziye", öyle anlaşılıyor ki burada yanlışlıkla "kuvve-i cazibe" teriminin yerinde kullanılmıştır. Çünkü "kuvve-i anilmerkeziye" terimi, Türkçe karşılığı olan "merkezkaç güç"ten de anlaşılacağı gibi, "cismi merkezden uzaklaştıran güç" demektir. Oysa burada, misyoner kurumlarının öç alıcı saldırıları kendilerine çektikleri anlatılmaktadır. Bunu belirten terim ise Osmanlıcada "kuvve-i cazibe"dir, Türkçe karşılığı da "çekim gücü"dür.

BÜYÜK KAYIP

Osmanlı özgürlükçülerinin yücelerinden olan kutsal ve saygıdeğer dostumuz Diyarbakirli İshak Sükûtî Efendi, milleti ve vatanı uğradığı tehlikeden kurtarmak fikir ve gayretiyle tuttuğu acılı ve yorucu yolun sonucu olarak yakalandığı hastalıktan kurtulamayıp, İtalya'da yer alan San Remo kentinde ruhunu teslim etmiştir. Allah'ın geniş rahmeti, üzerine olsun.

Rahmetli, özgürlükçüler topluluğuna(148) gerçekten önemli hizmetlerde bulunmuştu. O zalim, gaddar gizli polisler arasında olağanüstü bir zekâ ve cesaretle, bütün benzerlerinden daha çok amacına hizmet etmeyi başarmıştı. Yaratılışında bulunan zekâ, vefa, mertlik ve cesaret gibi ahlak iyilikleri, bütün yabancıların yanında dahi kendisini en seçkin bir konumda bırakmıştı. 1500 frank maaşla İtalyan Elçiliğinin doktorluğunu kabul etmekle kendisini suçlamak isteyen bazı kıskançlarca dahi biliniyor ki, rahmetlinin kabul ettiği o görev, öteden beri izlediği yurtseverce tutumunu sürdürebilmekten başka bir nedene dayanmıyordu. Kendisinin sürekli olarak yoksulluk içinde yaşaması ve borçlara boğulmuş olarak vefat etmesi, buna pek büyük bir kanıttır. Özetçe, rahmetli İshak Sükûtî, milletimiz için gerçekten telâfisi güç kayıplardandır. O, milleti için can verdi. Millet de bugün onun hazin anısıyla dert ve acı gözyaşlarını döküyor.

(148) Bu sayıdaki 132 numaralı dipnota bakınız.

Sahib

ve

Muharriri:

Bedirhan Paşaoğlu

Abdurrahman

KURDİSTAN

1315

Heyvê carekê derdikeve
cerîdeya Kurdî yeKürdleri tahsil-i ulûm ve fûnûna
teşvik eder

nasayih ve edebiyat-ı

Kürdiyeyi hâvî

ayda bir neşrolunur

Kürdçe ve Türkçe gazetedir

KÜRDİSTAN

Gazetenin mesleğine muvafık

Arabça, Farişî mektublar

aynen derc olunur

Adresse:

"KURDİSTAN"

GENÈVE

(Suisse)

*

*

Derc

olunmayan

evrak

iade

olunmaz

Kürdistan haricinde

her yer için

senelik abone bedeli

80 kuruştur

Kürdistan dahilinde

hususî isteyenlere

meccanen gönderilir

Duşemb 6 Muharrem sene 1320 * 1 Nisan sene 1318(1)

QONGRE

Berî salekê lawên Mehmûd Paşa îlan kir ku wê mu'temerekê teşkîl bikin.(2)
Ev wada wan lawa, gelek xelq memnûn kir. Zîra(3) eve hew qas sal e hinde
mirovê mêr nav welatê xwe de û nav welatên Ewropayê de hinde dixebitin,
eve hew qas eyam e(4) gelek semere îqtîtaf nekirin.(5) Em hemî, întîzara(6)

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 14 Nîsan 1902(Milâdî tarihe göre 14 Nisan 1902).
- (2) Mu'temer: Kongre, civîna giştî.
Teşkîl bikin: Pêkbînin, vêkxin.
- (3) Zîra: Lewra.
- (4) Hew qas eyam e: Ew qas zeman e, ew qas dem e.
- (5) Semere: Ber, fêkî.
Îqtîtaf nekirin: Neçinîn.
- (6) Întîzar: Payin, rêpan, çavnêrî, ku mirov tişteke bipê û çavnêrîya wî tiştî bike, rîya wî tiştî bipê.

wê wadê wan lawa bîn. Axir berî du heyva, wan encalên(7) Mehmûd Paşa Sebahedîn Beg û Lutfullah Beg hatin Parîs, dawetname li gelek ehrarên Osmaniye(8) re rêkirin. Ehrar hemî li Parîs îctîma' kirin.(9) Sala Efrencî(10) hezar û neh sed û duyê(11) de li Parîs mu'temer teşekkul kir.(12) Em çil aza(13) hebîn. Ew miletên hukumeta me teşkîl dikin, Muslim û xeyrê Muslim ji hemîya du-sê aza hebîn. Ji qongreyê esil meqseda me ew bû ku çî qas ehrar hene hemî îttîfaq bikin û meqseda xwe ya eynî re(14) hemî ji yek rê biçin, da rojekê ewiltir nailê emel bibin.(15)

Me şeş jara(16) îctîma' kir. Lakîn ew çil aza ku meqseda wan hemîya yek bî, muzakeratên(17) wan şeş îctîmaa de zeman hemî bi mucadela efkara û hetta munaqesata bûrî. Ewan aza, neylê emela xwe re(18) întîxaba tedabîra de(19) ji hevdu cuda man. Mu'temer bi du para înqîsam kir.(20) Esbabê înqîsam yek nuqte bî, ew nuqte jî teleb û ya redkirina mudaxela ecnebîya bî.(21)

*

Ez'ê nuho ji sûretê teşekkul û dewama mu'temerê bikim:(22)

Mu'temer li binê riyaset(23) Sebahedîn Begê de îctîma' kir. Çihar madde ji meqamê riyaset wez'ê mewqîê muzakere bî.(24) Ji derba ewil(25) gelek mudafeat û mutaleat tewellud kir.(26) Lakîn ji naehlîya(27) wanên cem'iyet(28)

-
- (7) Encal: Piranîya "necl" e, ew jî bi mana "kur, law, pis" e.
(8) Ehrarên Osmaniye: Azadîxwazên Osmaniyan.
(9) Îctîma' kirin: Civîyan, kom bûn.
(10) Efrencî: Mîladî.
(11) Duyê: Diduyan, 2'yan.
(12) Teşekkul kir: Pêkhat.
(13) Aza: Piranîya "uzw" e, ew jî bi mana "endam" e.
(14) Meqseda xwe ya eynî re: Ji mexseda xwe ya yek ra, ew mexseda wan a ku eynî ye û yek e, ji wê mexseda xwe ra.
(15) Nailê emel bibin: Bigîjin daxwaza xwe.
(16) Şeş jara: Şeş caran. Wîsa tê zanîn ku peyvika "car" bi şaşî "jar" hatiye çapkirin.
(17) Muzakerat: Piranîya "muzakere" ye, ew jî bi mana "peyvîna tevayî, hevpeyvîn" e.
(18) Neylê emela xwe re: Ji gîhana daxwaza xwe ra, jibo gîhana daxwaza xwe.
(19) Întîxaba tedabîra: Bijartina tedbîran.
(20) Bi du para înqîsam kir: Li du beşan belav bû, li du beşan cuda bû, bû du beş.
(21) Teleb û redkirina mudaxela ecnebîya bî: Daxwaz û vegerandina têkilîya bîyanîyan bû. Yanî "beşek daxwaz dikir ku dewletên bîyanî têkilê kar û barên dewleta Osmanî bibin û jibo sazkirina rejîmeka têrazadî bibin alîkar, beşek jî ev dîtîna vedigerand û li dijî têkilîya bîyanîyan derdiket".
(22) Yanî "ez'ê nuha ji awayê pêkanîna û domkirina kongreyê behs bikim, qala wê bikim".
(23) Riyaset: Serokî, serekî.
(24) Wez'ê mewqîê muzakere bî: Di cîyê peyvîna tevayî da hatibûn danîn; hatibûn pêşkêşkirin, da ku li ser wan peyvîna tevayî bihata kirin.
(25) Ji derba ewil: Ji cara pêşîn ve, ji despêkê ve.
(26) Mutaleat: Piranîya "mutalee" ye, ew jî bi mana "dîtîna, ray" e. Tewellud kir: Welidî, peyda bû, çêbû.
(27) Naehlî: Nehêgîni, bêkêrî.
(28) Cem'iyet: Civîna.

îdare dikir, gelek ehwalên muessîfe zuhûr kir.(29) Rayên gelek aza hatin tezyîfkirin.(30) Hetta mutaleatên gelek deqîq ên Ferîd Begê nîhayet îstîma'kirin.(31)

Vê mu'temerê de halek dî, gelek ye's û înkîsara azaya mûcib bî;(32) ew jî ew bî ku muzakerat bi ezmanê(33) Tirkî û Frensewî cereyan kir.(34) Hetta nîhayetê de para gelek muzakere, bi Frensewî bî.(35) Ew mu'temer îctîmaek Osmanî bî, azayên wê derê hemî Osmanlî bîn; loma, cereyana muzakeratê bi ezmanê Frensewî gelek kirêt bî. Waqia(36) li meclis tercuman hebî, muzakeratên Frensizî bi Tirkî tercume dikir; lakîn qismê kullî(37) nedihat tercu-mekirin. Azayên Frensizî nedizanîn, ji azayên Frensizî dizanîn gelektir bîn; loma, tu sebebê meşrû'(38) ji vî halî re ne mewcûd bî.

*

Halek dî gelek kirêt li mu'temerê mewcûd bî:

Nav azayên mewcûd de hinek aza hebîn, ne mirovên kifş bîn.(39) Weqta ku nav muzakeratê de li ser teleba muaweneta ecnebîya mubahese gelek kes-bê şîddet dikir,(40) ewan azayên nekifş gelek îltîzama(41) fikra teleba muawenetê dikir. Meclisê de mesela ji hemîya muhimtir, ev fikra muawenetê bî; hemî îctîmaên mu'temerê de muzakerat li ser vê nuqteyê cereyan kir. Gelek aza terefdarên(42) muawenetê bîn. Nav van azayên talibê(43) muawenet çendek hebîn, zêde terefdarî telebê vê fikrê dikirin. Evî halî nezerê dîqqet celb

(29) Ehwalên muessîfe: Rewşên xemde, rewşên ku xem didin mirov, rewşên ku mirov xem-gîn dikin û bêhna mirov teng dikin.

Zuhûr kir: Awayê rast "zuhûr kirin", yanî "derketin, hatin meydanê".

(30) Rayên gelek aza hatin tezyîfkirin: Dîtinên gelek endaman biçûk hatin xistin, rûmeta wan hat kêmkirin, tinaz bi wan hat kirin.

(31) Mutaleatên gelek deqîq: Dîtinên gelek baldarkî, dîtinên ku gelek bi baldarî û dîqet hatibûn amadekirin.

Nîhayet îstîma'kirin: Nehat guhdarîkirin, guhdarîya wan nehat kirin, guh li wan nehat dayin. Wisa tê zanîn ku peyvika "nehat", bi şaşî "nîhayet" hatîye çapkirin.

(32) Ye's: Bêhêvî.

Înkîsar: Şikestin, şikestina hêvîyê.

Mûcib bî: Bû semed. Yanî "bû semedê gelek bêhêvî û şikestina hêvîya endaman".

(33) Ezman: Ziman.

(34) Cereyan kir: Ciriya, bû, meşîya.

(35) Yanî "tewr di paşîyê da beşê piranî yê peyvên tevayî, bi Fransizî bû".

(36) Waqia: Di eslê xwe da, bi rastî.

(37) Qismê kullî: Beşê piranî.

(38) Sebebê meşrû': Semedê heqdar, semedê di cî da, semedê bicî.

(39) Ne mirovên kifş bîn: Ne mirovên naskirî bûn, ne kesên naskirî bûn.

(40) Teleb: Daxwaz.

Muaweneta ecnebîya: Alîkarîya bîyanîyan.

Mubahese: Peyvîna tevayî, dayin-standin, hevpeyvîn.

Kesbê şîddet dikir: Dijwar dibû, germ dibû.

(41) Îltîzam: Piştgirî.

(42) Terefdar: Piştgir, alîgir.

(43) Talib: Xwestox, daxwazkar.

kir.(44) Loma, yek aza ji nav azayên neterefdarê telebê muawenet, ji reîs rica kir ku huwiyeta çî qas azayên mewcûd hene, îlam bike.(45) Ev suala vî azayî, li ser reîs te'sîrek gelek xirab îcra kir.(46) Zîra ewî dizanî ku nav azayên dawetkirî(47) de du-sê hebîn ku cîdden ne şayanê dawet bîn.(48) Loma bi ern, ev cewab da wî azayî:

—Ev azayên ha hemî min dawet kirine, huwiyeta wan ji min mes'ûl e,(49) tu kes heq nîne wan bipirse, xirabî û qencîya wan ez dizanim, ne lazim e ku tu kesê dî bizanibe.

Ew teleba wî azayî, bi vî sûretî(50) bête'sîr ma. Teleba wî gelek muhiq bî.(51) Weqta ku çend mirovek li ser meqsedek muhim muzakere dikin, divê ew mirov hemî hevdû nas bikin. Ev gelek tiştêk tebîî ye ku cem'iyetekê de divê aza hemî hevdû nas bikin. Wekî(52) mirov li hevdû bîyanî ye, nikare hevdû re mudaweleê efkar bike(53) û hetta ne caiz e.(54) Heta mirov hevdû nas neke, nikare raya xwe eşkera bêje. Lakîn reîs ev heq nas nekir, ev suala hinde muhiq red kir, hetta bi gelek ern cewab da, yanî bi rastî ew aza ser wê telebê tekdîr kir. Zîra nedikarî huwiyeta wan kifş bike. Reîs dizanî ku ew aza ne mirovên tamam in.(55) Ewî dizanî ku nav wan de hinek hebîn ku ji hurriyetê(56) zêdetir, întîsab li Sefareta me ya li wê derê dikirin.(57)

*

Hasil,(58) muddeta hemî îctîmaa de muzakere, mubahese, munaqêşe, mucedale hemî li ser teleba muawenetê tewellud kir. Axir eyan bî(59) ku aza li sebeba vê meseleyê nekarîn îttîfaq bikin. Nav çil azayên mewcûd de yanzde aza ji meclisê îftîraq kir,(60) li yên dî re îttîfaq nekirin. Zîra ewan digo:

-
- (44) Nezerê dîqqet celb kir: Bal kişand, balkêş bû.
 (45) Îlam bike: Ragîhîne, eşkera bike, bide zanîn.
 (46) Îcra kir: Çêkir.
 (47) Dawetkirî: Xundî, vexundî.
 (48) Cîdden: Bi rastî.
 Ne şayanê dawet bîn: Ne liyaqê xundinê bûn, ne hêja bûn ku bihatina vexundin.
 (49) Ji min mes'ûl e: Ji min tê pirsîn, ez ji huwiyeta wan berpirsyar im.
 (50) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.
 (51) Muhiq bî: Heqdar bû, di cî da bû.
 (52) Wekî: Eger.
 (53) Mudaweleê efkar bike: Fikran bide û bistîne, dîtînen xwe bide û bistîne, dîtînen xwe ji hev ra bêje.
 (54) Hetta ne caiz e: Tewr ne rast e, tewr ne durust e. Yanî "ji bil ku mirov nikare dîtînen xwe ji hev ra bêje, tewr ne durust e jî ku mirov dîtînen xwe ji hev ra bêje; ku mirov hev nas neke, ne rast e ku mirov digel hev dayin-standin bike".
 (55) Wisa tê zanîn ku mexseda wî ew e ku ew zilam ne kesên wisa nin ku mirov bikare bi tamamî bi wan bawer bike, ne hêjayê baweriyê ne.
 (56) Hurriyet: Azadî.
 (57) Yanî "pêgirtiyên Sefareta me ya wê derê bûn, bi Sefareta me ya wê derê ve girêdayî bûn".
 (58) Hasil: Dûwayîka peyvê, paşîya peyvê.
 (59) Eyan bî: Kifş bû, eşkera bû, dîyar bû.
 (60) Îftîraq kir: Veqetîya, cuda bû.

”Heta nuho çî qas cara ecaniba mudaxele li halê me kiribe, her bi zîyana me muntic bîye.(61) Eve bîst-sih sal e ji milkê me(62) nîvê bêtir tefrîq bî, hemî bi mudaxela ecnebîya bî. Em muaweneta wan teleb bikin, em’ê îzmîhlala xwe teshîl û tacîl bikin.(63) Xasma ku ev teleb, ji miletî re gelek ar e. Tarîxa me de(64) em rastê mîsalekê nayên ku bîyanîya li ser menfeeta me muawenet li me re kirî.(65) Waqia, du-sê cara yek-du dewlet zemanê şerî de esker û saîr esbabê muawenet(66) ji me re rêkirin; lakîn ev nayê înkarkirin ku muaweneta wan dewleta ne li ser menfeeta,(67) lakîn mehza(68) ser qencîya wan, ser emniyet û selameta wan xwe bî.(69) Hetta ew bi teleba me muawenet nakin; wekî ew ji xwe re lazim dibînin, wê hingê muawenet dikin”.

Eve fikra wan yanzde aza ev bî. Dê vêca meclis bi du mila încîsam kir.(70) Milek ekserîyet bî, milê dî jî eqellîyet bî.(71) Ev her du mil ser vê nuqteyê herçend ku meqsedê eslî de muttehid bîn,(72) întîxaba tedabîra husûlê meqsed re(73) yekcar ji hevdu cuda bîn. Meclisa şeşê(74) de, ku axirê meclisê bî,(75) eqellîyetê dît ku ittîfaq nabe; ekserîyetê jî raya eqellîyetê tensîb nekîr.(76) Nîhayet, meclisa roja şeş, ku axirê meclisê bî, wan yanzde aza ku eqellîyet teşkîl dikir, bi ye’s û teessurek(77) gelek mezin fikra xwe ya muddeta şeş meclisa de cereyan kirî, bi muxteser beyan kirin(78) û ji meclisê derketin, cuda bîn.

Eve ev mu’temer jî bi wî sûretî netîcepezîr bî.(79) Nuho her milekî, rîya întîxabkirî(80) de dixebite. Meqseda her du mila jî, selameta miletî ye. Xwedê hevalê her du mila bit!

- (61) Muntic bîye: Netîce daye, dûwayîk daye, dûwayî lê hatîye.
(62) Mexsed ji ”milkê me”, axa dewleta Osmanî ye.
(63) Îzmîhlala xwe: Wêranbûna xwe, cûmbûna xwe, berzebûna xwe.
Teshîl: Hêsankirin.
Tacîl: Lezandin, ku mirov tiştêk bilezîne, bi lez tiştêk bike.
(64) Mexsed ji ”tarîxa me”, dîroka Osmanîyan e.
(65) Li me re kirî: Awayê rast, ”ji me ra kirî” ye.
(66) Sair esbabê muawenet: Tiştên dî yên alîkariyê.
(67) Li vir kêmayîyek heye, awayê temam weha ye: ”Ne li ser menfeeta me”.
(68) Mehza: Tenê, sirf.
(69) Ser emniyet û selameta wan xwe bî: Li ser ewletî û silametîya wan bi xwe bû.
(70) Bi du mila încîsam kir: Li du beşan parçe bû, li du beşan cuda bû, bû du beş.
(71) Ekserîyet: Piranî.
Eqellîyet: Kêmanî.
(72) Muttehid bîn: Yek bûn, pêkve bûn.
(73) Întîxaba tedabîra husûlê meqsed re: Jibo bijartina tedbîrên gîhana amancê; jibo bijartina tedbîrên ku mirov digîhînin mexsedê, digîhînin amancê.
(74) Şeşê: Şeşan.
(75) Axirê meclisê bî: Paşîya civînê bû, civîna paşîn bû.
(76) Tensîb nekîr: Munasib nedît, rast nedêra, rast nedît, durust nedêra.
(77) Ye’s: Bêhêvîtî.
Teessur: Xemgînî.
(78) Bi muxteser: Bi kurtî, bi awayekî kurt.
Beyan kirin: Ragîhandin, eşkera kirin, dan zanîn.
(79) Netîcepezîr bî: Netîce da, dûwayîk da, gîha dûwayîkê.
(80) Rîya întîxabkirî: Rîya bijartî, rîya ku hatîye bijartin.

KÜRDİSTAN'DA ESAS-I NİFAK

—Mâbâd—

İşte misyonerlerin girdiği, dolaştığı topraklarda rahat ve âsaiş-i kadîm zail, hilkaten yekdiğerine marbut yerliler arasına mutlak bir husumet tarî olur.

Rusya ve Fransa gibi, Şark'taki(81) huzur ve âsaişi ihlâl ederek zuhur edecek teşettüt ve tezebzübden istifade emelini besleyen bazı hükümetler, bu fikr-i menfaatı kuvveden fiile getirecek neşriyât ve müdahalât-ı diniyeden daha faal ve müsmir bir vasita bulamadıklarından, birincisi vazaif ve neşriyât-ı diniyeyi siyasî memurları vasıtasıyla, ikincisi kendi toprağından koğduğu misyonerlerin gayretiyle netice-i matlubeye vusula hasr-ı makderet etmekten hâlî kalmıyorlar.

Bu o kadar kat'î hakayıktandır ki harbden sonra(82) cihana müstevlî olması arzu edilen sulhun devam edeceği zamanlarda, bir harb-i müdhiş-i müstakbelin alâim-ü emarâtını hazırlamak üzere Berlin Ahidnamesine(83) birtakım mevadd-ı istisnaiye ilâve ettiren Rusya'nın Kürdistan'da Ermenilere, Makedonya'da Bulgarlara ve sair cihetlerde münhasıran Hristiyanlara imtiyazât-ı fevkalâde bahşettirerek, millet-i hakimeyi iğzab eylemeye cehdi ve bu vechile silinmez, zeval bulmaz bir nefret-i daimenin esbab-ı evveliyesini bütün devletlere kabul ettirmesi, cidden şaşılacak ahvaldandır. 1293(84) Muharebesinden akdem mülk-i Osmanîde ilân ve kabul edilmiş olan Kanun-ı Esasî, Müslim ve gayri Müslim bütün tebaa-i Osmaniyeyi seyyan bulundurduğu halde, Rusya'nın Hristiyanlara ekseriyeti teşkil eden Müslümanlardan ziyade hukuk bahşettirmesi mazur görülemez. Hele Kanun-ı Esasî'nin lağvına hükümetimizi icbar etmesi, hiç affolunmaz.

Berlin Muahedesinin 23 ve 61'inci maddelerindeki şerait-i ıslahiye kuvvede bırakılmayıp da Rusya'nın arzu ve talebi gibi mevki-i icraya vaz'edilse idi, hiç bir vechile Şark'ta sulhun şimdikinden daha ziyade idamesi kabil olmaz ve belki vaki olmuş kıtallar daha hunrîz muharebât-ı dahiliyeye tahavvül eylerdi. Çünkü unsur-ı esasî birçok hukuktan tecrid edilerek, anasır-ı mahkûme, mahza Hristiyan olduklarından, kavanîn-i memleket nazarında mümtaz-ü müstesna tutulacak olursa, buna havsala-i beşer tahammül etmez; belki en bîtaraf düşünen eazım-ı rical-i Osmaniye bile, "Kanun-ı Esasî ahkâmı, bütün tebaa-i Osmaniye için her türlü saadet-ü müsavatı kâfildir; bu mer'î tutulmalı, imtiyazât-ı hususiye lağvedilerek iğtişâta vesile olacak hiç bir şey bırakılmamalıdır" der ve muhik olarak, muahedenamenin hususî ıslahâta müteallik mevaddını redd-ü cerh ederdi.

(81) Buradaki "Şark"tan maksat, Doğu ülkeleridir.

(82) Burada "harb" diye sözü edilen savaş, 1877'de patlak veren Osmanlı-Rus savaşdır.

(83) Berlin Ahidnamesi: Osmanlı-Rus savaşından sonra 1878'de Berlin'de imzalanan Berlin Antlaşması.

(84) Milâdî takvime göre 1877.

İşte ecnebilerin memleketimizin ıslahına dair serd edecekleri mütalâa ve tavassutlar, hep böyle cidalı mucib olacak tarzda olup, hiç bir zaman umum anasının müsavat-ı kâbilesini temin edecek bir netice veremez.

Rusya'nın ilka-i nifak yüzünden takib ettiği hatt-ı hareketi, Fransa da aynen misyonerlerin himayesi bahanesiyle güderek, yeniden kapitülasyonlara(85) beş madde ilâve ettirdi; ki bunlar sayesinde, medeniyet-i kadîmenin mehd-i tefeyyüzü olan Asya-i Suğra,(86) büsbütün mezabaha-i beşer kesi- lecektir.

*

Hulasa olarak denilebilir ki bilcümle ahalînin selâmetini ancak Kanun-ı Esasî temin edebilip, o zaman edyan-ı muhtelifeye mensub bütün tebaa ecne- bîlerden ziyade hukuka mazhar olarak, ne misyonerlerin iğvaâtı, ne de düvel-i hariciyenin müdahalâtı tahrib-i vatan edemez. Otuz beş sene evveline değin düvel-i medeniye haricinde tanınan Japonya, bugün âlem-i terakkî- de attığı adımlarla, eskiden beri mahkûm kaldığı kapitülasyonları lağvede- rek harice karşı imparatorundan son ferdine değin kanun nazarında müsavî tutulur büyük bir yekvüculuk husule getirdi.

Biz de biz olabilmek için, insaniyete muğayır yalnız bâlâdaki beş maddeyi feshetmek değil, belki adalet-i tammeyi ilân ederek, kanımızı emmek, vücudumuzdan müntefi' olmak isteyen haricîlerin ribka-i tagallübünden kurtu- labilmeliyiz. Fakat bunun için de, o kötü ve ağır müdahalâta sebebiyet veren, esas-ı nifakı teşkil eden misyonerlerin serbestî-i harekâtlarına badî-i yegâne olan mezalim-i Hamidiye, lâkaydî-i Şahane bertaraf edilmeli, ortadan evvelâ ebuzzulüm veşşenae mündefi' olup gitmeli(87) ki Şark'ı fuyûzât-ı hak ve hürriyetle şa'saadat edecek îd-i ekber-i umumînin hulûlüne muntazır ve amade olabilelim.

(85) 30. sayıdaki 131 numaralı dipnota bakınız.

(86) Asya-i Suğra: Küçük Asya. Bu ad, eskiden Kürdistan'ı ve Anadolu'yu içine alan bölge için kullanılan coğrafi bir addi. Ulusal olmayan ve fakat sınırları içindeki halkların ulusal kimliklerine de kendi değer ölçütlerine göre saygılı olan Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasından ve Türkiye Askerî Cumhuriyeti'nin bir ceberrut devlet olarak Türk ırkçılığı ve Türk militarizmi temeli üzerine kurulmasından sonra, o ırkçı ve militarist rejimin kurucusu ve Türk faşizminin babası olan Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından "Kürd" ve "Kürdistan" adları yasaklandı; "Anadolu" adı Kürdistan'ı da içine alacak biçimde genişletildi ve Kürdistan'ın Türk işgali altındaki bölümüne "Doğu Anadolu" adı verildi; Kürd halkının varlığı da inkâr edilerek Kürdlere "dağ Türkleri" denildi. Böylece hem tarihsel ve hem de coğrafi gerçekler inkâr edilip değiştirilmek istendi. Bir yandan da Kürd halkının asimile edilip Türkleştirilmesi siyaseti yürürlüğe konuldu. Kürd halkının o insanlık dışı siyasete karşı giriştiği bütün direnişler de silâhla, ateşle, kanla bastırıldı. O ırkçı ve inkârcı siyasetin silâh zoruyla uygulama alanına konulmasından sonra, "Küçük Asya" adı da artık kullanılmaz oldu. Böylece, ceberrut bir devlet olan Türkiye Askerî Cumhuriyeti, birçok alanda olduğu gibi halklar sorunu konusunda da Osmanlı devletinin gerisine düştü ve ondan çok daha gerici bir nite-likle ortaya çıktı.

(87) Ebuzzulüm veşşenae: Zulmün ve iğrençliğin babası. Bundan maksat, Abdül- hamid'dir.

Mündefi' olup gitmeli: Def' olup gitmeli, savuşup gitmeli.

AHRAR-I OSMANİYE KONGRESİ

Milleti maruz kaldığı felâketlerden kurtarmak niyet-i hayırhahanesiyle birkaç seneden beri gerek dahil-i mülkümüzde ve gerek memalik-i ecnebiyede ibzal-ı sa'y-ü gayret eden ahrarı bir yere cem' ve bir an evvel istihsal-ı maksad için ne yapmak lâzım geldiğini tezekkür etmek emeliyle, Damad-ı Devletlu Mahmud Paşa Hazretlerinin mahdumları Necabetlu Sabahaddin ve Lütfullah Beyefendiler tarafından bir kongre lüzumu, bundan bir sene mukaddem bir beyanname ile neşr-ü ilân olunmuş ve cidden bir lüzum-ı kavî tahtinde bulunan bu kongrenin in'ikadına tehalükle intizar olunmakta bulunmuş idi.

Nihayet mezkûr kongre, bin dokuz yüz iki sene-i Efrencîsi Şubatının dördüncü günü akşamı Trokadero(88) Caddesinde, Fransa Encümen-i Daniş azasından Mösyö Lufer Potalis'in(89) 24 numarolu hanesinde teşekkül etti.

Kongrede, devlet-i Osmaniyeyi teşkil eden Müslim ve gayri Müslim akvam-ı muhtelifenin hemen kâffesinden bir veya birkaç kişi mevcut idi. Kongrenin mecmu azası, kırkı tecavüz etmiş idi.

Bir seneden beri vücuduna intizar olunan şu kongreden başlıca bir ittihad ve ittifak-ı umumî ümidi herkesin fikrinde caygır olmuş ise de, altı defa ictima eden bu kongre müzakerâtı neticesinde aza-i mevcude, bir mühim nokta hakkında dûr-ü dıraz birçok mübahasât ve hatta münakaşâttan sonra, biri birinden ayrı iki fırkaya ayrıldılar. Fakat şu iki fırka, yine kalben müttehidir.

İnkısamı mucib olan nokta, müdahale-i ecnebiyeyi talep etmek mesele-i mühimmesi idi.

Aynı maksada hizmet eden bir cemiyetin bu suretle ikiye inkısamı badî-i emirde mucib-i teessüf gibi görünüyorsa da, bunların kalben müttehid ve yalnız hedefe isabet için ittihaz olunacak tedabîrin intihabında re'yen muhalif olmalarına nazaran, "ihtilâfu ümmetî rahmetun"(90) hadis-i şerifinin muhtevî olduğu mazmun-ı hikmetnumûna masadak olabilecek ihtilâf-ü inkısam olduğu tebeyyün eder.

*

Şimdi, kongrenin suret-i teşkiliyle orada cereyan eden ahval hakkında mücmel bir malumat verelim:

Damad-ı Devletlu Mahmud Paşa Hazretlerinin mahdumları Necabetlu Sabahaddin ve Lütfullah Beyefendiler Hazarâtı, icrasını tasmi' ettikleri kongre için İtalya'dan Paris'e gelerek, oradan, muhtelif cihetlerde bulunan ahrar-ı Osmaniyeye, 15 Kânun-ı Sanî 1902'de teşekkül edecek kongrede hazır

(88) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(89) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(90) Bu hadisin Türkçe çevirisi şöyledir: "Ümmetimin anlaşmazlığı rahmettir".

bulunmak için tarih-i mezkûrde Paris'te bulunulması lüzumuna dair davetnameler gönderdiler. Bunun üzerine herkes Paris'e müteveccihen hareket ederek, davetnamelerde mezkûr tarihte Paris'te isbat-ı vücud etti. Müstesna olarak, yalnız İsmail Kemal Bey Hazretleriyle Ermeni milletinden davet olunan aza, bu kongreye iştirakta biraz mütereddid olduklarından, on beş gün kadar geciktiler. İşte bu sebebden, kongreye vakt-i muayyeninde başlanılmadı.

Bu aralık, kongrenin men'i teşekkülüne dört el ile çalışmakta olan Paris Sefiri Münir Bey, şu teahhurdan bilistifade, hayli mefsetet icrasıyla kongrenin teşekkülünü men'etmeye muvaffak olabilecek gibi oldu. Hatta Paris Polis Nâzırı Mösyö Lepin,(91) prensleri(92) nezdine celb ile, kongrenin Paris'te teşekkülüne müsaade edemeyeceğini sarahaten beyan etti. Fakat bir hükümetin taht-i istibdadında her gün bir suretle musab olan bir millet-i masumenin felâket-i cangüdazına netice vermek emeliyle teşekkül arzu olunan bir ictimaa müsaade etmemek, nev'ama o hükümetin istibdadına müsaade etmek demek olacağı zemininde serd olunan mukaddimât ile, Paris hey'at-ı hükümetinin bazı ashab-ı nüfuzu elde edilerek, bunların inzımam-ı muavenetiyle Fransa Dahiliye Nâzırının muvafakatı istihsal ve bu babdaki müsaadenin iadesi hakkında oradan Polis Nezaretine evamir-i lâzime ita olunmuştur.

*

Kongre, Prens Sabahaddin Beyefendi Hazretlerinin taht-i riyasetinde olarak teşekkül etti. Esas maksad, anasır-ı muhtelif arasında bir ittifak ve itihad akdederek, kongrede umumiyet veya ekseriyet-i âra ile kabul olunan mevaddı mevki-i icraya vaz' için bir heyet-i daime azası intihabından ibaret idi.

Birinci ictimada müzakere edilmek üzere makam-ı Riyasetten dört maddeyi hâvî bir program, kongrenin nazar-ı tedkikine kondu. Mezkûr programın hâvî olduğu mevad, birkaç aza tarafından şiddetle itiraza uğrayarak buna dair arîz-ü amîk tafsilât verildi ise de, maatteessüf kongrede Riyasete geçenler, kongrenin lâzım geldiği vechile şîraze-i intizamında cereyanını temin edemediklerinden, haklı-haksız söz söyleyenlerin gürültüye uğraması, bazılarının bilâ sebep-i meşru söz söylemekten men'edilmesi gibi garaibler görülmüş ve hatta bu meyanda, azadan Ferid Bey'in pek müdekkikane olan mütalââtı istima' bile edilmediği teessüfle müşahede olunmuştur.

Kongrenin en ziyade mucib-i esef bir hali de, azası umumen Osmanlı olan şu hey'ette birkaç Ermeni azanın Türkçe bilmemesi sebep-i meşru addolunarak, lisan-ı resmîmiz olan Türkçeden ziyade Fransızca lisanı üzere müzakerâtın cereyan etmesi idi. Orada mevcut birçok aza, Fransızcaya adem-i vukfları hasebiyle cereyan eden müzakerâtın tercüme olunabilen ancak bir cüz'ünü anlamışlar, kısım-ı küllîsine külliyyen bîgâne kalıp mütalâalarını

(91) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(92) "Prensler"den maksat, Sabahaddin ve Lütfullah'tır. Padişahın yeğenleri oldukları için kendilerine "prens" denilmiştir.

dahi beyan edememişlerdir. Fransızca bilmeyenler Türkçe bilmeyenlerden daha çok ve esasen kongre Osmanlı ümmetine mahsus bir kongre olup, ümmet-i mezkûrenin lisan-ı resmîsi dahi Türkçe olmasına nazaran, makam-ı Riyasetten Fransızca müdavele-i efkâr edilmesine müsaade olunması pek çirkin görülmüş ve Fransızca bilen ve bilmeyen pek çok azanın ye's-ü inkisarını mucib olmuştur. Hatta İstanbul'da uzun müddet Şura-i Devlet azalığında bulunan Mozoros Kikis Efendi dahi bir defa beyan-ı re'y için ayağa kalkıp Fransızca söze başladıkta, Türkçe lisanının lüzum-ı istimali, kendisinin Şura-i Devlet azasından olmasına göre Türkçe ifade-i merama muktedir bulunacağı düşünülerek, azadan biri tarafından ayrıca makam-ı Riyasetten rica olunmuş ise de, Mozoros Efendi Türkçe bilmediğini beyan ile Fransızca ifade etmekte devam etmiştir.

*

Kongrenin şayan-ı muahaze diğer bir hali de, hüviyeti gayri malum ve Ahrar-ı Osmaniye silkinde olmayan birkaç kişinin orada aza sıfatıyla mevcut bulunması idi. Hatta İsmail Kemal Bey ve prensler tarafından tensib edilen müdahale-i ecnebiyeyi talep fikrinin, kim oldukları malum olmayan bu aza tarafından alkışlanmasına ve fikr-i sakîm-i mezkûrün bu suretle ekseriyet kazanması üzerine, kongreyi teşkil edenlerin kimler olduğunun resmen kongrede beyan edilmesi lüzumu, "Meşveret" Gazetesi Sahibi Ahmed Rıza Bey tarafından dermeyan edildi ise de, mumaileyhin şu sual-i musîbine Reis Beyefendi, umum azanın kendileri tarafından davet edildiği ve binaenaleyh hüviyet isbatına lüzum olmadığı cevabı hiddetle verilmiş ve bu cevaba mezkûr aza tarafından terfîk edilen gürültü-patırtı, mumaileyh Ahmed Rıza Bey'i sükûte mecbur bırakmıştır.

Son ictimaların kâffesinde umum azanın zihnini işgal eden müdahale-i ecnebiyeyi talep fikri, gittikçe aza beyninde gerginliği mucib oldu. Müdahale-i ecnebiyeyi kabul edemeyen azanın kâffesi ve alelhusus Erkânıharb Ferid, Erkânıharb Yusuf, Erkânıharb Silistreli Hamdi, Mösyö Foa,(93) Ahmed Rıza, Nâzım, Hoca Kadri ve Abdurrahman Bedirhan Beyler tarafından mütemadiyen ve şiddetle reddedildi. Fakat bunların itirazlarına daima, "ekseriyet müdahaleyi istiyor" cevabı verildi. Ekseriyeti teşkil edenler içinde Damad-ı Devletlu Mahmud Paşazadeler(94) ve İsmail Kemal Bey'ler gibi maruf zevât mevcut idi. Fakat ekalliyeti teşkil edenlerin her biri, gerek İstanbul hapishanelerinde, gerek Afrika ve Kıbrıs menfalarında bin türlü felâket gördükten sonra Avrupa'ya kaçabilip senelerden beri bin türlü sefalet içinde pûyan olarak sarf-ı mesâî etmekle vatandaşlarına kendisini tanıttırması, birçok tarafdar kazanmış ve binaenaleyh bir fırka vekili demek olan zînûfuz zevât-ı muktedireden idiler.

(93) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(94) Mahmud Paşazadeler: Mahmud Paşa'nın oğulları. Maksat, Prens Sabahhadin ile kardeşi Lütfullah'tır.

İşte şu hale nazaran, ekalliyet denilen, hakikatte ekseriyet idi.

Beş kişiden ibaret olan Ermeni aza, kongrenin ilk icimalarında rey vermekten istinkâf ettiler. Beşinci icimada ekseriyetle, yani müdahale-i ecnebiyeyi kabul edenlerle beraber olduklarını ve müdahale-i mezkûre aleyhinde bulunanlar tarafından talep olunan Kanun-ı Esasî'yi kabul edemeyeceklerini ve düvel-i muazzama(95) tarafından Berlin Kngresinde(96) ve şu son senelerde kendilerine vadolunan imtiyazâtta istifade etmek istediklerini beyan ettiler. Ermeni azanın şu mütalâaları, umum tarafından şiddetle muahaze olundu. Ermeniler son sözlerinde, müdahale-i ecnebiye meselesinin kongre azası meyanında bıraktığı adem-i ittihadı sebep göstererek, "ne vakit siz ittifak eder iseniz, biz de o vakit gelip sizinle görüşürüz" deyip bir infial ile meclisi terk ettiler.

*

Altıncı ve son olan icimada, adem-i müdahale tarafdaranı,(97) meselenin ibtidasından beri müdahale-i ecnebiyeyi red yolunda vuku bulan müdafaaların tesirsizliğini görerek me'yus bir halde idiler. Müzakerâta hitam verilmiş gibi idi. Yalnız, kongrede kabul olunan mevaddın mevki-i icraya vaz'ı için lâzım gelen Heyet-i Daim azasının intihabı hakkında rey vermek ciheti kalmış idi. Bunun için Reis Beyefendi kongreye müracaat etti. Adem-i müdahale tarafdaranı, fikir ve vicdanları hilâfına müretteb bir maddenin mevki-i icraya vaz'ı için aza intihabında mazur olduklarını bilbeyan, şu zârdeki nutuk onlardan biri tarafından müteessiren okunarak ayrılınmış ve bu suretle kongreye nihayet verilmiştir:

Sevgili vatandaşlarımız!

Kongreye iştirak ederken, neticesinde müttehidürrey olarak ictimamıza hitam vermeyi kalben arzu ediyorduk. İttihadımızın hasıl edeceği kuvvetten istifade, en birinci emelimiz idi. Hatta bu hususta ne kadar itilâf tarafdarı olduğumuzu, son teklifimiz isbat eder. Teklifimiz şu idi:

"Kongre, vatanımızda(98) Kanun-ı Esasî'yi istihsal suretiyle terakkiyâtı medeniye ve islahât-ı umumiyeye sa'y edeceğini ve bu hususta Avrupa devletlerinin hüsn-i teveccüh ve hayırhahlığını ümid ettiğini bir kıt'a beyanname ile düvel-i muazzamaya bildirecektir".

(95) 28. sayıdaki 136 numaralı dipnota bakınız.

(96) 28. sayıdaki 128 numaralı dipnota bakınız.

(97) Adem-i müdahale tarafdaranı: Müdahalesizlik taraftarları, müdahalenin yapılmaması yanlıları, müdahalenin yapılmamasından yana olanlar, müdahalesizlik yandaşları. Buradaki "müdahale" sözcüğü, yazının aslında, "müdafaa" biçiminde çıkmıştır. Ancak bunun yanlış olduğu açıktır. Çünkü söz konusu olan, yabancıların müdahale etmemesinden yana olan gruptur; "savunma yapılmaması" anlamına gelen "adem-i müdafaa"nın ise, buraya uygun düşmediği ortadadır. Bu nedenle, biz sözcüğün doğru biçimi olan "müdahale" yazdık.

(98) Buradaki "vatanımız"dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

Fakat maatteessüf bu arzumuza muvaffak olamadık; ittihad-ı efkâr hasıl olmadı. Kongrenin ekseriyeti, memleketimizde ıslahât-ı lâzime icrası için düvel-i müşarünileyhimin umur-ı dahiliyemize müdahalelerini tanıyan muahedâta istinaden onları vazifelerinin icrasına davet ve bu suretle hakkını istemek tarafını iltizam etti. Teşkil edilecek komitenin vazâif-i mâdudesinden en mühimmi bu husus olacağı takarrur etti. Hulâsa, tanzîm ve kabul edilen nizamnamenin ruhu, "muamele-i muavenetkârane"yi ecnebiyeyi talep etmek oldu.

Biz, medeniyetin bulunduğumuz devrinde, el'an hükümâtın en birinci saik ve muharriki menfaat olduğunu zannediyoruz. Devletler menafiinin ıslahât hususunda bizimki ile daima müşterek bulunacağına emin değiliz. Biz, müdahale-i ecnebiyenin menafiimize, muhafaza-i istiklâl ve tamamî-i mülkîmize muzır olduğunu kabul ederiz. Ekseriyet de tasdik eder ki vakt-i sulhta vuku bulacak müdahâlât-ı ecnebiyenin bir tarz-ı nafiine misal gösteremedi.

Saniyen, Avrupa müdahalesinin menafiimize muvafık surette sevk edilmesinin ne demek olduğunu anlayamadık. Paris'te teessüs edecek hürriyetperver bir Osmanlı cemiyetinin ne suretle mesail-i Şarkiyede düvel-i muazzama siyasetlerini idare edeceğine akıl erdiremedik.

Biz, bize nâhak yere isnad olunduğu vechile Avrupa'ya muarız değiliz. Bilakis, onların terakkiyât-ı medeniyelerini memleketimizde tamim etmek, en birinci ve mukaddes emelimizdir; maarifleriyle halkımızı tenvîr, müessesât-ı nafialarıyla, meşrutiyetleriyle hükümetimizi techiz etmek istiyoruz; bilcümle hususât-ı nafiada mil-i mütemeddinenin mesleğini takib etmek arzusundayız. Binaenaleyh, aramızda ihtilâfı badi, bu değildir; müdahale-i ecnebiyenin kabul ve adem-i kabulüdür. Biz, vatanperverliği, bu müdahaleyi kat'iyen reddetmekte buluyor ve bu vatanperverliğimizin menafiimize muvafık ve sevgili milletimizin ve Avrupa'nın mazhar-ı takdiri olacağını ümid ediyoruz.

Binaenaleyh, ayrı çalışmak mecburiyetinde bulunduğumuzu arzeder ve ekseriyetin teşkil edeceği komitenin vatanımıza hıdemât-ı nafia îfa etmesini an samîmilkalb temennî ederiz.

İntikam Matbaasında tab'olunmuştur

31'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDİSTAN'DA NİFAKIN TEMELİ

(Devam)

İşte misyonerlerin girdiği ve dolaştığı topraklarda eski esenlik ve güven ortadan kalkar, yaratılış bakımından birbirlerine bağlı bulunan yerliler arasında mutlak bir düşmanlık başgösterir.

Doğu'daki(99) huzur ve güveni bozarak, meydana gelecek dağınıklık ve karışıklıklardan yararlanma ümidini besleyen Rusya ve Fransa gibi bazı hükümetler, çıkar sağlamayı öngören bu düşünceyi düşünce aşamasından çıkarıp pratiğe geçirecek olan dinsel yayınlardan ve dinsel müdahalelerden daha etkin ve yararlı bir araç bulamıyorlar; bu nedenle, birincisi dinsel görevleri ve yayınları dağıtan siyasal görevlilerinin aracılığıyla, ikincisi de kendi topraklarından kovmuş olduğu misyonerlerin gayretiyle istenen sonuca ulaşmak için güçlerini yoğunlaştırmaktan boş kalmıyorlar.

Bu o kadar kesin gerçeklerdendir ki, savaştan sonra(100) dünyayı kaplaması arzu edilen barışın devam edeceği zamanlarda, gelecekteki korkunç bir savaşın belirtilerini ve ipuçlarını hazırlamak amacıyla Berlin Antlaşması(101) birkatım kuraldışı maddeler ekleyen Rusya'nın Kürdistan'da Ermenilere, Makedonya'da Bulgarlara ve başka yörelerde de yalnızca Hristiyanlara olağanüstü ayrıcalıklar bağışlattırarak, egemen ulusu öfkelenlendirmeye yönelik çabası ve böylece silinmez, ortadan kalkmaz bir sürekli nefretin ilk nedenlerini bütün devletlere kabul ettirmesi, gerçekten şaşılacak durumlardandır. 1293(102) Savaşından önce Osmanlı ülkesinde ilân ve kabul edilmiş olan Kanun-ı Esasî,(103) Müslüman olan ve Müslüman olmayan bütün Osmanlı uyruklarını eşit bulundurduğu halde, Rusya'nın, çoğunluğu oluşturan Müslümanlardan daha çok Hristiyanlara haklar bağışlattırması mazur görülemez. Hele hükümetimizi Kanun-ı Esasî'yi yürürlükten kaldırmaya zorlaması, hiç affedilmez.

Berlin Antlaşmasınının 23. ve 61. maddelerindeki reform koşulları tasarlanan bir düşünce durumunda bırakılmayıp da Rusya'nın arzu ve istemi gibi

(99) Buradaki "Doğu"dan maksat, Doğu ülkeleridir.

(100) Bu savaş 1877 yılında patlak veren Osmanlı-Rus savaşıdır.

(101) Osmanlı-Rus savaşından sonra 1878'de Berlin'de imzalanan antlaşma.

(102) Milâdî takvime göre 1877.

(103) 20. sayıdaki 103 numaralı dipnota bakınız.

yürürlüğe konulsaydı, Doğu'da(104) barışın hiç bir zaman şimdikinden daha fazla sürdürülmesi olanaklı olmazdı; belki de meydana gelmiş olan vuruşmalar, daha kanlı iç çarpışmalara dönüşürdü. Çünkü çoğunluktaki unsur(105) birçok haktan yoksun bırakılırken, egemenlik altındaki unsurlar, yalnızca Hristiyan olduklarından, ülkenin kanunları gözünde ayrıcalıklı ve uygulamanın dışında tutulacak olurlarsa, buna insanlığın kavrama yeteneği dayanamaz; tersine, en tarafsız düşünen Osmanlı büyük devlet adamları bile, "Kanun-ı Esasî'nin hükümleri, bütün Osmanlı uyrukları için her türlü mutluluğu ve eşitliği güvence altına almıştır; bu yürürlükte tutulmalı ve özel ayrıcalıklar yürürlükten kaldırılarak karışıklıklara yolaçacak hiç bir şey bırakılmamalıdır" derler ve antlaşmanın özel reformlara ilişkin maddelerini haklı olarak reddedip çürütürlerdi.

İşte yabancıların ülkemizin düzeltilmesine ilişkin öne sürecekleri görüş ve aracılıklar, hep böyle çekişmelere yolaçacak biçimdedir ve hiç bir zaman bütün unsurların tam eşitliğini sağlayacak bir sonuç veremez.

Rusya'nın nifak sokmak için izlediği hareket çizgisini, Fransa da eynen misyonerlerin korunması bahanesiyle izledi ve kapitülasyonlara(106) yeniden beş madde ekletti; eski bir uygarlığın geliştiği bir beşik olan Küçük Asya,(107) bu maddeler yüzünden büsbütün insan mezbahası kesilecektir.

*

Özet olarak denilebilir ki, tüm halkın esenliğini ancak Kanun-ı Esasî sağlayabilir. O zaman, değişik dinlere bağlı bütün uyruklar, yabancılardan daha çok haklar elde ederler ve ne misyonerlerin kandırmacaları, ne de dış devletlerin müdahaleleri vatani yıkıntıya uğratabilir. 35 yıl öncesine değin uygar devletlerin dışında olmakla tanınan Japonya, bugün gelişme dünyasında attığı adımlarla, eskiden beri tutsak kaldığı kapitülasyonları yürürlükten kaldırarak, dışarıya karşı imparatorundan son bireyine değin kanun gözünde eşit tutulan büyük bir birlik oluşturdu.

Biz de biz olabilmek için, insanlığa aykırı olan yukarıdaki beş maddeyi ortadan kaldırmakla yetinmemeliyiz; daha da öteye giderek, eksiksiz bir adaleti ilân etmeliyiz ve kanımızı emmek, varlığımızdan yararlanmak isteyen dış güçlerin zorbalıklarının ilmiğinden kurtulabilmeliyiz. Ancak bunun için

(104) Buradaki "Doğu"dan maksat, Osmanlı devletinin Doğu bölgesini oluşturan Kürdistan'dır.

(105) Çoğunluktaki unsur: Çoğunluğu oluşturan halk, çoğunlukta olan halk. "Çoğunluktaki unsur" sözcükleri, yazının aslındaki "unsur-ı esasî" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. "Temel unsur" demek olan "unsur-ı esasî"den maksat, "ülke nüfusunun temelini oluşturan ve çoğunlukta olan unsur"dur. Türkçede bu anlamı vermek için "temel unsur" kullanılmadığından, çeviride "çoğunluktaki unsur" sözcüklerini kullanmayı uygun gördük.

(106) 30. sayıdaki 131 numaralı dipnota bakınız.

(107) Bu sayıdaki 86 numaralı dipnota bakınız.

de, o kötü ve ağır müdahalelere yolaçan ve nifakın temelini oluşturan misyonerlerin hareket özgürlüklerinin tek nedeni olan Sultan Hamid'in zulmü, Padişahın kayıtsızlığı ortadan kaldırılmalı; önce, zulmün ve iğrençliğin babası(108) ortadan savuşup gitmelidir, ki Doğu'yu hakkın ve özgürlüğün feyizleriyle aydınlatacak olan büyük ve geniş kapsamlı bayramın doğmasını bekleyebilelim ve buna hazır olabilelim.

www.arsivakurdi.org

(108) "Zulmün ve iğrençliğin babası"ndan maksat, Abdülhamid'dir.

OSMANLI ÖZGÜRLÜKÇÜLERİ KONGRESİ

Milleti, uğradığı felâketlerden kurtarmak iyi niyetiyle birkaç yıldan beri gerek ülkemizin(109) içinde ve gerekse yabancı ülkelerde çalışıp çabalayan özgürlükçüleri biraraya toplamak ve bir an önce amaca ulaşmak için ne yapmak gerektiğini görüşmek ümidiyle, Devletlu(110) Damad Mahmud Paşa Hazretlerinin oğulları Necabetlu(111) Sabahaddin ve Lütfullah Beyefendiler tarafından bir kongrenin toplanması gerekliliği, bundan bir yıl önce bir bildiriyle açıklanıp yayınlanmış ve gerçekten güçlü bir gereklilik görülen bu kongrenin toplanması can atılırcasına bir istekle beklenir olmuştur.

Nihayet söz konusu kongre, Milâdî 1902 yılının Şubat ayının dördüncü günü akşamı Trokadero(112) Caddesinde, Fransız Akademisi üyelerinden Mösyö Lufer Potalis'in(113) 24 numaralı evinde toplandı.

Kongrede, Osmanlı devletini oluşturan değişik Müslüman ve gayri Müslüm halkların hemen hemen hepsinden bir ya da birkaç kişi hazır bulunuyordu. Kongrenin tüm delegelerinin(114) sayısı 40'ı aşılıyordu.

Bir yıldan beri toplanması beklenen bu kongreden başlıca bir genel birlik ve ittifak ümidi herkesin düşüncesine yerleşmiş idiyse de, altı kez yapılan bu kongre toplantılarındaki görüşmeler sonucunda, hazır bulunan delegeler bir önemli nokta hakkında uzun uzadıya birçok karşılıklı konuşmalardan ve hatta tartışmalardan sonra, birbirinden ayrı iki gruba ayrıldılar. Fakat o iki grup, yine de gönül birliği içindedirler.

Bölünmeye neden olan nokta, yabancı müdahale isteminde bulunmak sorunuydu, ki önemli bir sorundu.

Aynı amaca hizmet eden bir topluluğun(115) bu şekilde ikiye bölünmesi için başlangıcında üzölmeye neden gibi görünüyorsa da, bunlar gönölce

(109) Buradaki "ölkemiz"den maksat, Osmanlı devletinin egemenliğindeki topraklardır.

(110) 20. sayıdaki 99 numaralı dipnota bakınız.

(111) Necabetlu: Soylu, soyu temiz olan kimse. Bu sözcük, Osmanlılar döneminde Osmanlı prensleri için kullanılan resmî bir unvandı. Türkçeye "soylu" diye çevrilebilirse de, o dönemde yerleşip kullanıldığı için, biz de çeviride aynen kullandık.

(112) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(113) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(114) Buradaki "delege" sözcüğü, yazının aslındaki "aza" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olup Osmanlıcaya da geçen "aza" sözcüğü "üye" demektir. Ancak Türkçede "üye" sözcüğü, "bir partinin, bir derneğin, bir ailenin ya da bir parlamentonun içinde yer alan birey" için kullanılmaktadır; kongrelere katılan kişilere ise "üye" denilmemekte, "delege" denilmektedir. Gerçi "delege" sözcüğü de Türkçe değil, Fransızcadır; ama Türkçeye girmiş ve yerleşmiştir. Bu nedenle, biz de çeviride hem burada ve hem de yazının bundan sonraki paragraflarında "delege" sözcüğünü kullandık.

(115) Buradaki "topluluk" sözcüğü, yazının aslındaki "cemiyet" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan "cemiyet" sözcüğü Osmanlıcada hem "toplum" ve "topluluk"; hem de "dernek" anlamlarında kullanılmıştır. Burada söz konusu olan ise, Abdülhamid rejimine karşı mücadele eden aydınlardan oluşan bir grup, bir topluluktur; toplumun tümü ya da bir "dernek" değildir. Bu nedenle biz de çeviride "topluluk" sözcüğünü kullandık.

birlik içinde bulduklarına ve yalnız hedefe vurmak için alınacak önlemlerin seçilmesi konusunda görüş ayrılığı içinde olduklarına göre, anlaşmazlıklarının, "ümmetimin anlaşmazlığı rahmettir" anlamındaki yüce hadisin içerdiği hikmetli içeriğe uygun olabilecek bir anlaşmazlık ve bölünme olduğu ortaya çıkar.

*

Şimdi, kongrenin oluşturulması biçimi ile orada olup biten durumlar konusunda özet bir bilgi verelim:

Devletlu Damad Mahmud Paşa Hazretlerinin oğulları Necabetlu Sabahaddin ve Lütfullah Beyefendiler Hazretleri, yapmayı kararlaştırdıkları kongre için İtalya'dan Paris'e gelerek, oradan, değişik yörelerde bulunan Osmanlı özgürlükçülerine, 15 Ocak 1902'de toplanacak olan kongrede hazır bulunmak üzere sözü edilen tarihte Paris'te bulunulması gerektiği konusunda davet mektupları gönderdiler. Bunun üzerine herkes Paris'e doğru hareket ederek, davet mektuplarında yazılı tarihte Paris'te hazır bulundu. Bundan ayrı olarak, yalnız İsmail Kemal Bey Hazretleri ile Ermeni ulusundan davet edilen delegeler, bu kongreye katılmakta biraz tereddütlü olduklarından, 15 gün kadar geciktiler. İşte bu nedenle, kongreye, belirlenmiş zamanında başlanılmadı.

Bu arada, kongrenin toplanmasının yasaklanması için dört elle çalışan Paris Elçisi Münir Bey, bu gecikmeden yararlanarak yaptığı hayli bozgunculuklarla kongrenin toplanmasının yasaklanmasını başarabilecek gibi oldu. Hatta Paris Polis Müdürü(116) Mösyö Lepin,(117) prensleri(118) yanına çağırarak, kongrenin Paris'te toplanmasına izin veremeyeceğini açıkça bildirdi. Ne var ki, bir hükümetin diktatörlüğü altında her gün başka bir biçimde darbe yiyen suçsuz günahsız bir milletin(119) canlar yakan felâketine son vermek isteğiyle yapılması arzu edilen bir toplantıya izin vermemenin, o hükümetin diktatörlüğüne bir çeşit izin vermek demek olacağı anlamında sunulan görüşlerle, bir de Paris'teki hükümet çevrelerinden bazı etkililer elde edilerek,(120) onların yardımının da eklenmesiyle Fransa İçişleri Bakanının onayı alındı ve bu konudaki iznin yeniden verilmesi hakkında oradan Polis Müdürlüğüne gereken emirler verildi:

(116) Buradaki "müdür" sözcüğü, yazının aslındaki "nâzır" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. "Gözeten, bakan, nezaret eden" demek olan Arapça "nâzır" sözcüğü, Osmanlıcada bir terim olarak "bakan" anlamında kullanılmıştır. Ancak burada sözü edilen yönetici bir bakan değil, Paris polis örgütünü yöneten bir şefdir. Bu nedenle bu yöneticiye "müdür" demenin daha yerinde olacağı kanısındayız. Gerçi bu sözcük de "yönetici" demek olan Arapça "müdîr" sözcüğünün Türkçede bozulmuş biçimidir, ancak Türkçeye girmiş ve yerleşmiştir. Bu nedenle çeviride bu sözcüğü kullanmayı uygun gördük.

(117) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(118) Bu sayıdaki 92 numaralı dipnota bakınız.

(119) Buradaki "millet"ten maksat, Osmanlı yurttaşlarıdır.

(120) Buradaki "elde edilerek" sözcükleri, yazının aslında aynen böyle yer almıştır.

Kongre, Prens Sabahaddin Beyefendi Hazretlerinin başkanlığı altında oluştu. Temel amaç, değişik unsurlar arasında bir ittifak ve birlik oluşturarak, kongrede oybirliğiyle ya da oyçokluğuyla kabul edilen maddeleri uygulama alanına koymak için kurulacak bir yürütme kuruluna(121) üye seçmekten ibaretti.

İlk toplantıda, Başkanlık makamı tarafından, 4 maddeyi içeren bir program, incelenip görüşülmek üzere kongreye sunuldu. Söz konusu programın içerdiği maddeler, birkaç delege tarafından sert itirazlara uğrayarak, bu konuda geniş ve derin ayrıntılar verildiyse de, kongrede Başkanlığa geçenler, kongrenin gerektiği gibi düzen ölçüleri içinde geçmesini ne yazık ki sağlayamadıklarından, haklı-haksız söz söyleyenlerin gürültüye uğraması ve bazılarının haklı bir neden olmaksızın söz söylemelerinin engellenmesi gibi gariplikler görüldü; hatta bu arada, delegelerden Ferid Bey'in pek inceleyici olan görüşlerine kulak bile verilmediğine üzülnerek tanık olundu.

Kongrenin en çok üzüntüye neden olan bir durumu da, delegeleri tümüyle Osmanlı olan bu kurulda birkaç Ermeni delegenin Türkçe bilmemesi haklı bir neden sayılarak, görüşmelerin resmî dilimiz olan Türkçeden çok Fransız diliyle yapılmasıydı. Orada bulunan birkaç delege, Fransızca bildikleri dolayısıyla, yapılan görüşmelerin çevrilebilen ancak küçük bir bölümünü anladılar ve büyük bölümüne hepten yabancı kalarak, görüşlerini dahi açıklayamadılar. Fransızca bilmeyenler, Türkçe bilmeyenlerden daha çoktu; aslında kongre de Osmanlı ümmetine özgü bir kongreydi; söz konusu ümmetin resmî dili de Türkçe olduğuna göre, Başkanlık makamı tarafından görüşmelerin Fransızca yapılmasına izin verilmesi pek çirkin görüldü ve Fransızca bilen ve bilmeyen birçok delegenin ümitsizliğe düşmelerine ve düş kırıklığına uğramalarına neden oldu. Hatta İstanbul'da uzun süre Danıştay üyeliğinde bulunan Mozoros Kikis Efendi bile bir kez görüşünü bildirmek için ayağa kalkıp Fransızca konuşmaya başladığında, Türkçenin kullanılmasını gerektiği ve kendisi Danıştay üyesi olduğuna göre meramını Türkçe olarak anlatabileceği düşünülerek, delegelerden biri tarafından bu konuda Başkanlık makamından ayrıca ricada bulunulduyse de, Mozoros Efendi Türkçe bilmediğini bildirerek Fransızca konuşmaya devam etti.

*

Kongrenin eleştirilecek bir başka durumu da, kimlikleri bilinmeyen ve Osmanlı özgürlükçüleri saflarında yer almayan birkaç kişinin orada delege sıfatıyla hazır bulunmalarıydı. Hatta, İsmail Kemal Bey ve prensler tarafından uygun görülen yabancı müdahalenin istenmesi fikrinin, kim oldukları

(121) "Yürütme kurulu" terimi, yazının aslındaki "heyet-i daime" deyiminin karşılığında kullanılmıştır. Sözcükleri Arapça olan ve Farsça tamlama biçiminde kullanılan "heyet-i daime"nin Türkçesi, "sürekli kurul" demektir. Ancak Türkçede böyle bir söz kullanılmadığı, buna karşılık "yürütme kurulu" bir terim olarak yaygın biçimde kullanılıp yerleştiği için, çeviride bu terimi kullanmayı uygun gördük.

bilinmeyen bu delegeler tarafından alkışlanması ve söz konusu olan o yanlış fikrin bu şekilde çoğunluk kazanması üzerine, kongreyi oluşturanların kimler olduğunun resmen kongrede açıklanması gerektiği, "Meşveret"(122) Gazetesi Sahibi Ahmed Rıza Bey tarafından ortaya konulup önerildi; ne var ki kendisinin bu haklı sorusuna Başkan Beyefendi, bütün delegelerin kendisi tarafından çağrıldıkları ve bu nedenle kimliklerini kanıtlamaya gerek olmadığı yanıtını sert bir biçimde verdi ve bu yanıtı sözü edilen delegeler tarafından eşleştirilen gürültü-patırtı, adı geçen Ahmed Rıza Bey'i susmak zorunda bıraktı.

Son toplantıların hepsinde bütün delegelerin zihnini işgal eden yabancı müdahalenin istenmesi fikri, delegeler arasında gittikçe gerginliğe neden oldu. Bu fikir, yabancı müdahaleyi kabul edemeyen delegelerin hepsi tarafından ve özellikle Kurmay(123) Ferid, Kurmay Yusuf, Kurmay Silistreli Hamdi, Mösyö Foa,(124) Ahmed Rıza, Nâzım, Hoca Kadri ve Abdurrahman Bedirhan Beyler tarafından sürekli olarak ve şiddetle reddedildi. Ne var ki bunların itirazlarına, sürekli olarak, "çoğunluk müdahaleyi istiyor" yanıtı verildi. Çoğunluğu oluşturanlar içinde Devletlu Damad Mahmud Paşa'nın oğulları(125) ve İsmail Kemal Bey gibi ünlü zatlar bulunuyordu. Fakat azınlığı oluşturanların her biri, gerek İstanbul hapishanelerinde ve gerekse Afrika ve Kıbrıs'taki sürgün yerlerinde bin türlü felâket gördükten sonra Avrupa'ya kaçabilip yıllardan beri bin türlü yoksulluk içinde koşuşup durmakla ve çalışıp çabalamakla yurttaşlarına kendilerini tanıtmış, birçok yandaş kazanmış bulunan ve bu nedenle de topluluğun birer vekili demek olan etkili ve yetenekli zatlardandı.

İşte bu duruma göre, azınlık denilen, gerçekte çoğunluktu.

Beş kişiden ibaret olan Ermeni delegeler, kongrenin ilk toplantılarında oy kullanmaktan çekimser kaldılar. Beşinci toplantıda da çoğunlukla, yani yabancı müdahaleyi kabul edenlerle birlikte olduklarını ve sözü edilen müdahaleye karşı olanlar tarafından istenen Kanun-ı Esasî'yi kabul edemeyeceklerini ve büyük devletler(126) tarafından Berlin Kongresinde(127) ve şu son yıllarda kendilerine söz verilen ayrıcalıklardan yararlanmak istediklerini bildirdiler. Ermeni delegelerin bu görüşleri, herkes tarafından şiddetle eleştirildi. Ermeniler son sözlerinde, yabancı müdahalesi sorununun kongre delegeleri arasında yolaçtığı bölünmeyi neden göstererek, "ne zaman siz ittifak ederseniz, biz de o zaman gelip sizinle görüşürüz" deyip küskün bir biçimde toplantı yerini terk ettiler.

(122) O dönemde Abdülhamid rejimine karşı olanlarca yayımlanan en önemli gazetelerden biri olan "Meşveret" in anlamı, "danışma" demektir.

(123) Burada adları yazılı olan üç subayın rütbeleri yazının aslında belirtilmemiş, sadece adlarının önünde "kurmay" demek olan "erkânıharb" unvanı yazılmıştır. Bu nedenle, biz de o sözcüğü Türkçeye çevirerek "kurmay" demekle yetinmek zorunda kaldık.

(124) 20. sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(125) Prens Sabahaddin ile kardeşi Lütfullah kasdediliyor.

(126) 28. sayıdaki 136 numaralı dipnota bakınız.

(127) 28. sayıdaki 128 numaralı dipnota bakınız.

Altıncı toplantı olan son toplantıda, müdahalenin yapılmamasından yana olanlar, sorunun başlangıcından beri yabancı müdahalesini reddetmek yolunda savundukları görüşün(128) etkisizliğini görerek ümitsiz bir durumdaydılar. Görüşmelere son verilmiş gibiydi. Yalnız, kongrede kabul edilen maddelerin uygulama alanına konulmaları için gerekli olan Yürütme Kurulu(129) üyelerinin seçilmeleri hakkında oy kullanılması işi kalmıştı. Başkan Beyefendi bu iş için kongreye başvurdu. Müdahalenin yapılmamasından yana olanlar, fikir ve vicdanlarına aykırı biçimde düzenlenen bir maddenin uygulama alanına konulması için üye seçmekte mazur olduklarını belirttiler; aşağıdaki konuşma onlardan biri tarafından üzüntüyle okunarak ayrıldı ve böylece kongreye son verildi:

Sevgili vatandaşlarımız!

Kongreye katılırken, sonunda görüş birliği içinde olarak toplantımıza son vermeyi gönülden arzu ediyorduk. Birliğimizin meydana getireceği güçten yararlanmak, en birinci isteğimizdi. Hatta bu konuda ne denli anlaşılabilir uyuma yanlısı olduğumuzu, son önerimiz kanıtlamaktadır. Önerimiz şuydu:

”Kongre, vatanımızda(130) Kanun-ı Esasî’yi elde etmek yoluyla uygarlık gelişmeleri ve genel reformlar için çalışacağını ve bu konuda Avrupa devletlerinin olumlu ilgilerini ve iyilikseverliklerini ümid ettiğini bir parça bildiriyle büyük devletlere bildirecektir”.

Ama ne yazık ki bu arzumuzda başarıya ulaşamadık; görüşbirliği gerçekleşmedi. Kongrenin çoğunluğu, ülkemizde gerekli olan reformların yapılması için söz konusu devletlerin içişlerimize müdahalelerini tanıyan antlaşmalara dayanarak onları görevlerini yapmaya çağırmaktan ve böylece hakkını istemekten yana tavır aldı. Kurulacak komitenin sayılan görevlerinin en önemlisinin bu iş olacağı kararlaştırıldı. Özetçe, düzenlenip kabul edilen tüzüğün ruhu, yabancıların ”yardım edici tutumu”nu istemek oldu.

Biz, uygarlığın içinde bulunduğumuz dönemde, hükümetlerin en birinci itici ve hareket ettirici etmenlerinin hâlâ çıkar olduğunu sanıyoruz. Devletlerin çıkarlarının, reformlar konusunda bizimkiyle her zaman ortak olacağına emin değiliz. Biz, yabancı müdahalenin çıkarlarımıza, bağımsızlığımızın ve toprak bütünlüğümüzün korunmasına zarar vereceğini kabul ediyoruz. Çoğunluk da onaylar ki barış zamanında meydana gelecek yabancı müdahalelerin yararlı bir çeşidine örnek gösteremedi.

(128) Buradaki ”savundukları görüş” sözcükleri, yazının aslındaki ”vuku bulan müdafaaları” sözcüklerinin karşılığında kullanılmıştır. O sözcüklerin Türkçeye tam çevirisi, ”meydana gelen savunmaları”dır. O da, daha çok bir mahkemede ya da bir saldırı karşısında yapılan savunmanın çağrışımını yapıyor. Oysa söz konusu olan, böyle bir savunma değil, ısrarla savunulan bir tezdır, bir görüştür. Bu nedenle, anlatılmak istenen en iyi biçimde veren ”savundukları görüş” sözcüklerini kullanmayı uygun gördük.

(129) Bu sayıdaki 121 numaralı dipnota bakınız.

(130) Buradaki ”vatanımız”dan maksat, Osmanlı topraklarıdır.

İkinci bir konu da şudur: Avrupa müdahalesinin çıkarlarımıza uygun biçimde gönderilmesinin ne demek olduğunu anlayamadık. Paris'te kurulacak özgürlükçü bir Osmanlı derneğinin, Doğu'ya ilişkin sorunlarda büyük devletlerin siyasetlerini nasıl yönlendirip yöneteceğine akıl erdiremedik.

Biz, bize haksız yere yöneltildiği gibi Avrupa'ya karşı değiliz. Tersine, onların uygarlık alanındaki gelişmişliklerini ülkemizde yaygın duruma getirmek, en birinci ve kutsal isteğimizdir; bilim alanındaki gelişmişlikleriyle halkımızı aydınlığa kavuşturmak ve yarar sağlayan kurumlarıyla, meşrutî rejimleriyle hükümetimizi donatmak istiyoruz; bütün yararlı konularda uygar ulusların gidişlerini izlemek arzusundayız. Bu nedenle, aramızdaki anlaşmazlığın nedeni bu değildir; yabancı müdahalenin kabul edilmesi ve kabul edilmemesidir. Biz, yurtseverliği, bu müdahaleyi kesinlikle reddetmekte buluyoruz ve bu yurtseverliğimizin çıkarlarımıza uygun olacağını ve sevgili milletimizin de, Avrupa'nın da takdirini kazanacağını umuyoruz.

Bu nedenle, ayrı çalışmak zorunda bulunduğumuzu arzeder ve çoğunluğun kuracağı komitenin vatanımıza yararlı hizmetler yapmasını gönlümüzün tüm içtenliğiyle dileriz.

TÊDAYÎYA CİLDÊ DİDUYAN
*
İKİNCİ CİLDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 20*SAYI 20	RÛPEL(1) * SAYFA
Sultan Hamid Han-ı Sanî Hazretlerine	338
*	
Meqaleê mexsûse	342
”Mem û Zîn”	343
*	
Said Paşa'nın Abdülhamid'e gönderdiği muhtıra	347
İcmal	349
Havadis	351

20'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Sultan İkinci Hamid Han Hazretlerine	352
Said Paşa'nın Abdülhamid'e gönderdiği muhtıra	356
Özet	358
Olaylar	360

(1) Jimareyên rûpelan ên ”Têdayî”yê li gora jimareyên rûpelan ên zincîrkirî yên li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimareyên li nîvên rûpelan (İçindekiler'in sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki sayfa numaralarına göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre yazılmıştır).

JİMARE 21*SAYI 21

İstanbul	362
”Mem û Zîn”	366
*	
Said Paşa'nın Abdülhamid'e gönderdiği muhtıra(devamı).....	368
”Türkiya'da Askerlik”ten	369
Şirket-i bağıye	371

21'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Said Paşa'nın Abdülhamid'e gönderdiği muhtıra(devamı).....	373
”Türkiya'da Askerlik”ten	375
Haksızlık şirketi	377

JİMARE 22*SAYI 22

İstîtrad(büyera Mîdhet Paşa)	380
”Mem û Zîn”	384
*	
”İdare-i maslahat” ve ”iş'ar-ı ahîr”	386
Mülâhaza(Rauf Paşa'nın Midhat Paşa'ya mektubu).....	388
Havadis	392

22'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

”İdare-i maslahat” ve ”iş'ar-ı ahîr”	393
Düşünce(Rauf Paşa'nın Midhat Paşa'ya mektubu).....	395
Olaylar	399

JİMARE 23*SAYI 23

Weq'eê Mîdhet Paşa	401
"Mem û Zîn"	406
*	
Garabet-i hilkat(Abdülhamid'in kişiliği üzerine)	409

23' ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Yaratılış garipliği(Abdülhamid'in kişiliği üzerine)	414
---	-----

JİMARE 24*SAYI 24

Îlan	419
Weq'eê Mîdhet Paşa	420
"Mem û Zîn"	421
*	
Îlân	423
Cülûs-ı şeametme'nûs(Abdülhamid'in tahta çıkışı üzerine)	423
Kürdistan ve Kürdler	425
Havadis	428

24'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Duyuru	429
Uğursuz cülûs(Abdülhamid'in tahta çıkışı üzerine)	429
Kürdistan ve Kürdler	431
Olaylar	434

JİMARE 25 * SAYI 25

Weq'eê Mîdhet Paşa	435
"Mem û Zîn"	437
*	
Îlân	440
Kürdlere	440
Havadis	444

25'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Duyuru	445
Kürdlere	445
Olaylar	450

JİMARE 26 * SAYI 26

Sultan Abdülhamid-i Sanî Hazretlerine	451
*	
Kurda re	454
"Mem û Zîn"	458
*	
Kürdler ve Ermeniler	461

26'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Sultan İkinci Abdülhamid Hazretlerine	465
Kürdler ve Ermeniler	467

JİMARE 27*SAYI 27

Daxwaz ji Kurdan da ku xizmeta bîyanîyan nekin471

*

Kürdlere475

İntişar-ı rezalet478

Sultan Murad-ı Hâmis Hazretleri lisanından480

27'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdlere481

Rezaletin yaygınlaşması484

Sultan Beşinci Murad Hazretlerinin dilinden487

JİMARE 28*SAYI 28

Îtîzar489

Alayên Siwarên Hemîdî490

"Mem û Zîn"495

*

Îtîzar497

Hamidiye Süvari Alayları497

Havadis502

28'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Özür dileme503

Hamidiy Süvari Alayları503

Olaylar509

JİMARE 29*SAYI 29

Wezîyeta hazir û musteqbel a Kurdistanê	511
”Mem û Zîn”	516

*

Kürdistan’ın vaziyet-i hazıra ve müstakbelesi	518
Mesail-i müz’ice	523

29’UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdistan’ın şimdiki ve gelecekteki durumu	525
Can sıkıcı sorunlar	530

JİMARE 30*SAYI 30

Kurdistanê de esasa nîfaqê	533
”Mem û Zîn”	540

*

Kürdistan’da esas-ı nifak	542
Zıya-i azîm	546

30’UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdistan’da nifakın temeli	547
Büyük kayıp	552

JİMARE 31*SAYI 31

Qongre553

*

Kürdistan'da esas-ı nifak558

Ahrar-ı Osmaniye Kongresi560

31'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdistan'da nifakın temeli565

Osmanlı Özgürlükçüleri Kongresi568

ایده‌ها مشهور بود. فرانسوزیه بانه پتیر تورنگه سلمه پشردن دانه جون :
 اساساً قونتره عثمانی اشته مخصوص بزقوسره اولوب اشته مذكور ترك امان
 رسیمی دهی تورنگه اولمنسه نظراً مقام ریاستدن فرانسوزیه مداوله افکار
 ایدلمه‌نه مساهده اولونماسی بك چیرکین كورولش و فرانسوزیه بیلس و
 بیلمه‌ین بك جون اعضانك یاس و انكسارینی موجب اولمشدر. حتی استانسو
 لهه اولزون مدت شورای دولت اعضانلمه بولونان موزوروس کیکیس افندی
 دهی برده‌نه بیان رای ایچون آیاعه قالقوب فرانسوزیه سوزه باشلادهده
 تورنگه اسانك لزوم استعمالی، کندیسنك شورای دولت اعضاسین اولما
 سنه کوره تورنگه افاده مرامه مقدر بولوناجی دوشونیه‌رك، اعضادن بری
 طرفدن آریجه مقام ریاستدن رجا اولونش ایسه‌ده موزوروس افندی
 تورنگه بیلمه‌دیگی بیان ایله فرانسوزیه افاده ایچكده دوام ایچمشدر .

قونتره‌نك شایان مؤاخذه دیگر رحلده هونجی غیر معلوم و احرار
 عثمانیه سلطنه اولمایان براق کیشنك اوراده اعضا سقیله موجود بولونماسی
 ایدی. حتی اسماعیل کمال بك و برسلر طرفدن نسبی ایدیان مداخله
 اجنبیهنی طلب فکرینك، کم اولدقیمی صاحب اولمایان بولوا اعضا طرفدن
 آلفیشلانمنسه و فکر مقیم مذكورلك بوسورنه اکثریت قزانتی اولوزسه
 قونترهنی تشکیک ایدنلرك ایچولوبونك رسماً قوسورده بیان ایدیلیمه‌سی
 لزومی مشهورت غزته‌سی صافی احمد رضا بك طرفدن درینان ایدیلدی
 ایسه‌ده موما الیهك شو مؤال معینه رئیس بك افندی عموم اعضانك کند
 یلری طرفندن دعوت ایدیلدیگی و ساء علیه هویب اثباتنه لزمه اولیادی
 جوانی حدتله و برینمش و بو جوابه مذكور اعضا طرفدن ترفیق ایدیلن
 کورولتی باطریق موما الیه احمد رضا یکی سسکونه بخور برافشدر . سونك
 اجتناعلك كاه‌سنده عموم اعضانك ذهنی اشغال ایدن مداخله اجنبیهنی طلب
 فکری کیندکجه اعضا ییننده کرینکلی موجب اولدی. مداخله اجنبیهنی قول
 ایده‌نه بن اعضانك کافه‌سی و علی الخصوص ارکان حرب فرید ارکان حرب
 یوسف، ارکان حرب ساسترملی حمدی، موسیو هوا احمد رضا، ناظم،
 خواجه قدری و عبدالرحمن بدرخان بکتر طرفندن متادباً و ششده رد
 ایدیلدی . فقط بولرك اعتراضلرینه دائماً (اکثریت مداخله‌نی ایستبور) .
 جوانی و بریددی. اکثریتی تشکیک ایدنلر ایچنده داماد دولتلر محمود پاشا
 ژاده و اسماعیل کمال بکتر کیی معروف ذوات موجود ایدی. فقط اقایق
 تشکیک ایدنلرك هر بری كرك استانسول حاسه‌جالریده كرك اهرقا و قزینس
 منفازلده بیک دورلو فلاکت کوردکدن سوکرا آوروپایه قجه‌یلوب سهر
 دن بری بیک دورلو سسفاتل ایچنده بویان اولارق صرف مساعی ایچكجه
 وطنداشلیرینه کندیسینی طابقتدرمش، رجوق طرفدار قزانتق و ساء علیه
 بر فرقه وکیل دینك اولان ذی‌نمود ذوات مقتدرمدن ایدیلر .

ایشته شوحاه نظراً اقاوت دیپان حقیقتیده اکثریت ایدی.
 بش کسیدن عارت اولان اروه اعضا قونتره‌نك ایلیك اجتناعلرده
 رای و برمکن استنکاف ایدیلر. شعی اجتناعده اکثریتله بیی مداخله
 اجنبیهنی قبول ایدنلرله برابر اولدقیرنی و مداخله مذكورده عا . . . بولوا
 طرفدن طلب اولونان قانون اساسی‌نی قبول ایده‌نه به حکارتی و دوله‌نامه

ظرفدن برین قونتره‌نه سوزو صوك سته‌لزده کندیلرینه و عا اولونان
 امتیاز ابدن استنده ایشته دیکیری بیان ایدیلر . ارضی اعضانك شو
 مطالبه‌لری عموم طرفدن ششله مؤاخذه اولوندی .

ارمنیار صوك سوزلرده مداخله اجنبیه مسأله‌سنك قونتره اعضایی
 بیانه برافندی عدم اتحادی سبب کوستره‌نك (نه وقت سز اتفاق ایدر ایله
 کر برده او وقت کلوب سزکله کوریش‌بریزه) دیوب بر افعال ایله مجلسی
 ترك ایدیلر .

آشعی وصول اولان اجتناعده عدم مدافعه طرفداران مسأله‌نك ابتدا
 سندن بری مداخله اجنبیهنی رد بولنده وقوع بولان مدافعه‌بک تاثیرسز
 لکی کورده‌نك مایوس برخلنده ایدیلر. مذاکرانه ختام و برینمش کیی ایدی.
 یادکتر قونتره‌ده قبول اولونان موادك موقع احزابیه وضی ایچون لازم کلن
 هیات‌دائمه اعضانك اتحابی حقیقده رای و برمك حقیق قائلش ایدی. بولك
 ایچون رئیس بك افندی قونتره‌یه مراحمت ایشدی. شده‌مد اخله طرفداران
 فکر و وحدانلری حلالته مرتب برنده‌نك موقع احزابیه وسعی ایچون
 اعضا اتحاسده معذور اولدقیرنی نالیان شو زبردگی نطق اولنلردن بری
 طرفندن متأراً اولونارقی آریلیمش و بوسورته قونتره‌یه نهایت و برینامشدره
 سوکیلی وهنداشلیر!

قونتره‌یه اشترک ایدرکی قیجه‌سنده، تعدادی اولارق اجتماعره حتام و برمی
 قلاً آرزو ایدیلیردق. اتحادیه‌نك حصول ایله‌سکی قوندر استنده‌نك برنجی املدر
 ایدی. حتی بوسورنده به قادر اشلاف طرفداری اولدوغیر صوك تشکیک‌بر آیات
 ایدر . کیکیمر شوالیدی : « قوسوره و طوره قانون اساسی‌نی اشخصالی صورته
 نزیات منبیه و اصلاحات عمومی‌یه سی ایله‌سکی و بوسورنده آوروپا دولترنك
 حسن نومه و حیرت‌واهی امید ایدیلدیکی رفقظه پیاسامه ایله دول مطعبه بیلدره
 کدره ، فقط مالتنسب آرزورسره موق اولادیق. اتحادیه‌نك حصول اولدای.
 قونتره‌نك اکثریتی حمله‌نکرده اصلاحات لازمه‌جر سی ایچون دول مشارکت‌نك امور
 دایله‌سره مداخله‌لری ضعیفان معاونه‌له استناداً اولری وصیه‌لریک احر سه دعوت
 و بوسورته حتی ایستمه‌نك طرفی التراء ایدی. تشکیک ایدنلرك قونتره‌نك وطایف
 ممدورده‌ن انک همنی بوسور اولاجی تقرر ایددی. خلاسه تطبیق و قول ایدیلن
 نظام‌سینک روحی و معانیه معاویتکارانه اجنبیهنی عا ایچك اولدی . بر مذبوت
 بولوندمر دورده لان حکومانت اشترعی سانی و محرک سمیت اولدوغی من
 ایدیلیرور. دولتلر مایه‌نك اصلاحات حصوده . مکی ایله دائماً اشترک بولونایمنه
 امین دکتر . بر مداخله اجنبیه‌نک ماصره عاطفه استنلال و نامی مکی‌کیمره سهر
 اولوغی قول ایدرور. اکثریتده تصدیق ایدرک وقت صلحه وقوع بولایق ممد
 حلات اجنبیه‌نک برقرارده‌نه مثال کوستره‌ده‌دی. نهایتاً آوروپا مداخله‌سک ماضیه‌یه
 موافق صورنده سنی ایدیلیمه‌نك به‌نک اولدوغی آکلار. ذق پارسیده ناس
 ایچك حریت‌پرور برنغانی معینک صورته مسائل ترقیه‌ده دول مطعبه سیاست‌برنی
 اذره ایدرکجه نقل ایدریمه‌نك . بر بر ناحی‌یه‌نک اساء اولوندوغی و سه ایله آوروپایه
 معارس دکتر . ناکس اولرک ترقیات معیله‌نی کوششدرده تمیم ایچك اکر رنجی و
 هوس املدر . مازولیه‌نک حاکموری توره مؤسسات باه‌لرله، سهر و برینلرله حکو
 مندری نهمچر بك ایستبورور. باخله حصوات باه‌ده ملل مقنده‌نک مسکلی تعقیب ایچك
 آرزوسیده‌بر . علیه آرزومده انتلاق نای بوکدره . مداخله اجنبیه‌نک قبول عدم
 قولیدر . روضی‌پرور کی مومنانی قعیاً رد ایچكده بولورور و بو وطبرولک‌نک
 ماصره موانع و سکی ملنك آرزو‌نک مطهر تقدیری اولاجی امید ایدیلیرور .
 ساء علیه آری جانیشیق بخورینده وارلنوغیر عرس ایدر و اکثریتک تشکیک
 ایده‌سکی قونتره‌نک ماضیه حدتات باه‌ه ایچنه‌نی من صبه اقلق نمی ایلرزه .

استنده مطعبه‌سنده طریق اولونمشدر .

سوك هردبه دكي قون اطرنده مساوی طوئاور بوبوك بركوجوداق
 حصوله كېږدی. برده، بر اولا . لك ايجون اسبابنه معابر يلكر نالاده
 ك نش مادي و سح ايجك دكله كه عدالت نامه ي اعلان ابدرك قانزی
 ائمت، وجود مردن منتفع اولوق اذ نه ين حارجيكر رفة نعلبندن قورتولا-
 بيلدی بر. فقط بوبك ايجورده او كوتو و اغبر مداخلانه سببیت و بز
 اساس هاني تشكيل ابدن ميسونزرك مبراسنی حرکاترله نادی بگانه اولان
 معطاب حمیده، لاقدی شهاه بر طرف ابديلمی. اورئان اولا اولانظم و
 الشاعه منده اولوب كيشل، كه شرقي فوصات حق و حربته شمشه دار
 ابدرك نيد اكبر عموميتك حوله منتظر و آماده اولايهلم .
 احرار غنایه قونبرمی

ملق معروض قلدی فلاكردن قورتارمی نیت خير خواهانه سبيله ر
 قاچ سنده بری كرك داخل ملكزده و كرك ممالك احتبده ازال می
 و غير ابدن احرازی بربر جمع و بران اول استحصال مقصد ايجون
 نه باقی لارم كلدیكي تذكر ايجك املیه داماد دولئو پشا حصرتيرسك
 محدودملری نجاينو سباحالدين و لفظالله بك ابدیل طرفندن ر قونبر
 لزومی بودن رسته مقدم بر بیاسامه ايه شر و اعلان اولونمش و حداً ر
 لزوم قوی نختده بولونان بو قونبرمك انفادیه نهالكه انتظار اولونمغه
 بولونولش ایدی .

سبابت مذكور قونبر ۶ بيك دور قوز بوژ ايكي سنه اورنجی شباينك
 دورديجي كونی آتاشی تروؤده در حده سنده فراسه ايجون دانش اعصاب
 سندن مرسبو لوهور بوتليسك ۲۴ نومرولی حده سنده تشكيل ایدی .
 قونبرده دولت غنایه يي تشكيل ابدن سبب و غير سبب اقواء نختنه
 لك هز كاهه سندن ر ويا بر قاچ كتی موجود ایدی. قونبرمك مجموع اعصاب
 می فرق نجاور ايجش ایدی .

برسه دن بری وجودسه انتظار اولولان شوغو مردمن ناشايخه رانجود
 و اتفاق عمومی ابدنی حرکتله مكرده حایز اولمش ايه ه آتی دهه
 احتياج ابدن بو قونبره مداركی شيجه سندن سبب موجوده برده . نده
 حفته دور و دراز بریوق مسحتات و سنی مافاتندن سوكرای بری بردن
 آیری ايكي حرفه يه آوبدیلر .
 فنده شو يكي فرق سه قلم متحدر .
 انسانی موجب اولان نغله، مداخله ابدیه يي طلب ايجك مسانله
 مهمه يي ایدی

بیق مقصد حده ابدن بر ميئنك مودوله ايكيه اتر بریدی
 امرده و سبب ناسك كرتونير سنده بولوك آتاش حده و يالک
 هدفه اسباب ايجون سندن اولو . سبب ابدنك ايجون سندن سبب
 نظر (استلاك ابدن و سبب ابدنك ايجون سندن سبب ابدنك ايجون
 نمونه ماضی اولوبه سبب ابدنك ايجون سندن سبب ابدنك ايجون
 شيمدی بربر ممالك صورت ابدنك ايجون سندن سبب ابدنك ايجون
 عمل بر مملومات و بربرم .

داماد دولئو محمود پشا حصرتيرسك محدودملری نجاينو سباحالدين
 و اسبابنه بك ابدیلر حده رانی اجراسنی نصیم ابدنكی قونبره ايجون
 ایشالیان پارسه كلكه اوران مختلف جهنسلرده بولونان احرار غنایه يي
 ۱۵ كاون نای ۱۹۰۲ ده تشكيل ابدرك قونبرده حاضر بولونقی ايجون
 تاريخ مذكورده پارسده بولونولماسی لزومه دائر دعوتنامه لر كوندرديبر. بو
 لك اوزرجه هر كس پارسه متوجهاً حرک ابدرك دعوتنامه لرده مذكور
 تاريخده پارسده اسات وجود ایدی. منتنا اولارق يالكر اسماعيل كمال بك
 حصرتيرله ارمی ملتندن دعوت اولونان اعصاب قونبره يه اشتراكده براز
 متردد اولدقلا رين اون اش كون قادار كچيكلر. ايشه بوسيدن قونبره يه
 وقت ميبنده باشلانيلماي. بو اولوق قونبرمك منع تشككنه دورت ال ايله
 جاليشمغه اولان پارس سببيري منبر بك شو تا حردن بالاسمعه خايل
 مسندت احرايله قونبرمك تشككنی منع ايجكه موفق اولايه يي كچي
 اولدی. حتی پارس پوليس ناطری مومو له يين برسلى زدينه جلب ايله
 قونبرمك پارسده تشككنه مساعده ابدمه يي حكی صراحه بيان ایدی .
 فقط ر حركومت تحت استبدادانه مركز بر صورتله مصاب اولان بر ملت
 معصومه لك فلاك جاكدا زينه شيجه و برمك امله تشككي آرزو اولونان
 بر احتياجعه مساعده ايجمت. بوحا او حكومتك استبدادينه مساعده ايجك
 ديت اولاحی زمينده سرد اولونان مقدمات ايله پارس هيأت حكومتك
 امير احزاب عودى الله ايديلارك بولوك اعصاب معاوتيله فرانسه داخله
 ناطيريك موافق استحصال و بولده يي مساعده لك اعاده مى حفته اوران
 پوليس نظارتسه اوامر لازمه اعلا اولونمشدر .

قونبره برنس صاحبالدين بك اقدى حصرتيرسك تحت رياستده اولا
 رقی تشكيل ایدی. اساس مقصد عناصر مختلفه آراسنده بر افاق و اتحاد
 عقده بدهرك قونبرده عموميت و يا اكثريت آرا ايله قول اولونان موادی
 موقع احزابيه وضع ايجون بر هيأت دائمه اعصابی ايجانندن عبارت ایدی.
 رشخی اجماعده مدارك ابدبامك اوزره مقام رياستدن دورت مادي
 سببى بر و برعرام قونبرمك نظر تدقيقته قوندى . مذكور پروگرامك
 سببى اولدوغى مواد بر قاچ اعصاب طرفندن شدله اعتراضه اوامر ايلارق بوكا
 دائر بر يرض و عيبت هيليات و بر يندى ايسهده مع التأسف قونبرده رياست
 تبيلر قونبرمك لازم كلدیكي وجه ايله شيراز شاستظامنده جريای تأمير ابد
 سببى بر يرض حقتى حصر سوز سوبيله سرك كورونق يه اوغرامامى. بعضيلر
 سبب ناسب مشروع سوز سوبيله مكمن منع ايديلمه مى كچي غرايلر كولوش
 ر سببى بو ياننده اعددن هر يد لك بك مدققانه اولان مطالباتى استعابيله
 ابدبامه يي ناسفته مشاهده اولونمشدر .

قونبرمك انز زياده موحت اسب بر حانده اعضاسى عمومأ غنايلر
 اعلان شو هيأنده بر قاچ ارمی اعصابك توركيه بيلمه مهمه يي سبب مشهور
 در اولوبارق لسان سبب اولان توركيه دن زياده فرانسه يي لسان اوزر
 مداركلك دريان ايجمى ایدی. اوراده موجود بر چوق اعصاب فرانسجه
 يه نده رقه ايلرى سبب جريان ابدن مداركلك ترجه اولونان سبب ايجاز
 ر حرتى كلامشدر. قسم كايسه كتابا بيكاه قالب مضالهلرين دخی بيار

فعل و مفعول هر چه بر واسطه بولامادفلرندن ربحی و ظالم و نشریات دیرینه سیاسی مأمورلی واسطه سیه ایکنجیسی کندی طور اقلندن قوغد و عی مایورلرک غیرتیه نتیجه مایو به وصوله حصر و قدرت اچمکنن حالی قالمایورلر .

بو او قادر قعی سقاقدندرکه حردن سوکرا جهانہ مستولی اولماسی آرزو ایدیلن صاحبک دوام ایدجکی زمانلرده بر حرب مدتش مستبکک علام و اماناتی حاصر لاق اوزره برلین عهدنامه سنه طراف موداستنانه علاوه ایندیرن روسیه نیک کردستانه ارمنلره ، ماکدونیا ده بولغارلره و سائر جهتلرده منحصر آ خریدنیانلره امتیازات فوق العاده بخش ایندیره رک ملت جگه بی اعضا ایدمکه جهدی و بوجه ایله سلیمن زوال بولماز بر نفرت دائیه مک اسباب اولیسی بوتون دولتله قول ایندیرمسی جدا شیشلاجق احوندندر . ۱۹۹۳ عماره یسندن اقدم ملک غنایه اعلان و قبول ایدیلش اولان قانون اساسی معنی و غیر مسلم بوتون تبعه غنایه بی سیان بولوندیر . دیر حلاله روسیه مک خریدنیانلره اکثریتی تشکیل ایدن مسلمانلردن زیاده حقوق بخش ایندیرمسی معنور کوروله من . هله قانون اساسینک لغوینه حکومتیزی اجبار ایتهمی هیچ عفو او اولماز .

برلین معاهده سنک ۲۳ و ۶۱ عی مادمزلدی شر انطاصلاحیه قومه بر ایلما یوده روسیه نیک آرزو و طای کبی موقع اجراه وضع ایدیلسه ایدی هیچ بر وجه ایله شرقده صاحبک شهبیدیکندن داها زیاده ادامه می قابل اولماز و بلکه واق اولش قائلر داها حوزریز عمارت داخلیه به محول ایلدی . چونکه عنصر اساسی ر چوق حقوقدن تجرید ایدیلرک عناصر تکمه محضا خریدنیان اولدفلرندن قوانین ملکت نظرند . ممتاز و مستتا طوتولاجق او اورسه بوا حوصا بشر تحمل انج ، بلکه ک بیطراف دوشون اعظم رحال غنایه بیله ، قانون اساسی حکمی بوتون تبعه غنایه ایچون هر دورلو سعادت و مساواتی کاهلدر . بر مرعی طوتولای امتیازات خصوصیه لمر ایدیلرک اعتناشانه وسیله اولاجق هیچ برشی بر ایلما ملیدر . دیر و محی اولارق معاهده نامه مک خصوصی اصلاحاته متعلق موادتی رد و جرح ایلردی . ایشته اخیلرک ملکزک اصلاحه دائر سرد ایدجکلاری معناله و توسطلر هب بوله جدالی موجب اولاجق طرزده اولوب ، هیچ بر زمان عموم عناصرک مساوات کامله سی تأمین ایدجک بر نتیجه برده من . روسیه مک انقای اتفاق بوزندن تعقیب ایندیکی خط حرکتی فرانسه ده عیناً میسبورلرک حایه می بهابه سیله کوده رک یکیدن قایتولاسیونلره بش ماده علاوه ایند . دی که بولر ساهسنده مدنیت قدیمه مک مهد قییمی اولان آسیای صغرا بوس بوتون بر مدیج شرسکیه چکدر .

حلاسسه لارق دیره بیلرک نالجه اهالینک سلماتتی انحقاق قانون اساسی تأمین ایدیلوب ، اوزمان ادیان مختلفه به مسوب بوتون تبعه اجنیلر دن زیاده حقوقه منظر اولارق نه میسبورلرک اغوا آتی ، نه ده دول حاجیه مک مدخلاتی تحریک وطن ایدر من . اونوز دن سنه اوله دکن دول مدنیته حر چنده طایان ژاپو بیا بوکون غایر قریده آندی آدلمله اسکیدن بری حکوم قدیمی قایتولاسیونلری لمر ایدمک خارجه قارشی ایبراهورندن

حمی همدو ماس کن وک مره له عه سینه وکاره همدوره مداوله ایلرک مک وحق نه حازه . بی مروو همدو ماس کن دکره رآه جوه لشکار بزه لکن رئیس ای حق ماس نکر ای سوؤلا حنده بی ردکر حق به کاک عربن جواب دا یعنی به راسق او اعضا سر وی طای آکدیرک بررا نکلاری هوسا وان کفش مک رئیس دزانی کو او اعضا به مروون نماین اوی دزانی کومای وایده هنک هیین کو ز حریتی زیده تر انستاب لسهارنا مه یا له بدوهی دکرین .

حاصل مدتا حمی اجتماعه مذاکره مباحثه مناقشه معاده حمی له سر طایا معاوتی تولد کر اخیر عیان بی کر اعضا لسانا بی مسهلوی نکلارن اتفاق بکر . نای چول اعضا مین موجود ده یازده اعضا شمسی افتراق کر له یین دیره اتفاق بکلرین بررا اونان دکو عقی نهو چقلس حارا احضا مداحسه له حالی مه کر به هر نه زیانامه منتج بیه . ایه پست سه ساله ژ مانکی مه نیی بیتر تقریری بی حمی به مذاحلا اخیلی بی ام معاوشا وان طاب نکر ایی اسه محلا جوه تسهیل و معجیل بکر . حسب کو ای طاب ژ لایره کاک غازه . تاریخچه ده ام راست مئاک ایین کو بیایا له سر معناله مه معاوت له مه ره کری . واقعا دو سن حیرا یک دو دولت زمانی شریده عسکر و سائر اسباب معاوتی ژ مه ره بکلرین ایلر ای بی ایلرک کر که معاوشا وان دولتتا نه سر معناله کی محضا سر فحیا وان سر امنیت وسلامتا وان جوه بی حق او به صاحب مه معاوت ناکس وک او ر جوه ره لازم دینن وی بیکی معاوت دکر .

ایه وکرا وان یازده اعضا ای بی . ده بیجا مجلس به دو ملا انقسام کر مک اکثریت بر ملی دیزی اقلیت بی . ای هر دو مال سر بی تقفه بی هر چند کو مقصد اصلیده بقی متجدد بین انجانا تدابیرا حصول مقصد ره بکلار ژ همدو حدان بی . عیاس شتی ده کو اجر شمسی بی اقلیتی دیت کر انقای نایه اکثریتی بی رأیا اقلیتی تبیب به کر نهایت مجلسا روزا شتی کو اجر مجلسی بی وان بده اعضا کو اقلیت تشکیل دکر به یس و ناکرک مک مدلی هکرا حوصا مدنا شش مجلسا ده جریان کری به مختصر بیان کرن و ژ مجلسی دکر کن حدان بی .

ایه ای مؤتمر زی به وی سورتی نتیجه بیدر بی . نهو هر ملکی رنا انجباب کریده دجه سه مقصد اهر دو ملازی . سلامتا ماتی به توفیقاً حدی هادلی هر دو ملابت .

کردستانده اساس اتفاق
— ماعد —

ایشته میسبورلرک کردیکی ، دولاشدی طوبراقراره راحت و آسایش قدیم زائل ، حافه یکدیگر بینه مربوط بر ایلر آراسته منقار بر حصص و طاری اولور .

روسیه و فرانسه کبی شرفده مک حصور و آسایشی احلال ایدمک مایور ایدمک نشئت و تمدندن استفاده امامی مسهلین مهمی حکوم من . بو فکر منعمی قومه دن فله اکثره مک سیریات و مذاحلات دینیه دن داها

و نظم زده ده ژدویشلرک قانون عملی فوخته بر قوه بجزیه واسطه سیله اصماد ایدلمه لری ، اوججی ماده ده ذکر ایدیان ۱۸۹۴ تاریخخده باشلاش دهشتل فنالرک بوندن بویه دها شدته زواللی شرق اهالیسنه جبراً تسلیط ایدیلجکی اشراب ایدیبور .

فرانسه دن قوغولان میسیونرله باشقا برلده اجرائی فسدت ایتدگدن سوکرا السایتیه بر خدمت ایدیلمش اولماز . آناطولیده فرانسه حایه سنده کی مکتب خسته خایه ، اماکن دینه کیی مؤسساک کافه سی میسیونرلرک زور نظارت و اداره لرینه تودیع ایدیلمش اولدوغی و بدماده ایسته تیلدیک زمان و مکانه جمداً توسیماک مساعده لی طانماسی شرانط صلحیدن بولندوغی جهله بوکا استناداً فرانسز پاپسارنیک جهل و غفقهده بولونان انسانری یا ه بودتی قبول ایدک دیدیکمزی طوتک ، کیی تحریک و تشوقارله محاکمه وجدانی لرندن اعتراف ایشیره جکری ویاقبول ایجه بناری ایما ایچوس کندی طرفدار لرینه ه قانولیک اولمایانلرک مال و ملکی حالدر . خصوصیه حامیز فرانسهدور . ضرب و تحقیر ایدک ، ترضیه و تضییات دیگر طرفدن یعنی مغلوب و محقر اولان جهندن بریلیر . کیی ناحق و نامشروع سوزلرله عسر لرجه قارداش و همشهری باشمش عناصر مختلفه آراسته نفاق تخفی مع زیاده تر سر به جکری شه سزدر .

اجتیاره غریبه مظهر اولاماد قنری مساعدهات و امتیازاتک کافه سنی شرقده الله اجمش اولدق لرندن اهالی مسله معروض اولدوغی اسارت و اساتی قید سزقله کورمک یاکر خریستیان اولان عنصر لری حریت و مد یتیه ایصال امید منقل ایله تشویق ایچکن و بو صورته ایدیان مختلفه به منسوب اقوام آراسته بویوک بر رقابت نفاقکاری الفا ایلمکدن هیچ بر زمان بوش قالمشدر .

میسیونرلرک مؤسسه لر نه و کرکه حال سارمه آلوده فکر نفاقاری اولمش انسانلری دایما آوروپا تک نظر دقت و رفتی جلب ایدسه جهل و قوه لری احداثه تحریک و سوق ایدوب بالذبح بو طریقه هجمات و سولانه اوغرایان عناصر حاکم ذلت و حقارته تحمل کتیره بهرک بدایه دفع مسائل و سوکراده توسیع قتال و تحریک ایدک جهلانه رومرورانه دوام ایتدک لرندن صحائف مطبوعات و محافل سیاسیده مسئولیتی بک اولدادر حققل اولمایاری اوزر لرینه آلیبورلره ایجه تدقیق ایدیلسین . کردستانده و سائر جهتلرده سیاست تقعه سنندن وقوعه کتیریلش فصاحت ایلک محض لر نه میسیونر لرله بولنرک مقنون فکر و فطانتاری اولان اهالی تک بر قسم معصومی کورنکده درک بو قوه مهاجمه تک اجرات و افاده سی کاهلاً آسودکی غفله بوزویش و بالخصوص حکومت ظالمة حمیده تک اک تحمل کداز مار حیر و اعتسافی آلتنه ایلمکده بولومش اولان اهالی اسلامی علیه توجیه ایدیلمشدر . طبع بشر دائماً انتقامه میال بولوندوغندن ایکنجی حسنه کردلرک و سائر عناصر اسلامی تک کرک کردستانده و کرکه پایتخته اره نیلر علیه قیام و حرکات لرله ختام بولمشدر . سبیز هجوم و تحریک اولمایاسی واقعه کیه اولتی اوزره هجوم معروض اولانلرده تحقیق محاکمه من اولتی بولندورور .

لامایجی معلوم اولماسنه کوره اساس نفاذ و جنایتک نه اولدوغنی آراشدبر مق طبعیدر .

کردستانه میسیونرلرک دخولندن روسیه و فرانسه فونسلوسارنیک منافع تجار به ایله اشتغال برینه خریستیان ادالی به قیام و اختلال تلقیه بنشلامازدن اول نه کردستانده ، عده سائر جهتلرده هیچ بر ارمنیک بوری قانامادی کیی امور و ماملات تجاریه تی تحت محصاره الاجتی درجه لده کندیلرک عموم طرفندن بر امتت کامه وریلش و حق بوکون عثمانلیق دن بیزار طایبان روسیه تک عمارات ماضیه سنده قافقاسیا حدودنده بویوک بر کیدی ، وقته تجورلرک کلهرک سوساده قاش اولان بر عنصر اسلامدن یعنی قارا تار عسرتندن دها قهرمانانه مدانه ایچشدری . بو کیی احوال ماضیه و حقایق تاریخیه بش اون سنه تک نفاق و اختلالله اونوتولارقی ارمنیلری صوک فردینه قادر عمو و اتلاف هانکی دینه منسوب اولورسه اولسون هیچ بر قومک مزاج تقدیر یسنه توافق ایدسه ، جهلک غرابندبر . ذاتاً ، صوک زمانلردکی وقعه لده اک زیاده ضرر دیده اولان اجنبی تبعه بوزندن حکومت عثمانیه عاجزه دن مصرأ طلب و استحصا ل ایدیان تضییاتک موضوع علی ده تدقیق ایدیلسه تحققی ایدرک هجما متقمانه تی کندیلرینه بر قوه طی المرکبه کیی جذب ایدن میسیونرلر مؤسسه لر بیدر ، سبیز انتقام آلیاز .

و

شیاع عظم

سرفرازان احرار عثمانیه دن مار مقدس و محترم مز دیار بکرلی اسحق سکوتی اقدی ، ملق ، وطن معروض قالدیی نه لکدن استخلاص فکسر غیر تبر و امسیه اتحاد ایتدیک مسلتک آلام و مشقی نتیجه ی اولاری گرفتار اولدوغی عتسدن دها باب اولامایوب ایتالیاده واقع (س ردهو) شهرنده تسلیم روح ایلمشدر .

رحمة الله علیه ورحمة واسعه

مرحوم جمیت احراره حقیقه خدمت مهمده بولومشدر . او ظالم ، غدار خقیق آراستنده خنزق الماده بر زکا و جسارتله مقصدیه بوتون اقراردن زیاده ایضی خدمته موفق اولوردی . فطرنده مرکز زکا ، وفا ، شجرت ، جسارت کیی حماس اخلاق ، بوتون اجانب زنده دخ کندیسنی اک ممتاز بر موقعه برافشدر . بیک نش بوز فراق معاشله ایتالیای سفارتی طیبانی قبول ایچکله کندیسنی اتهام ایچک ایسته بن بعض ارباب حسه زنده دخ معلومدرک مرحومک قبول ایتدیک او مأموریت اونه دن بری تعقیب ایلدیک مسلتک حمیتوروانسنه دوام ایده یلمکدن باشقا برسیه مبنی فکل ایدی . کندیسنک دائماً سمالت ایچنده باشامسی و مستشرق دیون اولارقی وهات ایجه سی بوکا بک بویوک بر اولدر . حاصلی اسحق سکوتی مرحومه ، جدأ ملتزم ایچون تشییعی مشکل ضابطه ندر . او ملق ایچون جان وردی ماتده بوکر . اونک یاد جز نیله اشکر بز درد و المدر .

انتقام معلمه سنده طبع اولومشدر .

امر و نیلایینسک محکومی اینکده و طورانی قودالیه دورندهکی جبر و شدتک دهاا مدهش بر طریقیه سوردمریمکه اولدقلری زوروزهرمن نامنده کی محرر دقیقه شناسک راپورتری ایله مؤید و مصدقر .

بومقدمانی سرد اینکدن مقصد، آوروپانک اکثر حکومتاری اراضیسندن بر بعض و نفرت ایله طرد ایدیان میسوزلرک شهبانک قلععات سازهسنه شراره فساد کبی یابیلدقلری آکلاتقی و انسانیت و مدنیت نامیله حرکت ایدن آوروپا حکومتاریک ایدی سیاست و نفوذلرنده نامشروع بروساطه مداخله و انتفاع اولدقلری ایضاح اینکدر . میسوزلرک اضرار عهادهکی مسلك سفیلمی کندی دیندناش و وطنداشری طرفیندن نظر دفته آلد: بی حالده آوروپادن باشقا عیلملردهکی انسانلری افساد اتمک فکر سخیفنی بنه او وطنداشرک مجلس مبعوانلرده، عمومی و خصوصاً قونفرانسلرده ساقلامادقلری مطبوعاتک هرکون افشا ایندیکی دوسهلردن، دیللازدن متظاهر اولمانسه نظراً دولت علیه و فرانسه بپنده متکون برنجتمیل و سائر اختلافک میسوزلرک منفته موافق اولارق عثمانلی شرف و شاقی محل آشاغیده محرر بش ماده ایله ۱۰ تشریح نایدیه: ختام بولش اولماسی کردستانک آتیی قفلسندن یک مهلمکدر :

۱ - تمناقی طورانغندکی فرانسز مکاتب حاضرهنسک موجودیت قانونیهلرینک طاماسی و مرعی الاجرا معااهده و قانونلر موجبجه کرک رهنسندن مافیتلرینک معتبر طوتوماسی .

۲ - فرانسز خسته حایلرله ایلیه دیهنسک موجودیت قانونیهلرینک طاماسی و کذا مرعی الاجرا معااهدات و مقاولات موجبجه اراضی و کرک رهنسندن معاف طوتوماسی .

۳ - ۱۸۹۴، ۱۹۰۰، ۹۶ سنهلرنده مالک عثمانیهنک مختلف جهتلرنده و ایستاسولده نحدث ایدن ارمنی قفهلرنده خراب اولان ویا ضرره اوغرا نیلان فرانسز مکتب، حسسته خاطر ایله اماکی دینیهک انشا تعمیر و ترمیملرنده مساعدده اولوماسی .

۴ - فرانسه حکومتک آتیا ایجانه کوره یایق ایسته بهکی هؤسا . نک، تومیمات، انشایات و تعمیراتک باشلانجنندن اعتباراً کجهنک آتی آتی نسانسده حکومت عثمانیهنجه موجب شبه برش حسی اولونارق شاید اعتراض ایدیه کجهک نولورسه روتشباتکده رؤسا مساعدده عد و اعتبار اولوماسی .
۵ - کادای بظرفناککه منتخب امانوتلک مأمودیت روحانیهنسک فرانسهک آرزو و طلی وجه ایله بالقبول تصدیق .

فرانسمنک شرنده قاپیتولاسیه ناک قول ایشدریلمه سنندن بری تعقیب ایندیکی مسلك سیاسی دیننک شو بهرودسندانه استزام ایله دیکی مداخله نک مستنبطه دهاا مدهشری ایقاع ایدیهکیکی واضحاً انبات ایدن شوبش مادمنک همان هر قفلسندن قانونیکلکک، میسوزلرک صوک درجه برصحات و حمایته مظهر ایدیلماشن اولدقلری جسی و درک اولونور .

سربستی وجدانک عموماً معتبر طوتولونغی شو عصر مدنیهنک اقصای شرق و اوقیانوس جزایری کبی دنی مداخلات و مناقشات مقرر و عمر اولان

قوغولدقلری حالده ، کرک اقصای شرقده و کرکه شرقده و خصوصیه اوقیانوس آدالرنده نفوذ و حکمی دست انحصاره آلدقلری حقایق نایته دندر . مقصد اصلیلری جاهل و غافل یاشایان همجنسلیری سرائر دینیه آگاه اتمه بولک نیجه استبداد و تغلبلرنده ازمنک و بو صورتله نمره مساعیلری ذره قادر نمب و مشقته دوجار اولقسزین خورسته اسرار انکیزلرته جمع اینکدن عبارت اولان بوقییل مأمورین روحانیهنک ملک عثمانیه انسانیت و مدنیت نامیله ایقاع ایندکلی فضاچندن اول ، حقلرنده دهاا قطنی و جلی معلومات و بره بیامک عزیمیه قلععات مسکوننک الک بیدلرنده جوریمکه اولدقلری دولاب فساد و انتفاعی تصور و ایضاح هر حالده فاندسز عد اولوماز .

چین عماراننک میسوزلرک تحریکاتیه واقع اولونغی و نتیجهنکده یانکر اولنرک منافع کینهلرته موافق صورتده ققرر ایندیکی برجوق محرر لر طرفیندن یازیلوب درمقده و مثلاً بو محاربهلرده قفله نویسلک مأموریت رسمیه سیله بولونمش اولان بارون بازانور ، چین و قوشنشین عمارانی و نامیله یازدیبی اترده : « حکومت سیاهنک قیلرلی لابنقطع صارسان ایکی مدهش دشمندن برسی ، منافع تجاریهنک تأمین ایچون انکتره طرفیندن ایدیان تضییق مدنی، دیکریده فرانسه حایمیه سیله دوام و احرا اولونان نشریات دینده ، مقدمه سیله شلاندین هممه لرنده میسوزلرک نه انسانیت شک منفعت و دناشل ارتکاب اینکده اولدقلری بیان ایدییور که فرانسه جنراللرندن و وارونک راپورده ویسای عیدیه غنمه سیله تصدین اینده دره چینه اهالیهنک قیمنلی اهرام و اشیناسی ایلم له، غارت و بو خصوصده عسکرله رهبریت ایدن میسوزلردر . بونلر مدت مدیده بکیده او طور دقلری جهته ائون کویچلرک موسوع اولدغه باهقلری طام نیورلری . محاصره قلعار قلعماز عسکرلریزی بالذات سوق ایندیله و خربشیان دینه ادخال ایندکلی چینیلری بونلرک یانلرنده قانارق انکیزلی کوشهلی ارشدیرندیلر . بو چینیلر میسوزلره یازدم ایدیهک و غضب و سرفت ایندکلی اموالی رؤسای روحانیهنک لارینه تسلیم ایله بولک جناب حق عننده خیرلی و مقدس برایش یابدنرینه قانع ایدیلر .

ایشته بزم عسکرلریز و بحریه لیریز بو سایهده زنکین اولدیله . قیمنی شیرلی عیلملرنده ساتارق فرانسه بکیده آلدقلری بولوک مقدارلی چکدرله عودت ایدن بو بیضاجیلردن برینسک بولده ورت انجمنی خلیل اسرارک میدانه بیقیمانسه یازدم ایندی . محاربه ختامنده فرانسیه دونن قفلسندن برینسه منسوب بو نفرک وقایع متعاقب علی اسول اوداقی آراشدیریلرک فرانسهده نادیه اولونغی اوزره بکین بسقبوسی قلوبه طرفدن نیمی آلتش بیک فراتفاق بر چک بیچاره که بو سایهده طریق حقی اراهه مقصدیه نشریات منفلهده بولونان ییاسلرک، چینیلرک حقوق و تروسنه ایدیلر تعرض دن باشقا عسکرلرده و عمومیت اوزره انسانلرده موجودیتی الرم حقتناس لئی و دولایسیله اخلاق فاضلهی افساد ایندکلی . بو حالاری بیطرفانه کورننر نظرلنده تماماً ظاهر ایندی . اوقیانوس آدالرندهکی استبداد و افسادلی اقصای شرقده کندن دهاا فنا اولوب عاندا اورلرده یاشایان زوالیلری

ژی مداخه معا لاتیز مه ناکن . بری سه و پنج سالا دولتا ژاپونیایی ژی
 معروض مداخلاتین دول اجنبیسه بی لکن ژوی هنگی فه ادارا خوه کر بن
 استظامی و نه فی صورتی خوه ژ مفرضا اجانبیا خلاص کر . ابر و ژختکاری
 وان حتی کتزی وان حمی برقاوونی وک هف مساویته دفی ام ژی وک
 وان بکن دام خوه ژ نیارین خوه خلاص بکن چارا فی ژزی اوه خو دفی
 ام طاما خوه ازاله بکن دا سبب مداخله بی بینته .

ژین و م

دولت و تقریر مالی ژوپیری

او وارث علم دانایی
 کما مکاری دشکل قالی

والحال درحم امهاتان
 بی وضع تولدا بناتان

لجان و تن بیکنه دین
 تاجدین وستی بیکنه دین

شکل فرسی دکل نمیی دی
 بی پرده دی رین دکل نمیی دی

افرنکته کومه قاصدا پیر
 مقصود بکمر وکعب و تئور

مناظر دین ژ بوته حاصل
 بی راست روی محاله منزل

نه دکو کورکی دمن ددین
 نابیزیه من سنی و نژین

روزا وده کر چونه کشت و سیران
 وان دینه لری دو دیده حیران

ینی دو کر دسر و قمت
 رابو به توان کران قامت

فی الحال اتان دو اتابان
 دل چوپه فبال دو ساتابان

او بوته ز عشق فان دبی هوش
 اف بوته رحس وان دمه هوش

اف شفته بلای عشقن
 او تشنه کر بلای عشقن

اف ستمه ای دوران کران
 فان ژی دوسکبی دست وان

چاوا خعلینه اف کران
 اوژی کر یانه جل کجانی

کردستانده اساس نفاق

ستره ربه : اسایته پورونمش ژه ورت پوایس لرنیکه ، آوروپانک جهات
 بنده سنده بان : بلدقاری فساد و شقاق ملامتسه سیله هان هر مملکتندن

تشیوفا وان به دسی توابعین وان بین قتل کرن حاصلی کردستانا رین
 محضا به تدابیرین فرانسیی و به اخلاقا روسیایی قتالین کلک مدهشره مستغیلا
 مهیا مایه . و ژفی روی او ارمی و کردین هنده زمانا و برا امتزاج کرین
 باش نهو عقی همدو خلاص بکن وی ژ مسیو تراره خدمت بکن .

مسیو ترین ولاتی مه مروفین اغفال کرین هر تشویق حرکاتین وه
 دکن کو نهانیده فائده بک ژ حکومتین واتره دوکفه . وکی مروفین وانده
 دسه مجاویزی کر مناله سروان حاکم بالطبع وی حقارتی تحمل ناکه اوزی
 دست داویزه جک و به ساقا عرن و شدتی ژلومی زبده تر دکره دکوزه
 لوما نامی مه بی حتی ظالم و غدار درد کفه لکن اصل منسب هنین دینه
 یمن مسیو تر و اشخاصین اغفال کرینه . سقایی قتال پنه هرومکی ام تحقیق
 بکن امی بینن کو ناف مسئله ییده مسیو تر و سروح افکارین و ان حوه
 اظهار دکن .

اف هجوم و اف غدرا مسیو ترا و حکومتین وان حمی سر وی خلقی
 په کو ژ رویی ظلمتا عبدالحمید ژ بری فه ژار ورین مانه . لکن بی ادم
 خلفه اشقام چویه . نه مروفین وک کردا به بری جاهل حتی افواستین
 احب معرفت ژی نکارین بن تحقیر یده . بینن لوما کردا ژی حیبقا حوه
 کرا حوقاس زمانه ارمنیا مجاویز له کردا نه دکر ساه علیه کردا ژی واره
 فتح امتزاج دکر افه چند سالک امتزاج قدیمه تماماً مختل بیه بناء علیه
 سببک هیه اوسبب ژی فسادا مسیو ترا به .

ژمار ژهورلنک روسییه بی دنیا ز قفقاسیایی مجاویزی کردستانی یکه ارمنیا
 ژها فالین خوه بی مسلمان زبده تر کردستان مدهامه کر . افه ژ فان دلایلا
 ژی معلوم ده کو . اف نفاقا ابرو نه ژ سببک دیکره . نتیجا مسئله ییده
 وکی حکومتین او روپویی دعوا دکن ، ام دینن کو هر مرکزاً طلبا و ان سر
 منفعتا خوه تبمه و مسیو ترین خوه به نه خونا ارمنیا به .

باش شری دولتامه و روسیایی او معاهدات برلین هاتی عقد کرن روسیا
 بی شرائط وه ذان قبول کرن کو افه بیست ساله ژ روی و ان شرائطاً له
 حمی درمی مایکمه ده افه بیست ساله قتال کیم نابه . باش وی شری باش
 وی معاهدتی مه قانون اساسی اعلان و قبول کرنی لکن روسیایی دزانی
 کو او حمی مه ده خیره لوما له خنکاری مه دا لغو کرن . معاهدات برلییده
 هن شرائط هنه کوهکر مه احکامی و ان تماماً اجرا یکرا ولاتی مه ده نفاق
 و فسادی زبده تر بیا . کلک موادین وی معاهدتی بی سببا فسادا ناف خلقی
 دولتامه ده به . هنگی اف حالی نفاق دوام بکه امی بیتر کم بکه هس .

فی جاری فرانسه بی ژی اف دیا روسییه بی ژ حوره کرن . مشالا
 پاشا بکیده اوی ژی پنج شرطین دی له حکومتا مه دا قبول کرت . ژ روی
 وان شرائطاً زمانکی بی او اسبابا و فکری معهدت قییمس وی بیه مذبحک
 ملحمک وه کو دنی هی امثال ندیدی . حاصل چارا فان بلا حمیاً قانون
 اساسی به وقتا کو ولاتی مه ده ان قانون تأسس کر ابدی وی حتی خانی
 حمی ژ حقوقین حوه امین ده تسلط خنکاری مه سنده و امورین وی
 نامینه و ابدی مسیو تر زی فسادا خا بهره بو چارا بابیس حتی دول اجنبیه

Adresse :
« KURDISTAN »
GENÈVE
(Suisse)

کردستان خارخنده هریرایجون
سنه لك آونه بدلی
۸۰ فروشدر
کردستان داخنده خصوصی
استبیره بجانا کوندریلور

کردستان

چاپخانه هینی چارکی دودکمه جردیمیا کردی به چاپ
کرداری تحصیل علوم و فنون تنوین ایدر نصاب و ادبیات کردی بی حادی
(ایله برنتر اولنور کردجه و ترکیه غزلهدر)

KURDISTAN

غزلهك --- لكته موافق عربجه فارسی مکتوبیلر عیناً درج اولنور

صاحب و محرری
بدرخان باشا
اوغلی
عبدالرحمن

دوچ اولتیان اوراقی
اعاده اولنز

این ۴ ذی الحجه سنه ۱۳۱۹ ۱ مارت سنه ۱۳۱۸

کردستانیده اساسا عافی

اف معلومه کو راهبین زهویتا سر قناد و قنقا شیر و تمیم دکن ز
حمی ملکیتین اورویان قفی و تسبیر بین افه زمانکه مسئولی شرقی بنه .
خرایسا وان مرووا له ولاتی مدهدی کلک زیده لکن اولادا از
قنج ماهیتا وان تیرین بکم ازی هنک ز فسادا وانا له ج . ترا کری بحث
بکم .

افه هانه دوساله جینی کلک قتال و بنما ایضاح بین ن ظلم و غدر له
خانی جینی کرن . حمی وقعه نویسا و خنما (بارون بارشفور) ناف ارا
خوویا سرفی شری طبع و نشر کری تماماً اعتراف دکه کو سببیا فلاکتا
جینی دو دونه بک زی انکابزه کو سر منفعتا خووه یا مادی هر بیلهکی وی .
ملککتی دیده بر طوب و تفنکا سبیا دیزی او راهب کو به حمایتا فراسه بی
هنده احوالین خلاف عدل و انصایت له وی ولاتی احرا دکن .
هنکا عسکری دولتین متفق غلبه له جینییا کری حمی کسا راهبا دست
بنما ی کر . وقتا کو عسکری دید کو راهب جینییا تالان دکن اووان زی
دست بی کر .

میسویوز ز بری فه له ویده ریشه لوما اووان دزانی کو مال زیده له
کودرا فشار تیه . به دلالت وقوفا عسکرین خووه و به وان عسکرین جینی
کو به نقیباتین خووه کرین فله باش شری کتین باو بازر . عسکرا اموال
تالان دکر و راهبا ره تانی اووان وه اعتقاد دکر کو عملک خیر دکر .
ناف عسکرین فرانسزین جویی جینی ده بک ویده سر . ایشابین هی
فغیش کرن چکلک شبست هزار زبر له سر فرین . اف مقدار بدلا ایشای
صروفه بی . حاصل کلک امثال و احوالین دی کمتش کر کو میسویوز
قان وقوعات مؤله ده سبک مستقل بین .
او تفصیلات تمین دکه کو اف میسویوزن ها مقصدا ۱۸ اصلی اوه کو

منفتا خووه دکر و دولتین اورویان زی مقصدین خووهی نامشروعوه
وان دکن الت .

کلک وقوعاین دی اثبات دکه کو ماملاتین میسویوزا تماماً به مساعدا
وزرایین وان ده . اختلافا ناف حکومتا مه و فرانساییده محدث کری به
صورتک وه تسبجه بازی بی کو او پنج شرائض له مه هابین قبول کرن
باشا بکا حالی کردستانیده کلک مضره . او پنج شرائض زی افن :
۱ - قبول کرنا حمی مکتبی فرانسزین له ملکیه موجود و معاقتیا

وان ز باجی .
۲ - قبول کرنا حمی مباتی الدین و خسه خایه بین موجود و معاقتیا
وان ز کرکی .

۳ - تعمیرا حمی مکتب خسته خانه و اماکن ساژمه بین له سالین ۱۸۹۴
۹۵، ۹۶ بده وقعا ارهینیا تخریب وان ضرر دیده بوین .
۴ - هر چار وی حکومتا فرانسه بی دست کر نیانی انشا و ان بکه
موجود تعمیر و ان توسیع دکه هر کن حتی شش هیفا حکومتا به نواعراض
تبلیغ نکر ایدی نو حق اعتراض ز ره تاهینه .
۵ - وک فرانسه بی دنی تصدیقا انتخابا اماتوئل راهبا کلدا نیاره .

ز فان هر پنج مادا کفتش ده کو او مسلکنا فرانسه له کردستان
تقیب دکه استقبالیده کردستانیده وی کلک مدهشتر بیه و میسویوزن ویده
ری یکچار به فان شرائض مطلق التان دین . فرانسزرا میسویوزن و ولایتین
خووه در کرن لکن او مفسد نهو چون له ملکیه مه ویده ری بمحایا فرانسزرا
ده نه بناء علیه فرانسزرا نو فنجی انصایتی ره نکر . او بلا ویکرن سر
جانی موصومین اناطولی بی و فرانسه بی به قوه البحر ا خود حوقاس امتیاز
دا میسویوزا کو باش نهو قتالین کلک خونریز ظهور بکن چقاس مؤسسون
فرانسه بی ولاتی به هته حمی دست میسویوزا ده نه اهزی یاوی خلقین
جاهل دین سردی خووه و ان بین قهین سر دینی و ان وی به انصاد و

معرض قلاجقري لازال برلیه اسارتدر. ارمینیک، عثمانلیق اولانرسه سونه بیلر. حالبوکه عثمانلر ارمینیری الدن قاجیرمقله حیات سیاسیهدن محروم اولمالار. آنجاق اعمارلق برقومی قانق اینتکارندن فلرلنده آجی برکدر افتراق دیوارلر.

مسائل مزجیه

سلطان عبدالحمید، مقناطیس آسا بوتون فانی ممالک عثمانیه جلب و جذب ایدرک عناصر مختلفه عثمانیه تک ضرر و زیاننه آوروپا دولترینه مساعدته بولونوبور.

وبرین امتیازلرک استقبالده ایضاح ایدرک جگرلی خطر و تهلکار نظر اقتباه آلینادیندن، اجنیلرک وطنمزک ثروت و سامانمن استفاده لرینه سوک درجه خاشانه برتراج کوسترلرکه واده، دینیلبیلرکه کیف هاپونک سکنه دن وقایعی مقصدیه: و وارسون اجنیلر قازانسون، مسکنت و عجزیزدن ملت خیردار اولسون، نفس شاهانه مترج بولونسونده ایستهرسه بوتون جهان اسلامیت یانسون، کی نفرت آنکیز ریخط حرکت تقیب اولونقمدهدر. ایسته بو مسلک مقیم سوک آیلرده باشمزه ابکی مزراج مهم وقعه سیاسیه جبقاردی. افراد امت سفالت و مظلومیت بوزندن محو وتباه اولقمده ایکن، اللرندن غصب اولونان حقوق ملکیه کاملاً بادشاهمزک امر واراده. سیله خارجه بخش واحسان ایدلک سرای هاپونک قاعده قطعیسی اولدو. غنندن بو ابکی وقه نلکده بزم ضرریرزه حل و فصل ایدله جکی دها بدایت حدوتلرنده آکلاشیلدشدر.

برنجیسی: بش سنه اول ایستانبول ریختیمیری امتیازنی آلاق اکل انشآت ایجتش اولان برفرالدر شرکته مذکور ریختیمرک طابو سنداتنک ویرله سیله حقوق تصرفیه لرینک تصدیق ایدلمسی و عکس تقدردده حکومت عثمانیه طرفندن مایمه اولونامی خصوصاتی بیان ایدن فرانسه تک درسمادت سفیری موسیو فونستانک، بومطالبه لوراندو و تویینی کی بانکلرک وقیله اقراض ایتدکلری پارلرک بوگون فاحش قانضلرله بالغ اولدکلری بوپوک یگونلرک مطلقاً تسویه ایدلکلری و دها بونلره عائل منافع شخصیهده علاوه ایدرک تجاری بروقمیه برحادثه سیاسی رنگی ویرمکن عیارندر. سفیر مشار الیهک، بر ای قادیار ایستانبوله سرای ایله باب عالی تهید ایدلکدن سوکرا دها مهلک وزه رنک امتیازلر آلیسملک ایچون قطع مناه سبت صورتیه افرنجی ۳۶ آغستوسده باریسه جیکلمسی ایشه بوس بوتون اهمیت ویرمت و احوالک صورت جریاندن ضرریرزه نتیجه له جکی حسن ایدلکده بوومعشدر.

ایکنجی: انکلتره طرفندن بصره کورفری ساحلنده واقع کویت سلطانی اوزرینه حکایت ادعا اولونامسیدرکه المان قومبانیسته امتیازی احسان ایدیلن بنفاد شمندوفرینک متهاسته مصادف و ایلریده بوپوک بر بندرگاه اولاق بو قصبه، لوتوز سنه مقدم تابهیمز آلمشکن بو آنه قادیار اهمیت ویرلمه سی انکلتره تک شوادعاسنی اناج ایجتشدر.

انتقام معلبه سنده طبع اولونعشدر.

کوره ندرک اولجه بایق ایسته دیکمز اصلاحاتدن بزی منع ایجتش و ممالک عثمانیه دن فرار ایدرک کندی جناح صابته التجا ایدن ارمی اختلافلیجری ایستانبول: ه آک، اولدورک. حق حاکمیتیکوردر، دله دیککر کی ممامله ایدک، طرزیده متصصهاته سوزلرله عاده تسام ایدر وسرای شاهانه تک جنابلی آلیشیلار، کورستانده روس فونولوسلری مکاتلر تویزی، وعدلر نشاریه نیک ویدی تفرقندن عاجز بعضی رؤسای آکرادی ارمینیلر و حکومت علیه نشوق ایدرک بر آن اول اغتشاش و طغیانلرک تمدد و تکزیه کردستا. فی امواج عصیان ایل بولادبربر، و آبریمهده ارمینلره اورتودوقس کلیسانه بوسشدن باشقا چاره سلامت اولامایاجنی روم ایلیده استقلال قازانمش حکومت صغیره تک احوال خارملرلی مثال کورستیره تک مرجع انسانیت و رأفت اولق اوزره پترسبورغ انتخاب اولونوسه، آرتق بودسانسک منبندن خبر وصلاح بکلهمک ایچون سوک درجه برکوتینلک ایجاب ایدر.

فقط روسیه تک اصلاحاتک عدم تطبیقی خصوصنده کی مواعیدی سفا. هت واستبداددن باش قالدیرمان سرای هاپونک طبع ذلیتسه فوق الحد موافق کتشی و بو صورتله بالقان حکومتلرینه مشاه بر ارمینستان تشکیل امیدده ارمینلری پک کوزلجه آردمتش ولدوغندن ایشر آرزو ایدیلدی کی گیش و شیمیدی آوروپا تک نوجه رقتدن محروم ارمی و طلداشریز اورتودوقس کلیسانه تابع اولق اوزره تبدیل منهی بیه کوزه ایدرملردر که روسیه حمایه سنه اولان بو درجه اضدا سزوار حیرندر.

روسیه، حکوم استبدادی اولاجق ملل و عناصر مختلفه بیایه دائماً طائل وهدلره اولایلاق برر برر نجه دهشت وشدنه اذقدن سوکرا مینلرکی کاملاً ایجا و انقابه جالبشمده اولدوغنی حقایق باهرمدن بولوندوغنی جهته ارمینیلرک اول طرفندن استقلال وحریت و سمادت بکلهملری شدنه قبیح و تیبب اولونور. واقعا، ایام اخیرده کوردستانده کی احوال دن نانی حکومت حمیدیه یی مسئول و ممانب طونان برهبات قوبه تک حمایه سنه مظهریت، گرفتار عذاب و اسارت اولانلرجه بادی تسلیم ایدده، و قتیله اسلاو ممو قتیله نائل نعمت استقلال بولونان و عینی قالیبايه منسوب اولان بوگونکی صربستان، قارا داغ و بوفارستان روسیه حدودنده بولونه لردی شیمیدی بیه اداره داخلی لری تشوش و اغتشاشه اوغرانان روسیه حکو. متک نجه تحکمه منقاد اولق مجبوریتی حسن ایدرک جکلردی. حق بالقان شه جزیرسنگ برر گوشه سنه سیقیشمش بو حکومت صغیره. روسیه دن موقفا پک اوزاق اولدکلری حلاله بیه اولک نفوذ و جیرندن آزاده قالاما. دقلرینه باقلورسه پترسبورغ محافل اناسیه و مدنیه تک تشوقیه قانقاسیا حدودنده بر ارمینستان تشکیل ایتمک ایسته بیلرک معروض اولاجقری بلا ی مستقل شیمیدن کورمه مک اشتراک اولونور.

خلاصه: عثمانلیق لوی حریت و استقلال آتنده سائر عنصرلره برلکده احراز سمادت ایچون جالب سیلمازسه، ارمینلر بو کونکی حال و شانلرندن دها بدترینه گرفتار اولاق سببیا منغای و لونی فرآکراه انقاد ایتمک شیمیدن آماده اولیلدور. عثمانلیق مظهر عدل و امان اولورسه ارمینلک یاشایابیلر فقط روسلرک وعد کاذبلرینه آلدانق کوردستانی اسلاو انکار متنابه و ظالمه تک قهوری ایتمک ایسته دلرسه حریت بریه

وضاقتاری ستر و اخفا مقصدله ایکی عصری پکدیکرینه قانوق آوروپا نظر نده برانت قازانیلمک ایچون کندی معاصی و متابقی کردله عطف ایتمک و «بهاییام؟» زاسلاحت یاقی ایستر و بوتون جهان مسدیتک ستایش و تقدیرینه سزا کوروله جک تشبثات انسانییهی قویدن فله چیقارمق آرزو ایدرز. لکن شو منصب و وحشی کردلز، قانون و نظام طایر اسانلردن اولمادقاری جهته حکومتک منع و اجبارینه رعماً ازمنیاری قتل و اتلاف ایله هم آسایشی اخلال ایدیرورلر و همده داغله التجا ایدره حکومتی آیرجه محاربات داخله ایله دوچار نص و مشاقق ایله پورلز، دیمک ایچون خدعه لر، افتراقی تصنیع ایتمک خیانتدن حذر ایچورلر، و بالمشک ملکتک، بوتون اهالیتمک حریت و حیاتی نامین ایدره جک برحکومت محقه و معقوله تشکیله پاشمامق اوزره موج طرق و حییل سیاسییه تعقیب ایدره حکومتک عناصر مختلفه آراسنه سرپلمش کین و بغضلری بکدیکرینی خردخاشی ایدره جک درجه سهه آریز. مقندن رفوق مخصوص حس ایدیرور.

طایع ماضیه تک قیاسی اولان یوکونکی قانقلر، وجداندوز قنالر هب بوقکر فساد و شاعتله حکومتک حمیده تک سلسک سفیف و نامشرعدن تولد ایدوب، برآن اول بین الناصر حق نظاره ایدره لره تک منبع فضایع اولان مأمورین ظالمه به و بالخاصه بی عار و اذعان مأمورلر استفاده ایله مقدس و ظلمتی مذهب شریعت ایتمک عهد و پیمان ایش سرای شاهانه علیه رفع صدای حق و حریت ایتمک ایشلری زک دها مؤثر و موحش براده به سقوط ایدره جک، مذهب حاکم قاراکتی و امیدسز راستقاله منجر اولد. جفته قانع اولسق ضروریدر. ماضیدن بلا اصلاح آقوب کلن قانقلر، حتی جریان طبیییه ده ترک ایدله به حک حس ایدیلر بظلم و اعتساف تاثیریه تشدد ایدر و شیمیدی منخرافات اداریهی سوروله بوب کیدرسه کجمن زمانی دکل بوساعات منقوره بی یله آراندر برحق مامرز کونری کوره جکزه تاسف ایتمک، بوکوندن اعلامامق غیر قابلدر.

۲ — کردلر قان دوککه اولان ایهاکلری شایع اولدوغی کیی جیل و قطاری رضی اولسا بوب، بوقایدده تصریح اولدوغی اوزره حکومتک و پادشاهک کم و نهدیمک اولدوغندن بی خبر شو بیچاره لر ازمینه ساقه ده کی صفوت و علو خایلری ایلکر بودور منحوسده تلویح ایتمش و چونکه امر حکومتی امر هاتق مقامنده تلوی ایتدکلری جهته اراده سنیه ایله قتل عام ایدره سه اولان بوخونخو القلردن مضرت و وخامت تولد ایدره جکی دوشونمکدن صرف نظر خلیعه مقامنه قاعده برحرک جنایتک، هوس و کیفته لیاقت کسب ایدره بیلیمک امیدله هرشی کوزه ایدره قدس متحدل رغفانته اجرای فضایع ایله مشاردده که امر منجبر موجودکی بوقبل واسطه نری مسئول طوقی وجدان بشره کران کلره. «اناسی علی سلوک ملوکهم» قول معروفی مدنیت حاضرجه مرعی الحکم اولمازسه ده، هنوز علم و عرفانک ضیایش اولامادی مناطق خواب آلوده تمامیه و غیبه قابل تطبیق اولد. وی بزشر قلیلرجه اعتراض قبول ایتمز و سقیقتدر. «جاهل قولم» قویون سوروسی کیی چوبان آرقاشندن پرورورلر.

۳ — آرمینلردن برشمکنک عسبان ایتملری متعاقب، کوسستر دکاری مسلکسز لک و هله شو عصر انسانیته بایشماز رکبک و مقصدله باجمله فنا

بیی مسلمانلق و عثانیلق اوزرینه تحمیل ایدره ک و طنکاشلری کندیلردن نیرد ایتمه لر نده کی منطقه نری شندله تعجب و تنقیده چارایق برحرکت غیر مقبوله دور. دولت علیه تک عصر اخیرکی ضعف و تجزیدن ملل سازه کیی استفاده ایدره هیچ برحق و صلاحیت سیاسیاری اولمادنی حاده مجرد جهان بشرتی و لوله به دوشورمک و افکار عمومی ای اغلاق ایدره حکومات حاضره آراسنه برده آرمینستان قاریشدر برحق سودای خامنه دوچار اولماری ده آریجه برقیصه دور. آناطولیده کی ولایات عثانییه تک هیچ برسنده شو سجه عصر اسلامه غالب و قانق اولامادقاری بدبیتانن عبارت اولمائه کوره آرمینستانک تشکیلی مستحیل کورولملی وشوقادار و اثرک بوتون تبه سنه ظلم و جبر قوللانن اداره ظلمه علیه توجیه هجما ایدره عدالت و حقانیت طلبی ایچون امت عثانییه تک نظر استحصانی قزانلمدالی ایدی. بدایه بوحرکات اختلالیه به ظهر کیی کورون انکیز رحیل سیاسییه کردستانده اصلاحاتک سرعت تطبیقی استعمار کیرله آرمینلره اولدغه امداد و معاونته بولونشیدی. بویابده انکتره آرمینلرک سعادتق دوشونمکدن زیاده کندی منافع مستقبلسنی دوشونمک مجبورینده ایدی. هرکجه معلوم اولدوغی اوزره روسیه تک جنبه دوشور و استیلاسه کندی آیتسک ده و خیم و فنا بذر اولاجتی و قتیله تیقن ایش و ملک عثانییه هیات عمو به سنده کوره مده کیی آتالی و تکمیل هیچ اولمازسه قافلسیا حدودنده کورمک و منتظم و مستحسن براداره تشکیله خادم مواد اصلاحیهی قویدن فله چیقارمق ایچون هرشی هدایه حاضر لامشیدی. کردستانده انتظام اولونجه بالطبع مجساور اولان ره سنیه مک مداخله سنه ایدان قانلایق وشو بوزدن بزمنه برلکده انکتره ده تنه کدن قورونوش اولاجدی. نه فایده که، آرمینلر برخط حرکت مقول تعقیب ایدره ظلمی بیقصدن زیاده انسانیت و اسلامینی تجزیه جالیشدقاری و استنادکلاری اولان انکتره محافل سید سیه سی و مطبوعاتک ظالم حقیق اولان عبدالحمیدی مسئول طونارکن اونر عناصر عمومی اسلامیه به هجوم ایدره بیلیمک ایچون سلطان بری الذمه طایدقاری جهته عاقبت انکتره تک حایه سندن محروم اولدیلر. وشو سو رنه اوچهدن سید اولران سلامت و صیانت کاملاً طیران ایتدی. کندی حالوکه، برلین عهد نامه سنده ماده مخصوصه به استناداً آق سنه اول وقوعه کتیریلن قیاملری حسن نیت و صفوت ایله تعقیب ایتسه لردی وعد اولونان اصلاحاتی شیمیدی به قادر استحصال ایدره حک عناصر سازه بو جهتن حق تقدم قازاناحقر و احتیالک همشهریلرله برلکده شیمیدی سعادت آکین برطوبرانده پاشایاچقاردی. اوفرستلر قاجیریلدی و اسلامیت و عثانیلق پای تحقیر آتسده نذیل ایدیمک صورتیه انکتره حایه سندن استعنا کتیریلرک بترسورغ محافله عطف انظار امید ایدرک پاشلانلدی که، بونونکی احوال بوقبل و تحولک نمرایتیدر.

۴ — اسلا قوه امداد سندن استحصال ایدله بیله جک نتیجه لری ذکر ایتمدن اول روسیه تک موضوع بجنمز اولان قطعه حقدده قولاندنی بولتییه بی نظر امانه آق لازمدر

حکومت مذکورونک طالع و اقبالی عصر اخیرده یک شمشه دار اولدو. نندن هر نقطه ده تشبث ایتدی ایشلری موفقیتله ختامه ایدریمه سنه

کر دستاځک و منځیت حاضره و مستقبله سی

بو سوک هغه لاره که دستاځک داخل و محیطده و قوع بولان احوال و خایمک تحمل اولو نامایاجی درجه بی بولش و دولت علیه تک حوالی مذ- کورده کی حکایت و نفوذینک هیچله ښکته نزل اجتش اولماسی باشمزه چوک و مهلاک و بلانک اخله... ولدوغنی ابما و انراب ایدیوره که بو مناسبته و قوعانک منشا و مصدرته یکدن کوز کوردمک لزوم و مجبوری حسی اولوغشدر.

اون سده دن بری کر دستانده بلا اقطاع دوام ایدن قاتارک، کردلر و ارنیتر آراسته (لطیف مخصوص شه ریاری اولوق اوزره) سرپین تخم نفاق اخلال ابتدیی حضور و آسایش ارنق قطعیاً هو اولش و اداره حکومتده برشدل عظیم اولاد لجه سمادت ملکیه تک عودت ایدمه به چکنه نناعت کامله حاصل ایدلشدر.

بر طرفدن، منای نامیه جهل و غفنده بویان اولارق آجماق مأمورین حیدیه تک اغوات و تجریکله و طنداشاری علیه سلاحه ساریلان کردلر راست کلدگری ارنیتری و فکر اختلاط لورسته معارض افراد ساثره عثایه بی ازرهک، چیکنه بهرک نقرت محمیوه بی هر زماندن زیاده اوزر لورسته بغیر حق حلب ایتکده دوام، دیگر جهتمس فکر استقلال و انقراده ناسیله صابلاش ارنیتر حکومتدن کوردگری مظللی صافلایارق اسلامیت و عثایلیق علیه حرکتله انسانیته شین آرد اطوار یاغیه ایله کردلره و شاره به هجوم ایله مک سورنیه فالنک، ظلمک، شوهمیزی یا قوب قاوروان شقاق و بغض منقوه رک نمطرفدن لذبکی آکلاملقده ابرام کوستریورلر، عین و طنده عصرلر جه آرقاداشلق، قارداشلق اجتش بو ایکی عنصرک یکدیگری آکلامالزلق، دیکله هم مزملک یوزندن متحصل مجادلات و مقناتلانه ایش کورمک ایچون بوتون جهانک فسادلر ایچریسنده قاریتوب کیمه سی آرزو ایدن روسیه تک دمه داخلات و افساداتی منضم اولارق موجود بحران و کشوش بوسبوتون و سمت و خلعت کسب ایدوب، کیدیور.

شو تریفات مجله به کوره نظر دهه آلیناجی: درتشی واردر؛ دولت علیه تک قیدسرنلی و سلطان عبدالجیدک فسالجینی، کرلرک ظلم و استبداده سیته جهالته آرز و واسطه اوللری، ارنیترک قیسه دوشونمک و تجریه طالع قیلدن اولان منفرداً حرکت و قیاملری؛ روسیه تک هر رقمده باشقا دورلو عرض و وجودیت اجسی.

۱- حکومت عثایه تک، جدی و حقیقی برهت و غیرته و قوعات ماضیه بی تسکین واطفا اجسی ازم و یونی متقاب اهلاییک حسن معاشرت و امتزاجی قطعسندن اراداره عادل تاسیس و تنظیمی عقلاً واجیه دن و ممکنا بدن ایکن، آلیک جهتمه کلیاً اماله اهمیت اجنه بهرک وقایع حاضره تک سطحیجه دفع و رفتندن سوکرا کویا ایلریده ده دهنشل و شدتلی مصیترک نهور اجنه به چکنه حکم اولوناری اداره مصلحتله اکتفا اجسی هر زمان تقییح و نشینیه سزادر.

خصوصیه ذات شاهانه مجرد حکومتک یوزه قلندن منبت اخلال

انکلیز فوت و اصلاحه دهی اناهه ارنیتره کر انکلیز وه تصور دکر کر اف عسبان علیه حکومتی حکار دمه لکن و قساو دبت ارنی علیه ملتی دمه دست وان بردا.

۴- روسیه دزانه کو احتلال وفاق ولایه تک ضعیف ده لوما هنک اصلاحتن حکومتی دنیا چیکه بهر حنله روسیایی منع کر او ارنی بین دچون روسیه بی التجا دکر روسیایی تسلیم حکومتا مه دکر. خنکار چقا ظم دکر اوی تخمین تقدر دکر. امر دکر فونسلوسین خومی ولایتن مه به احسان و آکراما وه تشویقا هدیا کردا علیه ارنیاده تشویق ده و ز ملک دیسه زی دیزه ارنیا کو او دست حکومتا خنکارده کلک مظلومن دق التجای دبی (اورتودکس) بکن دا او بکاره وان به بن حجاب خودده.

لکن دق ارنی بطااین کو دائماً روسیا کلن به فنجی ابتدار ده عتی ملکی ولایتی که دست خودده و فتاخوتک لپی ویده به حی صورنا ملیت و عصبیتا وی ملتی هو واقفا ده توحیری دست و انده ناهیه. اف حقیقتک اشکاره کو توجارا روسیایی نای حکومتک مستفک ارنیا برملی ویده نشکل بکه.

ارنی نهایت دق به دولتومه مره سمادتا خوه تجری بکن والی دست روسیاییده توسادتی نایین. هرک دولتومه باقی بیته ارنی زی باقی دمیین هرک ارنی بکه... محسوسدن لکن هر ارنی ژ دولتومه انفکاک بکن دولتومه دیسا به سری حوه کاره دوام بکه بس ناسفک ز مره دمیته اوزی او تاسفه کو او ارنی بین زهنده رماتیفه مره عمر کربن وی زمه فقه دین.

زین و م

تفحص و تقالاداه زسرسالی ژکشف حقیقتا وی احوالی

وی ده بیضال عتال	معی خوه گانده پیش رمال
زیرک دورون دوست خوه بویر	ارنگه کر ضمیر قنر
کون دورک هین دمصوم	بیاب و نیم وزار و محروم
روزا و کو بره عید و سر سال	اوزی طریق طبع اطفال
وایونه نه هر دو چونه کشی	غولان غلاندون دشتی
اوردو ده دماکو بونه پیدا	دین تسن جنون و شیدا
چاپینه نه بی لباس و طازوی	که دکر فغان کاری
پیش دکن کلک دمیین	کافا و کو رادین ددین
اف ناهیه اولاد دستن	کریا تودی طان دستن
ای واقف و سز و کاشف راز	بیچاره معاز توجاره پرداز
احسان بک قنچ زی خبرده	کالی بچکان من چه درده
چونیه مره یه وایه	چادرا سرده چه بو دوايه
ای سرشد و پیشوای مقل	حلال عتود و حل مشکل
هرک هیه وی دقان تکیان	پیدايه لک وه دورینان
احصاب تکین به پوزه کینه	چینه برنه ادمینه

~~~~~

Address:
Kurdistan
FOLKSTONE
Angleterre

هر طعمه ۲۰۰ نسخه کوردستان
ولایت عظامه ارسال اولور.

کوردستان خارجهنده هر پراچمون

سنه لک آپونه بدلی

۸۰ غروشدور

کوردستان داخلته موصی
استبلره بجا ناکوردنوردره

کوردستان

۱۳۱۵

چاپی جریک دودکمه جردنیا کردی به چاپ

کردلی تحسین بلره و منوره تشویق ایدر صاحب و ارباب کردی بی حای
(آیدر برشر اولتور کردنه و ترکیه عز نه در)

KURDISTAN

عزت مک مسلکته موافق عربجه در سبجه مکتوبلر عیناً درج اولتور

صاحب و محرری

مدرحان پشت

اوشلی نندالرحمن

1881

دوح اولتیار، اهرتیق

اعاده اولتیز

1881

هر جارد و صود جردنیا

ازلی و یکم کوردستانی

ده بلاش بدن سلکی

دوشنبه ۲ رجب شریف سنه ۱۳۱۹ ۱ تشرین اول سنه ۱۳۱۷

ناف هر دو غنمرا و سر مصومیتا خوه بطرا اورویایده (کرد) اتهام کر.
سرق مقصدی خنکار هر اعلان کر کو اوی دق ملک خوه اصلاح
که لکن کرد عامی نه دقین وحشتا خوه دیدیم. خنکار اثبات مسدعاره
کلک حین و دستاوس ترتیب کر اف فکر له ادر و پایلی داقبول کرن. قاتلین
عناصرو له کوردستانی دین حمی تأثیرا فانداییرین عداظیدن.

لوسا نئی کرد و ابدی قسبال و تالانی بردن ارمنیازه اتفاق بکن هکر
اون ی نغانی ترک نک و ارمنیازه بالاجتماع ظلمه مامورین عبدالحمید ریدکه
سروه دفع مکن محقق نصابین کو اون وارمنی حمی اون ی یکجار پامال بین.
۲ - کرد فان قاتلا احرا دکن لکن نه چیکو کرد میال قتل و ظلمین.
هکر کرد طمناً میاب فان حالابیا ایه حوقاس عسره او وارمنی هفزه عمر
دکن ازمان سلسافه زی امثالین قاتلین هولی بیاه لکن بالمکس غنا نهو افه
حوقاس زمانه کرد وارمنی هر به هاقانی و به براتی هفزه پوراندنه. لکن ابر
وژی وک حمی زمانا کر خنکاری حلیفه ناس دکن امر واراده بین وی
مقدس دزان اجرا کرا ارادا خنکار فرض دزان به جهل و نادانی نزان
کو اف خنکار سلطنتک غاصبه کو شمش و رور و اقراضا ملتا خوه و حمایا
نفس و تحق خوه دجنه.

۳ - فا مسائلین قتالاده هن ارمنی زنی هته کو کلک شایان مؤاخذه
نه. اوزی اوقدم ارمنیه کو عسبان خوهده سیبا ظلمتا دین استاد مسمان
بی کرن و بهی صورتی جفااس مسلمان هته ترکر کرد حمی ژ خوه تعزیر
کرن هولی تفاسک کینک مظن دانین ناف خسوه و هاقال براین خوهده.
نو ولایت نین کو ارمنی ژ مسلیسن دی یمنی ان ترکرا ان ترکا زیده ترین
لوما سودای استقلاللا ارمنیا خنکارک مستحیله و سر حصولا سودا که هولی
اقتراین وان سر مسلمانین و ملتی نشتنک کلک فهیته. هکر ارمنی ژ اول
کرداره افتاقا کر بیبا ن ششبه عقی نهو مظهر عدالت بین و حوقاس
ارمنی زنی قتل ندین.

ابتدای حالیده حتی انکابن لصورر کر اف عسبان حومی به حکو

وصیتا حاضر و مستقبل کوردستانی

فان زمان پاشا یکی ناف و دور کوردستانی حوقاس حرانی دین نود و
حاکمیتا دولتامه حوقاس توتنه بیه کو ح... ح می عینیا بلاکه مطن ماه اوما
ازلی بی جریدا جودهده هک ژقی حالی بیت مک :
اه ده ساله زافساد و نشوونقا خنکار قاتلین مطن له کوردستانی دین
حضور و اسایش له کس نابه ابدی کس نو امیدا قنچی. تا که حاق حمی
منتظرین کو اادارا حکومتی بکهوره و الی سلامتا مدره نوری نابه.
۱ - زملکی اوگردین هنده زمانه ژ روی حکومتی ناف جهل و نادانی بی
مایین به تحریکا خنکار حمی ارمنی راست نین دکوزن ژ عیری فان حمی
کردی معاوری فان فناهین اوزی وک ارمنیا دشمن تخمین دین و معروض
نسلحا سوارین هدیده به. ژقی سیمی بفر حق کوردستان حمی نفرت عامه
جاب کر به. ژ الکی زنی هن ارمنی هته کو استقلاللا حوه طلب دکن.
طالبی حوه کو حکار و حکومتا وی به هدشیرن و غلبا مسلمانین و ملتی
حرک دکن و سر مقصد حوه کلک احوال خلاف اسانیت و مروت اجرا
دکن. او ژ ظلمتا حکومتی دین استنای عدالتیبه کلک حوی خفن لکن
هنزی فی حدودی دیورن حالین مذموم دکن.

ژ الکی هژی روسیا سر استقلال و سمداتا خسوه فی شر و هاقا ناف
هر دو عنصرین عتا نهورانی و هاقالی عمر کرین احلال و افساد دکه هر دو
ملا نیار نیشار. هف و دو دکه فنا مایناوان زیده دکه.
فان احوالین هاده چهار نقطه هته کو شایان تدقیق :

۱ - قیدیا حکومتامه و مناقب عبدالحمید، به بلا جهانی و ساطتا کردا بقال
و مالان، بی تدبیرا ارمنیا و سودای استقلاللاوان. هر حالاده مداخله روسیه بی.
۲ - پاش قاتلین سالین بوری ظهور کرین شونا حکومت به تدبیرین
مسؤتر نکران وان منع بکه به اداره و صلحت هشت و لوما عقی نهو آگری
فساری دوام دکه. حکومت داقصور و نقصا ناخوه بکه فساد اقب

وطن عمران و وسعادتدن تجرید ایدیلرک هرکوشده، قاننی و خراخه و جوده کنیریلهمی، بیکرجه فرد ندر هیچ برحکم قون اوکنده زبون ایدیلیمکسزین افنا اولونارک شانلی عثمانلی قاجانک عصمت قانلریه بولاشدر یلمای، حمیده بانق طاشیبه ایمان باجمله امت عثمانیه حیات و حریتک تهاکه به معروض بولوندریلما، عصر لرجه برلمتراج اخونکازی ایه باشماش مختلف عنصاری بکدیگرینه دوشورمی، وطنک مدافعه ی ایچون ناس تشکیل ایدن قوه نظامیه به ضعف ابراه ایدیلش اولما.

ایشته حمیده آلایرینک شکل حاضر لردمکی لایزال مالقلر! بوساوینک کافه می، هان هرکون چتم رفت و اتناپناه جز بقده اسدهه سولک ماده تک بنی قوه نظامیه تک دوچار ضعف اولماسی احساس ایدیلر شیردن اولمایا خاندن راز تفصیله محتاجدر.

حمیده آلایرینده سلاحلر شاهانه ارمانلر وار. ونلر ملغا بیکجری اوخاندن صانکه کندیگرینه انتقال ایدیریلش زور نافعلری شو دردمه نینده اجراه میدان بولارک کوبلر، نغسه لره هجوم ایدر بره مغریزه اشقیه تشکیل ایه کوردستانی خاخنلر، شقاوتلره عرق ایتدکار دن مطیع ومدنی اهالی سارمک مایینه ومقام سرعسکری به برچوق شکات تفرافلری بعد برمالریه باعث اولمشدر. بعضاً یوزه قریب امصانی حوی اولان و شکد بتمه لر هان داتما عنی مآلده، یابو آلایرک ضبط وربط آتته قلیمالری ویاخود حمیده نامندن کندیبلرینکده مستفید اولنارچون آیرجه آلایر تشکیلته مساعده اولوماسی مسترحم برطرزده بولدیفلری وحالوکه صط وریطک اجراسیله آسایش عمری بی ضامن برطرز مستحسناک اسماقی دور جیمدی به نصیب اولمایاچی چتله مراحمت ایدنلردن آقریمی حمیده آلایرینه قیدوقبول ایدلش وشو سورته قرعه افرادینک مقدارینه طاری نقصاندن آتیا توله ایدهلر. محاذیری حس ایدن ارکان حربیه عمومیه دائره می شیمدی به قادر احتیالکه کوفلنمش دوسیه لره ده ناب بعضی عمل وروحلی لایحه لره مایینی ایفاط آنک ایسته مشهده، دهشت استبداد قارشیننده مهوراً صامت قانلدن باشقا برشی استحصال ایدمه مشدر.

اسامی بره مقصد مهم عسکری اوزرینه موضوع اولما بوب، مجرد آسایش عملی تهمید و عناصر آراسنده شودور منجوسده بیه محافظه اولوناییان روابط عبادتی تشویش واخلال ایتک صلاحیت و اقتدار بی اراده ملوکاهلره حائر بولونمش اولان دردنجی اوردو دائره سنده کی کرد عشرت لرینک اجرا آت شقاوتکاریلری توجه وبقدر هاپونی حساب ایدهرک، عسکرک نامه شین آور بو آلایر تشکیلانک بشنهی اوردو دائره سنده کی عریان و عشرت زرده تطبیقی امر وفرمان ایدیلش و فقط تعلیمات انساننده محذورلری عینییه کورون ارکان حربیه ضابطلری طرفندن نشنهی اوردو مشیرالیکنه تقدیم ایدیلن راپورتلره عریان و عشرتک امر اسکان و تدبیرلرینک تأمینیه اخذ عسکر قانون یامه سنه تابع بولوندورولملاری داها موافق اولاجی وعکسی نیدرده منفعتدن زیاده مصرت تحمل ایده جکی برلسان موافقه عرس راتبات ولونمشدهه آلاش و عثمانیه تماس ایچین بولمده عسکر بولمک نظر

شاهاهده ماهر حسن قبول اولماش وشوسیدن شنهی اوردوبه تابع عریان ده حمیده آلایرینه ادحال ایدنک انجور دردنجی اوردو مشیری زکی یزات قوماندانی آتته تودیع ایدیلرلر که اغتشاش ایشرسنده اختلالی آکر برر بولرر سقیمدن اوردولر دائره لر بی آحق بر فکر استمداد ایچون بررینه نیندن نه فآده نکه بیه ییلر. عسکر لیکوزک مایه الحیاتی قوه نظامیه تقییر ایدیلرکده مطلق مقصد شهریاره موافق کل حمیده آلایرینک عددی زیاده ماشدر بیه حاکم، مدافعه وطنک تکلیف رعصو مهمه ضرره اوردقی سامانتری دره قدار دلگیر اجه به حاک و مانکس وحشت شاهانه لرینک واسطه اجراسیه می حمیده ییلرک مطالبی مشیط هاپونه بادی اولاجی. به ممکن احتیاجا حمیده سوازی آلایری حقنده سربازک عمومیه تلبیننده محذور دک، ملکده فآده موجود بهس اسرار عربیه می بوللردر.

تأسیب اولوبور، که روس قازاق لرینک تربیتات و تشکیلاتنه تقلیداً تأسیس ایدیلن بول آلایرین بکایه لیکه استفاده بونون لوازه عسکر به مرک استکمالدن سرکارا دشمن مکنه اولاجی نقرصده استکشاف اوردولک سفر برانکی اکل ایچون رقت قزاقیق ایکی شکل حاضر لرینه تأسیس لرنده کی مقصد هاپونه کورده، سرحدلره اغتششات و اختلالانک تمادینه آت اولقابه روسلری داخل وطن، مقناطیسی رتانیبله چکچکر بونون اوردو تک بریشایینی موجب اولاجق لردر بوجهدولر. مکس بر اوردولک یله انصاطنک بره ایینی اناج ایدهلرک بونون بومعمر تلر مقام سرعسکری و باطاسه ارکان حربیه عمومیه دائره سنجه تظاهر ایتشهده عبدالحمیده مسئولینده مشترک سرعسکرله ارکان حرب ریسنک نیرنیزده شوتضاهری کورمک، مؤلم لوسلاری اولوقوم مزینلری قانلامشدر. اولنره فلاکت وطنی موجب احوالی عرس عال وبلکده داعی کالدر. معنوب حرص اولانلرجه حب وطنده برلکه ایتش.

حوادث

کچن آی طرفنده کوردستانک هرجهتده قبیح قاتلر اولش، جهالت واداره صرلک یوزوندن بونون وطنده اشتر بکدیگرینه کیرمشلردر. اسکی صاصوت وقوعانک مجراسی اولان عینی طور اقلر بوکون یه نفاق قانلریه بویاعش، قیامده بولون اهالی عسکرله احاطه اولونمشدر. بو حوالیده بولون ناهل مهملعه قونولوسلرینک ایستابولده کی سرحدلریه ارمی وقوعاتنه دائر کوندریکاری مکتوبلر حکومت عثمانیه مأمورلری طرفندن غصب اولو.

نمش و اداره عریفه اعلان ایدیلمشدر. بالکیر قیام و اختلالنر زماننده شدت اجراسیله اورتابی یانیشدرمی بر حکومت مته ایچون کالی اولما بوب، یانیشدر یلان قیاملرک نکرر بی منغ ایچون عقل و احصاف اژرسنده اداره حکومت اجه تک بولی بولق، انسان اولارقی بارانیاشتم عبره انتصاحه سنه معامله به تشبث ایتک لازمدر.

انتصاح مطبوعه سنده طبع اولونمشدر.

برایمبارق موقع فله جیقار بلاجی ایدی . هیچ بر حکومت، دهشتلی هجومی اقتضام ایدمک تدابیر تحفظیهی اجرا و اكمال اجزیدن اول تعرض، استیلا فکر خامنه دوشمک جهاتنه بولونماز. وطنمک هر طرفده اولدوغی کچی کردستان جهنلر ندهده یولار، شندوهرلر بوق، فصله اولارق فلهلر، کیدلر، ساحلر هان بر مقروکیت مهینانه تاثیریه خراب آلود، تدافی اوردومزک بوتون تجهیزات و تربیاتی سینه تسامح و اخاتنه کاملاً مفقود ایکی تعرض و استیلا دورندن باشقا زمانلرده بک او قادر فاندوسی موجود اولمایان حیدره سواری آلایرینک نواقص سائره ترجیحاً ایلام و ایچادریه درین بر غفلت و جهالت حکوم ملتزمی نایشلرله آووغی و بزی بزدن دهامدق نظرلره سیر و نمناشا ایله این آوروپالیلری جعلی آلاش و احتشاملرله تهدید اتمک و وطنپرولک سودای شدیدک انک بو یوک خادمی اولقله موطف بر حکمداری مسئولیتدن تیره ایدم. بو آلایرک تشکیلرنده حسن نیتده ایشه ماشلانلش اول ایدی. یته اومسوثولت موجود بولر. ناجق ایدی، چونکه اهمه مهسک ترجیحی کچی بروطیقه ناشناسلق عفوایدیلر جرم و قباختر صیراسنده بولوندریلاماز. عسکرلکجه بولنردن فواید کچی استقلاری قابل انکار دکلاهده وجودرینه اولان احتیاج منظم و معلم بر اورده یه یشادر اولماری صورتیهده عمل اولانجه بنیان قایدیلر اولماز. حیدیه آلایرینک تشکیلی فکری، وطنمک هر نقطه سنده فوران بدن ظم و استبداده قارشلی قویق مجبورینی حس ایدمک بواید و طشدشارلی اولان کردلری ده مستقلاً کندی فکر احتیاجلورینه تشریک ایدم حکمرنده شبه ایدلمه بر ارنی قومنک ایلمک قیاملری متعاقب دوردمچی اوردو مشیری زک باشا طرفدن مابین هابویه عرض ایدیمش و بالطبع عناصر مختلفه آراسنده ایدی برتساق بولوندریمق استمدادی محتوی بوله برقره. زد شاهانده تمدوح کورولمک و منافع و محاذیری قطعاً دوشونلمکسرن هان بالقبول مرعیی ایچون ارادملر اصدار اولونارق اساس مسئلهدن لاشیه خبر دار اولمایان مقام سرعسکری حیرته دوشورولمشدر.

استمداده، قوتله دائم اولدوغی و خصوصیه بر عنصرک افانسه جالیشیایمک ایچون، دیگر عنصره حق و قانونندن فصله امتیازلر بخش واحسان ایلمک اجرای استمداد ایچون شرط اعظم بولوندوغی جهته ماینک بوایدکی استمهالنه تعجب ایدلمز.

امر و قانون حکومتیه هر صورتله مصلیح اولمسه مجبور بر عنصر محکومی بوسوتون تعذیب واقفا ایچون آلمه مؤثر و قوی بر آلت انتقام اولق اوزره تشکیل ایدلمش شو آلایرک اون سنه دئیری کردستان منقلقه سنده اباح ایتدکاری جنایتلر، فسادختر بوتون جهانک نظر دقیق جاب ایدمک درجهی بولش، عنایلی امت و وطنی ایچون داخله بک بو یوک ضرر وررخنه لر محدثه سبب بکانه اولمشدر.

آرنی قائلرینده دول معظله تیههسک ضرر و زیانلری تضمین ایچون خزینة مالیه دن ناحق بره و بریان بیکرجه لبرالک استمهالکی کچی مادی ضرر لری هیچ منابه سنده کورسرتجه ضایعات منوبه بک چوقدر.

آراسنده بر بولفانرستان وجوده کثیر بلدکدن سوکرا روم ایدمه دوغرو دن دوغرویه روسیه ایله مصادمه من اختالف میدان و بره جک تاس منقطع اولش و فقط اسلاو آمانه خادم اولماری استمداد ایدلمه من بالقان حکومت صفیره سنک روسلره برلکده حرکت ایدمک ایستابولی تهکمه بوقیماری امکانی سابقی کچی یته قالمشیدی.

حکومات مرکزورنه بوله انحدادکارانه حرکتلری بر طرف ایدلمز، یالکر بر مستقل روس عماره سی و قوعنده ایستابولک وسواحل غنایه نیک محافظلریچون بیکری دوت سنه دئیری برنجی درجه ده غیرت و همتمزی قوتلی بردونما تشکیله صرف ایدمک، و یته عین همتله کردستان منقلقه سنک تحکم و ترصیبه عمویم زمانه قادر بزله دوست اولمایاچنی تاریخله محقق روسیه مک مدعش بر استیلائی خوزریزه قارنی قویاچق و سناظ حریه یی و قندن اول اگاهه جالیشایق ایدم.

دو نهمسارلق بوزونفن قارا دکرده دشمنه جارینشمق دکل، دشمن قوشینه چیقمق بیه نصیر رنایاچنی. هرکجه معلوم بو حقیقی برده شو مقاله ده ترشح صدک خارجدهدر.

اصل مقصد، کردستانک اهمیت سوق الجیشیه سی بیان ایله حیدیه آلایرینک قدر و درجه لری آلاقمق ایدی.

کردستان، روسیه نیکه ایکی نقطه نظر دن محصل ایدمک استیلائی مستقیمه مجرا اولماچق، بر حرب مدعشک هر حاله حتمه جالیشایق تشکیلی ایدمکدر. روسیه، بالقانلر دن آق دکره اوزامق ایسته دیکی حاله آوروپانک، مسداخلایله مقصدیه نائل اولمامش، دو کدیکی قانلرک اوافق حکومتلر تشکیلندن باشقا بر شیه پاراماش اولدوغنی بیلدیکی حاله بحر محیط حندی به ایلمک ایچون صافلادیکی فکر قدیم دن آلان فرات ایجه مشدر. ایسته شو مقصد و وصول و انکتره نیک هند مستمه لکسنه تو، کستاندن اولماچق عمامتی بحر آده قویه ایچون دجله و فرات و ادیلرینی تعقیب ایله الجزیره به برلشمک بو طریق ایله بنداد و بصریه مالک اولارق مهم و محفوظ بر عسکری لپان تاسیسنه موفق اولق انک مرز املیدر. سوک زمانلرده بوحوالده، روسیه نفوذ و تحکمنک بک آبیجه جیقاریماسنده کی حکمت بوندن نشأت ایتمشدر.

دیگر جهتن، برنجی فکرک اجراسنده صعبیت و عسرت کورولمک و از کیلسه بیه اضروندن سیواسه و بوله عصر لرحه حرب قوفوسی دویماش آناطولییک کوبکنه بورومک و شو صورتله دولتتمزی تاساسندن صارصق خصوصته بای حال مراجعت ایدلمکدر.

خیلی زماندن بری انسانیت مذمجه سندن باشقا برنی ایله توصیفه لایق اولمایان کردستانک اهمیت و نزاکت موقعیه سی بوندن عبارندر.

بوکون اصلاح و اعماری و وطنمک سلامت و سعادته ده کافل شو منطقه وسیعه نیک بر استیلائی و خیمدن قایه سیچون رخاوتنه، عطالتله کچن سنه لرمن ده روسیه حدودنه هر شیدن زیاده نصب انتظار ایدمک مواقع لازمه نیک تحکیمی، سوق الجیش شندوهرلرینک انتشارله بر موجودیت کورسرتله جک و روس نمرضانه مقاوم بر قوه تدافیه نیک بوتون وسناظ مهمه سی قومه

ینه نیارین هفتو. هفتو مالان دکن دکوزن ولات ییه مذبحک انسا حتی کلک کرد وارمین واقف حال بوین اتضاق دکن ظم واستبداد حکومتیه چاره کی دکرن. کردستانیده تو فوغغ نامه کو صد فرایدن الم زی مسوع نیت تو درنامه کو ز خونما مصوما صور بنت. کس ز روسی خوه مالی خوه نه امینه. افه حوقاس ساله کردواری می بهتاق بین لکن ابرو عبدالجید تفاقک وه افیت ناف فان هر دو عنصراده کو تاریخ زی فیت دکه . غیری فات خرا بیا خرابیکدی کلک مظل میه کو اوزی تانقاصا فوه نظامیه .

ناف دستین افرادین سوارین حمیده جت هه فرامین وامتیازین خنکار هه. اف افراد باسنادو اعذارا فان امتیازی دجن سر کند ویازارین نه حمیدی وان نالان دکن. کردین مظلوم و مغفور وان بوین مراجعت حکو. می دکن کازی له خنکار دکن حتی خوه دخوازان استبدای عدالت دکن لکن اف اسلداران تو حارا اسماق ناه زیره مناق استبداد خنکاره لوما چقا عرضحال فی ریده عرض خنکار یینه حمی بطال مانه. اویا کرد سر محافظا روح ومالین خوه رجا دکن داوان زی فید سوارین حمیدی بکن. به فی حال اوزی خوی امتیاز دین وه ز تسلطاین خوی امتیاز محفوظ دهیسن. به فی حال بویا کرد هه دین خوه هوفید بکن. اف حال بالطبع مقادرا افرادین قرعه بی کم دکه. اف تقله مشهود ارباب دانن بی اف حال و محاذیر کونن خنکار لکن اومستبد اوطالی مطلق اهمیت ندا فان خرا. پیش دهشت

استبدادا وی اف فرایدن هولی نافع ملک ومات مقهور ومسکوت دهیسن. زکی پاشا خرابیا به فی روی کردستان ایرت کری آکما نکر. عرض خنکار کر کو سوارین هولی ز عشرتین عزیزی تاسیس بکن. خنکاری مه کو ز توسیع ظم واستبداد احترامز ناکه اف رأی تصویب کر وه اتفانک مطن دانی ناف و ن عشرتاده هاردوباعینی امر کر دا ویده روی اوزی سوارین حمیدی تاسیس بکن. لکن ارماب دانش ویده روی اف مسئله شرح کرن محاذیرین وی بیان کرن مشیری ویدزی وملی به غرمانک مناس خنکار وه عرض کر لکن اف فکر مشیر کو منایر استبداد وتفاق برسیا خنکارین قبول نهی. وه خنکار سر اجرائ مقصد خوه فرمان کر کوچقاس عربان به حمی تابع زکی پاشا کر نهو ز عربان مازی زکی پاشایی این سوارین حمیدی تشکیل بکه. مرکرا زکی پاشا ز چهی فان عربانا حوقاس دوره و وسائط نقلیه ومخایره حوقاس مقفوده کو رابطه والتحاق اغتشاشین مطن تولید بکه.

اها مقصد خنکار ز سورین کردا عربا افه اف حال فوتا عسکری حکومتیه مصفک مظه لکن حمی فوتا قربان کیفا خوه دکه. روسیه بی سوارین قازاق هه لکن روسیایی لوازمان اولیه حمی نهه کره قزاقازی هجوما دهیله. سوارین مه وی حالی وی خدمتی ایضا بکن. مقام سر عسکری کلک اعتراض کر لکن خنکار ووبرادین وی سر دوح ومالی خوه تن دخیتن ولات وملت زو تره نشتن اجیتنه.

زین وم

زین کو پشس او ساق
اف دنگه کوه دا بیایر
نه دکو کو بدعوت وغرام
خنکی کرمی نه بی ماله
وان کر مک واکر بتر بون
انگشتری دوان افه
رولی تو تراست آکردزانی
وی شله خیه کار جازو
دالایشه رملکی بریزم
حاضر سن تکین روانی
زنی ودهه کوه چیز بونی
کافا وکر ووله دینه جونی
تسکین دکت اف تکین دل زار
زینار اگر دبی تکینی
لورا بویه مه صبر وسامان

اف نضه ژروده دوانی
طالب نه نمایه مقل ونه بید
مطل کو غنی بجن ذوانم
محقق نه خونه نه خیاله
کرمش نسا وکر بر بون
ایانمه وی ژر بونشاه
خاتم افادی بزاق خدای
کوبینه ژرومه خاتمان ژو
حناسبه ساحبان به یزیم
دا دست عموزیاتی زمانی
مین دل بویه وورطک ژخونی
وقی کر دکت بکت غرونی
دم دم گو ددم دچشم خونیبار
زو پنه نه بومه دل حزنی
او بومه خاتما سلیمان

— اعتذار —

بر مدتدر مطبیه چه تصادف اورانان مشکلات حمیده (کردستان) نشر اوله میوردی. بویاده بیان مدفتره قارئین کرامت عفو ومسامحاری رجا اولتور.

حمیده سواری آیلری

منحصرأ وطنمزاک برکوشه منده کی بیی کردستان منقله سنده کی ظم و اشکنجه لک استکناهی قائلر فاعل حقیقیستک وناقیه برلکه عالم نظر بنده تشهیری وطفه بیلمش (کردستان) غز نه تک مسلك مینه متعلق وموافق اولو او واسطه ایه نشری آرزو ایدیلر حمیده سوادری آیلریسک غراب تشکیلاتی قاب امتی تحریش ایدمک درجه لده بدین یتارله دولودو. بونک ایچون اول امرده کردستان منقله سنک سوق ایلیشجه آمیجینی تشریح اتمک ایجاب ایدر.

کردستان، دوات علیه تک حدود شرقیه سنده، روسیه ایه ایران دولتلر بیک مجاور سنده وعسکرلکجه وطنمزاک لک نازک جهتده کنیش، درین بر منطقه در.

بوکون حکومتزک تمامی وادامه حیات سیاسی ایچون روم ایلیتک آله بولودر بلات نه درجه لده مبرم بر احتیاج موجودسه، کردستان منقله سی ایچونده عین اهمیت و احتیاج محسوسدر .

حیاتی طبق زمکی کی سفاهت واسراف سیه سیله مائل زوال اولمش ایران بر طرفه بر اقلاروق موجودیتزک اعصار لوق دمشق روسیه نظر دقه آلیانجی، اوکا کوره بسط مقال ایدله جکدر.

دوسلره یکری دودت سنه اولته دکین وقوعولمش بوتون محاربانمزه دارالحکاتلریز طونه بونی، قارا دکره کردستان وقفقا سیالیسی ایدی. برلین هفتره مننده دوروجه روسیایه ویریه لک طونه ایه بالتانلر

Address
Kurdistan
FOLKSTONE
England

مرطبه ۲۰ - سله كردستان
وكلا عظامه ارسال اولور.

كردستان خارجهده هر راپيون

سناك آيونه بدلي

۸۰ غروشدر

كردستان داخلده حصوصي
استبخره عانا كوندربلور.

كردستان

۱۳۱۵

بهره بركي دردمانده - بركي كردستان

كردلري تحصيل سوم و سبه شريين در صايج، ادبيات كردپني - دوي
(آيده - رسر - اولور كردجه و ترنجه غرمددر)

KURDISTAN

عزيمت مسلكه موافق عرشه در سرحه مكنوندر عينا دوح اولور

صاحب و مجري

بدخان پشنا

اوغلي عبدالرحمن
۱۳۱۰

دوح اوچيان اوراق

اياده اولور

۱۳۱۰

هر حجر دوصه حريدما

اري ريكم كردستاني

ده بلاش دن حاكمي

روزا سيني ۱ جمادى الآخر سنة ۱۳۱۹ ۱ يلول سنة ۱۳۱۷

اعتذار

اهه ايمكه من تكاري حريداجوه شترنكم زير اكلك سواص و موافق
طبعي تصادف كر از عمو و نكي حريدان دحوس كاري دكر.

الابن سوارين حميدي

اف الابن سوارين حميدي وك هو اجرا اين حكار به پيتك دستد
هائيه داين اري في حريدا جوده وي مستبهي شترنكم.
سرفي حمري ازي اولوا ز اهيرت جهي كردستان في عرشه.
كردستان زدونسا موده سرحه و دا روس و عجمد مققهك كلت فوره
و مهم تشكيل دكه سز اياما حياتا حكومتنامه عواصا كردستاني كلت لارمه.
ام محم بردين اليكي زيرا اوزي وك حكومتنامه ز روي سعصت و كفايتي
مائل انهدام بيه لك اء نبي ز روسياني ترنس اويازي مهي كفته.
اوشري پشنا يكي معروسه كرى دارالتركننامه سز سوبه بي زرادكر
كردستان وقفقاسيه بو. پش وي شري با درستان تشكيل كر لوما ادي
هجوما روسياني لهوي مليعه منتفعن في. اف بيست و سچ ساله اف شرفي في
زمانيده مه بقايا حكومت جومه تويعيرب نكر.

اف اشكاره كو كردستان روزنكي بيه منتلك مطن مانسا روس و موده
روسيا شري بوزيده تكاري مقصد اسوه اجرا كه اوي نبي بجه سز شير
محيط هندى. لوما دق و ادي بين فرات و دجله بين مقبب كه بجه سرحري
بفسداد و بصرفي سسط نكه و بدهرى عسكرى خومره لهماكي تاسيس وكه.
وسرفي يئني يكو اهه ايمكه له و اندرا قنودا روسياني كلت رنده بيه. روسيه
فكرك ديزي هيه اوزي زار و صرومى بيه سز سبواس زده بدهرى نكته سز
ناهكا انطولى بي و بهي صورت ده نامه ژاساس هه علومشيه.

آها او كردستانا افه چند ساله كه بونه مذبلك اسانا موقعا حوقاسي نازكه.
ناف فان بيست و پنج ساليں بوزيده دقيامه كلت درين سرحدى تخكيم
بكر امد شدا عسكرى رد شندوفر تشكيل بكرأ. و مدافعا هجوما روسه بده

حجرتي لارمه مهجركرا. بوحكومت عتا محافظا خوه به احالين لازم ناكيسه
يك آنچه سز بياري تسلط نياري نا كه ولو از ما بين هجومي تبه ناكه.
كردستانايده ابرو اشتك بته برى هزار ساللا جاوبه ابرو ديسا و ميه
رى كه بور بين حى در ز روي ظالما عبدالحميد خراب و متروكن. دست
عسكرى موده ترتيبات و تجهيزات بته. ابرو شترنكم بقومت ام نكارن خوه
مدافعه بكن. سوارين حميدي زمان هجومنده و هن ديكرا حالين هوده
لازم. تاسيسافان الايا ز لرومى پير سز مائيشيه به معدق ام خوه نجايبين
حكار دق هرملتي اشغال نكه لك سركومتين اوروپاي كلت زمه زبده تر مه
تحقيق دكن. تاسيسافان الاياده نيت قنج بيازي ديسا اف حالي ام تيده اف
همت بهو همتك رنده بيه زيرا زحمي حالا اولتر اسباب مدافعه لازمه. ژوان
اسانا بوشت دست حكومتنامه موده بته.

اف سوار لابين لك وكي مه عسافضا ولائي مابن كر وكي مهي ام
توسيع مالك بكن وي هنيكي لازم والى هولى حكومت لازمي ترجيع الزم دكه.
اصل مقصد ز تاسيسافان سوارا اهه كو و تاكو ارمق ز ظلفنا حكومتى
كلت بيزار بين عدالت حوستن. زكي ناشا ترساكو كردزي ز ظلفنا حكومتى
حوه بدن ملي ارمنييا و هر دو ملت به تقاق دست هلتن لوما عرض خنكار كر
تاسيسافان الايابه اذن خوشست. خنكار زى هر دق تقافى بكه مينا مال و
ايرادين بن دست خودده لوما فكارا زكي باشا كلت مناسب ديد و دا كردا جلي
حوه و ز ارمنييا دور نكه زو تاسيسافان سوارا فرمان كر.

اف ارادا خنكار حوقاس خلاف مشافع حكومتى كو مقسام سز عسكرى
جبرى ما. لك حيفت كو ناف ماق و ز برك نمايه كو خوه بر اسبندادا عهد
اخفيد نكره ايجانا استنادى زى اوه كو هن امتيزين زبده بده هنن دى دا
ناق و حسد و فسادى دانه مايبا اعترض ملت.

اهه چند ساله كه كو اف الاى تاسيس بين في زمانيده مضر نا اوان له و لان
و ملق كرى ناقابل لمرغه. به كر د و ارمق نى لك ابرو كردستان بيه سز مل
امر منى سوارين حميدي و كردين نه حميدي. ابرو كردستانايده اف بهي مل

ایدن امر نامه یی ویره رک بر، باشره رفیقا کوندر بر، حیدر بوسفر بنه کیدر سلفنک اوینده کورینور، لکن عبد الحمیدی طایمان قوجه ریشتوفن منبری نالطیع بنون بنون طایه میه جندن حیدری بوسفر دها فنا بر سورنده مخفیر ایدوب قوغار و علاوة ده دوام ایدن مأموریتی ائشانده صرف ایتدیگی سکر بیک فزق و برلدیگی مھر رسمی یی خلفه ویریمه جگنی و اوباره مفاہنده فولسلو سخمانه ائشانسی ضبط ایتدیگی سولبر، حیدر ایسه وقعه یی مفصلاً تکرار استانبوله بازار، فقط (لا حیات ان تادی) مرحمت شاهانه هیچ بر مأمورک عزتو، ارزوایش اولی، که حیدر بک کرک ائقیدیندن و کرک سفیر منبردن الدینی امر نامه لری حاملار بچیق آیدنبری جنوره قهوه لرند مأموس و محزون یینه که بوب دوریسور، بری طرفده ایسه عبد الحمید ک عزل ایتدم دیدیگی (ریشتوفن) جبراً، قهرا مأموریتی باشنده اوتور یور، شو احوالی کمال حیرتله مشاهده ایتدیگیه اولان احاب عجبا سو اداره سنی بو درجه لره ایصال ایدن بر شخص منقور و منفرد کیکیری، بش سنه دئبری ربه اطاعت و اسارتده زبون قالان بر مانه نه نظر له ناقر، طیسه حرته مفظور اولان اوتوز ملیونه قریب افرادک ربع عصر دئبری بوبه بر آدمک الله کندیسنی عو ایدن مانه عجبا اوروبا ایلر نه دیر؟ ملک شو مسکنته نقرین خوان اولیه جتی بر فرد آفریده تصور اوانوروی؟.. هیهات!!!...

✽ سلطان مراد خامس حضرتلری لسانندن ✽

فیض آبرکن التفامدن اثر کائنات
بکل اولدم خاروخسندن برنکاد التفات
سویله بک الله ایچون مشروط ذلتسه وجود
ایسته سم لازم دکل بن حره زنجیر حیات
لذات و قهریدن شکایت، کرم و مردندن فغان
الوریر دهر دینتک حورینه ایتدم نبات
کونده یوز بیک کره اولدیکنسه یکدر بر اولوم
حان و یروب افتاده اولدم نرده سک شهد محات
اغلاسون سود کلرم، کولسون عدونا بکل
الوداع ای اهل دنیا ایسته بن ایتدم وفات
اویله بر ترک ایت جهانک بزمنی خاقان زار
جیغمسون روی زمینه خاک قهرندن نبات

بر جکر خون

که بویقیه خائده کی قوه منویه مزک، بر زمانر تکمیل اوروبا یی تزه تان شوکت و سطوت عثمانیه نیک اوروبا نظر ندنه نه درجه لره نزل ایشش اولدینیی و عبد الحمیدک شو بیچاره ملت مصومه یی — دکل بایکیر کندی آرا لرند — عوام نظر ندنه بیله نه قدر شر مسار بر حاله قویدینیی تفصیل ایچون بر مثال اولتی اوزره قارنار مزک انظار عبرته عرض ایدرز، شویله که :

عبد الحمید، ظلمدن یا قاسنی قورنارنارک جنوره ده اجتهایی کورینجه نالطیع بونرک احواله تاما کسب و قوف ایتدیگی اقدم اموردن کورمش و اسویجره حکومته یالواره، بالاقایله نهایت اسویجره نیک پایخته دکل فقط بیجم احرار اولان جنوره بر قونولوسی نیمیته موافقتی الیر، جنویه یی کندی سرائیک داخلی کی ظن ایدن پادشاه، کوندر دیک قونولوسرک بر ایش کوره مدبکی کورد کجه حدتندن کویلره پیروهر کون برینی دکشدر بر، نهایت المان یهودیلرندن اولوب جنوره ده شدت احتیاج و ضرورتدن نفسی قوتان ریشتوفن استخده بر ننده بور عبد الحمیدک جنتندن استفاده امایله هر نه یارسه یاپار، کندیسی جنوره فولسلو سانی و کالتیه تمین ایتدیر، بو حریف حکومتمن طرفندن و کالتاً تمین ایدیلوب اصالتی اسویجره حکومتی طرفده قطعاً تصدیق اولما مشکی کندی قونولوس دیه اعلان ایدر و اوصورتله ده اجزای و نلیفه یه باشلار، نه ایفا ایتدیگیه اولدینیی و نلیفه سنک حکومه تمیزی، ملیتمیزی اجانب نهارنده تریزیل و عبد الحمیدک وهمنی تحریک ایده جک بالانارله کندیشدن احسانلر، نشانلر قویار مقدن بشقه برشی اولدینیی بیوک بیوک تأثر لره کور و لیوردی، نهایت عبد الحمید بونی ده باشانمز جنوره یه ایتالیا بک (ژوه) قونولوسی حیدر بکی — استلرده کی مشابهتی بر مناسبت سیاسی عدایده رک — بوندن ایکی ماه مقدم تعیین ایدر، هیهات، که سنوره یه قونولوسی تمین ایتک یانکر (بیوک عبد الحمیدک) امر وارده سیله اولیوب (ریشتوفن) ک دخی انذہام و ایله اولی، که حیدر بک اوراق رسمیه سی الله اولدینیی خائده کسب و کندیسی سلفته تقدم ایدیمجه کال حقایقته ردا لور بر، نه یه اوغرادیمی اکلایه میان حیدر بک وقوع حالی پادشاه بازار، لکن بر طرفندن ملیولری اتلاف ایدن مرحمت شاهانه اوروبا کی بر مدنیت سراید مأمور لرینک بویله سزاتی چیقار دینیی و حش تو عندن پیلدیگی ایچون ودها طوغریبی (ریشتوفن) دن قورقیدینی ایچون هیچ بر جواب المرز، حیدر بک ایسه اریق — پارسی سفیری اولوب مساوی احرائله مکافاتاً اسویجره سفارتی دخی عهداً باقته تودیع اولان — منبر بکه مراجعت ایدر، منبر ایسه عبد الحمید لقا اراده سنه استلار حیدر، ایجاب

لك نام مقدسی تلویٹ ایدہ ركدن اونام التده ارتكاب ایتدیكی مظالم بوكون چيكنيز له ، تيمور له رحمت اوقودير اولدی ، بور ازینی هر کس اکلایوب کوردی بحالده سن هوز کور مدیکرمی؟ فرض ایدہ لم ، که خاینه در ، عیاً بوسنت بز لری اونک ، ونجه معاشته قویون کبی بوون اکسکے ، باشده مسلط ایتدیكی ظالم مأور لرته خادم اولفه مجبور ایدرمی ؟ ..

بونجه کوچوک ملتر وار ، که نهادی بر سی وغیرتلی نتیجه سیله نهایت کندیلرینی حکومت بوسعه لرینک غدر واعتسافدن قورناردیلر ، مسعود بر حاله کلدیله ، سزایسه بوکمی ملتری تقلید ایله سعادتکری ، راحتکری ، ناموسکری ، حیثیتکری محافظه و تأمین ایدہ جک یرده بربرکری اولدورمک و بو صورتله فونکری کسر ایتکله دشمن صحیح اولان پادشاهک مظالمک دهازایده میدان و یرمک کبی بر حرکت عیانه ده بولتفه الکرده کی ختجری کندلی الکرله قلیکزه صوقار کبی بر جنایتده بولتیور سکر ، ارنیلری قتل ایتدیگر ، بولری قتل ایتمک مشهور اولان شان ساحت و شجاعتکزه صیغاری ؟ .. صیغه سیله اولنلرک راحت و رفاهلرینی محافظه ایدن و کندیلرله شوقدر سنه لردن بری قارداشجه سنه کچیان اجداد کردن محجوب اولیه جقمیسکر ؟ عیاً بزم وطنداشلمزه نه ایچون ازیت ایتدیگر ؟ بولنده سزه بر سؤال سورسه لرنه جواب و بربرسکر یوزیکر قزار مزی ؟

شو حالکرله سزی عام انسانیته وحنی کوسزمک ایسته یان پادشاهک بر درجه افساداته قایلیمق انسانلغه یاقیشیری ؟ .. بر طاقم ارقی عجزه سنی قتل عام ایتمک کندلی وطنکری ، خانه کری تخریب ایتمک دکلیدر ؟ سزی بسما کر لکسه سوق ایدن مامورلر ، والیلر ، منصرفلر ، قانتاملر ، الکرده برشی یراقدیلریم ؟ الکرده کیلر له برابر ناموسکری ده المش اولمدیلریم ؟ الهک پیغمبرک نهی بیور دقلری قتالدن ، بفا دن استاده سوداسنه دوشه جک قدر جاهلمی قالدیلریم ؟ بونکه آخرتکری ده محو ایتیش اولمیور مسیکر ؟ ..

بر قاج - نه اول و انده پادشاهک امریله انقاد ایدن بر مجلسده کردلری ارنیلرک قتل ماننه سوق و تشویق ایچون قرار و یرلده که او مجلسده موجود یولتان شیخ عید الله مرحوم ارنیلرک بو صورتله قتلک اوامر الهی به خلافتده بولتسنه نظراً بولیه براراده بی اصدار ایدن پادشاه ایسه ظالم و عاصی اوله جفتدن و ظالم ایسه واجب الملغ اوله جفتدن بوکمی اراده تک پادشاه حقتده خیر لؤ ، اولیه جنفی ، بالیان مجلسدن چیکلمش ایدی .

۱ - کردلر ! شیخ مشار الهلک شو حرکت مردانه سی نه ایچون سزه بر

حسن مثال اولمیور ؟ .. موجب شین و نکیت اوله جق شو حرکتلرکیز الیر مدیتی ؟ .. اجداد کرک جهد جهید ایله قازاندینی شان و شرفی قانی لکسه لرله لکسه لیتکی وجدانکر نصل قبول ایدمیور ؟ .. واسطه حیانتکر اولان خاک مقدس وطنک دشمن آیفنی التده چیکنه ندیکنی کورمک چینکره صیغاری ؟ حریت قدیمه کرک اناده سنه بو واسطه ایله ناموسی و حیثیتکرک محافظه سنه ارقی غیرت ایتلیسکر ، که اسلافکره لایق حیر الحلف اولدیلرکی اثبات ایتیش اوله سکر ، باشکر ده کی مامورلر التده آلت غضب و نهپ ، واسطه قتل و تخریب اولمقدنسه نور توفیق چاره لرینی دوشونوب او بولنده قانکری دوکونکر که مار الیان احوال و حرکات ، و لئه دن متولد عار و لکسه بی سیامش اوله سکر ، بونکه ده آبا واجدادکر ، سزک کندیلریدن اولان تاسلندن محجوب اوله جق یرده افتخار ایتیش اولسونلر ، مع هنا دیله بیلم ، که بویاده ایجاب ایدن سی و همت کردلرک اکابر و مشایخندن بکه نیلر اولغله کرد ستانده ایقاع ایدیه کلان بوشیه قائلقدن هر دو جهانده مسؤل انلر در ، کچوکلر جهلری اعتباریله هر حالده ممدور کوریه بیلر ل ، لکن اجواک نتایج و خیمه سنی در که مقتدر اولدیشی حالده عدم ایقاعنه چالیشمالرک بولرک بر قباحی ارتکاب ایتیش اوله جقلری طبعییدر ، هه عبد الحمید ک ربه و نیشانه طمعاً شو طریق محرز به یله رک سلوک ایدنلرک ایسه قباحی جداً عنوی غیر قابل جنایاندنر ، کو یریلان مظلله نتیجه و یرلمک ایچون ارقی و وطنداشلمک دخی معاوندنه بولتفه ده بایولنه جقلری طبعییدر ، ال اله و یروب قارداشجه سنه کچنه که غیرت ایتلیسکر اتفاق و اتحاد همت ایدیلر ، بر ایش ، که حسن نیتنه مقرر وندر ، توفیق خدا رفیق غیر مفارقیدر !

انتشار زوالت

عبد الحمید ک بیک حبله و دسیبه و هیچ بر شهزاد تک نه حق ال ظالم لرینک بیله ارتکابه تزل ایدمه بی جکی معاملات حیثیتشکنانه ایله غصنه موفق اولدیشی تحت عہدانی به حیقتدینی کوزدنبری تأمین حیات و سلطنت خصوصنده حکمت حکومت دبه رک ابراز ایدمه کلدیکی افعال و حرکات حیرت بخش عقولدر ، یکرسی بش سنه دن بری اداره حکومتده کوریلان قائلقدن انسانلق حیا ایدمیور ، نه هیچ بر عقل و حکمته مستند اوله میه جق اولان زوالت ارقی اورویا غزته لرنده ده کمال حیرتکه کورلکسه باشلادی ، ازان جمله کچنلرده جنوزه ده چیغان [سویس] غزته سنده پک غریب و بموجب خجیالت برقرره به تصادف اولغیلدر ،

مه کردبت چره ام بن دستي ترکده بچين

کردا توجارا مرووين عاجز نکرته لکن مأمورين ترکا اون اغفال کرن وه جو عجزه ارمنيا کړت وه نام ونه وساخوه شهرتا حماسا ايجادين خوهرش کر .

اف حال اف جاهل ایدی به . غفلت خوهر بنين سری خوهر . من هن انا وبکلاره نویسه دا اتفاق بکن درمانگی رفی در دیره بیین اربن قی جریدا حوه رفی روه ره دبهرم دفی اون حمی اتفاق بکن ارمنی رفی وی حالیده ومره اتفاق دکن اون حمی همزه استنباطک فتح تبه بکن حمی همزه خوهر رفی نللا ترکا خلاص بکن . ازی جازنا روه ره هن مرووا بشیم دفی اون اطاعت له ویره بکن . ازخوهر رفی انشا الله فرصت بییم رورکی بيم سر حسا ودی کردستانی له ناف عجم . به اذنا خدی وی هنکی ازی کردا رغلا یا رومی خلاص بکم و ازی نشان عالی بکم کو کرد وک عبد الحمید اعلان دکنه مرووین زبون کنن . ازی اثبات بکم کو واقعا کردار به بن ارمنیا قتل کرن کنن افدر نشویفا عبد الحمید ماسل بی .

از ز طام و فقه بین کردستانی رجا دم کو ره به کرداره جامهاده مسجداده فان حالا مفاکوره بکن موفیق رفی حدی

(کردره)

کردار ! انسان شخص اعتباریه تأمین حیات خصوصیه سی ایچون لازم اولان اسبابک تهیه واحضارته نصل . که مجبور در . منفرداً باشماق انسان ایچون ممکن اوله ما مسنه وبر جمیته انسابه باشامه نک مجبوریت منیسه دن بولمنسه نظراً هر فردک حیاتی . منفعتی . سعادت منسوبی بولدی جمیت ابله اوله حق . بناء علیه انسان اولان ایچون ده اک اول او جمیتک دوام بقا سانه چالیشمقله حیاندن اعن اولان ناموس وشرفی محافظه ایتک و اوجمیتک حیاتی ایه . اوزرنده پیشوب بیودیکی . اجتماع ایده بیلدیکی طور اغلک - که وطندر - زیر پای اعتداده چکنه دلماسنده اوله بیه جکندن . او حالده انسان حقیقی اولان آدم هرشیدن اول اوزرنده پیشدیکی . وسایه سنده فقهی وه اولیبه نفس ایتدیکی وطنک محافظه سانه جاسارانه وفداکارانه تعزیرت ایدو و اکنجی درجه ده اوله رف منسوبی بولدی جمیتک تأمین بقا سانه غیرت اولیم یکه هر گره لو منفعتی او جمیتک سعادتندن بکلر و اوجنچی درجه ده اوله رفی اوداره حدودینی

آشه تمسزین افراد با به سنک تأمین استقباله باقر .

ایشته بوپوز دندر . که مر ملت داننا منافع ملیه سنی نظر اعتباره اله رقدن حرکت ایدر و منافع شخصی به سنی منافع عمومی ملیه سنده بولور .

حالبو هر کرده ایکی سز لر ایه . سزی هر درلو تزیات مدنیه دن . سعادت مافردن . نعمت حریتدن محروم برافان . منافع شخصی به سنی تأمین ومقاصد غیر مشروعه سنی ترویج ایدینه بیلش اولوق ایچون انساد ایله نهایت بر طاقم ارمنی وطندا شلر کر محزه سنی وحق اطفال ونواشی سزه قتل عام ایتدیره رک هر ایچی دنیاده بیه سزی منهور وبدنام ایدن عبد الحمید وظلمه مأمورین وعونه سته چایوش خدمت ایتکدن شقه برشی یا بیور سکر .

پادشاهک افسای آتلی سزک اینجیده بولدی بکلر ظلمت جهل و نادانیدن بالاستفاده ارتکاب ایتدیکی بونجه فالفله سزک بوکی حرکتلر کرله ستر ایتک و اوکا مقابل ایچکدن انتخاب ایتدیکی بر قاج پاش بی بی - ارتق کو بکلرک بیه قبوله تزل ایتدیکی - ایکی رتبه ویا بر قاج نیشان بارچه سیله آو وتوب عمومکرتک کوزینی بویا . مقدر .

کردار ! امین اولور که . که ساقه جهل و نادانی ایه کوزلر کوی . حفاظتک رؤیتندن منع ایدن برده حرص وطمعک سزه موجب شرف وعزت کوستردیکی شو رتبه ونیشان دنیلان شی فاقوس ناموسی ملیکری سوند بر مکدن . اقبال واستقبالیگری محو ایتکدن یشته بر شیشه بارامیور . بیلدیور سکر . که شومعدن بارچه لر یله آبا واجناد کرتک حیاتی سنی . حضور وراخترینی فدا ایدره رکدن سزه ایتدیند کوی . تأمین ایتدیگری شرف وحیثیت ذاتیگری ساتیور سکر . کردار سز . که اقوام شرقیه نک اش شعیب . اک زکی . اک فمالیسکر . اوزرنده بر ورشیاب اولدی بکلر کله مقدسک محافظه سی بولنده بو کونه قدرنه ایش کوردیکر . . . اک بیوک آرزوسی سزی افنا ایتک اولان پادشاهک آمال ومقاصدنا مشروعه سی بولنده بونجه جانلر یاقدی بکلر حالده کردستانک سعادتنی نامه نه حرکتده بولدی بکلر ؟

مملکتگری بر طاقم خرسز مأمور ره ره مکل ایدوب هر درلو زحمتگری . سی واجتهدگری بر حکومت مستبده نک حرکات قانون شکنانه سته فدا ایدیور سکر . صکره ده هر قتالی کوزیکر اوکنده اولدی بی جالده کورما من لکدن کله رک شو حشراته خادم ومعاون اولیور سکر .

خلیفه در دیو کندینه اطاعت ایتک ایسته دیکسز پادشاهک واجب الخلق ر سلطان نظام اولدی بی حال ادراک ایده مذیکری ؟ . پادشاهک خلیفه

Address :
 Year Bay Crescent
 5 East Cliff
 FOLKSTONE
 Angleterro

مرطبه ۲۰۰ نسخه كردستان
 ولاب مطاينه ارسال اولنور
 كردستان خارچنده هربرو ايچو
 سنك آيونه بدلى
 ۸۰ غروشدن
 كردستان داخلده خصوصى
 استيانله بجانا كوندريلون

كردستان

۱۳۱۵

صاحب و محررى
 بدرخان پاشا
 اوغلى عبد الرحمن
 درج اولنيان اوراق
 اعاده اولنن

هينى جارى دردكفه جريده يا كردى به
 كردلى تحصيل علوم و فنونه تشويق ايدر نصاب و ادبيات كرديه يى حاوى
 (آيده بر انشراولنور كردجه و ترجمه غزته در)
KURDISTAN
 غزته نك مسلكه موافق عرجه تركجا فارسجه مكنولر كردجه شر اولنور

هرچار دو صد جريده يا
 ازى ريكم كردستانى
 ده بلاش بدن خلكى

روزا يك شميده ۲۲ ذى القعدة سنه ۱۳۱۸ فى ۲۸ شباط اول سنه ۱۳۱۶

كردجه قسم

اى كردنو - اون دزائن كو چقاسى ملت هه حى له قنچيا خوره دخينين
 افى كلك خرابه كو كردا هر خدمتا بيانيا كريبه . افه حنقاسى ساهه اون خدمتا
 تركا دكن وجه قجى ديت . مقابل حنقاسى ظلمنا حكومتى وه كى وه نسانك ان
 ربه يك ستاند اون معدورينا خوه ژير دكن . ريا فى حكومتى ده هنده كرد
 شريده هان كرئن لکن عنى نهو توحرا بك مرووك كرد وطنى خوره توغيرت
 صرف نكر كوا كيه ام سر خدمتكاريا بيانيا حلق بينه برى پنج صد سالا توترك
 له ولائى مه ده نه بى اف ترك حى ز توران هان ولائى مه ولائى مه ده حاكمى
 بى له مه دكن . پادشاهين واره كو حى خوئرز مستبدن عنوان حذيه له خوه
 دانين و به فى حالى چقاسى نوع ظلم حذيه اجرا دكن اكن حقيقت . له او حذيه نه
 او واجب الخلع پادشاهين طالع . اون فى حالى تران زيرا اولك شاهين
 حكومتى هر اون جاهل هشت دا اون واقف حاله من . ترك و خنكار به
 نام و عنوان يقين بلا بدن خوه لکن خدي كرد به خدمتا واره خلق كريبه .
 خنكارى نهو قطعاً خوه ملقى باكه غنجه بى حى رى چند سالى فى نا اور
 ر آرنود . تانى بده تيار . لکن آرنودانى . لقرن نكر دس برين . آرنودانى .
 ارادا خنكار نكرن وه فى حالى خوه . اون سرورين
 خوه محافظه كرن . من . موثوق بونه هوشه . انيا اور ييرى هر سكر تا

روسيابيره و عدكريبه قيجا كر اون نهو قه نه خين باش چند سالك دى بكفه
 بن لىكى عسكرى مسقوف . شووا اون تاين حيات و ناموسى ره بخين اون خوه
 خوه دكورن رن و زاروين ارمنيين موصوم قتل دكن . بيغمبر كوتيه (بشرو
 القاتل بالقتل) دواما فى حالى وه نهايت وى بيه موجبا قتالا وه حبا . اون
 اطاعت امرى عبد الحميد دكن ارمنيا دكورن ما امرى عبد الحميد ر حديتا بيغمبر
 مسطره : ر امرى خدى تعالى اقدمته . عبد الحميد ديره كو ارمنى تيارين
 وه نه وه فى خبرى اغفال دكن . ما اون تران كو ارمنى نكارن تياريا وه بكن ؟
 تيارى وه او خنكاره كو وه حبا ولائى وه وه مسقوف ره وعد دكن .
 ايز دزام كورى خند سالا وانى مجلسى ترتيب بى دا ارمنيا له كر دا بدن قتل
 كرن وى مجلس ده شيخ عبید الله مرحوم حاضر بى . شيخ مرحوم مرووك
 كات نام و متقى بى . اعتراس فى امرى خنكار كر جواب دا كو هكر ابرو
 ام ارمنيا بلا سبب نكورن روزكى بيت كو ملتك دى وى بى وه بكوزه .
 ايدى زمانه دقى ام سلامت خوه و زاروين حوه ره بخين . شرمه حكو
 كردين هنده به برانى وساحت . شه و دين خدمتكاريا حاكمك نظام بكن . برى
 بنده رما دقى ام تى . وه حى حكومت بين صاحب الرأى بين لکن حيف كومه
 و سددت . دست نوه رنامه نهو ام كتن دقى سوتاراده . بى نفاقيه
 حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه .
 حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه . حاكمك ديه .

نه مهلك كردارتك بولدميني - خاندا ويا يرسه كرا كوزين - بول
ايرلدا كه چالنده قلميني كوره جكر .

شمدي بالبع بزمه بوسورلر منه اغتراسم ايدنك و ماقم مضمونستار
بوله جن ، سگن اوكمه شمل قالمق ايرين دلالت ورميني قالمه بولميد
مدعا لزومني حسن ايندك شويله كه .

ارمني مذايخك بديلمده اغتراسنه قالميشان اروزا حكومتنه قوشم
اللهك ، و كردلر ، وحشيد ، سچاندا ، بگاده تارام بوزور ، و ماضي
تريبه ايرنه باقاجم ، بوننده بر جوبنده ونگ قلميني ميمه ، ايلار ، شمشير
الالهيات ! ملك يماني سون بر پادشاه بوزور بر جوبنده ونگ قلميني
بولمكه بر او بر جواي ملك شمشير اولمق قلميني بوزور ، ايرنه
جلوس شهسايه بزم اول نام ، مضمون قلميني بوزور ، ايرنه
انارله تارفا بزمه كنجيور لردى ، كركه قلميني بوزور ، ايرنه
انارك بديلميني وحشته ، اوغليرى چه له بديلميني بوزور ، ايرنه
قائمش يلر ۰۰۴

كردستان طرفلر ندره ايقاع ، نظام بيدر ، نيك اثرى شاعر ، لر ندره ، كنجي
اولمش ، نام نامشي هايونلرينه انسانيه شعرا هر جوبنده ، لايى هر دوسر
يشقه كيلر وار ۰۰۴

مثلا : ديار بكر ولايتي داخلنده «ميران» عشيرتي رئيسي مصطفي باشا وار
بو آدم منسي بولدميني عشيرتمده بوندن اوز ويا اوز بش سنه اوز -
قويون جواني ايدى ، كه كنديسنه - كرد تيميرنجي مصطو كچه لو - دبر
لردى ، هر نه ياديسه بادي ، كنديسني اندمزك كوزينه كيرنجيه به قندز - ايلرى
سوردى ، برده ارتكاب رزائلده كي مهارتي پادشاهك خوشنه كيش اولمق
كه سفك دماده ، اضرا عباد اللهده كنديسنك بيوك بر ميين اوله جيني حسن
ايدمرك اوسته بير ياشاق طاققه حيدى به الاني رئيسي ناييه اورته به قودى ،
شمدي بويله بر آدم نه يامز ۰۰۱۴ اوغلي بيله كنديسنه دشمان ، دست نمرسني
كلينتك دامن عصمته بيله اوزانان بر خان ارمني بي كسمز .. مسلمانيمي شما
ايتمز ۱۱۴

بولمق ويشقه رئيسارك تمدى ومظالمندن بيزار قالان اهالى ما بينه مراحيث
ايدرلر ، ما بين حشراني طرفندن مشكليره ، نام نامشي خلافتباهي به منسوب
اولانلر هر خظادن مصوندر ، منسوب الهلري كچي ملائكه نوبعدن اوله لري
طيمدر ، شكايات واقعه كرم موجب اغترار پادشاهي اولور ، بولنده جوابلر
ويريلر ، شمدي نشكي بي تكرار ايتك كيمك حدينه دوشر ۰۰۴ پادشاه اوله
جق بو آدمك ، راييله «لا يسل عما بعل» اولان بو كچي آدملر نه يامز ؟
سوزمزه بر شاهدهدا وقيله ! (المؤيد) غزته سنده ارمني مذايخنده ذميدخل
اولنله حسن ، مؤيدله حكوم وموقوف وان ولايتي داخلنده مقم حيدر ان عشيرتي
رئسي امين باشانك عفو اولدميني يازلمشدى تامل اوله جق اولورسه شايان

مرحمت كوزيلان او ايرلدا ، عاقوى ، نيمه ايدى ، كه ساسون مذبحسي
بان قلميني بوزور ، مرامت ايتمز بوياده باشلادي ،

شمدي بالبع بزمه بوسورلر منه اغتراسم ايدنك و ماقم مضمونستار
بوله جن ، سگن اوكمه شمل قالمق ايرين دلالت ورميني قالمه بولميد
مدعا لزومني حسن ايندك شويله كه .
ارمني مذايخك بديلمده اغتراسنه قالميشان اروزا حكومتنه قوشم
اللهك ، و كردلر ، وحشيد ، سچاندا ، بگاده تارام بوزور ، و ماضي
تريبه ايرنه باقاجم ، بوننده بر جوبنده ونگ قلميني ميمه ، ايلار ، شمشير
الالهيات ! ملك يماني سون بر پادشاه بوزور بر جوبنده ونگ قلميني
بولمكه بر او بر جواي ملك شمشير اولمق قلميني بوزور ، ايرنه
جلوس شهسايه بزم اول نام ، مضمون قلميني بوزور ، ايرنه
انارله تارفا بزمه كنجيور لردى ، كركه قلميني بوزور ، ايرنه
انارك بديلميني وحشته ، اوغليرى چه له بديلميني بوزور ، ايرنه
قائمش يلر ۰۰۴

ايرنه ده صرف نظر ، بر قلميني ، بر نوازي و الحاصل مؤذى اولمق اعتبارله
شرعاً ، نئي تجوز اولمان بر قلميني عمو ايدمرك بده ، عيبلرده ، منا
زده سنيك و كريان قلش ، تورم ايتمش ، جوروش ، مرمه به آيتله
و آيتلمده بولمش نور سيدكان موانه ، نوتالان ملته آجيلردى .

بر حايثك ندي اقرت آمريزه مرحتنه كه جك بر قلب بالبع اوجاينيك شريك
جانيق اولمقه اهمام اولور ، و بو سورته ده اولمق صاحي اوله جق انسان د
عالم انسانيت نظر ندره خوندنر ، جلال اولمق طابه نيلر ، شمدي شوكتياب اقدمز
كنديلرينك حد مرحمتي و حقيقه انسان اولدمقني هيث اجنابعيه به كوستمك
ايتلرله سايه عاطفتلر ندره ! اوله رق اولدمقني غائب ايتش آنارك ، بابارك ،
زوجه اولمش دولارك ، بابالزندن محروم قالمش بيملك بكاي مام افزاسنه ،
فرياد طاقتفرسانه قارشى متاثر و متاثر اولدمقني - نه لازمه ياقمقه - ايتات
بيورسونلر ! ، ماحصل ارميلره تمدى ايدن بو كچي آدملردر ، كه بولنده بندگان
خاصه پادشاهيدندر . مسلمانلر حقتنده دخي اجرا ايدمقني فظائع و شنائع ارميلره
ايديلاندن آشغي دكلدر ، ارميلر اولسون ، كردلر اولسون بو حاللردن ، بو
ظلملردن قور تولمق ايتلرله اتحاد و اتفاق ايتمكه موفق اوله بيلرلر ، ال اله
ويروب فاداشجه سنه لازمه ساداتلري آزالر ، بولونجه ده اوسعادتمه مظهرتيله
رفاه و راحتلري تأمين ايدم بيلمش اولمق ايجون اوزر ندره كي باركران اسارتي
رفع و دفعه ينه ال بر لسكيله بذل جهد و غيرت ايدرلر ، بوقسمه بوحالندن قور تولم
نك غير ممكن اولدمقني قناعت حاصل بيورسونلرده هر جور ، هر جفايه منحم
اولسونلر بوقسمه مجسم هول و مصائب اولان شوهيك ظلم و استبدادك ال ماشاء الله
قارشيلر ندره دوره جمنه حك ايتسونلر و او مظالمندن مثلذ اوله رق راحت
بيورسونلر !! ۰۰۰۱۱

زین کریمت برسی
 کرفر فلان ایند سنی
 سارو بوارسوارشیز
 فر رجوار شکرخن
 روخیده نالاربلان
 دل نطوه بیت مکته مائل
 بی نام ونشان غیر معروف
 اف امره من قوی محاله
 لیل کودکت بلبل
 عدرا خوه پنجه دینه واقع
 شیرین بنکر دیوه بریز
 بقانه دی سوار کلکون
 بکراده وساده وروالان
 کیرن و ادانی و اراذل
 قلیوه بوان کوبیه مشغوف
 اف خونه وه دینی یاخیاله

(کردل وارمیلر)

صحت تاریخیه بی - اعصار سالنه مک خلاقی ارلره ق - تریزین وخیل
 ایده جک ، شوان طفوزنجی عصر مدنیتک بر جهندن ده ربیع قرن
 حمیدی ایله تلونی ، اوبادشاه خون آشامک مظالم حجاجانه سیله - مستقبل -
 تذکری ، خادمان آدمیت ، حلیان انسانیت اولقنه کنده بلین طائسدمرق ایسته
 یان رجال عصرک - سیاسیون زمانک بویرلرکی ادمای مقدس و معزز لریله سزاوار
 توفیق و تملیق اولسه کرکدر .

شوکتآب اقدمزک تأمین منافع ذابته ماپولری یولنده ارتکاب بیوردقلری
 منطالله برابر « فرقی سسد » مثل مشهور ناموه ارینه تبا هر کوردی ایکی
 شخص متحابک . ایکی اخ متعاضدک دخی آراسی بوز مق ذمیسه سنه تزلری
 امثال عذبده سیله مثبت و مبرهن اولدینی کی ، کردل وارمیلر کی ایکی قوم
 متحابک - آرازیه الفایندی تخم فساد نتیجه سیله - بوابکی وطنداشک -
 الزوم کوردیکمز درجهده - یکدیگرندن نفرت ایسته لرندن سیوک بر دلیل
 اوله من .

بر قاج سنه دن بری بادشاه اقدمزک ، آمال خوزیزانه و جنایتکارانه سنه -
 اثر جهل و تقافل ایله - نه جانلرک ، نه خانلارک ، نه خانه لرک ، نه قانلرک
 دوکیلوب محو وفد ایدلرکی دوشونلم ۰۰۰۱
 ارمی کردن بر قاتلمی کورمشدی ۹ خیر !! یا کردل ارمیلردن نه
 کوردی ۰۰۰۲ هیچ !! ۰۰۰۰

ماحصل متألما نه بردشونه جک اولورسه قهر ایکی جهنمکده مجرد بر شخص
 مضاک اغواآت شیطان بسندانه سنه ثبما بر ظلمت کیشیه اچنده کور کورونه
 کیندیکو ، او کلمنده کنده بلرینی قنای عدمه وار دیره حق نه مدعش اوجور و ملرک .

کویاری وه بی فطن عبدالحمیده دخی زن نه سروی قام بکن نه سر ارمینا
 کلی کردنو اون استقبالا خوه نایین حالی حوه بی بری زنی ترانن کون ترانن
 شان و شرف جیه جاوه ده - حیثیاً غیابلوه نه اوه نماون مینا رکی پناهده
 بیفن شرفاونه نشان ورته بین حنکارین بالمکس اف تشنن ها قدر و اعتبارا
 وه تزیل دک - او مردوبن وه تشویق قتالی دکن یارین وه نه وه ک دورکی
 رفتی رو بلایکهات وه حنکار محافظه وه ره بک عسکری رینا که .

کلی کردنو وه حوقاس گوشت تالان کردستی وه ده جیه ماید مللکی وه
 زبری قهر تری عیب وکشی معصوماسروه ما - مأمورین عبدالحمیدر ارمینا
 رشوت ستاندن مایلین وان ضبط کرن اوان کیف کر وه کنه - دخی اوان معصومین
 ارمینا محافظه بکن کین و غرضاهه سوادی انتقاما وه دخی له مفسدا مخصوص بیته
 مقتضای انسانیت افه

عبدالحمیدهنده ارمینن مفسد قاتل عفو کر لکن وکی مسلمانک دیره (من عدالت
 دخی) وی نبی دکه دکوره .

کلی کردنو ضرراً مأمورین عبدالحمید ابران وه دکه کی ابراث نا که یاری
 وه اوه نه معصومین ارمینانه - مقتضیات نجابتا وه اوه کو اوان معصوما محافظه
 بکن دخی اوان حی متفین اسباب حریت و عدالتی ته بکن

(زین و عم)

تکرار استخبارا دایه تی
 تصحیح قسریا وانه
 دایین میری رماجرای
 هون چونه نرفر جاروالان
 شکلی کو وه دینی بی ماله
 میلانبری بشر دفتین
 کیچ قطر یکجان دین خریدار
 کر اینیه جمال فانی
 بی ذات وصف عرض مثاله
 قائم دیتن عرض بیجوهر
 میلار دخی کران بری بی
 او میل کودی بکت و مفتون
 رکنه مساجرای
 رکیشتا تأثیرا هوایی
 کو ای روح و قالی دوابی
 فارغ ر تشفا غزالان
 میلاده بقسم زن محاله
 اماوه کجان بسر دفتین
 بی تقد کران محاله بازار
 کیچ مظهر برنواصفان
 جوهر بن عرض بطاله
 بی شمسی فردیت منور
 صد جبار کو حوری و پری بی
 او لیل کودی بکت و مجنون

ایله شهادتنامه الدفن صکره معارف نفاذت جلیله سی مکتب احادیه اداره
باشکناشته تعیین اولدم، اوراده الی یدی سنه خدمت ایله، ماخه آلهله تشریح
بربارارلقده بولوق ایدی، نه چاره که یلاناری، حیاسی بیلد، بیزار انا، جک
مظالمکر آمله مانع اولور دی، استانبولده دورمه، هم ایون انکان قنا
منجبه مأموریتی معاشی مار العرض مقصد مقدسه، ندا ایله کلدی آغوش سریره
آدمشدی نظر وجود کر اثریله احابه التجا ایش احرار ایچنده مالک حین
اوله جفی خویله کندینی بجه کره دوشوره جک هیچ بر فرد ته ور ایله
پیلور مسکر ۱۱
پادشاهم

فات شاهانه لری من قبل الرحمن صیانه حق عدلته مأمور ملک بر
خدمتجیسی اوراق اعتباریله طلب عدالت وادینده رفع آوازه شکریت ایدن
حقیرستانی فساد ایله انهام اجه کر دوام طلحه آرزو کر ای ایدیلوره که بوننده
نزدالمیده کی مسؤلینق توصیفن ایسه بالکر، لیس الله من رأی، دولومأولم
یصره، حدیث تفریق ذکر ایتمکه اکتفا ایدرم.

لکن بلکه بر کون اولورده خبر خواهان وطن حقدنروا کوردیکر
شو حالات جالسوزیدن فراغت ایدر ونه بلکه بر کون اولورده شر
بجاهد لزم تطفی حسن ایدر ماضیکردن نام اوله رق حیا ایدر سکر
لکن امین اولسکر، که اوزمان خدمت ایچون بکن وانکان قلامش اوله جقدر
مع مایه شو امید ضعیفه تبعاً عدل حکم واقعی ایدر و پرستکاری اولدینم
و طم نامنه ذات شاهانه لری طریق عدل و مرسته دعوت ایدرم فرمان
عبدالرحمن بدرخان

کردار

کلی کردنو ۱ فان بیلام ژ کردستانی هن خبر ستاندن کو از کلک متأم
بیم لومان فی از ژ وه ره چند ریزه کی بنسیم .
اون دزان کو از لوی وی مروقی مه کو به شیری خوه ساداتا وه ره
کلک غیرت کر ازی مقتضای زمان ابرو به قلما خوه وی خدمتی ایفا دکم
از هره دائماً ژ مستلارمنیا معروض سر زنتس ما بجه . واقعا از دزائم کو
هنک ارمی دین کردستانی ژ خوره بکن ولا یتک وژ ملکی حدابکن
و فی صیبه از دزائم کلککلک زوان فان ولایتن بیانیایا علیهامه ده دختن کلک
ی کردستانیده نساد و قال اجر آکرن . لکن اون فتح بزاین کو اف حاین

ها تونوزمه لاسه، قاتلان سرور ناده بوه . و جرمنکی دائماً دخی مجرم متجزی
بیه لکر تلف مردقین وه کر بیزار ایدر کچی و مسومن . از دزائم کوبین فی حالی
دکلی اهر کوبین کو بیزار احسان و کترین عید الحید یته لکن اون فتح بزاین کو
بیزار مروکولتی وه ده ابرو ای تبار، دکلی اون حمی معروض طمن و سخن نیارا
دین . نای دن ازل تونوز اارانی نکر کوز وطن وه اورمنتانک پیدا بیت لکن
دخی اون حیران خیزه فی . سوم، انا لکن . واقعا از دزائم کو هکر عبدالحمید
و حیت و حسانا کر دا تتر بیزار کتیقه ولایتی وه دانی ارمنیا لکن ر ترسخوه
تباری . عبدالحمید بوه . بقلم . سهره کو ابرو کردستان حمی مکفه دست
روسیایی او قدا ابریت نای : عبدالحمید دن قتالا ایفای دکه دایره . دولین
اجنبن کو اون وحشیته ناقابل تریبه نه . با فی وی غضب و تقرا دولتا روه وه
جلب دکه داخو مسوم و معذور باشان بکه . وقتا کو اجنب دهرتی جیره ملتین
بن دست ته جابل غیر متدین مایه او دپره کوز بوا ملتین بن دست وی وحشیته
نا قابل تمدن . افا یست وینج سانه اف خنکارو سر تختی هکانو جلوس کری
و ستاوطنی دوجولای نه یه ربی، نسا، نای کت دست نیاراده . ایرد کردستان
رئی وک سائر ممالک عثمانیه بویه مرکزک تنال وجدان . قط امن و اشایس نمایه
مأمورین عبدالحمید وک طبرین دانه خوار کته سر بیجا مایه بلع دک .

کچی کردنر از دزائم کو عیبروه اف حکومته هنکی اون دست مأمورین
عبدالحمید بیعتن اون توجرار رقی . لکن خلاص ثابن لکن اون شو نا اون اصلاحی
حالی خوه ده بختی اون بجزایر کاین حیران حوه ارمنیا دکورن . اف حالر نام
ثبات و حوا ابر دباوه ره شینه . باده فدربی ساحتاره اوه کو دخی اون ارمنین
مهمرم و دخیلی وه حفظ و حمایت بکن . اورنی وک وه مظلومین عبدالحمیدک .
لوما دخی اون بیگنه اتانای بکی خوه ز دستی فی حکومتا نظام تخلیس بکن بالاتفاق
سادتا وطن خوهه بختی . اون استقبالا خوه ناپین و الی اف رباره کرتی وه
ایسال خرابی دکه

بلی ناف ارمنیاده هنک هه کو نیاری و نه لکن اف مقدار کلک قلیله ارمی
رئی زوان نه راضی نه لکن فتح بزاین کو اصل نیاری وه خنکاری وه به .
اوختکاره کو افا یست وینج سانه به بری خوه فه به جاسوسین خوه فه خرابیا
وه دخته .

کلی کردنو اجدابن وه نه هوبین . او وقتا کوبی تفرض له شان دین
وانا ایتران ذکر او تفرض دفع دکرن وی ریده روحی خوه فدا دکرن .
ابرو عرضی وه ناموساوه مایه دست درسی سواتار مأمورین عبدالحمیده . خنکاره
اون دهرتی (خلیفه) وه دفروشه مسوق وه هار خوه ننه . لوما فتح بزاین

Address
Year Bay Crescent
5 East Cliff
FOLKSTONE
Anglo-Are

بر طبعه ۲۰۰ نسنه کردستان
ولاب عظامه ارسال اولنبر

کردستان حارجنده هر بر ایچون
سنهک آپونه بدلی
۸۰ غروشدر

کردستان دانسنده خصوصی
استیانه مجانا کوندر بطور

کردستان

صاحب و معرری

بدرخان پاشا

اوغلی عبد الرحمن

درج اولنیان اوراق

اناده اولنیز

هر جارج دوسد جریده یا

ازی ریکم کردستان

ده بلاش بدن حلسکی

(بیخی باری درده - برین - کردستان)

کردستان شوم و معره بشریق ایسرتان دییات کردی بی بری

(آیده بر نش ز نور کس برین ایچون)

نور کس برین ایچون

غزته ایچون موافق برینه زانبر سر ایچون کوندر کرد چه شراواتور

۲۲ روزه ایچون آیده ۲۲ رمضان سنه ۱۲۸۸ فی ۱ کانون اول سنه ۱۳۱۶

پادشاهم

سر ایگری دولدیران خسراتک ، سرکاره کچرمش اولدینگر ظله تک
و حتی نفس نفیس هارنکر شیردن تخلیس جان قصد مصومانه سینه ترک داز
دار و دیار ایله اوره پایه چیغان و حقیقه قدن سکره امید عدالت فریاد ایدن قدر
دیدکان برده محکوم ایتمکله ده رنجور ایتمه کر امین اولنکر ، که سزی اولدن
ریاده هدف طمن و حقارت ایتمک ایچون خیرخواه ساندینکر بدخواه بندگانکرک
سزی سلوکه افعال ایتمکری بر طریق ناصوابدر .
هر که زحقی خوردالبه فنانی دارد

دستور حکیمانه سی معلوم شاهانه کر اولسه کر کدر ، بو قاعده طبیعه تک
امثال کثیره سنی تاریخ کوستر بیور ، ظلمدن فریاد ایتمک بکن اوله هر ،
تأثیر منزالله جرمه دار اولان بالطبع استمداد ایدر ، بو حالی رأی العین کوره چک
عالم انسانیت ایسه بالطبع امداد و استخلاص مظلومین فکر خرابسنده دست
معاونتی اویسجاره کاه اوزادیر ، لکن عموم نیبه لرینک بو کون سلاح ظلم
استبدادله اورولوش و هر بری آیری آیری بارمل آلتش اولدینقی و هر برینک
ده بوتاسیر له کوزینی عاقبت حاله دیکوب دوردینقی اونونیکر ، بو نلر
بردن بره تحریک ایسه ظلمک بر درجه دهانزیدینه متوققدر ، احواله امین
اولنکر ، که شو حرکتکر له کندکر ایچون بر حفره هلاک استحضار
ایتمش اولبور سکر . عاجز لری سلطانی و مسلکی مکتبانه ده اجمال تحصیل

(سلطان عبدالعزیز ثانی)

« حضرت تکریمه »

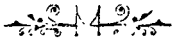
پادشاهم

اراده شاهانه لرله تشکل ایتمش بر عسکری خصوصیه تک حقمده
اصدار ایتمیکی حکم غیابی بی استائیرل اوراق حوارینده اوقودم ، انسانی
وجودانا تذبذب ایده جب احکام اصحاب ناموس و حقیقی متأثر ایده چکی کی ،
ناموس و حقیقه بولنده وطن و ملت آغورنده لاحق اوله جق بو کچی حکم لرایسه
بالنکس موجب مخرت اولور

تاملک عتایه لرده اجداد عظامکوک ولایت و حمایتی نحتده سه لرحه اجرائی
احکام ایتمش خاندان قدیم افرادندن اولدینم و مجرد حق و حقیقه خدمت ایده
بیلمش اولق اوزره صلاح و فلاح ملک هوسیه ذات شهنا هیلرینی ارشاد ایتمیک
ایچون عاجز لرینی جزایه مستحق و ملتی صویق ، وطن و تحریک ایتمک ایچون
یارادلش کی اورته نفی - انضمام قوتکر له - انواع مظالمک اجرا سینه
یا قلوب قاوران ، او اطرافکره الدینکر اشرافی هر درلو سعادت لایق
کورمک ، خلیفه اللهم دهرک کندینقی بشرینک ذروه اعلامنه چیقارمق
ایسته یان سزی بر پادشاه نه درجه کوچیکک اولدینقی دوشونه بیلر میسکر

جراننده بولونايك سز دانا او حلق ايله زانسكر ايچكده ريزويكتر قولنجان بولونعسي ناموس مليكزه مفارعه ايديكو . وانما مدنيت حاضره نك السانلره نيه ايتديكي وسائل عديده سهولتدن سز هيچ بر شيه مائك دكلسكر سز مكرراً بر حكومت طرفدن حولاندير ليديك حالده شوسه لركن بوق ارايه لرك شيمندوفر لرك مكنيلر كر بوق . اوزنجه مكنيلر كر . لكر رسم كشادي بچاره افرادملق اغفال ائمت ايچون بادشاهك امريله استابول جريده لرينه يازيلا محيل نالردر . انلر عرصه خياله ميني درو ديوار هيچا هيچدن بيلمش ثابت بوكلك عدم مطابيق نباليدر وله الحمد سزك ايچكده كندي كسيه زكاسيله يتشمش مهره علما واراندردن او قوبه جفكر وديكابه جيكلن حقايق ايله سعادت حالك صورت اكتسابي تاريخكزه زينت اولان اذوار ماضيه كرك اعاده اقبالي اسبابي دوشونكر منفرداً مجتهداً نه يابارسه كر يابيسكز ونه يابار ايسه كر كنديكز يابه جنكزي بيلسكز

سكا سندن كاور بر ايشده انجق داد لازمه
اميدك كس طرفدن غير دن امداد لازمه

(حوادث)

آبدن ولايتي ترجماني عبدالطيم محمود بك اون ايك سنه در شهر حق مقيده اولديغي منازدن تخليص جان ايدرك له الحمد والله سالسا والماقيسه لوندربه كمشدر .
موس ايله ممالك غنايه بك هر طرفي طولانمس واحوال ملكه صور مختلفه به تاثير اولان بر جوق اكبر ايله كسب الفت ايتش زواندن والسنة مختلفه به اقتدار تحرير ايله معروف دهاندن اولمله اوروباده وطن وماتنزه عائد معلومانندن وحوهله استفاده اوله جنبي دركار در . سه كيم لوندربه وروديه برابر بر جوق ارباب سياست طرفندن مظهر حسن قبول اولمشدر . افتخار ابده روز .

ايكن بوكون فقر وسفالت ايچنده عموم غنايلار كهي . سور ونيور سكر . بوقالارله بر قاچ خونخوارك كيه سني دولدير مكدن باشقه نه بايديكو ؟ سزبنسه بر چارينه مخناجسكز . بر ايكي سفك مفلس ايسه ارمي لرك بروت عمومه سني اغضاب ايله فكر لرنجه مسعود اولديز . سزك شان اسانلكزه مقتضى اولان شريتك هر اخطاريني نقطه سي نقطه سه اجرا ائتمكدر . دينكرك حفظا الله . پامال اعداي دين اولمانه امكان و برمه مليسكز . ارمينارك عاجز لريني . معصوم اولانلريني حميه ايتمايسكز . بر ايكي مفسد بوزندن بر ايكي مايون خالفك خراب ايدلسه راضي اولمايليسكز . ارميناره قارشي اولان تاديبانكزه عداوتي شخصه حصر ايدوب تكميل ملكه حصر ائتمه مليسكز .

كردلر . بوكون عبدالحميد . ارمينارك خان و خيئارنه قارشي بكرراً عفو عموم . اعلان ايتديكي حالده (دنجز . ملكنيز خراب اولور) ديه ن افراد ملتك كافه شي طرابلس غربك قوزغين قوملري ايچنده محو ايدور . استعفاي عدالت ائتمك احتمالي جزم اولانلر مقدمه حقيقي اولان ذات ذوالجلال بيله افعال بشر دن سؤال ايله عدالت بي غايي محشر خلفه كو سزتمك شمارنده ايكن حكومت غنايه سؤال وجوابه لزوم كور مكنزين اشده عقوبات ايله اشكنجه نر ائنده اولديور . بونلرك رمي عهدة اسلايمته خاص وجائب عنوانه دنبر . بونلره نسبتاً ارمي وقوعاي هيچ متابه سنده در . سز مأمورين حكومتك اغوا ايتيه مقتضيات انسانتي اونوقت درجه سه وار يورسكز . او مأمورين داتفاق ياييق . فئالق كورمك . فئالق ايشتمك ايستر . چونكه . اشقيانك نراكلقدن مستفيد اولملي قيلدن اولارق فئالقدن استفاده ايدو رلر .

سز بوكا آلت اولمكز . انلر سزي سرفته قتاله تشويق ايدرلر . سز مسانلريني تالانه سوق ايدلديكسكز مجزه به مال كزون بر مقداريني ويريكز . قناربنسه اغوا ايدلديككز بدبختنك محافله حياتلري خستنده حياتلري سبر ايديكز كه او اوتانماز انهدن قورقاز مأمورين حكومت سزك او وقار اسانلكر دن سر مشار اولسوده بر لره كيسون . زكي پاشا تشويق ايتدي ديه ارضروم واليسك جادري سرفت ائتمك سزه دوشمز . زكي پاشا بر كون اولوبده سزك اوزر كره طوب سوق ايتديكي زمان التي كوكسه قور . بر يكر بر حمديه سر كرده سي ايسه كي زكي پاشا نك بر حمايه ناچيزدن شمار اوق بر جوق خلفي حمايه به محتاج ائتمك

پلديکمز ويېلديکمز درجه ده شوندي . ايلري کتيرمدی .

امدی کردستانده ظهور ايدن بر قاج حيدود چته سی ويا مفسدت يزدن . حکومتک اجرا آتته ضميمه برده سزک طرفکردن غير مرضی بر قيام و تأديب ويا اثر انتقام کوريليرسه اوباموق ايلکيله طوتيلان روسيه تک فعلی بر مداخه سی و تکميل اوروپا تک عظيم وبي بابان نفرن حاصل اولور . امين اولکترکه يو حال بادشاهی کورليرر . و خدا عالم حکومت مرکزبه يعنی عبدالحميد بواعدای دين و مکه بر قور شون ابداحتی ايجون براس ویرمن . تکميل کردستان روسيه تک پامل خوځواری استبدادی اولور . چونکه . سره ووتون عهليليره يار وياور قالدی . جهان مدنيت و سايتمده يتيم قانق . عبدالحميد هر فرصدن استفاده ايله هر مرکز جو و خرابیسی اسبابدن باشمه بر شيه متوسل دکلدر . و بوتون سزک آثار فهایسی ايسه کردستان و عموم عثماني لمکي تک بر زمانکی عراق و سعادتيه بوکونکی خرابی و فلاکتی مقایسه ايله آکلا شيله پلير .

ای اسيل وفعال اولان کردلر! سزه . کندی باشکزه مدنيت عالم بوکونکی موحباتی اجرا ايتکی و بو منصفله هيچ کورمديککر يعنی سزه هيچ کور تريان آثار مدنيہ بي حصوله کتيرمک کي بر اسر دشواری توصيه اتهم . بو ايش هر يرده حکومتاره برتبر . بزم حکومت ايسه مهوره لر خراب ايتک اوزره سينه انسانيته دیکلمش بر هيکل ظلم اولديندن بوئدن مائر ناليه بکله مک پک عيت و سوده دل تک اولور . فقط سزک جناح حمايتکزه دخيل اولان و ارباب فساد ايله بر کوه اشراک افکار و افغالی بولنه يان بر جوق ارمني عجزه سته مساط اولقدن ايسه سزی کافه مقتضيات حياتيه دن محروم و سزک شان . حمايت اصالتکزه لايق بر طرز اجتماعدن الی الابد محروميکزه ساعی بر هيتک کسر حفظانه غيرت ايله مک دها مفيد و دها مشروع دکليرد؛ قطعياً مطمئن اولکترکه سز نظر حقيقتده او مظلوم ارمني لردن الی قات دها مظلوم سکر . ارمني لره اره سيره بيض سيکمنزان افراد مسلط اوليور . سزه و تکميل اهل اسلامه قارشى ايسه فوجه بر حکومت ظالمله يعنی کندی حکومتسز طوييله . تشکيله . ياره سيله . جاسوسليره . جلاد ليره يکری بش سته دنبري مسلط اولش ياربی آماندر .

کردلر! بزم اجداد مز بوييه دکلمی . . . آثار شان ديسخ و نسانيته ذره قدر

تعرس اولديمی وقت اليم فداکار لقلرله او تعرضی دفع ايدره لردی . بوکون ايسه دکی کردلرک باجمله اقوام اسلاميه تک دياتی بر ايکی اوروپا ديپوماستک ايشرفه لرته دها دوغروسی عبدالحميدک سفاهت و چفته قربان اوليور . بوايده پلديکمز و وثوق سياسيہ بي تفصيلدن هم تأدب هم احتساب ايدره رز . انسانلر و انلرک ک مرد و بچيلردن اولان کردلر عذبنده نه قدر مقدمات وارسه هيسنک پامل حبول اعلا اولمسی اسباب تمبه ايدلش دوربور .

اوس تفصيل ايدمه . . . زورا . انلری تفصيل و تحفلردن قلبلر بر خون قاملر . نرزان اولور کردلر! امين اولکترکه بوکون بجر سفيد ايله قره ذکر ارمی روسيه و يزدن اومسی انکترمه کچمک ايجون رجال دولک اعش مشاغلی و قوتدار زنده تک بولنه ظهور ايدن بر طاقم حادثات جزئيہ تک بر طرف اولسا سندن بقمه بر مانع قلامشدر . بو حالزه نسبتاً ارمني لره کردستانده کي تمدنيته مقنايه ايتک تک خفيف غابر .

رياست اسلاميه تک هجوم و محو دن وقاه سی ايجون نرک مدنيت و ائک صلاحيتکار بر ملت اولد بزمز حالده رشی با باناق . عباريلر تحريک اولدی . احاديث بو بولک احکام جليله سه رعایت ايدله دی . عجزه و قفرا دن باشقه کسه دن عسکر الها بور! دين و جهاد بر اسر مهم حاله کچیدی . سز حالار مني قائلر زنده حکومتک و اسطه ظلمی مأمور لک آت سرفق اوليور سکر! . .

کردلر! الحاله هذه سزک درجه اطلاعکرم محاط بولديکترک حبال ايله محدود در . اولکي بويکاککتری تحملر ايدمه سزک . بوکون ايسه ملل . نره تک سرفق بويوک اطلاق ايتديکی شيرلی کوره ميور سکر . بو بولک شان بر شرف ذکر پاشا ميئينده حميده افرادندن اولقله محدود دکلدر . بلکه بو حال سزی هر يو بولکله و بويوک اسکک مقتضياتدن اولان بر قادریت عغه . بيگانه قيلار . سز شرف و سعادتيکری بالذات استحصال ايتلی سکر . سزی قتاله سون ايدن مأمورين حکومت بر کون اوقال يوزندن سزه بر مسؤليت قانونيه توجه ايدره رسه او آنده هر بریکری کردستانک بر دا غنده صلب ايتکدن افراد مائله کری ده آچ بر اوقدن چکنزه .

هيئت حکومتده حس پوقدر . او هيئت حمير و شير قيلدندر . ايديلان قائلردن نالالردن سزک الکتر ده نه وار ؟ بر زمان الک مسود و نرين بر . ل

اخبار

غرتہ مژک نشر و تسمیہ منجہ حسن اولتان فوائدہ مہین (کردستان) ادارہ سو
دلاہہ محرم مجلہ نقل اولترینندن مراجعاتک اورایہ خطاب ابدلہ سی رجا اولتور.

..

بیکر کرد لہ

ای اخوان نجیب اصمہم دلدن جوشان اولان دیک جوق وقوف دلخرا
شاهہ بہ مہینی بولان شو سوز لرمی صماخ جان ایلہ دیکلہ مکری رجا ایدہرم .
شخص ناجیزا م حقدہ سزہ تمہید تا میناتہ حاجت کورم . بالکر سزک یعنی او
نجیب وفرید اولان قونزک حفظ آزادی وسعادتی بولندہ پر زمان قلیج
انکالیہ فدای جان ایش برمانک وکون غرتہ عین مقصد لہ جالیشان
پر اوغلی اولداینی سویلہ ملکہ اکتا ایدہرم

اورویادہ نی بالافشار منسوب اولدینم مایم حسیلہ . وقوفسز اورویا
ایلرک سز نشلریلہ زنجور ایدن برشی واردرکہ اودہ ارمی قاتالریدر . بو قاتالرک
وسرچہ خلق نظرندہ مستلرم نہمت اولان تالان ونازلرک سیلری نہ در
امین اولکرکہ بو اسباب بچہ کاملاً معلومدر . ارمیلرک ہیئت کایہ عنانیہ در
ایزیلہ رق وطن یا کی اولان کردستانی کندیلرینسہ بر جولانکاہ ہرچہ باد
مانک ایشک ایستہ دکلری . وپوبولندہ ناسل جالیدہ قلیری . اورویادہ نلر
یاد قلیری . کردستاندہ ناسل حیدود چہ لری کردردکاری سادہ دلان
دہقاہ نہ بولندہ اتقای فکر مفیدت ایشدکری یکان بکان معلومدر . قلم
بولنرک کافہ سی سزہ قتالہ نشیت خشنندہ بر حق صریح ویرمز . حکومتک اجر
آنہ امنیت اصلا جائز دکلدر . ورتکیادہ ہر فرد کندنی حقی کندیو
احقاق ایدہ بیلیرسہ برشی قزانش اولور . فقط بو خصوصہ اسامہ امنیت
ایدلمیدر یعنی ارمنستان نامیلہ بر حکومت شکلہ اصلا قانع اولسامیلدر
اکر ایش بزم حکومتہ قالسہ ایدی شمدی یہ قدر دکل کردستانک ہیئت
مجموعہ سیلہ حتی تماماً ترک و آرانوید بولتان ولایتلردن دخی بعض یرلر ویر
رک بویلہ بر حکومت تشکیل ایدیلر و بو جهت کسہ نک امور زندہ اولمازدی .
لکن اولامادی حکومت سرکریہ روسیہ ایلہ بو خصوصہ بر اتفاق فکر و نفا
بیدا ایدی . روسیہ نک خرسیتانلہ قارشی اولان شیطان حمایتی ارمیلر حقیہ

نہایت عبد الحمید او مروی دولتی رہ ہندہ حدت کری بہ وی مسورنی
یعنی بہ ہندہ حیلہ اکثرین . مرو و شجر دینہ جاوہ بادشاہک دکارہ ہندہ
تزل بکسہ

خدی رحمتی لہ وی پاشا بی بکہ وحدی جرا حنکاری یدہ خدی وی زو
زسرفی ملک و ملتی ہلبنہ دا مسلمان حمی زنی خلاص بین

بیکر زینی ویم

(ماسد)

وان ککوئتہ خبر بون ساہ
دردی لہ ای لیب ماہر
بی شہہ دوا زدست نہ ننی
تقریر اگر زدست مہ بیت
تقریر وادا ککرن بحالہ
تدبیر ودوا ککرن بطالہ
ہندی ہنہ ککرت و کرد بوہتان
ناکہ دحیح بزن بوہتان
کسی بیتہ بلط و حسن شہور
الا کود دفترامہ مسطور
یعنی مہی رو برومہ دینسہ
ہندی دق شہری ادینہ
ایروہہ دو کج غریق شیبہ
سرنا بقدم دیق و دیسا
زیندہ زشکل شہہ خاور
نایدہہ زرنک ماہ اور
ناکہ لہ بون دوجار و ظاہر
کرتون ردورسہ ہر دو نادر
ام چونہ بس بین ککوئتہ
فکرین نہ وکی مہ ادینسہ
تحقیق ملک ویا بری بون
لوما ککولاف وکل بری بون
کافا کومہ دین اوپری زاد
ام ری کران ر عقلی ازاد
ام مر دو مثال ماہ خورشید
اومردو وکی دو جام جشید
کافا وکری کفہ بون مقابل
قارورہ رنجم منمکس بو
نورک پناہ ہمتیس بو
تشدیل وقتیلہ کر زوان بو
اکر ر ریحہ ہر دو مران بو
زین مہ وا کری مہ دیسا
بر جو نہ ولہجہ نہ نیو ایدہ
صوہتن خوہ نجوہ تران جہ سالہ
ہشیارہ خونہ یا حیالہ

Address :
Year Bay Crescent
5 East Cliff
FOLKSTONE
Angleterre

مرشده ۲۰ - نسخه کردستان
ولاس عطاه - ارسال اولور

کردستان خارجده هر ریلمون

سنة لك آیونه بدلی

۸۰ غروشدر

کردستان داخلده خصوصی

استانلره جمانا کوندریلور

کردستان

۱۳۱۵

هه هیئی جاری درلکته جریده یا کردی به

کردلری تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر نساخ و ادبیات کردی به بی حاوی

(آیده بر نشر اولور کردجه و ترکیه غزنه در)

KURDIETAN

غزنه تک مسکله و واقع عرخیه ترکیه و فرجه مک و بلر کردجه به انترجه و باغیبا نشر اولور

صاحب و محرری

بدرخان پاشا

اوزلی عبد الرحمن

درج اولنیز اوراق

اعاده اولنیز

هر چار هوسد جریده یا

ازی ریکم کردستانی

ده بلاش بدن خلکی

هه روزا دوشنبه ۶ جمادی الآخر سنه ۱۳۱۸ فی ۱۸ ایلول سنة ۱۳۱۶ هه

وقعه مدحت پاشا

(استطراد - ما بعد)

انهام کر . محکمه تشکیل کر او محاکمه کر . هر یکبر ده هزار زیر دا دوشاهدین درو کریدا کر او ان هر دو شاهد له محکمه بی به ماء پری عبد الحمید دیوسو کاند خوار . هه قری صورتی محکما عبد الحمید بی جاسوس و ارازلین دروخوه تشکیل کری مدحت پاشا به اعدای محکوم کر . پاشی عبد الحمید خبر زیره ریکم کوبلا بی دستن . اناج که ژمن غنوج و اژه ازی وی عفو نکم و حتی دیسا بکم صدر اعظم . لکن مدحت پاشا بزل به کر دست خنکار که هولی دنی مانج بکه . لکن خنکار نذکاری وی له استابولیده اعدام بکه ز اختلالی درسا لوما نئی طائفی کر ویده ری سانه کی حس ما . وی زمانیده رئیس عشیرتک عربی هه اتفی وی ابن الرشید . اوی جوانی دیا پاشای دزانی و دوستی وی بی لوما روزک هک علامین خوه . فه چو قلمه یا مدحت پاشا له نیده موقوب محاصره کر . دقیقا وی خلاص بکه لکن قلمه بیده کلک کلک عسکر هه معینا وی کفایت نذکر لکن وقتا کو اوی مدحت پاشا ر بچره بی دید ری کازی کر داخله ر بچره بی با فیره داوی خلاص بکه لکن مدحت پاشا ر دنی دستی خوه شوشی بی لوما افی تکلیفا ابن الرشید قبول نه کر . حرکتا ابن الرشید کلک خنکار ترساند لوما صموت پاشا ر و البیبا سخمازی عزل کر عثمان پاشا ریکر شوناوی و قطعی امر دای کو زورور کی مدحت پاشا بده کر تن . اوی رنی باسن پیله کی او مصوم به امری خنکار و به مرووفین عبد الحمید ری استابولی ریکری ناف چه ده داسقان .

لشاهی زی مدحت پاشا به همت و غیرتا خوه له خلقی حیا دا حرئی کرن لوما خنکار دیسا ژفی حالی رحمت بی لوما دوجارا دا زحر کرن لکن مدحت پاشا هر دوجارا زی خلاص بی . خنکار ایدی نکاری وی له شامی بهرله تدین ازمیری کر پاش چند هینکی خنکار حلی پاشا و هک یاور ریکر ازمیری دا مدحت پاشا و زن و زار و پنهوی بده کر تن . نهایت شکی ساعتش حلی پاشا کلک عسکر و یاوراره خانی بی مدحت پاشا محاصره کر مدحت پاشا درکی پشت خانی ره درکت چو سفارتا فرانسه بی . وقتا کو حلی پاشا بیست کومدحت پاشا نه لسا له امر دا عسکری حلی کتن حاییده ناف زن و رارویا . حلی پاشا شسیر کشاندر ژنا مدحت پاشا زشسیری حلی پاشا ترسا اوی به نورمان خوه حلی پاشا تقیر کر . حاصل وی شفی او خانی ز عشمیری نمونه یک بی . وقتا کو حکومتی بیست مدحت پاشا له سفارتا فرانسه بی ده به حکومتی ز فرانسه بی رجا کر . خنکار کلک و عدین خوش ز فرانسه بیره کردا . مدحت پاشا تلمیم بکه نهایت مدحت پاشا هات تسلیم کرن . مدحت پاشا چند روزک له قشلا ازمیری موقوفی ما پاشی ریکرن له استابولی . ویده ری خنکار اوی به قشلا سلطان عبد العزیز

(حوادث)

قدرت سیاسی ، اداره اصول حکومت و قوف نامی ، صلاب ، حقیق .
علم و فضل ایه عبا تلیر ایچنده یق قرد ایدن اساعیل کال بک اقدی حضرتلری
لوندیره به واصل اولمشدر .

میر مشار الیه حضرتلری ، اوروپا سیاسیون زنده حاز اولدینی موقع
احترامدن ، بولت هرلومه حقتده ، بر واسطه تخلیصه شبت بیوره جفقرینه
اولان اعتقاد من ، زده برسورر عمیق حاصل ایدور . الله موفق بیور .

(کیل) ده کی جرمانیا دستکاهلرنده اتی قطمه قروزر انشاسنی
قرار لاشدیرمق اوزره غاخره و عذاکره اولنسی خصوصی ایچون بر
اراده چیقمشدر .

مذاکره ختامه رسیده اولمش اوللی که ؛ اوروپا و امریکا دستکاه
هلرینی کرمک اوزره سیاحته چیقاریلان بحریه جواسیس فریقانندن
هیچ برشی ییلز احمد پاشا کری به چاغیرلشدر .

بحریه ناظری ، انسالدو فابریقه سیله ، دستکاه انشاده بولنان ایکی
طور پیدو مخربنی المتق اوزره صورت قطلمه قونطور اتوقعد ایتمشدر
اگر جائلی منفعت وار ایسه بلکه ، یوقسه پک شبهه لی ؛

عبد الحید ، سفرايه ، قرال هومبرتک جنازه آلای کونی سفیر
کیلرینک طوب انداخت ایتمه مه لری ایچون صورت خصوصیه
و ذلیلانه ده رجا ایتمشدر . بوکاسب ده اهالینک موجب هیجانی
اولماق ایچون ایتمش ! ...

(زند) لاشنده و کرک بولسانک مادری بولنان (سانقرت) ده قاردو وقاردیه
کله لری بوکونکی کرد لفتک اسلندر ؛ قهرمان و بهادر ، منانه لرینه دلالت
ایتمک لرن بولمک شجاعت فلرینه لری میراث ازلی اولدینف مذکور کله لری
وجه نسیمی بیویک بردیلدر .

انکلز سیاحلرندن (ریخ) سیاحتنامه سنده کردی شو صورته توصیف ایتمشدر .
(آله حریزه پریش ایتمک . اونک اوغورینه فدای جان ایه ملک اسیا اقوامی
ایچنده اک زیاده بولمک خاص طبایع عایه دنبر . کردلر ، ناموسلی مسافر پرور
اولدقلری کی کوزل بر سیایه ده مالک اولوب ملاحظ و مصباح و وجودیه
اعتباریه ده بولستان قدیم اهالیسه هم درجه در .)

انکلز انانلندن سیرمازی لپارد دخی (کردلر) ، احوال اجنبیه جه ایکی
بیویک قسمه ایلرکه ، بری عشار صورتنده امرار ایلم ، دیکری زراعتله
مشغول اولارق تحت سکنده بولندقلری حکومته آز ، جوق رام اولانلدر .

غریبدر اسکون و مشغول اولانلر طلیم و لطیف بر سیایه ، سیاه کوز لره
مالک اولدقلری کی عشار حائده و آزاده سر اولانلرک قسم اعظمی ده آلا
یاخود مانی کوزلی قومرال ساجلیدر ، بوقسمک دیکر لردن اک بیویک فرق
کوزلرینک اوقاق اوله سیدر .

کردلر ، اغصار مدیده دنری سیاه و عذتلرینی محافظه ایتمشدر . دجله و فرات
نهری اوزرنده (کله ک) دیلان و سائط قلیه بی برنجی دقسه اولارق کردلر
اختراع ایله مشدر . بو اختراعی آلان باقی اولوب (کله ک) ده سیاه لری کی
پونجه عصر دنری تبدلانه مظهر اولا ما مشدر .

کردلر ، داخل اسلام اولدندن سوکره خلافت عباسیه تک سقوطنی متعاقب
(ابویار) ، (مروانیلر) کی حکومتارده تشکیل ایتمشدر . بانجنت لری دیار
بکر اولق اوزره (امیر شجاع باد) ک تشکیل ایتمش اولدینی مروانیه یاخود
حیدیه حکومتی مدنیت اسلامییه به خیل خدماته ده موفق اولمشدر .
یاخصوص بو خاندانن سلطان ابو سعیدک دورنده پک بیوق مشاهیر علما و فضلا پشمش
و حتی بوکون اوزمانکی شمشه اقیاق نحرله لباس سیاه ماتمه بورونمش ظن
اولان (اند ... یعنی دیار بکر) شهری اوزمانلر مرکز علوم و فنون اولمشدی .
بوکون ایسه سار و لایاک شاهانه کی اداره حیدرینک ظلی التده کوندن کونه
هو اولمده در . . . . .

ایست عین عناصرك هیت اجنبیة سندن باشه برنی اولماین ملتردن
بعضیاریك ده ، تلندن روی انفات كورمه بن داهی كی پرتو اتباری
ساحه موجودیاری نی سئور ایده مزك ، حال حاضر ده بونك برغوسی ده كرده
كرد لر ، ذكا و درایت ، شجاعت و فعالیت ، جوانمردك و استخفاف حیات ،
پرستشكاری ، حریت كی خصائل بر كزیده انسانیك نك جمله سه مالك اولماریه
رغمأ تاریخ عالمه ناملریه نادراً تصادف اولندی كی مدینتك ذروه كالی اولان
بو عصر معرفت احصر ده ملل سائره بو نجیب قومك احوال عمومی سه سندن
جداً غافل بولمقده در ، بوكون كردار ، ایرانك لورستان ایالتدن بدأ ایله
خربوته و فرات ، دجله نهر لریك ملتقاسنی تشکیل ایدن قورنه قصبه سه قدر
امتداد ایس جسم اراضینك صاحبدر لر .

اناطولی ایله ایرانك موافق مختلفه سنده وحی بلوچستان و روسیه ایله
افغانستانده ، متفرق كرد قیلیری موجود در . انكلیز ارباب و قوونك تخمیننه
كوره كردار درت میلیون نفوسدر . كردارك حدود سیاسی لری لایقینه نسین
اولی ناماش ایسه ده بوكون قدیم آذربایجان ایله میدیلك بر قسمنی اشغال ایتمكده
در لر . ارضروم ، دیار بكر ، موصل و عجمستانه غاید اولان اردلان خطه سیسه
كومانشاه اراضیسی ، زاب اسفل ایله بلیس و بطمان شهر لری حوضیه وان
كولی حوالیسی بو ملت شیمیه لك جولانكاه ازلیسیر .

كردارك بورا رده مبدأ اسكانلریه ارجاع نظر ایتمك ایسته رسه ك و اسفاكه
الرنده تحصیل معلومه کافی بر آر مهسه تصادف ایده مه یز .
بو عبوریت ایجابندركه ، مجاور لنده بولوبده و قیله مدینتك او ، بالاسنه
ارضا ایله بن و تماقب ازمان ایله متفرق اولارق بوكون ارباب فن و معرّفك همته
خاند سیاه اتندن چیقاریلان عهشم نبار ، عالی سربارلریه مدینه احرارز ایش
اولدقاری كالی جهان انسانیه تصدیق ایدیره ن انوریلرله كلداتیلر ك متروكات
تاریخیه لریه مراجعت مجبورز .

تاریخچه آذربایجان دشتلری میانده (فردو) اسمیله برمله تصادف اولور كه
بولر ك بوكونكی كردار اولینی عجم داستانر قدیمه سیله ده اجمات اولور . عجم
داستانر قدیمه سنده كردار (قارديك) و (قاردين) نامیه مشهر در ، كرك

ایشیورسك دینه بوملوك قان ایچمه سه مساعده ایدبورسك ؟! اللهم !
بو حیثك روحنی قبض ایتمكده كی آمال خفیه الهیه كه سجده بر حیرتم ! بارم !
یارم ! بو بزرگ جانی آل ! بو تون ملت ، عموم انسانیت دست اشقا منك تجلیسته ،
انظار كریه بار لریله منظر در ... ::

بر صدای هاتنی :

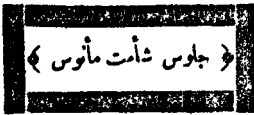
— بو اسان لیم بو جسم رحیم عثمانیلر ك مسكن سندن مسلمانلر ك حال ضلالت لرندن
حاصل اولش بر هیكل بلادر بانه زمان اقوام عبانیه ، زنجیر قهر و اسارتی سورو
كله مكدن بیقارق بر عزم شینانه ایله قیام ایده و رر سه ایسته اوزمان عدالت
آلی نجلی یاب اولور ! ...

کردستان و كردار

• برانسان ، نه قدر صاحب اقتدار بولور سه بولسون ، زمین و زمانك
مساعده سه ، طالع دیلان بازمیجه قدرتك سایه قیاضانه سه مظهر اولماز سه
و نغسا بولماز ، یعنی ترقی ایله به رك جمیت بشریه ایچنده لایق اولدینی
موقع احترامی احرارز ایدوبده خدمت جمیته موفق اولماز ، دیبه ن لسان
حكمت بیان شئونات عله نه درین و قوف كوستر مشدر .

حقیقت ! بعضاً اسانلر ایچنده اولیه دهاته تصادف اولور كه ، افكار صائبه
مطالعات متممقانه لریله بجرای انسانیتی بر جهت كاله توحیه ایده بچك بر استعداد
خداداد كوریلیر ، فقط ایچنده بولندینی درد مضیی میشتندن ، اقوات بوسیه
ندار كندن آزاده سر بولوبده جهان كالی كشمینه مدیون هكران بر اقا حق
اولان استعداد خوارقه سیله مآثر بر كزیده ابر كشمین محروم قالارق بر مقتوریت
الهی ایچنده و ویراه عدم اولور كیده و .

ښځه زه زه زه

(مابند)

يارم ! سنك نكمت آليه ك ادرلك بشرك خارجده در . بونك تشریح و تحلیله
چالشمق ذات (حق) كه بر نجاوز اولور . خانناشم خاننا سكا قارنى بوبله بر
موقع اتم ده بولمقندن خنر ایده رز . نقطه دریای رحمت ومفرنگدن قطره
چین اولا جممزدن شهبه اینه به رك ، بارگاه عزنگه « عبدالمجیدی نیون یاراندك ؟ »
فریاد استفهامیسی ایصانه جراتیاب اولیوروز . بوكتله خون آلودی . بو جسم
نخوست مائونی قدرت الوهیتك انسان شكلنده بلاتار اولایسه چكنی كوسترمك
ایچونمی خلق ایتدك ؟ بوبله بر وجود مظالم افزودی مقام خلانده بولند بر
مقدمه كی فرمان آلیه ك سری نه در ؟ ویکرمی بش سبه بو ملت مظلومه نك
باشنه مسلط اینكده كی معای خنی نه اولیور ؟

الهم ! سنك ذات باك مقدسك شیطانره طیار . پیلانره مخرج می اولسون ؟ بو
روح لثم ، سنك (عادل) صفت جلیلکه نجاوز ایتسین ده ینسه اجرای
خبات قدرتی باقیی قالسین ؟ بوقلب بر خیات ، سنك دین عظمت تاریخی تحقیر
حیدیکى تذلیل ایله سین ده ینه او. کر می مملتنده (قان) ایچمکه آکتاب خیا...
فرسته می نائل اولسون ؟ بودست خون آشام، کبه کی طاشلا سین ، غلغلا
یاقین ده سنك قدرت انتقامك سیرجی می بولسون ؟

یافهار ذو الجلال ! برده کی این مظلومانه نك. كوكده کی عكس مسترحانه مو
البته سمع آلیه كه واسل اولیور!.. تیرجور وقهر ایله ترك حیات ایدن زوجلك
قائل یاشار دوكن زوج لری . آجیق وسفالت ایله یوز لری صولمش . كوز
لری چوكش . دوداقرنده بر فریاده صومانه آصیامش بیملرك ، فغان چكر
سوز لری . بولوحه بكا آمیزی شیهه سزملكرك سكا اخبار ایدپور . محبسلود
ایكه ین كنجلك . اولرنده آغلایان والله لری . متفاده سورون ظلمیده
لك نالنه ستم انكیز لری بارگاه احدینكه قدر بوكه لیور ، بونلری بی شك كورپور

هون پرته من كورب قضیه ككنی له خف دیت خیه
از دی سه رملکی بریزم اسی وضعبری از به بسیرم
یان شوشه ومندلاخوه دائم راهیت حالی دی بزائم
وان ككونته دایه نهانی ام صجه كوچونه در زخانی
هرچه له بو دوچار ویدا حاضر ككریا جنون وشیدا
اخركوز حدی چوپه در جور جیوری له عاقبت نما دور
ام زى كریان مسلول ومغیون ها یتنه ام خفیف ومجنون
دایسین به تئانی وتولا جویالفسه دایه وان نسلا
كوهون بجهال شهر یارن هرلك زوه شاه وخوندكارن
كیمت كوئیت مطیع ومحتاج كیمت كوندت وه بی طلب تاج
هرجی وه جابندی ای پرزاد حسناوه دكت رتپو وه منقاد
خاها دغی شهری بت وه دلدار ازدی وی بكم نها خریدار
بسیرن كبه داچیم بییم حاضر بكرم رتپو وه بنیم

..

اعلان

اخیراً جنوره دن لوندردنه به نقل ایتمك مناسبتیله بر مدتدر جریده
حاجزانه بی تمطیله مجبور اولدن ایسه ده بوكره مطبعمه مرتباتك
اكانه موفق اولمقله بوندن بوبله ایده بر دفعه اولمق اوزره منتظماً
ګردستانك طبع ونشراونه جنی اعلان اونور.

Address :

ABDULRAHMAN BEDRIKHAN
75, Prince Square
Hagwayer W.
LONDON

هر طبعه ۲۰۰۰ نسخه کردستان
ولاب عظامنه ارسال و وساطت لایه
قرا و تصبایه نشر و تصدیق اوله جند

کردستان خارچیده هر بر ایچون
سنة ك آيونه بدلی

۸۰ غروشدر

کردستان داخلنده خصوصی
اسقیانله مجانا کوندریلور

کردستان

پازده روزاده جارکی تیت نیساندن جریده یا کردی به
کردی تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر نصایح و ادبیات کردیه بی حاوی
(آیده بر نشر اولتور کردجه عزته در)

عزته نك مسلكنه موافق عربجه تركجه فارسجه مكنوبلر کردجه به بالزجه نشر اولتور

چچی فی کاغذکی ریکه
ژمنره دفی سرکاغذی
وها بینه :

و نجل المرحوم بدرخان
پاشا عبد الرحمن بك

هر جاز دو هزار جریده یا
ازی ریکم کردستان
ده بلاش بدن خلکسی

روزا دوشمبیه ۶ جمادی الاول سنه ۱۳۱۸ فی ۱۹ اغستوس سنه ۱۳۱۶

اعلان

نهیله که من ز جنوره بی نقل لوندزه بی کر لومامن نکاری جریداخوه نشر
بکم . ز نهویفه امید و کم . کوهر هیف جارکی منتظماً جریدا خوه
ازی نشر بکم .

بسم الله الرحمن الرحيم

وقمة مدحت پاشا

(استغراء - مابعد)

عبد الحمید نخصیه آنا خوه به قائما ندستاند وروری دوی مدحت پاشازی دکو هکر
پادشاه خوه اعتبار له قائما نکت کلک خرابه لوا مانع دبی . دزی مدحت پاشا
ناظر مالیه بی غالب پاشا نخصیهات ختکار به زیر ریدرکر . مدحت پاشا اف بیست
چو ما یوق جم ختکار عزلا غالب پاشا و اعادا نخصیهاتی طلب کر . اف طلبا
مدحت پاشا اسماق نه بی لکن صدر اعظم چو مالا خوه استغفاء خوه طلب کر .
هفت روزاژ مالا خوه در نکت . فی زمانه ده کلک جلیها ختکار زیره خبر

دیگر دایچه سر شنی خوه لکن مدحت پاشا حمی ردکر . پاسن دو روزا
ختکار خبر ر مدحت پاشاره شانده کو مطایین وی قبول کره بلاجه ما یینی .
مدحت پاشا باور کر چو لکن دیت کو اف دافک بی . زیرا وقتا کو چو مایینی
کت مزکی ده باورک چونک مهر اسداری ذی خوست . وی هنگی اوی
زانی ختکار چه حبله لی کر . در بیست مهر داو پاسن دوساعتا له واپور سوار
کرن و ز اسنا بونی در بیست . ختکار ز قیا مدحت پاشا کلک دترسا لوما کلک
اعتاد کر وقتا کو ختکار دیت ملت دنک نا که کلک دل خوسن بی . و مدحت پاشا
زی ریکر ناق انکیز . مدحت پاشا له ناف او روپا بی ذی مظهر تقدیر بی لوماهر
ختکار زی دترسا حق حق سکوت زیره احسان ریکر لکن اوی ندستاندرد دکر .
عبد الحمید زفی حالی یکجار عاجز دبی . عبد الحمید نهسایت خوه هو کردانی
مدحت پاشا کر اوی ذی اجابت کر چو کریدی ساکن بی . مدحت پاشا وی
دری ذی خدمت ز وطنی خوره دسکر خلقین ویده ری کلک ز مدحت پاشا
نمون بین مسلمان و فله حمی دوست و مشفق بین . پاسن دو هیفا مدحت پاشا تلفرافک
ختکار ستاند کوبیه صدر اعظم پاسن دوساعتا دیسا تلفرافک ستاند کوبیه والی
بی شامی . نهایت چو شامی .

«بیوک عبد الحیدک» هر حال و حرکتی انواع مذلت ایله مزوج بوئبور . هم ده اول درجه ده کاک هادی کوله سائده بیوش کوله اوغل کوله لر ایچنده بیله مثل نادر بوتور . چونکه بر کوله زاده بیله حتی سفینه آلوده بر عیظ ایچنده بیوش اولسه بیله پادشاه اوله بیوشی کورسه اتنده کی تختک ایچنده کی کاجک تاثیریه اولسون الفانده بر باز تیدل بر باز بیوکک مشاهده اولتور . و بوده یک طیبدر . بیوک عبد الحید ایسه اول و قسکی وزراک الی او پرک غنه کجه کدن سوکره . رضی مقصدی . اقصای اهل ملک سادتی اولان مدحت پاشاک وجودی همو ایچک اولوی . و ارزونی اجرا ایچون مدحت پاشا بی قارشو سنه جافره رق بر قیبه برینتی اوریدی تاریخ طالعده یک جوق ظالم جلاد پادشاهنر ایچیدیش اولدی کی حرکت جواهر الله تریه کورمش کوتو پادشاهله مخصوص ظلم دینلور و الکنز پاشای مشار الیسک شایسته تاملر ایدیلور اقلور ایدی ، لکن عبد الحید غننه اولدی حاله هر کون مدحت پاشای سربینه جافره الی اوزر و دیگر طرفدن دخی کندی بی اهام ایچون برینه اویش و دیگرینه یکر می بیگ لیرا اعطاسیه عبد العزیزک قائلدر افسرانس ارنجک ایدم جک ایکی بلاخی شاهد بولور . بر صورتک او وزیر عالی همسک محکوم و طاعنه تپید ایدکدن سوکره بلاخی شاهدلر بلکه بر کون بوش بوغازلق ایدره اینش پاتلاق وریره مطالعه سیه انتری دخی نفی ایدکدن سوکره مدحت پاشا به یایدی کی استانبولدن کوندردیکی جلادل واسطه سیه انتری ده کیمه پتالورنده ایله بو غدن دی بو بلاخی شاهدلر جزای سزایری بولدیلر - دیندن سقندن ایما سزاکور - فقط عبد الحیدک جزای نوقت وریله جک هر فرعونک بر موساسی واردورده موسی ده بولمت مظلومه اولسه کرک - - - حاصل کسه تک خاطرینه خیال کجه جک سورنده ماهرانه دسیسه لره بیوک عبد الحید بر جوق غیور وزیرانی برو سورنده نبیسو اعدام ایتمش حتی روسیه ایله وقوع بولان عرابه اخیره ده سیاهان پاشاک بعض موقتیلرله ملت زنده قزاندی حسن صیت و شهرت و همه طوقسیه پاشای مشار الیهی بر موسوق حربده مملولوب و شورونله قزاندی حسن شهرتی ازاله

ایندرمک ایتمش بیوک ایچون دخی مشار ایله قوماندانک سیتده بولنان ماهر معلم حرب آزما قرق بیسک عسکری الوب بر طاقم دوکوتی افراد ایله تبدیل ایدمکدن سوکره روسیه تک ال بیوک بر قوتیه چار ویدر مش و بوسورنه کندیک . تنه سنک تاج و تختک و حتی عرش و انوسنک محافظه سی ایچون دشمنسه اوغراشمنه کیدن قوماندان وزوالی افراد عسکرک بیکرله تلف و اسیر اولسه و عاقبت حدود بوینده اردونک هر تنه سبب اولمشدر . بوئی ایشیدن پادشاه محظوظ مسرور اولمشدر - اردولرنک منلویتیه کندیسی غالب کورون بر پادشاه - الی نه غرات خلقت ا ارنلیک اختلالی زمانده پادشاهک اوغرا دینی محقرات اک سفیل بر کوله تک یله تحمل خارچنده اولغه برابر عتایلر پادشاهی اولان غازی بیوک عبد الحید استانبول ایچنده غصن ایدن عصاه سلام شاهانه تبلیغ ایدرمک و بولرک جلهسی یک حقارتله رد ایدلر کی حاله ایرتی کونی طاقوق اتیله چوریه و فریحله کوندرمک کی غرات اسوالده بولمشدر - بر طرفدن اردولری اجندن اولور دیگر طرفده عصاه فریحله کوندر و ایلردن الله ایتدکری ده سبحانه ده خیابو غنبره ق کچی جنایتده بولور عصاه شو بولده معامله ایدن عبد الحید عدالت ایستر دین بر ترک کورسه - وای ژون ترکدر - ده رک دکلی بالکنز کندیسی حتی کورشدیکی قدر احیاء اولدی و ارسه جله سی افریقا فزان چولارینه نفی ایدر جوق دفعه لره بولده بحر سفید ضامه لریه تسام ایدریر .

سرای ایچنه کبر لده کده ابرجه غریب اسواله تصادف اولتور . چونکه کور بولورک پادشاه بر طاق اوشاق مقوله سی حربی یلی حتی ابو الهدی کی قتل لری اطرافه المین همج ایکن ال بیوک رتبه لره مظهر ایتمش و سوکرده بر جوجک اول ایسله کندیسه بره یک ایدقن سوکره ایرتی کونی اوبه بکک شکی و هیبتندی قورقسی کی پادشاه دخی بیوتدیکی اوشا قزندن قورقده پاشالار اودی بالمالار . پادشاهک شو جناتی کورن سزای حلقی امان فرستدر استغافه ایدم ده رک زورنار له زوالی اسیر پادشاهی بر در اولور قوتی و جیلرینی طولدرنه

چالیشورلر حتی سرای خلقی «میلان ایشرا» بله عالی بی اله اللشردر -

عموم مأمورین ییلدیزه بیخی خلیفه سلین اولان عبد الحیده مراجعت ایدر بولور . ارباب مراجعتی قوله مأمور اولان ده پادشاهک نرجانی وکیل دیمک اولان پشی کاتب تحسین یک در .

افراد ملک اوله باحتیاجک نجات و تصرفاتقا ستیاع ایله خلیفه بر عرض و ایصال ایچمک مأمور و بیاً علیه مقامت قدر مهم اولدی اشکار اولان تحسین یک اکتدیندن ایدی اواس و تیبهاه بنا بلا استنا هر کسه بلان سوئک ال عادی بر ایش ایچون ال اوراق بر کسه بی ت لره اغفال ایله ییلدیز قصر هارونیه طاشندور مقصد اوصاف - بیضاً بولر میانه بر قائلسی بولتور که شو اغفالانه هر صلعه حدت ایدر و حتی تحسین یکی شتم ایچک درجه لرته قدر ایلرولر تحسین یک بویه سنی جزایه جاریق دکلی حتی حدت ایتر و (ینه ایرتی کونی کل ایشی پیوزیرم) در حرف ایرتی کونی بر سوک نفس دیه رک بر ده کاید تحسین یک مامه سنک اوزرنده بولان بر کسه بی جیقا ووب کال حرمت و تواضعه عبادت ایدرجه سنه او یوب باشنه قورقدن سوکره (بیورون اقدمزک احسان شاهانه لریدر) دیه رک اوزادر بو لدم ایکی سنه دهری سورونان ایشک او کونی بتولوسی امیه ایدرکن کندیسه بر صدق تک اوزاد ایدنی کوروجیه دهه زیاده حدت ایدر و بو احسانی الوب بره آثار و حتی پادشاه حقنده اطالعه لسانه بولورق اوطه دن جیقا تحسین یک بونی ده بودار کیدر اقدمنده ایشی اکلا بوز اوده متأثر اولز - شو احوالی کور کجه ادلری انتخاب خصوصنده سلطان عبد الحیدک حیاتی نسبتده مہارت اولدی تسلیم ایدیلور . سرلیک بو بولده کی احوالی یازلق ایجاب ایسه کتابلر تنکی ایدر فقط فطرن و عییلی عالی اولان عبد الحیدک فن و تجربه خارچنده کی معاملاتق تریف ایچون ذکر اوتانان مثالر کافی کورلکده جله مزین طگون ایدن سیات شاهانه تک بو قدر تصادفیه اکتفا اولدی . الله شو غرات خلقی شو ملنک باشند رفیع ایستونده ملنک بلاری افریقا چولارنده اولی چوجنلری سواقارده قاتان سفیل طول قاندری خلیس ایسون دعا سیه ختم کلام اولتور .

خدی مطعمه سنده ظلم اولمشدر

کفایت هوسا دل و هفتان

هریک زده و هیناد و جاقان
حافظ زده و مکر خدی بت
جانی معوب و ده وافدی بت
هون هنده مقیدن قدیدی
ایرویتی کوچونه صدی
و هوشمرا اندر بوچه سرسال
هون رامست بین کو بوچه احوال
یرن کو مقدمه چه و کده
اف حیره با خیال بنکه
هون بوچه حزین ای مطای
نین چو نتیجه بی قضایا

غرائب خلقت

شو کاشات ایینه تصادف اولان مخلوقاتک اک
مکمل انسان اولدی، و جناب حنک عقل کی
سبب انواع سعادت اولان بر جوهری انسانله
حیوانات سائر دن زیاده بخش واحسان بیوردینی
چه و معلومدر
بعض انسانلک منسوب اولدغلی شو
صنف خلقتک علونیه برارک عادی ر حیوانک
بیله یامدی بر فعل قبیح ارتکاب ایندکاری
کوریلور، بوکاسب ارانورسه انسانلک افسال
وحرکاتنده کی فرق و تفاوتی بالکرافطرت و مشر لرسه
آرامق دکل برده ایینه بوندقار، عیظک تأیر
وقوق نظر اعتباره امایدر . عیظک دکل بانکر
انسانلر، حتی حیوانلر اوزرنده بیله بیوک ر
تأیری اولدینی کوریلور . مثلا : کرک آکل
الحوم اولدینی حاله بر آوسی اوقادن بیوتدیک
کرکینی آو اتی یکدن منسه چالیشور و موفق ده
اولور ، حتی اول درجه که او کوکی جوق آج
قالبینی حاله اندرینسک و حتی بر یانجیک یه
اورمش اولدینی طیرک یانی بلشنده بولورده
یز . کدی . کرک خلقتا بر لرلر منضم
اولدغلی حاله اوقادن تریه ایضی بر کرکک
اوده اندرینسک کدیسه برار حسن امتزاج ایله

افسته کالات عقلیه خسرونده هر حال
وکارده انسانلردن یک دون بر طبیعتده بر اولدی
اولدقاریه لشنده اولمیان حیوانلر اوزره عیظک
بو درجه لره تأیری بلاده ذکر اولان شوایکی
عادی متفانلر یک صریح اکلاتیلنجه قوه مدکره
واذمان حسیله کوردی تریسه من ده زیاده
متأر اولدی طبیی اولان انسانلر اوزرنه عیظک
له درجه لره قوی تاثیر اوله جی اوقی بر
ملاحظه ایله تسلیم اولنور .

ایندی انسانلره کوردیکمز علوت و درهالت
اخلاق کندینه اربا بلاسندن اجدادنن انتقال
ایده جک احواله عطف ابلک قدر طبیی قدر
فتی ایسه ایینه بشدیک عیظک کندبسه الفا
ایشیک تریه و عطف ابلک دخی اولقدر طبیی
وقیدر

شو حاله نظراً پدیری حسن اخلاق صاحبی
اولان برکسه سؤ تریه کورمش ایسه بلا سندن
ارنا انتقال ایدن محاسن اخلاق ایینه بشمش
اولدینی عیظه کوره جزئی و پاکلی قنباً نائب
ایده یلمسی نمک اولدینی کی پدیری سوه اخلاق
ایله مروف بر که بلاسندن ارنا انتقال ایدن
مساوی اخلاق کوزل بر تریه سایه سنده کلی
تغیر و تبدیل ایدرک تریین ذات و صفات ایده
تلیس یک نمکندر

اخلاق اوزرنه مساویاً اجرائی حکم ایتمکده
اولان طبیعت ایله تریه نسبی ایله سیه حکمز شوابکی
قوتدن بر شخص اوزرنده هر ایکسی حسن سورنه
اجرائی قایر ایشی ایسه او شخصک هر حال وکارده
احوال سبب دین تجرید نفس ایله رک ارباب فضلندن
اوله جهه اصلا تردد اولنسه مبه جفی کی بالنس
تأیر مقابله معروض قاورسه اندن هیچ بر یقده
فضائل اخلاق ایله ایتک جایز اوله مر

احوال مذکور بون اربابش و تحریه زرده
معلوم اولدینی حاله شو قاعده مک کاباً خلقتده
پویاه حلیله جدأ حارق الماده بولان عد الحیید
خان تانی کورنبرکی حاله و اخلاق یله بون عالی
حیرت ایینه بر اولقدر .

بوسحققی پیش نظرله اله رق سلطان عبید
الطید خان تاینک بکرمی درت عه دتیری ایشغال
ایتمکده اولدینی نغصه اوزرنده ایزن ایتدیک اخلاق
چرسه بی نظر نامه اله لده

بوکون (بیوک) طوقی نظامی اولان
سلطان عبد الحمید شمشکان سلطان عبد الحمید کی
بر سلطان ذی استقامتدن توله ایشی سلطان بن
السلطان اولوب ایومر اجداد عظامندن قالات
بر تخت سلطنت اوزرنده بولنور .

عبد الحمید بلاسک اوغل اولق حیینه البینه
پدرینک جدلات و شامتی توارت ایتدی طبیی
اولسیله بلیمی کی شاهانه بر خلقتده بعضی لازم
کاور ایدی

بوکنکته طبییه به نظراً عبد الحمیدن بوکالکن
بشقه بر شی ظهور انبامل ایدی . عبد الحمیدک
جالی سریر سلطنت اولغیه قدر ایینه پرورشاب
اولدینی عیظ ایسه پدیری بوزسه دتیری سلطوت
و بهائریه بون اورویانی ترقین اولان بر خاندان
سلطنتک پرورشاب شوکت و شان اولدقاری برار
شوکت برادر . اوله بر سرار کی ایینه پشان
اناطم ملولک کیسی خریطه طالع باقه رق کره
ارضی استخفاف ایله برادشاه آز کورمش .
کیسی زمان سلطنتده دافعا میدان حربده اتسده
یالین قلیج عادی بر نقردن قریق ایدله جک سورنده
اردوسی اوکنده جایشش جایشش اجرائی عدالت
و توسع ممالک ایشدر .

سلطان عبد الحمید خان تانی اجداد عظامندن
توارت ایشی لازم کلان شو خلقت طالع ایله بوغجه
شیشلرک بو واسی دیک اولان سرایده تریه
کورمش . دانسا اسلاف ذی سلطونک غسیرت
دلبرانه لرین دیکمش تکبیل مدت سیاننده آسراه
حرکت ایدرک هرته ایستسه هرته سوبهسه
در حال اطاشله اجرا ایدله بکنی کورمش
هر دیدیک ، حتی ایبتون خطا اولسیله اطرافنی
الان جاهل دلقا و نقل طرفندن یک درلو یلان
ستایشلره قدر اوله رق کبر و عطاش تقویه
اولمش حاصل مند . متکبر . منتظم . جیور
مقاوم ، منسلط اولق و جین و مسکین اولماق
ایچون هرته لازم ایسه ایفاسننده هیچ تصور
ایلماشدر .

اننه شو سورنه بشدیر یله رک نغصه کین
پادشاهنک احوالی قدر طلبه قدر خونریزه
اولسه بیله هیچ اولنسه یوده ریا و احتشا اتسده
اولوب اچیدن ایجه اولسی لازم کورده غرایب
خلک لیر نغصه حیرت نغصه اوقی اوزره هیچ اتسده

اس و جلوسا سلطان عبد الحمید حاصل بی .
 پاش چارلسا عبد الحمید دل نغوه شی
 حی ملت استیلا کر بی . وکلاهی زئی ژ
 استقبالا ملتی مأیوس ما بین پاش یستی کمال
 بک وضیا پاشا منتظر بین کو عبد الحمید
 وفق بیه ملک خوه سراخوه ده بکه مشاور
 چیر نکه سر فی خیراخوه سنتری دای مدحت
 پاشا و ژیره سوئد خوار بی لکن وه کی
 عبد الحمید دیت کویمت اجرا بی وایدی خوه
 پادشاه زانی کو حی خوه ندادت عهد و بیجا این
 خوه پاشی ضیا پاشا و کمال بی نکر شونا وان
 پاشی سعید پاشا کر دانی بر رکا خوه .

اق ماملا عبد الحمید مدحت و رشدی
 پاشا و خلقین دی حی ناف حیرتیه هشت
 چونکه عبد الحمید اول روزا چارلسا خوه
 اثبات کر کو سوگندی خوه ده خاتمه . پاش
 چند روزی وکلاهی خانی بی محمود پاشاده
 اجتماع کر . عبد الحمید وکلاهی انساد کر بی
 لوماوان مذاکره ییده قراردان کر مشروطیت
 اداره نه الزمه هتک اصلاحات کاره سفرا
 اسکاات بکه . لکن مدحت پاشا وکی دیت
 کو او وزرا حی سرمفتا خوه مشروطیتی
 قول ناکن عنری و مذاکره ییده اثبات کر
 کوجه تعدیلا و تنظیمات چیکن پاش چند
 روزی حی بی ناف استبدادا عبد الحمید
 زائل بیه لوما کر ازی استغفا خوه بدم و ژ
 مجلس درکت .

عبد الحمید واقف احوال بی وقتا کو
 مدحت پاشا چیر لک دا استغفا بکه اوی
 گنجه بین قانون اساسی ز مدحت پاشا خوه دست
 و به فی طلباها امید دا مدحت پاشا . -
 لکن نتیجه حال عبد الحمید ژ عیباا ملتی

ترسا لوما قانون اساسی اعلان کر . وقتا کو
 قانون اساسی اعلان بی سفرا حی سکین لکن
 اغتایف مفتتا دولتا خوه و ادیلوا دولتا صوره
 تقی واعدا ما مدحت پاشا طلب کر چو نکه
 دزانی کر مدحت پاشا فسادا وی بی عمره
 دهله .

ابتدای سلطنتا خوه عبد الحمید حی حی
 وزرا نکر بی بن دستی خوه ده نایا اف
 احوال و تبدلات ناف مثبته دائم موجب
 گفتوگو دبی خلقی حیا دکو عبد الحمید به
 هتا اغتایف دوکت سرتققی . عبد الحمید
 اف حی دزانی دهبست لوما ژ غیلاک عمومی
 کلک دترسا . وکی قانون اساسی اعلان بی
 مات حی کلک شادو خرم بی چکو ملتی
 دزانی کو به فی قانونی خلقی حی زرو حی
 خوه مالی خوه امین دبه . -

حکومتاروسیایی بالنکس ژ مشروطیت
 ادارامه کلک مکدر بی چونکه دزانی کو هر کر
 دولتامه به مشروطیتی اداره بیه ای خوی
 قوت و مکتت بین . لوما پالیجوریه اونیا تو مین
 شدید المال دا حکومتامه . مطالباتین روسیایی
 مجلسا عمومیده تذکر کرن مدحت پاشا رسیی
 وی مجلسی بی و بی طرف مال لکن مجلسا عومما
 تکلیفین روسیایی رد کر و اعلان حرب بی
 عبد الحمید اعلان کر کو مدحت پاشا دانی
 شری بکه و عبد الحمید دزانی کو به ناگلا شری
 دکاره ملتی مشغول بکه و به فی وسیله بی
 مجلسا عمومی تعطیل بکه .

تعطیلا مجلسا مبعوثاره اولان نیا
 مدحت پاشا لازم بی فی نقطه بیره محمود
 ردیف و سعید پاشا ژ کی کلک معاونت دکر
 اون ری سرمفتا خوه مدحت پاشا ندقی

لوما رسیله تکبیت عمری دکرت . حصول
 مفصلا خوه ده اولان حیله ک تزییه کر لومی
 مسئلا قائمه پاشی

(زین وم)

مماود تاسی وزینی ژ رسال استعلاما لوبانی

لاجر سر کنشتی

اوری فکرین بوی لیبی

حاضر شلیان کوسکی نناسی

هر چند کرن لیبی تبدیل

اماندوبت ژ حال تحول

عشق کربون و سان جیدل

ایدی ندچونه حال اول

قط کس نذکوستی وزیه

خلق خوه دزانی اجنبینه

داینگه وان هیوزمانی

تشیه بلای اسمانی

زالانگی لبر زبون بو

وی ناف زبیری چیز بون بو

اوهات ژ غفلتی بسردا

فکری کوچلی دوان دبردا

روشنستی مذاق و مشرب

وندا کر نه ذقن دغیب

ینی دتعبیر و ملان

مه پاره دحالتی و پالت

جلوا بوی جوچی دتازه

رنکی سمی بجای غازه

کانور مثل عذارقی

صورت کل کرماه غرقی

ذاتی کو بری دبی لیبان

محبوب . محبتی اناسن

کوردستان

۱۳۱۰

جمعی فاعندی ریکه
زمنه دئی سرکافدی
وها بنیسه :
نجیل المرحوم بدرخان
پاشا عبد الرحمن بك
صندوق البوسته (۶۷۹)
بمصر القاهره

(یازده روزگه چارک تیت تھیساندن چریده یا کردی به)

کردی تحصیل علوم و فنون تشویق ایدر اصابع و ادبیات کردی به حیوی
(اون بش کونده بر نشر اولور کردجه غزته در)

KURDISTAN

Adresse: Boite spéciale N° 679 CAIRE

غزته کن مسلکته موافق هریمه ترکیه فارسیه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولور

هر چار دو صد چریده یا
انز و بیکم کوردستانی
ده بلاش بین بشلکی

مخبرین
کردستان (غزته سی
صاحب و محرری بدرخان
پاشا زاده عبد الرحمن
صندوق البوسته (۶۷۹)
بمصر القاهره
هر طبعیده ۲۰۰ نسخه کوردستان
ولات هکانه ارسال و روانه کورده
قرا و نصیانه نصر و نسیم اولنه چندو
کردستان خارجنده هر زاری ایچوق
آنی آینی
۵۰ سنه ک آینه بدلی
۸۰ غروشدر
کردستان دلماندنه خصوصی
استانقره مجامع کوردیلور

﴿ روز این فی ۳۳ شوال سنه ۱۳۱۷ فی ۱۱ شباط سنه ۱۳۱۰ ﴾

﴿ وقته مدحت پاشا ﴾

استعداد — مایه

محمود و وردیف پاشا زاین کو اف شغل
زو نایه لوما اولاً ذیلی سلطان مراد اعلان کرن
و پاشا اعلان کرن کو حکومت دست مدحت
پاشا و رشدی پاشا مایه . روزن اینی سلطان
مراد ننگاری در کف پیه جامی کس اون تدبیر
لوما او اشاعا محمود وردیف پاشا تأید دیگر
لوما قبل و قتل کت ناف خلقیده خانی
دست شکانی کر خلق دکو هکر خنکاری مه
ینته یرن مه اگر ام دست مدحت و رشدی
پاشا مانه یرن مه دام زئی بزاین . لکن
عبد الحمید دیت کو اف شکایتا خلقی گه مانک
هند کده طبری لوما مراجعت سفیری روسیایی
(اغتایف) کر اوی زئی اف حال فرستک
تبعج دیت لوما ز غللا بلنارستانی بخت کر
و دست اعلانا نثری کر . اغتایف مراجعت
سفراین دیرنی کر ز ناف ولف سفیری
انگلتاره بی سیر هاتری یاردر حال حی دزانی

لوما فط کوهی غوه نمل اغتایف . اوی زئی
دینا سلطان عبد الحمید وه استشاره کر وه
درسا ز افندی بی غوه ستاندی حرکت کر
یعنی چو باب عالی کو من دئی از اعتمادا
غوه بدم خنکار ازی زوپره بمشاظلا له
بلنارستانی دبه یرن لوما من دئی از بیم .
عبد الحمید دزانی کو سلطان مراد حال نه بی
سفیرا قبول بکه لوما اف شیرت له اغتایف
کری . به تشویقا سفیری روسیایی غیری
سیر هاتری یاردر سفراین دئی حی متفقین .
مدحت و رشدی پاشا زئی جرکتها کلک
جیری ما بین . پاش چند روزکی مدحت
پاشا و پورکی دیت کو محمود و وردیف پاشا
خلقی ننگه وی به فی طرزی عرض حال کرن :
« وه حالی خلنی نیشان مه کر ابر و سفر اجمی
دزانی کر خنکار دینه . پادشاهیا مرووک دین
عقلاً شرعاً نه جایزه هکر وه تانی اون اری
مه بکن ای به معاونتا سفرا عبد الحمید اجلاس
بکن .

وان خیرین هر دو مدحت پاشا ناف
دهشتیده هشت لوما ها وی روزی رایی چو
نک عبد الحمید . سلطان عبد الحمید وی
هنکی چنتلکا غوه یا (موصلو) بیده بی .
وقتا کو هر دو پاشا چون حضور اوی
مسئله یعنی نساغیا سلطان مراد زوپره عرض
کرن مدحت پاشا زئی و چا کر کو وكالة در
کفه سر تختی عتی سلطان مراد اعادة
حافظت بکه .
سلطان عبد الحمید وکیلی قبول نکر .
زو مدحت پاشا کو بلا اصالة بیه لکن به وی
شرطی کو وی سلطان مراد تبعج بی تختی
دینا زوپره ترک بکه و زمانی سلطنتا غوه ده
قانون اساسی قبول بکه زونیا وکلا در ننگه
منیا وکال بکی مشاوره ینته لنگ غوه .
عبد الحمید فکر اخوه افشا نکر سلطنت
به فی شرطی قبول کر و سر طلبا مدحت پاشا
سندک زئی دانی .
اقه به فی صورتی خلما سلطان مراد

ایستادن لاشه بر درجه استفاده اوله جنی
 مثلاً اقبال سابقه ولاحه ایه ارتق بزم اصلاح
 حال ایتمک استانی اولدنی هر وجهه تبین و تحقیق
 ایندیکندن بزی حقیق، بر طریق نجاته سوهه حق
 بر حاله کورومک ایچون دخی قوتورده برقرارتقی
 ویرایور ایسه احوال ایه من تأمین اولدنی بندهن
 بنقه روسیه اولرک دخی حرص و اذیت برسد
 چیکه لک نهایت ویریش اوله جنبه نظرا اورویا
 ایچون دخی خیر و بد بر ایدیش اوله جندن بو
 قضیه تک مع الحجاب اضطراره شوک استحصاء
 همت بیورلسی ملک و ملت ایچون پک بیوک
 بر خدمت ایدیش اوله جنی جهته شو فرسنگ
 فوت بیورلساسی نم غیر حد اضطراره اجتناب
 ایدرم زیر ابرویاج مسومدن بنقه چاره قائلمله
 ارتق چکنیه و محرق محافظه سی قضیه عمل
 قائدی فقط تحت تأیید الله حق قاعده پالکر
 طریق بقائور مستنده اولوب بیانی بلا تفریق
 همومه محمول اوله حق و موقع معلومسک حکمی
 و قوتی تعدیه ایله چک سورنده اولسی لزومسی
 دخی امر ایله تلقین و تعظیم بیورمق لازم کورولن ایدرم
 بر مذهب بیورمک غریب و عجیب حاله وقوعه
 کله و دودلک حالی اغراضه حق بیورمک
 تزیید ایله چک معاملات دخی بر طرفدن ایلمر لکده
 هر از جهه خلاف مأمول حمدی باشا قبل الاضلال
 مجلس میمونان سید باشا لایله سر عسکر باشا دن
 ناخشنود اوللرله لزوم تبدیلی استناد ایتمک
 لعیتمنده بوته یورلر یورلر بوته بر تکلیف و قوعومزدن
 ول یورلر عزل اولننه مناسب اولور بویه زمانلر ده
 نکال عامه خلاتنده حرکت بجا اولوش شو اقامه
 کندورلر نه غرضه مینی دکادر کندورلرینک باشه
 بی جنبه بو سوزی ایراد ایدرم دیمی اوزرینه
 نلر نم ایستدر دیندکده انلر کندورلرینی بیله محافظه
 ، مقتدر دکادر دیش ودها بویولده خیل طوغری
 ووزلر ایراد ایشیش اولدیندن کندوسی دفع
 بدلسهر بو کتاکش لوه سنده من غیر ماملر بو
 هیچ سوز ایراد بیورلش اوده انشته لرک بر بی
 نرای و برسی دولتی باطریه تمبیره محمود باشا
 ن اظهار شکایت اولسی قضیه سیدر بویوده
 مدی باشا الدینی کی محمود باشا صامتدر کویا
 بود باشا برمدت تیرو اسکی شاختده بولنا سنده
 مولای بعض اشاعدن شوکا بوکا ایندی حجه
 ر عسکر واقف اوله حق و اخرد اختراع ایدرله
 بی القسا ایله اتی دیر بویولده غلبه ایستدر دولتی
 بدینته کوره : بش میونلری سر عسکر عامیه
 بود باشا تحریک ایتمی سیدله اتی مجلسه جاب
 نمک درجه سته قدر جیشده نقلدن و مجلسک

بر طرفدن بلا احتراز لایکنلری استطاق واستهوان
 ایسی حقدن بحرمانه اسرار و تأمینلر و بریده ک تیره
 ذمت جانشلده اولسه برابر انلرک تحری : احواله
 تصدیق ایلموسی ایچون بو جنبه جنبه دائر
 سر عسکر وسیدل طرفدن ایدیلان اتریش ل
 دخی توحیش ایدیکندن جسدن اولرک بر کال
 اولدنی حاله انگلزه دونیا سنک کوی روسیه
 اولرک دخی او حاله استانبوله کرسی مشکلاتی
 اوزرینه حضورده عقد اولان جلسه جلب اولان
 بر قاج سموت بجنده کی استارجیلر کنخدا سنک
 روسیه لوزری دایمک استیلاعت اولوب اولدنی .
 بختده بو مجلس اوج ای اول اولق ایجاب ایدر
 ایدی دیمی اوزرینه پک نیور بیورله رقی سید
 پانا به صلحتک جریانی حکایه ایت دینلش وار
 سولر ایکن ینه استارجیلر سکندراسی نم مرادم
 اقدمزده تبریش دکادر دن ریک عرض معذرت اید
 یم دیر ایکن ده ازیاده حدی دعوت ادوب بو بر
 قاج ایدمز حریف بسندن نه ایستبور ل
 بوندن ناموسمی دعوا ایدرم بر چام وار
 ملک و ملت اوغریشه آئیده نسما ایدرک
 لازم ایسه شمدی باذات حریه کیدرک ایقارلر اتنده
 تلف اولقی افتخار بیورم بنده سلطان محمود
 اوغلام کی سوزلر سوبانش و بجزیره نظری
 ایتمه کانه رقی ارتق و لر حدلری مجاز ایدر
 تأدیله ای زمره کی باغ مشدر بونی منقائاً حریف
 دیگر اولسه به چیقار بونی توقیف ایدیش و ختام
 مجلسن سرکه بالاسترام حالور برلشدر مجلس
 میونلک وقتدن اول قیامت سکر سر حکمت
 سرکه کی میونلکه حرکت اجرا ایدلماش اوله
 بلکه بر درجه ستر و تأویل اوله بیور ایدی فقط
 بعض اعضا نلرک ملک تریه ضعیفه مرتبیه درحال
 طرد اولغری و از جهه ادوتلی راسم پک سورت
 قیده بروسه اعزای ارتق غرض اصل کی کتم
 و تأویله عمل یاقدی اورویا اولرک اصل زی هیچ
 بر اصلاحه حقیله تشبیت ایتمککنکه آتام
 ایندکری مسیادله اولدنی حاله شوهر بر زمان
 بمرانده و اعترافاتی مع زیاده بوجهه تصدیق
 ایتمک عقلم حیرت وجهه یأس و نفرت و بردجک
 بر وقت مؤنه در دولک کرتار اولدنی مزلفه
 هولان نظر امیتمه اولوب اصل اربیلان شی
 اوهام معلومه دن عبارت اولوب بعض وقوف نامی
 اولرک هجرت کورولان سینلک بوزده کسانه
 ادهم باشک اظهار میونلکه و اسکار مولانای
 سبب ویردیکله ما عدا کندوسدن کایله امین
 اینته بویولر قییه دخی مسیاده دولی وجوده
 کورومک بیورن اوهام تویور بیددن دخی خالی

اولدنی رقی او یولده دخی جوق قاتل ایش ایش
 حاصلی بر قاج دل ویر ایکن چایین توجیه بر دولک
 زوال و محروم سبب اولدیلر قتلانی قوت ایه شوال
 وقوعه کله بو قدر تألف اولن ایدی مرضی
 موجود اولدنی حاله مجرد تدبیر اخلاذیه ایدیلان
 خطالردن مغلوب و شهیم اولدیمز خاطره کلدکجه
 انسان قبر اولق درجه سته کلور سبب اولرله
 لنت ایتمک دن بر فائده اولیه جندن کس ده
 چکی شایر بور هله مهاجرن عیار کاتک حالری
 کورلدکجه مقولر و ستر سبب اولرک بونک جزاسی
 کوروسنر ایسه حاشا وجود الهی بی دخی انکار
 ایتمک درجه سی بیله خاطره کلور قرط یأسی
 و نویسدن باش عفو طالی جناب ولی التمسرت کوه
 ندرک بر مقام کسک من زبان امیز ایه بوسورنه منصدی
 اولدیم تصدیکات علوی و باعث افتخار اولان
 توجهات جلیله بنده پروردلرینک دوامی باطمینه
 استرام ایتمک قرین علم طائمول ریحانه رزی
 بیورلده هله مر حله امر و فرمان حضرت من له
 الامر کدر ۷ شایله سنه ۱۲
 رؤف قوالری

حوادث

ملک کوزلی آجیدی : داماد محمود باشا
 حضرت نلرک ' و غیره اکی شزاده محترمه لک دار
 ظم و اسارت دن فرجه با یخلاس اولدقاری کوزلی
 بسبتون چینیستانان هرقمه الهام مسیحه جان
 بر مجلس مهم تحقیق شکل ایتمه سی ، و الحاحه
 اسلام اهالیکن ، حسن اولان خشنود سزلی نه دن
 ایلمی کلدیکی ' آرشیدر مه سنی هاراده '
 بیوروش (۱)
 آرتق ' ملک کوزلی آجیدی . بویه حرکتلرک
 ماهیتلرینک ای ایدی تقدیر ایدور ؟ و دیورگه : -
 شوک کباب ۰۰۰ خشنود سزلی لک سینی
 بیلمور میسکر ۰۰۰ قاج بیکنیجی اولق اوزده بر
 دفعه ده اکتار ایدم :
 حرت ایسترز ۱ عدالت ایسترز ۱ یق : حیات
 ایسترز ۰۰۰۱

صدارت مسایحه سی : داخله نظری ، مدوح باشا
 صدر اعظم خلیل وقت باشا نه سوزله اولورسه
 اولسون عزل ایدر بور او مقای کندیمی اشغال
 ایتمک تمبیره اوغرا شخنده ایش فقط بویاید (توجیه
 شاهانه) خارجیه نظری و ذوق باشا ، ده بویوروش
 بویاید بر روایت دها وار : صدارتک حجت
 عالییه دن بر ذاته و بریده رک علانی ده اولاق
 تصوراتی وارمش . باشا ' هانکیسی قازانه حق ؟
 هدیه مطیبه سنده طبع اولمشدر

وطنك استقبالی ، عدالتك وجه تطیعی
 ة اداره مطعت و اشعار اخیر كه لريك تعین
 ایتدیكى منای بی منایه ترك ایتشده قوجه
 دولت ، مظلوم ملت بو ظله لك آثار تحریبه
 سیله محوا ولوب كیدور ۰۰ بوكون اداره
 حمیده لك همراهی شمه سنك عزت
 اوداقه باقیله اداره مطعت و اشعار اخیر كه
 لريك ، عثمانلريك طریق استقباله ، وطنك
 شبراه ترقیسته ، عدالتك جرای تطیفته
 دیكدیكنی كورمه مك قابل اولاماز .

مثلا : مرحوم كرده عصبان ظهور
 ایدر ، فرماندان : بر تفراف چكر كریك
 اختلاقی نكینه بروده موجود بولان
 عسارك عدم كفایه سی تین ایتدیكندن
 سریا شوقدر طاہور عسرك سوق و اعزاز
 سی ، لره دن هفتہ لكر ، بو تفراف تكرر
 ایدر ؛ نهایت بر جواب كلیر ؛ دیشیدی
 صكر سوق ایتك آویا نظر نده دغدغه بی
 موجب اول جفتن موجود ایله اداره
 مطعت ایدیکز ، اقتشاش كندكجه بوور ،
 توسیع دائره سرات ایدر ، فرماندان
 طرفدن عسك لروی دفتاله بیلدیلیر ؛
 اداره مطعت ایدیکز طاہور لرندن باشقه هیچ
 برشی كوندریلز ، صكره اینه ایتدیلمداخله
 و عسك سوق ایدر لر ، بو وجهه كرك
 محصولاتجه ورك حرجمه وطنك لك سهم
 قسمی اولان كرید امله سی اداره مطعت
 یوزندن مح اولوب كیدر .

یونان حكومتی حدودمزه عسك سوق
 و تجاوز ایدر ، اوراده بولان فرماندان
 وقوع حالی بیلدیره لك نصل حرکت ایتسی
 لازم كه چكی سورور ، و انراشه قاز

تجاوزی حرکتدن قطیعا مجابت اولسی ۰۰۰ ،
 دیسه بر جواب كلیر . ایکی ، اوج كون كچر ،
 اشعار اخیر دن برس یوق ، حالوكه دشمن
 حدود دن بر قاج محل ضبط ایدر ، اشعار
 اخیر ایله پابند سكونت اولان عسك مركز ،
 اوشیج ، اوحیتی ارسلانلر مركز ارتق صبره
 طاقتلری قاز ؛ اشعار اخیر رابطه لرینی قوباره
 رق دشمنه صالدرولر ، و كندیلی ، سراتك
 خاشانه ، جایانه اسر لرندن مصون بولونسلر ،
 یه اولاسی عثمانلیر اولدقلرینی اولاجقلرینی
 بتون حاله تصدیق ایتدی رول .

انا طولیده بر اعشار ماتری ، التزام
 ایتدیکی كوی و قصبه لره كیدر ؛ زوالی
 چیتجیلريك باشلرینه كابوس كبی چوكر
 نالرا لرینی حد نظامیستدن زیاده تخمین
 ایدر ، بیچاره كویلولره بر فریاد ، پرواولادر
 قوبار ، صرکز ولایت و یاخود متصرفلنه
 شكایتی ، عدالت دلیلیسی كونده رولر .
 والی و یا متصرف ملتری چاغیرر ، و دسیزلی
 چتارمه اداره مطعت ایت ، دیر . صكره
 ماترم ده بو كیسه سزلی تهدید و یا مواجید
 كاذبه ایله اغفال ایتكه چلیشیر ، موفق
 اولامازسه معتبده کی زانداومه لر صوبا
 لرله اسكات ایدر ۰۰۰

یكی عثمانلیره منسوب اولوق تهمتیه
 بر کیسه توقیف اولور ؛ بعد الاستطاق هیچ
 برشیدن خبر دار اولدینی تظاهر ایدر .
 فنلكه بیچاره تقدیم ایدیلر . در حال بر اراده
 كلیر ، اشعار اخیر قدر توقیف ایدیکز ، آیلر
 كچر ، سه لردور ایدر ، اشعار اخیرك ایام
 بی انتها سی ختام بولر ، زوالی موقوف فریاد
 ایدر ، اترحاماده بونور ، آلدیران ، امیر .
 ویره ز...

ایله ، وطنك شمله استقبالی اولایلمه سی
 طحوظ اولان بو كنیك مصاح حیاتی سونمكا
 باشلار ، لك صكره (اشعار اخیر) جلالدینك
 نفس بی آمایشه چراف همری انطقا پذیر
 اولور ۰۰۰۰۰۰

ایشته حكومت حمیده لك افعال سیاسی
 و یكیری ارج سنه لك ادوار حیاتیه ترقیسی ،
 اداره مطعت و اشعار اخیر ۰۰۰۰۰

بحرہ لی رضا

ملاحظه

شید مندور مدحت پاشا مرحومك همیشه
 تأسیس ویک از زمان دوامندن صر کره سلطان
 عبد الحمید خان حضرتلرینك حیل و دسام
 ملوكانه لرله نلو ایشل اولان و فلاح ملك و ملك
 سبب مستقی بولان مجلس مپونلك مذاكراتی
 اناسنده سلطان عبد الحمید خان حضرتلرینك
 (بو بر قاج ادبیز حریف بتندن ایتدورلر بر
 جام وار ملك و ملت اغورنده - الخ) كبی حیثت
 مجلس یقی بلك خطاباً سوبه یكی سوؤزی حاوی
 رؤف پاشا طرفندن مدحت پاشا یه كوندورلان
 و پاشای مشار الیهك عذوم نجی جیمینك مابه
 الافضاری عل حیدر بك اقدی حضرتلرینك
 اوروقی میاتده محفوظ بولان زیدر صوقی حمرد
 مکتوب سلطان عبد الحمیدك سوزیه اوزی
 اره مندوك فرق و عاقوق و بیض حقائق تمین ایچون
 تاریخی بر دلیل صریح اولله جریده ماجزافه
 عبا تشر اولور :

صورت مکتوب

هبة عالی جناب خدیو انظیاریه معروض
 عبد ناخیر لریدر
 اقدمزك تشویفات جلیله لرله هله بیقوسولید
 غیره كلكرك انكار محوب بی جلیه ایتدی اولمده
 انگلیز دونشاسنك بوغازدن كرمسی قونتره
 مذاكراتنده روسیه لورك اسرار ایدر مامان
 مؤدی اوله جنی واستنبول حنده دخی هر جن
 ایشق مستنزم اولدینی ملاحظاتیله بو حالفن
 اولمده برابر انكر كیر ایكن روسیه لورك دخی
 باقالبه استانبوله ملك اوزره وقوع بولان نكیردن
 بر تلچ كوتل خیل تلاش و خندانی دعوت ایدر
 روسیه لورك اسرار ایدر مامان

و در ملكى قه رى به نوصيا طيبك نانى وى
ل دستروفن ويا به ي هر روز سلطان مراد به
رفاقتا مدحت پاشا سر بحرى ذكر انزه دكرو به
نى صورتى تدابى دى

مادان مراد نه يكجار دين بى نى دهشتا
احوالى تأثير اعصابا خو ناولى تركيه هجرم
سرى بى وى كرى . لوماو طيبه دستروف
دكو هكر چند هيشكى خكارى به تنزه
تداوى بكن وى يكجار قبح به . و حقيقت
حال رى هو بى .

سلطان مراد وى برائى خوه عبدالعزىز
ره چو بى اوروپا بى پادشاهى فرانسه بى
ناپوليون عتلى سلطان مراد كلك تحمين تقدير
كر بى اف توجها ناپوليون حسدا عبدالعزىز
تحريك كرى و چكرو لى عهد بى عبدالعزىز
قط حرمى نذكر هر به خشم و غضب فذكر
بى . او جور و مهابتا هازى سلطان مراد
عاجز كرى .

و قفاكو به نى حالى مدحت پاشا و محمد
رشدى پاشا تدابوا پادشاه دخين عبدالحيد
ر حالى خبردار بى پاشا مراد دور سلطنت يادوى
بى او رى سر پادشاهى بى دين دى اوى وى
دى دست مفسدى كر و نكبت و بخت رشيا
فى ملت و دولتى رى وى قه دست بى كر .

عبدالحيد هى كچك ناف سرايده
و ناف براين خوه بى ديده جاسوسى مزورى
دكر . هتكا مدحت پاشا شهزاده سلطان مراد
ره تدبير نى خلقى ددان اوى حس كر و دچر
خبر ددا سلطان عبدالعزىز . و سر حريرتوروا
مدحت و رشدى پاشا حر وان نذكر .

عبدالحيد پاشا استخبارا انسانيا برا بى
خوه بانى محمود و رديف پاشا كر اوى دنانى

كر اوسر در پاشا دنى و كلك مازتيرست
بين . كو واك كوهكر اوى وى بكن بى
موتقى بين عبد العزيز در كشه سر ننى اوى
بكى بكد صدر اعظم و بى دى رى بكن مشيرى
باينى . او ان رى سر منفعا نى : نه فقت
ونه حيا او بكد هوز كر . مابده به

زين و هم
نپنه عجب او هم حسايلى
من مابه ر صورتى هيولى
شاعنشه عشق بى غرض هات

جوهى فشرى دمعا عرض هات
اف حال و محل و جسم و جوهى
عشق ر خوه را كرن مسخر
جان و جگر و دل و هتا فان

دست و سرو بى پشت و چاقان
والله بى نمايه راحت
بالله بى نمايه طاقت
بزدانده وان زمن علائق

بالجمله دين كو نون حاشق
نارسى لجال من تو ظالم
هيرا تود بيرى ازنا لم
افرتكه وى كو كر نظلم

تاجدين نماز بو تكلم
اوما تود كل افان برينان
بجنامه لرسقى و زيان

هو اداره مصطى و اشمار اشير بچ
معلومدر كه ؛ هر حكومتك كرك خارجا
و كرك داخل حق حكمرانىسى تحميد و تبين
ايتك ، بيسا لينك عرض و ناموس ، مال
و نيا لارنى تحق امنيت و محافظه ده بولنديرمى ،
سمادت حاللرته ، وطنلرنيك اعمار و ترتيبسه
خادم اوانى اوزره قوانين مدنیه و حقوق

سياسيدى ، و جردده بوزلر ، ترقيات حاضره
و ايجابات زمانيه به كوره ، حكمت حكومتك
عضمرا ، بيهيچ بر طرزده ، و عو و ايجابات
ويا خيره تدبير اوانو . بالخاصه : مدنيتك
انتلايى ناسمات مدارنده بولنديرنم شودور

مكتليبده ، قوانين جزاييه ، او قدر واسع
او قدر ايجاد دوشونلور كه ، هيئت حاكه
(بر معصوم ، بشير حق محكوم اولاجنسه
لوان جاني تورتولرسوت) فكر ملكانه سنى

اس - حركت اخذ ايديرور . جناب حق ،
انسانلرك هيچ برى جاني اولارق يار اعدىنى ،
و بو احوال مائنه نك كسى و عارض اولدينى
رهبر استجواب عدا ايديرور . بناه عليه : بر

جاني بى معصوم اولنى اعتبارله محاكه
و جانيك احوال خصوصيه سنى ، محيطى ،
مرتصبك اولدينى افعال جنايه نك محرك
و ساقدرينى غايت عميق بر صورتده تدقيق
ايتدكدن صوركه وجدانلرنيك درجه

قناخلرنيك كوره حكم و قرارى تبليغ ايدوه
عدالت مطلقه طبقه سنه قدر يوكسه ملك
ايسته يورلر . ايسته جمعيت بشره نك افكار
عموميه عدالت بر دريسى و وجهله منهاج
حقدده صمود ايديرور . آفاق و لوله شكائيله
دولتيران و هنوز عكس صمدلى قولانقره

عدالت مستقبليه نك معنائى مئينى فيصلدايان
دره يقوس مسئله سى بو كابر شاهد جليدر .
قرمق و لرغيز ، دستلرغيز ، دشمنلرغيز

اولان دولتر عدالت قوتيله تيمه لرنيك و ظاه
و سمادت حاللرني ، موارفك دست ايجاز
كارانه سيله بنان حكومتلرني ترتيب . ايتك
اوزره طريق ترقى و تكاملده قرشه ، قرشه
قطع مسافه ايتدكارى حالده حكومت خيديه
بو قدر ميليون خلقك امور و خصوصياتى

حیجی کاغذی دیکه
ژمنده دفی سرکاغذی
وها بشبسه
نجل المرحوم بدرخان
پاشا عبد الرحمن بک
صندوق البوسته (۶۷۹)

بمصر القاهره

هرچار دوسه جریده
ازی ردمک کردستان
ده بلاتن بدن خلکی

کردستان

۱۳۱۵

(پازده دورزاده جارجی تیت شیساندن جریده یا کردی به)

کردی تحصیل علوم و فنونه تنوین ایدر تصایح و ادبیات کردی به حی

(اونش کونده بر نشر اونور کردجه غزته در)

KURDISTAN

Adresse: Boite spéciale N° 679 CAIRE (Egypte)

غزته تک مسکنه سوانق مرچیه ترکیه قاریجه مکتوبلر کردجه به بالزجه نشر اونور

روز پنجشنبه ۱ شوال سنه ۱۳۱۷ فی ۲۰ تالوق ثانی سنه ۱۳۱۵

هلوت
نمسرده (کردستان) غزته سی
صاحب و محرری بدرخان
پاشا زاده عبد الرحمن
صندوق البوسته (۶۷۹)
بمصر القاهره

مر طبعه ۲۰۰ نسخه کردستان
ولات مقلانده اوسال و وساطتیه
قرا و تصایح نشر و تصم اوله چلندر

کردستان خارجده هریر اییون
آتی آیفی

۵۰ سنه آینه بدلی

۸۰ غروشدر

کردستان داخلده خصوص

استانقره مجاًاً گوندیلو

پیشه توجاره سلامت نماییه لکن حیف صد
حیف کو عبد العزیز چو مید الحمید هات .

سلطان عبد العزیز بس خزنا دولتی سوه
استعمال دکر لکن زغیری وان احوال وهن

کلك حالین خرابین دی اخلاق ملتی حوقاس
افسادکر کوصد دوصد سالاده اصلاح نابه .

لکن اتف فلاکتا عبد الحمید بو پی پادشاه
رتساییا سلطان مراد تولدکر . سلطان مراد

پادشاهک کلك عادل بی . وکی هاتی سرمنقی
سرروین کلك قنچ وک ضیا پاشا وک کال بکی

آتی دور خوه . لکن غنایی کو بیج شش
دوراً پاش جلوسی عالی وی منبری بی روقنا

سانی خوه ورا اغتشاشا ملتی ترسابو لوما عقی
وی کلك رحمت بی حتی تسلینا خنکار ده

مدحت پاشا وی زمانی سی دوراً بی هفت
سر ایده مایی .

خرابیا ذهنا وی چهار بیج دوراً پاش
جلوسی زیده خوه یا بی لکن به همتا مدحت

و محمد وشدنی پاشا او حالی خنکار شد . دما

خلق حی دزان کو بری بیست و بیج سال پادشاه
عبد العزیز . اوژی چکو کلك مسرف و سفیه

بی وزیرین وی اتفاق کرن شیخ الاسلامی وی
زمانی قوی دا او پادشاه خلق کرن . عبد

العزیز حوقاس به تخت و ناهی خوه منورور
بی کو توجارا حالک هولی ندهات بیی حتی

وقتا کو هنک سرروین کلك صادقین وی
کلك هرئی دیگرین او نیتا وزیرین وی زیره

عرض کرن او حوقاسی او جرأت مستبد
ددیت کو اوی او مروو تکدر کرن . حتی

صدر اعظمی وی محمد رشدی مهرا صداری
اعاده نکر عبد العزیز خلما خوه باورندکر .

عبد الیهیز حوقاس مسرف بی کوزمانی
بدهه مجزیه اتیه خزینه بی بازاراده دهات

فروغ . اتفاق عبد العزیز غیری فی سفامتی
کو مخرب ملت بی هنک وزیرین وی وی وک

محمد ندیم و محمود جلال الدین هین کو
وان دئی سر منمنا خوه پیل ملتی دکر .

لوما . الی مائی کلك تهککه بیده بی زخامی

استعراذ

اوه چند هیئکه لاوی شهید مدحت پاشا
علی حیدر بک کوزامیری غمی بی ندکاری ژوبده

دی بیچه تو دراز ظلم و استبدادا پادشاه یزار
بی لو به قوتا دولتین دی خوه ژ ولاتی خنکار

خلاص کر اوژی دفی هات له مصری ایرو
له هره سلامت و لاتی خوره دغه به عودا

خونتا بای خوه ژ عبد الحمید دخوازه بری
بیست ساله خنکار بای وی هنک وزیرین دی

قه ویکر بی طائفی ویده دی تق کر بی پاشی
دوسی سرروین جلاد دزیقه ویکر ویده ری

او وزیرین هنده فیور شف ناف جه ده
دزیقه داختماندن . ایرو لاوی وی وزیرین

علی حیدر بک وقفا بای خوه تقرعایشه نشر
واعلان دکه داخلق حی بزاین کو خنکار چه

سرروه دا کردزی واتی وی عالی نجیب
بین من لوما ترجا وی کتیبی به جربدا خوه

لازم حیث ازی پاش نهوعتی تمام بده فی بیخی
بغیسم ومن الله التوفیق .

استانبولدن

شرکت باغچه

(۱۹) نجی نسخه دن مابعد

ایضاح ایده لم: اداره مخصوصه کندی
 نامنه حرکت ایتک اوزره بحریه ناظرینک
 نام مستعار له اداره ایشدیکي بو، خصوصی
 قوتیانه دن برپاور کیرالار. فقط بوکیرا؛
 واپورک اجرا ایده جکی سفره کوره تسمین
 اولمجاز، مثلاً ایده بشیوز لیرایه مقاوله
 ایدیلیر، حالبوکه ایده انجق بر سفر اجرا
 ایتدیریلور. بایدینی حاصلات ایسه یوز ایدیکوز
 لیرایی تجاوز ایتن، او بر طرفدن بحریه ناظری
 بشیوز لیرایی جیبینه ایدیرور. هر برده خصوصی
 قوتیانه لرینی ایلری سور، مسابقه به
 چیتاور. اداره مخصوصه بی شخصنک منافعه
 آلت ایدر، اشته بو صورتله ده اناره
 مخصوصه بی سویدقد نسرکه ذاتاً حالت نزع
 کلش بر واپوری ایکی منلی فیثاکه بیه اداره
 مخصوصه به ساتار. صکره ده بو واپور
 استانبول اوداق حوادی ستونلرنده اوسترالیا
 پوستلرنه میدان او قورجه سنه بر سرعتله
 ایشانی یوقاری کردورور.

هم بحریه ناظری محاسبدر، برنجی
 صندنن یکی برزهللی یایمز، چونکه برینج
 غلیونه چیتار، الله بولدینی سفان حریه
 مزدهه باقناز، طوب، قرغان قویمز، چونکه
 بو طولبرک آه جنی بهر طوبک آجی لاقل
 ایکی لوج لیرایه چیتاجنی وئاشی حریه

ایسه بو طولبرک بیکار له. انداخت اولنه جننی
 و برطور بیدونک ده بشیوز لیرایه مل اوله
 جننی نظر اعتباره آلیر، ر سئینه حریه نک
 بولمته نه قدر مصرف قیرسی آجه جننی
 تخمین ایشدیکي اییون چکنیر، ملک ومانتک
 سمدتنه صرف ماحصل ایتکده بولنان
 بر هیئت اداره به بویه کانتل عرض ایتک
 استمز. فقط هر درلو احتیاجه قارشیان
 آلدینی بحریه وارداتندن ده بوکی. صادرات
 ذالده نک تقیجی ارزو و تکلیف ایتن،
 چونکه بونی کوستردیکي بویجه منافعه
 قارشیلق حق ایتش اولور و جیب مکافاتنه
 ایدیرور.

سفانک سرعتن اوللرینه کلنجه واقما
 بوکی اینجه اینلره عقل ایزم، قار شفقده
 دمه لازم ه قاعده سنه مغایر ایسه ده خاطره
 کلان: سرحت وشفقتده خوی قاپان بحریه
 ناظرینک ده! ذکرده کی بالقری بیله انظار
 مراحنتار لردن دور طوبیجه جق قدر رحیم
 وحلم اولسیدر.

اوت کیلر سرعتی اولورلر به او کلرینه
 تصادف ایتسی بطورظ اولان بالقری
 اورکوته چکندن ویاخود چکنه به چکندن
 هر حالده سرعتن اوللرینی التزام واتفق
 آرا ایله فرمان بیور مشلردر. بونده تحمیر ایده
 چک نه وار، ملته مرهوت، بالقره مرحته
 اندازه می اولور.

قرماین، آسایان نامنه. کورینج اوزرنده
 کی قرائتخانه لر ایجار اولور کورجه هر وقت

نام دکیشیر سه ده حساب دکیشمز.
 صرافلر ویاخود ناظر مشار الهمک بنده.
 کانی، آج سفیل ضابطلرک مماشلرینی یوزی
 اولن بش، بکری به آلیر لر، آلتان معاش
 تقدأ، اکروزنه ده یوقسه سرکی اوله رق
 آلیر، بوسرکیلر؛ کوریده کی قرائتخانه لک
 ایجاری نامنه وریلور اشته بو وجهه ایجلی
 طیشلی تجارت ایدیلیر.

بز بولتری کوره کوره بیچانگی کیکه
 طیانق، حقیقی آکلابان، کندینی
 آلداننده همان قالدی. دکل برای فضیلت،
 حتی بالمجوریه بقاله صاریلوب ادعای حق،
 رؤیت حساب، تخلیص حیات سره لر
 کلدی. دینی بون، سودی تمیز اولانلر
 اصلی محافظه ایتک استیاضلر طریق حق
 فوشیلدرل، زیرا که بو حاله طاشلر آغلار

محمد جلال الدین پاشا حضرتلری پارسه
 کلدر کزندیبری هر قلب حریته روی مدیون
 من وشرک ان ایده چک مشاغل مهمه حیتله
 یورولمده بولندقلری شوکونلرده رفتای
 جهاد دن احمد رضابک برادر مزه ده بر
 التفاتنامه کوندوروک بونده فقدان رجاله
 تأسف ایتد کدن صوکره آل الله بودوللر بر
 نبات ایله چالیشق توصیه سنده بولنیورلر.
 بز حصه عاجز انه مزه بویه برویقه وطنیورور
 انه نک تحمیدندن اظهار عجز ایدوز. همان
 جناب رب عزت موقیات حسنه احسان
 بیورسون.

لمصری طبع به

مصرده طبع اولمشدر

اجرامی فکد بیاندین بیله اجتاب ایدم جکی اسپاه حل اولتور

طرف هایونترندن امور ماله تک اصلاحنه معاونت اولنجه که تک او جبه صرف افکار ایشک امکان بوله ماسی طیبدر. نطن حاجزاه جبه مصر وروکوسی قارشولق آکوستریه رگ اجرا بیوربه حق استقراضده دسی نافلان حرکتکه دولت استفاد جیده دن محروم بر اغلشدر عموماً اواب و قوتفک سلی اولدینی اوزره سنوی بدی یوزالی بیک لیرا ایراد اکثره تک تحت کفالتده. بولتور وانکه بر استقراش عسدرینه قالیقبیلور ایسه حضور اعتبارمه بلکه بتون دیناک قودی عرض و تکلیف اوله جتی دروجه اشتباه کوروزم

فایله مهم اولان بوماده ده رخا و تککارانه طائر اتمندن ودهاد غربیسی هیئت وکلاجه اعتیاد بیورلدنشدن یشقه سرای هما یوزلرله بر مشاور واقف و کامل بولماسندن طولای طوی لوتی لوتوز بیک لیرا اخذله اکتفا اولتیش و سیف سد حکمه یو وسیله دن بولیشنه حه صورت مخصوصه ده استفاده ممکن ایکن او بوله هج بر مهارت کوسریه ماشدر . فرانسه تک ارن ده چقمسی و مقاوله استقرایشه تک بلگر ذات شوکتیه تالیله انکلتزه قرالیجه سی طرفندن تصدیق اولسی قرارینه هج بر طرفندن سس چیثار لماسی امور سیاسیة حاضره جه بک یوک ملاحظه لری موجب اوله جتی خصوصانن ایسه ده بویه شیلری کیم دوشونه جک ؟ هیات اوللری یو حال ایزواده تماماً مایوس و خانه مده محاط جاسوس اولوب دنیاده هج بر ادم قلساش و بالگر جامدن اغز بلدیکم دولت و عملکنمک حالی دغراتش اوللری روزوشب فکر و اندیشه ایچنده بر افتده بولتیش اولدینندن برسته ک تیرکنامه می شوبه بر عطرسلره محضصره ملرژنده یازدم

کافه خصوصانده انتریکال ایچنده بولدیجی جهته هرور قیاره ملک یوه قسیره او اغراسی معناد ایسه ده شو اخطار اتمک سؤ تقیهینه مجال بوله بی جتی ایدم قوشنده هم اولایده (سید)

سید زکیا ده عسکرک
دن
بوکون کوروزم

گرام ایه نظام جدید حائده تشکل ایش براردو ایچنده بولویوردک . مجرای طیبیده زمانه طاقلوب ایلر بر کی کوریتان بیض چنتیل قاطندن مانعا غایب . کوز بویاجلق وساخته کارلندن غیری او حیات عمومیک اساسه عیجیه کی خدمات جدید ده بولندی ؟

شو یقینلرده میدان حربده کوسر دکیمز بیض سو قیات ، حقیقته صرف افراد مسک دنیا به بر لکمه طوغسیدنی بو اغورده - فن وسار و ساطله بدل - جوروندکی ال ، آبی کی طبیسی بر سلاح ذاتی سایه سنده دگیلدر .

ینه و زوال بیلرک ، میدان حربه دخی نندن ، ایسندن ، غنادن ، نداویدن ، اسباب استراحتدن ، حیا به دن خلاسه هر دلو وساطلندن محروم اولهرق سوق ایلدری ، عجا بو محرومی اداره تک احوال بی رحمانه سی سببه دگیلدر ؟

بیچاره لر ! هر قضا و بلا به بلا تردد سینه مطاوعتی آچیش قوشار . یالین آیاق صالیرور ، بریاندن دشمن مقابلله سلاح طبیسی ، دشمن حقیقیسی اولان نطلمه ایله ده روحیه اوغراشیر . آجلفله ، نایرات ، هواشه ایله پنجه لشر . نه یابدیندن خیر دار . نه یاه چندن . رسایله قابلمش کیدر . تقیه تک کندینه ، غنی اولیان ، ینه سو اداره شه سی اوله رق باشلانیلان بو حربده یاره لیز . محبات استمداد ایدر ، ایلکر و نظیفه سی ایفا ایدوب یره دوشن بو قرا حکومتدن هج اولزسه سده ک وظیفه بی کلر ، تدای ، برودوم صودیه کوزلری دیکر . فقط هیات اوللر استخک اسه مز . (*)

* - اوت یزده ملت قربانی اولدینی هیئندن یازدهمی صامق ایچون بر صامق بارجه سی بیله کورده من ضیف الیریلر تیق مندیلنی تیمنه چالشر ینه کندی کندینه بر چاره نخریسته مجبور اولور . میلان دم تیجه سی تسلیم روح ایتزو قان غریب اولیه جتی قدر بولریمسی حقیق ، طالی یاور اولور ، سور و کتله جک اصداری ده بولورسه او وقت بر طرفه یایشیر ، ینه زحمتسز اوله رق کندینی ایلر حیه قزاندیررین دفتر استبدادینه جای اولهرق بر اتم ضم ایشدرور . بو غریب گامیلدر چونکه

حبه بخت مله اولان اشبو مردانی بخت مخصوصه تمایق ایله سدهی تقیب ایدم .

سلامت صوبه ایچون تفکیک اولتوب بوکون کینی بر نظامه نیبا و پلسمندن کشی پاکر اتقانی قانان بو تریه کاک ، بیچاره اولاد وطن ایچون بر مذبحه حاله انقلاب ایتدیمی ؟ ۰۰۰۹ بر متاد مشروع بر قیاب تکلیف آتسده اورابه چیکلن دیتاشلرمز ، خدمتی ایچون کلده کلری اجزاء محترمه به لاز مکلان وساطتی ایدتمک شوبه طوموسون بولندیجی اوج سنه نطقده تمسایله حیانه سؤ قصده آت اولقدن . نجابت خانیق دوزلیه جک ره جه ، اخلاص و انصاف ایدمکدن و پلسمندن متولد جوغنده بر قیاق آفری ، صبری ایرات ایدم کدن سکره صالیوریلورمی ؟ ۰۰۰۹ امیم که ، سلامت ملک و ملت ایچون بر نظام جدیدی احداث و حقیقته بک یوک و نجیبدار بولادکری اهدا ایدن ذات محترم ! بو آتسک شمشیک حانی ، واسطه اولدینی مساوی بی . قربانی اولدینی خصوصاتی ، خلاصه بوقدرده سؤ استمال ایدیه چکی خاطره کتیره ایدی تیزر ایدی . مشار الیه بونی تانیس سلامت عمومی به یو تأمین ایچون بر جوق کندی بو عوایتی فقط بونی هج بر وقت آت محو اولسون دینه تانیس ایتدی .

اشته بو تون او اطمنمک صاف وطیبی بر میل ممالیدن مانعا هر شیدن محروم یاوروری اعلاهی دین ، محافظه وطن ، ممانعت حق ۰۰۰۰ الخ کی خدمات مقدمه امر حسی ایله طوبلوتوب عکته ، احکام کتیه به آت . خلیات خدمت ایتدی بیلور .

هر فوزی

ایکن ضربت الیاسدن حربه کیدن مایور لریله قورقوله من ، مثلا منسوب اولدین اون دردغی آلابک ایکنجی طابوری دشمن اصل لازم اولان طیب و جراحی یوک قورقوله حق و التاش قوزیله آیتوتیش و بر اجزای یورکی اقدیه سفر بر حاله قولنددی که ، حیات عمومی بی تفکیک ایدن افرادک حیات خصوصیلرینه قدر ، اداره معائنات او دستور مدوی ایشلرله ارتق اونی سی اکلانش اولور وطن ایدرم

اوږی نهشت . اف حالی وان مظلوما هولی
 دوام کر حتی صکو سفیری انکایز افدور
 رسته له بی خبر دار بی . رقی ماملا
 حکومنامه کلاک متأثر بی . خنکارده خبر
 ویکر . کو او مروون وه جلس کری تو جرما
 وان ښه . بالکس حرکتا وان شایان تقدیره
 حبس کرنا وان محض ظلمه . هکر اون زو
 وان برندن ازی نهو ژولانی وه هجرت بکم .
 وی خنکار اف خبر ستاند ترسا او مروو
 می بردان لکن ری نظایا وان عرضا کله
 وان دا مهر کرن وی عرضا لیده جیرا له
 وان دا نفیساندن کو او مروو ژ عدالت
 و مرحتا خنکار کلاک رضایه کلاک متشکرین .
 اورا ویناژ بی ژ ترسا خرها کلاک غنک
 هولی قیسین و امضا کرین وهولی ژ بن
 ظلم حکومتی درکتن . بس ناف و انده برانی
 من خالده بی ژ غیرا خوه اف تکلیفا خنکار
 رد کرینی جواب دا کو هکروه بی ازی
 شکایتنامه کی بنفیسیم و امضا بکم زیرا من ظلم
 دیت . وه به فی جوابی او تکلیفا خنکار
 هنده کله قبول نکړ . خنکار دی زوی
 ماملا زوی یکجار غضب کر چی موقوف
 بردان اوتی هشت لکن پاش نه ده ستا
 سفیری انکایز او حال بهیست خنکارده خبر
 ویکر . خنکار نکاری امری سفیر رد بکه
 بنی شفی خالد بک زوی مات بردان . و
 هولی او مروو چی ژ دست عبد الحمید
 خلاص بین . لکن ناف و انده لارک ژ
 قضیقا ناف حبسی دیتی ژ ترسا خوه ښین
 تکیا حبسی دین بی نهو دی و بانی دی
 به ندلویا لاری خوه می مظلومه دین وین
 مشولین . زلف وان لارک دی زوی تحمل

حالی حبس نکړ خری علت بی زاروین وی
 پریشان بین اشتراک فلاکتا وی دکن .
 کلی کردو ده فیچار مظلوما حالی
 خلیفه بی تخمین بکن . سر تونه هنده مروو
 تین حبس کرن . هنده ازیت دیدن وان .
 تسایا دلی خوه ره دین ژ کلام الاهی
 استمداد بکن لکن او عبد الحمیدی دیره از
 خلیفه مه او خنکاری دیره از طل الهم وان
 ژ تلاوتا قرآنی منع دکه . حتی کو انکایز
 خیر دستینه وان مسلمانین . ظالم ژ دست
 غدرا خلیفه خلاص دکه . دار الملائقیده
 مسلمان التجا حایت و عدالتا انکایز دکن .
 (م وزن)
 روزا دکو پوی عید تحولی
 اوږی کربانه جامه تبدیل
 اوږون کومه کودر و زوږوږ
 مثل مه وهر عالم افروز
 اوهر دونه ای ددست قشتن
 اوهر دونه ای دخل دکشتن
 اوږونه دشهري پوی جلاد
 اوږونه کوخل ژ دست بفریاد
 اوږونه کوفان بدل حیبادن
 اوږونه شان جکر کواندن
 وان هر دو بران بهقل و تخمین
 بی شایه قائل خوږانین
 تاجدین لک هبر شعورک
 عشق دوی هشتیو قصورک
 کورابه برار ناف نشینان
 بس آه بکه ژر بریشان
 لم شیرین هارود خو غزان
 پر عیبه کوام ژ دست بنان
 مم بختی عشق بو تمامی
 کوتی کوپرا مکر توخامی

دا ظن تیری مجسم از
 سرنا به پیا مقسم از
 اف جسم لمن بویه مخطط
 او خط همی بویه منقط
 تاثیر وونکه عشق وومقان
 بالطلول دطلول و عرض و محقان
 یک قطه نهن زدر دخا پی
 هیرا تود بی چرادا لی
 دل بویه محل عشق حالا
 فی حالی دق محل قالا
 صدر اسبق اهللو دوللو سید پاشا حضرتاری
 طرقتدن روز جلوس هایونک تبریک وسیه سیه
 تقدیر اوتان محطره بک سورق مایهیدر
 صدارت مقامه نصب ایچون مره زمان
 الخاص و ابرام بیورلش ایبه دانفا استکف ایبه
 مقابله ایچونک بک جوق مخالفتدن سکره خاطر
 هایونلرنه رعایه وحی رایجی دهده دست صدائیسوست
 بنکانه می پوس بیورق کی بر منزل هایونلرنه
 طولانی عجبویا قبول ایچونک ایبه خاطر نشان
 دولتری اولدیندن و خصوصا شمعی بنده لرینه
 تفویض صدارت بیورلشی اندر منجه استکاک
 خارجنده اولدینی کچی شاید بویه بر تکلیف
 هایونلری وقوع بویه بیله قولری طرقتدن
 موافقت بنون بنون مستقبل بولدیندن صدراعظم
 اولوق اوزوسی وشاید صدراعظم اولور ایسه
 ملاحظه سیه برقوقیلق تصویری خاطراره قه میه
 چکنه بناه (صدراعظم اولان زانه تماماً اعتماد
 بیورلوق وارو ذاک تدابیرینه بر طاق مفسدرک
 اغفالایله سد چکلامک شرط اعظم اداره دولتر)
 دینکدن چکنم
 ضم مسانث بولنده کی ارادت سینه مکار
 مکاربری ضم مسانث نائل اولانلری بیه دوچار
 بهت و سحرته ایده چک مواددن اولوب خزینة جلبله
 ری فوق العاده ضرورده اولوق اک عادی
 مصارله قارشلوق بولوق ایچون درلو درلو
 مشقتر چکلدیکی و تقضیات اچه سنک قسم کلسی
 انشاه اولفتیکن جدی بر همه صرفیاز وقوعوله
 مدنی حله بر طاقم کرباه بلا لزوم ضم مسانث

جی کاغذی ریکه
 ژمنه دئی سرکاغذی
 وها بشیسه :
 نجهل المرحوم بدرخان
 پاشا عبد الرحمن بك
 صندوق البرسته (۶۷۹)
 بمصر القاهره
 .....

کردستان

۱۳۱۵

(پاره روزنامه چارکی آیت شمسیدن جریده یا کردی به)

کرد لری نخسین علوم و هنر ، اشوق ایدر ، تاریخ و دات کردی بی حاوی

(اون بش کرنده و نشر او اورد کرده نشرته در)

KURDISTAN

Adresse: Bône saouleh N. 679 CABBÉ (Egypte)

عنوان
 مصر ده (کردستان) غزته سی
 ساحی بدرخان
 پاشا زاده عبد الرحمن
 صندوق البرسته (۶۷۹)
 بمصر القاهره
 هر طبعده ۲۰۰ سته کردستان
 ولات معاصره اوسمان و ساطرا لریبه
 قرا و قضایاه دتر و نسیم اوله مقدر
 .....

کردستان خارچنده هریر ایچون
 آئی آبی

۵۰ سته لك آیونه بدلی

۸۰ غروشدر

کردستان دلخنده خصوصی

استانقره مجانا کرند، یلور

هر چار دو صد جریده یا
 ازی ردیکم کردستانی
 ده بلان مدن حلکی

غزته لك مسلكه موافق غزته تركه هارچه مكد و بلكر دجه به مالترجه نشر او اورد

مژ دوروش پنجهشبهه فی ۱۰ رمضان المظلم سنه ۱۳۱۷ فی ۲۹ كانون اول سنه ۱۳۱۵

استانبول

اوه پيله كه حالى استانبولى كلك مدهش
 بيه . ظلم حكومتى هتر ژور زبده تر ديه .
 ايدى تمحلا خلقى نمايه . تورور نين چند
 سروك حبس ويا نني نين توخانى تو عااله
 نماه نه ما تميده . ما بين ژ مفلوما تری بيه .
 كسیره امنيت نماه خنكار في حالى ديهه شوئا
 به عدالت حركت بكة ژ ترسا خوه بگچار
 ظلم خوه زبده دكه . هاركي پيچي شهبه بكه
 بلا محاكمه بلا تحقيق وى محكوم دكه . حتى
 نهو اقه چند ساله مرو وبن جوان سمداتا
 ولاتى خوه دغه بن اقه چند هيگه نه جوان
 تى خلقين مظن خوى عالمه زى تحمل ناكن
 ولات ترك دكن هجرت دكن كلك زى ناي
 استانبوليه دغه بن زوان كلك مرو وبن
 مظن هاتن كرتن ابرو حبسيده نه استانبوليه
 محبس حى ژ ارباب حيت تری بيه .
 برى يازده روزده كي وقته لك غريب له
 استانبوليه بي من سروى حالى كاغذك به

جریده خوه یا بری فی ژ خنكار ره و بگچار
 وقته زى اقه :
 برى هيگي شری ژان سوال و نكاز ياده
 شرك مهم بوری بی وی شریده انكاز اكلك
 خسار كرن خنكار تسليتامك ژ دولتا انكاز
 ره ديكر انهزاما انكاز ژ مه وه كلك مضره
 ام زانن كو شری بریده وى ام مغلوب
 روس بين اوى في استانبولى بستينه ژ دست
 مه مدافعه مقابله ندهات لكن وى هنگي
 مه مراجعت مامونتا انكاز كراوى زى چكو
 نافي روس استانبولى ضبط بكه ژمه رد
 مداونت كر و پوربن خوه بين شری ژ مه ره
 ديكر . وه كي روس اف حال ديت ژ استلبا
 استانبولى دست كيشا . حاصل ژ مه وه اتفاقا
 انكاز هر نجهه نه زوى باعتاهو روس تختى
 عبد الحميد زى سستاندين . لوماني شری
 ترانسواليد مغلوبتا انكاز ژمه وه كلك مضر
 وه بلكه . برى من خاله بكن . چكبو اف
 تهلگه ديت چو فتواخانه بی اول قضى ستانك

پاشى چونك سفیری انكاز كو وى كو هكر
 حكومتان مساعده بكه اوى به چند هزار
 كرده نيه اری انكاز بكه هن لاوين
 استانبولى زى نينا هولى مراجعت سفیر كرن .
 سنیر زقى غيرتا برانى من خاله بكي لاوين
 دى كلك محظوظ بمونن بی ژ زانره تشكر كر
 زقى دهوتكى بده وان . خفيه بين خنكار
 اف حال ژورنال كرن اف حيتا خاله بكي
 و سرو و بن دى سؤ تأويل كرن . وهما خنكار
 تحريك كرن . اوى زى اسر كرا و سرو
 حى دان حبس كرن . مقصد اراده روردا
 سراييده حبس مان ژ اختلاطى منع بين خنكار
 اوان قباحتك مظن كرى حبسيده كلك اذا
 دان وان حتى وى درجه بی كو او ان
 نديكاری اقربا بين خوه وه اختلاط بكن .
 مرو و بن وان موقوفين مظالم جل و خوارن
 ژوانره در حكومتى منع دكر . ژ هاجر ياغوبه
 اهان قران ژ حكومتى خوسه دابه تالوا
 كلام الله بين تنكيغوه دفع بكن خنكار

شخصیات با اشتغال نمود بکندن شخص اوزرنه
برش دیوب قسط حثت حاضره و کلا بینه جدا
بر قاعده مشروطیت وهج اولاز ایسه بر صورت
مشبوطیت تأسیسه مقتدره اولدینی مع التأسس
بیاه مجبوروم . « ما بعدی وئر »

اجال

استانبوله سیاسی [وشدی به قدر جریان
ایدن معامله بناه هاند طبری دینه بیله آتورونه
لر توپنه باشادی . یاره لی یورکر اندقاعه یوز
طوئدی . قاصره لر اورگانی قارشه ردی ،
لسادهینلردن قویان توز نلمک لک کوز یه کبره رک
خوف وحیرتلیق موجب اولنه باشدی .

اوت ؛ مساک عثایه لک ساحة خونندن
یورکلن آه وواه لر ، نسللرک دوکیریمکن
اوسانهی یتیم ، مصوم مظالم کوز باشلردن
مهصل قائل بشارلر ، اقتلرده ، حکومت استبدادی -
کمالی پتسه مدیکی یورکلرده کتیب بلوطلر
حاصل ایتمیشیدی . اولوطلار ، پینه پینه یورکون
قاصیره قوپارمه باشلادی .

روز کار انتقام جریانی دیکشدرمن انتظام
کس اینترسه سیتشدره ' سیتشدره دامله نه جی ؛
یورطوبتل ، یوازلدی هوای نفس ایده جک اولان
یاره لی یورکر دتیه جک ندای کوره جک
کوزل آجیه جق ، نشته او وقت طوفان قویه
جق ، حق وایان نامه یارکاه عدالت جهان استخداملر ،
فریادلر ؛ صاعقه لر ایجاد ایده جک ' انتقام آواز ،
لری رعد ورق حاصل ایده جک ، بیلرده
بالطیه جق ، او وقت حسابلر کورلش اوله جق ،
قوه طیبه ایجابندن ، حیوب اولکنه سدرل
چکله طونه یه جق اولان بوسیلاب اجوق شیلری
کتوره جک ' ظالمله نه قدر دوشولسه ، وهنی
آرتیرسه فآده سزده ، طیبیک بویشانی توفیق
ایده من ، چونکه حد العابه سیدر ؛ دیوارلری
آثار ، زنجیرلری تهرار ؛ نه طاشار یه طاشار .
حق نامه جوشه جق اولان بو طیفان اورگانی
سوره جک ، تمیزله جک ، حشراتی عمو ایده
جک ' فقط امین اوله لکه نایته ، نبث ، قیبل

بشار ، بر ایز راته جق . دبی نزلاندن ، ملک
قصدادن ، احسانی محمود قورکاره جقلر .

« الحان خائف » ماسدقعه غائلر . بوئی
یلان ظالملر ، هیجان دوشیور ، تورقور . ایشک
اوکنی آلی استیور ، بو حقیقی اخبار ایدن
پشدارلری بقالور ، بو ر آووح اعانیک کینه
اشکنجه ، کیمی حبس ، کیمی تی ایدیور . قسط
برطونتیغه یوز ضم اولیور ، بر اولدر دیکته بدل
یک طوعیور . [اوغائلر دوشنیورکه بو یوزک
أباو اجدادی بو طور اقدمه مدفوندر ، اولاد
واحفادی بو وادیه مسکوندر . قسدر تحمید
ایدسه ، نسید ایدسه . حق عمو ایدسه قطع
علاقه ایده مژ بنه حق سویلر ، اسلاف سور ،
اخلاق دوشنور ، بیلدی که پارچه لسه دخی
آه حق بر دامه قانندن یک نخل معالی بیشتر ،
حق بولسه حق اوله جق بر نفس ؛ بتون
حیات ظاهره به دیکشر . اولسه دخی ارواحی ا
انتقام دیسه باضریشر . دکلی که ، قان ارانیر
ناموس ایجابندندر . حق ارانیر ایمان ایجابندندر ،
یونام ایله میدان حربلر سوق ایلمن آج حوسنر
علاجسز اولدیریلن یاورور ؛ قسدر جاهل
بر اقله احکام کتیبه به قربان ایدسه - مادامکه
حقیقت غالب اولر - اولزنده نهایت حقیقت حالی
حس ایده چکدر . حق وحقیت نامه اولمکی
عادت بیان او غنائیلر ؛ طایفدقلری بر دشمن
اوزرنه مردولو وساطندن محروم اوله رق نسل
آزیرولرسه یه اویله جه عدو اکبر یوقدر . مظهاله
فلاکته سبب اصل نامه تفضیس ایندکریک
اوزرنه ده دها تولاوی ، دهادیندارانه آتیه جقلدر .
یه استانبوله حق وعدالت طلب اینک ایچون
حاضرلق کور ، بیورلر دیه رجال دولت وافر ادمندن
بر جوق کتیلری دها بقسلا مشلر [شمدیک
موتوق اوله رق والد ایدمه بیلدیکمز معلومه نظر
فضل واستقا منیه مشیور وهرکک نظر تقدیر
واحترامی قزاقش اولان ساختلو صاحب مشلا
حضرتاری دخی یومیآده ایتمش . ذوات دیکرک
اسابسی حقدمه ده موتوق بر معلومه دسترس
اولدند نکره نسر ایده چکمز طبیعیدر .]

اولر ایسیور ' جوامع شریفه تحت ترصده الینور
حالبوک ؛ پایقچه بو اندقاعه نهایت
ویرینه من حقه دایان قزاق در م ممدن

پارچه سنه سیده ایده من . معالی حس ایدن
ادان یه بیوبون اک من . اولور ، شید اولور .
قابه بجای ترجیح ایده من . بویر ، حس در تقییر
ایدله من . بربر کوشدر انکار ایدیه من .

حوادث

داماد پادشاهی دوللو محمود پاشا حضرتزیده
فراره مجبور اولش وبارسه مواسلت بیورمشلرده ،
مشار الیه حضرتزیری اشک انظار حرمتی جلب
ایتمش ' اوساف عالی دن حصه دار اصحاب قنیشندن
اولطفه متصف اولدقلری مزایان محافظه بیوره -
چقلری ابد ایدوز

شید محترم مرحوم مدحت پاشا حضرتزیریک
مخدومی حل حیدر یک اقدی ملک ؟ ادریه انظار ،
ووقته حیایه سیه مآتم بولدرنریدر عالیترینک ترجمه
حالی مقدمه سیه لشرایه و موجب استفاده آگورک
طبعه مبشرت ایتمشدر .

حق جریده سنه اوقوشدر ؛

توریدیه مجددین مدحت پاشا اوقل حل حیدر
یک حضرتزیری ملت پاشی جیتکنک شید پدر لریکن
« نمانک عثایه ؛ ماشیسی - استقبالی » عنوانی ،
بر اولزینی ' طرف نخبایه لرندن بر مقدمه علاوه
سیه ، صورت قیبه ده ' طبع وحاصلاتی محتاج
« ایکی غنائیلره » اهدا بیورودیلر . آر حقدمه یان
ملاحظات ، باخصوص اعطای معلومات عادتا
عیندر . بالکنز حل حیدر یک اقدی یه محتاجین
اخوانه وكالة تشکر لروبتون مشتاقین حق وحقیت
نامه تبریکلر قدیم ' وشو قنیمدار یادکارک بالجله
نسخه لری شبه مزه تسلیم ایدیلدیکنی ، بناء علیه
طوغریدین طوغری یه ششمه مزه ' (حق)
وایچونوره دک - واسطه تشریفاتی - (معائنی)
جریده لری اداره لریه مراجسته ایدیلدی یه
جیکنی عرض وتبشیر ایلرز . هدیه سی ؛
« عصر غروب صالح - ۱ فراتی ۲۰ » ماتم

مصر ده طبع اولمشدر
لمصری طبع یه

مستاه ژرنك چشم دلدار
 نمجور وسياه ومست وبيار
 مانند ده زلف يار دلتك
 نالين ژوها دلي وئي چنك
 كوئن مجب ام كو پونه ييار
 يابونه دكي شري برينسدار
 ياقه وهه ام چرا نكارين
 مجروح وضعيف ودلكاوين
 ف ورنكبه وان دكر تقصيص
 ماهيت حال غوه تجسس
 تاجدين فكري لدست براني
 نيست كهسرك وكي چراني
 يافتنكه مشل داننه نار
 مشل صفته ژبو شفاتار
 مانند شمال شع قيسى
 حكاك بناف زين قيسى
 دستي غوه دور كرى كوويت
 دايج نظر بهسكت ييشت
 لم ژرى فكري دست تاجدين
 الماسكه بي بها و تخمين
 لي اسم سق كرى سكنايت
 استادي صاحب مهادت
 صراف اكر به بيت قيراط
 تخمين بكتن بوزد وقيراط
 بازار بكت ژبو فلاطون
 مجموع خزاني دقارون
 نمنا غني دوان نكيان
 نابت به وقوف دوربينان
 ما بين و تحب و تحمير
 دامان دلكا كرن تشكر
 زابن كو صواب نكيان
 هر جي كرى كرتي وزيان

صدر لسق ايتلو دولتوسعيد باشاحضرتارى
 طرفندن روزجلوس هابونك تبريكي وسيله سياه
 ايكي سته مقدم تقدم اولانان خطره نك صورتيدي:
 بنده لى جلوس هابونلرني ابلك تبريك ايدن
 دم اولدويمدن سته دور به سي كلديكم او يوم مسمودك
 خاطراني قلب عاجزانه مه نعل تاجير ايدر ايه البته
 قلب هابونلر ننده دخی اكايقن تاژات حاصل اوله رق
 نام كترام لساً اولسه بيله قلباً ذكر بيوربور
 بك يوك و خاستاره مروض اولان دولت عليه
 لرته و مقام خلالت سبه لرته اخلاص و صداقتم
 درجه افزائده اولسه ايدى وكون عادى بر تبريك
 به بالاكتفا اخطار ائده بولنقدن كا كان اتقا
 ايدر ايدم
 تاثير ششمه مظفر تيه ست غرور اولوق ذات
 هابونلر تيه كوره بك يوك عبا ايكن اليوم اوجالده
 بولنقدن افعال هابونلر نندن و خصوصاً روسيه ايله
 فرانسه نك ملكنز حقتده كي تصورات و تصميحاني
 اجابي يله دو شوذير مكه اولد يني حالده ذات
 هابونلر نيك مداليه لر ابدال و ضم مساوات كي
 احوال حاضر مهاليه مزه قطبياً توافق ايتيان اادات
 ايله اقر اضحك استعجال يولنده مشورى ومدى
 تحريجات سبه لرندن استخراج ايتديكم چينه اادات
 ايقانليده بولنى نك مناسب طرز تبريك عه ايلدم
 ثروت بديكاهم مسلك قاضيكارى عاجزانه مه
 مبنى بنده لرني الى اخر الامر اعانه به كافي ايه ده
 دولت نه حاله كبر سه كبرسون بن فرحله يشارم
 ملاحظه لرند بولان حينسز لر دن اولدويم كي
 ذات هابونلر تيه بيولنده فكر و ملاحظه استناد
 ايدنلر يجه دن عه ايدرم
 جبهه دن اولسه لر جمع ژوتيه بر ملكي تحزيب
 ايتديكن مسكره حصول ادخاريله سرنيا ينامش بر
 حكمدار كورلد يكي و خلقك بنجه ننتانندن قوروق
 بر پادشاه ايكون بك مشكل و بلكه متصرف بولديني
 بالملاحظه بوييه بر فكر و يقين ذات معاليد هاتلر
 كي بر پادشاه فطينه استاد ايتزل .
 چاره سلاختمزي دوشونك زماي بورمان
 قلوب از وقت مسكره نعدت ايدم چكي دركار اولان
 مشكلات كو تاكون مانع تدابير اوله حقدرد
 حق كترانه مده توجهات عليه لرى اونه دنبري
 حقيق اولنقدن زياده ظاهري اولوب امير آ كوردديكم

تصديق اوزرته ايكتره سفارخانه سته فرار ايتديكم
 كركذات هم اولد يني كرك و مداهين كرامه بك
 مكلد بر رسته نمرض اولسه ده حضور متده
 نه وقت اولسه تبريه ذمه آماده يم
 خصوصاً ذات شاهانه لر به بوزياده ممكن اولماق
 ايه روزمخبرده ميدان مرفاهه و چيقاچم دنوگه
 ومقام خلالت سيلطرنه صادقانه خدمت مبد عاجز چه
 هر زمان ك يوك مقصد ايدى
 ذات شيريلر لرى مزاج و مشولر هابونلر تيه
 موافق كلان راي عاجزانه مدن استفاقه و يوروب
 دولت و ملكن سادات و سلالت تفاق ايدن آراي
 كترانه يردانك و بامداهن و كلايه جرح ايتديرمك
 مسلكندن انحراف بيوروماشلردو
 واي چاكارانه چه يوكوني كونده قانون
 اساييكن اجراي اسكانه عودنه اور و بانك و اهالي
 ملكنك باث خدمتويسي و شرنگ سبب هياي اسايي
 اوله حق و وجهه رفع استبداد ايتديكن بيقه چاره
 سلامت اولوب خراج و ماحظله جلب قلوب ايتيون
 نه درجه لر ده اهتمام و اقدام ايدسه ما دايگه اهالي
 واجانب نظر نده بر هيكل بلا كندنه و كلان اصول
 استبداد بر دودامركه به امشان جدى گلگ
 عايلر
 زير ادخال تايمين حقوق و سايش اهالي و عارفا
 عافانه توازن دولتي دولت خيانه نك جمعا ضمن
 دولتر صره سته كيجسته محتاج اولوب اجرا ايتدن
 كه نك امين اولد يني مواعيد ايله اداره امور
 ايتديكه نه قدر چاليشله شوزمانده هم بر قلده كوربه
 به چكي ميدان بداهنه سيمتصديكي خياليه مناسبم
 اولد يني يولنده اونه دنبري ذات هابون لر تيه
 وقوع بولان اخبارات موافق حقيقت اولوب
 او عنوان ايله معروف اولانلر ايتنده ذات عاهاه
 لر نك دخی معلوم هابونلر تيه بولان برايكي كشيدين
 ما عدا كسه بي طانهايم
 سايه خداده كه دن درس سايس المي
 احتياجه اولد يني معلوم دولتر ي اولوب آركيكي
 عايلار مينانده كر چيكن اصول مشروطينه
 واقف و حكمايه و اعتدالير و راه تاسيس ناي معدك
 مقتدر ادملر و ارايه بلا ترده انلري سركاره
 كتورمك و سعادت سن وسال وسائر كونا احواله
 اثفات ايتديگزين انله قويض امور الملك مقتضيات
 مستحبه زمايه دن دورم

سالیورازمن اول کوردکری اشکجه وضیقندن
 ذولای خاکای ظل الیله قدام اولمق اوزره
 نکر نامه نیر ایندی بریلری یالکز خاله سبف الله بک
 نندسکر نامه برینه شکایتا فریادانه ویرک لازم
 کادیکندن بیله اوزکه سوریلان لشکر نامه بی
 میرلکن استکاف ایندی دیگر لری صلیورلری
 فقط خاله سبف الله بک شو سورنده کورسردیکی
 شهادت مکاتباتا حبسخانه ده ایقوددی

ملککوره انکله دولتک حاری اولان حکم
 وعداکله سفیر مشار الیه حضرتینک ابرام
 واصرارای اوزرینه ابرتی کچه سامت سکرده
 موسی الیه خالک دخی صلیورلشدر

پادشاه توفیق اولان حیتتدان امت تیسبه
 شاهانه لردن اوائی حبیبه ظنکوردن طولای اوغور
 هابورکده نهم فقط دولت ملت بولنده هری
 کوزه المررض اسدقای فداکاران متندن اولارلیه
 شضارنه مانده حسلرنده روا کوریلان نظم
 واعشاف اشکجه و تفسیقانی هضم ایدرر فقط
 شو بیچاره ترک ماملات واقعه سی روسی بولتان
 سالیسوری حضرتلریه برقلج سوله اول تضرعانه
 کوندر دیکر انکله دولته عرض خدمت
 ونامت دیمک اولسه شو سورنده کن مقابله کر
 دولت مشار الیه انینی سلب اجزئی اسلب
 اینیشدن بشقه دعا بیک دولو احوال مضره به
 سبیت ویریمی؟

اسدقای بیدکان شاهانه پادیندیگر ارازل
 حسب الله ذات هابورکده علینده متناه ایندیگری
 سؤ تقصیرات ایله و همگری تحریک اجزئی دولتی
 تا اسامندن صار سیور ا بون قائلایق مسلمانلق
 و همکزه قربان اولوب کیمبور ! شو فورده سیمه
 و همگرتیمسی اوله رق افرضا چولری حیتتندان
 ملشه طولدی ا بون ترک انارنک بلارنک اچ
 اوسوز قالان چوققرنک اول قالان عدرت
 اسلامیه نیک فریادیه ملککوک هن طرف اکیلیور
 بو فریادلر شو واولار هج سزه تأثیر ایتوروی ا
 استنبول خلق سوزقاده از برکوران ایندیجه
 هجا خانامی باسیمی کلدیلر سره پکامی کلدی دو
 بر دلیقه قورقودن یورک چارینیشدن قورده
 میور ا بک چوق کسی علت صاحب اولش
 چله برانلرک حسابی بوق ا
 بیضیه اعتباریکر وار ایسه (الملوک مشغول

عل الناس عن رعبه ، حدیث شریفنک احکام
 مادلانه سن بنده بندکان نامی الله یشایان ظنک
 ارتباب ایندیگری ظلم واعشاف ذات شاهانه لردن
 مشر لرا ا

باقی ورد زبان ملت اولان (جناب حق بادشاهی
 الهامات ربانیه سن مظهر یورسوند شو ملت
 مصوم بی قورنارسون) دعاسی تکرار ایدرم
 عبد الرحمن بدرخان

مقاله مخصوصه

ناف فی جریده بی بیجکی ازی بخفا حالی
 دولتمه یابری وحالی تپو دکم .

عسکری مه ملتا مه عمری خوه جهادیده
 عافظا وطنی خوه حمایا ناموس واولادین خوه
 ده افنا ذکر . اجسادین مه خوا خوه رحنا
 خوه نرک کون وجودین خوه هدنی جمی نوع
 مزاحم کون زمه ره ولانک مظن محمولدار
 خوی برکت هشتن . سر سمدت واستقبالا
 مه خونا خوه فدا کون اسباب راهامه تیبه
 کون . عمری وان له سر حدای بوری بالکمی
 وان شیری وان بی . جمی وان اخ و برین
 سر حدانی .

ایرو اخفادین وی عسکری . اولادین
 وان مجتهدا دینا او شیرین دینا خوه بی خونا
 اجدادین خوه نه . لکن ادارا حکومتا عبدالجید
 او شیرینی دست ولب هشتنه . او انا اجدادین مه
 به هنده فداکاری به هنده زحمت ستاندین او
 عردیله سر بوستکی هنده جروا خونا خوه له
 سر درآندی اف وطنایین مه به فی حالی زمه
 ره تدارک کون ابروسطان عبدالجید سر کیف
 بیجک لستر عتقوک یکجیار نامشروع له سر
 بزم له نتمر خبیانت و ذوقا خوه نیارانه ترک
 دک . او انا اجدادین مه سر شهید بو بین و
 له بنده مدفون مابین ابر و زروینی جیانتا

برد الجید بن سما هین نیاراده دمیته زن
 وزا روین وان بوته ساقایتین نیارا . جسمی
 وان شهیدان لکی وان نیارامتانی وروسی وان
 رقی مسکتنا مه متله ام له سر فی انا به
 هنده خونا شهیدای کتی دست مه ده قشلیده
 مانه . حبله بین خنکار یشان ورتبه بین وی
 نچاقین مه کور کونه ام قشلیده هشتنه .

م وزن

هشیاریا می وناجدینه زبیروشی وغموریا
 شرایعشقی
 او دوخته چشم هر دوشاهین
 او سوخته پر ممور ناچدین
 خوش چونه شکار کیک و قازان
 ناکاه بسر قه شبه بازان
 نوردک قلی لو ان وناک
 ایدی قه نما اولان چواکه
 هندی کود هفتیا حمل بون
 اوزیده دوشوی وخیل بون
 اوهفته لزان کوبوبه سالت
 خورده عشق بون مؤلف
 را بونه قه روزکی بیکشفه
 فکرتیه برنک دوری بیگله
 عشقی کربون و سامبدل
 وان بیک ودو نامی نکر اول
 اول دکرن ز هف تفر
 باشی کو کون بهت تفر
 دین خوه به باجه بندوزنکل
 پرواز وفرن حال و مشکل
 اسکوفکه ظلمتی بسردا
 جشموبیکه اتقی به بردا
 بی طمعه و بی شراب و بی چاف
 بی مقصد و بی مراد و بی کاف

جی فاعذی ریکه
 و متروه دقي سر کاغذی
 وها بنیسه :
 نجل المرحوم بدرخان
 پاشا عبد الرحمن بك
 صندوق البوسته (٦٧٩)
 بمصر القاهره

کردستان

(پازده روزده جارکي تیت نفیسآدن جریده یا کردی یه)

کردی تحصیل علوم و فونه تشویق ایدر اصابع و ادبیات کردیه بی حاوی
 (اون پش کونده بر نشر کونور کردجه غزته در)

KURDISTAN

Adresse: Boite spéciale. N° 679 CAIRE (Egypte)

هر جار دو صد جریده یا
 ازی دیکم کردستان
 ده بلاش بدن خلکی

غزته تک مسلکه موافق عربچه ترکیه فارسیه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اونور

روز پنجشنبه ٢٥ شبان المظلم سنه ١٣١٧ فی کانون اول ١٦ سنه ١٣١٥

هوات
 مصره (کردستان) غزته بی
 صاحبی بدرخان
 پشازاده عبد الرحمن
 صندوق البوسته (٦٧٩)
 بمصر القاهره
 هر طبعده ٢٠٠ نسخه کردستان
 ولات عظامه اوسال و دوماشتریه
 فرا و ضیایه غیر و تحمیل اوله چقدر
 کردستان خارجه هر راییون
 آتی آینی
 ٥٠ سنه تک آتیه بدلی
 ٨٠ غروشدر
 کردستان داخلده خصوصی
 استیانتاره عیانا کونوریلور

آچین مکتوب سلطان حید خان ثانی (حضرت تریته)

بادشاه.
 یوکره مع التأسف خبر الدیم بر حال جیوت
 اشالی شو جریدهم معز قیله انظار شاهانه لرینه
 عرض ویندگانکوله اجرا یوردیمکتر معاملات غیره
 لاشعهن حاصل اولان شو تأیمراتی نظرها یورتلنده
 آیات ایله تکرارندن اجتنابی رجایو وسیله ایله ده
 ملت مصومه مزای جریان حالدن خبردار ایدرم
 شوبه که : معلوم شاهانه لری اولدینی وجهله
 ترالسوال عیاره سنده انکیلزک (لدی سمیت)
 جوارنده اوغرادقزی عزیمت حبیله حشمتلو
 قرائیه حضرت تریسه بیان تفریق حاوی طرف
 شاهانه لرندن برتلفرافامه کشیده بیورلش ایدی
 دوات عتایه ایله انکلهردوق اراشده من-
 القصدیم جاری اولان حقوق و منافع مشترکه ایله
 معامله دوسانه عتایلی قوم عیینه بر حسن غیرت
 اوپاندر سیله برادرم خالد سیف آق بک ، اول
 فتواخانه دن استفتا ورسیده استنبول و جوارنده
 طوبیه یه بیله جکی درت یش بیک کرد ایله کورکلی
 صورتیه ترالسوال عیاره سمیت عزیمت ایچون اکثره
 دوات فحیمه سنک درسدانده یولان سفیریته
 مراجعت ایشله ستمه حد زور ایشله ایشله
 بیان تفریق ایله

اولدیندن شو تکلیفدن استعاده ایدمه میه جکی
 تلایق ایتدیکی کبی ، صرف استانبول لیلردن مرکب
 بر جیمت دخی ترالسواله کتیک ایچون مراجعت
 ایجتی وائلده اویولده جواب ویرلشدر . معاملات
 معروضه طرف شاهانه لرندن سیکلان نامرافامه
 یه موافق و دولتی بننده کی مناسباتی مؤکد و بناه
 علی بو یولده مراجعتده یولان ارباب حیت شایان
 قدر بر و تحمیل یولندقلری حالده . هر مسلمان دن ذات
 شاهانه قر علیته بر حصه چیقارمق منافع رزیه لری
 ایچایندن اولان واصله قای بندگان شاهانه نامی
 آتنده ملتک بشو زوالی ملتک شو مظلوم مقدور
 ملت معلوله قانی ایه انه یشامی عتاید ایدن
 بر طاقم جانورلر بو معامله غیر تبرورانه دخی
 منفعت شخصی لری ایچون ذات شو کتیاکتر علیته
 تفسیر و بیک تأریلات ایله اعظام ایدرک جسه سنک
 حبس و توفیق لری حقیقه اراده سنبه عادلانه لری
 تصدیق ایدر برک شو اصحاب جیمت سکر اون کون
 حبس و توفیق اونلشدر
 قضا ما بین همایونکرا ! بکری درت سنه دنری
 نیجه نیجه مظلوم لارک فریادینی رنگ زردینی کوز
 پاشترینی ایشیدوب کورمکن او صاحبان او ما بین
 همایونکرده و قضا دخی نصاب دکان جیلاد بنانی
 تیر نیسه سزوار اولان بشکله شده کی حدن پاشا
 دوات توفیق لرند

موقوفین مظلومه اک بیولک جانلر کی اقرای و احبابیه
 اختلاطن و اوقریوب بازمقدن منع ایدر کفری
 کی بیضیه شو ظلم و عدم اختلاطن حاصل
 اولان همکملز جان مستقیمت نعمل ایدر یلمک
 ایچون رد ایدن ایشیه سیله قرالت کلام ایه مراجعت
 ایتک ایستملر ایشیه و وقوع یولان رجا و استرحامک
 حسیده تأییر سز قاله رق اقریه قرآن و یورمکن
 دخر استکشاف ایشیدر
 ایچلیفه یه ظل الهم دیان ذات شو معامله
 حکومات اسلامیه تک دکل حق اجنبی دولتره
 تابع حانی بر مسلمانده اجرا ایدلر ایشیدر
 ملتی یورتوک عوایدک اندن پرواک قالدی نقط
 الیه غضبندن بیغیرک انتقامنده می قورقوسک ا
 شو اجرا ایتدیکنک غلطن طولایی بو طاقه
 اسراک لری کی بجره لی دروقور حسن پاشا تک
 مخدومیدر نیچین اشدی و ریدیکریده ایشیه برامزیر
 حالده اخر صورتده معلول قالدی
 نهایت شو معامله مستبدانه انکلهه سفیری اصائل
 سیر اونور حضرت تریته حیت و عدالتی تحریک
 ایدنی قرانی اوقومقدن منع ایتدیکنک بیچاره لری
 اکبیر حابه ایچکه پاشلیه سفیر مشار الیه ایته مداخله
 و حتی کوردیکی مناسبتلر لکر اوزریت قطع مناسباته
 و همان دردمانلر کرکه قیام لطلبه بیچاره سالیور لری
 ایت ایشیه غرابت اولایه اوزره موقوفینه

حجی کاغذی ویکه
 زمتره دتی سرکاغذی
 وها بغیسه:
 نجل المرحوم بدرشان
 پاشا عبد الرحمن بك
 صندوق البوسته (۶۷۹)
 بمصر القاهره

هرجار دو صد جریده!
 ازی دیکم کردستانی
 ده بلاش بدن خلکی

کردستان

(پازده وورژاده جارکی تیت نفیساندن جریده یا کردی یه)

کرد لری تحصیل علوم و فونه تشویق ایدر اصابع و ادبیات کردیه بی حاوی

(اون بش کونده بر نشر اولور کردجه غزته در)

KURDISTAN

Adresse: Boite spéciale N° 679 CAIRE (Egypte)

غزته نك مسلکته موافق عربجه ترکیه فارسیجه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولور

هرور پنجشنبه ۲۵ شعبان المظم سنه ۱۳۱۷ فی کانون اول ۱۶ سنه ۱۳۱۵

عنوان

مهرده (کردستان) غزته سی
 صاحبی بدرخان
 پاشا زاده عبد الرحمن
 صندوق البوسته (۶۷۹)
 بمصر القاهره

هر طبعده ۲۰۰ نسخه کردستان
 ولات نظامه ارسال و وساطت لریه
 ترا و نصیانه نشر و تمیم اولنه چقدر

کردستان خارجنده هریر ایچون
 آتی آینی

۵۰ سنه لك آبونہ بدلی
 ۸۰ غر و شدر

کردستان داخلنده خصوصی
 استانیله مجااً کرندریلور